

**UNIWERSYTET WROCŁAWSKI**  
**WYDZIAŁ NAUK SPOŁECZNYCH**  
**INSTYTUT STUDIÓW MIĘDZYNARODOWYCH**

**TATIANA IWANOW**

**RELACJE POLITYCZNO-GOSPODARCZE POMIĘDZY**  
**REPUBLIKĄ BIAŁORUŚ A CHIŃSKĄ REPUBLIKĄ LUDOWĄ**

ROZPRAWA DOKTORSKA NAPISANA POD KIERUNKIEM

**PROF. DR HAB. LARYSY LESHCHENKO**

ORAZ

PROMOTORA POMOCNICZEGO

**DR HELENY GIEBIEŃ**

**WROCŁAW 2023**

## Spis treści

<b>Lista stosowanych skrótów</b>	4
<b>Wstęp</b>	5
<b>Rozdział I. Relacje Białoruś–Chiny w świetle teorii realizmu neoklasycznego</b>	22
1. Geneza teorii realizmu neoklasycznego	22
2. Podstawowe pojęcia teorii realizmu neoklasycznego	28
3. Zarys białorusko-chińskich relacji polityczno-gospodarczych	34
<b>Rozdział II. Uwarunkowania polityki zagranicznej Republiki Białoruś</b>	39
1. Ogólna charakterystyka i podstawowe wyzwania polityki zagranicznej RB	39
2. Uwarunkowania wewnętrzne polityki zagranicznej Republiki Białoruś	45
2.1. Potęga państwa	45
2.2. Kultura strategiczna	48
2.3. Procesy percepcji decydentów	52
2.4. Relacje społeczno-polityczne	58
3. Rola czynników zewnętrznych w polityce zagranicznej Białorusi	64
3.1. Relacje białorusko-rosyjskie	64
3.2. Relacje na linii Republika Białoruś–Unia Europejska	75
<b>Rozdział III. Współczesne trendy polityki zagranicznej Chińskiej Republiki Ludowej</b>	85
1. Podstawy i uwarunkowania ideologii chińskiego globalizmu	85
1.1. Istota nazwy „Państwo Środka”	87
1.2. Geneza i czynniki strukturalno-jakościowe chińskiego globalizmu	88
1.3. Technologiczny sukces Chin	96
1.4. Chińskie <i>soft power</i>	100
2. Inicjatywa Pasa i Szlaku ( <i>Belt and Road Initiative</i> )	110
2.1. Geneza i podstawowe założenia Inicjatywy Pasa i Szlaku	110
2.2. Inicjatywa Pasa i Szlaku w Europie Środkowo-Wschodniej	119
2.3. Inicjatywa Pasa i Szlaku w Federacji Rosyjskiej	128
3. Zarys historyczny stosunków bilateralnych między RB a ChRL	133

<b>Rozdział IV. Charakterystyka strukturalno-jakościowa białorusko-chińskich relacji wzajemnych</b>	139
1. Współpraca polityczna	139
1.1. Podstawy prawne relacji białorusko-chińskich	139
1.2. Wymiany wizyt dwustronnych najwyższego szczebla	145
1.3. Miejsce Republiki Białoruś w polityce strategicznego partnerstwa ChRL	148
1.4. Współpraca regionów jako ważny element rozwoju stosunków dwustronnych	152
1.5. Współczesne relacje białorusko-chińskie w opinii ekspertów prorządowych	157
2. Polityka handlowa: zasięg, struktura i kierunki wymiany	163
3. Polityka inwestycyjna	177
3.1. Etapy oraz najważniejsze wskaźniki polityki inwestycyjnej	177
3.2. Chińskie kredyty dla Białorusi i „pułapka zadłużenia”	194
4. Współpraca w innych dziedzinach	200
4.1. Współpraca wojskowa	200
4.2. Współpraca w dziedzinie edukacji	203
4.3. Współpraca w sferze turystyki	212
<b>Rozdział V. Wymiar międzynarodowy białorusko-chińskich stosunków wzajemnych</b>	219
1. Polityka zagraniczna RB wobec ChRL i FR w latach 2020–2022	219
1.1. Białoruś w warunkach zmieniającej się sytuacji geopolitycznej	219
1.2. Polityka zagraniczna Republiki Białoruś w latach 2020–2022	228
1.3. Relacje białorusko-chińskie w latach 2020–2022	238
2. Studium przypadku: Chińsko-Białoruski Park Przemysłowy Wielki Kamień	253
2.1. Usytuowanie geograficzne	256
2.2. Instytucjonalno-prawne warunki funkcjonowania Parku	261
2.3. Struktura zarządzania	266
2.4. Preferencje dla rezydentów oraz inwestorów Parku	271
2.5. Finansowanie projektów oraz etapy rozwoju	278
2.6. Charakterystyka rezydentów	283
2.7. Wizerunek Parku w mediach państwowych	288
<b>Zakończenie</b>	297
<b>Bibliografia</b>	304
<b>Wykaz schematów i tabel</b>	338

## **Lista stosowanych skrótów:**

BRI – *Belt and Road Initiative*

BYN – rubel białoruski

ChRL – Chińska Republika Ludowa

EBOR – Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju

EDB – Eurazjatycki Bank Rozwoju

EŚW – Europie Środkowo-Wschodniej

EUG – Euroazjatycka Unia Gospodarcza

IFC – Międzynarodowa Korporacja Finansowa

IPS – Inicjatywa Pasa i Szlaku

ICAO – Organizacja Międzynarodowego Lotnictwa Cywilnego

FR – Federacja Rosyjska

KPCh – Komunistyczna Partia Chin

NATO – Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego

ONZ – Organizacji Narodów Zjednoczonych

PKB – produkt krajowy brutto

PPWK – Chińsko-Białoruski Park Przemysłowy Wielki Kamień

RB – Republika Białoruś

RNK – realizm neoklasycyzy

SIP – Chińsko-Singapurski Przemysłowy Park Suzhou (*Suzhou Industrial Park*)

SSE – specjalne strefy ekonomiczne

UE – Unia Europejska

USA – Stany Zjednoczone Ameryki

USD – dolar amerykański

WTO – Światowa Organizacja Handlu

ZBiR – Państwa Związkowe Rosji i Białorusi

ZSRR – Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich

## Wstęp

Na przestrzeni wielu lat sytuacja geopolityczna w regionie Europy Środkowo-Wschodniej (dalej: EŚW)<sup>1</sup> była zdeterminowana przez wpływy dwóch graczy międzynarodowych: Unii Europejskiej (dalej: UE) oraz Federacji Rosyjskiej (dalej: FR). Geostrategiczne usytuowanie Republiki Białoruś (dalej: RB) – na „skrzyżowaniu” węzłów transportowych Południe–Północ i Zachód–Wschód – oraz uwarunkowania wewnętrzne i spuścizna po Związku Sowieckim dookreśliły jej miejsce w systemie stosunków międzynarodowych. Pozycja ta generowała zarówno wiele możliwości do współpracy, które wykorzystywało państwo białoruskie i inni aktorzy międzynarodowi, jak i wiele problemów, spowodowanych konfliktem interesów tych samych aktorów. Pojawienie się w regionie Europy Środkowo-Wschodniej nowego aktora – tj. Chińskiej Republiki Ludowej (dalej: ChRL), która od razu podjęła próbę przekształcenia się w hegemon – wywołało dodatkową zmianę sytuacji geopolitycznej w regionie.

Od 1996 roku w polityce zagranicznej Republiki Białoruś zaczęła dominować zasada tzw. wielowektorowości<sup>2</sup>. Od 2012 roku ta zasada była promowana przez ministra spraw zagranicznych Białorusi Uładzimir Makej, który stał na czele białoruskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych przez ponad 10 lat. Celem tej polityki była chęć złagodzenia obrazu białoruskiego reżimu autorytarnego, którego uosobieniem był i pozostaje Alaksandr Łukaszenka. Makejowi udało się przekonać Łukaszenkę, że jest to najlepszy sposób na wzmocnienie jego jednoosobowej neoautorytarnej władzy<sup>3</sup>. Postawiono zatem na rozszerzenie kontaktów i współpracy z państwami demokratycznego Zachodu, częściowo kosztem osłabienia wpływów rosyjskich. Ważnym elementem polityki wielowektorowości

---

<sup>1</sup> Według Z.J. Winnickiego do regionu EŚW zaliczono trzy kręgi: „Krąg pierwszy, a mianowicie Polska, Czechy, Słowacja, Węgry, Litwa, Łotwa i Estonia (Finlandię należy sytuować poza Europą Środkowo-Wschodnią w obrębie kulturowo-politycznego kręgu skandynawskiego), usytuowane względem siebie kompaktowo, do których dołączyć należy peryferyjne względem nich, lecz niewątpliwie bliskie cywilizacyjnie, Chorwację i Słowenię. Krąg drugi, czyli Rumunia i Bułgaria, a także Macedonia, Serbia i Czarnogóra, to południowa część Europy Środkowej. Dominuje tam kultura prawosławna i postprawosławna ośrodka konstantynopolskiego, a zatem ideowo autonomiczna, odmienna od kulturowo-politycznego ośrodka moskiewskiego. Krąg trzeci, czyli Ukraina i Białoruś wraz z Mołdawią to niewątpliwie Europa Wschodnia”. Por. Z.J. Winnicki, *Europa Środkowa czy Europa Środkowo-Wschodnia? Europejskie kręgi cywilizacyjne*, „Wschodnioznawstwo”, 2017, nr 11, s. 18.

<sup>2</sup> Zob. więcej na ten temat pisze: В. Шадурский, *Формирование концептуальных основ внешней политики Республики Беларусь (1991–2011)*, s. 33–35.

<sup>3</sup> „Białoruski reżim neoautorytarny to skonsolidowany i instytucjonalizowany reżim niedemokratyczny, który powstał w wyniku odwrotnych przemian politycznych (deliberalizacji politycznej) i opiera się na rozmaitych formach kontroli, mobilizacji politycznej i legitymizacji, w tym również procedur demokratycznych, ogranicza jednak swobody polityczne, a także opiera się na szerokim poparciu społeczeństwa w wyniku skutecznej polityki społecznej i informacyjnej”. Więcej na ten temat pisze P. Usow *Białoruś – „neoautorytaryzm z ludzką twarzą”?*, „Wschód Europy” nr 2, 2016, <https://journals.umcs.pl/we/article/view/5567/3824>, data dostępu: 15.03.2022.

miała również być szeroka współpraca z Chinami. Chińska Republika Ludowa miała odgrywać coraz większą rolę w polityce zagranicznej państwa. Nowy kurs polityki zagranicznej Białorusi cześć elit politycznych Zachodu oraz Polski odebrała początkowo jako szansę na ucywilizowanie i demokratyzację reżimu białoruskiego, a także jako szansę na oderwanie go od Rosji. Chiny uznały zaś, że otwiera to szansę na utworzenie z pomocą Białorusi ważnego ośrodka poszerzenia swych wpływów w centrum Europy, a z czasem przekształcenie jej w centrum polityki ekspansji ekonomicznej. Dla Łukaszenki i jego otoczenia był to jednak sposób na okłamywanie zarówno Wschodu, jak i Zachodu, na lawirowanie między Unią Europejską i Federacją Rosyjską a Chińską Republiką Ludową. Przez lata sytuacja ta pozwalała władzom Białorusi na ciągłą stabilizację reżimu autorytarnego, a także na uniknięcie procesu demokratyzacji życia politycznego kraju i przeprowadzenia reform strukturalnych białoruskiej gospodarki. Jednocześnie autokratyczny styl rządzenia nie pozwolił na pełnowartościowy rozwój współpracy z Zachodem. Reżim białoruski traktowano raczej jako zło konieczne, jako swoisty „totalitaryzm o ludzkiej twarzy”. Natomiast władze Chińskiej Republiki Ludowej nie zwracały zupełnie uwagi na stan białoruskiej demokracji, dlatego relacje właśnie z tym krajem przekształciły się w jeden ze strategicznych kierunków polityki zagranicznej Białorusi.

Polityka wielowektorowości Białorusi prawie idealnie wpisywała się w chińską politykę Inicjatywy Pasa i Szlaku<sup>4</sup> (dalej: IPS). Kierownictwo Chin nie bez podstaw widziało siebie jako „trzeciego najważniejszego aktora” w regionie Europy Środkowo-Wschodniej (poza Unią Europejską i Federacją Rosyjską). Idea budowy chińskiego nowego „Jedwabnego szlaku”, łączącego Chiny z Europą przez państwa Azji Środkowej, Białoruś, Rosję i parę innych krajów, pochłonęła umysły zarówno przywódców Chińskiej Republiki Ludowej, jak i wielu przywódców państw regionu. Aktywnym zwolennikiem tej idei stał się Łukaszenka, który postawił sobie niezwykle ambitny cel – doprowadzić relacje białorusko-chińskie do poziomu wszechstronnego partnerstwa strategicznego na każdą pogodę, budując chińsko-białoruski Park Przemysłowy Wielki Kamień jako swoistą „perłę” Inicjatywy Pasa i Szlaku w regionie. W jaki sposób realizowano ten cel? Jakie były skutki tej polityki dla państwa i narodu białoruskiego? Do jakich zmian geostrategicznych w regionie doprowadziła ta polityka? Odpowiedzi na te pytania będzie poświęcona niniejsza praca.

---

<sup>4</sup> W języku angielskim Inicjatywę Pasa i Szlaku nazywa się *Belt and Road Initiative* (BRI).

Kryzysy ostatnich lat: pandemia SARS COVID-19, masowe protesty na Białorusi 2020 roku oraz wojna Rosji przeciwko Ukrainie, spowodowały znaczące zmiany w ukształtowanym w ciągu ostatnich 30 lat ładu międzynarodowym. Chiny i Rosja dążą do zmiany całego systemu – z modelu jednobiegunowego do modelu wielobiegunowego. Podobna globalna konfrontacja powoduje również zmianę w priorytetach badawczych współczesnych nauk o polityce. Uwagę naukowców przyciągają przede wszystkim działania mocarstw, takich jak Federacja Rosyjska, Francja, Niemcy, USA czy państw średniego rzędu, jak Ukraina. Jednak mocarstwa i hegemoni regionalni otoczeni są przez znaczną liczbę małych państw, które mimo uwarunkowań wewnętrznych są w stanie wywierać wpływ na ich działania, generując w ten sposób istotne perturbacje na arenie międzynarodowej. W przypadku Białorusi ważne znaczenie badawcze ma jej rola jako małego państwa<sup>5</sup> będącego członkiem inicjatywy Państwa Związkowego Rosji i Białorusi (dalej: ZBiR).

Stosunki międzypaństwowe między Republiką Białoruś a Chińską Republiką Ludową są zróżnicowane w zakresie celów. Białoruś to małe państwo w centrum Europy, pragnące za pomocą wielkiego i wpływowego partnera zwiększyć swe wpływy na politykę międzynarodową i odnieść jednocześnie sukces gospodarczy. Te uwarunkowania wewnętrzne Białorusi nie są w dużej mierze atrakcyjne dla państwa chińskiego. Chiny dążą do włączenia Białorusi w krąg państw znajdujących się pod chińskim protektoratem i dominacją. Białoruś jest więc jedynie ogniwem pośrednim w zwiększeniu roli Chińskiej Republiki Ludowej na arenie międzynarodowej i przekształcenia tego państwa w nowego hegemon polityki światowej. Natomiast uwarunkowania zewnętrzne, między innymi bliskość z Federacją Rosyjską i pokrewieństwo ideologiczne, stanowią główne przesłanki rozwoju białorusko-chińskich relacji bilateralnych. Nie bez znaczenia są w tym kontekście również przekonania i cele polityczne samego Alaksandra Łukaszenki, który chciałby pełnić funkcję łącznika między Euroazjatycką Unią Gospodarczą, Unią Europejską a Chińską Republiką Ludową.

---

<sup>5</sup> W literaturze poświęconej problematyce stosunków międzynarodowych wyróżnia się szereg czynników, które definiują małe państwo. Do najważniejszych można zaliczyć chociażby zachowanie się na arenie międzynarodowej, sąsiedztwo, rozmiar, populację i inne. Rada Partnerstwa Euroatlantyckiego (EAPC), członkiem której Białoruś jest od 1992 roku, do najważniejszych czynników dodaje z kolei siłę militarną i „potęgę” geopolityczną. Więcej na ten temat zob.: H. Gaertner, *Small States and Alliances*, [w:] *Small States and Alliances*, red. E. Reiter, H. Gaertner, Berlin 1999, s. 41). Jak piszą badacze: „Białoruś to względnie mały kraj, w ogromnym stopniu uzależniony od Rosji zwłaszcza, jeśli chodzi o zasoby energetyczne i ekonomię w ogóle. Białoruś nie ma dostępu do morza. Przez długi okres nie była postrzegana jako «aktor», częściej jako przedmiot jakichś dyskusji lub po prostu przedmiot międzynarodowej polityki”. Por. V. Silicki, E.S. Burger, A. Lahviniec i in., *Białoruś jako geopolityczny Parias*, [w:] *Geopolityczne miejsce Białorusi w Europie i świecie*, red. V. Bulhakau, A. Lahviniec, Warszawa 2006, s. 96.

Przyjęta przez autorkę metodologia została oparta o tzw. teorię realizmu neoklasycznego (dalej: RNK) w naukach o polityce oraz dyscypliny naukowej stosunki międzynarodowe. Badanie uwarunkowań polityki zagranicznej z pozycji realizmu neoklasycznego pozwala dotrzeć do jej genezy, wyjaśnić podstawowe mechanizmy funkcjonowania współpracy chińsko-białoruskiej oraz przeanalizować zachodzące zmiany. Adeptci teorii realizmu neoklasycznego w swych badaniach dużą uwagę poświęcają wyjaśnieniu znaczenia czynników wewnętrznych, różnic wewnątrz państwowych lub zmiennych „na poziomie jednostki” – na równi z czynnikami zewnętrznymi. Zdaniem najważniejszych przedstawicieli tego nurtu naukowego<sup>6</sup> polityka zagraniczna jest także wynikiem oddziaływania ideologii, osobowości i ambicji przywódców<sup>7</sup> oraz wynikiem kontroli sprawowanej nad społeczeństwem, więc czynników umiejscowionych na poziomie państwa<sup>8</sup>. W neoklasycznym modelu realistycznym zmienna niezależna to „anarchiczny” system międzynarodowy. Środowisko strategiczne, w którym funkcjonuje państwo białoruskie – tzn. sojusz z Federacją Rosyjską – nosi charakter wyjątkowo restrykcyjny. W obecnej sytuacji czynniki polityczne i ekonomiczne determinują wybory polityczne reżimu. Zagrożona jest stabilność reżimu autorytarnego, jak również bezpieczeństwo narodowe. Powodem tego jest ścisły i nierównoprawny sojusz z Federacją Rosyjską, krajem prowadzącym agresywną wojnę, mającym nikłe szanse na sukces.

W rozprawie doktorskiej za pomocą teorii realizmu neoklasycznego wyodrębniono podstawowe zmienne z poziomu systemowego: rozłożenie potęgi, hierarchia prestiżu państwa oraz preferencje państwa. Za pomocą tych zmiennych podejmowano próbę zbadania uwarunkowań polityki zagranicznej Republiki Białoruś wraz z wyznaczeniem określonych i istotnych czynników zewnętrznych. Są to głównie: relacje białorusko-rosyjskie, relacje na linii Białoruś–Unia Europejska oraz uwarunkowania politycznego i gospodarczego zbliżenia z Chińską Republiką Ludową. Wyodrębnione zostały również zmienne z poziomu państwa,

---

<sup>6</sup> Chodzi m. in. o takich badaczy, jak Gideon Rose, Fared Zakaria, William Wohlforth czy Randall Schweller.

<sup>7</sup> William Wohlforth zwracał uwagę na rolę i znaczenie interpretacji poszczególnych zachowań przez przywódców politycznych. Szerzej sprawę referuje M. Kozub-Karkut w książce *Realizm neoklasyczny – główne założenia i możliwości*, [w:] *Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych. Założenia i zastosowania badawcze*, red. E. Haliżak, J. Czuputowicz, Warszawa 2014, s. 50. Autor charakteryzuje znaczenie percepcji jako wzajemnego postrzegania pozycji państwa w systemie międzynarodowym, które ma wpływ na politykę zagraniczną państw. Naukowcy odnotowują, że państwa różnią się strukturą wewnętrzną, relacjami wewnętrznymi czy przywódcami państwowymi, a to oznacza, że reagują na ograniczenia systemowe w różny sposób. Dopuszczają również, że państwa nie zawsze prawidłowo odbierają i reagują na sygnały płynące z systemu międzynarodowego. W tym miejscu należy podkreślić, że rola i znaczenie przywódców politycznych zajmuje ważne miejsce w teorii realizmu neoklasycznego.

<sup>8</sup> J. Czuputowicz, *Teoria stosunków międzynarodowych. Krytyka i systematyzacja*, Warszawa 2008, s. 36.



skłaniające do współpracy Republiki Białoruś i Chińskiej Republiki Ludowej w ramach Inicjatywy Pasa i Szlaku. Są to między innymi: potęga państwa, kultura strategiczna, przekonania i idei przywódcy politycznego i relacje społeczno-polityczne. W pracy zwrócono uwagę na preferencyjne traktowanie przez władzę białoruską chińskich projektów inwestycyjnych. Szczególną troską otoczono projekt Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień.

Podstawę metodologiczną niniejszej rozprawy stanowią ponadto prace znanych badaczy teorii realizmu neoklasycznego: Stevena Lobbella, Norrina Ripsmana czy Jeffrey Taliaferro<sup>9</sup>. Osobno warto także wskazać na prace choćby Gideona Rose'a, Williama Wohlforth, Randalla Schwellera, Colina Duecka, Toma Dysona oraz Nicholasa Kitchena<sup>10</sup>. Książki Johna Mearsheimera *Wielkie złudzenie. Liberalne marzenia a rzeczywistość międzynarodowa* (2021) oraz *Tragizm polityki mocarstw* (2020) niosą ze sobą obszerną wartość merytoryczną w związku z zastosowaniem serii argumentów realistycznych – opartych o założenie, że celem każdego państwa jest przetrwanie i zwiększenie potęgi. Są one niezwykle przydatne w analizie polityki zagranicznej Chin i Białorusi.

W analizie dotychczasowych osiągnięć badaczy teorii realizmu neoklasycznego należy także uwzględnić ważne polskie opracowania, m.in. Jacka Czaputowicza, Edwarda Haliżaka, Andrzeja Gałganka, Marka Pietrasia, Teresy Łoś-Nowak, Marcina Karczmarzkiego, Magdaleny Kozub-Karkut oraz Rafała Wiśniewskiego<sup>11</sup>.

---

<sup>9</sup> Zob.: *Neoclassical Realism, The State, and Foreign Policy*, red. S.E. Lobbell, J.W. Taliaferro, N.M. Ripsman, New York 2009; N.M. Ripsman, J.W. Taliaferro, S.E. Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, New York 2016.

<sup>10</sup> G. Rose, *Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy*, „World Politics” t. 51, nr 1, 1998; R.L. Schweller, L. Randall, *Unanswered threats. Political constraints on the balance of power*, Princeton 2006; W. Wohlforth, *Realism and foreign policy*, [w:] *Foreign Policy. Theories, Actors, Cases*, red. S. Smith, A. Hadfield, T. Dunne, Oxford 2016; W. Wohlforth, *The End of the Cold War as a Hard Case for Ideas*, „Journal of Cold War Studies” 2005, t. 7, nr 2; C. Dueck, *Ideas and alternatives in American grand strategy, 2000–2004*, „Review of International Studies” nr 30, 2004; C. Dueck, *Realism, Culture and Grand Strategy. Explaining America's Peculiar Path to World Power*, „Security Studies” 2005, nr 14; S.B. Dyson, *The Blair Identity. Leadership and Foreign Policy*, Manchester 2009.

<sup>11</sup> Zob. J. Czaputowicz, *Teoria Stosunków Międzynarodowych. Krytyka i Systematyzacja*, Warszawa 2008; J. Czaputowicz, *Mapa współczesnego realizmu. Realizm klasyczny, neorealizm, realizm neoklasyczny*, [w:] *Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych. Założenia i zastosowania badawcze*, red. E. Haliżak, J. Czaputowicz, Warszawa 2014; A. Gałganek, E. Haliżak, M. Pietraś, *Wielo- i interdyscyplinarność nauki o stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2011; E. Haliżak, *Ontologia i epistemologia w badaniach polityki zagranicznej państwa*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” nr 4, 2015; E. Haliżak, *Liberalna teoria polityki zagranicznej i jej analityczne zastosowanie*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” nr 2, 2016; E. Haliżak, M. Pietraś, *Poziomy analizy stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2012; T. Łoś-Nowak, *Stosunki międzynarodowe. Teorie, systemy, uczestnicy*, Wrocław 2000; M. Kozub-Karkut, *Realizm neoklasyczny – główne założenia i możliwości*, [w:] *Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych. Założenia i zastosowania badawcze*, red. E. Haliżak, J. Czaputowicz, Warszawa 2014; R.

Ważny wkład w rozwój teorii realizmu neoklasycznego wnoszą konferencje naukowe organizowane przez Polskie Towarzystwo Stosunków Międzynarodowych, m.in. coroczne Międzynarodowe Konwencje, na których wątek zastosowania teorii realizmu neoklasycznego w badaniach dyscypliny stosunków międzynarodowych jest częściowo poruszany.

Szczególnie pomocna przy przygotowaniu niniejszej rozprawy była praca Gustawa Meibauera *Interests, ideas, and the study of state behaviour in neoclassical realism*<sup>12</sup>. Autor zwraca w niej specjalną uwagę na wpływ czynników ideowych oraz przekonań lidera na analizę zachowań państwa. Artykuł jest cennym źródłem wiedzy pomocnej przy analizie ideologii reżimu autorytarnego oraz postępowania i przekonań Alaksandra Łukaszenki.

Niniejsza praca nie mogłaby powstać bez wiedzy zaczerpniętej z książek Henry'ego Kissingera *O Chinach* (2011)<sup>13</sup>, Nikołaja Vavilova *Chińska władza* (2021)<sup>14</sup>, Henry'ego Brandsa *The Chinese Century?* (2018)<sup>15</sup> oraz Kaia Strittmatera *Chiny 5.0. Jak powstaje cyfrowa dyktatura* (2020)<sup>16</sup>. Do grona najważniejszych polskich znawców Chin zaliczono także Bogdana Góralczyka, autora książek: *Chiński feniks. Paradoksy rosnącego mocarstwa* (2009), *Wielki Renesans. Chińska transformacja i jej konsekwencje* (2018), *Nowy Długi Marsz. Chiny ery Xi Jinpinga* (2021)<sup>17</sup>. Prace te są niezmiernie wartościowe dla każdego badacza historii, kultury i niezwykłych osiągnięć ekonomicznych Chin.

W trakcie badań dotyczących poruszonego tematu nie można było nie zauważyć, że zarówno polskie, jak i białoruskie publikacje powstające we współpracy z chińskimi ośrodkami wnoszą do procesu badawczego niewiele. Są one właściwie pozbawione wątków krytycznych wobec Chin, przez co nie posiadają znacznej wartości poznawczej. Ich jedyną funkcją jest kreowanie pozytywnego wizerunku tego kraju. Dotyczy to pracy zbiorowej pt. *Współczesne Chiny w kontekście stosunków międzynarodowych*<sup>18</sup> (2013) zredagowanej przez

---

Wiśniewski, *Kultura strategiczna, czyli o kulturowych uwarunkowaniach polityki zagranicznej i bezpieczeństwa*, Poznań 2012.

<sup>12</sup> G. Meibauer, *Interests, ideas, and the study of state behaviour in neoclassical realism*, „Review of International Studies” nr 46, 2020.

<sup>13</sup> H. Kissinger, *On China*, New York 2011.

<sup>14</sup> Н. Вавилов, *Китайская власть*, Москва 2021.

<sup>15</sup> H. Brands, *The Chinese Century?* „National Interest” z dnia 19.01.2018, <https://nationalinterest.org/feature/the-chinese-century-24557>, data dostępu: 15.03.2023.

<sup>16</sup> K. Strittmatter, *Chiny 5.0. Jak powstaje cyfrowa dyktatura*, przeł. A. Gadzała, Warszawa 2020.

<sup>17</sup> B. Góralczyk, *Chiński feniks. Paradoksy rosnącego mocarstwa*, Warszawa 2009; B. Góralczyk, *Wielki Renesans. Chińska transformacja i jej konsekwencje*, Warszawa 2018; B. Góralczyk, *Nowy Długi Marsz. Chiny ery Xi Jinpinga*, Warszawa 2021.

<sup>18</sup> *Współczesne Chiny w kontekście stosunków międzynarodowych*, red. J. Wardęga, Kraków 2013; M. Kaczmarek, *Jedwabna globalizacja. Chińska wizja ładu międzynarodowego*, Warszawa 2016.

Joannę Wardęgę (publikacja powstała przy dofinansowaniu Centrum Języka i Kultury Chińskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego „Instytut Konfucjusza w Krakowie”). Podobny wydźwięk ma publikacja pt. *Jedwabna globalizacja. Chińska wizja ładu międzynarodowego* (2016) autorstwa Marcina Kaczmarek<sup>19</sup>. Jej atutem jest przedstawienie Inicjatywy Pasa i Szlaku jako projektu znacząco przekraczającego pierwotne czysto ekonomiczne cele. Liczne publikacje Republikańskiego Instytutu Sinologii im. Konfucjusza Białoruskiego Uniwersytetu Państwowego mają na celu przekazanie narracji propagandowej białoruskiego reżimu dotycząco relacji bilateralnych oraz kreowanie pozytywnego wizerunku Chińskiej Republiki Ludowej<sup>20</sup>.

Relacje Unii Europejskiej i Chin to kolejny ważny temat, bez zbadania którego nie będzie można przystąpić do głębszej analizy stosunków chińsko-białoruskich. Badania w tej tematyce przeprowadzono na podstawie kilku ważnych opracowań: Sylwii Czubkowskiej *Chińczycy trzymają nas mocno. Pierwsze śledztwo o tym, jak Chiny kolonizują Europę, w tym Polskę* (2022)<sup>21</sup>, Jakuba Jakubowskiego *Kolejowy Jedwabny Szlak w cieniu wojny na Ukrainie* (2022)<sup>22</sup>, Tomasza Kamińskiego *Problemy gospodarcze w relacjach Unii Europejskiej z Chinami* (2008)<sup>23</sup> oraz tegoż samego autora *Sypiając ze smokiem. Polityka Unii Europejskiej wobec Chin* (2015), a także artykuł *Unia Europejska wobec problemu rosnącej roli kapitału chińskiego na rynkach globalnych* (2009)<sup>24</sup>. Osobno warto wymienić pracę Katarzyny Żoź-Kuźni oraz Janusza Wiśniewskiego, *Dynamika wzajemnych relacji między Unią Europejską a Chińską Republiką Ludową na początku XXI wieku* (2012)<sup>25</sup>, artykuł Eugeniusza Smolara, *Europa Środkowo-Wschodnia wobec Chin. Win-win czy*

---

<sup>19</sup> M. Kaczmarek, *Jedwabna globalizacja. Chińska wizja ładu międzynarodowego*, Warszawa 2016.

<sup>20</sup> *Материалы конференций*, Республиканский институт китаеведения имени Конфуция Белорусского государственного университета <https://rci.bsu.by/science-ru/conferences-texts-ru.html>, data dostępu: 04.01.2023.

<sup>21</sup> S. Czubkowska, *Chińczycy trzymają nas mocno. Pierwsze śledztwo o tym, jak Chiny kolonizują Europę, w tym Polskę*, Kraków 2022.

<sup>22</sup> J. Jakubowski, *Kolejowy Jedwabny Szlak w cieniu wojny na Ukrainie*, „Komentarze OSW” z dnia 15.12.2022, nr 477, [https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/komentarze\\_477.pdf](https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/komentarze_477.pdf), data dostępu: 15.03.2023.

<sup>23</sup> T. Kamiński, *Problemy gospodarcze w relacjach Unii Europejskiej z Chinami*, [w:] *Powrót smoka. Marsz ku pozycji globalnego mocarstwa*, red. Joanna Marszałek-Kawa, Toruń 2008.

<sup>24</sup> T. Kamiński, *Unia Europejska wobec problemu rosnącej roli kapitału chińskiego na rynkach globalnych*, [w:] *Chiny i Japonia. Dylematy mocarstw w Azji Wschodniej*, red. D. Mierzejewski, M. Pietrasiak, Łódź 2009; idem, *Sypiając ze smokiem. Polityka Unii Europejskiej wobec Chin*, Łódź 2015.

<sup>25</sup> K. Żoź-Kuźnia, J. Wiśniewski, *Dynamika wzajemnych relacji między Unią Europejską a Chińską Republiką Ludową na początku XXI wieku*, „Przegląd Politologiczny” nr 2, 2012.

*oportunistyczni klienci? (2021–2022)*<sup>26</sup> oraz wypowiedź Michała Lubiny pt. *Chiny zdominują świat? Ekspert: to nie takie pewne (2020)*<sup>27</sup>.

Przez wiele lat polityka zagraniczna Republiki Białoruś była traktowana głównie przez pryzmat historycznych doświadczeń narodu białoruskiego. Obszar ten znajdował się wśród głównych zainteresowań polskich naukowców. Pragnę, aby niniejsza rozprawa stanowiła część składową historiografii polityki zagranicznej Białorusi. Aktualnie składa się na nią szereg prac, m.in. Eugeniusza Mironowicza *Polityka zagraniczna Białorusi 1990–2010 (2011)*<sup>28</sup>, Rafała Czachora *Polityka zagraniczna Republiki Białoruś w latach 1991–2011. Studium politologiczne (2011)*<sup>29</sup>, Zdzisława J. Winnickiego *Ideologia państwowa Republiki Białoruś – teoria i praktyka projektu. Analiza politologiczna*<sup>30</sup>, praca zbiorowa pod redakcją Leonida Zlotnikova pt. *W pętli populizmu: ideologia, polityka i gospodarka w niepodległej Białorusi (2002)*<sup>31</sup>. Bardzo istotnymi składnikami historiografii polityki zagranicznej Białorusi są ponadto artykuły naukowe, m.in. Zdzisława J. Winnickiego *Ustrój polityczno-administracyjny Republiki Białoruś – zarys problematyki (2004)*<sup>32</sup>, a także artykuł Heleny Giebień *Białoruś między Wschodem a Zachodem. Zarys problemu (2017)*<sup>33</sup>; praca Leonida Zlotnikova *Białoruski model ekonomiczny – forma, treść, efektywność*<sup>34</sup>, tekst Anny Marii Dyner oraz Maxima Rusta *Białoruś między Wschodem i Zachodem: stare/nowe dylematy (2018)*<sup>35</sup>, a także artykuł Andreja Tichomirova *Polityka zagraniczna Republiki Białorusi w latach 1991–2011 (2017)*<sup>36</sup>. We wrocławskim czasopiśmie „Wschodnioznawstwo”,

---

<sup>26</sup> E. Smolar, *Europa Środkowo-Wschodnia wobec Chin. Win-win czy oportunistyczni klienci?*, „Rocznik Strategiczny” t. 27, 2021–2022.

<sup>27</sup> M. Lubina, *Chiny zdominują świat? Ekspert: to nie takie pewne*, „Deutsche Welle” z dnia 16.06.2020, <https://www.dw.com/pl/chiny-zdominuj%C4%85-%C5%9Bwiat-ekspert-to-nie-takie-pewne/a-53193124>, data wejścia: 15.03.2022.

<sup>28</sup> E. Mironowicz, *Polityka zagraniczna Białorusi 1990–2010*, Białystok 2011.

<sup>29</sup> R. Czachor, *Polityka zagraniczna Republiki Białoruś w latach 1991–2011. Studium politologiczne*, Polkowice 2011.

<sup>30</sup> Z.J. Winnicki, *Ideologia państwowa Republiki Białoruś – teoria i praktyka projektu. Analiza politologiczna*, Wrocław 2013.

<sup>31</sup> *В петле популизма: идеология, политика и экономика в независимой Беларуси*, red. Л.К. Злотников, Минск 2002.

<sup>32</sup> Z.J. Winnicki, *Ustrój polityczno-administracyjny Republiki Białoruś – zarys problematyki*, Wrocław 2004.

<sup>33</sup> H. Giebień, *Białoruś między Wschodem a Zachodem. Zarys problemu*, „Wschodnioznawstwo” 2017, nr 11.

<sup>34</sup> L. Zlotnikov, *Białoruski model ekonomiczny – forma, treść, efektywność*, [w:] *Białoruś. Dalsza droga do demokracji*, red. M. Iwanow, Wrocław 2011.

<sup>35</sup> A.M. Dyner, M. Rust, *Białoruś między Wschodem i Zachodem. Stare/nowe dylematy*, Wrocław 2018, <https://www.kew.org.pl/wp-content/uploads/2019/01/Policy-paper-Bialorus-miedzy-wsch-zach.pdf>, data dostępu: 15.03.2023.

<sup>36</sup> А.В. Тихомиров, *Китай как приоритет внешней политики Республики Беларусь (1992–2019 гг.)*, [w:] *Актуальные проблемы международных отношений и глобального развития: сборник научных статей*, № 7, Минск 2019, [https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/237202/1/tihomirov\\_2019\\_Actual\\_prob\\_IR\\_V7.pdf](https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/237202/1/tihomirov_2019_Actual_prob_IR_V7.pdf), data dostępu: 15.03.2023.

ukazującym się w Wydawnictwie Uniwersytetu Wrocławskiego, pojawiło się wiele publikacji autorstwa Heleny Giebień. Były to teksty ważne z merytoryczno-poznawczego punktu widzenia, poświęcone dylematom kształtowania się narodu białoruskiego, ukazujące wpływ tej idei na politykę wewnętrzną i zagraniczną państwa białoruskiego<sup>37</sup>. Znaczącą część wieloautorskiej monografii pt. *Pogranicza cywilizacji. Wpływ dylematów tożsamościowych na politykę zagraniczną i bezpieczeństwa wybranych państw Europy Środkowo-Wschodniej* (2019)<sup>38</sup> poświęcono rozważaniom na rzecz polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Republiki Białoruś.

Masowe protesty 2020 roku na Białorusi wzbudziły gwałtowny wzrost zainteresowania tym państwem ze strony naukowców Wschodu i Zachodu. Zauważalne zainteresowanie sytuacją wykazują polskie badacze, o czym świadczą liczne publikacje naukowe dotyczące polityki wewnętrznej i zagranicznej Republiki Białoruś. W pierwszej kolejności na uwagę zasługują artykuły publikowane w miesięczniku „New Eastern Europe”, w czasopiśmie „Wschodnioznawstwo” wydawanym przez Uniwersytet Wrocławski, a także w czasopiśmie „Sprawy Międzynarodowe” wydawanym przez Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego. Na osobną uwagę zasługuje ponadto elektroniczne pismo „Komentarze Ośrodka Studiów Wschodnich”, gdzie publikują m.in. tacy autorzy, jak Maxim Rust, Olga Dryndova, Agata Wierzbowska-Miazga, Kamil Kłysiński czy Wojciech Łysek<sup>39</sup>. Bartłomiej Radziejewski poświęca Białorusi ważną część swojej książki pt. *Między wielkością a zanikiem. Rzecz o Polsce w XXI wieku* (2021)<sup>40</sup>, w której podnosi wyjątkowo ważny dla zrozumienia istoty białoruskiego autorytaryzmu wątek: autor usiłuje odpowiedzieć na pytanie, dlaczego polityka „ugodowa”, prowadzona przez Polskę, Unię Europejską i Stany Zjednoczone, doprowadziła nie do zmiękczenia reżimu, lecz do zwiększenia wpływów rosyjskich na terytorium białoruskim.

Mimo licznych publikacji na temat współczesnej Białorusi zauważalny brak badań dotyczący tematu relacji między RB a ChRL. Wśród istniejących opracowań przeważają

---

<sup>37</sup> Zob.: H. Giebień, *Białoruś między Wschodem a Zachodem. Zarys problemu*, „Wschodnioznawstwo” 2017, nr 11; H. Giebień, *Kolorowe rewolucje na Białorusi – czy powiodą się?*, „Wschodnioznawstwo” 2015, nr 1.

<sup>38</sup> L. Leszczenko, H. Giebień, A. Jagiełło-Szostak i in., *Pogranicza cywilizacji. Wpływ dylematów tożsamościowych na politykę zagraniczną i bezpieczeństwa wybranych państw Europy Środkowo-Wschodniej*, Warszawa 2019.

<sup>39</sup> K. Kłysiński, *Cena zależności od Rosji. Gospodarcze skutki współudziału Białorusi w agresji na Ukrainę*, „Komentarze OSW” z dnia 29.04.2022, nr 441, [https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/komentarze\\_441.pdf](https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/komentarze_441.pdf), data dostępu: 15.03.2023; M. Rust, *Białoruski protest z 2020 r. w sieci Przegrały elity, wygrało społeczeństwo?*, „Sprawy Międzynarodowe” 2021, nr 2; W. Łysek, *Małe państwo a kryzys. Postawa Litwy, Łotwy i Estonii wobec protestów na Białorusi w sierpniu 2020 r.*, „Sprawy Międzynarodowe” nr 2, 2021.

<sup>40</sup> B. Radziejewski, *Między wielkością a zanikiem. Rzecz o Polsce w XXI wieku*, Warszawa 2021.

prace publicystyczne. Sprawie przyglądali się m.in. Marcin Adamczyk<sup>41</sup>, Łukasz Sarek<sup>42</sup> czy Jakub Jakubowski<sup>43</sup>. Szczególne znaczenie dla badanej problematyki ma praca Jakuba Jakubowskiego, Kamila Kłysińskiego pt. *Partnerstwo niestrategiczne. Stosunki białorusko-chińskie* (2021)<sup>44</sup>. Jest ona poświęcona zagadnieniom polityczno-gospodarczym relacji bilateralnych. Za jej mankament można jednak uznać bezkrytyczne traktowanie szerokiego otwarcia białoruskiego rządu na współpracę z Chinami. Autorzy uznają to za ważne osiągnięcie białoruskich władz, które uczyniło Republikę Białoruś ważnym laboratorium dla Inicjatywy Pasa i Szlaku. Inną wadą publikacji jest zmarginalizowanie czynników ideowych tych relacji oraz przekonań Łukaszenki jako generatora współpracy bilateralnej.

Prace badawcze na temat relacji białorusko-chińskich, które powstały w prorządowych ośrodkach naukowych Republiki Białoruś, jedynie warunkowo można uznać za naukowe i odpowiadające badanym realiom. Rzekomo analityczne prace powstały przeważnie na zamówienie rządowe i mają zdecydowany charakter polityczny. Sam jednak zawarty w nich materiał źródłowy bezsprzecznie był przydatny dla niniejszej rozprawy. Dotyczy to przede wszystkim publikacji byłego ambasadora Republiki Białoruś w Chińskiej Republice Ludowej, Kiryła Rudego. Pierwsza z nich to *Niepodobni. Spojrzenie na Chiny i stosunki białorusko-chińskie* (2021)<sup>45</sup>, druga – *Ponieważ tak zdecydowaliśmy”: ekonomia behawioralna Białorusi i jej dekodowanie* (2017)<sup>46</sup>. Prace te można uznać za propagandowe, wpisujące się w narrację reżimu Łukaszenki; zawierają one również liczne błędy. Kirył Rudy za wzorzec dla gospodarki białoruskiej uznaje często ekonomiczny model gospodarczy i polityczny w Chinach czy Federacji Rosyjskiej. Na przykład autor domyślnie zakłada, że na Białorusi zadomowił się kapitalizm państwowy. Nie zwracając uwagi, że o kapitalizmie państwowym można mówić tylko w odniesieniu do gospodarki rynkowej, którą gospodarka Białorusi nie jest. Podobnym podejściem do relacji chińsko-białoruskich charakteryzuje się monografia zbiorowa pt. *Współpraca handlowa i gospodarcza Białorusi z Chinami w kontekście*

---

<sup>41</sup> M. Adamczyk, *Smok nad Dnieprem. Chiny w relacjach z Białorusią i Ukrainą po 2010 roku*, Sobótka 2018.

<sup>42</sup> L. Sarek, *Białoruś*, [w:] *Chiński projekt „Nowego Jedwabnego Szlaku”. Retoryka a rzeczywistość. Raport Ośrodka Badań Azji*, red. K. Iwanek, O. Pietrewicz, Warszawa 2017.

<sup>43</sup> J. Jakubowski, *Chiński dylemat. Rosyjska inwazja na Ukrainę a sytuacja strategiczna Chin*, „Komentarze OSW” z dnia 25.03.2022, nr 435, [https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/Komentarz\\_OSW\\_435.pdf](https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/Komentarz_OSW_435.pdf), data dostępu: 15.03.2022.

<sup>44</sup> J. Jakubowski, K. Kłysiński, *Partnerstwo niestrategiczne. Stosunki białorusko-chińskie*, Warszawa 2021.

<sup>45</sup> К. Рудый, *Непохожие. Взгляд на Китай и белорусско-китайские отношения*, Минск 2021.

<sup>46</sup> К. Рудый, *„Потому что так решили мы”: поведенческая экономика Беларуси и ее раскодирование*, Минск 2017.

*nasilającego się protekcjonizmu w gospodarce światowej (2020)*<sup>47</sup>. Większość białoruskich naukowców wspiera obrany przez Łukaszenkę kurs na wszechstronne zbliżenie z Chinami, a pisane przez nich artykuły naukowe prawie nie zawierają wątków krytycznych; uwzględniają niemal wyłącznie pożądany scenariusz rozwoju współpracy<sup>48</sup>. Ich postawę można ocenić jako sumienne wykonanie zamówienia politycznego. W niniejszych rozważaniach zostanie podjęta próba przedstawienia odmiennej analizy polityczno-gospodarczych relacji białorusko-chińskich, która uwzględni perspektywę zdecydowanie krytyczną. W tym celu uwzględnione zostały opinie i badania niezależnych zagranicznych i białoruskich ekspertów.

Baza źródłowa pracy składa się przeważnie z różnych białoruskich i chińskich dokumentów rządowych, raportów socjologicznych i analitycznych, przygotowanych przez rozliczne organizacje naukowe – zarówno białoruskie, jak i chińskie.

Podczas przygotowania niniejszej rozprawy doktorskiej autorce udało się odwiedzić Białoruś przed masowymi protestami 2020 roku – między 12 stycznia a 4 lutego 2020 roku. Była to podróż w ramach projektu badawczego nr POWR.03.03.00-IP.08-00-P13/18 programu PROM NAWA. W czasie pobytu autorce udało się przeprowadzić kwerendę źródłową w archiwum Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień, w Narodowym Archiwum Białorusi i bibliotekach naukowych Republiki Białoruś, a także w Republikańskim Instytucie Sinologii im. Konfucjusza Białoruskiego Uniwersytetu Państwowego<sup>49</sup>. Analiza praktycznego wymiaru polityki zagranicznej Republiki Białoruś wobec Chińskiej Republiki Ludowej została wykonana za pomocą przede wszystkim źródeł pierwotnych: Państwowego Prawniczego Portalu Internetowego Republiki Białoruś,

---

<sup>47</sup> Por.: *Торгово-экономическое сотрудничество Беларуси и Китая в условиях усиления протекционизма в мировой экономике*, ред. В.И Бельский, Минск 2020.

<sup>48</sup> Zob.: *Торгово-экономическое сотрудничество Беларуси и Китая в условиях усиления протекционизма в мировой экономике*, op. cit.; С.В. Вергейчик, К. Рудый, *Непохожие. Взгляд на Китай и белорусско-китайские отношения*, op. cit.; К. Рудый, *Финансовая диета: реформы государственных финансов Беларуси*, Минск 2016; *Новый этап китайской дипломатии и динамика белорусско-китайских двусторонних отношений*, „Пути Поднебесной: сб. науч. тр.” 2017, Вып. 6, ч. 1, s. 97–102; А. Гришкевич, *Партнерство, проверенное временем*, „Беларус. Думка” 2017, № 4, s. 20–25. Е.С. Данилюк, *Основные направления сотрудничества Республики Беларусь с Китайской народной республикой*, „Вестн. Полоц. гос. ун-та” № 5, 2018, s. 9–17; С.А. Кизима, *Партнерство с Китаем как фактор развития Беларуси*, „Белорусская модель развития в контексте глобализации: сб. науч. тр.” 2012, s. 15–24; М. Ковалев, *Пути-дороги будущего: что даст Беларуси реализация глобального китайского проекта «Один пояс и один путь»*, „Беларус. Думка” № 7, 2018, s. 74–79. М.А. Корнийченко, *Беларусь как часть проекта Экономический Пояс Шелкового пути: возможные проблемы и перспективы*, Новые горизонты 2015: сб. материалов Белорус.-Кит. молодеж. инновац. Форума, Минск 2015, s. 103–105; *Пояс и путь: возможности для Беларуси: материалы Междунар. науч.-практ. конф.*, ред. А.А. Тозик, Минск 2017, s. 185; К.В. Рудый, *Беларусь – Китай: каналы инвестиционного сотрудничества*, „Белорус. экон. журн.” № 2, 2016, s. 15–30.

<sup>49</sup> W języku rosyjskim: Республиканский институт китаеведения имени Конфуция Белорусского государственного университета.

Białoruskiego Państwowego Komitetu Statystycznego, Ministerstwa Gospodarki Republiki Białoruś, Ministerstwa Finansów Republiki Białoruś, Ambasady Republiki Białoruś w Chińskiej Republice Ludowej, Republikańskiego Instytutu Sinologii im. Konfucjusza Białoruskiego Uniwersytetu Państwowego. Z uwagi na autorytarny charakter rządów białoruskich istotną część bazy źródłowej były coroczne *Orędzia Prezydenta Republiki Białoruś A.G. Łukaszenki do narodu białoruskiego i Zgromadzenia Narodowego Republiki Białoruś* (dalej: orędzie)<sup>50</sup>, a także informacje zaczerpnięte z mediów państwowych oraz oficjalne źródła internetowe.

Represywna polityka obecnych władz białoruskich uniemożliwiła kontynuację badań terenowych. Aktywna wymiana informacji na różnorodnych Internet platformach umożliwiła skompletowanie niezbędnych materiałów do zrealizowania tematu badawczego. Istotnym materiałem stały się białoruskie, polskie i litewskie, a także ogólnoeuropejskie źródła internetowe, udostępniane przez ośrodki badawcze współpracujące z białoruskimi uczonymi przebywającymi na emigracji. Wśród zebranych materiałów są raporty o stanie relacji białorusko-chińskich przygotowane przez Fundację im. Friedricha Eberta i sporządzone we współpracy z niezależnymi białoruskimi naukowcami.

Zaprezentowana baza źródłowa i nakreślony stan badań uwydatniają potrzebę całościowego opracowania problematyki polityczno-gospodarczych relacji białorusko-chińskich. Jest to zadanie bardzo ambitne, które wymaga częściowego odrzucenia redukcjonistycznej perspektywy pojmowania tych kwestii, zakładającej, że istotnym czynnikiem analitycznym jest historyczna spuścizna białoruskiej gospodarki. Innymi słowy, autorka świadomie planuje nie zagłębiać się w rozważania o sowieckiej spuściźnie Białorusi, rysach charakterystycznych narodu, a skoncentrować się na badaniu aktualnych czynników wpływających na relacje chińsko-białoruskie. Analiza zmian sytuacji geopolitycznej regionu, wzrost potęgi Chińskiej Republiki Ludowej wraz z osobną analizą określonych czynników wewnętrznych wnoszą zupełnie nowe spojrzenie i szereg nowych istotnych aspektów w problematykę badań polityczno-gospodarczej relacji Białorusi i Chin. I to one są tematem tej pracy.

Na podstawie powyższych konstatacji sformułowany został główny cel badawczy: zdefiniowanie uwarunkowań systemowych i geopolitycznych polityki zagranicznej Republiki Białoruś wobec Chińskiej Republiki Ludowej oraz analiza wpływu tych relacji bilateralnych

---

<sup>50</sup> W języku rosyjskim: *Послание Президента Республики Беларусь А.Г. Лукашенко белорусскому народу и Национальному собранию Республики Беларусь.*



na sytuację wewnętrzną Republiki Białoruś i zbadanie jej aktualnej roli geopolitycznej w regionie Europy Środkowo-Wschodniej. Stosunkowo skromne – zarówno białoruskie, jak i chińskie – badania tego zagadnienia zmuszają do zdefiniowania stosunkowo rozległych celów szczegółowych. Są to:

- zbadanie czynników wpływających na obecny stan i rozwój relacji polityczno-gospodarczych między Republiką Białoruś a Chińską Republiką Ludową;
- opisanie chińskiego globalizmu w regionie Europy Środkowo-Wschodniej;
- zbadanie wpływu Federacji Rosyjskiej, a także innych istotnych graczy w regionie (Unii Europejskiej, Stanów Zjednoczonych, Ukrainy), na charakter bilateralnej współpracy chińsko-białoruskiej;
- odpowiedź na pytanie: jaki wpływ na kształt białoruskiego reżimu autorytarnego wywarła i nadal wywiera współpraca z Chińską Republiką Ludową.

Sformułowane cele badawcze stanowią logiczne uwarunkowanie postawionych podstawowych hipotez badawczych, które będą przedmiotem weryfikacji w ramach procesu badawczego. Sformułowano następujące hipotezy:

H1: Dzisiejsza polityka geostrategiczna Chin, wdrożenie Inicjatywy Pasa i Szlaku na terenie Białorusi, uwzględnia przede wszystkim chińskie interesy globalistyczne, a białoruskie interesy narodowe odgrywają w tej polityce rolę marginalną.

H2: Struktura i poziom chińskich inwestycji zagranicznych w Republice Białoruś mają marginalny wpływ na stan białoruskiej gospodarki, która obecnie boryka się z kryzysem.

H3: Polityka zagraniczna Republiki Białoruś wobec Chińskiej Republiki Ludowej wykorzystywana jest przede wszystkim w celu poprawy wizerunku władzy i ma charakter propagandowy.

H4: Kryzys polityczno-gospodarczy na Białorusi 2020 roku oraz rosyjska inwazja na Ukrainę mają kluczowe znaczenie dla obniżenia poziomu chińskich inwestycji na Białorusi i praktycznego zamrożenia rozwoju Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień.

Przedmiotem badań rozprawy było przestudiowanie i analiza bilateralnych relacji polityczno-gospodarczych pomiędzy Republiką Białoruś a Chińską Republiką Ludową. Ważnym aspektem badań jest studium przypadku – funkcjonowanie Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień. Badania działalności Parku w dużej mierze ułatwiły zebrane dokumenty i obserwacje podczas wizyty osobistej w ramach projektu badawczego nr POWR.03.03.00-IP.08-00-P13/18 programu PROM NAWA. Z uwagi na swoje istotne

znaczenie studium przypadku stanowi osobny podrozdział w rozprawie doktorskiej. Ponadto przedmiotem badań rozprawy stanowią trendy polityki zagranicznej Chińskiej Republiki Ludowej, w tym zjawiska Inicjatywy Pasa i Szlaku jako narzędzia wywierającego zmiany polityki zagranicznej w Republice Białoruś. Podmiotem niniejszych badań jest państwo białoruskie w jego relacjach z Chińską Republiką Ludową.

Ramy chronologiczne rozprawy zostały w dużym stopniu zdeterminowane bieżącym wymiarem badanej problematyki. Łączny okres badawczy rozprawy obejmuje lata 1992–2022. Początek badań jakościowych oraz ilościowych przypada na rok 2005<sup>51</sup>, w którym Prezydent Republiki Białoruś A. Łukaszenka złożył oficjalną wizytę w Chińskiej Republice Ludowej. To właśnie ta wizyta zapoczątkowała okres widocznej aktywizacji wzajemnych relacji bilateralnych. Przedmiotem szczególnego zainteresowania będzie z jednej strony okres przypadający na lata 2010–2022, z drugiej – kompleksowe omówienie kluczowych obszarów relacji polityczno-gospodarczej okresu współczesnego, w latach 2020–2022. Taka perspektywa czasowa pozwoli uchwycić podstawowe procesy kształtujące politykę zagraniczną Białorusi wobec Chin oraz znaczenie tych relacji dla polityki wewnętrznej oraz gospodarki Białorusi. Z uwagi na specyfikę podejmowanej problematyki, nie sposób nie uwzględnić także szerszej perspektywy czasowej, niezbędnej dla pełnego zrozumienia fenomenu wzajemnych chińsko-białoruskich relacji. Początkową granicą zakresu tematycznego badań w niniejszej rozprawie wyznacza 1992 rok, w którym zostały ustanowione stosunki dyplomatyczne między Republiką Białoruś a Chińską Republiką Ludową.

Metoda analizy instytucjonalno-prawnej została wykorzystana na podstawie funkcjonalnej wykładni prawa. Znalazła ona swoje zastosowanie w rozdziale czwartym, przy omawianiu relacji bilateralnych. W tym kontekście przeanalizowany został szereg aktów prawnych, obejmujących aktywność rządu Republiki Białoruś (porozumienia, protokoły, deklaracji), Izby Reprezentantów i Rady Republiki Białoruś (ustawy i uchwały), dekrety Prezydenta Republiki Białoruś, akty prawne niższego rzędu (Rozporządzenia Rady Ministrów Republiki Białoruś), w końcu zaś – aktywność legislacyjna białoruskich ministerstw (programy, koncepcje, strategie, plany i inne). Zastosowanie wykładni funkcjonalnej umożliwiło ponadto zrealizowanie celów badawczych rozdziału piątego. Najważniejszym z nich było określenie realnego znaczenia i celowości poszczególnych aktów normatywnych w

---

<sup>51</sup> Chodzi o 2005 albo 2006 rok, w zależności od dostępności oficjalnych danych statystycznych.

kontekście odgórnego formowania przez władze warunków funkcjonowania Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień.

Metoda analizy danych zastanych była pomocna przy analizie polityki handlowej i polityki inwestycyjnej, relacji bilateralnych w okresie badawczym. Przeanalizowana w tym kontekście została zarówno rola, jaką odgrywają chińskie wpływy polityczne na gospodarkę Białorusi, jak również wpływ tych relacji na politykę wewnętrzną oraz zagraniczną Białorusi. Bazą źródłową dla podjętych działań były dane statystyki publicznej, dokumenty i dane urzędów statystycznych i instytucji państwowych, w tym Narodowego Komitetu Statystycznego Republiki Białoruś. Inne dane oraz informacje dostępne online (wypowiedzi ekspertów, strona internetowa Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień, artykuły naukowe, internetowe, publikacje) znalazły swoje zastosowanie także w kontekście weryfikacji hipotez badawczych związanych z kwestią realizacji Inicjatywy Pasa i Szlaku na Białorusi. Stanowią one źródło, które w najbardziej wiarygodny sposób pozwala uchwycić specyfikę działania propagandy rządowej reżimu autorytarnego.

Metoda behawioralna została wykorzystana w pracy przy analizie uwarunkowań wewnętrznych relacji białorusko-chińskich. Z jej pomocą przeanalizowano polityczne zaangażowanie władz białoruskich w realizację Inicjatywy Pasa i Szlaku przez pryzmat idei oraz przekonań Alaksandra Łukaszenki. Krytycznej analizie poddano poglądy Łukaszenki, zawarte w *Orędziach Prezydenta Republiki Białoruś A.G. Łukaszenki do narodu białoruskiego i Zgromadzenia Narodowego Republiki Białoruś z lat 2006–2022*<sup>52</sup>. Treść tych orędzi ujawnia praktycznie całkowitą dominację Łukaszenki we wszystkich działaniach podejmowanych przez białoruski rząd. Dotyczy to w szczególności relacji z Chińską Republiką Ludową w zakresie Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień.

Z metody analizy porównawczej skorzystano przy przedstawieniu kultury strategicznej narodu białoruskiego oraz chińskiego. Poważne różnice w tym zakresie leżą u podstaw licznych problemów relacji bilateralnych. Analiza porównawcza pozwoliła ujawnić ideologiczne pokrewieństwo obu przywódców i ich rządów, co znacząco ułatwia współpracę w wielu dziedzinach. W rozdziale czwartym metoda porównawcza została zastosowana celem analizy *Wspólnego planu rozwoju Republiki Białoruś i Chińskiej Republiki Ludowej*.

---

<sup>52</sup> *Послание Президента Республики Беларусь А.Г. Лукашенко белорусскому народу и Национальному собранию Республики Беларусь*, Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь, <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=P022p0001>, data dostępu: 15.03.2023.

Pozwoliło to na ujawnienie licznych manipulacji i błędów w pracach prorządowych białoruskich naukowców.

Niniejsza praca składa się z pięciu rozdziałów, zgrupowanych w trzech większych częściach: teoretyczną (I rozdział), deskryptywną (II i III rozdział) oraz eksplanacyjną (rozdziały IV–V).

Celem rozdziału pierwszego było przedstawienie najważniejszych elementów teorii realizmu neoklasycznego. Zaprezentowano genezę tej teorii, podstawowe jej założenia oraz metodę zastosowania jej do analizy polityczno-gospodarczych relacji Republiki Białoruś i Chińskiej Republiki Ludowej. W rozdziale omówiono trzy nurty tej teorii: realizm klasyczny, realizm strukturalny oraz realizm neoklasyczny. Bazując na wiedzy zawartej w kluczowych pracach z tego zakresu, omówiono mocne i słabe strony realizmu neoklasycznego oraz jego możliwe zastosowanie do analizy polityki zagranicznej państwa. W pierwszych dwóch podrozdziałach wykorzystano eksploracyjno-opisowe cele szczegółowe; w trzecim sam cel szczegółowy staje się wyjaśnieniem.

Drugi rozdział pracy poświęcony jest analizie podstawowych uwarunkowań polityki zagranicznej Republiki Białoruś. Celem rozdziału jest zidentyfikowanie czynników zewnętrznych państwa, wpływających na kształt polityki zagranicznej Republiki Białoruś wobec Chińskiej Republiki Ludowej. Są to przede wszystkim stosunki państwa białoruskiego z Federacją Rosyjską i Unią Europejską. Dużo uwagi poświęcono też procesom percepcji polityki państwa przez społeczeństwo, kulturze strategicznej, a także innym relacjom na linii państwo–społeczeństwo na tle czynników zewnętrznych.

W trzecim rozdziale omówione zostały współczesne trendy polityki zagranicznej Chińskiej Republiki Ludowej. Podjęto próbę naświetlenia genezy i roli chińskiego globalizmu w regionie Europy Środkowo-Wschodniej oraz na arenie międzynarodowej. Przeanalizowano Państwo Środka zarówno pod względem rozwoju gospodarczego, jak i z punktu widzenia polityki bezpieczeństwa. Omówiono istotę chińskiej „polityki przyciągania” na arenie międzynarodowej, tzw. chiński *soft power*. Najwięcej uwagi poświęcono Inicjatywie Pasa i Szlaku, nie tylko z perspektywy roli, którą odgrywa w niej Białoruś, ale też z powodu konsekwencji, jakie przynosi ona państwom regionu Europy Środkowo-Wschodniej i Federacji Rosyjskiej. Zwieńczeniem rozdziału jest natomiast omówienie historycznego zarysu relacji bilateralnych między Republiką Białoruś a Chińską Republiką Ludową.

W rozdziale czwartym dokonano strukturalno-jakościowej charakterystyki relacji bilateralnych między Chińską Republiką Ludową a Republiką Białoruś. Celem tej części pracy było przeprowadzenie analizy wymiarów współpracy białorusko-chińskich w takich

obszarach jak: współpraca polityczna, polityka handlowa, polityka inwestycyjna i współpraca w innych dziedzinach. Odnotowano wyraźną asymetrię stosunków bilateralnych, przeprowadzono badania w celu zdefiniowania miejsca Republiki Białoruś w optyce hierarchii polityki strategicznego partnerstwa Chińskiej Republiki Ludowej. Poruszony wątek asymetrycznych relacji znalazł swoje podsumowanie w analizie prac prorządowych białoruskich naukowców.

W piątym rozdziale rozprawy przeprowadzono analizę badawczą studium przypadku: historii powstania i dzisiejszej działalności Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień jako kwintesencji współpracy białorusko-chińskiej. Park Przemysłowy został utworzony jako wspólny projekt rządu Republiki Białoruś i rządu Chińskiej Republiki Ludowej. Mimo rozpracowania skomplikowanych i wielopoziomowych instytucjonalno-prawnych warunków oraz rozmaitych preferencji bezpośrednie zagraniczne inwestycje na razie w większości omijają Park. Wyjaśnienie przyczyn i konsekwencji podobnego stanu rzeczy to główny cel tej części rozprawy. Oprócz tego poruszono także temat propagandy państwowej, która chętnie wykorzystuje Park Przemysłowy, uznając go za jednoznaczny sukces chińsko-białoruskich relacji bilateralnych.

# Rozdział I. Analiza relacji polityczno-gospodarczych w ujęciu teorii realizmu neoklasycznego

## 1. Geneza teorii realizmu neoklasycznego

Głównym celem rozdziału jest przedstawienie charakterystyki oraz podstawowych założeń teorii realizmu neoklasycznego (dalej: RNK), na podstawie których zostały wyjaśnione polityczno-gospodarcze relacje Białorusi i Chin w okresie badawczym od 2005 do 2022 roku.

Pojęcie „realizm” określa sposób postrzegania świata i jego najważniejszych cech bez kierowania się pozorami czy własnymi wobec tego świata oczekiwaniami. Realizm jest również tradycją filozoficznej refleksji o polityce i stosunkach międzynarodowych, znany także pod inną nazwą jako tzw. *realpolitik* bądź polityka siły (*power politics*)<sup>53</sup>. Realizm jest jednak także orientacją teoretyczną w nauce o stosunkach międzynarodowych, która kieruje się powyższymi założeniami<sup>54</sup>.

Głównymi przedstawicielami szkoły realistycznej są Reinhold Niebuhr, Edward Hallett Carr, a przede wszystkim Hans Morgenthau – jako czołowy przedstawiciel i twórca. Praca Niebuhra pt. *Moral Man nad Immoral Society*, wydana w 1932 roku, zawierała nowatorską krytykę idealizmu oraz naukowe podstawy paradygmatu realistycznego. Autor wykazuje różnice pomiędzy naturą ludzką a społeczeństwem oraz odpowiada na pytanie, jaki wpływ na kształt społeczeństwa mają wybory z moralnego, religijnego, społecznego, politycznego i ekonomicznego punktu widzenia. Teza tej pracy mówi, że cele życia indywidualnego i zbiorowego są różne. Społeczeństwo nie jest zbiorem indywidualnych interesów. Na przykład wprowadzenie w społeczeństwie nawet ewidentnie moralnych celów wymaga czasami zastosowania metod, które uważane są za niemoralne. Przy tym interesy uprzywilejowanych grup są z przyczyn ekonomicznych zamaskowane w procesach politycznych i skłaniają się ku zachowaniu *status quo*. Dlatego podziały w społeczeństwie wydają się nie do pokonania dla osób znajdujących się na dole drabiny ekonomicznej.

Idee realizmu zostały rozwinięte w pracach znanych naukowców, takich jak Arnold Wolfers, Kenneth Waltz, John Hertz czy Henry Kissinger. Badacze swoje inspiracje czerpali

---

<sup>53</sup> M. Kaczmarzki, *Realizm neoklasyczny*, [w:] *Teorie i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych*, red. R. Zięba, S. Bieleń, J. Zając, Warszawa 2015, s. 13.

<sup>54</sup> J. Czaputowicz, *Mapa współczesnego realizmu: realizm klasyczny, neorealizm, realizm neoklasyczny*, [w:] *Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych. Założenia i zastosowania badawcze*, red. E. Halizak, J. Czaputowicz, Warszawa 2014, s. 25.

z prac Tukidydesa, Niccolò Machiavellego, Thomasa Hobbesa, Barucha Spinozy czy Carla von Clausewitza<sup>55</sup>, dla których świat polityki to przede wszystkim świat rywalizacji, realizacji interesów oraz przeznaczenia państwa. W tym ujęciu przydatność kryteriów moralności czy dobra w odniesieniu do rządzenia państwem uznana jest za niską.

Istnieją trzy najważniejsze podstawy realizmu:

- państwo, które realizuje swoją politykę ze względów racjonalnych oraz własnych interesów;
- równowaga sił jako klucz do przetrwania państwa i zapewnienia bezpieczeństwa w systemie międzynarodowym;
- struktura systemu międzynarodowego, zapewniająca anarchię i dystrybucję siły między państwami.

Powyższa triada jest kluczem do rozpoznania paradygmatu realistycznego. Jego krytycy zarzucają mu formułowanie poglądów na podstawie egoistycznych racji i interesów, uniemożliwiających dokonanie jakiegokolwiek postępu w stosunkach międzynarodowych.

Jak już wcześniej wspominaliśmy, istnieją trzy zasadnicze nurty realistyczne: realizm klasyczny, realizm strukturalny (niektórzy autorzy nazywają go neorealizmem) oraz realizm neoklasyczny.

Monografia *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace* autorstwa H. Morgenthaua, opublikowana w 1948 roku, stała się fundamentem teorii realizmu klasycznego w stosunkach międzynarodowych oraz ustanowiła realizm klasyczny jako podstawowy sposób myślenia o stosunkach międzynarodowych na długie lata. Amerykański badacz nie zgadza się z idealistycznym poglądem na system międzynarodowy, przyjmując paradygmat realistyczny: „Świat, choć z racjonalnego punktu widzenia niedoskonały, jest pośrednią siłą tkwiących w naturze człowieka. Aby ulepszyć świat, trzeba pracować z tymi siłami, a nie walczyć z nimi”<sup>56</sup>. Według autora pragnienie władzy stanowi podstawę zachowania zarówno ludzi, jak i państwa. Przy tym albo państwo stara się zabezpieczyć to, co posiada (*status quo*), albo próbuje zwiększyć posiadane (imperializm). W tej klasycznej pracy naukowej sporo miejsca poświęcono badaniu polityki jako walki o władzę. W ujęciu tym aspekty władzy są zmienne, ponieważ władza nie jest ustalona raz na zawsze. Realizm klasyczny Morgenthaua odnosi się do uniwersalnych zasad moralnych w polityce; autor

---

<sup>55</sup> T. Łoś-Nowak, *Stosunki międzynarodowe. Teorie, systemy, uczestnicy*, Wrocław 2000, s. 43.

<sup>56</sup> H. Morgenthau, *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*, New York 1978, s. 3.

utrzymuje, że one „nie mogą być stosowane do działań państw w ich abstrakcyjnym, uniwersalnym sformułowaniu, ale muszą zostać przefiltrowane przez konkretne okoliczności czasu i miejsca”<sup>57</sup>. Podsumowując, warto zaznaczyć, że realizm klasyczny skupia swoją uwagę na czynnikach wewnętrznych, czyli na poziomie państwa.

Realizm strukturalny za główną przyczynę działań państwa uznaje system międzynarodowy (poziom stosunków międzynarodowych) i jego strukturę. Kluczowa dla tego nurtu jest praca pt. *Theory of International Politics* Kennetha Waltza, której wykładania charakteryzuje się „nowym spojrzeniem na państwo, system międzynarodowy, politykę zagraniczną, anarchię systemu”<sup>58</sup>. W odróżnieniu od poprzedników idee Waltza skupiały się wokół anarchiczności jako głównej cechy stosunków międzynarodowych. W tym kontekście nad poszczególnymi państwami nie ma wyższej władzy centralnej, działają one na zasadzie samopomocy, a ich relacje z innymi państwami odzwierciedlają ich intencję przetrwania. Waltz opisał istnienie współzależności między miejscem zajmowanym przez państwo w systemie międzynarodowym a jego zachowaniem, np. posiadanie potężnego sąsiada będzie zachęcało państwo do określonego typu działania. System to bowiem wertykalnie nałożone na siebie poziomy, w których państwa lokowane są wedle ich potencjałów<sup>59</sup>. Przy tym trzeba uwzględnić także to, że podmioty państwowe, różnie usytuowane w anarchicznej strukturze, mają możliwość rywalizowania między sobą. W monografii Waltz pisze: „Wśród państw naturalnym stanem jest stan wojny. Nie w tym sensie, że wojna toczy się nieustannie, ale w tym sensie, że dla każdego państwa, decydującego o tym, czy użyć siły, czy nie, wojna może wybuchnąć w dowolnym momencie”<sup>60</sup>. Wszystkie zmienne, jeśli spojrzeć na nie ze strukturalnego punktu widzenia, mogą wyjaśniać, dlaczego odmienne jednostki zachowują się w podobny sposób. Według teorii Waltza struktura społecznia poszczególne państwa do zbliżonych działań.

Rozwój rzeczywistości międzynarodowej, powstawanie nowych procesów i ich zależności, wyłonienie się nowych aktorów systemu międzynarodowego spowodowało rozwój paradygmatu realistycznego. Realizm neoklasyczny jest przykładem syntezy, która łączy perspektywy systemowe (poziom stosunków międzynarodowych) i subsystemowe (poziom państwa). Termin „realizm neoklasyczny” został użyty po raz pierwszy przez Gideona Rose’a. Autor określił w ten sposób prace naukowe amerykańskich badaczy

---

<sup>57</sup> H. Morgenthau, *Politics Among Nations*, op. cit., s. 14.

<sup>58</sup> *Współczesne stosunki międzynarodowe. Podręcznik akademicki*, red. T. Łoś-Nowak, Wrocław 2010, s. 40.

<sup>59</sup> T. Łoś-Nowak, *Współczesne stosunki międzynarodowe*, Wrocław 2010.

<sup>60</sup> K.N. Waltz, *Theory of International Politics*, London 1979, s. 102.



aktywnych w latach 90.; chodziło głównie o pisma Thomasa Christiansena, Randalla Schwellera, Williama Wohlforth'a i Fareeda Zakarii<sup>61</sup>. Wspomniane publikacje naukowe świadczą o transformacji realizmu strukturalnego w realizm neoklasyczny. Jedną z przyczyn takiej ewolucji były zmiany zachodzące w systemie międzynarodowym oraz brak możliwości wyjaśnienia głównych wydarzeń historycznych z poziomu strukturalnego realizmu. Neoklasyczni realiści, tacy jak G. Rose, twierdzili, że pomijanie zmiennych na poziomie jednostek znacznie obniża zdolność predykcyjną neorealizmu, który jest zbyt statyczny i nie może wyjaśnić dużych zmian w systemie międzynarodowym. K. Waltz również zgadzał się z tą tezą: „My nie możemy zakładać, w jaki sposób państwo odpowie na zagrożenie bez analizowania wpływu warunków wewnętrznych”<sup>62</sup>. RNK to program badawczy, który jest kontynuacją założeń K. Waltza. Świadczą o tym słowa badacza: „Teoria systemowa wyjaśnia zmiany zachodzące w różnych systemach, a nie wewnątrz nich, a życie międzynarodowe w danym systemie nie jest bynajmniej powtarzaniem”<sup>63</sup>.

Realiści neoklasyczni, zgodnie z poglądem G. Rose'a, przyznają, że kształt polityki zagranicznej państw narodowych zależy w głównej mierze od ich miejsca w systemie międzynarodowym, a ich możliwości (i realizowane funkcje) wynikają z posiadanych zdolności<sup>64</sup>. Charakteryzując założenia realizmu neoklasycznego, warto zaznaczyć, że właściwie wszyscy kojarzeni z tym nurtem teoretycy uznają go za teorię analizy polityki zagranicznej państw, a nie teorię polityki międzynarodowej<sup>65</sup>. W podobny sposób wykorzystują oni tę teorię w celu opisanego polityki zagranicznej konkretnego państwa<sup>66</sup>.

Uczeni wyróżniają dwa najważniejsze założenia teorii realizmu neoklasycznego; wywodzą się one z realizmu klasycznego oraz neorealizmu:

Po pierwsze, jest to anarchiczny charakter stosunków międzynarodowych, tworzonych przez samodzielne jednostki, nad którymi nie ma nadrzędnej władzy. Podobnie jak neorealiści, adepci realizmu neoklasycznego utrzymują, że zewnętrzne środowisko ma

---

<sup>61</sup> G. Rose, *Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy*, „World Politics” nr 51, 1998.

<sup>62</sup> K.N. Waltz, *Theory of International Politics*, op. cit., s. 71.

<sup>63</sup> Tamże, s. 71.

<sup>64</sup> G. Rose, *Neoclassical Realism*, op. cit., s. 146.

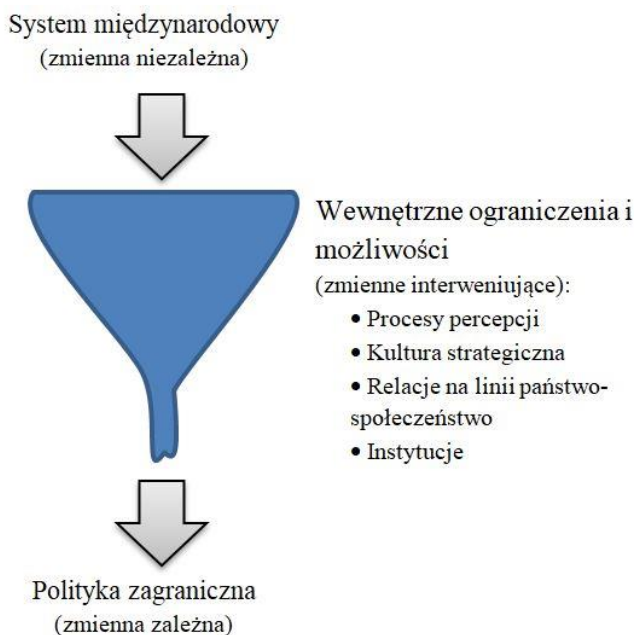
<sup>65</sup> M. Kozub-Karkut, *Realizm neoklasyczny – główne założenia i możliwości*, [w:] *Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych. Założenia i zastosowania badawcze*, red. E. Haliżak, J. Czaputowicz, Warszawa 2014, s. 45.

<sup>66</sup> „Because neorealism tries to explain the outcomes of state interactions, it is a theory of international politics; it includes some general assumptions about the motivations of individual states but does not purport to explain their behaviour in great detail or in all cases”. Por.: G. Rose, *Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy*, op. cit., s. 145.

największy wpływ na politykę zagraniczną państwa, ale nie determinuje jej<sup>67</sup>. Strukturę systemu międzynarodowego formują główni aktorzy, przy czym warto zaznaczyć, że struktura socjalizuje jednostki za pomocą nagradzania jednych i karania drugich.

Po drugie, są to czynniki wewnętrzne występujące w danym państwie, które wpływają na odbiór i odpowiedź na naciski pochodzące z systemu międzynarodowego<sup>68</sup>. Sytuacje, kiedy system międzynarodowy pozostawia państwo bez wyboru, zdarzają się rzadko, dlatego ogromne znaczenie dla rozumienia, w jaki sposób dokonuje się tych wyborów, mają zmienne na poziomie jednostki. Państwa oceniają swoje otoczenie zewnętrzne oraz sytuację polityczną i odpowiadają w postaci polityki zagranicznej<sup>69</sup>. Na Rysunku I ukazany został główny model RNK oraz zmienne z poziomu systemu i państwa. Wewnętrzna polityka państwa stanowi swoisty pas transmisyjny pomiędzy naciskiem systemowym a prowadzoną polityką zagraniczną.

### Rysunek I. Realizm neoklasyczny i zmienne z poziomu systemu i państwa



Źródło: opracowanie własne na podstawie: D. Beach, R.B. Pedersen, *Analyzing Foreign Policy*, s. 106.

<sup>67</sup> Waltz podkreślił, że „każde państwo podchodzi do polityki i decyduje o działaniach zgodnie z własnymi procesami wewnętrznymi, ale jego decyzje są kształtowane przez samą obecność innych państw, a także przez interakcje z nimi”, Por.: K.N. Waltz, *Theory of International Politics*, op. cit., s. 65.

<sup>68</sup> M. Kaczmarek, op. cit., s. 16.

<sup>69</sup> „Wynika to z tego, że aby mieć pełniejsze zrozumienie polityki zagranicznej, to ma zasadnicze znaczenie dla zbadania wyjątkowych procesów i lokalnego kontekstu w poszczególnych krajach, które prowadzą do różnych reakcji na podobne środowiska zewnętrzne”. Por. N.M. Ripsman, J.W. Taliaferro, S.E. Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, New York 2016, s. 31–32.

Tym, co odróżnia RNK od wcześniejszego realizmu klasycznego, jest cecha tego ostatniego, którą możemy streścić w zasadzie, że nie rozróżniał on wyraźnie zmiennych na poziomie jednostki, państwa i systemu. T. Łoś-Nowak uważa, że możliwości realizmu neoklasycznego w analizie polityki zagranicznej państw oferują bardziej kompleksowe podejście do działań podejmowanych przez państwa na arenie międzynarodowej.

## 2. Podstawowe pojęcia teorii realizmu neoklasycznego

W teorii realizmu neoklasycznego zastosowano szereg czynników zarówno z poziomu systemowego, jak i poziomu państwa. Aby móc wykorzystać je jako narzędzia analizy polityki zagranicznej Białorusi wobec Chin w następnych częściach pracy, należy sprecyzować ich znaczenie.

### Zmienne z poziomu systemu (*structural variables*)

Struktura systemu międzynarodowego jest kluczowym czynnikiem wyjaśniającym dynamikę oraz procesy zachodzące w stosunkach międzynarodowych. Podejście systemowe zostało zapoczątkowane przez K. Waltza, który wyróżnił dwa najważniejsze składniki systemu: 1. rozłożenie (dystrybucja) potęgi oraz 2. hierarchię prestiżu państwa.

Potęga państwa jest cechą samego państwa, a rozłożenie potęgi jest cechą systemu. W systemie dystrybucja potęgi pomiędzy państwami określa, kto rządzi systemem i czyje interesy są promowane przez jego funkcjonowanie<sup>70</sup>. Potęga państwa to zdolność państwa do mobilizacji środków wewnętrznych na wspieranie celów polityki zagranicznej. Państwo, aby móc reagować skutecznie na zagrożenia zewnętrznie, powinno mieć zdolność do wydobywania i regulacji zasobów<sup>71</sup>. Można nawet pokusić się o stwierdzenie, że to realistyczne spojrzenie F. Zakarii pozwala najlepiej zrozumieć politykę zagraniczną realizowaną przez małe państwo i prognozować na tej podstawie dalsze wydarzenia<sup>72</sup>.

Hierarchia prestiżu państwa pozwala mu realizować swoją wolę bez użycia siły w stosunku do innych uczestników stosunków międzynarodowych. Legitymacja danego mocarstwa do kontroli (*right to rule*) tkwi w zwycięstwie w ostatniej hegemonicznej wojnie, zapewnianiu dóbr publicznych (*public goods*) typu bezpieczeństwa międzynarodowego oraz ideologii<sup>73</sup>. Dążenie do zmiany hierarchii jest źródłem wojen, konfliktów czy rywalizacji

---

<sup>70</sup> M. Kaczmarek, op. cit., s. 15.

<sup>71</sup> „Zadania te z kolei zależą od stopnia skuteczności reżimu politycznego i autorytetu politycznego. Skuteczność to nic innego, jak zdolność rządu do załatwiania spraw. Aby być skutecznym, rząd musi mobilizować i alokować zasoby, by wypełniać swoje zobowiązania polityczne, a także organizować wiele instytucji, z których każda ma własne, specyficzne funkcjonalnie zadania i zasoby, które tworzą nowoczesne państwo”. Por.: R.L. Schweller, L. Randall, *Unanswered Threats. Political Constraints on the Balance of Power*, Princeton 2006, s. 107, (wszystkie tłumaczenia z języka angielskiego na język polski niniejszej rozprawy wykonała Tatiana Iwanow).

<sup>72</sup> „Polityka zagraniczna nie jest tworzona przez cały naród, ale przez jego rząd. W konsekwencji liczy się władza państwowa, a nie narodowa. Władza państwowa to część władzy narodowej, którą rząd może wydobyć dla swoich celów, i odzwierciedla łatwość, z którą centralni decydenci mogą osiągnąć swoje cele”. Por.: F. Zakaria, *From Wealth to Power. The Unusual Origins of America's World Role*, Princeton 1998, s. 9, (tłumaczenie własne).

<sup>73</sup> M. Kaczmarek, op. cit., s. 15.

między uczestnikami stosunków międzynarodowych. Jeszcze jednym ważnym czynnikiem mającym wpływ na politykę zagraniczną państwa są określone preferencje, mające charakter konfliktogenny. Stosunki międzynarodowe można rozpatrywać jako ciągłą grę negocjacyjną o dostęp do nierównomiernych zasobów. Zmiana w hierarchii prestiżu państwa może spowodować zmianę w stosunkach międzynarodowych i powstania nowych warunków do negocjacji.

### **Zmienne z poziomu państwa (*domestic variables*)**

Naukowcy odnotowują, że dla RNK państwo przestaje być „czarną skrzynką” i nie jest wewnętrznie jednolite. Według J. Taliaferro „państwo jest ograniczone do kluczowych decydentów oraz instytucji państwowych, zadaniem których jest prowadzić politykę obronną oraz uprawiać dyplomację”<sup>74</sup>. Polityka zagraniczna jest odpowiedzią na sytuację zewnętrzną, ale sposób reakcji państwa zależy od czynników wewnętrznych. W ramach RNK stosunki międzynarodowe są ponadto wypadkową działań społecznych, przez co są zdeterminowane przez takie czynniki, jak procesy percepcji, kultura strategiczna czy relacja na linii państwo–społeczeństwo i potęga państwa.

### **Potęga państwa**

W odróżnieniu od innych nurtów (np. neorealizmu) realizm neoklasyczny traktuje pojęcie potęgi państwa nie tylko jako zbiór zasobów materialnych (w ujęciu statycznym), ale również możliwości podmiotu państwowego do jego racjonalnego zarządzania w stosunkach międzynarodowych (w ujęciu dynamicznym). Kwestia zdolności państwa do mobilizacji zasobów i ich „ekstrakcji” od społeczeństwa jest bowiem jednym z kluczowych elementów, decydujących o tym, czy dany kraj będzie w stanie odpowiedzieć adekwatnie na presję ze strony systemu międzynarodowego<sup>75</sup>. F. Zakaria w pracy *From Wealth to Power* zauważył, że potencjał ekonomiczny państwa jest podstawową przyczyną wzrostu znaczenia politycznego. Kiedy państwo zwiększa swoje zasoby materialne, decyduje się na zmianę polityki zagranicznej. Redefinicja jego zagranicznych interesów jest widoczna i mierzalna takimi czynnikami, jak wydatki na zbrojenia, inicjowanie wojen, nabywanie terytoriów, liczba placówek dyplomatycznych oraz żołnierzy poza granicami kraju czy też udział w

---

<sup>74</sup> Zob. J.W. Taliaferro, *State Building for Future Wars. Neoclassical Realism and the Resource-Extractive State*, „Security Studies” nr 3, 2006, s. 470.

<sup>75</sup> M. Kaczmarek, op. cit., s. 18.

międzynarodowym procesie podejmowania decyzji, np. na forum organizacji międzynarodowych<sup>76</sup>. Zakaria zwraca uwagę na możliwość podwójnego rozumienia pojęcia potęgi, wyróżniając osobno potęgę narodu oraz potęgę państwa. Rząd państwa, prowadząc politykę zagraniczną, ma realny wpływ na potęgę państwa, która jest częścią potęgi narodu. Zdolność transponowania elementów potęgi narodu na potęgę państwa jest zatem dla realizmu neoklasycznego kluczowa<sup>77</sup>. Innymi słowy, potęga państwa ma duży wpływ na formułowanie polityki zagranicznej państwa i w znacznej mierze zależy od takich czynników, jak efektywność wewnętrznej struktury państwa czy bogactwo społeczeństwa.

### **Procesy percepcji**

William Wohlforth w swoich pracach poświęconych polityce światowej zwrócił uwagę na rolę i znaczenie interpretacji poszczególnych zachowań przywódców politycznych<sup>78</sup>. Autor kładzie nacisk na znaczenie percepcji ruchów czynionych przez decydentów, które wpływają na postrzeganie pozycji państwa w systemie międzynarodowym, oddziałując ponadto na politykę zagraniczną państwa. Naukowcy odnotowują, że państwa różnią się między sobą strukturą wewnętrzną, relacjami wewnętrznymi czy przywódcami państwowymi, co sprawia, że mogą one w różny sposób reagować na ograniczenia systemowe. Państwa nie zawsze prawidłowo odbierają i reagują na sygnały płynące z systemu międzynarodowego. W tym miejscu należy podkreślić, że rola i znaczenie przywódców politycznych zajmuje ważne miejsce w teorii realizmu neoklasycznego.

W RNK często stosuje się typy zmiennych ideowych: przekonania i idee. Autorzy wychodzą przeważnie z tego samego punktu odniesienia, mówiącego, że decydenci mają „predyspozycje, które prowadzą [ich] do dostrzegania pewnych rzeczy i zaniedbywania innych”<sup>79</sup>. Przekonania i idee są koncepcyjnie różne, ale przyczynowo połączone. Przekonania mogą być traktowane jak indywidualnie zakotwiczona poznawcza podstawa percepcji<sup>80</sup>. Są związane z konkretnymi decydentami (np. prezydentem, premierem), ich doświadczeniami i wiedzą. Przekonania kierują decydentami w interpretacji systemu

---

<sup>76</sup> F. Zakaria, op. cit., s. 3.

<sup>77</sup> M. Kozub-Karkut, *Realizm neoklasyczny – główne założenia i możliwości*, op. cit., s. 50.

<sup>78</sup> Tamże, s. 46.

<sup>79</sup> G. Rose, *Neoclassical realism and theories of foreign policy*, op. cit., s. 152.

<sup>80</sup> S.B. Dyson, *The Blair Identity. Leadership and Foreign Policy*, op. cit., s. 16.

międzynarodowego<sup>81</sup>. W wysoce scentralizowanym systemie, w którym pojedyncza osoba ma większą wagę decyzyjną niż inne, przekonania tej osoby odgrywają znaczącą rolę, ale w rozważaniach polityki zagranicznej decydent wkłada swoje indywidualne przekonania w dyskusje na temat polityki zagranicznej, gdzie spiera się i próbuje przekonać innych decydentów. Idee zaś są narzędziami deliberatywnymi, używanymi instrumentalnie i strategicznie w interaktywnym procesie komunikacji, wymiany i przekonywania. Ich najczęstszym nośnikiem są język i tekst, z których można je wydobyć<sup>82</sup>. Idee są łatwo identyfikowalne w kanałach komunikacji (np. orędzia prezydenta, przemówienia, protokołu itp.); pełnią też ważną funkcję koherencyjną, zapewniając ideową ciągłość. Według F. Zakarii państwa rozszerzają swoje interesy zewnętrzne dopiero wtedy, kiedy „decydenci zauważają względny wzrost władzy państwowej”<sup>83</sup>. Z punktu widzenia Zakarii idee, które posiadają decydenci, mogą być błędne i nie odzwierciedlać interesu narodowego. Zachodzi wówczas ryzyko podjęcia nieprzemyślanych do końca działań, które mogą prowadzić do regresji na różnych polach, także w polityce zagranicznej państwa. Dlatego ważne jest to, że w ramach RNK możemy badać wzajemne oddziaływanie interesu narodowego i idei w polityce zagranicznej.

Przekonania elit rządzących dotyczące celów polityki zagranicznej państwa decydują o intensywności i asertywności postępowań na tym polu<sup>84</sup>. Przekonania elit mogą ograniczać rozmiar możliwej adaptacji do działań w systemie. Warto jednak pamiętać, że wiele studiów przypadków dowodzi, że elity rządzące nie zawsze kierują się ekonomicznym interesem państwa. Jeżeli elity będą podzielone w ocenie sytuacji zewnętrznej, to rezultatem tego będzie niespójna i nieefektywna polityka zagraniczna. Konsensus wśród elit (lub jego brak) jest bezpośrednią przyczyną odpowiedzi (lub braku odpowiedzi) państwa na zagrożenia

---

<sup>81</sup> C. Dueck pisze: „Beliefs function as cognitive devices or mental shortcuts that help to order and simplify complex situations, and «specify national interests amidst conditions of uncertainty»”. Por.: C. Dueck, *Ideas and alternatives in American grand strategy, 2000–2004*, op. cit., s. 521.

<sup>82</sup> G. Meibauer, *Interests, ideas, and the study of state behaviour in neoclassical realism*, „Review of International Studies” nr 46, 2020, s. 21.

<sup>83</sup> F. Zakaria, op. cit., s. 34.

<sup>84</sup> Za elity uznaje się decydentów politycznych mających dostęp do wykonawczego procesu decyzyjnego w zakresie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Więcej na ten temat tego, które elity polityczne mają największe znaczenie w polityce zagranicznej według neoklasycznego realizmu, pisze N.M. Ripsman. Zob.: N.M. Ripsman, *Neoclassical realism and domestic interest groups*, [w:] *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, op. cit., s. 170–193.

zewnętrzne<sup>85</sup>. Konsensus wśród elit dotyczący zewnętrznego otoczenia i odpowiedniej strategii zachowań państwa ma w dużej mierze charakter ideowy.

### **Kultura strategiczna**

Poznanie czynników kulturowych oraz kontekstu formułowania polityki zagranicznej państw ma coraz większe znaczenie – zarówno dla teorii, jak i dla praktyki stosunków międzynarodowych. Przez większą część swej krótkiej historii nauka o stosunkach międzynarodowych skupiała swą uwagę na objaśnianiu relacji między państwami obszaru euroatlantyckiego, który pod względem kulturowym jest relatywnie jednorodny<sup>86</sup>. Po zakończeniu zimnej wojny nastąpił gwałtowny wzrost roli państw z innych obszarów kuli ziemskiej. Wraz ze zmianą sytuacji geopolitycznej przy interpretacji polityki zagranicznej państw coraz częściej brano pod uwagę analizę wątków kulturowych. Oprócz tego same stosunki międzynarodowe są produktem działań społecznych, które uwarunkowane są nie tylko czynnikami materialnymi, ale również czynnikami subiektywnymi, jak choćby idee, przekonania czy wartości, pochodzące z psychiki człowieka. Pojęcie kultury strategicznej wprowadził amerykański badacz Jack L. Snyder w tekście *The Soviet Strategic Culture. Implications for Limited Nuclear Operations*, opublikowanym przez RAND Corporation w 1977 roku<sup>87</sup>. Główną tezę stawianą w jego pracach jest to, że logika człowieka jest produktem historycznego, społecznego i kulturowego kontekstu, w którym dana osoba ukształtowała swoją tożsamość. Reasumując powyższe rozważania, warto zaznaczyć, że wszyscy jesteśmy ukształtowani przez taką czy inną kulturę i to ona jest czynnikiem, który ma wpływ na formowanie polityki zagranicznej państwa.

W związku z tym, że kultura stale ewoluuje, naukowcy uważają, że tzw. kultura strategiczna też ulega zmianom. Kultura strategiczna pewnych państw charakteryzuje się wysoką trwałością (nawet na przestrzeni kilku wieków), podczas gdy w innych krajach jest podatna na dość radykalne zmiany (naturalnie wymuszane przez radykalne okoliczności)<sup>88</sup>. Niektórzy autorzy zawężają pole badawcze do wojskowej kultury strategicznej, co umożliwia umiejscowienie źródeł w bardziej aktualnych wydarzeniach niż wielowiekowej historii<sup>89</sup>.

---

<sup>85</sup> R. Schweller, L. Randall, *Unanswered Threats. Political Constraints on the Balance of Power*, Princeton 2006, s. 47.

<sup>86</sup> R. Wiśniewski, *Kultura strategiczna, czyli o kulturowych uwarunkowaniach polityki zagranicznej i bezpieczeństwa*, Poznań 2012, s. 163.

<sup>87</sup> Tamże, s. 166.

<sup>88</sup> Tamże, s. 175.

<sup>89</sup> A.I. Johnston, *Thinking about Strategic Culture*, „International Security” nr 19, 1995, s. 41–43.



## **Relacje na poziomie państwo–społeczeństwo**

Ważną kwestią w RNK jest struktura władzy państwa nad społeczeństwem, a więc to, czy państwo jest w stanie wykorzystać efektywnie zasoby narodowe dla realizacji polityki zagranicznej. Rola aktorów wewnętrznych została szeroko zbadana przez N.M. Ripsmana, który wskazuje, że „nawet państwa niedemokratyczne muszą brać pod uwagę żądania potężnych aktorów politycznych, takich jak siły zbrojne, elity ekonomiczne [...], społeczeństwo jako całość, jeśli chcą pozostać u władzy”<sup>90</sup>. Jednocześnie inni naukowcy zauważają, że aktorzy wewnętrzni interesują się polityką zagraniczną w ograniczonym stopniu, co świadczy o jedynie okazjonalnym charakterze udziału społeczeństwa w podejmowaniu decyzji w tych kwestiach. Na politykę zagraniczną państwa mogą wpływać przede wszystkim ci aktorzy, którzy mają dostęp do zasobów materialnych, finansowych czy militarnych. W państwach niedemokratycznych dążenie przywódców do utrzymania władzy powinno uczynić ją bardziej podatną na próby wywierania wpływu ze strony takich aktorów wewnętrznych, „którzy – jak pisze Ripsman – mają decydującą moc wyboru, wycofania lub usunięcia przywódców”<sup>91</sup>. Tym niemniej w miarę jak wzrasta zagrożenie zewnętrzne, rola aktorów wewnętrznych maleje, ponieważ decydent nie uwzględnia wówczas ich interesów. Inną kategorią są tzw. aktorzy z nieformalnym prawem weta (*veto players*), którzy mają możliwość blokowania implementacji polityki zagranicznej<sup>92</sup>. Przynależące do tej kategorii grupy religijne, grupy medialne (w Internecie, sieciach społecznościowych) czy aktorzy organizacji pozarządowych mają możliwość kształtowania dyskursu publicznego, który wywiera wpływ na podejmowanie ostatecznej decyzji przywódcy państwa.

---

<sup>90</sup> N.M. Ripsman, *Neoclassical realism and domestic interest groups*, op. cit., s. 171.

<sup>91</sup> Tamże, s. 183.

<sup>92</sup> M. Kaczmarek, op. cit., s. 23.

### 3. Zarys białorusko-chińskich relacji polityczno-gospodarczych

Realizm neoklasyczny proponuje wyjaśnianie zachowania państwa na arenie międzynarodowej poprzez analizę trzech etapów odpowiedzi na zmiany w systemie międzynarodowym: 1. ocenę zagrożenia (*threat assessment*), 2. adaptację strategiczną (*strategic adjustment*), 3. mobilizację zasobów<sup>93</sup>.

Pierwszym etapem jest ocena zagrożenia państwa, która przebiega na trzech płaszczyznach: z punktu widzenia interesów aktorów wewnętrznych, interesów regionalnych państwa oraz jego interesów międzynarodowych. W prawidłowej ocenie zagrożeń kluczową rolę odgrywają procesy percepcji decydentów, tzn. to, czy zauważają oni istotną zmianę w środowisku międzynarodowym. Intencje osoby decydującej, jedność elit w rozumieniu zachodzących zmian w systemie oraz konsekwencje, które wywołają te zmiany, determinują politykę zagraniczną państwa. W realizmie neoklasycznym bierze się pod uwagę nie tyle zmiany zachodzące w potęgę całościowej państwa, ile modyfikacje w obrębie jego konkretnych segmentów, które odgrywają ważną rolę dla aktorów wewnętrznych oraz decydentów. Na tej podstawie mogą oni ocenić potencjalne zagrożenia wynikające ze zmian w statusie potęgi danego państwa, a także podejmują decyzję o traktowaniu innego państwa jako partnera lub konkurenta. W zależności od tych okoliczności dochodzi więc do określonych zmian w polityce zagranicznej.

Drugim etapem odpowiedzi państwa na zmiany systemowe jest adaptacja strategiczna, przejawem której może być zmiana polityki zagranicznej. Adaptacja wiąże się z odpowiedzią na zmiany w rozkładzie potęgi oraz postrzegane zagrożenia<sup>94</sup>. Zdaniem badaczy realizmu neoklasycznego na adaptację strategiczną również mają wpływ czynniki zewnętrzne (rozkład potęgi), jak i czynniki wewnętrzne (potęga, kultura strategiczna, relacje na linii państwo–społeczeństwo, procesy percepcji). Zmiany zachodzące w systemie międzynarodowym przechodzą przez czynniki wewnętrzne, wzmacniając lub osłabiając adaptacje państwa w postaci zmiany polityki zagranicznej.

Trzeci etap odpowiedzi państwa na zmiany zewnętrzne to mobilizacja zasobów, podczas której państwo uaktywnia zasoby i społeczeństwo dla realizacji polityki zagranicznej. Efektywność mobilizacji zależy od takich czynników wewnętrznych, jak ideologia państwowa czy efektywność wewnętrznej struktury państwa.

---

<sup>93</sup> M. Kaczmarek, op. cit., s. 23.

<sup>94</sup> C. Dueck, *Realism, Culture and Grand Strategy*, op. cit., s. 203.

Na podstawie wytycznych wynikających z metodologii oraz założeń teorii realizmu neoklasycznego badanie procesu kształtowania polityki zagranicznej Republiki Białoruś wobec Chińskiej Republiki Ludowej zostało podzielone na trzy etapy: 1. ocenę szans i zagrożeń, 2. adaptację strategiczną, 3. mobilizację zasobów.

Aby przystąpić do etapów adaptacji strategicznej oraz mobilizacji zasobów w kontekście relacji polityczno-gospodarczych obu państw w drugim i trzecim rozdziale pracy, zbadano uwarunkowania polityki zagranicznej Republiki Białoruś oraz współczesne trendy polityki zagranicznej Chińskiej Republiki Ludowej. Celem była ocena szans i zagrożeń obu państw. Uwzględniając czynniki systemowe, takie jak rozłożenie potęgi oraz hierarchia prestiżu, należy przyjąć, że Białoruś znajduje się głównie w geopolitycznym i dyskursywnym wpływie trzech podmiotów zewnętrznego systemu międzynarodowego: Federacji Rosyjskiej, Unii Europejskiej i Chińskiej Republiki Ludowej. Dominujący wpływ na politykę wewnętrzną i zagraniczną Białorusi wywierała i wywiera Federacja Rosyjska. Taki czynnik systemowy, jak rozłożenie potęgi, pomaga zidentyfikować, że w systemie promowane są interesy Federacji Rosyjskiej. Z tego powodu Republika Białoruś prowadzi politykę konfrontacji z państwami Zachodu, dostrzegając zagrożenie ze strony państw o demokratycznym ustroju politycznym. Jednocześnie rozwija priorytetowe kierunki współpracy polityczno-gospodarczej z państwami o niedemokratycznym ustroju, m.in. z krajami Azji, Afryki, Ameryki Łacińskiej, a przede wszystkim z Chinami, Wietnamem i Wenezuelą. Mając na uwadze powyższe okoliczności, łatwo zauważyć, że aktywizacja polityki wielowektorowości na Białorusi przypada na 2005 roku. Były to czasy wzrastających napięć w relacjach z Federacją Rosyjską i rozpatrywania stosunków z Chińską Republiką Ludową jako alternatywy dla relacji z Rosją<sup>95</sup>. Przeanalizowanie wskazanych zagadnień pozwoli zidentyfikować priorytety polityczne oraz gospodarcze Białorusi w trakcie realizacji polityki zagranicznej wobec Chińskiej Republiki Ludowej.

Podczas oceny szans i zagrożeń związanych ze zmianą zarówno w sytuacji wewnętrznej na Białorusi, jak i w systemie międzynarodowym, wzięto pod uwagę dodatkowe czynniki, a mianowicie pandemię SARS COVID-19, kryzys polityczno-gospodarczy na Białorusi w 2020 roku, rosyjską wojnę w Ukrainie, a także realizację Inicjatywy Pasa i Szlaku. Oprócz tego uwzględniono także czynniki wewnętrzne, do których można zaliczyć potęgę państwa,

---

<sup>95</sup> W 2005 została uchwalona wówczas ustawa dotycząca głównych kierunków polityki wewnętrznej i zagranicznej Republiki Białoruś, Zob.: *Об основных направлениях внутренней и внешней политики Республики Беларусь*, Закон Республики Беларусь, 14 ноября 2005 г., <https://www.levonevski.net/pravo/razdel2/num1/2d1157.html>, data dostępu: 15.12.2019.

procesy percepcji, kulturę strategiczną oraz relację na linii państwo–społeczeństwo. Przywódca i elity Białorusi dokonały fałszywej interpretacji względnej potęgi Białorusi w kontekście jej udziału w Inicjatywie Pasa i Szlaku. Z tego powodu państwo okazało się nazbyt otwarte na chińskie wpływy i „pewne siebie”, choć samo z pewnością potęgą nie jest. Realizacji IPS postrzegano raczej jako szansę dla Białorusi niż zagrożenie. Z punktu widzenia percepcji decydentów Białoruś mogła odegrać kluczową rolę łącznika między Chinami a Europą ze względu na strategiczne usytuowanie geograficzne. Można nawet pokusić się o stwierdzenie, że to przekonania i idee Łukaszenki, właśnie na etapie oceny szans i zagrożeń, stały siłą napędową szybkiego rozwoju relacji białorusko-chińskich. Wizję lidera Białorusi są łatwo identyfikowalne w kanałach komunikacji (np. w corocznym orędziu prezydenta, przemówieniach itd.). Pełniły one funkcję koherencyjną, ukazując ciągłość ideową nowej polityki zagranicznej państwa. Postrzeganie i ocena przez Łukaszenkę szans i zagrożeń odgrywały nie mniej ważną rolę niż potencjał ekonomiczny kraju i obiektywne potrzeby współpracy zagranicznej.

Współpraca z Chińską Republiką Ludową stała się jednym z priorytetowych kierunków współczesnej polityki zagranicznej Białorusi oraz jednym z głównych sposobów neutralizacji rosyjskich wpływów. Podczas adaptacji strategicznej nastąpiła zmiana nie tylko w realizacji nowej inicjatywy (np. zwiększenie dyplomacji w kierunku Chin, otwarcie Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień, otwarcie Instytutów Konfucjusza itp.), ale także dokonano czasowego wycofania się z zobowiązań sojuszniczych (np. odstąpienie od idei stworzenia Państwa Związkowego Rosji i Białorusi). W analizie charakterystyki strukturalno-jakościowej współpracy białorusko-chińskiej w takich kierunkach, jak współpraca polityczna, polityka handlowa, polityka inwestycyjna itp., zostały wykazane zmiany zachodzące również w polityce wewnętrznej Białorusi. W tej części pracy poświęcono szczególną uwagę czynnikom kulturowym. Rozbieżności kulturowe pomiędzy narodem białoruskim a chińskim stanowią bowiem duży problem w relacjach polityczno-gospodarczych obu państw. Aby je zniwelować, ze strony białoruskiej zastosowano reżim „specjalnej troski” dla projektów chińskich, a ze strony ChRL – realizacja polityki *soft power*. Kolejnym czynnikiem sprzyjającym rozwojowi wszechstronnej współpracy Chin i Białorusi jest autorytarny charakter rządów w obu krajach.

Etap mobilizacji oraz wykorzystanie zasobów został przedstawiony w piątym rozdziale pracy w formie *case study*. Przedmiotem badania jest tam działalność Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień. Osiągnięciu postawionego celu badawczego posłużyła szczegółowa analiza implementacji Inicjatywy Pasa i Szlaku na Białorusi, charakterystyka

rezydentów Parku oraz analiza mediów państwowych w kwestii Parku, mających wpływ na realizację chińskich inwestycji na Białorusi. W tej części została przeanalizowana efektywność reakcji Białorusi na zmiany w systemie międzynarodowym w wyznaczonym okresie badawczym. Ogromną rolę w implementacji nowej polityki zagranicznej kraju odgrywały takie czynniki, jak efektywność i siła wewnętrznej struktury państwowej.

Polityka zagraniczna jest odpowiedzią na sytuację zewnętrzną, ale sposób reakcji państwa zależy od czynników wewnętrznych. W ramach RNK stosunki międzynarodowe również są produktem działań społecznych i zdeterminowane takimi czynnikami, jak procesy percepcji, kultura strategiczna, relacja na linii państwo–społeczeństwo i potęga państwa. Zewnętrzne środowisko ma największy wpływ na politykę zagraniczną państwa, ale ostatecznie nie jej determinuje. Sposób dokonywania tych wyborów uzależniony jest od zmiennych na poziomie jednostki. Państwa oceniają swoje otoczenie zewnętrzne oraz sytuację polityczną i na tej podstawie odpowiadają w postaci takiej lub innej polityki zagranicznej.

Do zalet stosowania paradygmatu realizmu neoklasycznego w celu wytłumaczenia polityki zagranicznej państw należą następujące czynniki:

- kompleksowe podejście do polityki zagranicznej państwa na arenie międzynarodowej;
- wskazanie na potrzebę badania zewnętrznego środowiska państwa, które okazuje największy wpływ na formowanie polityki zagranicznej państwa;
- zauważalna ważna rola zmiennych interweniujących, które zmieniają trajektorie polityki zagranicznej państwa, są to potęga państwa, procesy percepcji, kultura strategiczna, relacje na linii społeczeństwo–państwo.

Warto jednocześnie pamiętać, że badacze polityki zagranicznej, reprezentujący inne orientacje metodologiczne i odnoszący się krytycznie wobec założeń realizmu neoklasycznego, zarzucają tej teorii wiele wad. Są to chociażby:

- ograniczenia wynikające z uznania czynników strukturalnych za nadrzędne w stosunku do pozostałych (czynniki wewnątrzpaństwowe określają warunki, w których mają one znaczenie przy formułowaniu polityki zagranicznej, co oznacza, że można uznać jedynie za czynniki moderujące);
- wykorzystanie dużej liczby czynników wewnętrznych podczas przeprowadzenia badania;

- brak pewności, że na proces badawczy ma wpływ inny czynnik, który nie został nieuwzględniony.

Podsumowując, do głębokiego zrozumienia procesów zachodzących w polityce zagranicznej małego państwa potrzebne są wielopoziomowe modele teoretyczne. Realizm strukturalny pozwala pojąć ogólne tendencje w polityce zagranicznej, a także to, jaki wpływ wywiera na nie zewnętrzne środowisko bezpieczeństwa. Konkretny wybory i strategie zależą jednak w dużej mierze od zmiennych na poziomie jednostki, w szczególności poziomu spójności elit i zdolności państwa do mobilizacji. Według tych założeń RNK uznaje, że dla wyjaśnienia polityki zagranicznej państwa nie wystarczy uwzględnienie tylko jednej zmiennej niezależnej w postaci systemu międzynarodowego.

## **Rozdział II. Uwarunkowania polityki zagranicznej Republiki Białoruś**

Niniejszy rozdział ma na celu zidentyfikowanie zarówno czynników wewnętrznych, jak i zewnętrznych, pochodzących z systemu, mających kluczowy wpływ na kształtowanie polityki zagranicznej Republiki Białoruś wobec Chińskiej Republiki Ludowej. Przez pojęcie uwarunkowań należy rozumieć elementy środowiska polityki zagranicznej, które trzeba uwzględnić przy wyjaśnieniu jej genezy i czynników mających wpływ na jej kształt<sup>96</sup>. Innymi słowy, uwarunkowania polityki zagranicznej państwa pozwolą ukazać, w jaki sposób odrębne elementy środowiska warunkują cele polityki zagranicznej oraz jak wpływają na jej efektywność.

### **1. Ogólna charakterystyka i podstawowe wyzwania polityki zagranicznej Republiki Białoruś**

Republika Białoruś zaliczana jest do państw małych. Ta charakterystyka w systemie stosunków międzynarodowych jest kluczowa i bazuje się na podejściu realistycznym. Ten paradygmat w sposób jasny określa, że system międzynarodowy składa się z różnorodnych państw: mocarstw, państw średnich albo państw małych, różniących się między sobą hierarchią potęgi. Przy tym potęgę państwa określa się zarówno za pośrednictwem wskaźników ilościowych (terytoria, narodowość czy wartość produktu krajowego brutto – dalej: PKB), jak i za pomocą wskaźników jakościowych, które w znacznej mierze charakteryzują kryterium posiadanej siły. Za małe uważa się państwo, które nie może własnymi siłami zadbać o bezpieczeństwo<sup>97</sup>. Realisci neoklasycyści, zgodnie z poglądem G. Rose'a, przyznają, że kształt polityki zagranicznej państw narodowych zależy w głównej mierze od ich miejsca w systemie międzynarodowym, a ich możliwości działania wynikają z posiadanych zdolności<sup>98</sup>. Małe państwo jest z tego powodu wrażliwe na każde zmiany w systemie międzynarodowym. Według paradygmatu realistycznego małe państwa częściej stosują strategię przyłączania się do silniejszego niż równoważenie rosnącej potęgi. Można nawet zaryzykować stwierdzenia, że małe państwo jest zmuszone, by cały czas

---

<sup>96</sup> *Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa*, red. R. Zięba, Toruń 2004, s. 19–20.

<sup>97</sup> Zob. E. Прейгерман, *Внешняя политика Беларуси: в поисках оптимального баланса*, „Аналитическая записка” z dnia 17.04.2019, № 6, <http://minskdialogue.by/research/analytics-notes/vneshniaia-politika-belarusi-v-poiskakh-optimalnogo-balansa>, data dostępu: 15.03.2023.

<sup>98</sup> G. Rose, *Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy*, „World Politics” t. 51, nr 1, 1998, s. 146.

przystosowywać się do zmieniających się warunków zewnętrznych<sup>99</sup>. A własną politykę zagraniczną musi budować nie tylko na podstawie interesów państwa, ale również na podstawie bilansu ryzyka, pochodzącego z systemu międzynarodowego.

Geopolityczne usytuowanie, wewnętrzne dylematy polityczne i kultura strategiczna determinują miejsce państwa białoruskiego w systemie stosunków międzynarodowych w Europie Środkowo-Wschodniej. W rzeczywistości w przestrzeni Białorusi krzyżują się interesy mocarstw: Federacji Rosyjskiej, Unii Europejskiej oraz Chińskiej Republiki Ludowej. Wszystkie te trzy podmioty to światowi liderzy stosunków międzynarodowych, a także swoiste ośrodki przyciągania geopolitycznego i ideologowie różnych dyskursów narodowych. Powoduje to pokusę ingerencji kluczowych graczy w wewnętrzne sprawy Białorusi, co jest obarczone zaostreniem wewnętrznych konfliktów politycznych, ich przekształceniem w konflikt międzynarodowy. Tezę tę potwierdził Przewodniczący Stałej Komisji Spraw Międzynarodowych Izby Reprezentantów Zgromadzenia Narodowego Republiki Białoruś Władimir Woroniecki w swoim przemówieniu na Forum w Mińsku 16 listopada 2017 roku. Powiedział wówczas, że: „Unia Europejska od samego początku nie brała pod uwagę kontekstu geopolitycznego rozwoju naszego regionu. Próba ukształtowania tego regionu na podstawie własnych interesów, zadań i wartości doprowadziła do tego, że w całym naszym regionie pogłębił się kryzys, pojawiły się dodatkowe sprzeczności i trudności, które spowodowały destabilizację regionu. Mówię o Unii Europejskiej, ale to samo można powiedzieć o Rosji”<sup>100</sup>.

Republika Białoruś znajduje się na skrzyżowaniu węzłów transportowych Południe–Północ i Zachód–Wschód, dlatego pozycjonuje siebie jako most między zachodem a wschodem, południem a północą Europy. Takie usytuowanie stwarza liczne możliwości współpracy nie tylko dla samego państwa, ale także dla krajów graniczących z Białorusią, jak i czołowych graczy na arenie międzynarodowej. Z drugiej strony, gdy wzrastają napięcia geopolityczne, to właśnie ten region może się stać szczególnie wrażliwym, a nawet zapalnym miejscem na kontynencie europejskim.

---

<sup>99</sup> Według Waltza „każde państwo podchodzi do polityki i decyduje o działaniach zgodnie z własnymi procesami wewnętrznymi, ale jego decyzje są kształtowane przez samą obecność innych państw, a także przez interakcje z nimi”. Więcej zob. K.N. Waltz, *Theory of International Politics*. op. cit., s. 65. [tłumaczenie własne – T.I.].

<sup>100</sup> Депутат Вороневский: Беларусь обладает реальным потенциалом сплочения своего региона, <http://naviny.by/new/20171117/1510896588-deputat-voroneckiy-belarusobladaet-realnym-potencialom-splocheniya-svoego>, data dostępu: 17.09.2017.



Uzyskanie niepodległości przez Białoruś w grudniu 1991 roku otworzyło władzom możliwość do samodzielnego kształtowania swojej polityki wewnętrznej i zagranicznej<sup>101</sup>. Od samego początku niepodległości wśród elity białoruskiej na poziomie Rady Najwyższej, pełniącej funkcję Parlamentu, oraz Rady Ministrów, pełniącej funkcję władzy wykonawczej, toczyły się spory o kształt polityki zagranicznej państwa<sup>102</sup>. Przeważały głosy grupy polityków o poglądach niepodległościowych, na czele której stał ówczesny Przewodniczący Rady Najwyższej, pełniący funkcję głowy państwa, Stanisław Szuszkiewicz. Mówił on wtedy o samodzielnym, neutralnym budowaniu polityki zagranicznej, bazującej na ogólnoeuropejskich wartościach polegających na wzmacnianiu suwerenności oraz współpracy z państwami ościennymi i światowymi centrami gospodarczymi. Szuszkiewicz był gorącym zwolennikiem neutralnego statusu Republiki Białoruś, opartego o nieangażowanie się w sojusze militarne i inne. Znalazło to wyraz w uchwaleniu w dniu 2 października 1991 roku przez Radę Najwyższą oświadczenia *O zasadach polityki zagranicznej Republiki Białoruś*, które potwierdziło przynależność młodego państwa do Organizacji Narodów Zjednoczonych (dalej: ONZ), uznawanie Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka oraz innych traktatów międzynarodowych. Nie można jednak negować, że w ówczesnej opinii publicznej państwa nie brakowało zwolenników integracji z Rosją, a także tych, którzy popierając poszerzenie współpracy z Unią Europejską, równocześnie postulowali zachowanie równego dystansu od obu ośrodków polityki europejskiej: Unii Europejskiej i Federacji Rosyjskiej.

Jednym z ważnych wydarzeń w rozwoju państwa zostało uchwalenie Konstytucji Republiki Białoruś w dniu 15 marca 1994 roku, według której po długich debatach publicznych (w latach 1991–1994) utworzono urząd Prezydenta Republiki Białoruś. Jako głowa państwa i władza wykonawcza prezydent otrzymał przewodnią rolę w opracowywaniu i realizacji głównych kierunków polityki zagranicznej<sup>103</sup>. Jednym z kluczowych argumentów przemawiającym za wprowadzeniem urzędu prezydenta była chęć utrwalenia systemu

---

<sup>101</sup> Dnia 27 lipca 1990 roku Białoruska Socjalistyczna Republika Radziecka (dalej: BSRR) uchwaliła *Deklarację o państwowej suwerenności BSRR*, a 19 września 1990 r. BSRR została przemianowana na Republikę Białoruś. Dnia 8 grudnia 1991 roku dokonano rozwiązania ZSRR na podstawie układu białowieskiego, który zakończył istnienie BSRR oraz zapoczątkował Wspólnotę Niepodległych Państw. Na Białorusi umowa weszła w życie 10 grudnia 1991 roku. Odniesienia do ZSRR pozostały w Konstytucji Białorusi aż do uchwalenia nowej konstytucji Białorusi w marcu 1994 roku. Więcej zob.: E. Mironowicz, *Polityka zagraniczna Białorusi 1990–2010*, Białystok 2011, s. 29–35.

<sup>102</sup> Tamże: s. 8–30; L. Leszczenko, H. Giebień, A. Jagiełło-Szostak i in., *Pogranicza cywilizacji. Wpływ dylematów tożsamościowych na politykę zagraniczną i bezpieczeństwa wybranych państw Europy Środkowo-Wschodniej*, op. cit., s. 215–220.

<sup>103</sup> В. Шадурыцкий, *Внешняя политика Республики Беларусь: поиск оптимальной модели*, s. 34–38.

podejmowania decyzji w sferze politycznej, osłabienia „rywalizacji” między władzą ustawodawczą a wykonawczą.

Po dojściu do władzy i objęciu stanowiska prezydenta Łukaszenka w lipcu 1994 roku ośrodkami realnej władzy w polityce wewnętrznej, jak i zagranicznej Białorusi przestały być takie instytucje, jak Rada Ministrów, Izba Reprezentantów, Rada Najwyższa, Administracja Prezydenta czy Rada Bezpieczeństwa<sup>104</sup>. Ich rolę ograniczono i sprowadzono wyłącznie do wykonywania decyzji zapadających w Pałacu Prezydenckim. Od tego czasu prezydent miał prawie zawsze decydujący głos w ostatecznym kształcie polityki wewnętrznej oraz zagranicznej. Łukaszenka rozpoczął proces integracji z Federacją Rosyjską, przez który należy rozumieć ścisły sojusz polityczny, wojskowy i gospodarczy – w zamian za finansową i ekonomiczną pomoc. W dniu 2 kwietnia 1996 roku podpisano porozumienie o utworzeniu Państwa Związkowego Rosji i Białorusi<sup>105</sup>, którego celem było utworzenie związku dwóch państw stanowiących równorzędne organizmy państwowe ze wspólną przestrzenią gospodarczą, wspólnym obszarem celnym, wspólną walutą, wspólnym budżetem oraz skoordynowaną polityką zagraniczną i polityką bezpieczeństwa.

Jednocześnie z wektorem prorosyjskim w polityce zagranicznej Białorusi pojawiła się idea wielowektorowości, która przewidywała alternatywną współpracę z innymi politycznymi graczami systemu międzynarodowego. Prezydent Łukaszenka podczas swojego wystąpienia na Pierwszym Wszechbiałoruskim Zgromadzeniu Ludowym, w dniu 19 października 1996 roku, zadeklarował: „Biorąc pod uwagę nasze położenie geopolityczne, jedynie skuteczną może być tylko zbilansowana wielowektorowa polityka zagraniczna, polegająca przede wszystkim na kształtowaniu dobrych stosunków z państwami sąsiadującymi”<sup>106</sup>.

Pierwszą próbą uzasadnienia wielowektorowości jako głównego kierunku rozwoju polityki zagranicznej Białorusi było zatwierdzenie dokumentu znanego pod nazwą: *Główne kierunki polityki zagranicznej Republiki Białoruś*, opracowanego przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych w 1994 roku. Według tego dokumentu głównym kierunkiem polityki zagranicznej Białorusi jest współpraca z Federacją Rosyjską. W drugiej kolejności za równorzędnie priorytetową uznawano współpracę z Ukrainą, Polską i Litwą, Łotwą i Estonią.

---

<sup>104</sup> W wyniku ogólnobiałoruskiego referendum w dniu 24 listopada 1996 roku weszła w życie nowelizacja Konstytucji Republiki Białoruś, wprowadzająca znaczące zmiany w kwestiach centralizacji władzy. Doszło do zwiększenia uprawnień prezydenta oraz osłabienia pozycji instytucji państwowych.

<sup>105</sup> Zob. *Договор о создании Союзного государства*, <https://soyuz.by/dogovor-o-sozdanii-soyuznogo-gosudarstva>, data dostępu: 13.12.2020.

<sup>106</sup> *Только народ вправе решать свою судьбу!: материалы Всебелорусского народного собрания 19–20 октября 1996 г.*, ред. В.Л. Бразовская, Минск 1996, s. 28.

Wyróżniono cztery kierunki europejskie: 1) Niemcy, Węgry, Czechy, Słowacja, Bułgaria, Rumunia; 2) Austria, republiki byłej Jugosławii, państwa skandynawskie; 3) Portugalia, Szwecja, średnio rozwinięte państwa Europy; 4) wysoko rozwinięte gospodarczo kraje Europy Zachodniej. Oprócz tego uporządkowano stosunki ze Stanami Zjednoczonymi, Chinami i Indiami. Wraz z przyjęciem w 1996 roku *Programu rozwoju społeczno-gospodarczego Białorusi na najbliższe pięć lat*, uwzględniającym priorytety rozwoju eksportu towarów i usług, rozpoczął się rozwój ekonomicznej dyplomacji na Białorusi<sup>107</sup>. Mimo głośnych deklaracji Łukaszenki przekonujących o przestrzeganiu polityki wielowektorowości w rzeczywistości obrano kierunek na przyspieszony rozwój współpracy z Rosją. Przyczyna tego stanu rzeczy była prozaicznie prosta: wielomiliardowe dotacje rosyjskie do budżetu Białorusi.

Kolejnym etapem kształtowania fikcyjnej zrównoważonej wielopłaszczyznowej polityki zagranicznej jako środka ochrony przed zewnętrznymi zagrożeniami bezpieczeństwa narodowego było ustalenie prawnych ram polityki zagranicznej Białorusi. Chodzi mianowicie o uchwalenie w 2005 roku ustawy dotyczącej *Głównych kierunków polityki wewnętrznej i zagranicznej Republiki Białoruś*<sup>108</sup> oraz *Koncepcji Bezpieczeństwa Narodowego Republiki Białoruś*<sup>109</sup> z dnia 9 listopada 2010 roku. Ten państwowy dokument zawiera ważną informację dotyczącą istoty białoruskiej państwowości: „Republika Białoruś jest utrwalonym, niezależnym, suwerennym państwem europejskim, które nie należy do żadnego ze światowych ośrodków władzy, prowadzi pokojową politykę zagraniczną i dąży do stworzenia warunków do uzyskania statusu neutralnego”<sup>110</sup>. Warto zwrócić uwagę, że według tej koncepcji państwo Białoruś powinno nadać rangę priorytetowej współpracy z państwami Azji, Afryki, Ameryki Łacińskiej, a przede wszystkim z Chinami, Indiami, Wietnamem, Wenezuelą i Brazylią<sup>111</sup>. Nie wnikając w głębszą analizę, warto zwrócić uwagę, że większość z tych państw ma niedemokratyczny ustrój. Dla przywódców tych krajów stan białoruskiej

---

<sup>107</sup> Program rozwoju społeczno-gospodarczy Białorusi został zatwierdzony na Pierwszym Wszechbiałoruskim Zgromadzeniu Ludowym w dniu 19 października 1996 roku.

<sup>108</sup> *Об основных направлениях внутренней и внешней политики Республики Беларусь*, Закон Республики Беларусь, [www.levonevski.net/pravo/razdel2/num1/2d1157.html](http://www.levonevski.net/pravo/razdel2/num1/2d1157.html), data dostępu: 15.12.2019.

<sup>109</sup> В. Шадурский, *Внешняя политика Республики Беларусь: поиск оптимальной модели*, [w:] „Международные отношения и внешняя политика” 2011, s. 33.

<sup>110</sup> *Концепция национальной безопасности Республики Беларусь*, zatwierdzona Dekretem Prezydenta Republiki Białoruś z dnia 9 listopada 2010 r. №575, Министерство обороны Республики Беларусь, <https://mchs.gov.by/kontseptsiya-natsionalnoy-bezopasnosti-respubliki-belarus>, data dostępu: 15.07.2019.

<sup>111</sup> Т. Иwanow, *Розwój polityczno-gospodarczej współpracy chińsko-białoruskiej a Polska*, [w:] *Republika Białoruś – polityka zagraniczna i bezpieczeństwo. Wybrane aspekty*, red. H. Giebień, L. Leszczenko, Warszawa 2020, s. 164.

demokracji ma więc znaczenie marginalne. Przyjęcie tych dokumentów, jak się wkrótce okazało, zostało dokonane głównie ze względów propagandowych. Głównym celem tej operacji było wywarcie wpływu zarówno na państwa demokratycznego Zachodu, jak i na opinię publiczną samej Białorusi. W rzeczywistości główny kurs polityki zewnętrznej kraju pozostawał ten sam – coraz większe uzależnienie od Rosji.

## 2. Uwarunkowania wewnętrzne polityki zagranicznej Republiki Białoruś

Na początku niniejszego rozdziału warto przytoczyć słowa Kennetha Waltza, który stwierdza, że „każde państwo podchodzi do polityki i decyduje o działaniach zgodnie z procesami wewnętrznymi, ale jego decyzje są kształtowane przez samą obecność innych państw, a także przez interakcje z nimi”<sup>112</sup>. Republika Białoruś w swej polityce zarówno wewnętrznej, jak i zagranicznej zależy w znacznym stopniu od kilku państw. Najważniejszą pozycję w tej układance zajmuje Rosja, dalej zaś Unia Europejska, Chiny, Ukraina i USA. Polityka zagraniczna Białorusi jest reakcją na sytuację zewnętrzną, ale sposób odpowiedzi państwa zależy od czynników wewnętrznych. W niniejszym rozdziale zostanie podjęta próba wyjaśnienia, w jaki sposób relacja na linii państw–społeczeństwo, procesy percepcji, kultura strategiczna i potęga państwa wpływają na politykę zagraniczną.

### 2.1. Potęga państwa

Według amerykańskiego badacza Farreda Zakarii zdolność transponowania elementów potęgi narodu na potęgę państwa jest kluczowa. Innymi słowy, potęga państwa ma duży wpływ na rolę tego państwa na arenie międzynarodowej, na formułowanie jego polityki zagranicznej i w znacznej mierze zależy od takich czynników, jak efektywność wewnętrznej struktury państwa czy zasobność społeczeństwa. Niezbędnym warunkiem rozwoju państwa i społeczeństwa jako całości jest rozumienie jego motywacji, które wpływają na mechanizmy podejmowania decyzji. Norrin M. Ripsman wskazuje, że „nawet państwa niedemokratyczne muszą brać pod uwagę żądania potężnych wewnętrznych graczy politycznych, takich jak siły zbrojne, elity ekonomiczne [...], społeczeństwo jako całość. Jest to warunek pozostania u władzy”<sup>113</sup>.

Kluczowe znaczenie dla efektywności zarządzania zasobami Białorusi, czyli dla potęgi państwa, mają trzy czynniki. Pierwszym i najważniejszym jest sytuacja wewnętrzna. Stłumienie oporu społeczeństwa obywatelskiego po sfałszowanych wyborach 2020 roku będzie miało dalekosiężne konsekwencje w postaci spadku aktywności społecznej i gospodarczej Białorusinów. Długoterminowy kryzys gospodarczy, który trwa od ponad 20 lat, przekłada się na wzrost niezadowolenia własnego społeczeństwa, co powoduje wzrost liczby wyjazdów pracowników oraz studentów z Białorusi. Masowe protesty 2020 roku

---

<sup>112</sup> K.N. Waltz, *Theory of International Politics*, op. cit., s. 65. [tłumaczenie własne – T.I.].

<sup>113</sup> M. Kaczmarowski, *Realizm neoklasycystyczny*, op. cit., s. 22.

zainicjowały pogłębienie kryzysu gospodarczego i ujawnienie kryzysu społecznego, które z kolei uruchomiły proces emigracji elit biznesowych oraz przedstawicieli różnych warstw społecznych prześladowanych przez reżim. Przedstawiciele opozycji na emigracji są w ogromnym stopniu zaangażowani w promocję wartości liberalnych, praw i wolności człowieka, podziału władzy itd.<sup>114</sup> Ale możliwość przejścia od reżimu autorytarnego do demokracji tylko poprzez aktywizację demokratycznie nastawionych warstw społeczeństwa białoruskiego na uchodźstwie stoi obecnie pod znakiem zapytania. Według Farida Zakarii droga przemian demokratycznych jest możliwa tylko jako „niezamierzona konsekwencja polityczna liberalizacji gospodarczej”<sup>115</sup>. Liberalizacja następuje z powodów pragmatycznych w dziedzinie ekonomii i jest daleka od ideałów demokracji, ale powoduje zmiany w instytucjach politycznych i na polu kultury. Zmiany te następują stopniowo, w miarę jak społeczeństwo przyzwyczaja się do nowych warunków życia. W obecnej sytuacji na Białorusi nie dojdzie do zmian na drodze liberalizacji gospodarczej, które mogłyby wywołać zmiany polityczne.

Drugim elementem sprawiającym, że obecna władza białoruska nie jest zdolna efektywnie zarządzać zasobami państwa, a tym samym zagwarantować bezpieczeństwo na arenie międzynarodowej, jest zwiększenie roli bloku siłowego, w tym militarnej współpracy z Rosją. Brutalne spacyfikowanie protestów oraz represje wobec własnych obywateli pozwoliły Łukaszence pozostać u władzy. W tej sytuacji rozpoczął się proces reinterpretacji pozycji geopolitycznej Białorusi na arenie międzynarodowej. Sztucznie wywołany kryzys migracyjny stał się alternatywą dla światowej agendy wsparcia opozycji białoruskiej oraz spowodował podniesienie kwestii światowych sankcji wobec reżimu. Władza białoruska dość agresywnie informuje o zagrożeniach płynących z Zachodu oraz roli Moskwy jako jedyne gwaranta stabilności i pokoju w regionie postradzieckim. Według opinii rosyjskiego putinowskiego politologa Fiodora Lukjanowa<sup>116</sup>: „Dopóki Łukaszenka pozostaje u władzy i codziennie kopie

---

<sup>114</sup> Więcej na ten temat zob.: T. Iwanow, *Kształtowanie polityki integracyjnej wobec imigrantów z Białorusi oraz potencjał ich zaangażowania społeczno-politycznego na przykładzie Wrocławia*, „Sprawy Międzynarodowe” nr 2, 2021, s. 39–63.

<sup>115</sup> Zob. M. Ю. Урнов, *Роль культуры в демократическом транзите*, „Общественные науки и современность” №6, 2011.

<sup>116</sup> Fiodor Lukjanow to jeden z najbardziej bliskich Kremla politologów. Pełni rolę przewodniczącego Prezydium Rady Polityki Zagranicznej i Obronnej Rosji (od 2012), jest ponadto dyrektorem ds. badań w Międzynarodowym Klubie Dyskusyjnym Władaj, w którym regularnie uczestniczy Władimir Putin.

rów w pobliżu swoich zachodnich granic, czas i tak pracuje dla Moskwy”<sup>117</sup>. Można to odczytać jako prostą konstatację, że znajdująca się w kryzysie politycznym oraz gospodarczym Białoruś będzie zmuszona realizować interesy Rosji. Według Łukjanowa Rosji nie pozostało nic innego, jak tylko wspieranie Łukaszenki na stanowisku prezydenckim, ponieważ potencjalnie każdy, kto go zastąpi, może odwrócić się od Moskwy i pokierować Białoruś w stronę Zachodu. Ważniejszą rolę w tym kontekście odgrywa Związek Białorusi i Rosji, w ramach którego odbywa się dynamiczna integracja militarna obu państw, wyprzedzająca integrację polityczno-gospodarczą. Pavel Usov określa taki stan rzeczy jako „pokojowa okupacja militarna” Białorusi przez Rosję<sup>118</sup>, za pomocą której Rosja wykonuje własne geopolityczne cele.

Łukaszenka i elity rządzące Republiką Białoruś są przekonane o względnej potężności państwa. Trzeba te przekonania uznać za fałszywe. Przywódcy Białorusi mylnie interpretują korzyści płynące z szerokiej współpracy białorusko-chińskiej, wyolbrzymiając korzyści, przemilczając skutki uboczne. Kiril Rudy, były ambasador Republiki Białoruś w Chińskiej Republice Ludowej, a w 2011 roku pracownik ambasady RB w ChRL, kilkakrotnie bezpodstawnie twierdził, że „sprzyjający reżim polityczny” na Białorusi stanowi przewagę konkurencyjną w relacjach z Chinami. W rzeczywistości poziom współpracy handlowo-inwestycyjnej z Chińską Republiką Ludową jest zdeterminowany głównie przez atrakcyjność gospodarczą oraz gospodarczo-inwestycyjny „klimat” państwa. Podobieństwo w zakresie poglądów politycznych nie stanowi przewagi konkurencyjnej Białorusi. Najprostszym na to dowodem są dość umiarkowane osiągnięcia handlowe i gospodarcze kraju, zwłaszcza w porównaniu z państwami o innym systemie politycznym. Niewłaściwe pozycjonowanie Białorusi jako „platformy” dla współpracy z Chińską Republiką Ludową w Europie Środkowo-Wschodniej Aliaksey Yeliseew komentuje w taki oto sposób: „Ogólnie rzecz biorąc, termin «platforma» dla Chin jest w dużej mierze terminem fantomowym, ponieważ ChRL rozwija swoje stosunki z krajami świata na innych zasadach”<sup>119</sup>.

---

<sup>117</sup> *Что надо сделать Москве, чтобы привязанность к ней Белоруссии не зависела от Лукашенко*, <https://profile.ru/abroad/что-надо-сделат-москве-чтобы-привязанност-к-ней-белоруссии-не-зависела-от-лукашенко-907191/>, data dostępu: 01.01.2022.

<sup>118</sup> P. Usov, *Współpraca i integracja militarno-strategiczna pomiędzy Białorusią i Rosją*, [w:] *Raport II. W dusznym uścisku brata. Relacje białorusko – rosyjskie 2020–2021*, red. J.M. Nowakowski, J. Olędzka, M. Rust, Warszawa 2021, s. 25–35.

<sup>119</sup> А. Елисеев, *Беларусь-Китай: слыть, но не быть*, <https://belinstitute.com/be/article/belarus-kitay-slyt-no-ne-byt>, data dostępu: 15.03.2023.

Analiza uwarunkowań polityki zagranicznej Białorusi dowodzi, że preferencje państwa są zmienne i zależą przede wszystkim od czynników wewnętrznych. Jednym z przykładów radykalnej zmiany takich preferencji jest sama ewolucja polityki zagranicznej Białorusi. Prorosyjskość panująca w latach 1992–2004 została w latach 2004–2020 zastąpiona polityką wielowektorowości. Wybór sojuszników Białorusi jest dyktowany jednocześnie jak przez chęć pozyskania korzyści ekonomicznych, tak i politycznych. Łukaszenko udało się zachować władzę i zapobiec niepożądanemu rozwojowi wydarzeń w 2020 roku. Jednak cena, jaką płaci białoruskie społeczeństwo za jego awanturnictwo, jest wysoka: rozpoczął się kryzys społeczny, polityczny, gospodarczy oraz powolna utrata suwerenności na rzecz Rosji. Federacja Rosyjska wykorzystuje kryzys białoruski do realizacji własnych interesów, oferując wsparcie nielegalnemu reżimowi Łukaszenki w zamian za pozostawienie Białorusi w orbicie geopolitycznego wpływu. Na tle coraz większej zależności Republiki Białoruś od Federacji Rosyjskiej relacje z Chińską Republiką Ludową skierowane są obecnie przede wszystkim na przełamanie izolacji politycznej na arenie międzynarodowej i znalezienie przeciwwagi dla sankcji gospodarczych. Jest to polityka prowadzona wbrew rzeczywistym interesom narodu białoruskiego.

## **2.2. Kultura strategiczna**

Kultura strategiczna stanowi ważny element nauki o stosunkach międzynarodowych, która przez większą część swej krótkiej historii skupiała swą uwagę na objaśnianiu relacji między państwami obszaru euroatlantyckiego<sup>120</sup>. Po zakończeniu zimnej wojny gwałtownie wzrosło znaczenie państw z innych obszarów kuli ziemskiej (Chiny, Indie czy Brazylia). Zmiana sytuacji geopolitycznej doprowadziła do korekt w polityce zagranicznej wielu państw; coraz chętniej zaczęto brać pod uwagę wpływ czynników kulturowych. W przypadku niektórych krajów kultura strategiczna jest niezwykle trwała, w innych zaś – jest podatna na dość radykalne zmiany.

Według Gienadzia Korszunowa dość osobliwy tryb rozwoju białoruskiej mentalności w ciągu ostatnich dwóch lub trzech stuleci doprowadził do bardziej lokalnego niż globalnego postrzegania świata. Oznacza to, że w społeczeństwie białoruskim dominuje orientacja na przetrwanie oraz tzw. absencja, czyli dystansowanie życia codziennego od udziału w życiu

---

<sup>120</sup> Definicja pojęcia kultura strategiczna zawarta w podrozdziale 2. Podstawowe pojęcia teorii realizmu neoklasycznego rozdziału I niniejszej rozprawy.



politycznym<sup>121</sup>. Korzeni tzw. lokalnego postrzegania świata należy szukać w XVIII–XIX wieku oraz we wcześniejszych okresach. To właśnie wtedy lokalne postrzeganie świata wraz ze słynną białoruską tolerancją pomogły przetrwać narodowi, a nawet przekształcić się we współczesny naród europejski mający własne niepodległe państwo. Słowiańskie osadnictwo ziem bałtyckich na terytorium Białorusi odbywało się stosunkowo spokojnie. Nie było krwawych starć między katolikami, prawosławnymi i protestantami, jak np. w Europie Zachodniej i Centralnej. Nie było krwawych wydarzeń w momencie rozłamu cerkwi jak w Rosji. Było wręcz odwrotnie: to przedstawiciele wyznania nazywanego starowierstwem ukrywali się na Białorusi, by uniknąć prześladowań. Na ziemiach obecnej Republiki Białoruś pokojowo współistnieli Żydzi, muzułmanie, prawosławni, greko-katolicy i inni. Inna narodowość czy wyznawana religia nie były przyczynkiem konfliktów. Tym niemniej kwestie związane z władzą zawsze wywoływały w społeczeństwie białoruskim niepokój, a także brak zaufania. Z tego też powodu ogólnonarodowa narracja białoruskich elit na początku XX wieku nie była zbyt skuteczna i nie zyskała poparcia ludu. Doskonałym przykładem białoruskiej kultury strategicznej są cztery języki (białoruski, polski, żydowski i rosyjski) na pierwszym herbie Białoruskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej. Wszystkie etniczne składniki ułożone są tam w formule polifonicznej. Białorusinom bliski był sowiecki internacjonalizm, który dobrze rozumieli. Białorusini podtrzymujący kulturę moskiewsko-prawosławną w znacznej części byli prosowieccy, a nie prorosyjscy. Tych wszystkich charakterystycznych dla społeczeństwa Białorusi cech nie zdołała zlikwidować intensywna rusyfikacja przeprowadzana zwłaszcza w okresie po drugiej wojnie światowej. I mimo iż działania propagandy sowieckiej były prowadzone na ogromną skalę, nie udało się unieważnić białoruskiej tożsamości.

Wszystkie wypisane wyżej okoliczności mogą po części tłumaczyć, dlaczego Białorusini zachowują neutralny, a czasem nawet przyjazny stosunek do Chińczyków. Potwierdzeniem tych przypuszczeń może być po części neutralny stosunek Białorusinów do protestów chińskich robotników, które wybuchły przeciwko trudnym warunkom pracy i niedotrzymywaniu zobowiązań przez chińskich pracodawców w 2014 roku w Homlu<sup>122</sup>. Ludność białoruska okazywała na ogół sympatię, dużą dawkę solidarności i pozytywnie

---

<sup>121</sup> S. Ablamiejka, *Як змянілася стаўленне беларусаў да Расіі? Інтэрв'ю з былым кіраўніком Інстытута сацыялогіі*, <https://nashaniva.com/?c=ar&i=274641>, data dostępu: 17.06.2021.

<sup>122</sup> *Китайцы из Добруша: «За интервью нас раздают, как муравьев»*, <https://www.nv-online.info/2015/07/14/kitajtsy-iz-dobrusha-za-intervyu-nas-razdavyat-kak-muravev-eksklyuzivnoe-video-proryva.html>, data wejścia: 15.03.2023.

wypowiadała się o pracy i zachowaniu chińskich robotników<sup>123</sup>. Mimo zauważalnego wzrostu obecności Chińczyków we wszystkich miastach białoruskich nie zanotowano przejawów wrogości lub sinofobii<sup>124</sup>. Nieliczne przypadki niezadowolenia wynikają raczej z oceny nieefektywnej polityki zagranicznej Łukaszenki wobec Chińskiej Republiki Ludowej, w tym stosowanie nadmiernych ulg dla chińskich inwestycji, niespełnienie standardów ekologicznych przez chińskie technologie czy stosowanie nieuczciwej konkurencji przez chińskich inwestorów itp. Analityk berlińskiej Fundacji Nauki i Polityki Janis Kluge zaznacza, że działania Chin na Białorusi można nazwać ekspansją gospodarczą – polityką rozszerzania wpływów gospodarczych w celu zdobycia rynków zbytu<sup>125</sup>.

Władze białoruskie, i sam Łukaszenka, przy każdej nadarzającej się okazji podkreślają, że jednym z najważniejszych czynników sprzyjających rozwojowi współpracy chińsko-białoruskiej jest ideologiczne pokrewieństwo Chińskiej Republiki Ludowej i Republiki Białoruś oraz wspólny fundament w postaci wyznawanych wartości. Białoruski reżim nie potrafił zbudować stabilnych relacji z Zachodem z powodu przeszkód politycznych i braku akceptacji antydemokratycznej polityki wewnętrznej Białorusi przez państwa europejskie. Jednocześnie reżim nie zamierzał całkowicie rezygnować z polityki ścisłej współpracy z Rosją i państwami WNP w obawie przed utratą niezbędnego pola manewru. W tej sytuacji znalezienie nowego stabilnego i potężnego sojusznika, którym stały Chiny. Jest to kraj istniejący poza dychotomią Rosja–Zachód, dlatego z punktu widzenia Łukaszenki mógł stać się realną przeciwwagą dla dwojga najważniejszych graczy w Europie Wschodniej.

W stosunkach z Chińską Republiką Ludową władze białoruskie ciągle deklarują wspólny pogląd na problemy międzynarodowe, co sprowadza się najczęściej do wyrażania sprzeciwu wobec hegemonii poszczególnych państw i istnienia jednobiegunowego świata. Chętnie wykorzystywana jest też retoryka praw człowieka w celu nacisku politycznego na inne państwa. Białoruś i Chiny regularnie wspierają się nawzajem podczas głosowania w organizacjach międzynarodowych. Delegacja z Chin w ONZ potępia antybiałoruskie sankcje. Ze swojej strony Białoruś nie uznaje Republiki Chińskiej (Tajwan) i deklaruje, że w stosunkach międzynarodowych istnieją tylko jedno Chiny, a rząd Chińskiej Republiki

---

<sup>123</sup> Ł. Sarek, *Białoruś*, op. cit.

<sup>124</sup> Zob.: А. Лычавко, *Когда Китай нас захватит: Где в Минске встречаются объявления и вывески на китайском*, <https://www.the-village.me/village/city/cityguide/266585-china>, 2018, data dostępu: 15.03.2023.

<sup>125</sup> *Беларусь и Китай: новый друг лучше братской России?*, <https://www.dw.com/ru/беларусь-и-китай-новый-друг-лучше-братской-россии/a-48385248>, data dostępu: 15.03.2023.

Ludowej to jedyny legalny rząd reprezentujący ten kraj<sup>126</sup>. W latach 90., na początku rozwoju relacji między Mińskiem a Pekinem, Białoruś ograniczyła swe kontakty z Tajwanem, a w 2006 roku doprowadzono do ostatecznego zamknięcia misji handlowej Republiki Chińskiej w Mińsku.

W oczach Chińczyków masowe protesty 2020 roku podważyły pozycję rządu Łukaszenki jako stabilnego i niezawodnego partnera, który może zagwarantować bezpieczny przepływ towarów z Chińskiej Republiki Ludowej. Dzisiejsza Białoruś nie spełnia kryteria stabilnego i niezawodnego partnera, co stawia pod znakiem zapytania przyszłość stosunków białorusko-chińskich. Według opinii Kamila Kłysińskiego „przemysłani, wykalkulowani i maksymalnie pragmatyczni Chińczycy nie są zachwyceni kryzysem politycznym po 9 sierpnia i sankcjami Zachodu wobec reżimu”<sup>127</sup>. Kultura strategiczna Chin wyróżnia się ostrożnością oraz umiejętnością wyczekiwania. Henry Kissinger, były Sekretarz Stanu USA, amerykański polityk i dyplomata twierdzi, że strategia Chin charakteryzuje się „drobiazgową analizą długoterminowych tendencji”, co oznacza „ważne badanie możliwości taktycznych i obiektywne rozeznanie decyzji operatywnych”<sup>128</sup>. Właśnie dlatego Chińska Republika Ludowa nie spieszy się ze wsparciem finansowym ani politycznym dla reżimu Łukaszenki, choć jednocześnie nie planuje wycofywać się z tego kraju. W 2014 roku z powodu kryzysu politycznego chińscy inwestorzy opuścili Ukrainę, w tym samym czasie intensyfikując współpracę z Białorusią. Po rozpoczęciu wojny Rosji przeciwko Ukrainie w 2022 roku ChRL przekierowała swoją uwagę na inne państwa Europy. Na początku 2022 roku uruchomiono nową logistyczną trasę kolejową z Chin do Niemiec z pominięciem Białorusi i Polski<sup>129</sup>. Nowa trasa pozwala uniknąć zakłóceń w ruchu spowodowanym przepełnieniem stacji na tradycyjnych trasach wiodących przez Europę Wschodnią. Należy zauważyć, że w ostatnich latach tranzyt kontenerowy między Chinami a Europą przez Białoruś był jednym z głównych źródeł dochodu Kolei Białoruskich.

Polityka zagraniczna Chińskiej Republiki Ludowej staje się z wolna kolejnym ważnym czynnikiem geostrategicznym w Europie. Odległość geograficzna w wieku totalnej globalizacji nie przeszkadza Chinom w wywieraniu wpływu na procesy polityczne w Europie.

---

<sup>126</sup> T. Iwanow, *Rozwój polityczno-gospodarczej współpracy chińsko-białoruskiej a Polska*, op. cit., s. 169.

<sup>127</sup> *Аналитик: Китайцы не в восторге от режима Лукашенко*, <https://charter97.org/ru/news/2021/8/27/434811>, data dostępu: 27.07.2021.

<sup>128</sup> H. Kissinger, *O Chinach*, przeł. M. Komorowska, Wołowiec 2017, s. 145.

<sup>129</sup> *Новый сухопутно-морской грузовой маршрут соединит Китай и Германию*, [http://russian.news.cn/2022-01/02/c\\_1310405813.htm](http://russian.news.cn/2022-01/02/c_1310405813.htm), data dostępu: 2.01.2022.

Rosyjski badacz, Nikołaj Vavilov, stawia tezę, że Chiny to trzeci czynnik (po Rosji i Unii Europejskiej) wprowadzony przez Wiktora Janukowycza do polityki zagranicznej Ukrainy, który doprowadził do klęski jego rządów. Łukaszenka na swój sposób powtórzył to, co zrobił Janukowycz, idąc drogą ekonomicznego uzależnienia od Chińskiej Republiki Ludowej. Różnica polega na tym, że w kryzysowym momencie wykazał swoistą elastyczność, z której zresztą słynie, i dokonał ostrego zwrotu, prosząc o pomoc Rosję.

### 2.3. Procesy percepcji decydentów

William Wohlforth wyróżnia znaczenie percepcji decydentów jako sposobu postrzegania pozycji państwa w systemie międzynarodowym. Zmiany w percepcji potęgi państwa mogą być podstawą dla zmiany polityki zagranicznej. W realizmie neoklasycznym stosuje się często dwa typy zmiennych ideowych: przekonania i idee. Przekonania to indywidualnie zakotwiczone poznawcza podstawa percepcji, co oznacza, że np. niektóre zjawiska są dostrzegane przez decydenta, a inne świadomie zaniechane. Idee są z kolei używane instrumentalnie, pełniąc funkcję strategiczną w interaktywnym procesie komunikacji, wymiany i przekonywania. Wykorzystanie idei w języku i tekście odgrywa znaczącą rolę w kształtowaniu ideologii państwowej<sup>130</sup>.

Populizm gospodarczy Łukaszenki stał się głównym oparciem tzw. „modelu białoruskiego”, którego fundamentalną zasadą jest ręczne sterowanie gospodarką w celu utrzymania rzekomej sprawiedliwości społecznej. Sprawiedliwość w rozumieniu nielegalnego prezydenta Białorusi została skopionowana z komunistycznej przeszłości Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (dalej: ZSRR). Jej głównym celem jest wyrównanie dochodów społeczeństwa i chęć zmniejszenia nierówności. Friedrich August von Hayek, laureat Nagrody Nobla z ekonomii, zauważył, że wielu socjalistów, określonych przez niego mianem „zawodowych sprzedawców idei”, posługuje się w swojej argumentacji „zgubną arogancją”<sup>131</sup>, która prowadzi do nadmiernej ingerencji rządu w cenowy mechanizm samoregulacji gospodarki, a także ingerencji w naturalne zasady podziału dochodów i zastępowania ich zasadami opartymi na racjonalnie wypracowanych normach moralnych.

---

<sup>130</sup> W. Wohlforth, *The End of the Cold War as a Hard Case for Ideas*, „Journal of Cold War Studies” nr 2, 2005, s. 165–173.

<sup>131</sup> K. Kostro, *Hayek kontra socjalizm. Debata socjalistyczna a rozwój teorii społeczno-ekonomicznych Friedricha Augusta von Hayeka*, Warszawa 2001, s. 115–140.

Jeszcze w XX wieku znany ekonomista Ludwig von Mises<sup>132</sup>, który żył za czasów Adolfa Hitlera, obserwował powstający model gospodarczy w Niemczech i nazwał go „niemieckim modelem socjalizmu”. Mises szukał wówczas rozwiązań, w jaki sposób połączyć idee narodowych socjalistów z ideologią socjalistyczną *sensu stricto* i przywrócić Niemcy do rozwoju w nowoczesnej cywilizacji.

Od 1994 roku, czyli od czasu objęcia przez Łukaszenkę fotela prezydenta, w kraju realizowany jest tzw. „białoruski model socjalizmu”, który z jednej strony w niektórych swych rysach przypomina „gospodarczy model narodowych socjalistów”, a z drugiej propaguje idee socjalizmu, często atrakcyjne dla prostych ludzi. Pisze o tym czołowy ekonomista białoruski Leonid Zlotnikov<sup>133</sup>. Nawiasem mówiąc, Łukaszenka nigdy nie ukrywał swojej fascynacji modelem gospodarczym nazistowskich Niemiec. Bywało, że sam traktował go jako wzorzec ekonomiczny dla współczesnej Białorusi, co wpisywało się ponadto w jego pojmowanie sposobu działania republiki prezydenckiej i roli, jaką pełni w niej prezydent<sup>134</sup>. W przeciwieństwie do politologów, którzy szczerą Łukaszenkę uważają za błąd początkującego władcy, Alaksandr Feduta twierdzi, że było to celowe sondowanie opinii publicznej<sup>135</sup>. Niektórzy jednak wolą postrzegać słowa o Hitlerze jako przejęzyczenie lub celowa manipulacja. Twierdzą, że pochwała nazistowskiego dyktatora była skierowana do osób, które i tak popierają idee Łukaszenki, będąc zwolennikami rządów „silnej ręki” prezydenta, zgodnie z założeniem, że tylko silna władza zapewni zarówno porządek, jak i wysoki poziom życia obywateli.

W roku 1994 Łukaszenka wygrał wybory prezydenckie w sposób demokratyczny, ale w następnych latach powoli, ale konsekwentnie przekształcał porządek ustrojowy kraju w myśl modelu autorytarnego. Powrócił do sowieckiego modelu zarządzania finansami, zatrzymując w pół drogi rozpoczęte reformy rynkowe, co skutkowało zablokowaniem procesu powstawania i rozwoju prywatnych przedsiębiorstw. Wynikało to z przekonania Łukaszenki, że istnienie silnej i niezależnej klasy przedsiębiorców może stanowić zagrożenie dla jego władzy. W myśl przekonań dyktatora wzrost ambicji politycznych i chęć wpływu na decyzje władzy tego czy innego przedsiębiorcy posiadającego określony kapitał finansowy to jedynie

---

<sup>132</sup> L.H. Rockwell Jr., *Istotność szkoły austriackiej*, <https://mises.pl/blog/2013/06/27/80>, data dostępu: 23.12.2021.

<sup>133</sup> Więcej zob.: Л. Злотников, Беларусь: альтернатива XXI, Белорусский рынок, 1999, №51, 2000 №1.

<sup>134</sup> Więcej na ten temat zob.: Александр Лукашенко похвалил Адольфа Гитлера, <https://www.kommersant.ru/doc/122708>, data dostępu: 23.12.2021.

<sup>135</sup> А. Федута, *Лукашенко: Политическая биография*, ред. Евг. Будинаса, Москва 2005, s. 378–395.

kwestia czasu<sup>136</sup>. Podobne przeświadczenie spowodowało, że pod koniec lat 90. Reżim Łukaszenki rozprawił się w sposób drastyczny również ze zorganizowaną przestępczością. Działania prezydenta były drastyczne. Policja bezpieczeństwa, na czele której stanął zaufany człowiek Łukaszenki, Wiktor Szejman, po prostu mordowała ludzi podejrzanych o działania przestępcze.

Idee Łukaszenki łatwo zidentyfikować w kanałach komunikacji (np. w orędziach, przemówieniach, wywiadach itp.). Prawie nigdy nie ukrywa on swych poglądów; przyznaje się wprost do wymierzonych działań, nawet tych z pogranicza przestępczości. Łukaszenka jest „człowiekiem słowa” w tym sensie, że rzeczywistość istnieje dla niego tylko w takiej formie, w jakiej potrafi to wyrazić słowami. A jego „odstępstwa od kartki” (od tekstu przemówień specjalnie dla niego pisanych) są zrozumiałe dla „elektoratu”. Dokładne ich zbadanie wykazuje, że są one zasadniczo próbą modelowania rzeczywistości, w której ten elektorat sam chciałby istnieć<sup>137</sup>.

Warto przyrzeć się pewnej zauważalnej ciągłości przekonań nielegalnego prezydenta w sprawie niepaństwowych przedsiębiorstw. Podczas pertraktacji w sprawie warunków programu kredytowego w 2016 roku Międzynarodowy Fundusz Walutowy zażądał od białoruskich władz wdrożenia prawdziwie rynkowych reform, co wzbudziło szczere oburzenie Łukaszenki: „Chcę was ostrzec – tych, którzy prowadzą te negocjacje: jeżeli chcecie wymazać wszystko, co zrobił naród i prezydent w ciągu 20 lat, nic z tego nie wyjdzie. Nie róbcie tego. Nie macie prawa zmuszać Białorusinów do żebractwa”<sup>138</sup>. W 2021 roku potwierdza on z kolei swoje intencje dotyczące podporządkowania państwu prywatnych przedsiębiorstw. Podczas wystąpienia na VI Ogólnobiałoruskim Zgromadzeniu Ludowym stwierdził, że prywatny biznes nie będzie miał żadnych przywilejów i na równi z przedsiębiorstwami państwowymi podporządkowany będzie interesom kraju<sup>139</sup>.

---

<sup>136</sup> W. Konończuk, *Regime-sanctioned oligarchs. Big business in Belarus*, „Sprawy Międzynarodowe” nr 2, 2021, s. 137.

<sup>137</sup> А. Федута, *Лукашенко: Политическая биография*, op. cit.

<sup>138</sup> *Лукашенко: договоренности с МВФ о новом кредите не должны привести к "удушению" народа*, <https://www.belta.by/president/view/lukashenko-dogovorennosti-s-mvf-o-novom-kredite-ne-dolzheny-privesti-k-udusheniju-naroda-212844-2016>, data dostępu: 23.08.2021.

<sup>139</sup> *Лукашенко – частному бизнесу: нужны инициативные люди, но они должны работать в интересах государства, а не на его разрушение*, <https://www.belta.by/president/view/lukashenko-chastnomu-biznesu-nuzhny-initsiativnye-ljudi-no-oni-dolzhny-rabotat-v-interesah-gosudarstva-428384-2021>, data dostępu: 12.02.2021.

Jeden z czołowych białoruskich politologów opozycyjnych Valerij Korbalevich, autor publikacji pt. *Александр Лукашенко. Политический портрет*<sup>140</sup>, dowodzi, że Łukaszenka i jego zwolennicy to wyznawcy „feudalnej” idei państwa. W ich rozumieniu państwo to swoiste jednoosobowe księstwo lub unitarne przedsiębiorstwo. Nie istnieje własność prywatna, ponieważ wszystko należy do państwa, a właściwie – do samego prezydenta. W filmie *Лукашенко. Золотое дно*<sup>141</sup>, który ukazał się na kanale YouTube białoruskiego blogera o pseudonimie NEXТА, ujawniono, że dyktator posiada na własność rezydencje oraz liczne luksusowe samochody, m.in. marki Maybach czy Tesla. Istotą sprawy jest jednak postrzeganie tego bogactwa przez samego Łukaszenkę, który uważa, że nie dochodzi w tym wypadku do naruszeń prawa, ponieważ jako prezydent ma prawo do rozporządzania zasobami państwa według własnego uznania. Dość dobitnie ten sposób myślenia ilustrują słowa samego Łukaszenki, które bez wątpienia warto przytoczyć: „Nie rozumiem, czym jest niepaństwowy sektor gospodarki. Co należy rozumieć przez niepaństwowe? Czy znajduje się w innym państwie? Nie, moi drodzy, państwo jest zobowiązane do zarządzania wami”<sup>142</sup>. Słowa dowodzą wprost, że to osobiste przekonania Łukaszenki odgrywają kluczową rolę i determinują kształt polityki gospodarczej Białorusi.

Łatwo przez to zrozumieć, że idee oraz osobiste przekonania dyktatora wpływają także na kształt polityki zagranicznej państwa. Dla Łukaszenki stosunki z Chińską Republiką Ludową miały być pierwszym i najważniejszym sukcesem wielowektorowej polityki zagranicznej. Latami, wbrew rzeczywistym realiom, budował on legendę o priorytetowym rozwoju współpracy Republiki Białoruś z Chińską Republiką Ludową, porównując ją do współpracy Rosją czy ze stosunkami bilateralnymi z państwami Unii Europejskiej. Tymczasem analiza licznych kontaktów Republiki Białoruś i Chińskiej Republiki Ludowej na najwyższym szczeblu<sup>143</sup> oraz podpisanych umów partnerskich, które nie wniosły pozytywnej dynamiki w eksporcie białoruskiej produkcji do Chińskiej Republiki Ludowej, dowodzi dobitnie, że relacje te mają charakter wyłącznie demonstracyjno-polityczny. W warunkach braku informacji ze strony Pekinu Łukaszenka stworzył wyłącznie pozytywną otoczkę

---

<sup>140</sup> В. Карбалевиц, *Александр Лукашенко. Политический портрет*, Партизан, Москва 2010.

<sup>141</sup> *Лукашенко. Золотое дно*, 8.03.2021, <https://www.youtube.com/watch?v=JEbKtZRAGGI>, data dostępu: 10.02.2022.

<sup>142</sup> В. Карбалевиц, *op.cit.*, s. 467.

<sup>143</sup> Prezydent Łukaszenka określa relacje z Przewodniczącym Xi Jinpingem jako przyjacielskie, co potwierdza intensywność interpersonalnych spotkań oraz ich emocjonalne napięcie. Odkonowały ich się w sumie 12 (w 1995, 1997, 2001, 2005, 2008, 2010, 2013, 2015, 2016, 2017, 2018 r. i 2019 roku). Por.: T. Iwanow, *Rozwój polityczno-gospodarczej współpracy chińsko-białoruskiej a Polska*, *op. cit.*, s. 172.

współpracy z Chińską Republiką Ludową. W czasie ostrego kryzysu stosunków rosyjsko-białoruskich w rosyjskich mediach pojawia się narracja, że Łukaszenka chce zastąpić Rosję Chinami<sup>144</sup>. Głównym adwokatem podobnego typu myślenia jest sam prezydent Białorusi. W publikacjach badaczy coraz częściej zadawano pytanie, dlaczego właśnie Chinom, a nie Rosji, białoruskie władze proponowały udział w inwestycyjnych projektach? Czy było to świadectwo szczerego zainteresowania Mińska chińskimi inwestycjami, czy może świadczyło jedynie o chęci odcięcia się od Rosji?<sup>145</sup>. Dziś takie rozumowanie jest już nieaktualne. W wyniku kryzysu społeczno-politycznego 2020 roku Łukaszenka i jego reżim są już całkowicie zależni od Rosji.

Podsumowując, mimo podjętych poszukiwań alternatywnego partnera geopolitycznego Łukaszenka nigdy nie zamierzał rezygnować ze współpracy z Rosją. A nawet więcej – miał plan przekształcenia Białorusi w swoisty Hong Kong, strefę reeksportu do Rosji i z Rosji kosztem Rosji. Jego flirtowanie z Chińską Republiką Ludową było jedynie grą pozorów, skierowaną na wywołanie odpowiedniej reakcji Moskwy. Było i pozostaje to sposobem na uzyskanie od Federacji Rosyjskiej nowych ustępstw. Sprytny plan Łukaszenki miał stworzyć logistyczny hub na terytorium Białorusi, przez który chińskie produkty kupione za kredyty w juanach planowano sprzedawać do Rosji. Kolejny plan przewidywał wykorzystanie preferencyjnego traktowania Białorusi przez Rosję. Ten schemat w przekonaniu Łukaszenki był całkiem do przyjęcia; oczekiwał on bowiem, że Rosja zignoruje tego typu działania jako mało istotne. Dyktator przetestował już niegdyś podobny scenariusz, kiedy usiłował sprzedawać Rosji „białoruskie krewetki”. Tym razem Łukaszenka jednakże przeszacował, ponieważ oczekiwania białoruskiej strony zostały zahamowane przez przewidywalną pragmatyczną powściągliwość Pekinu. Chiny okazały się gotowe jedynie na ostrożny i powolny rozwój stosunków – pod warunkiem, że będzie to dla nich korzystne.

Wykorzystanie chińskiej karty w grach politycznych Łukaszenki ilustrują dane, jakie uzyskano dzięki zastosowaniu metody jakościowej analizy jego corocznych orędzi w parlamencie Republiki Białoruś. Ich nazwa to: *Orędzie Prezydenta Republiki Białoruś*

---

<sup>144</sup> Więcej zob. «Заменишь Россию»: как Белоруссия дружит с Китаем, [https://www.gazeta.ru/politics/2020/08/11\\_a\\_13189927.shtml](https://www.gazeta.ru/politics/2020/08/11_a_13189927.shtml), data dostępu: 11.08.2020; *Беларусь и Китай. новый друг лучше братской России?*, <https://www.dw.com/ru/беларусь-и-китай-новый-друг-лучше-братской-россии/a-48385248>, data dostępu: 21.09.2020; *Шелковый тупик Китая*, <https://expert.ru/expert/2020/39/shelkovyj-tupik-kitaya>, data dostępu: 15.03.2023.

<sup>145</sup> Zob.: А. Гронский, *Белорусско-китайские экономические отношения*, Россия и новые государства Евразии, Национальный исследовательский институт мировой экономики и международных отношений имени Е.М. Примакова Российской академии наук, Москва 2018.



*Alaksandra Łukaszenki do narodu białoruskiego i Zgromadzenia Narodowego Republiki Białoruś* (dalej: orędzie) w okresie 2006–2022 (zob. tabelę 1).

**Tabela 1. Analiza treści tekstów *Orędzia Prezydenta Republiki Białoruś A. Łukaszenki do narodu białoruskiego i Zgromadzenia Narodowego Republiki Białoruś* w latach 2006–2022**

Rok	Wzmianki wyrazów: „Federacja Rosyjska, rosyjskie i inne”	Wzmianki wyrazów: „Unia Europejska, europejskie i inne”	Wzmianki wyrazów: „Chińska Republika Ludowa, chińskie i inne”
2006	7	3	8
2007	42	10	5
2008	37	17	8
2009	35	39	5
2010	74	34	16
2011	16	19	10
2012	20	29	6
2013	42	24	7
2014	34	11	13
2015	31	11	5
2016	28	8	6
2017	23	25	16
2018	15	11	12
2019	10	14	5
2020	12	6	10
2022	10	18	10

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь, <https://pravo.by/pravovaya-informatsiya/pravovye-akty-po-temam/osnovnye-akty-programmnogo-kharaktera-imeyushchie-prioritetnoe-politicheskoe-sotsialnoe-i-ekonomiche/?p0=02>, data dostępu: 12.02.2022.

Warto odnotować, że w 2021 roku obserwowano wyjątkowe odstępianie od tradycji przekazywania Orędzia narodowi białoruskiemu i Zgromadzeniu Narodowemu Republiki Białoruś. Dane zawarte w tabeli 1 wskazują na stałe nawiązanie do aspektów współpracy z ChRL w wystąpieniach publicznych Łukaszenki. W 2018, 2020 i w 2022 roku częstotliwość nawiązywania do ChRL jest z kolei porównywalna do liczby słów wskazujących na FR lub UE.

Stanowczość rozpedzonej maszyny państwowej w kierunku rozwoju współpracy Republiki Białoruś z Chińską Republiką Ludową wspierają białoruscy proreżimowi naukowcy. Warto zacytować jednego z nich. Sergej Kizim, kierownik Katedry Stosunków Międzynarodowych Akademii Zarządzania przy Prezydencie Republiki Białoruś twierdzi: „Białoruś gotowa współpracować z Chinami w tak głębokim zakresie, w jakim tylko Chiny będą tego chciały. Poza ideologicznym pokrewieństwem wynika to między innymi z faktu, że oba państwa nie mają wspólnej granicy, a także z tego, że Chiny nie mogą stanowić potencjalnego zagrożenia politycznego dla Białorusi ze względu na specyfikę prowadzonej przez siebie polityki zagranicznej i przyjętej strategii rozwoju gospodarczego”<sup>146</sup>. Wypowiedź tego rodzaju, a można ich mnożyć więcej, świadczy o stuprocentowym poparciu przez białoruskich naukowców kierunku obranego przez rząd. Nie istnieje właściwie krytyczne ani analityczne podejście do współpracy bilateralnej między Białorusią a ChRL. Na Białorusi nauka stała się narzędziem ideologii i działa na rzecz reżimu politycznego, a sami intelektualiści zabezpieczają polityczną i ideologiczną legitymację funkcjonowania władzy i obsługują jej interesy<sup>147</sup>.

## 2.4. Relacje społeczno-polityczne

Białoruska stabilność polityczna i gospodarcza od dawna interesowała ekonomistów, socjologów i polityków. Białoruś jako państwo o gospodarce nierynkowej nie podąża w kierunku transformacji systemowej. Przez wszystkie lata prezydentury Łukaszenki białoruski model gospodarczy balansował na krawędzi kryzysu, ale wbrew licznym prognozom o nieuchronnym krachu nigdy ostatecznie nie upadał, a ludność kraju nie wykazywała aktywnych oznak niezadowolenia, pomimo ograniczeń w swobodach gospodarczych i obywatelskich<sup>148</sup>. Ważnym czynnikiem zachowania stabilności społecznej na Białorusi przed masowymi protestami 2020 roku stanowiły określone relacje między narodem a władzą, w ramach których lojalność jest walutą wymienialną na dodatkowe korzyści, zarówno

---

<sup>146</sup> С.А. Кизима, *Партнерство с Китаем как фактор развития Беларуси*, „Белорусская модель развития в контексте глобализации : сб. науч. тр.”, Минск 2012, s. 20. [tłumaczenie własne – T. I.].

<sup>147</sup> Н. Антонович, *Политическая наука в Республике Беларусь: проблемы становления и развития*, Минск 2004, *Палітычная сфера* nr 3, s. 12.

<sup>148</sup> L. Zlotnikov, *Białoruski model ekonomiczny – forma, treść, efektywność*, [w:] *Białoruś, dalsza droga do demokracji*, red. M. Iwanow, Wrocław 2011, s. 68–73; A. Alachnovič, *Koszty zaniechania reform. Białoruś w latach 1991–2011*, [w:] *Białoruś, dalsza droga do demokracji*, op. cit., s. 135–142.

społeczne, jak i gospodarcze<sup>149</sup>. To w pewnym sensie „umowa społeczna”<sup>150</sup> pomiędzy władzą a społeczeństwem. Mimo oczywistych różnic dotyczących choćby poziomu życia między państwami zachodniej Europy, które przeszły transformację, a państwami centralnej i wschodniej Europy, społeczeństwo białoruskie przez dekady cieszyło się stosunkowo wysokim, jak na WNP, poziomem życia i dlatego obawiało się zmian. Tę dominującą wśród Białorusinów życiową filozofię wyrażano w haśle: „Nie chcemy takich zmian i takiego życia, jak na Ukrainie”. Stabilność na Białorusi przez dekady rządów Łukaszenki polegała na zgodzie społeczeństwa na stan rzeczy określony przez władzę, ale w zamian rząd musiał spełniać pewne minimum deklarowanych zobowiązań społecznych. Należy pamiętać, że umowa społeczna może mieć charakter albo horyzontalny, albo wertykalny. Według pierwszego schematu w państwach, w których społeczeństwo wykazało determinację i siłę, to ono jest stroną aktywną i inicjuje strukturę relacji z władzą na własnych warunkach. W schemacie drugim społeczeństwo obywatelskie wykazuje słabość, przez co samo państwo zyskuje na znaczeniu i rozszerza własne wpływy – dotyczy to wielu spraw, począwszy od gospodarki, a skończywszy na relacjach ze społeczeństwem. Na Białorusi zdecydowanie realizowany jest wariant wertykalny. To państwo dyktuje warunki umowy społecznej. Naród właściwie dobrowolnie oddaje swoje prawa i składa je do „skarbcza władcy”, a sama władza przeprowadza redystrybucję tychże praw według własnego zapotrzebowania i bez konsultacji z obywatelami. W większości wypadków istnienie wertykalnego schematu umowy społecznej jest charakterystyczne dla państw postsowieckich, gdzie utrzymują się silne tradycje polityki paternalistycznej.

Kształt umowy społecznej jest na Białorusi jeszcze bardziej skomplikowany. Schemat komplikuje się bowiem przez podział społeczeństwa na określone orientacje polityczne, który nastąpił w tym kraju na początku XXI wieku. Około jednej czwartej dorosłej populacji państwa to ludzie młodzi, wykształceni i najbardziej aktywni ekonomicznie i biznesowo; to właśnie oni chcą żyć w niezależnym kraju z gospodarką rynkową. Druga ćwiartka populacji

---

<sup>149</sup> *Социальные контракты в современной Беларуси*, red. К. Гайдук, Е. Ракова, В. Силицкий, Mińsk 2010, <http://www.research.by/webroot/delivery/files/books/socialcontract2010r.pdf>, data dostępu: 16.12.2021.

<sup>150</sup> Wybitni myśliciele, m.in. Thomas Hobbes, Baruch Spinoza, John Locke i Jean-Jacques Rousseau, pisali o teorii kontraktualizmu, zwanej inaczej umową społeczną już w XVII wieku. Kontraktualizm mówi nam, że autorytet legalnej władzy państwowej opiera się na otwartym lub milczącym porozumieniu między władzami a społeczeństwem w sprawie wzajemnych zobowiązań i ograniczeń dotyczących środków realizacji własnych interesów. Dzięki istnieniu takiej umowy obie strony (zarówno władze, jak i obywatele) otrzymują pewne gwarancje: po pierwsze, własne bezpieczeństwo (pod warunkiem spełnienia pewnego minimum zobowiązań wobec obywateli); po drugie, dobrobyt (pod warunkiem lojalności wobec reguł gry, ustalonych przez władze wspólnie z obywatelami lub bez ich udziału).

to z kolei osoby starsze o średnim poziomie wykształcenia, chcący żyć w państwie, w którym wszystko zapewnialoby i za wszystko odpowiadało silne państwo. Z nostalgią wspominają przeszłość, przez co chętniej wspierają politykę Łukaszenki, która ten miraż przeszłości podtrzymuje. Jak zauważają socjologowie, rozłam ten obejmuje wszystkie warstwy społeczeństwa<sup>151</sup>.

Drugi rozłam w społeczeństwie odzwierciedla niekompletność procesu kształtowania się narodu białoruskiego, jego rozdarta między wschodem a zachodem tożsamość. Według Zdzisława Juliana Winnickiego Białoruś jest obszarem rozszczepienia cywilizacyjnego pomiędzy cywilizacją zachodnią z kulturą łacińską a cywilizacją wschodnią z kulturą moskiewsko-prawosławną. Jak twierdzi Winnicki, jedna część Białorusinów, zakorzeniona w prawosławiu (wschód i centrum Białorusi), utożsamia się z Rosjanami, przez co postrzega Zachód jako zagrożenie dla wartości cywilizacji słowiańsko-prawosławnej; druga część, mająca korzenie katolickie (zachód kraju) postrzega Rosję jako obcy twór państwowy i nie popiera integracji z nią<sup>152</sup>. Od lat władza Łukaszenki opierała się na wartościach kultury moskiewsko-prawosławnej, co było gwarantem wzrostu jej popularności oraz stabilności systemu politycznego. Władza odwoływała się do wartości sowieckich, a umowa społeczna utrzymywała się na dość prymitywnym poziomie. Schlebiała potrzebom głównie elektoratu Łukaszenki, czyli przeważnie ludziom starszym i emerytom. W praktyce sprowadzało się to do dbania o porządek i czystość na ulicy, a także gwarancję stabilnej pensji i emerytury.

Z czasem jednak liczba ludzi pamiętających ZSRR malała. Na początku XXI wieku nastąpiły zmiany w białoruskim społeczeństwie; doszło do wymiany pokoleniowej, a przez to do poszerzenia ambicji wśród wchodzących w dorosłość ludzi. To właśnie ten przełom doprowadził ostatecznie do historycznie bezprecedensowych protestów społecznych w 2020 roku. Najważniejsze przyczyny tej zmiany są następujące:

Po pierwsze, wyraźnie pogorszyła się sytuacja gospodarcza, a państwo nie było w stanie spełnić oczekiwań obywateli. Daria Urban, analityczka z Centrum Badawczego Instytutu Prywatyzacji i Zarządzania, udowodniła, że na liście palących problemów Białorusi pierwsze pięć miejsc zajmowały wyłącznie problemy gospodarcze (zob. rysunek II)<sup>153</sup>. Białorusini

---

<sup>151</sup> N. Douglas, R. Elsner, F. Krawatzek, J. Langbein, G. Sasse, *Belarus at a crossroads: attitudes on social and political change*, ZOIS Report 3/2021, <https://en.zois-berlin.de/publications/belarus-at-a-crossroads-attitudes-on-social-and-political-change>, data dostępu: 12.03.2021.

<sup>152</sup> Zob.: Z.J. Winnicki, *Europa Środkowa czy Europa Środkowo-Wschodnia?*, op. cit.

<sup>153</sup> Zob. dane raportu: *Ценности населения Беларуси Результаты национального опроса населения*, Д. Урбан, Исследовательский центр Института приватизации и менеджмента, [http://www.research.by/webroot/delivery/files/SR\\_19\\_01.pdf](http://www.research.by/webroot/delivery/files/SR_19_01.pdf), s. 13, data dostępu: 16.12.2021.

sugerowali, że niestabilność w sferze gospodarczej była najbardziej odczuwalna w tym okresie i powodowała największe niezadowolenie wśród ludności.

## Rysunek II. Jakie problemy dotykały Białoruś w okresie kwiecień–maj 2018 roku



Источник: Исследовательский центр ИПМ.

Źródło: *Ценности населения Беларуси. Результаты национального опроса населения*, Д. Урбан, Исследовательский центр Института приватизации и менеджмента 2019, [http://www.research.by/webroot/delivery/files/SR\\_19\\_01.pdf](http://www.research.by/webroot/delivery/files/SR_19_01.pdf), s. 13, data dostępu: 16.12.2021.

Po drugie, obywatele zdecydowanie krytycznie ocenili działania białoruskiego rządu w czasie pandemii COVID-19. Władze wykorzystały pandemię w walce politycznej, obwiniając państwa zachodnie o próbę podziału świata<sup>154</sup>. Na początku pandemii Łukaszenka był jednym z nielicznych przywódców na świecie i w Europie, którzy negatywnie ustosunkowali się do rekomendacji WHO dotyczącej walki z pandemią COVID-19. Brak kwarantanny, brak zakazu imprez masowych itp. sprzyjał rosnącej liczbie zakażeń i bardzo wysokiej śmiertelności wśród zakażonych<sup>155</sup>. Białoruś zajęła drugie miejsce spośród 58 państw w międzynarodowych badaniach przeprowadzanych w marcu–kwietniu 2020 roku, w których jedną z możliwych do wystawienia ocen opisowych wśród ankietowanych była: „brak reakcji

<sup>154</sup> Oto wypowiedź Łukaszenki: „Koronawirus... to tylko pretekst, osłona, za którą globalni gracze po raz kolejny próbują przerobić świat na swój własny sposób”. Cyt za: *Лукашенко: белорусское государство состоялось, имеет политический вес и серьезный экономический потенциал*, <https://www.belta.by/president/view/lukashenko-belorusskoe-gosudarstvo-sostojalos-imeet-politicheskij-ves-i-serjeznyj-ekonomicheskij-415541-2020>, data dostępu: 12.03.2021.

<sup>155</sup> Dane według American Institute for Health Metrics and Evaluation (IHME): Białoruś weszła do grona 10 państw świata z najwyższym współczynnikiem śmiertelności z powodu koronawirusa w przeliczeniu na 100 000 mieszkańców. Por.: *Estimation of total mortality due to COVID-19*, <http://www.healthdata.org/special-analysis/estimation-excess-mortality-due-covid-19-and-scalars-reported-covid-19-deaths>, data dostępu: 10.05.2021.

rządu”<sup>156</sup>. Blokada przepływu informacji o rozpowszechnieniu się pandemii nie tylko ujawniła problemy braku otwartego dialogu w społeczeństwie białoruskim, ale także obniżyła zaufanie Białorusinów do władz<sup>157</sup>.

Po trzecie, doszło do niebywalej dotąd skali manipulacji w wyborach prezydenckich, która wywołała masowe protesty na Białorusi. Rozbieżność między wynikami oszacowanymi przez niezależnych obserwatorów a oficjalnymi wynikami ogłoszonymi przez władze była ogromna<sup>158</sup>. Brutalna reakcja białoruskich władz na protesty doprowadziła do „masowego wychodzenia na ulicę”. W manifestacjach wzięło udział ponad 500 tys. osób<sup>159</sup>.

Niezależny badacz białoruski Andrej Vardamatski wyróżnia jeszcze jeden czynnik, który miał wpływ na zmiany w zachowaniach opinii publicznej. Jest to drastyczny spadek zaufania do mediów państwowych i wzrost wpływu mediów prywatnych na społeczeństwo obywatelskie Białorusi. Jak pisze Vardamatski, „poziom zaufania do mediów niepublicznych wzrósł z wartości 12,8% (marzec 2020 r.) do 27,2% (czerwiec 2020 r.), natomiast poziom zaufania do mediów publicznych spadł drastycznie z 17,1% do 4,2%”<sup>160</sup>.

Masowe protesty 2020 roku ujawniły radykalną zmianę opinii publicznej na Białorusi, w kierunku prozachodnim w odniesieniu do poprzedzających lat, kiedy większość respondentów wypowiadała się za kierunkiem prorosyjskim. Wojna informacyjna<sup>161</sup> na Białorusi prowadzona za pomocą zarówno białoruskich, jak i rosyjskich mediów ma na celu zniechęcić społeczeństwo białoruskie przeciw Zachodowi<sup>162</sup>. Na odwrót Białorusini ze zrozumieniem i sympatią traktują działania rządu polskiego na rzecz białoruskiej demokracji.

---

<sup>156</sup> Zob. dane raportu: *Global Behaviors, Perceptions, and the Emergence of Social Norms at the Onset of the COVID-19 Pandemic*, <https://psyarxiv.com/3kfmh/download/?format=pdf>, s. 37, data dostępu: 28.10.2021.

<sup>157</sup> N. Douglas, R. Elsner, F. Krawatzek, J. Langbein, G. Sasse, *Belarus at a crossroads: attitudes on social and political change*, op. cit., s. 15.

<sup>158</sup> Więcej zob. raporty na stronach kampanii: „Golos”, <https://belarus2020.org>, data dostępu: 23.11.2021; „Zubr” <https://zubr.in>, data dostępu: 23.11.2021. Więcej o kampaniach monitorujących wybory zob. w raporcie: *EaP csf Monitoring Mission. Belarus – political and societal developments after the presidential elections*, Eastern Partnership Civil Society Forum, Brussels 2020, <https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/Eapcsf-Monitoring-Mission-report-Belarus-political-societal-developmentsselections.pdf>, data dostępu: 23.11.2021; *Belarusians’ views on the political crisis. Results of a public opinion poll conducted in the end of September 2020*, Chatham House, <https://belaruspolls.org/wave1-5>, s. 2, data dostępu: 15.03.2023.

<sup>159</sup> Według „Deutsche Welle” w masowych protestach w Mińsku uczestniczyło do 200 tys. osób. Warto jednak podkreślić, że protesty odbywały się w ponad 120 miejscowościach na całej Białorusi, <https://www.dw.com/ru/v-minske-proshla-samaja-massovaja-akcija-protesta-v-istorii-belarusi/a-54589702>, data dostępu: 16.08.2020.

<sup>160</sup> Zob.: A. Vardamatski, *Radykalna zmiana opinii publicznej na Białorusi w 2020 roku*, [w:] *Raport I. Białoruś 2021: perspektywa zmiany*, red. J.M. Nowakowski, J. Olędzka, M. Rust, Warszawa 2021.

<sup>161</sup> Można do niej zaliczyć m.in. agresywne wypowiedzi Łukaszenki w wywiadzie dla BBC.

<sup>162</sup> Podczas wystąpienia na konferencji „Polska Polityka Wschodnia” w dniu 25 listopada 2021 roku politolożka Larysa Leshchenko zwróciła uwagę, że w kwestii zachowania suwerenności Białorusi ważne jest to, że mimo starań propagandy władzy społeczeństwo Białoruskie nie wykazuje tendencji do zmiany nastrojów politycznych i zajęcia wrogiego stanowiska wobec Unii Europejskiej czy Polski.

Potwierdzają to również badania opinii publicznej przeprowadzone na zlecenie Ośrodka Studiów Wschodnich w okresie listopad-grudzień 2020 roku dotyczące stosunku Białorusinów do wybranych państw, m.in. Polski i Rosji. Wyniki badań pokazały, że po raz pierwszy w historii podobnych badań „znacznie więcej obywateli uważa, że Białoruś powinna odwoływać się do dziedzictwa historycznego związanego z Wielkim Księstwem Litewskim (40%) niż do tradycji Związku Sowieckiego (28%)”<sup>163</sup>.

Analizując powyższe rozważania, można stwierdzić, że umowa społeczna, funkcjonująca pomiędzy rządem A. Łukaszenki a społeczeństwem białoruskim wygasła. W wyniku wybuchu ludowego niezadowolenia znacząca część narodu białoruskiego zmieniła swoje polityczne upodobania i, mimo braku geopolitycznych przesłanek protestów 2020-2021 roku, rzuciła wezwanie autorytarnemu reżimowi. W tej sytuacji państwo Łukaszenki nie jest w stanie wykorzystać poparcie narodu białoruskiego w celu wzmacniania potęgi państwa. Terror wobec społeczeństwa przekształcił się w podstawową formę rządzenia.

---

<sup>163</sup> Dane za: Redakcja OSW, *Białorusini o Polsce, Rosji i sobie*, „Komentarze OSW” nr 373, [https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/komentarze\\_373\\_0.pdf](https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/komentarze_373_0.pdf), data dostępu: 29.01.2021.

### 3. Rola czynników zewnętrznych w polityce zagranicznej Białorusi

#### 3.1. Relacje białorusko-rosyjskie

Po rozpadzie Związku Sowieckiego w dniu 25 sierpnia 1991 roku Rada Najwyższa ogłosiła niepodległość Republiki Białoruś. Jednym ze strategicznych priorytetów polityki zagranicznej suwerennego państwa była współpraca z Federacją Rosyjską. Relacje białorusko-rosyjskie w latach 1991–2022 charakteryzują się mniejszą lub większą dynamiką. W pierwszej połowie lat 90. Wiaczesław Kebicz, ówczesny szef rządu białoruskiego, popierał idee utworzenia konfederacji Republiki Białoruś z Federacją Rosyjską. Wspierał nawet propozycję zachowania wspólnej waluty – rosyjskiego rubla. Następnie prezydent Łukaszenka w kwietniu 1997 roku doprowadził do powstania Państwa Związkowego Rosji i Białorusi, utworzonego na zasadach konfederacji<sup>164</sup>. W 1999 roku przywódcy Białorusi i Rosji uzgodnili przekształcenie istniejącego związku w Państwo Związkowe, które planowano utworzyć w roku 2006<sup>165</sup>. Proces integracji rozciągnął się na długie lata, stając się kartą przetargową w polityce zagranicznej obu państw. Podczas skomplikowanych rozmów integracyjnych między Białorusią a Rosją w latach 2002–2020 kluczowy okazał się temat surowców energetycznych<sup>166</sup>. Preferencyjne warunki zakupu rosyjskich surowców stanowiły pretekst do licznych wojen handlowych, które dotknęły takie branże, jak wyroby mleczne, cukier i wyroby cukiernicze, wyroby tytoniowe piwo i wiele innych. Federacja Rosyjska, blokując sprzedaż białoruskiej produkcji na swoim terytorium, wymuszała przyspieszenie integracji Białorusi ze ZBiR-em. W odpowiedzi Łukaszenka oskarżał Rosję o popędzanie w sprawie polityki integracyjnej (dotyczącej w tym kontekście manewru podatkowego węglowodorów, który obciążył Białoruś poważnymi stratami), a także straszył Rosję utratą „sojusznika na Zachodzie”<sup>167</sup>. Jednocześnie prezydent Białorusi negocjował, a nawet kupował surowce od alternatywnych dostawców, np. ropę w Wenezueli. Jeszcze na początku lat 2000. białoruskie kierownictwo i dyplomacja podkreślała, że kierunek pogłębiania integracji z

---

<sup>164</sup> Więcej na ten temat zob.: E. Mironowicz, *Polityka zagraniczna Białorusi 1990–2010*, op. cit., s. 59–124.

<sup>165</sup> Według aneksu Programu działań do Traktatu „O Ustanowieniu Państwa Związkowego”, *Znaczenie Państwa Związkowego w polityce zagranicznej Republiki Białoruś*; A. Tichomirow, *Międzynarodowy okrągły stół „Stosunki białorusko-rosyjskie na obecnym etapie: stan i perspektywy rozwoju”*, Mińsk, 25 X 2018.

<sup>166</sup> T. Iwanow, *Rozwój polityczno-gospodarczej współpracy chińsko-białoruskiej a Polska*, op. cit., s. 167.

<sup>167</sup> *МИД ответил на угрозы „господина Лукашенко” про потерю союзника. МИД Белоруссии тем временем созванивается с Госдепом*, <https://www.mk.ru/politics/2019/01/11/zakharova-otvetila-na-ugrozy-gospodina-lukashenko-pro-poteryu-soyuznika.html>, data dostępu: 12.09.2022.



Federacją Rosyjską nie oznacza zrzeczenia się suwerenności<sup>168</sup>. Same zaś spory gospodarcze i polityczne chętnie wtedy wykorzystywano w celu wyeliminowania z politycznego dyskursu niektórych tematów, m.in. uchwalenia ustawy konstytucyjnej oraz wprowadzenia wspólnej waluty państwa związkowego. Kryzys społeczno-polityczny 2020 roku wzbudził zaś do refleksji i wywołał szereg komentarzy mówiących, że polityka zagraniczna białoruskiego rządu w latach 1994–2020 pozwoliła uchylić się od integracji, a sam Łukaszenka miał być gwarantem suwerenności Republiki Białoruś<sup>169</sup>. Warto w tej sytuacji odpowiedzieć sobie na pytanie, czy polityka zagraniczna prowadzona przez Łukaszenkę rzeczywiście przynosiła korzyści państwu białoruskiemu. Można odpowiedzieć krótko, że nie. Lecz aby obalić tę tezę, lepiej posłużyć się argumentami, spośród których dwa wydają się najistotniejsze.

Po pierwsze, Łukaszenka, prowadząc politykę „lawirowania” między Rosją a Zachodem, nie zmienił stylu swego autokratycznego rządzenia. Brak reform strukturalnych, masowe represje wobec własnego narodu, zlikwidowanie opozycji politycznej, niezależnych mediów oraz związków zawodowych obciąża państwo i naród białoruski.

Po drugie, w wyniku sposobu rządzenia Łukaszenki gospodarka i polityka Republiki Białoruś jest uzależniona od Federacji Rosyjskiej jeszcze bardziej, niż zanim przejął władzę.

U podstaw prowadzonej przez Łukaszenkę polityki zagranicznej leżała chęć zachowania absolutnej władzy, która pozwoliła zapewnić ciągłość politycznej kariery dyktatora. Uniknięcie integracji Białorusi i Rosji było więc w interesie samego Łukaszenki, a interes narodu białoruskiego i samego dyktatora przypadkowo zbiegł się w tym okresie.

Integracja białorusko-rosyjska w ciągu ostatnich 32 lat odbywała się w kilku obszarach, spośród których najistotniejsze to współpraca wojskowa oraz integracja gospodarcza.

**Współpraca wojskowa.** Po rozpadzie ZSRR, a zwłaszcza po rozszerzeniu Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (dalej: NATO) na Wschód, położenie geopolityczne zarówno Rosji, jak i Białorusi się skomplikowało. W ten sposób infrastruktura wojskowa NATO zbliżyła się bezpośrednio do zachodnich granic Białorusi. W takich okolicznościach to właśnie Białoruś jest jedynym perspektywicznym i pewnym sojusznikiem Rosji na jej

---

<sup>168</sup> Mówił o tym sam Łukaszenka: „Zaproponowano nam federalną strukturę związku Białorusi i Rosji, co znaczyłoby, że Białoruś stanie się nową, 90. Prowincją Federacji Rosyjskiej. Odpowiadamy na to otwarcie: nie będziemy ani północno-zachodnim, ani północno-wschodnim krańcem żadnego państwa. Jesteśmy suwerennym, niezależnym krajem, mającym wszystkie atrybuty niezawisłości. Jesteśmy gotowi do budowania sojuszu, ale tylko na równych zasadach”, *Podczas spotkania po wynikach negocjacji z Prezydentem Rosyjskiej Federacji W. Putinem*, *Звязда* 18 VI 2002.

<sup>169</sup> *Дискуссия в Вильнюсе: кто виноват и что делать с перспективой возможной интеграции России и Беларуси?*, <https://www.delfi.lt/ru/news/politics/diskussiya-v-vilnyuse-kto-vinovat-i-chto-delat-s-perspektivoj-vozmozhnoj-integracii-rossii-i-belarusi.d?id=82775269>, data dostępu: 12.09.2022.

zachodnich granicach. Znaczenie tego sojuszu wzrasta szczególnie, jeśli wziąć pod uwagę trwającą od 2014 roku wojnę we wschodniej Ukrainie, a także wrogie relacje z Litwą, Łotwą i Estonią. W takich okolicznościach jednym z najważniejszych priorytetów w polityce Federacji Rosyjskiej wobec Republiki Białoruś staje się integracja wojskowo-strategiczna. Sam zaś kierunek uzależnienia się od Rosji w sferze obronności również dobrze współgra z logiką funkcjonowania autorytarnego reżimu Łukaszenki. W drugiej dekadzie XXI wieku Białoruś utraciła resztki samodzielności i całkowicie oddała Rosji inicjatywę w zakresie obrony, zadowolając się pozorami suwerenności w tej sferze<sup>170</sup>. Za rządów Łukaszenki została utworzona i rozbudowana baza prawna w sferze bezpieczeństwa narodowego, pozwalająca na ingerencję Rosji w sprawy obronności Białorusi. Podobne procesy dotyczą całego systemu bezpieczeństwa, m.in. Straży Granicznej, KGB, MSW, Służby Celnej i innych<sup>171</sup>. Białoruś przez długie lata odgrywała szczególną rolę w przygotowywaniu ćwiczeń oraz manewrów rosyjskich jednostek wojskowych. Od 2009 roku manewry wojskowe organizowane są na szeroką skalę. Manewry o nazwie *Zapad 2013* przygotowały rosyjskie jednostki do aneksji Krymu i okupacji Donbasu w 2014 roku<sup>172</sup>, a manewry *Zapad 2017* były prawdopodobnie symulacją, które ułatwiły późniejszą pacyfikację protestów społeczeństwa białoruskiego oraz rosyjskiego. Ostatnie zaś manewry, o nazwie *Zapad 2021*, stanowiły bezpośrednie przygotowanie do wkroczenia na Ukrainę z terytorium Białorusi w 2022 roku. Ostatecznie rosyjscy żołnierze stacjonujące na terytorium Białorusi pod pretekstem rzekomych ćwiczeń o nazwie *Sojuznicza stanowczość 2022* rozpoczęli inwazję wojskową na Ukrainę w dniu 24 lutego 2022 roku.

W wyniku głębokiego kryzysu i protestów w 2020 roku Łukaszenka, wyraźnie osłabiony, zgodził się na gigantyczne „postępy” w pogłębieniu integracji wojskowej oraz rozwój infrastruktury rosyjskich wojsk na terytorium Białorusi w zamian za poparcie Putina w utrzymaniu go przy władzy. 3 marca 2021 roku podpisano *Program partnerstwa strategicznego pomiędzy Ministerstwami Obrony Republiki Białoruś i Federacji Rosyjskiej na*

---

<sup>170</sup> A. Wilk, *Rosyjska armia białoruska. Praktyczne aspekty integracji wojskowej Białorusi i Rosji*, Warszawa 2021, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/raport-osw/2021-03-03/rosyjska-armia-bialoruska>, data dostępu: 21.12.2021.

<sup>171</sup> P. Usov, *Współpraca i integracja militarno-strategiczna pomiędzy Białorusią i Rosją*, op. cit.

<sup>172</sup> Турчинов на допросе. Россия готовила захват Украины на учениях „Запад-2013” в Беларуси <https://politics.segodnya.ua/politics/turchinov-na-doprose-rossiya-gotovila-zahvat-ukrainy-na-uchenyah-zapad-2013-v-belarusi-1114665.html>, data dostępu: 15.03.2023.

lata 2021–2026<sup>173</sup>. Umowa nakierowana jest zarówno na współpracę techniczną i militarną, jak i w dziedzinie kształcenia kadr wojskowych dla armii białoruskiej. Systematyczna edukacja białoruskich wojskowych na rosyjskich uczelniach umożliwia stałą indoktrynację białoruskiej wyższej kadry wojskowej<sup>174</sup>. Rzeczywista sytuacja w wojsku białoruskim budzi ogromne wątpliwości – trudno powiedzieć, czy istnieje gotowość do obrony suwerenności oraz interesów narodowych. Aktualna polityka Łukaszenki w sferze obronności skierowana jest przede wszystkim na utworzenie armii lojalnej tylko jemu osobiście, a także pośrednio wiernej Federacji Rosyjskiej. Taka sytuacja powoduje, że nie jest ona zdolna bronić interesów narodu. Program partnerstwa strategicznego spowodował powstanie wspólnego centrum szkoleniowo-bojowego Sił Powietrznych i Sił Obrony Powietrznej, usytuowanego w obwodzie grodzieńskim. Następnie w dniu 4 listopada 2021 roku zatwierdzona została nowa *Doktryna Wojskowa Państwa Związkowego*<sup>175</sup>. Przyjęto ją z powodu, jak stwierdził Dmitrij Miezencew, sekretarz stanu Państwa Związkowego, „zmiany sytuacji wojskowo-politycznej w regionie, pojawieniem się nowych wyzwań i zagrożeń dla Białorusi i Rosji, bezprecedensową presją zewnętrzną na oba państwa”<sup>176</sup>. Siergiej Szojgu, szef rosyjskiego resortu obrony, skomentował zaś zatwierdzenie *Doktryny* w taki sposób, że Federacja Rosyjska będzie używała broni atomowej do obrony terytorium własnego oraz Białorusi nie tylko w przypadku wrogiego ataku nuklearnego, ale także w przypadku ataku bronią konwencjonalną<sup>177</sup>. Przyjęcie tej doktryny należy uznać za kolejny duży krok na drodze pozbawienia Białorusi suwerenności w dziedzinie bezpieczeństwa.

**Czynnik ekonomiczny.** Innym ważnym czynnikiem zbliżenia Federacji Rosyjskiej i Republiki Białoruś jest stworzenie wspólnego rynku towarów i usług, co w rzeczywistości stanowi ważne narzędzie uzależnienia gospodarki białoruskiej od rosyjskiej. Po rozpadzie ZSRR Białoruś zachowała większość czołowych zakładów przemysłu ciężkiego, które za czasów sowieckich stanowiły integralną część gospodarki państwa. Dziś, w wyniku zbliżenia obu państw, są one komplementarne z zakładami rosyjskimi. Głębsza integracja ekonomiczna

---

<sup>173</sup> *Ministerstwa obrony Białorusi i Rosji podpisały program partnerstwa strategicznego na 5 lat*, Komitet wykonawczy wspólnoty niepodległych państw, [https://cis.minsk.by/news/18156/minoborony\\_belarusi\\_i\\_rossii\\_podpisali\\_programmu\\_strategicheskogo\\_partnerstva\\_na\\_5\\_let](https://cis.minsk.by/news/18156/minoborony_belarusi_i_rossii_podpisali_programmu_strategicheskogo_partnerstva_na_5_let), data dostępu: 3.03.2021.

<sup>174</sup> Por.: A Wilk, *Rosyjska armia białoruska*, op. cit.

<sup>175</sup> *Białoruś i Rosja zatwierdziły nową doktrynę wojskową Państwa Związkowego*, <https://pravo.by/novosti/obshchestvenno-politicheskie-i-v-oblasti-prava/2021/november/67107>, data dostępu: 5.11.2021.

<sup>176</sup> Podczas wystąpienia na konferencji „Polska Polityka Wschodnia”, która odbyła się we Wrocławiu w dniach 25–26.11.2021, prof. Larysa Leshchenko zauważyła, że *Doktryna Wojskowa Państwa Związkowego* zawiera ukryty wykaz państw wrogich Białorusi.

<sup>177</sup> Więcej na ten temat zob.: R. Szoszyn, *Związek Radziecki coraz bliżej. Białoruś jedną nogą już jest w Rosji*, <https://www.rp.pl/polityka/art19077341-zwiazek-radziecki-2-0-coraz-blizej>, data dostępu: 4.11.2021.

w warunkach politycznej dominacji Rosji w ZBiR-ze niesie zagrożenie całkowitego podporządkowania białoruskiej gospodarki interesom Rosji. Co jednak istotne, może to również zagrozić szeroko rozpropagowanym przez Łukaszenkę planom zachowania modelu gospodarki socjalnej<sup>178</sup>. O podobnym zagrożeniu świadczą najdobitniej dotychczasowe doświadczenia integracyjne. Już w 1995 roku została wprowadzona strefa wolnego handlu między Białorusią a Rosją, co niewątpliwie ułatwiło rozwój handlu między państwami, ale jednocześnie pozwoliło o wiele zasobniejszym oligarchom rosyjskim z otoczenia Putina kupować po cenach preferencyjnych kluczowe zakłady białoruskiej gospodarki. O słabej pozycji Białorusi świadczą ponadto dane statystyczne wymiany handlowej między oboma krajami. Rosja jest pierwszym i najważniejszym partnerem handlowym Białorusi (zob. tabelę 2). W 2021 roku na Rosję wypada 41% białoruskiego eksportu i około 57% importu. Warto zwrócić uwagę, że produkcja z białoruskich przedsiębiorstw trafia na rosyjski rynek na warunkach preferencyjnych. Inni partnerzy Rosji, np. w Eurazjatyckiej Unii Gospodarczej (dalej: EUG), nie otrzymują takich warunków, jak przedsiębiorstwa z Białorusi.

---

<sup>178</sup> Więcej zob.: Л. Злотников, *Беларусь: альтернатива XXI*, Белорусский рынок №51, 1999; №1 2000.

**Tabela 2. Wymiana handlowa między Białorusią a Federacją Rosyjską w latach 2006–2021**

Nazwa / rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Eksport artykułów z Białorusi do Rosji, mln USD	6 845,3	8 878,6	10 551,9	6 718,5	9 953,6	14 508,6	16 308,9	16 837,5	15 181,0	10 398,4	10 948,0	12 897,7	12 986,5	13 685,8	13 156,8	16 370,3
Udział w całości eksportu, w %	35%	37%	32%	32%	39%	35%	35%	45%	42%	39%	47%	44%	38%	42%	45%	41%
Import artykułów do Białorusi z Rosji, mln USD	13 099,1	17 204,9	23 507,4	16 726,3	18 080,6	24 930,2	27 550,9	22 904,9	22 190,2	17 143,2	15 306,8	19 599,1	22 619,4	22 016,4	16 510,5	23 659,5
Udział w całości importu, w %	59%	60%	60%	59%	52%	54%	59%	53%	55%	57%	55%	57%	59%	56%	50%	57%

Źródło: oprac. własne na podstawie danych: *Статистический ежегодник 2018, Статистический ежегодник 2019, Статистический ежегодник 2020, Статистический ежегодник 2021, Статистический ежегодник 2022*, Национальный статистический комитет Республики Беларусь, Минск 2022, [https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/publications/izdania/public\\_compilation](https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/publications/izdania/public_compilation), data dostępu: 21.09.2022.

Integracja ekonomiczna z Rosją doprowadziła do monopolizacji rynku rosyjskiego dla produkcji pochodzącej z białoruskich zakładów pracy. Od lat głównymi białoruskimi artykułami eksportowymi są wyroby mleczarskie (sery, mleko, masło), a także pojazdy, maszyny rolnicze i drogowe. Największe białoruskie przedsiębiorstwa swoją produkcję w dużej mierze kierują na rynek rosyjski. Przykładowo, MAZ, BelAZ eksportują do Rosji 50–60% swojej produkcji, Gomselmash – około 40%, a zakład AGD „Atlant” – co najmniej połowę<sup>179</sup>. Właścicielem wyżej wspomnianych przedsiębiorstw jest państwo, przez co mogą liczyć na regularne dofinansowanie z budżetu. Jest to możliwe tylko dlatego, że samo państwo ma możliwość korzystania z preferencyjnych kredytów udzielanych przez władze rosyjskie. Dla uzyskania pełności obrazu białorusko-rosyjskich stosunków ekonomicznych warto odnotować, że rozmowy w kwestii udzielania kredytów prowadzone z reguły na szczeblu prezydenckim. Wniosek w tej sytuacji może być tylko jeden: białoruska gospodarka żyje w pobliżu Rosji, kosztem Rosji i pod wieloma względami dla Rosji. Natomiast od samej Moskwy Białoruś otrzymuje surowce energetyczne: ropę naftową, gaz, niektóre typy produktów naftowych oraz metale żelazne i nieżelazne, niektóre rodzaje części do maszyn i urządzeń. Białoruś jest energetycznie zależna od Rosji, a surowce odgrywają kluczową rolę w zapewnianiu stabilnego funkcjonowania jej gospodarki. Rosja jest najkorzystniejszym dostawcą ropy, gazu i innych surowców z powodów geograficznych<sup>180</sup>. Każdego roku Białoruś zużywa ponad 10 mln ton produktów naftowych, co jest porównywalne z zabezpieczeniem dużego rosyjskiego regionu. Jedyne mniejsza część tej ropy po przerobieniu w białoruskich rafineriach kierowana jest na rynek wewnętrzny. Większość eksportowana jest na rynki krajów ościennych i na rynek europejski. Dochody ze sprzedaży produktów naftowych stanowią ważną część budżetu państwa białoruskiego. Nie bez znaczenia dla finansowej stabilności kraju są również opłaty za tranzyt ropy i gazu przez terytorium Białorusi od firm rosyjskich.

Podstawowym surowcem energetycznym dla Białorusi jest gaz, którego jedynym i wyłącznym dostawcą jest Rosja. Problemy dostaw i tranzytu gazu od lat stanowią w relacjach białorusko-rosyjskich punkt zapalny. Dotyczą one zazwyczaj ceny gazu, jego tranzytu oraz prywatyzacji Beltransgaz, czołowej białoruskiej firmy zajmującej się dostawą i tranzytem

---

<sup>179</sup> W. Inozemcew, *Liberale i dyktator. Jaką drogą pójdzie ekspansja rosyjskiego biznesu na Białorusi?*, <https://snob.ru/entry/197479>, data dostępu: 7.09.2020.

<sup>180</sup> Białoruś próbowała importować ropę z Iranu, Wenezueli oraz Azerbejdżanu, która okazała się znacznie droższa od rosyjskiej ropy.

gazu<sup>181</sup>. Od wielu lat próbuje ją wchłonąć rosyjski Gazprom. Według opinii Sergeja Kondratiewa, zastępcy dyrektora Departamentu Instytutu energetyki i finansów, przez 20 lat tylko dwa razy cena za gaz zbliżała się do poziomu europejskiego. W takich sytuacjach Mińsk przestawał płacić i ubiegał się o zniżki. Według szacunków ekspertów z Instytutu Energetyki i Finansów ze względu na niskie ceny surowców w latach 2011–2020 Rosja dotowała Białoruś kwotą 35 mld USD (ropa) i 19 mld USD (gaz)<sup>182</sup>. W trakcie wspomnianego wcześniej spotkania prezydenta Putina z Łukaszenką w dniu 9.09.2021 roku została uzgodniona cena gazu dla Białorusi w 2022 roku, która nie ulegnie zmianie (128,5 USD za 1000 m<sup>3</sup>)<sup>183</sup>. Oprócz tego poinformowano, że do 1.12.2023 roku zostanie utworzony wspólny rynek gazu w ramach Państwa Związkowego Rosji i Białorusi. Strony zadeklarowały ponadto chęć stworzenia wspólnego rynku ropy i produktów naftowych oraz podpisanie umowy regulującej powstanie wspólnego rynku energii elektrycznej.

Wszystkie te okoliczności prowadzą do jednego wniosku: w zamian za ustępstwa dotyczące surowców energetycznych Rosja zażąda pogłębienia procesów integracyjnych obu państw. Dowodem na tę tezę mogą być słowa Antona Siluanowa, ministra finansów Rosji, który stwierdził, że Moskwa może udzielić dodatkowego wsparcia białoruskim władzom: „Widzimy, że nasz sąsiad znalazł się w trudnej sytuacji finansowej. Dlatego współpracujemy z naszymi kolegami, omawiane są różne kwestie wsparcia. Ale najważniejszym zadaniem jest aktywizacja procesu integracji, podpisanie tzw. strategicznych planów integracji naszych gospodarek”<sup>184</sup>. Wsparcie finansowe, o którym mówił Siluanow, jest niezbędne dla Białorusi, ponieważ od 2020 roku, kiedy Rosja odmówiła Łukaszence przedłużenia subsydiów energetycznych oraz udzielenia Białorusi kredytów, w kraju trwa przewlekły kryzys gospodarczy. Doprowadziło to do zmniejszenia produkcji przemysłowej, a białoruskie rafinerie mogły podjąć pracę zaledwie na jednej czwartej maksymalnej zdolności produkcyjnej (w styczniu i lutym 2020 roku, według danych think tank IPM Research Center).

---

<sup>181</sup> Więcej na ten temat zob.: K. Wańczyk, *Białorusko-rosyjskie stosunki gospodarcze*, [w:] *Raport II. W dusznym uścisku brata*, op. cit., s. 48–49.

<sup>182</sup> E. Baryszewa, *Во сколько России обходится поддержка Беларуси*, <https://www.dw.com/ru/vo-skolko-rossii-obhoditsja-podderzhka-belarusi/a-58570040>, data dostępu: 21.07.2021.

<sup>183</sup> *Putin i Łukaszenka o perspektywach dalszej integracji*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-09-10/putin-i-lukaszenka-o-perspektywach-dalszej-integracji>, data dostępu: 10.09.2021.

<sup>184</sup> Ministerstwo Finansów Federacji Rosyjskiej nie wykluczyło udzielenia wsparcia Białorusi w razie potrzeby. Por. <https://www.interfax.ru/business/789152>, data dostępu: 8.08.2021.

Kolejnym ważnym problemem ze sfery energetycznej dla gospodarki Białoruskiej jest rosyjski manewr podatkowy, który dobiegnie końca w 2024 roku. Rosja stopniowo podnosi podatek od wydobycia ropy naftowej oraz zmniejsza cła na jej eksport. Władze Białorusi poinformowały, że w 2019 roku z powodu rosyjskiego manewru podatkowego kraj stracił 330 mln USD, w roku 2020 – 430 mln USD, a w okresie 2019–2024 straty oszacowano na 10,5–11 mld USD<sup>185</sup>. Aktualnie trwają negocjacje dotyczące ewentualnej rekompensaty i wyrównania strat<sup>186</sup>.

Reasumując, Republika Białoruś za rządów Łukaszenki została mocno uzależniona od Federacji Rosyjskiej. Relacje rosyjsko-białoruskie są w wielu obszarach o wiele bardziej bliskie niż relacje między innymi państwami-członkami Wspólnoty Niepodległych Państw (dalej: WNP). Powoli, ale nieuchronnie Białoruś traci swoją suwerenność na rzecz Rosji we wszystkich dziedzinach życia społeczno-politycznego i ekonomicznego. ZBiR z tworu wirtualnego powoli przekształca się w rzeczywistość. Specyfika tych relacji ma charakter ambiwalentny: z jednej strony otwiera wielkie możliwości, z drugiej zaś stwarza poważne problemy. Wielu badaczy uważa, że żadne państwo na świecie nie jest wspierane przez Moskwę tak długo i hojnie jak Białoruś. Niezależni eksperci twierdzą, że w ciągu 20 lat (w latach 1995–2014) rosyjskie subsydia dla Białorusi osiągnęły około 70–80 mld USD w cenach bieżących<sup>187</sup>. Oceny ekspertów Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW) jeszcze bardziej zawyżają podane kwoty: tylko w latach 2005–2015 białoruska gospodarka otrzymała od Federacji Rosyjskiej dofinansowanie w wymiarze 106 mld USD<sup>188</sup>.

**Wojna rosyjsko-ukraińska.** Białoruskie władze nie zmieniły swojego stanowiska w sprawie integracji z Rosją nawet po wydarzeniach z 2014 roku, w wyniku których Federacja Rosyjska weszła w stan konfrontacji z Ukrainą oraz państwami Zachodu, które wsparły ją w tym konflikcie. W latach 2014–2018 Łukaszenka konsekwentnie podkreślał, że współpraca w Państwie Związkowym pozostaje priorytetem polityki zagranicznej państwa białoruskiego, ale jednocześnie zaproponował swoje pośrednictwo w uregulowaniu konfliktu zbrojnego, udając neutralność w sprawie Donbasu i Krymu. Po tych wydarzeniach Mińsk po raz kolejny

---

<sup>185</sup> Rumas: Białoruś straciła 330 mln dolarów z powodu manewrów podatkowych, <https://sputnik.by/20200206/Rumas-Belarus-poteryala-330-mln-dollarov-iz-za-nalogovogo-manevra-1043886210.html>, data dostępu: 06.02.2020; Rosja i Białoruś zgodziły się zrekompensować manewr podatkowy. Cena rosyjskiej ropy zostanie obniżona ze względu na premię pracowników naftowych, <https://www.rbc.ru/business/22/02/2020/5e4fe2f39a7947e8036ab45f>, data dostępu: 22.02.2020.

<sup>186</sup> Stan na 1 grudnia 2021 roku.

<sup>187</sup> Zob.: K. Wańczyk, *Białorusko-rosyjskie stosunki gospodarcze*, op. cit., s. 45–78.

<sup>188</sup> Tamże.



uwypatnił narrację dotyczącą suwerenności Białorusi, samostanowieniu i samodzielnej realizacji polityki wewnętrznej i zagranicznej<sup>189</sup>. Warto jednak przypomnieć, że w 2014 roku Białoruś wypowiedziała się przeciwko rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ, która dotyczyła integralności terytorialnej Ukrainy i nieuznawania aneksji Krymu przez Federację Rosyjską (wśród inicjatorów tej rezolucji były m.in. Polska i Litwa)<sup>190</sup>. Świadczyło to o dwulicowości białoruskich władz i Alaksandra Łukaszenki, który z jednej strony nigdy oficjalnie nie uznał Krymu za rosyjski, a z drugiej – *de facto* uznawał wyniki rosyjskiej agresji w licznych wystąpieniach, podkreślając, że powrót do sytuacji sprzed 2014 roku jest niemożliwy. Wszystkie te okoliczności prowadzą do wniosku, że Łukaszenka umiejętnie prowadził politykę lawirowania między Rosją a Zachodem, co gwarantowało mu utrzymanie się przy władzy.

Rola aktywnego pośrednika w mediacjach pokojowych, którą pełniły władze białoruskie przed 2020 rokiem, sprzyjała wzmocnieniu pozycji Białorusi na arenie międzynarodowej. Była to jedna z przyczyn zniesienia części sankcji Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych. Mińsk odwiedził Mike Pompeo, Sekretarz Stanu Stanów Zjednoczonych Ameryki (dalej: USA). Dla Łukaszenki była to okazja do wznowienia komunikacji z państwami Zachodu. Sytuacja ta kardynalnie się zmieniła po sfałszowaniu wyborów i wybuchu protestów w 2020 roku, w rezultacie których Łukaszenka przestał być uznawany za legalnego prezydenta Białorusi, a państwa Unii Europejskiej zawiesiły międzypaństwowy kontakt z oficjalnym Mińskiem. Obecnie nie ma już możliwości, aby przedstawiciele Unii Europejskiej albo Ukrainy udali się do Mińska, chyba że dojdzie do zmiany władzy na Białorusi.

Po latach zachowywania neutralności w kwestii Krymu, Łukaszenka dnia 4 listopada 2021 roku wypowiedział się na posiedzeniu Rady Najwyższej Państwa Związkowego, że chciałby odwiedzić Krym wraz z Władimirem Putinem. Rosyjskie i białoruskie media

---

<sup>189</sup> Taka postawa znalazła swoje odzwierciedlenie w licznych przemówieniach Łukaszenki w latach 2016–2018, a mianowicie podczas *Orędzia Prezydenta Republiki Białoruś A.G. Łukaszenki do narodu białoruskiego i Zgromadzenia Narodowego Republiki Białoruś* w 2018 roku. Łukaszenka powiedział wówczas: „Projekt związkowy z Rosją nie stracił na znaczeniu. Ze względu na wyjątkowo trudną sytuację międzynarodową, być może najtrudniejszą w ostatnich dziesięcioleciach, wartość naszego partnerstwa została zwielokrotniona. Jednocześnie potencjał integracyjny współpracy wykorzystywany jest nie w pełni i nie zawsze skutecznie. Problem dotyczący dopuszczenia naszych towarów na rynek rosyjski już nas zmęczył! Od dwóch dekad mówimy o utworzeniu wspólnego rynku, ale problemy w tej czy innej dziedzinie – żywności czy zasobów energetycznych – pojawiają się, jakby były zaplanowane. A teraz pojawiły się kłopoty związane z migracją i granicami”. *Послание белорусскому народу и Национальному собранию*, официальный интернет-портал Президента РБ, [http://president.gov.by/ru/news\\_ru/view/poslanie-k-belorusskomu-narodu-i-natsionalnomu-sobraniju-18594](http://president.gov.by/ru/news_ru/view/poslanie-k-belorusskomu-narodu-i-natsionalnomu-sobraniju-18594), data dostępu: 24.11.2021.

<sup>190</sup> O. Shevchenko, *Białoruś w środowisku międzynarodowym*, [w:] *Raport I. Białoruś 2021*, op. cit., s. 33–49.

zinterpretowały te słowa jako istotny krok ku oficjalnemu uznaniu półwyspu za terytorium Rosji<sup>191</sup>. To wydarzenie zainicjowało fale krytycznych wypowiedzi ze strony ukraińskich polityków i, niewątpliwie, miało negatywny wpływ na białorusko-ukraińskie relacje polityczne i gospodarcze. Ukraina pozostaje drugim głównym partnerem handlowym Białorusi, o czym świadczy wymiana handlowa w wymiarze 6,9 mld USD w 2021 roku<sup>192</sup>, przy czym 80% eksportu białoruskiego stanowiły artykuły mineralne (ropa naftowa i produkty ropopochodne). Ukraina, mimo pogorszenia stosunków dwustronnych z Białorusią, nie zademonstrowała jeszcze zamiaru rezygnacji z białoruskich produktów naftowych (stan na 01.02.2023)<sup>193</sup>.

---

<sup>191</sup> *Белорусский парламентарий заявил, что Лукашенко признает Крым территорией России*, <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/12846971>, data dostępu: 4.10.2021.

<sup>192</sup> Dane za: *Годовые данные: Экспорт товаров из Республики Беларусь по странам СНГ, Импорт товаров в Республику Беларусь по странам СНГ*, <https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/realny-sector-ekonomiki/vneshnyaya-torgovlya/vneshnyaya-torgovlya-tovarami>, data dostępu: 01.02.2023.

<sup>193</sup> Tamże.

### 3.2. Relacje na linii Republika Białoruś–Unia Europejska

Polityka Unii Europejskiej w stosunku do Republiki Białoruś przebiegała dwutorowo aż do wyborów prezydenckich 2020 roku. Z jednej strony Białoruś uczestniczyła w inicjatywie Partnerstwa Wschodniego (dalej: PW), która powstała w 2009 roku w ramach Polityki Sąsiedztwa Unii Europejskiej. Była skierowana na kraje byłego ZSRR: Azerbejdżan, Armenię, Białoruś, Gruzję, Mołdawię i Ukrainę. Co istotne, wydaje się, że Partnerstwo Wschodnie odgrywało bardziej znaczącą rolę właśnie na Białorusi niż w przypadku pozostałych państw-uczestników. Jest ona bowiem jedynym krajem Europy Wschodniej, który nie ma w pełni funkcjonującego *Porozumienia o partnerstwie i współpracy z UE*, które zostało podpisane w 1995 roku, ale nie przeszło ratyfikacji w państwach UE<sup>194</sup>.

Białoruś nie mogła być w takich okolicznościach pełnoprawnym uczestnikiem Inicjatywy Partnerstwa Wschodniego, ale jednocześnie stanowiła ona jedyną instytucjonalną możliwość regularnych kontaktów z UE. Po wprowadzeniu sankcji gospodarczych oraz innych ograniczeń przez UE białoruskie MSZ zapowiedziało działania odwetowe<sup>195</sup>. To właśnie wtedy władze poinformowały o zawieszeniu swego udziału w Partnerstwie Wschodnim i o rezygnacji z wcześniej podpisanej umowy o readmisji. Białoruska strona ponadto powiadomiła, że fakt nałożenia sankcji wpłynie negatywnie na współpracę z Unią Europejską w zakresie zwalczania nielegalnej migracji i przestępczości zorganizowanej. Trzeba powiedzieć, że działania strony białoruskiej w tym kierunku jedynie formalizują rzeczywistość relacji białorusko-europejskich na tle kryzysu politycznego i po wprowadzeniu sankcji UE. Europejscy politycy z przykrością skomentowali wycofanie się Białorusi z PW. Nabila Massrali, szef unijnej dyplomacji Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych, stwierdza, że „decyzja Białorusi o zawieszeniu swego udziału w Partnerstwie Wschodnim pogłębia jej samoizolację. To kolejny przejaw lekceważenia przez reżim interesów własnego narodu, który korzysta z różnych programów Partnerstwa Wschodniego”<sup>196</sup>.

---

<sup>194</sup> Y. Preiherman, *Belarus Muddling through Geopolitical Uncertainties*, <https://www.institutfuersicherheit.at/belarus-muddling-through-geopolitical-uncertainties-2>, data dostępu: 12.12.2019.

<sup>195</sup> W dniu 24 czerwca 2021 roku UE wprowadziła nowe sankcje gospodarcze wobec reżimu Łukaszenki. Bruksela zakazała w szczególności importu niektórych produktów naftowych i kilku rodzajów nawozów potasowych z tego państwa. Sankcje ponadto zakazują niektórym osobom fizycznym i prawnym z UE sprzedaży, dostarczania lub przekazywania produktów przeznaczonych do produkcji wyrobów tytoniowych. UE nałożyła również ograniczenia na dostęp do swoich rynków kapitałowych. Zabronione jest świadczenie usług ubezpieczeniowych na rzecz białoruskiego rządu oraz instytucji i organizacji państwowych. Europejski Bank Inwestycyjny (EBI) wstrzymał wszelkie finansowanie projektów w sektorze publicznym Białorusi.

<sup>196</sup> A. Wolska, *Białoruś zawiesza udział w Partnerstwie Wschodnim i działanie umowy o readmisji. To reakcja na unijne sankcje*, <https://www.euractiv.pl/section/polityka-zagraniczna-ue/news/bialorus-zawiesza-udzial-w-partnerstwie-wschodnim-i-dzialanie-umowy-o-readmisji-to-reakcja-na-unijne-sankcje>, data dostępu: 29.06.2021.

Unia Europejska czynnie wykorzystywała inicjatywę PW, sprzyjając przeprowadzaniu zmian w białoruskim społeczeństwie poprzez współpracę transgraniczną, naprawę i renowację infrastruktury przygranicznej, wsparcie rozwoju zielonych technologii, mały biznes, projekty edukacyjne, w tym program wymiany studentów Erasmus. W ramach PW białoruskie organizacje pozarządowe otrzymywały również wsparcie w kontekście swojej działalności prodemokratycznej. Z tego właśnie powodu od 2016 roku białoruskie władze, wyraźnie zaniepokojone tym procederem, wprowadziły dodatkową kontrolę organizacji pozarządowych otrzymujących dofinansowanie z zewnątrz. Musiały one rejestrować w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Białorusi każdy realizowany przez siebie projekt.

Problemy w relacjach UE i Białorusi miały zawsze przyczynę w sprawach dotyczących respektowania praw człowieka i podstawowych wolności obywateli. Unia Europejska stawiała tę kwestię jasno: przyjazne relacje nie mogą rozwijać się sprawnie dopóty, dopóki Białoruś nie powróci na ścieżkę demokratycznego państwa prawa. Pomimo ograniczeń wprowadzonych przez UE – po raz pierwszy w 2004 roku, później zaś w 2011 – białoruska opozycja wielokrotnie poddawała krytyce te działania – jako nieefektywne i w żaden sposób niewspomagające demokratycznych inicjatyw na Białorusi. Towarzyszył temu brak woli politycznej do reagowania na naruszenie praw człowieka w tym kraju<sup>197</sup>.

Po masowych protestach 2020 roku UE wprowadziła kolejne pakiety sankcji (zob. tabelę 3). Zostały one skierowane przeciwko najważniejszym członkom kierownictwa politycznego i rządu, prokuratorom i sędziom oraz ważnym podmiotom gospodarczym (ukarano m.in. Grodzieńską fabrykę tytoniu „Niemen”, koncern „Belneftechim”, Belaruskalij). Sankcjami chciano „wywrzeć nacisk na białoruskich przywódców politycznych i zapobiec kolejnym atakom przemocy i represji, a także doprowadzić do uwolnienia wszystkich więźniów politycznych i innych bezprawnie zatrzymanych osób oraz do rozpoczęcia autentycznego i pluralistycznego dialogu narodowego z całym społeczeństwem białoruskim”<sup>198</sup>.

---

<sup>197</sup> Sankcje wobec Białorusi wprowadzono w 2004 roku w odpowiedzi na niewyjaśnione zaginięcie w latach 1999–2000 dwóch polityków opozycji, przedsiębiorcy i dziennikarza. Następnie Rada nałożyła kolejne sankcje: na osoby dopuszczające się łamania międzynarodowych standardów wyborczych i prawa międzynarodowego w dziedzinie praw człowieka oraz prześladowające społeczeństwo obywatelskie i opozycję demokratyczną. W 2011 roku wprowadzono embargo na broń. Dane za: *Stosunki UE–Białoruś*, <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/eastern-partnership/belarus>, data dostępu: 02.12.2021.

<sup>198</sup> Tamże.

**Tabela 3. Sankcje Unii Europejskiej nakładane na Białoruś w latach 2020–2022**

L.p.	Nazwa	Data wprowadzenia	Uzgodnione środki sankcyjne	Powód
1.	Pierwszy pakiet sankcji	1.10.2020	40 osób	Represje stosowane przez władze białoruskie
2.	Drugi pakiet sankcji	06.11.2020	15 osób	Represje stosowane przez władze białoruskie
3.	Trzeci pakiet sankcji	17.12.2020	36 osób	Za ciągłe represje
4.	UE nakłada sankcje na białoruskich przewoźników	04.06.2021	zakaz przelotów przez unijną przestrzeń powietrzną i uniemożliwienie dostępu do unijnych lotnisk dla wszystkich białoruskich przewoźników	Przymusowe lądowanie samolotu linii Ryanair w Mińsku na Białorusi w dniu 23 maja 2021 roku
5.	Czwarty pakiet sankcji	21.06.2021	78 osób i 8 podmiotów gospodarczych	Eskalacja poważnych naruszeń praw człowieka na Białorusi oraz brutalne represje wobec społeczeństwa obywatelskiego, demokratycznej opozycji i dziennikarzy
6.	Piąty pakiet sankcji	02.12.2021	17 osób i 11 podmiotów gospodarczych	Udział w sztucznym generowaniu kryzysu migracyjnego na granicy z Polską, Litwą i Łotwą; część sankcji wprowadzono także za prześladowania polityczne Białorusinów
7.	UE przedłuża sankcje o kolejny rok	24.02.2022	183 osoby i 26 podmiotów	Sankcje zostały następnie zaostrzone w odpowiedzi na dalsze represje, naruszenia praw człowieka i instrumentalne traktowanie migrantów
8.	Sankcje w odpowiedzi na udział w rosyjskiej inwazji wojskowej na Ukrainę	02.03.2022	22 osoby i wprowadziła dalsze restrykcje handlowe	Udział Białorusi w niczym niesprowokowanej i nieuzasadnionej rosyjskiej inwazji wojskowej na Ukrainę

9.	Nowe środki w odpowiedzi na zaangażowanie w rosyjską inwazję wojskową na Ukrainę	09.03.2022	<ul style="list-style-type: none"> <li>• ograniczenie świadczeń specjalistycznych usług w zakresie komunikatów finansowych (SWIFT) na rzecz trzech białoruskich banków;</li> <li>• uniemożliwienie transakcji z Bankiem Centralnym Białorusi;</li> <li>• uniemożliwienie dopuszczania do obrotu giełdowego akcji białoruskich podmiotów państwowych w unijnych systemach obrotu i świadczenie związanych z nimi usług;</li> <li>• znaczne ograniczenie przepływu finansowych z Białorusi do UE;</li> <li>• uniemożliwienie dostarczania na Białoruś banknotów denominowanych w euro</li> </ul>	Zaangażowanie Białorusi w nieuzasadnioną i niczym niesprowokowaną agresję wojskową Rosji wobec Ukrainy
10.	Szósty pakiet sankcji	02.06.2022	12 osób i 8 podmiotów	Represje wobec społeczeństwa obywatelskiego i demokratycznej opozycji, a także za wsparcie reżimu Łukaszenki i czerpanie z niego korzyści

Źródło: oprac. własne na podstawie danych: Rada Unii Europejskiej, Kalendarium – sankcje UE wobec Białorusi, <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/sanctions/restrictive-measures-against-belarus/belarus-timeline>, data dostępu: 02.10.2022.

Część europejskich i polskich oraz białoruskich opozycyjnych ekspertów i polityków uważa, że sankcje wprowadzane przez Unię Europejską nie są wystarczające i nie odpowiadają skali przemocy i represji ze strony Mińska. W porównaniu do sankcji, wprowadzonych w 2004 roku, kiedy ta skala była znacznie mniejsza, a wprowadzone sankcje obejmowały 170 przedstawicieli reżimu i 3 przedsiębiorstwa, dzisiejsze, wymierzone w 166 osób oraz 15 podmiotów, są niewystarczające. Jedną z przyczyn niemożności podjęcia adekwatnych działań jest fakt skomplikowania procedury nakładania sankcji na poszczególne osoby, a także wymóg licznych porozumień i jedności wśród 27 państw UE. Mimo powyższych problemów można stwierdzić, że UE dość sprawnie i szybko zareagowała na zachodzące procesy na Białorusi, wyrażając wolę nakładania dalszych sankcji, jeżeli sytuacja nie ulegnie zmianie.

W białorusko-europejskich relacjach gospodarczych UE jest po Rosji drugim co do wielkości partnerem handlowym. Istnieje wszakże w tych kontaktach znaczna dysproporcja: Białoruś nie należy do najważniejszych partnerów UE, zajmując dalekie 40 miejsce na liście jej najważniejszych partnerów handlowych, z obrotami 10,76 mld euro, mając tylko 0,3% udziału w unijnym handlu (stan na 2020 rok)<sup>199</sup>. Jedną z przyczyn takiej sytuacji jest to, że

<sup>199</sup> Dane za: Komisja Europejska, *Trade Statistics; Top Trading Partners 2020*, [https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc\\_122530.pdf](https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_122530.pdf), data dostępu: 07.12.2021.

Białoruś nie przystąpiła do Światowej Organizacji Handlu (dalej: WTO). Proces przystąpienia rozpoczął się 28 lat temu, ale praktycznie od samego początku władze Białorusi raczej jedynie imitują zaangażowanie w proces akcesyjny, z jednej strony prowadząc negocjacje z UE dotyczące liberalizacji i prywatyzacji gospodarki, a z drugiej hamując wprowadzenie reform ekonomicznych w tym duchu. Jednym z zarzutów ze strony UE wobec Białorusi jest ingerencja państwa w gospodarkę oraz niekontrolowane ogromne subsydia dla rolnictwa, co uniemożliwia przystąpienie do WTO. Co istotne, wszyscy sąsiedzi Białorusi oraz członkowie Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej (dalej: EUG) dołączyli do WTO, a kraj rządzony przez Łukaszenkę nadal pozostaje poza strukturami tej ważnej międzynarodowej instytucji.

Warto zaznaczyć, że Rosja została wpisana na listę członkowską w 2012 roku, po czym zgodnie z zobowiązaniami wobec WTO zmiany zostały wprowadzone również w całej wspólnotowej taryfie EUG. W odróżnieniu od artykułów produkowanych w Rosji produkty wytworzone na Białorusi nie mają łatwiejszego dostępu do rynków zagranicznych, a kraj nie ma prawa do korzystania z legislacji WTO w kwestiach spornych z innymi krajami<sup>200</sup>. Niezreformowana gospodarka, działająca w wielu dziedzinach w sposób nakazowy, stanowi główną przyczynę słabej zdolności konkurencyjnej białoruskich towarów. Na przeszkodzie stoi również brak zaangażowania władz białoruskich w proces akcesyjny. Uniemożliwia to ponadto uczynienie skoku w stronę innowacyjności, a przez to blokuje rozwój kraju.

Pandemia oraz kryzys społeczno-polityczny, które miały miejsce w 2019 i 2020 roku, również odcisnęły negatywne piętno na białoruskiej gospodarce, powodując spadek eksportu w porównaniu do roku 2018 (zob. tabelę 4). Jednak mimo to według danych Narodowego Komitetu Statystycznego Republiki Białoruś (dalej: NKS RB) wielkość białoruskiego eksportu towarów do UE w 2021 roku wyniosła prawie 9,5 mld USD, czyli ok. 14% PKB kraju. Jest to duża kwota dla całego budżetu państwowego, który wynosi 68,2 mld USD.

---

<sup>200</sup> A. Alachnovič, *Długa droga Białorusi do WTO*, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/rynki-finansowe/bankowosc/bialorus-wto>, data dostępu: 08.12.2021.

**Tabela 4. Wartość handlu zagranicznego towarami między Republiką Białoruś a Unią Europejską w latach 2005–2021**

Nazwa / rok	2005	2010	2015	2 017	2018	2019	2020	2021
Eksport, mln USD	7 129,8	7 599,7	8 549,0	7 840,0	10 173,9	8 387,8	5 463,9	9 488, 3
Udział w całości eksportu, w %	45%	30%	32%	27%	30%	25%	19%	24%
Import, mln USD	3 606,2	7 549,5	5 833,5	6 653,4	7 162,1	7 342,1	6 481,3	6 777,9
Udział w całości importu, w %	22%	22%	19%	19%	19%	19%	20%	16%

Źródło: oprac. własne na podstawie danych: *Статистический ежегодник 2018, op.cit.*; Интерактивная информационно-аналитическая система распространения официальной статистической информации, <http://dataportal.belstat.gov.by/AggregatedDb>, data dostępu: 01.02.2023.

Niezbyt duża efektywność sankcji ze strony UE po sfałszowanych wyborach 2020 roku sprawia, że pojawiają się opinie, że walka z reżimem za pomocą restrykcji gospodarczych to jedynie pozór. Wymiana handlowa została bowiem obiektywnie zwiększona<sup>201</sup>. Świadczą o tym dane Narodowego Komitetu Statystycznego Republiki Białoruś (zob. tabelę 5). W ciągu dziewięciu miesięcy w 2021 roku eksport do UE w porównaniu do analogicznego okresu ubiegłego roku znacząco się zwiększył.

<sup>201</sup> R. Szoszyn, *Kwitnie handel z Łukaszenką*, <https://www.rp.pl/swiat/art19091091-kwitnie-handel-z-lukaszenka>, data dostępu: 09.11.2021.



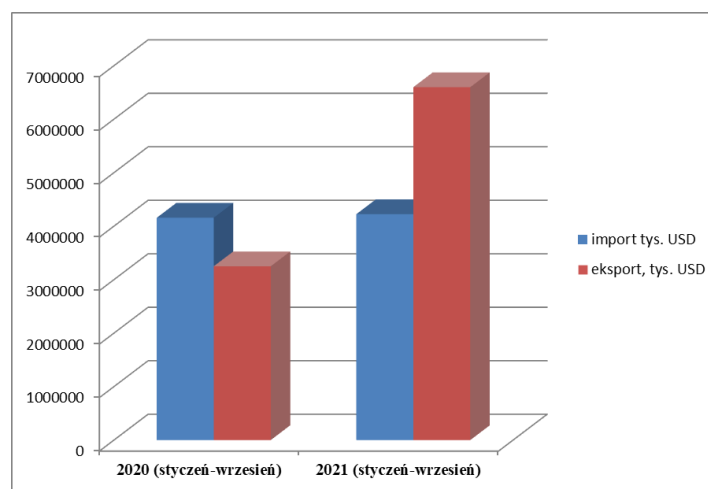
**Tabela 5. Eksport/import między Białorusią a UE  
w okresie styczeń–wrzesień 2020 i 2021**

Miesiąc	Eksport w 2020, tys. USD	Eksport w 2021, tys. USD	Wzrost procentowy w 2021 roku w porównaniu do okresu poprzedniego, w %	Import w 2020, tys. USD	Import w 2021, tys. USD	Wzrost procentowy w 2021 roku w porównaniu do okresu poprzedniego, w %
styczeń	314490,8	586031,1	186%	341632,3	298265	87%
luty	361804,1	633565,7	175%	466187,4	451715,6	97%
marzec	329102,9	728004,2	221%	626824,1	552738,2	88%
kwiecień	279914,2	757713,1	271%	452137,7	520150,4	115%
maj	314400,7	734538,1	234%	375815,4	483299,2	129%
czerwiec	373128,9	763288,4	205%	458773	481066,1	105%
lipiec	411105,1	779249,7	190%	521616,7	493050,5	95%
sierpień	409462,9	828501,1	202%	450372,5	479561,4	106%
wrzesień	456301,8	787015,9	172%	462986,9	463156	100%

Źródło: oprac. własne na podstawie danych: *Статистический ежегодник 2018*, op.cit.

Eksport białoruski w 2021 roku zwiększył się dwukrotnie, natomiast import pozostał na tym samym poziomie (zob. wykres 1). Wymiana handlowa w pierwszym półroczu 2021 roku wyniosła 10,8 mld USD, co przekracza wynik osiągnięty przez cały przedpandemiczny rok 2019 – 8,4 mld USD. Ponadto trzeba przyznać, że znaczną część odpowiedzialności za tak drastyczny wzrost wartości białoruskiego eksportu do Unii Europejskiej ponoszą wysokie ceny na towary ropopochodne i gaz, które Białoruś przyswaja i reeksportuje z Rosji.

**Wykres 1. Eksport i import między Białorusią a Unią Europejską w latach 2020–2021**



Źródło: oprac. własne na podstawie danych: *Статистический ежегодник 2018*, op.cit.

Analizując obecny stan stosunków handlowych między Białorusią a UE z okresu sprzed 2021 roku, można jednoznacznie stwierdzić, że do najważniejszych obszarów współpracy zaliczano realizację tranzytu przede wszystkim rosyjskich surowców energetycznych. Trudno ocenić wpływ sankcji na eksport surowców z Białorusi ze względu na poufne danych statystycznych. Niestety, NKS RB przestał publikować wskaźniki dotyczące wielkości handlu zagranicznego dla grup towarowych objętych sankcjami. Dlatego w przedstawionej analizie dane te zostały z konieczności ominięte. Głównymi partnerami handlowymi Białorusi należącymi do Unii Europejskiej w okresie pierwszego półrocza 2021 roku są Niemcy, Polska i Holandia (zob. tabelę 6).

**Tabela 6. Wzrost obrotów handlowych trzech najważniejszych partnerów Republiki Białoruś z Unii Europejskiej w 2020 i 2021 roku**

Partner handlowy	Obroty handlowe w 2020 roku, w tys. USD	Obroty handlowe w 2021 roku, w tys. USD	Wzrost procentowy w 2021 roku w porównaniu do okresu poprzedniego, w %
Niemcy	2 623 583,4	3 422 395,4	130,00%
Polska	2 490 929,7	3 256 941,6	131,00%
Niderlandy	1 075 311,0	2 476 566,4	230,00%

Źródło: oprac. własne na podstawie danych: *Статистический ежегодник 2018*, op.cit.

W okresie styczeń–sierpień 2020 połowa wymiany handlowej Niemiec z Białorusią przypadała na eksport, a najważniejsze produkty białoruskiego eksportu to drewno i wyroby z drewna, metale nieszlachetne i towary przemysłowe. W omawianym okresie zwiększył się także białoruski eksport do Polski, a wśród głównych pozycji eksportowych wyróżniają się drewno i produkty z drewna, metale nieszlachetne oraz maszyny i urządzenia transportowe. Wymiana handlowa z Holandią jest podobna; eksportowane są metale nieszlachetne, drewno i produkty z drewna, maszyny i urządzenia transportowe. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że wszystkie wymienione produkty wytwarzane są w państwowych przedsiębiorstwach. Według opinii białoruskiego eksperta Jarosława Romańczuka sankcje zostały nałożone na białoruskie przedsiębiorstwa w taki sposób, aby nie naruszyć najważniejszych dostaw dla partnerów w UE. Na przykład białoruskim rafineriom zakazano wprowadzenie do Białorusi bituminów, parafiny i gazów naftowych, ale benzyny i oleju napędowego sankcje już nie dotyczyły. Sankcje nie dotkną też wieloletnich kontraktów, a przynajmniej dopóki same nie wygasną. Stany Zjednoczone, Kanada i Wielka Brytania w piątym pakiecie sankcji wprowadziły zakaz współpracy z białoruskim przedsiębiorstwem potasowym Belaruskalij – od 8 grudnia 2021 roku. Mimo to spółka „Koleje Litewskie” wciąż kontynuowała tranzyt białoruskich produktów przez terytorium Litwy, przez co Gabrielius Landsbergis, szef Litewskiego MSZ, podał się do dymisji i nazwał incydent z firmą Belaruskalij ciosem w reputację Litwy<sup>202</sup>.

Analiza uwarunkowań polityki zagranicznej Republiki Białoruś pozwala na wyciągnięcie następujących wniosków:

- Stabilność rządów Łukaszenki wynikała z tzw. „umowy społecznej”, w ramach której rząd musi spełniać pewne minimum deklarowanych zobowiązań społecznych, a w zamian społeczeństwo godzi się na ograniczenie swobód obywatelskich. Podczas masowych protestów w 2020 roku społeczeństwo wyraźnie zadeklarowało, że umowa wygasła. W odpowiedzi rząd nie zdecydował się na wypracowanie nowej „umowy społecznej”, lecz na brutalną pacyfikację protestujących. Represje wobec własnych obywateli stały możliwe dzięki poparciu Putina. Łukaszenka pozostał u władzy, płacąc wysoką cenę – powolną utratę suwerenności na rzecz Rosji.
- Łukaszenka i białoruskie elity rządzące były przekonane o względnej potędze białoruskiego państwa autorytarnego. Poszerzenie współpracy z Chinami jeszcze

---

<sup>202</sup> *Gabrielius Landsbergis registravo prašymą atleisti ji iš pareigų: prašo atleisti kuo skubiau*, <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/gabrielius-landsbergis-registravo-prasyma-atleisti-ji-is-pareigu-praso-atleisti-kuo-skubiau.d?id=88923343>, data dostępu: 10.12.2021.

bardziej wzmocniło te przekonania. Wydaje się jednak, że popełnili oni błąd w interpretacji korzyści płynących z szerokiej współpracy białorusko-chińskiej, wyolbrzymiając sukcesy, a przemilczając skutki uboczne. Łukaszenka wbrew rzeczywistym realiom budował legendę o rodzącym się strategicznym partnerstwie Republiki Białoruś z Chińską Republiką Ludową, porównując je do współpracy z Rosją. Czasami w okresach ostrych kryzysów stosunków rosyjsko-białoruskich w rządowej propagandzie pojawiała się narracja, że Łukaszenka jest w stanie zastąpić Rosję Chinami.

- Białoruś jako małe państwo jest wrażliwe na każde zmiany zachodzące w regionie Europy Środkowo-Wschodniej. Wkroczenie na ten teren ChRL, jako trzeciego najważniejszego gracza (obok USA i FR), w Mińsku rozpatrywano jako szansę zwiększenia swych wpływów na arenie międzynarodowej i umocnienia autokratycznych rządów Łukaszenki. Prowadzono w tym celu politykę „lawirowania” między Rosją, Zachodem a Chinami.
- Problemy respektowania praw człowieka i podstawowych wolności obywatelskich zawsze miały istotne znaczenie w relacjach na linii UE–Białoruś. Unia Europejska stawiała tę kwestię jasno: przyjazne relacje nie mogą się sprawnie rozwijać dopóty, dopóki Białoruś nie powróci na ścieżkę demokratycznego państwa prawa. Białoruś jest jedynym państwem Europy Wschodniej, które nie miało i nadal nie ma w pełni funkcjonującego Porozumienia o partnerstwie i współpracy z UE. Nie należy też do Światowej Organizacji Handlu. Te wszystkie okoliczności prawne nie przeszkodziły jednak dynamicznemu rozwojowi współpracy gospodarczej Białorusi z UE – aż do momentu rozpoczęcia rosyjskiej agresji przeciwko Ukrainie. Do tego czasu UE była po Rosji drugim co do wielkości partnerem handlowym Białorusi.
- Rola państwa białoruskiego na arenie międzynarodowej gwałtownie spadła po masowych protestach 2020 roku, a już w szczególności po poparciu i pośrednim udziale RB w rosyjskiej agresji na Ukrainie. Reżym autorytarny jest z każdym dniem co raz mniej zdolny do efektywnego zarządzania zasobami państwa, a tym samym do zagwarantowania jego bezpieczeństwa.

## Rozdział III. Współczesne trendy polityki zagranicznej Chińskiej Republiki Ludowej

### 1. Podstawy i uwarunkowania ideologii chińskiego globalizmu

Na XIX Zjeździe Narodowym Komunistycznej Partii Chińskiej Republiki Ludowej, który odbył się w dniach 18–24 października 2017 roku, została zatwierdzona strategia „Chiński sen o wielkim odrodzeniu narodu chińskiego”<sup>203</sup>. Mimo że dotyczy ona w zasadzie prawie wyłącznie rozwoju spraw wewnętrznych Chin, samo państwo deklaruje również aktywny udział w globalnym rozwoju: „Chiny nadal będą odgrywać rolę odpowiedzialnego mocarstwa, aktywnie uczestniczyć w transformacji i tworzeniu globalnego systemu zarządzania”<sup>204</sup>. Chińska strategia narodowa jest pozycjonowana jako przeciwieństwo zachodniej. Świadczą o tym słowa Xi Jinpinga: „Socjalistyczna demokracja Chin jest najszerszą, najprawdziwszą i najskuteczniejszą demokracją, chroniącą podstawowe interesy ludu”<sup>205</sup>. Jednocześnie podczas ceremonii otwarcia Dialogu między Komunistyczną Partią Chińskiej Republiki Ludowej a partiami politycznymi świata, które odbyło się 1 grudnia 2017 roku w Pekinie, Xi przekonywał: „Chiny nie będą «importować» zagranicznych modeli rozwoju, nie będą «eksportować» własnego modelu i nie będą żądać od innych państw «kopiowania» chińskich doświadczeń”<sup>206</sup>. W ramach tej strategii politycznej Chiny, kierując się zasadą nieingerencji i koncepcją „specyfiki wartości globalnych”, współpracują z reżimami i politykami, od których dystansują się państwa Zachodu.

Chińska Republika Ludowa budzi ogromne kontrowersje na arenie międzynarodowej ze względu na swoją potęgę oraz dynamikę rozwoju. Jeszcze na początku 2000 roku państwo było biorcą pomocy zarówno technologicznej, jak i inwestycyjnej, a teraz jest czołowym donatorem na całym świecie i globalnym inwestorem. Najbardziej znany polski sinolog, Bogdan J. Góralczyk, podkreśla, że „po pandemii 2020 roku trzeba uznać ChRL za drugie supermocarstwo na globie, podobnie jak po kryzysie z 2008 roku Chiny przestały być państwem Trzeciego świata i zaliczono je do dynamicznych «rynków wschodzących»”<sup>207</sup>. Xi

---

<sup>203</sup> *Full text of Xi Jinping's report at 19th CPC National Congress*, [https://www.chinadaily.com.cn/china/19thcpcnationalcongress/2017-11/04/content\\_34115212.htm](https://www.chinadaily.com.cn/china/19thcpcnationalcongress/2017-11/04/content_34115212.htm), data dostępu: 04.11.2021.

<sup>204</sup> Tamże.

<sup>205</sup> Tamże.

<sup>206</sup> *Китай не будет „экспортировать” китайскую модель – Си Цзиньпин*, [http://russian.news.cn/2017-12/01/c\\_136793999.htm](http://russian.news.cn/2017-12/01/c_136793999.htm), data dostępu: 01.12.2021.

<sup>207</sup> B. Góralczyk, *Nowy długi marsz*, op. cit., s. 8.

Jinping powiedział: „Wielki szlak, na który wkroczyliśmy jako pionierzy, wielkie przedsięwzięcia, jakie podjęliśmy, i wielkie sukcesy, jakie odnieśliśmy w ciągu minionego stulecia, zapiszą się w annałach rozwoju całego globu i cywilizacji chińskiej”<sup>208</sup>. Hua Chunying, rzecznika chińskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych, podczas konferencji prasowej powiedziała zaś: „Mamy nadzieję, że zrozumieją (kraje zachodnie), że dzisiejsze Chiny to nie jest Irak ani Libia, ani Syria, a tym bardziej Chiny sprzed 120 lat. Czasy, w których obce mocarstwa mogły zmusić Chiny do otwarcia drzwi za pomocą armat, dawno minęły”<sup>209</sup>.

W dyskursie naukowym wyróżnia się dwie najważniejsze szkoły badania chińskiej problematyki: pierwsza, prozachodnia, skupia się na badaniach dotyczących ekspansyjnego charakteru polityki zagranicznej Chińskiej Republiki Ludowej wobec poszczególnych państw całego świata, które aktywnie wykorzystują media w okresie poprzedzającym zawarcie umów przez chińskie firmy z zagranicznymi partnerami. USA, Kanada i inne państwa Zachodu bezpośrednio odnoszą korzyści z zakłócania takich umów, co uniemożliwia chińskim firmom odejście od bezpośredniego importu o wysokiej wartości dodanej. Jeszcze jedną cechą prozachodniej szkoły jest chęć i próby wyjaśnienia tzw. „chińskiego cudu”, interpretowanego jako wynik prawidłowo wybranego kierunku – socjalizmu rynkowego połączonego z obecnością Chin w amerykańskim globalnym porządku ekonomicznym. Druga szkoła badań, prochińska, jest promowana przez Instytuty Konfucjusza, a jej inicjatorem są same Chiny. Głównym celem prochińskiej szkoły jest kreowanie pozytywnego wizerunku państwa chińskiego oraz promowanie jego inicjatyw, jak również translacja rządowej propagandy (w tym wpływania na opinie na temat Tajwanu, Tybetu itp.). Białoruscy badacze chińskiej problematyki w większości reprezentują poglądy prochińskiej szkoły, co można zinterpretować jako wynik prochińskiej polityki zagranicznej Łukaszenki. Uczni białoruscy chętnie przedstawiają badania, potwierdzające pozytywne skutki relacji białorusko-chińskich, w tym udział Białorusi w inicjatywie Pasa i Szlaku, mimo iż grozi to uzależnieniem się od chińskiej polityki gospodarczej. Z tego też powodu w tej rozprawie zaproponowano metodykę badań, która wykorzysta zalety komparatystyki, co pozwoli porównać podstawowe procesy wraz z uwzględnieniem białoruskich interesów państwowych. Dzięki temu będzie można

---

<sup>208</sup> Więcej na ten temat zob.: *Xi Jinping delivers speech to mark 100<sup>th</sup> anniversary of CPC's founding*, <https://www.youtube.com/watch?v=ZYUmztqXEjI>, data dostępu: 01.07.2021.

<sup>209</sup> *Foreign Ministry Spokesperson Hua Chunying's Regular Press Conference on March 23, 2021*, [http://ge.china-embassy.org/eng/fyrth/202103/t20210324\\_8907268.htm](http://ge.china-embassy.org/eng/fyrth/202103/t20210324_8907268.htm), data dostępu: 01.07.2021.

uniknąć pułapki braku rozumienia sposobu działania tych kluczowych procesów, które zachodzą na arenie międzynarodowej z udziałem Chin.

Ideologia chińskiego globalizmu jest zakotwiczona głównie w czterech czynnikach, takich jak: istota nazwy „Państwo Środka”, czynniki strukturalno-jakościowe, technologiczny sukces Chin oraz chińskie *soft power*.

### 1.1. Istota nazwy „Państwo Środka”

Historycznie istnieje wiele nazw państwa chińskiego; można wyróżnić zarówno nazwy historyczne, współczesne czy nawet tymczasowe. Wiele z nich przetrwało do dzisiaj. Chińczycy nazywają swoje państwo po mandaryńsku 中國/中国 (Zhongguo), co oznacza dosłownie środek i kraj. Z tego powodu nazywają swój kraj Państwem Środka, czyli inaczej państwem centralnym<sup>210</sup>. Oficjalna nazwa państwa to Chińska Republika Ludowa (中华人民共和国, Zhōnghuá Rénmín Gònghéguó). Za czasów panowania dynastii Xia używano jeszcze dwóch innych nazw: Zhonghua (中华), co oznacza „centralne piękno”, i Huaxia (华夏), oznaczające „piękną wielkość”<sup>211</sup>. W swojej teorii cywilizacji Samuel Huntington zauważa, że państwa-ośrodki przyciągają zazwyczaj inne państwa o podobnej kulturze, a z odpychają z kolei kraje kulturowo odmienne, stanowiąc tym samym źródło porządku. Wspólnota kulturowa stanowi mianowicie czynnik legitymizujący przywództwo takich państw-ośrodków i ich rolę porządkującą wobec innych państw-członków danego systemu oraz sił zewnętrznych<sup>212</sup>. Kultura chińska jest czynnikiem łączącym ludność, która mieszka w Chinach, z diasporą żyjącą poza granicami państwa, w tym w Azji Wschodniej, Europie, na

---

<sup>210</sup> Pierwsze, odnotowane użycie słowa „Zhongguo” pochodzi z ok. 1000 roku przed naszą erą i pojawiło się za czasów panowania Dynastii Zhou. W tym czasie państwo nie było jeszcze zjednoczone, a nazwa odnosiła się do położenia kraju w centralnej części doliny Rzeki Żółtej. Gdy po pewnym czasie doszło do zjednoczenia, środek zaczął być interpretowany jako coś ważnego, a Państwo Środka na poziomie pojęciowym utożsamiało się z bytem państwowym odgrywającym znaczącą rolę na arenie międzynarodowej, implikującym pojęcie centralności i wyższości. Dane za: R. Deason, *How Did China Really Get Its Name?*, <https://theculturetrip.com/asia/china/articles/how-did-china-really-get-its-name/>, data dostępu: 21.12.2021.

<sup>211</sup> Chiński uczony, Zhang Weiwei, zwraca uwagę, że Chiny nie są zwykłym państwem. Uważa, że należy je traktować w kategoriach cywilizacyjnych. Chińczycy są przeświadczeni o własnej wyjątkowości. Zawsze sytuowali swoje państwo w centrum globalnego układu, w wyniku czego sąsiednie terytoria były wciągane w orbitę wspólnoty cywilizacji (konfucjańskiej). Znajomość lub brak znajomości chińskiej (konfucjańskiej) kultury służyła do wyznaczania granicy swojskości i obcości. O wspólnotcie nie decydowały elementy rasowe, lecz właśnie przyjęcie określonych wzorców kulturowych. Por.: Ł. Gacek, *Soft power w polityce gospodarczej Chin wobec krajów Azji Południowo-Wschodniej*, „Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka” nr 2, 2012, s. 20.

<sup>212</sup> S.P. Huntington, *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, przeł. H. Jankowska, Warszawa 2003, s. 257–260.

Tajwanie, w Singapurze, Malezji, Indonezji, Hongkongu, Filipinach, Wietnamie, Tajlandii, ale i w Stanach Zjednoczonych, Australii i na całym świecie. Okres przywództwa Xi Jinpinga nazywany jest dziś w Chinach nazywany Odrodzeniem lub Renesansem. Według Bogdana Góralczyka nazwa ta symbolizuje zarówno odrodzenie gospodarcze, jak i cywilizacyjne<sup>213</sup>.

## 1.2. Geneza i czynniki strukturalno-jakościowe chińskiego globalizmu

W stosunkach międzynarodowych Chiny pozycjonują siebie jako państwo pokojowe dążące do rozwiązywania wszystkich konfliktów między państwami drogą rokowań. Rządy Chińskiej Republiki Ludowej nie rezygnują jednocześnie z polityki budowania potencjału militarnego: „Będziemy dążyć do modernizacji obronności i armii do 2035 roku, a do połowy tego stulecia całkowicie przekształcimy armię chińskiego ludu w siły zbrojne na zaawansowanym światowym poziomie” – mówi Xi Jinping<sup>214</sup>. Chiny unikają konfrontacyjnej retoryki, podkreślając, że działania modernizacji militarnej mają wyłącznie charakter defensywny: „Nasz rozwój nie stanowi zagrożenia dla żadnego państwa. Niezależnie od tego, jaki poziom osiągnęły Chiny w swoim rozwoju, nigdy nie będą pretendować do pozycji hegemonu, nigdy nie będą prowadzić polityki ekspansji”<sup>215</sup>.

Główna idea chińskiego globalizmu polega na zaprzeczeniu amerykańskiej hegemonii na świecie. Rozwój gospodarczy Chińskiej Republiki Ludowej w ostatnich 30 latach potwierdza tę ideę. Dostrzegają ją również zachodni badacze. Po raz pierwszy teza, że centrum światowej gospodarki i handlu przemieszcza się z Atlantyku do Pacyfiku, została wypowiedziana przez amerykańskiego naukowca Davida Shambaugh w 2005 roku<sup>216</sup>. Książkę *Power Shift: China and Asia's New Dynamics* poświęcił on coraz bardziej centralnej roli Chin jako motoru rozwoju azjatyckiego regionu oraz coraz bardziej decydującej roli w stosunkach międzynarodowych regionie Azji i Pacyfiku. Bogdan Góralczyk zwraca uwagę, że prawdziwym przełomem w postrzeganiu charakteru i rozmachu chińskiej transformacji jest ogłoszenie przez Xi Jinpinga ambitnych planów Chin na scenie wewnętrznej („dwa cele na stulecie”) oraz na arenie międzynarodowej (Inicjatywa Pasa i Szlaku)<sup>217</sup>. Wpływowe ośrodki analityczne na Zachodzie nie bez podstaw zaczęły traktować Chiny jako ważnego gracza w

---

<sup>213</sup> B. Góralczyk, *Nowy długi marsz*, op. cit., s. 30–33.

<sup>214</sup> *Full text of Xi Jinping's report at 19th CPC National Congress*, op. cit.

<sup>215</sup> Tamże.

<sup>216</sup> Zob.: *Power Shift: China and Asia's New Dynamics*, red. D. Shambaugh, Berkeley 2005.

<sup>217</sup> Więcej na ten temat zob.: B. Góralczyk, *Geostrategia Xi Jinpinga – od skromności do globalnej asertywności*, „Gdańskie Studia Azji Wschodniej” z. 11, 2017, s. 37–46.



regionie oraz na arenie międzynarodowej, a także poddawać analizie problematykę Państwa Środka zarówno pod względem światowego rozwoju gospodarczego, jak i polityki bezpieczeństwa na świecie. W książce *The Hundred-Year Marathon* amerykański badacz Michael Pillsbury zwraca się do swoich rodaków, że muszą wreszcie porzucić swoje mylne wyobrażenie o Chinach i zacząć rozumieć, że stają się one zagrożeniem dla pozycji USA. Autor uważa, że USA może zgubić własna arogancja: „Amerykanie uwielbiają wierzyć, że aspiracją każdego innego państwa jest bycie takim, jak USA”<sup>218</sup>. Co więcej, dowodzi, że „Chiny ukształtują nowy porządek światowy, który będzie sprawiedliwy wobec Chin, świata bez amerykańskiej globalnej supremacji, i zrewidują zdominowany przez USA gospodarczy i geopolityczny porządek światowy, założony w Bretton Woods pod koniec II wojny światowej”<sup>219</sup>.

Rosyjski sinolog Nikołaj Vavilov opisuje genezę chińskiego globalizmu w swojej książce *Китайская власть*. Autor przeprowadził analizę wewnątrzno-politycznych procesów w Chinach, które mają wpływ zarówno na ich politykę wewnętrzną, jak i również na politykę zewnętrzną, w tym relacje z głównymi graczami na arenie międzynarodowej (USA, Rosją, Unią Europejską, Indiami itd.). Autor wnioskuje, że u podstaw chińskiego globalizmu leżą dwie idee: *pokojowy wzrost* oraz *układ ludzkości z jednym przeznaczeniem*. Obie idee promowane są przez różne grupy elit politycznych, znajdujących się na arenie politycznej Chin i tworzących koncepcje chińskiego globalizmu. Autor na podstawie licznych przykładów pokazuje, że w Chinach wśród elit politycznych istnieje podział. Istnieją dwie grupy: pierwsza, tzw. „komsomolska”, która prowadzi proamerykańską politykę, oraz druga, tzw. „proarmiejska”, na czele z Xi Jinpingiem, przewodniczącym ChRL. Realizacja koncepcji „komsomolskiej” grupy pod rządami Hu Jintao<sup>220</sup> wyrażała się w osiągnięciu światowego przywództwa ChRL poprzez pokojowy wzrost (和平崛起). Realizacja tej koncepcji miała nastąpić poprzez ścisłą współpracę ze Stanami Zjednoczonymi, a mianowicie poprzez pogłębianie współpracy i stopniowy pokojowy wzrost u boku USA, który niebawem mógłby

---

<sup>218</sup> M. Pillsbury, *The Hundred-Year Marathon. China's Secret Strategy to Replace America as the Global Superpower*, New York 2015, s. 15.

<sup>219</sup> Tamże, s. 18.

<sup>220</sup> Hu Jintao to chiński polityk, sekretarz generalny Komunistycznej Partii Chin w latach 2002–2012, przewodniczący Chińskiej Republiki Ludowej od 15 marca 2003 do 14 marca 2013, poprzednik Xi Jinpinga. Wydawnictwo Naukowe PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Hu-Jintao;3912990.html>, data dostępu: 04.03.2022.

doprowadzić do przekazania prymatu geopolitycznego samym Chinom<sup>221</sup>. Ta koncepcja została wpisana do chińskiej konstytucji.

Z biegiem czasu elity polityczne Chin zdały sobie sprawę, że koncepcja pokojowego wzrostu nie odpowiada chińskim interesom narodowym. Stało się to impulsem do powrotu na arenę polityczną suwerennej proarmiejskiej grupy na czele z Xi Jinpingiem. Teza, która później została wykorzystana przez Xi w tworzeniu koncepcji nowego kursu chińskiej dominacji globalizacyjnej, zabrzmiała pierwotnie z ust Wen JiaBao<sup>222</sup> podczas wystąpienia z okazji trzęsienia ziemi w Japonii. Powiedział on wówczas, że w obliczu klęsk żywiołowych ludzkość jest systemem z jednym przeznaczeniem. To znaczy, że globalne kryzysy powinny być impulsem, by jednoczyć się w globalną społeczność. Idea ta jest hasłem chińskiego globalizmu, co nazywa się a „wspólna przyszłość dla całej ludzkości”/„wspólnym przeznaczeniem” (人类命运共同体)<sup>223</sup>, i została zapisana w raporcie XVII Zjazdu Komunistycznej Partii Chin. Xi Jinping za pomocą idei „wspólnego przeznaczenia” stworzył koncepcję *Belt and Road Initiative* lub inaczej: Inicjatywy Pasa i Szlaku. Koncepcja Xi zakłada wieloetapowe osiągnięcie światowego przywództwa ChRL. Według tej koncepcji, aby osiągnąć światowe przywództwo, Chiny muszą najpierw osiągnąć przywództwo w Eurazji. W swojej orbicie wpływów obejmują więc Europę, Bliski Wschód oraz Afrykę Północną. Następnie w orbitę chińskich wpływów mają trafić Indie, Japonia, Korea Południowa oraz kraje Azji Południowo-Wschodniej. Chińska Republika Ludowa, osiągając paritet ze Stanami Zjednoczonymi, nieuchronnie staje się jednym z dwóch światowych liderów z tendencją do aktywnego przywództwa.

Dziś Chiny są w pełni przygotowane do dokonania kolejnego kroku w kierunku globalnej dominacji. Świadczy o tym lista działań przygotowawczych, które zostały zrealizowane od czasu dojścia do władzy nowego lidera Xi Jinpinga:

- zwiększono wpływy Chin w systemie instytucji międzynarodowych<sup>224</sup>;

---

<sup>221</sup> Н. Вавилов, *Китайская власть*, Москва 2021, s. 333–551.

<sup>222</sup> Wen JiaBao to chiński polityk, premier Chińskiej Republiki Ludowej od 16 marca 2003 do 15 marca 2013 roku, członek Stałego Komitetu Biura Politycznego Komitetu Centralnego KPCh XVI i XVII kadencji. Wydawnictwo Naukowe PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Wen-Jiabao;5392621.html>, data dostępu: 04.03.2022.

<sup>223</sup> Ł. Gacek, *Chiny wobec międzynarodowego reżimu zmian klimatu* [https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/269814/gacek\\_chiny\\_wobec\\_miedzynarodowego\\_rezimu\\_zmia\\_n\\_klimatu\\_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/269814/gacek_chiny_wobec_miedzynarodowego_rezimu_zmia_n_klimatu_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y), s. 92-107, data dostępu: 04.03.2022.

<sup>224</sup> Więcej na ten temat: *Chiny zwiększają wpływy w organizacjach międzynarodowych*, <https://warsawinstitute.org/pl/chiny-zwiekszaja-wplywy-w-organizacjach-miedzynarodowych>, data dostępu: 05.03.2022.

- uruchomiono chińskie programy, celem których m.in. jest przekształcenie globalnych i ustanowienia nowych zasad na swoją korzyść<sup>225</sup>;
- zbudowano infrastrukturę instytucjonalną współpracy Chin z poszczególnymi państwami w wymiarze regionalnym;
- zmodernizowano armię i marynarkę wojenną;
- uruchomiono alternatywne giełdy dla handlu złotem, ropą i szeregu innych towarów. Podjęto również wiele innych działań w tym kierunku.

Powyższe wybrane osiągnięcia świadczą zarówno o realnych sukcesach, jak i o jakości transformacji społeczno-politycznych i gospodarczych w chińskim społeczeństwie. Chińska polityka zagraniczna jest podporządkowana własnym interesom i stanowi nieodzowny element strategii Komunistycznej Partii Chin w celu osiągnięcia dominacji geopolitycznej na świecie. Część chińskiej inteligencji jest niezadowolona z polityki wewnętrznej Xi Jinpinga z powodu zaostrzenia kontroli ideologicznej i tłumienia sprzeciwu<sup>226</sup>. Antykorupcyjna kampania przewodniczącego Chin była wymierzona w około 4 miliony urzędników, w tym około 400 w randze wiceministra lub wyższej. Strach przed czystkami oraz kontrola nad mediami utrudnia dostrzeżenie rozłamów w partii.

Historycznie terytorium Chin znajdowało się na przestrzeni otwartej, trudnej do obrony, co traktowano na przestrzeni wieków jako słabość geopolityczną tego państwa. Spowodowało to wypracowanie przez władców specyficznej strategii obronnej. Chiny przez stulecia dążyły do utworzenia niezbędnego pasa z podległych terytoriów, na których przeprowadzono procesy asymilacji, z szerzeniem powiązań kulturowych, gospodarczych i wojskowych. Terytorium Mandżurii, Mongolii Wewnętrznej i Zewnętrznej, Tybetu, Wietnamu i Korei przekształciły się w regiony wasalne podporządkowane całkowicie lub częściowo Chinom. Porównując terytorium, jakie zajmowały Chiny za czasów dynastii Zhou, z sytuacją teraźniejszą, można zauważyć, że ówczesny terytorium obejmowało 4–5 obecnych prowincji

---

<sup>225</sup> Te programy obejmują przede wszystkim: Inicjatywę Pasa i Szlaku, Globalną Inicjatywę Rozwoju (GDI), Globalną Inicjatywę Bezpieczeństwa (GSI) i Globalną Cywilizacyjną Inicjatywę (GCI). Zob. więcej na ten temat: M. Page, *Unpacking China's Global Development Initiative*, Lowy Institute, <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/unpacking-china-s-global-development-initiative>, data dostępu: 10.01.2023; Pak Yiu, *China's Global Security Initiative: Xi's Wedge in the U.S. – led order*, Nikkei Asia, <https://asia.nikkei.com/Spotlight/Asia-Insight/China-s-Global-Security-Initiative-Xi-s-wedge-in-the-U.S.-led-order>, data dostępu: 10.01.2023; *Global Civilization Initiative injects fresh energy into human development*, [http://english.scio.gov.cn/topnews/2023-03/19/content\\_85177312.htm](http://english.scio.gov.cn/topnews/2023-03/19/content_85177312.htm), data dostępu: 10.01.2023.

<sup>226</sup> *Even in secret, China's leaders speak in code*, „The Economist” z dnia 01.01.2022, <https://www.economist.com/china/2022/01/01/even-in-secret-chinas-leaders-speak-in-code>, data dostępu: 04.03.2022.

chińskich. Dziś, po prawie 2500 latach, terytorium Chin zwiększyło się 10 razy. Realny wzrost terytorium państwa pokazuje wymiar chińskiej ekspansji.

Ekspansja terytorialną tłumaczy się przede wszystkim na dwa sposoby: z jednej strony chodziło o uzyskanie wpływów wojskowo-politycznych, z drugiej zaś o względy bezpieczeństwa żywnościowego. Geopolityczne inicjatywy Pekinu w Europie Wschodniej, Afryce, Ameryce Południowej, Rosji są ściśle związane z zapewnieniem sobie stabilnej konsumpcji żywności, a w rezultacie – wewnętrznej stabilności politycznej w państwie. Uzależnienie ChRL od importu surowców energetycznych oraz problem bezpieczeństwa żywnościowego tworzą główne zagrożenia gospodarcze Chin na drodze do utrzymania stabilności społeczno-gospodarczej oraz globalnej dominacji. W pracy zwrócono uwagę na niektóre z tych zagrożeń.

Chiny to trzecie państwo co do wielkości na świecie, jego rozległe terytorium to 6,5% powierzchni lądowej świata i wynosi 9,596,960 km<sup>2</sup>, choć zagęszczenie ludności nie jest imponujące, ponieważ na jedną osobę przypada najmniejsza ilość gruntów ornych na świecie<sup>227</sup>. Warto porównać ten wskaźnik z innymi państwami świata. W Chinach na osobę przypada 0,09 ha gruntów ornych, na Białorusi ten wskaźnik jest sześciokrotnie większy i wynosi 0,61 ha, w Rosji jest prawie dziewięciokrotnie większy i wynosi 0,84 ha, a w Kazachstanie – 1,63 ha, czyli ponad 20 razy więcej niż w Chinach<sup>228</sup>. Tym samym Chiny są jednym z najsłabiej zaopatrzonych w grunty orne krajów świata. Krytyczną sytuację ChRL w tej kwestii można porównać jedynie z sąsiednimi Indiami, gdzie na osobę przypada 0,12 ha gruntów ornych.

Gwałtowna migracja Chińczyków do miast oraz wzrost ich dobrostanu wiąże się ze wzrostem konsumpcji oraz radykalną zmianą diety. Pomimo nieproporcjonalnie ogromnej populacji i skąpej powierzchni gruntów rolnych w ciągu ostatnich 30 lat (1983–2013) Chiny zwiększyły produkcję zbóż o 114%, mięsa o 395% a mleka o 1100 procent<sup>229</sup>. Choć od 2018 roku ChRL nadal konsumuje o połowę mniej mięsa na mieszkańca niż przeciętny obywatel USA, to w wartościach bezwzględnych Chiny odpowiadają za 28% światowego

---

<sup>227</sup> *Oto 5 największych krajów świata*, „Forbes” z dnia 01.12.2016, <https://www.forbes.pl/life/travel/najwieksze-kraje-swiata-zestawienie-pierwszych-pieciu-najwiekszych/k35z4hr>, data dostępu: 16.12.2021.

<sup>228</sup> Dane za 2018 rok. Por.: <https://data.worldbank.org/indicator/AG.LND.ARBL.HA.PC?end=2018&start=1983>, data dostępu: 20.06.2019.

<sup>229</sup> Więcej na ten temat zob.: H. Geman, *Agricultural Finance. From Crops to Land, Water and Infrastructure*, Chichester 2015, s. 215; *Meat eating causes 75,000 Chinese deaths a year through air pollution*, [https://www.exeter.ac.uk/news/research/title\\_890723\\_en.html](https://www.exeter.ac.uk/news/research/title_890723_en.html), data dostępu: 16.12.2021.

spożycia mięsa<sup>230</sup>. Do 2050 roku ChRL planują osiągnąć docelowy poziom życia krajów rozwiniętych, a to oznacza, że spożycie mięsa zwiększy się co najmniej dwukrotnie. Prawdopodobnie konkurencja o eurazjatyckie rynki żywnościowe będzie w przyszłości (i już jest) jednym z głównych aspektów geopolitycznej rywalizacji na arenie międzynarodowej Indii i Chin. W 2021 roku Chiny wykupiły prawie połowę światowej podaży żywnościowej. Według Departamentu Rolnictwa USA Chiny przechowują w magazynach 69% światowych zapasów kukurydzy, 60% ryżu, 51% pszenicy i ponad 30% soi. W ciągu ostatniej dekady ten udział wzrósł o około 20%. W 2020 roku Chiny kupiły żywność o rekordowej wartości 98,1 mld USD. W ciągu roku import wzrósł o 22%, a w ciągu ostatniej dekady o 360%. Dane te potwierdzają także sami Chińczycy. Szef państwowych rezerw żywnościowych, Qin Yuyong, powiedział, że „państwowe rezerwy żywnościowe w kraju osiągnęły historyczny maksymalny poziom, nasze zapasy pszenicy pokrywają potrzeby na półtora roku”<sup>231</sup>.

Chiny zajęły 34 pozycje wśród 109 państw w światowym rankingu bezpieczeństwa żywnościowego. W tym samym zestawieniu Białoruś zajmuje 36 pozycję, a za nimi znajdują się liczne państwa afrykańskie oraz niektóre państwa byłego Związku Radzieckiego i inne. Dla porównania Polska i Rosja są odpowiednio na 22 i 23 pozycji, a Wielka Brytania i USA zajmują 3 i 9 pozycję<sup>232</sup>. Elity rządzące, wraz z przewodniczącym Xi Jinpingem, rozumieją, że polityka bezpieczeństwa żywnościowego jest ściśle skorelowana z bezpieczeństwem politycznym systemu Chin<sup>233</sup>.

Dekady szybkiego wzrostu gospodarczego radykalnie rozszerzyły potrzeby energetyczne Chin, dlatego są one obecnie największym światowym konsumentem energii, największym producentem i konsumentem węgla oraz największym emitentem dwutlenku węgla.

---

<sup>230</sup> *China's plan to cut meat consumption by 50% cheered by climate campaigners*, <https://www.theguardian.com/world/2016/jun/20/chinas-meat-consumption-climate-change>, data dostępu: 20.06.2019.

<sup>231</sup> О. Белкина, *Скупают всё: китайцы разогнали цены на продовольствие. Какие страны станут первыми жертвами кризиса*, <https://iz.ru/1271980/oksana-belkina/skupaiut-vse-kitaitcy-razognali-tceny-na-prodovolstvie>, data dostępu: 02.01.2022.

<sup>232</sup> *Performance of countries based on their 2021 food security score*, <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/Index>, data dostępu: 18.01.2022.

<sup>233</sup> Zob. więcej: Gwałtowny wzrost spożycia żywności spowodowany stabilizacją gospodarki i rolnictwa kraju, wprowadzenie zaawansowanych technologii po zakończeniu wojny domowej w 1949 roku przekształciło się w głód na pełną skalę i wstrząs polityczne końca lat 50. tzw. Rewolucje Kulturalną. A wzrost cen, przede wszystkim w sektorze spożywczym, stał pierwszym impulsem do napięć społecznych przed wydarzeniami na placu Tiananmen w 1989 roku. W latach 2018-2019 Chiny doświadczyły na dużą skalę epidemii afrykańskiego pomoru świń, która stała istotnym czynnikiem wpływającym na inflację konsumencką, co zmusiło rząd do podjęcia szeregu najbardziej rygorystycznych środków zapobiegających tej epidemii, po raz pierwszy Chiny znalazły się w sytuacji, w której musiały sprowadzać wieprzowinę z zagranicy (szczyt importu przypada na lata 2020-2021). Por.: Н. Вавилов, *Китайская власть*, op. cit., s. 50–64.

Grupa amerykańskich naukowców przeprowadziła badanie, w którym sprawdzono poziom wykorzystania ropy naftowej znajdującej się w handlu i konsumpcji końcowej Chin w latach 1995–2011<sup>234</sup>. Wyniki badań pokazały, że będące drugim co do wielkości importerem ropy naftowej na świecie Chiny znacznie zwiększyły pułap zakupu tego surowca na rynkach światowych po wejściu do Światowej Organizacji Handlu. Tymczasem około jedna piąta do jednej trzeciej importowanej ropy jest wykorzystywana do produkcji towarów przeznaczonych na eksport. Jako „fabryka świata” Chiny importowały ogromne ilości zasobów naturalnych z krajów wydobywczych, aby produkować towary i usługi dla globalnych konsumentów, w szczególności dla konsumentów w krajach rozwiniętych.

Szczególne zainteresowanie Chiny przejawiają wobec państw poradzieckiej Azji Centralnej, ponieważ dysponują one ogromnymi zasobami surowców energetycznych oraz znajdują się w bezpośrednim sąsiedztwie. Chińczycy ochoczo inwestują tam w infrastrukturę transportową i energetyczną, która ułatwia zaopatrzenie chińskiego przemysłu w surowce i jednocześnie sprzyja poszerzaniu chińskiej ekspansji w kierunku zachodnim<sup>235</sup>. Spośród wszystkich surowców występujących na terytorium państw regionu najważniejsze znaczenie dla gospodarki Chin ma obecnie gaz<sup>236</sup>. Wszystkie kraje Centralnej Azji uczestniczą w Inicjatywie Pasa i Szlaku, co odpowiada geostrategicznym celom Chin – rywalizacji ze Stanami Zjednoczonymi. Ważne znaczenie dla gospodarki chińskiej odgrywa również region Zatoki Perskiej posiadający bogate źródła surowców energetycznych. Mankamentem tej drogi zaopatrzenia, w przypadku konfliktu ze Stanami Zjednoczonymi, mogłoby być przerwanie szlaków morskich ze względu na ogromną przewagę militarną marynarki amerykańskiej<sup>237</sup>. Chiny działają w regionie Centralnej Azji ostrożnie, szanując potrzebę poświęcenia krótkoterminowych interesów handlowych na rzecz korzyści długoterminowego partnerstwa strategicznego w ramach Szanghajskiej Organizacji Współpracy. ChRL jest ponadto szczególnie zainteresowana konsolidacją elektroenergetyki państw Azji Centralnej w celu zwiększenia dostaw energii elektrycznej do Chin i ustanowienia kontroli nad bazą surowcową

---

<sup>234</sup> Zob.: W. Zhang, R. Wei, S. Peng, *The oil-slick trade. An analysis of embodied crude oil in China's trade and consumption*, „Energy Economics” nr 88, 2020.

<sup>235</sup> В. Парамонов, *Китай и Центральная Азия. Состояние и перспективы экономических отношений, „Центральная Евразия”*, Cemberley 2005, s. 9–12.

<sup>236</sup> Więcej na ten temat zob. E. Mironowicz, *Surowce energetyczne poradzieckich państw Azji Centralnej w polityce gospodarczej Chin*, „Sprawy Międzynarodowe” nr 3, 2021, s. 180–186.

<sup>237</sup> M. Szczurowski, *Polityka bezpieczeństwa energetycznego Chińskiej Republiki Ludowej*, „Nowa Europa Wschodnia” nr 1, 2013, s. 248–250.

energetyki cieplnej<sup>238</sup>. Gaz importowany gazociągami z Rosji, Azji Centralnej i Birmy stanowił jedynie 32% całej puli dostaw „błękitnego paliwa” z zagranicy. Większość gazu Chińczycy kupowali w postaci skroplonej, a głównymi dostawcami surowca były kraje Zatoki Perskiej, USA oraz Rosja<sup>239</sup>, a ostatnio nawet USA.

Przez ostatnie pół wieku chińska gospodarka oparta była na pozyskaniu energii, wyprodukowanej głównie z węgla. Od 1990 do 2019 roku zużycie węgla w Chinach wzrosło prawie czterokrotnie<sup>240</sup>. Jego produkcja w 2021 roku osiągnęła rekordową wartość 4,07 mld ton, co stanowi wzrost o 4,7% w porównaniu z 2020 rokiem. Jego import również osiągnął najwyższy poziom od 2013 roku<sup>241</sup>. Od 2011 roku Chiny zużywają więcej węgla niż reszta świata razem wzięta. W związku ze zmianami klimatycznymi na świecie rekordowa produkcja węglowa Chin niepokoi, biorąc pod uwagę, że zaledwie rok temu państwo implementowało agresywne środki mające na celu poważne ograniczenie emisji. We wrześniu 2020 roku Xi Jinping zadeklarował, że państwo stanie się neutralne pod względem emisji dwutlenku węgla do 2060 roku, a jego rząd w pierwszej połowie 2021 roku podjął drastyczne kroki, w tym zamknięcie setek kopalń węgla. Ambicje prezydenta Chin zostały podważone przez kryzys energetyczny w 2021 roku, gdy podaż węgla gwałtownie spadła i w państwie odnotowano powszechne niedobory energii, w tym przerwy w dostawach do gospodarstw domowych. Fabryki zostały również zmuszone do ograniczenia produkcji, powodując zakłócenia w łańcuchach dostaw. Aby złagodzić kryzys, jesienią 2021 roku Chiny nakazały kopalniom zwiększyć wydobycie węgla. Chińscy decydenci zapowiedzieli, że popyt na węgiel w 2023 roku pozostanie na wysokim poziomie, ponieważ Chiny muszą ustabilizować wzrost gospodarczy, a energetyka węglowa ma kluczowe znaczenie dla tego planu. Zapewnienie stabilności była najwyższym priorytetem w 2022 roku. Aby pobudzić wzrost gospodarczy, Chiny będą musiały inwestować w alternatywne źródła pozyskania energii, a także w infrastrukturę. Takie działania są w dużym stopniu uzależnione od importu ropy, gazu i węgla.

---

<sup>238</sup> В. Парамонов, *Россия и Китай в Центральной Азии: концептуальный аспект*, „Россия и новые государства Евразии” № 4, 2018, s. 122–131; J. Potulski, *Rosja i Chiny w Azji Środkowej*, „Nowa Polityka Wschodnia” nr 3, 2017, s. 80–85.

<sup>239</sup> E. Mironowicz, *Surowce energetyczne*, op. cit., s. 186.

<sup>240</sup> *What's fueling China?*, <https://chinapower.csis.org/energy-footprint>, data dostępu: 19.01.2022.

<sup>241</sup> Dane za: Chiński Państwowy Urząd Statystyczny. Por.: *China mined a record amount of coal in 2021. It might produce even more this year*, <https://www.kake.com/story/45680237/china-mined-a-record-amount-of-coal-in-2021-it-might-produce-even-more-this-year>, data dostępu: 19.01.2022.

Podsumowując, gospodarka ChRL całkowicie zależy od eksportu żywności, eksportu energetycznych nośników, w tym ropy, węgla i innych produktów. Współczesne Chiny walczą o globalną dominację na arenie międzynarodowej o zasoby, podobnie jak Stany Zjednoczony, Unia Europejska czy Indie.

### 1.3. Technologiczny sukces Chin

Przemysł w Chinach, mimo niewątpliwych sukcesów rozwoju gospodarczego, od lat potrzebuje modernizacji. Według chińskich ekspertów w przemyśle wysoko technologicznym, w tym produkcji komponentów elektronicznych, maszyn precyzyjnych, przemysłowych, robotów, układów scalonych itd., kraj pozostaje w tyle o blisko 15 lat za państwami rozwiniętymi. Chiny są uzależnione od importu w branży lotniczej, motoryzacyjnej i innych ważnych gałęziach przemysłu. Postęp chińskiego przemysłu jest częściowo tłumiony przez import maszyn wysokiej jakości z Japonii<sup>242</sup>. Mało tego, zależność Chin od Japonii nie tylko nie słabnie z biegiem lat, ale jeszcze się wzmacnia. Jeśli zwrócimy uwagę na dziedzinę *robotów przemysłowych*, to jest ona również w rękach Japonii. Co roku Chiny kupują znaczną część takich robotów w Kraju Kwitnącej Wiśni. W ciągu ostatnich trzech lat Chiny (dane za 2021 rok) stały się największym importerem robotów przemysłowych na świecie. Oprócz tego Chiny są uzależnione w dziedzinie układów scalonych, które są importowane zarówno z Japonii, jak i z Korei Południowej. Podobnie sprawa wygląda w kwestii importu mikroprocesorów<sup>243</sup>.

Znaczące uzależnienie od importu mikroprocesorów podkreślał Xin Guobin, wiceminister przemysłu i informatyzacji Chin, alarmując, że w 2019 roku państwo importowało ponad 95% mikroprocesorów używanych w komputerach i serwerach, mimo że

---

<sup>242</sup> *Japońskie media twierdzą, że Japonia kontroluje rdzeń*, 日媒称日掌控中国国防核心, <https://war.163.com/photoview/4T8E0001/109132.html#p=BE5N8OAE4T8E0001>, data dostępu: 25.01.2016. Pierwsza obrabiarka sterowana numerycznie pojawiła się w 1958 roku jednocześnie w Chinach i Japonii. Ale po 56 latach to Japonia stała się światowym liderem w produkcji takich obrabiarek, a Chiny – nadal większość z nich importują. W dziedzinie produkcji części samochodowych tylko Japończycy mogą dostarczyć obrabiarki, które są w stanie przepracować ponad 3500 godzin rocznie przez pięć lat. Daje to japońskim specjalistom podstawy do twierdzenia, że bez ich obrabiarek chiński przemysł motoryzacyjny nie wykonałby kroku naprzód. W 2012 roku w dziedzinie przemysłów wysokotechnologicznych Chiny potrafiły wyprodukować same jedynie 5%, a 95% pochodziło z systemów importowanych. Spośród nich około jedna trzecia – z Japonii.

<sup>243</sup> ChRL nadal w większości jedynie montują produkty importowanej technologii. Chiny są uzależnione od importu mikroprocesorów nie mniej niż od importu ropy. Zob. więcej: K. Sobiepan, *Wiele branż leży, bo na świecie dramatycznie brakuje chipów. Oto komu się to opłaca*, <https://innpoland.pl/168325,ile-potrwa-chip-short-age-problemy-z-czipami-oplacaja-sie-ich-producentom>, data dostępu: 11.05.2021.



dokonywa wielkich starań, aby dogonić kraje rozwinięte<sup>244</sup>. W tym celu w 2014, 2019, 2021 roku zostały utworzone wielomiliardowe narodowe fundusze do inwestowania w producentów chipów. W ramach programu *Made in China 2025* chiński rząd zaplanował kardynale zmiany w tym kluczowym aspekcie, chcąc samodzielnie wyprodukować 40% półprzewodników do 2020 roku i 70% do 2025 roku<sup>245</sup>.

Według opinii ekspertów agresywne zamiary chińskiego rządu można porównać do zimnej wojny technologicznej. Wszakże mimo prób rozwoju w produkcji półprzewodników Chiny wciąż pozostają daleko w tyle za USA, Tajwanem, Koreą Południową. Ze swojej strony USA dostrzegają wysoką koncentrację łańcucha dostaw w Azji, dlatego również inwestują w produkcję i badania półprzewodników, widząc w niej klucz do bezpieczeństwa narodowego<sup>246</sup>.

Problemy Chin w utworzeniu własnych ośrodków produkcyjnych lub przynajmniej przyciągnięciu producentów technologii związany jest poniekąd ze zjawiskiem korupcji w chińskiej sferze naukowej, technicznej i badawczo-rozwojowej. W rzeczywistości chińska baza naukowo-techniczna nie jest w stanie przyjąć inwestycji, a chińskie władze są zainteresowane w większości finansową stroną problemu, co skazuje Chiny na uzależnienie od takiej czy innej zewnętrznej szkoły technologicznej, a nawet importu technologicznego<sup>247</sup>.

Jedynym sposobem na dokonanie przełomu jest utworzenie bieguna przyciągania technologii z zewnątrz. Amerykańscy badacze w pracy pt. *Chinese Industrial Espionage: Technology Acquisition and Military Modernisation* próbują wyjaśnić źródła chińskiej koncepcji rozwoju technologicznego, a mianowicie szeroko eksploatowanego przemysłowego szpiegostwa. Początki takiej koncepcji we wcześniejszej fazie zapoczątkował esej pt. *Wezwanie do nauki* autorstwa Zhanga Zhidonga, w którym przedstawił on zasadę *ti-yong*: „utrzymać chiński styl uczenia się, aby zachować esencję społeczną i przyjąć zachodnią naukę do praktycznego użytku”<sup>248</sup>.

---

<sup>244</sup> Н. Вавилов, *Китайская власть*, op. cit., s. 60–64.

<sup>245</sup> A. Kharpal, *China unveils policies to boost chipmakers as tensions with U.S. rise. Analysts say they may not help*, <https://www.cnbc.com/2020/08/11/china-policies-to-boost-chipmakers-as-tensions-with-us-rise.html>, data dostępu: 10.08.2020.

<sup>246</sup> *China is pushing to develop its own chips — but the country can't do without foreign tech*, <https://www.cnbc.com/2021/10/25/china-pushes-to-design-its-own-chips-but-still-relies-on-foreign-tech.html>, data dostępu: 24.10.2021.

<sup>247</sup> Więcej na ten temat zob.: K. Sarek, *Chiny stają się potęgą naukową*, „Polityka” z dnia 12.03.2013, <https://polityka.pl/tygodnikpolityka/nauka/1537349,1,chiny-staja-sie-potega-naukowa.read>, data dostępu: 12.10.2021.

<sup>248</sup> W.C. Hannas, J. Mulvenon, A.B. Puglisi, *Chinese Industrial Espionage. Technology Acquisition and Military Modernisation*, London 2013, s. 5–35.

Rozwój Chin początkowo po 1949 roku był uzależniony od sowieckiej pomocy, w tym naukowego transferu technologii. Reformy infrastruktury naukowo-technicznej w tym okresie odzwierciedlały bliskie relacje Pekinu ze Związkiem Radzieckim. Ochłodzenie tych relacji – pod koniec lat 50. I na początku lat 60. – spowodowało potrzebę poszukiwania wsparcia na Zachodzie, w tym w Stanach Zjednoczonych. Rewolucja kulturalna (1966–1976) jednakowoż zatrzymała rozwój nauki i technologii, z wyjątkiem kilku programów wojskowych, takich jak broń jądrowa i raketowa. Okres ten negatywnie odbił się na poziomie kształcenia w systemie uniwersyteckim, przez co Chiny zmuszone były do „importu” naukowców z Zachodu. Zasada *ti-yong* wykorzystywana od końca XIX stulecia w celu nauczaniu umiejętności nabytych na Zachodzie do tworzenia mocnych Chin przetrwała do dziś. Jest nawet wpisana do rządowego programu znanego jako Program 863, który wraz z Programem 973<sup>249</sup> stanowią podstawę dla kolejnych wielkich planów rozwoju technologicznego Chin, np. strategicznego programu *Made in China 2025* i innych programów. Słowa chińskiego twórcy programu kosmicznego, Qian Xuesen, potwierdzają aktualność tej zasady we współczesnym chińskim społeczeństwie: „jeśli nasze państwo w XXI wieku nie będzie w ścisłej czołówce naukowej i technologicznej, to będzie nam trudno utrzymać działalność gospodarczą i pozycję międzynarodową”<sup>250</sup>.

Chiny propagują metodę samowzmacniania, dzięki której z jednej strony rozwijają swój własny styl uczenia się, a z drugiej chętnie wykorzystują zachodnią naukę do „praktycznego zastosowania” w rozwój swojej infrastruktury i gospodarki. Częścią składową tego systemu jest masowe szpiegostwo gospodarcze na całym świecie. Od 2000 roku Państwowe Biuro Kontrwywiadu (NCIX) USA przedstawia coroczny raport analityczny dla Kongresu<sup>251</sup> na temat szpiegostwa gospodarczego oraz kradzieży tajemnic i technologii amerykańskich w cyberprzestrzeni. Przypadków szpiegostwa gospodarczego związanych z Chinami jest tak wiele, że na początku NCIX rozważał opublikowanie dwóch rocznych raportów: jednego dla Chin, drugiego dla reszty świata. Coroczny raport zawiera ocenę wielu niebezpieczeństw

---

<sup>249</sup> Państwowy plan rozwoju zaawansowanych technologii (Guojia gaojishu yanjiu fazhan jihua 国家高技术研究发展计划), znany częściej jako Program 863 (863 jihua 863 计划). Celem tego programu jest stymulowanie rozwoju technologicznego Chin, aby zmniejszyć niezależnienie Państwa Środka od zagranicznych technologii. Celem Programu 973 (973 jihua 973 计划) było nie tylko przyjmowanie cudzych technologii, ale również rozpoczęcie własnych prac badawczych i wykorzystanie niezwykle cennych metali ziem rzadkich. Dane za: *Oddech chińskiego smoka. Jak Chiny stały się technologiczną potęgą?*, <https://gadzetomania.pl/oddech-chińskiego-smoka-jak-chiny-staly-sie-technologiczna-potega,6705396186789505a>, data dostępu: 15.04.2021.

<sup>250</sup> Tamże, s. 4.

<sup>251</sup> Zob.: *National Contrintelligence Executive, Foreign Economic and Industrial Espionage*, <https://www.dni.gov/files/NCSC/documents/news/20180724-economic-espionage-pub.pdf>, data dostępu: 15.04.2021.

stojących przed amerykańskimi sektorami badawczo-rozwojowymi i produkcyjnymi podczas działalności w cyberprzestrzeni.

Autorzy licznych artykułów w światowych mediach informują oraz ostrzegają o „odpowiedzialności” Chińczyków za transfer zagranicznych technologii wszelkimi możliwymi sposobami<sup>252</sup>. Liczne projekty Inicjatywy Pasa i Szlaku są związane z ośrodkami badawczymi, które współpracują z sektorami prywatnymi i środowiskami akademickimi. Europejscy uczestnicy projektów nie zawsze zdają sobie sprawę z tego, że chińska inicjatywa skierowana jest również na otrzymanie zaawansowanych technologii od reszty świata. Polski badacz Michał Bogusz z Ośrodka Studiów Wschodnich stwierdza, że wszystkie chińskie firmy muszą współpracować z wywiadem, i wprost podkreśla, iż „chiński wywiad to szereg instytucji, jawnych oraz tajnych, zakładanych *ad hoc*, całość których kontrolowana przez Komunistyczną Partię Chin”<sup>253</sup>. Potwierdzeniem tej tezy może być fakt, że według chińskiego prawa, a mianowicie *Narodowej ustawy o wywiadzie Chińskiej Republiki Ludowej*, każdy jest odpowiedzialny za bezpieczeństwo państwa<sup>254</sup>. Innymi słowy, każdy obywatel i każda instytucja w Chinach jest zobowiązana do udzielenia wszelkiej możliwej pomocy wywiadowi w razie potrzeby.

Profesjonaliści zajmujący się egzekwowaniem prawa, obroną, wywiadem i handlem są sfrustrowani brakiem zasobów do ochrony własności intelektualnej państw-uczestników Inicjatywy Pasa i Szlaku. Zagrożenie to jest jednak nie zawsze dostrzegane. Do najważniejszych kierunków działania strategicznego chińskiego wywiadu gospodarczego można zaliczyć m.in.:

- technologie infrastrukturalne, w tym 5G, transport, nowe technologie;
- badania nad nowymi rozwiązaniami, w tym sztuczną inteligencją, przewodnikami, półprzewodnikami;

---

<sup>252</sup> Zob. m.in.: *Chińskie szpiegostwo wzrosło o 1300%. FBI: co 10 godzin otwieramy nowe śledztwo*, <https://cyberdefence.pl/armia-i-sluzby/chinskie-szpiegostwo-wzroslo-o-1300-fbi-co-10-godzin-otwieramy-nowe-sledztwo>, data dostępu: 15.04.2021; P. Marsh, J. Anderlini *Chińska armia przemysłowych szpiegów przeczesuje świat i kradnie nowe technologie*, „Dziennik Gazeta Prawna” z dnia 05.02.2011, <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/484401,chinska-armia-przemyslowych-szpiegow-przeczesuje-swiat-i-kradnie-nowe-technologie.html>, data dostępu: 15.04.2021; *Chinese consulate in Houston ordered to close by US*, <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-53497193>, data dostępu: 16.04.2021.

<sup>253</sup> *Tak działa wywiad Chin. Kradzież technologii, danych polskich VIP-ów, blokowanie tematów mediom to czubek góry lodowej*, <https://www.polskieradio.pl/399/7977/Artykul/2625509,Tak-dziala-wywiad-Chin-kradziez-technologiei-danych-polskich-VIPow-blokowanie-tematow-mediom-to-czubek-gory-lodowej>, data dostępu: 23.04.2021.

<sup>254</sup> Tamże.

- przemysł farmaceutyczny i badania farmaceutyczne (ta sfera stała się aktualna w okresie pandemicznym);
- technologie kwantowe, przemysł kosmiczny;
- materiałoznawstwo, tworzenie nowych materiałów;
- technologie wojskowe i przemysł wojskowy;
- łączność, techniki dekrypcji, kryptologiczne itp.

Istnieją też możliwe sposoby reagowania na zagrożenie szpiegostwem przemysłowym w celu zwiększenia bezpieczeństwa zagranicznej nauki i technologii. Są to kolejno:

- zwrócenie uwagi uczestników projektów Inicjatywy Pasa i Szlaku na powagę problemu transferu technologii do Chin;
- zwiększenie świadomości zagrożenia na poziomie państwowym oraz innych szczeblach władzy, ponieważ właściciele technologii powinni podjąć własne starania na rzecz ich ochrony;
- skoncentrowanie się na najbardziej zaawansowanych technologiach, których nie można odtworzyć poza firmą<sup>255</sup>.

#### **1.4. Chiński *soft power***

Potęga państwa zależy zarówno od mocy militarnej i gospodarczej, jak i atrakcyjności na arenie międzynarodowej. Odpowiedzi na pytania: co i w jaki sposób mówią o państwie, a także czy państwo ma siłę przyciągania – stały się jednym z wyznaczników budowania pozycji państwa w świecie. Według amerykańskiego naukowca Josepha Nye'a pojęcie *soft power* opiera się na trzech głównych filarach: kulturze (w tych miejscach, gdzie jest ona atrakcyjna dla innych), wartości politycznej, (jeżeli postępuje się według nich w państwie i poza jego granicami) oraz polityce zagranicznej (uznawanej przez inne państwa za posiadającą autorytet moralny i prawomocną)<sup>256</sup>. Władze Chin konsekwentnie wdrażają politykę miękkiej siły od blisko dwóch dekad. W 2014 roku Xi Jinping przekonywał członków Biura Politycznego Komunistycznej Partii Chin, tłumacząc potencjał miękkiej siły w taki sposób: „Chiny powinny być przedstawiane jako cywilizowany kraj o bogatej historii,

<sup>255</sup> Z rozmowy z Dieterem Zetsche, prezesem niemieckiego koncernu motoryzacyjnego Daimler. Zob.: *Chińska armia przemysłowych szpiegów przeczesuje świat i kradnie nowe technologie*, <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/484401,chinska-armia-przemyslowych-szpiegow-przeczesuje-swiat-i-kradnie-nowe-technologie.html>, data dostępu: 5.04.2021.

<sup>256</sup> J.S. Nye, *Soft power. Jak osiągnąć sukces w polityce światowej*, przeł. J. Zaborowski, Warszawa 2012, s. 163.

jedności etnicznej i różnorodności kulturowej, a także jako wschodnia potęga z dobrym rządem, rozwiniętą gospodarką, kulturowym dobrobytem, narodową jednością i piękną scenerią. Chiny powinny być również znane jako kraj odpowiedzialny, który opowiada się za pokojem i rozwojem, stoi na straży międzynarodowej uczciwości i sprawiedliwości, wnosi pozytywny wkład w ludzkość oraz jako kraj socjalistyczny, który jest otwarty i przyjazny światu, pełen nadziei i witalności”<sup>257</sup>. Wśród najważniejszych instrumentów *soft power* Chin wyróżnia się polityka partnerstwa strategicznego, Inicjatywa Pasa i Szlaku, Instytuty Konfucjusza, *think tanki*, media publiczne i inne.

Chiny w relacjach międzynarodowych z różnymi państwami świata posługują się swoistą hierarchią w dyplomacji publicznej, która składa się z ponad 20 poziomów partnerstwa strategicznego. Pozwala ona Chinom dyplomatycznie omijać rywalizacje między państwami partnerskimi w kwestiach priorytetowego traktowania stosunków bilateralnych. Pojęcie „partnerstwa” pojawiło się w chińskiej dyplomacji po zakończeniu zimnej wojny.

Chiny ustanowiły swoje pierwsze partnerstwo strategiczne z Brazylią w 1993 roku. Od tego czasu budowanie partnerstwa strategicznego stało się jednym z najbardziej znaczących wymiarów chińskiej dyplomacji. Na przykład, Chiny zbudowały „strategiczne partnerstwo równości, wzajemnego zaufania i wzajemnej koordynacji w XXI wieku” z Rosją w 1996 roku, a także „wspólne partnerstwo na miarę XXI wieku” z Koreą Południową w 1998 roku. W roku 2005 zbudowały z kolei „strategiczne i oparte na współpracy partnerstwo na rzecz pokoju i dobrobytu” z Indiami<sup>258</sup>.

Na początku XXI wieku Chiny rozszerzyły zakres swojego partnerstwa strategicznego. Na początku lat 2000. większość nowych partnerów strategicznych ChRL stanowiły kraje europejskie. W 2004 roku Wen Jiabao, ówczesny premier Chin, podczas swojej pierwszej podróży do Europy zdefiniował kompleksowe partnerstwo strategiczne chińsko-unijne w następujący sposób: „«Kompleksowo» oznacza, że współpraca powinna być wielowymiarowa, szeroko zakrojona i wielowarstwowa. Obejmuje ona obszary gospodarcze, naukowe, technologiczne, polityczne i kulturalne, obejmuje poziomy dwustronne i wielostronne i jest prowadzona zarówno przez rządy, jak i organizacje pozarządowe. «Strategiczna» oznacza to, że współpraca powinna być długofalowa i stabilna i wpływać na szerszy obraz relacji chińsko-unijnych. Przekraczać różnice w ideologii i systemie

---

<sup>257</sup> A. Brady, *China's Foreign Propaganda Machine*, <https://www.wilsoncenter.org/article/chinas-foreign-propaganda-machine>, data dostępu: 5.04.2021.

<sup>258</sup> H. Jing, *China's strategic partnership diplomacy. engaging with a changing world Feng Zhongping*, [https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract\\_id=2459948](https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2459948), data dostępu: 15.05.2021.

społecznym i nie podlegać wpływowi poszczególnych zdarzeń, które pojawiają się od czasu do czasu. Przez «partnerstwo» się rozumie współpracę, która powinna być wzajemnie korzystna dla obu stron. Obie strony powinny opierać się na wzajemnym szacunku i wzajemnym zaufaniu, starać się poszerzać zbieżne interesy i szukać wspólnej płaszczyzny w głównych kwestiach<sup>259</sup>. Trudno powiedzieć, czy wszyscy partnerzy strategiczni mają równe lub kluczowe znaczenie dla Chin. Partnerstwa strategiczne często pozostają strategicznymi jedynie z nazwy. Pakistan, uważany za długoletniego partnera Chin, otrzymał ów „status” dopiero w 2005 roku. Bliscy partnerzy Chin, tacy jak Nepal czy Korea Północna, w rzeczywistości nie posiadają tego „statusu” w ogóle. Znaczenie partnerstwa zwykle różni się w zależności od konkretnego państwa, podlega różnym interpretacjom i może zmieniać się w czasie. Nie ma oficjalnej listy strategicznych partnerów Chin. Autorzy publikacji *Vigorously Promoting Comprehensive Strategic Partnership Between China and the European Community* szacują, że zbudowały one strategiczne partnerstwa z 47 krajami i trzema organizacjami międzynarodowymi (stan na 2014 rok). Są to mianowicie Unia Europejska, Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN) i Unia Afrykańska (UA). Partnerstwa te jednak pozostają w dużej mierze niezbadane w literaturze naukowej, rzadko pojawiają się w debatach politycznych, a towarzysząca im koncepcja jest nadal nieprecyzyjna. Polityka partnerstwa strategicznego Chińskiej Republiki Ludowej odzwierciedla odpowiednie zmiany w głównych kierunkach rozwoju ekonomicznego i politycznego państwa, jak również zmiany paradygmatu dyplomacji. Partnerstwa strategiczne jako główne narzędzie chińskiej dyplomacji wykonują trzy ważne cele, które trzeba wyróżnić i omówić z osobna.

Po pierwsze, propagują one wartości własnego systemu politycznego oraz podstawowych interesów ChRL. W prawie każdym dokumencie partnerstwa strategicznego na pierwszy plan stawiane są takie pojęcia, jak nieingerencja w sprawy wewnętrzne, różne rozumienie demokracji i praw człowieka. Państwa o podobnym modelu politycznym, tzn. komunistyczne lub socjalistyczne, są najbliższe Chinom, ponieważ wspierają ten cel chińskiej polityki zagranicznej. Do grupy tych państw należą Wenezuela, Wietnam, Kuba, Laos, Korea Północna. W drugiej kolejności można do tej grupy zaliczyć byłe republiki sowieckie, przede wszystkim Rosję i kraje Wspólnoty Niepodległych Państw: Kazachstan, Białoruś, Uzbekistan, Tadżykistan, Azerbejdżan, Armenię, Kirgistan, Turkmenistan, Gruzję (wyszła z WNP w 2009

---

<sup>259</sup> *Vigorously Promoting Comprehensive Strategic Partnership Between China and the European*, Union Speech by H.E. Wen Jiabao, Investment and Trade Forum, <http://www.chinamission.be/eng/zt/t101949.htm>, data dostępu: 15.05.2021.

roku) oraz Ukrainę (wyszła z WNP w 2018 roku). Chiny traktują te państwa jako strefę wpływów Rosji i rozwijają z nimi relacje, uwzględniając kluczowe interesy strony rosyjskiej w regionie. W trzeciej kolejności w realizacji tego celu polityki zagranicznej Chin można wyróżnić państwa formatu „14+1” („16/17+1”), czyli współpracujące z Pekinem państwa Europy Środkowej i Wschodniej: Albanie, Bośnię i Hercegowinę, Bułgarię, Chorwację, Czechy, Estonię, Węgry, Łotwę, Macedonię, Czarnogórę, Polskę, Rumunię, Serbię, Słowację, Słowenię i Grecję. Te państwa historycznie przynależały do obozu socjalistycznego. W 2022 roku Litwa opuściła format „17+1” z powodu zastosowanych wobec niej represji gospodarczych ze strony ChRL w odpowiedzi na pogłębienie przez nią relacji z Tajwanem<sup>260</sup>.

Drugim celem dyplomacji partnerstwa strategicznego Chin są imperialne ambicje państwa na arenie międzynarodowej. Głównymi partnerami Chin w tej kwestii są Rosja i Pakistan. Federacja Rosyjska potencjalnie posiada niezbędny arsenał do odstraszenia marynarki wojennej USA i sił powietrznych oraz ich sojuszników na spornych wodach. Pakistan uważany jest za przeciwwagę w powstrzymaniu Indii. W związku z tym ważną pozycję w hierarchii partnerstwa strategicznego zajmują państwa potencjalnie zaangażowane w spory terytorialne: USA, Japonia, Korea Południowa, Filipiny, Wietnam, Malezja, Brunei, Indie.

Po trzecie, chińska dyplomacja partnerstwa strategicznego dąży do utworzenia lepszego środowiska dla ciągłego zrównoważonego rozwoju gospodarczego. Należy zaznaczyć, że do tej grupy należą najważniejsi i niezmienni partnerzy handlowi Chin, wśród których można wymienić USA, Japonię, Koreę Południową, Niemcy oraz Australię. W dalszej kolejności można dodać do tego zestawienia Wietnam, Malezję, Brazylię, Rosję, Indie, Tajlandię oraz Singapur.

Polityka partnerstwa strategicznego odzwierciedla również chińską mentalność i wzorce zachowań. Chińczycy postrzegają procesy kształtujące społeczność międzynarodową jako otwarty proces złożonych relacji społecznych, które przebiegają w ciągłym ruchu. Reguły, reżimy i instytucje według opinii rządzących w Chinach nie zostały ustanowione w celu dominacji lub ograniczania zachowania jednostki w społeczeństwie, ale w celu harmonizacji relacji między członkami społeczeństwa<sup>261</sup>. Chińska dyplomacja partnerstwa strategicznego

---

<sup>260</sup> Więcej na ten temat zob.: S. Płóciennik, *Niemcy a konflikt handlowy między Litwą a Chinami*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2022-02-04/niemcy-a-konflikt-handlowy-miedzy-litwa-a-chinami>, data dostępu: 15.05.2021.

<sup>261</sup> Y. Qin, *International Society as a Process. Institutions, Identities, and China's Peaceful Rise*, „The Chinese Journal of International Politics” nr 3, 2010, s. 138–141.

nie jest przeznaczona do osiągnięcia spektakularnych efektów w ciągu krótkiego okresu, lecz na odwrót – jest nastawiona na długofalowy proces osiągnięcia celów. Niemniej jednak można zidentyfikować szereg państw, które mają zarówno wyższy, jak i niższy poziom współpracy politycznej z Chinami, co znajduje odzwierciedlenie w dwustronnych umowach międzypaństwowych (zob. tabelę 7). Na tle wszystkich partnerstw strategicznych wyróżniają się relacje chińsko-rosyjskie („kompleksowe partnerstwo i strategiczne współdziałania, wkraczające w Nową Erę”<sup>262</sup>) i chińsko-pakistańskie („partnerstwo strategiczne na każdą pogodę”). Warto podkreślić, że to, co nazywane jest „kompleksowym partnerstwem strategicznym”, ma większe znaczenie, niż to, co określa się mianem „partnerstwa strategicznego”.

**Tabela 7. Lista najważniejszych strategicznych partnerów Chińskiej Republiki Ludowej**

Rodzaj partnerstwa strategicznego	Państwa partnerskie
strategiczne partnerstwo	Argentyna, Brazylia, Chile, Kambodża, Kanada, Kirgistan, Mongolia, Polska, Tadżykistan, Turcja, Turkmenistan, Ukraina, Uzbekistan, Zjednoczone Emiraty Arabskie
strategiczne partnerstwo na rzecz wspólnego rozwoju	Wenezuela
strategiczne partnerstwo obopólnych korzyści	Irlandia
strategiczne partnerstwo kooperacyjne	Afganistan, Angola, Brunei, Nigeria, Południowa Korea, Sri Lanka
strategiczne partnerstwo na rzecz pokoju i dobrobytu	Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN)
stosunków na każdą pogodę i wszechstronnego partnerstwa strategicznego	Białoruś

<sup>262</sup> Совместное заявление Российской Федерации и Китайской Народной Республики об углублении отношений всеобъемлющего партнёрства и стратегического взаимодействия, вступающих в новую эпоху, <http://www.kremlin.ru/supplement/5920>, data dostępu: 21.03.2023.



kompleksowe partnerstwo strategiczne	Algieria, Dania, Grecja, Hiszpania, Kambodża, Kazachstan, Indonezja, Malezja, Meksyk, Peru, Portugalia, Republika Południowej Afryki, Serbia, Unia Europejska, Wielka Brytania
kompleksowa współpraca strategiczna	Arabia Saudyjska, Filipiny
kompleksowe strategiczne partnerstwo współpracy	Laos, Wietnam
kompleksowe strategiczne partnerstwo kooperacyjne	Mozambik, Myanmar, Tajlandia
strategiczne partnerstwo kooperacyjne na rzecz pokoju i dobrobytu	Indie
strategiczne relacje obopólnych korzyści we wszechstronny sposób	Japonia
strategiczne partnerstwo wzajemnego zaufania i obopólnych korzyści	Australia
wszechstronna współpraca partnerska	Singapur
nowy rodzaj partnerstwa strategicznego	Unia Afrykańska (UA)
bliskie i trwałe wszechstronne partnerstwo strategiczne	Francja
stabilne, przyjazne, długoterminowe i zrównoważone partnerstwo strategiczne	Niemcy
partnerstwo oparte na wzajemnym szacunku i obopólnych korzyściach	USA Ameryki
strategiczne partnerstwo na każdą pogodę	Pakistan
kompleksowe partnerstwo i strategiczne współdziałania, wkraczające w Nową Erę	Rosja

Źródło: oprac. własne na podstawie danych: F. Zhongping, H. Jing, *China's strategic partnership diplomacy: engaging with a changing world*, [https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/SSRN\\_ID2459948\\_code2263268.pdf?abstractid=2459948&mirid=1](https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/SSRN_ID2459948_code2263268.pdf?abstractid=2459948&mirid=1), data dostępu: 16.05.2021.

Inicjatywa Pasa i Szlaku to następny ważny instrument *soft power* Chin. Ma charakter w głównej mierze gospodarczy, ale w licznych przypadkach przejawia tendencję do

wspomagania wysiłków w zwiększaniu wpływów politycznych<sup>263</sup>. Inicjatywa Pasa i Szlaku ma potencjał do wzmocnienia potęgi Chin, ale ostateczny rezultat i potencjalne profity trudno ocenić, ponieważ podczas realizacji niektórych inwestycji występują problemy, a osiągnięty efekt jest daleki od zamierzonego. Istnieje szereg głównych niebezpieczeństw, wpływających na możliwy sukces końcowy w ramach inicjatywy, m.in. skandale korupcyjne, negatywne reakcje na wzrost zadłużenia państw-uczestników, niechęć wobec znacznego napływu chińskiej siły roboczej wypierającej miejscowych pracowników oraz utrata lokalnej autonomii w zakresie projektowania rozwoju infrastruktury. Te wszystkie punkty zapalne mają wyraźny wpływ negatywny na kształt Inicjatywy Pasa i Szlaku i nie sprzyjają wzrostowi potęgi Chin. Aby naprawić negatywną narrację wokół projektu, Chińczycy poszerzają gospodarczy aspekt inicjatywy o inne płaszczyzny współpracy. Podczas trwania pandemii COVID-19 Chiny aktywnie włączyły się w realizację Jedwabnego Szlaku Zdrowia, który niewątpliwie ma pozytywny wpływ na globalny wizerunek ChRL. Od marca 2020 roku Chiny rozpoczęły kampanię „dyplomacja masek” w celu dostarczenia środków ochrony osobistej i zestawów testowych zarówno do państw-uczestników inicjatywy, jak również do wielu innych państw świata<sup>264</sup>. Chińskie firmy wraz z Fundacją Jacka Ma przekazały ponad dwieście milionów sztuk środków ochrony indywidualnej, zestawów testowych i wentylatorów do ponad 150 państw świata<sup>265</sup>.

Trzecim ważnym narzędziem chińskiego *soft power* są Instytuty Konfucjusza, obecne i rozpowszechnione na całym świecie<sup>266</sup>. Instytuty lokalizują się na uniwersytetach państw-uczestników Inicjatywy Pasa i Szlaku, jak również w innych krajach, np. w USA, Australii, Kanadzie. Oficjalnym celem ich działalności jest pielęgnowanie wiedzy i zainteresowanie językiem i kulturą chińską; nieoficjalnie są jednak wykorzystywane do narzucania chińskiej narracji, m.in. do promowania pozytywnych poglądów o Chinach i zniechęcenia do dyskusji na temat Tajwanu, Tybetu i masakry na placu Tiananmen. Cele poszczególnych Instytutów mogą różnić się w zależności od regionu, w którym działają. Instytuty są finansowane przez

---

<sup>263</sup> Więcej o Inicjatywie Pasa i Szlaku zobacz w rozdziale III.2. tej rozprawy.

<sup>264</sup> G.B. Poling, K.M. Tran, *America First Versus Wolf Warriors. Pandemic Diplomacy in Southeast Asia*, <http://csis.org/analysis/america-first-versus-wolf-warriors-pandemicdiplomacy-southeast-asia>, data dostępu: 16.05.2021.

<sup>265</sup> Zob. *Factsheet: Jack Ma Foundation and Alibaba Foundation's Global Donations and Efforts to Combat COVID-19*, <http://alizila.com/factsheet-jack-ma-foundation-alibaba-foundations-coronavirus-donationsand-efforts>, data dostępu: 16.05.2021.

<sup>266</sup> Dane z dnia 01.01.2020 roku. W 162 państwach na całym świecie istnieje 550 Instytutów Konfucjusza oraz 1172 sal lekcyjnych imienia Konfucjusza. W samych tylko Stanach Zjednoczonych działa ponad 350 takich Instytutów. Por. *Золотой ключ к лучшему пониманию Китая*, <http://russian.people.com.cn/n3/2021/1123/c31517-9923128.html>, data dostępu: 15.05.2021.

Chińskie Państwowe Biuro Międzynarodowej Promocji Języka Chińskiego (w skrócie: Hanban), czyli publiczną instytucję powiązaną z chińskim Ministerstwem Edukacji<sup>267</sup>. Działalność Instytutów siłą rzeczy wzbudza wieloaspektową dyskusję. Szwecja zamknęła wszystkie jego oddziały, a Amerykanie oskarżają Chiny o czynne ich wykorzystanie jako realnego narzędzia do kreowania wpływów politycznych. Amerykański badacz Michael Pillsbury nazywa chiński *soft power* nie inaczej jak chińską propagandą. W swojej książce zwraca uwagę, że chińskie firmy dostarczają pieniądze do *think tanków*, instytucji akademickich, firm lobbingowych i odpowiednich osób, które mogą szerzyć informacje o rosnącej potędze Chin<sup>268</sup>. Podstawą do takich oskarżeń może być fakt, że umowy zawierane między Instytutami a poszczególnymi uczelniami zostają oznaczone gryfem „tajne i nieujawniane”, co jest praktyką niebywałą w transparentnym z zasady świecie akademickim. W 2017 roku opublikowano raport pt. *Outsourced to China. Confucius Institutes and Soft Power in American Higher Education*, sporządzony przez organizację pozarządową National Association of Scholars, który wykazał, że Instytuty Konfucjusza podważają uczciwość akademicką i wprowadzają cenzurę bezpośrednio do amerykańskiego systemu edukacji<sup>269</sup>. Podstawowym wnioskiem tego raportu stała rekomendacja zamknięcia wszystkich Instytutów Konfucjusza na amerykańskich uczelniach wyższych i średnich oraz zakończenie wszystkich umów z Hanban. Proponowane reformy stanowią poszczególne kroki do ochrony integralności amerykańskiej edukacji i wolności intelektualnej. Chiny dokonują również znacznych inwestycji w *think tanki* zarówno w Chinach, jak i za granicą.

Czwartym narzędziem chińskiego *soft power* na arenie międzynarodowej są media, w tym Chińska Globalna Sieć Telewizyjna (dalej: CGTN), China Daily, Beijing Review, China Radio International, internetowa wersja People's Daily (ukazująca się w wielu językach), China.org (główny portal internetowy poświęcony chińskiej propagandzie zagranicznej) oraz prasa obcojęzyczna. Na przykład, CGTN jest zagranicznym ramieniem państwowej chińskiej telewizji CCTV, podlegającej Ministerstwu Radia, Filmu i Telewizji i kontrolowanej przez Wydział Propagandy Komunistycznej Partii Chin<sup>270</sup>. CGTN posiada wyłączność na emisje informacji dotyczących wydarzeń w Chinach na zewnątrz, która nadawana w języku

---

<sup>267</sup> M. Przychodniak, *Instytuty Konfucjusza jako narzędzie promocji interesów ChRL*, [https://www.pism.pl/publikacje/Instytuty\\_Konfucjusza\\_jako\\_narz\\_dzie\\_promocji\\_interes\\_w\\_ChRL](https://www.pism.pl/publikacje/Instytuty_Konfucjusza_jako_narz_dzie_promocji_interes_w_ChRL), data dostępu: 15.02.2022.

<sup>268</sup> M. Pillsbury, *The Hundred-Year Marathon*, op. cit., s. 30–45.

<sup>269</sup> *Outsourced to China. Confucius Institutes and Soft Power in American Higher Education*, National Association of Scholars, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED580866.pdf>, data dostępu: 15.02.2022.

<sup>270</sup> *Przemysł rozrywkowy pod czujnym okiem Komunistycznej Partii Chin*, <https://warsawinstitute.org/pl/przemysl-rozrywkowy-pod-czujnym-okiem-komunistycznej-partii-chin>, data dostępu: 15.02.2022.

angielskim. Stacja jest wielokrotnie oskarżana o działania pod całkowitą kontrolą Komunistycznej Partii Chin<sup>271</sup>. Z definicji unika więc wiadomości, które obniżałyby atrakcyjność Chin i tym samym przeszkadzałyby w osiągnięciu gospodarczych sukcesów kraju. Ogromne inwestycje Chin w te media przyciągnęły wówczas międzynarodowe zainteresowanie i debatę. Ale ta strategia jest obecnie powszechnie uważana przez chińskich ekspertów za porażkę. Zagraniczni odbiorcy wiedzą, że informacja pochodząca z oficjalnego chińskiego źródła medialnego, jest prawdopodobnie traktowana jako „propaganda”, a nie „wiadomość”.

Znaczne wysiłki Chin na rzecz unowocześnienia *soft power* tylko częściowo doprowadziły do zmiany międzynarodowej opinii kraju. Z jednej strony działania Komunistycznej Partii Chin (dalej: KPCh), mające na celu podniesienie globalnej świadomości transformacji gospodarczej tego kraju, są skuteczne; z drugiej jednak – jak pokazują sondaże i inne badania – działania KPCh na rzecz poprawy postrzegania polityki wewnętrznej i roli Chin na arenie międzynarodowej przez osoby spoza Chin w dużej mierze nie są przekonujące. Chiński model polityczny oraz poziom codziennego życia w Chinach nadal jest mało atrakcyjny dla większości obywateli zachodnich państw świata, z wyjątkiem znacznej części ludności państw Trzeciego Świata, np. Ameryki Łacińskiej, Afryki, Bliskiego Wschodu, Pakistanu, Bangladeszu itd<sup>272</sup>. Istnieje cały szereg czynników, z powodu których chińskie *soft power* nie jest skuteczne, a które mają kluczowy wpływ na percepcję wizerunku Chin w świecie:

- autorytarny system rządzenia krajem, brak swobód obywatelskich;
- ogromna przepaść między bogatymi a biednymi, która cały czas się pogłębia, przekraczając wskaźnik 50-krotności;
- problemy związane z ekologią;
- prześladowanie mniejszości narodowych;
- stosowanie polityki kontroli urodzeń<sup>273</sup>, a także inne czynniki.

---

<sup>271</sup> Więcej na ten temat zob.: *Chińska telewizja CGTN straciła licencję w Wielkiej Brytanii, Pekin grozi BBC*, <https://www.wirtualnemedial.pl/arttykul/chinska-telewizja-cgtn-stracila-licencje-w-wielkiej-brytanii-pekini-grozi-bbc>, data dostępu: 15.02.2022; *Chińska telewizja CGTN zawieszona w Niemczech*, <https://iz.poznan.pl/publikacje/serwis/chinska-telewizja-cgtn-zawieszona-w-niemczech>, data dostępu: 15.02.2022.

<sup>272</sup> B. Liberska, *Perspektywy rozwojowe chińskiej gospodarki do 2050 roku* «Prospects for Development of Chinese Economy Till Year 2050», „Economic Studies”, nr 4, 2010, s. 331–358.

<sup>273</sup> Wskaźniki urodzeń w Chinach nadal spadają i to w szybkim tempie: w 2020 r. liczba kobiet, które urodziły swoje pierwsze dziecko, spadła o 22%, a liczba kobiet, które urodziły drugie dziecko, spadła o 26%. Liczba noworodków w ostatnich dwóch miesiącach 2020 roku spadła o 45% w porównaniu z tym samym okresem w

Potwierdzeniem braku skuteczności są też wyniki międzynarodowego rankingu *The soft power 30. A global ranking of soft power 2019*, który został utworzony na podstawie skomplikowanego indeksu, na który składają się czynniki obiektywne (kultura, edukacja, zaangażowanie w dyplomację publiczną, technologie cyfrowe, przedsiębiorstwa i rząd) oraz subiektywne (sondaże postrzegania konkretnych państw) z trzydziestu państw świata<sup>274</sup>. Wyniki rankingu sporządzono na podstawie analizy 12 500 ankiet z 25 państw świata (w tym wszystkich krajów G20 plus Kanada, Arabia Saudyjska, Hiszpania i Tajlandia). Wskazują one wyraźnie, że Chiny zajmują 28, 25, 25 i 27 miejsce wśród 30 zbadanych państw, odpowiednio w 2016, 2017, 2018 i 2019 roku. Joseph Nye, który również uczestniczył w wyżej wymienionym badaniu, skomentował sprawę wyraźnie: „Pod względem *soft power* Chiny pozostają daleko w tyle za Ameryką czy Europą”<sup>275</sup>. Biorąc pod uwagę istniejące już konflikty amerykańsko-chińskie czy europejsko-chińskie, łatwo dojść do wniosku, że samą *soft power* Chiny nie są w stanie zabezpieczyć atrakcyjności własnego modelu społeczeństwa industrialnego.

---

2015 roku. W listopadzie i grudniu 2020 roku liczba urodzeń u kobiet poniżej 30. roku życia spadła o 30–40% w porównaniu do 2019 roku. W 2020 roku w Chinach urodziło się 12 mln dzieci, czyli o 18% mniej niż w rok wcześniej. Liczba urodzeń na 1000 osób w ubiegłym roku wyniosła zaledwie 8,52, co jest najniższym wynikiem w historii Chin. Zob. C. Zhou, H. Huifeng, *China population: strong birth rate policy intervention needed to avoid looming crisis, analysts say*, <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3133073/china-population-strong-birth-rate-policy-intervention-needed>, data dostępu: 11.05.2021. Wskaźnik urodzeń w Chinach spadł do rekordowo niskiego poziomu w 2021 roku – do 7,52 na 1000 osób. Dla porównania w Rosji liczba ta w 2021 roku wyniosła 9,71. Chiny mają najniższy wskaźnik urodzeń na świecie. Zob.: „Telegram. Kitaj – Nikolaj Vavilov”, <https://t.me/shuohuaxia/5256>, data dostępu: 17.01.2022.

<sup>274</sup> Zob.: *The soft power 30. A global ranking of soft power 2019*, Portland 2019, <https://softpower30.com/wp-content/uploads/2019/10/The-Soft-Power-30-Report-2019-1.pdf>, data dostępu: 04.11.2021.

<sup>275</sup> J.S. Nye, *Soft power*, op. cit., s. 174.

## 2. Inicjatywa Pasa i Szlaku (*Belt and Road Initiative*)

### 2.1. Geneza i podstawowe założenia Inicjatywy Pasa i Szlaku

Inicjatywa Pasa i Szlaku (chin. Yidai yilu 一带一路, ang. *Belt and Road Initiative*), to plan, którego celem jest utworzenie Gospodarczego Pasa Jedwabnego Szlaku i Nowego Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku. Pierwszy z nich został ogłoszony przez przewodniczącego ChRL, Xi Jinpinga, podczas oficjalnej wizyty 7 września 2013 roku w Kazachstanie<sup>276</sup>. W dniu 3 października 2013 roku podczas oficjalnej wizyty w Indonezji<sup>277</sup> Xi poinformował o rozszerzeniu inicjatywy o Morski Jedwabny Szlak XXI wieku. Oficjalne ogłoszenie utworzenia Inicjatywy Pasa i Szlaku było jednoznaczne z otwartą deklaracją i ujawnieniem chińskich geopolitycznych ambicji dotyczących prowadzenia nowej i własnej polityki gospodarczej poza granicami państwa. Oficjalny dokument Ministerstwa Spraw Zagranicznych i Ministerstwa Handlu Chin z marca 2015 roku zatytułowany *Wizja i działania w zakresie wspólnego budowania Gospodarczego Pasu Jedwabnego Szlaku i Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku*<sup>278</sup> scala obie inicjatywy budowy Nowych Jedwabnych Szlaków, lądowego oraz morskiego, w jeden wielki projekt Jedyne Pasa, Jednego Szlaku (*One Belt, One Road*). W 2016 roku rząd chiński uznał, że nacisk na słowo „jeden” jest podatny na błędną interpretację wśród zagranicznych odbiorców, dlatego od tamtego czasu używana jest nazwa *Belt and Road Initiative*<sup>279</sup>.

Inicjatywa Pasa i Szlaku jest flagowym przedsięwzięciem Xi Jinpinga w zakresie polityki zagranicznej i największym w historii globalnym przedsięwzięciem infrastrukturalnym, mającym także znaczenie geopolityczne porównywalne do planu Marshalla, realizowanego przez USA w po II wojnie światowej<sup>280</sup>. Inicjatywa Pasa i Szlaku została włączona do statutu partii jako część długoterminowego programu budowy państwa i

---

<sup>276</sup> *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China Speech by HE Xi Jinping*, President of the People's Republic of China, at Nazarbayev University, 7 September 2013 Promote Friendship Between Our People and Work Together to Build a Bright Future, [https://www.fmprc.gov.cn/mfa\\_eng/wjdt\\_665385/zyjh\\_665391/t1078088.shtml](https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/t1078088.shtml), data dostępu: 04.03.2022.

<sup>277</sup> Zob.: X. Jinping, *Xi Jinping, the Governance of China*, Beijing 2014.

<sup>278</sup> *Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road*, [http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201503/t20150330\\_669367.html](http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201503/t20150330_669367.html), data dostępu: 07.03.2022.

<sup>279</sup> Ramy koncepcyjne Inicjatywy Pasa i Drogi zaprezentowano na stronie HKTDC Belt and Road Conceptual Framework. Zob.: <https://beltandroad.hktdc.com/en/belt-and-road-basics>, data dostępu: 08.03.2022.

<sup>280</sup> Plan Marshalla (*European Recovery Program*) – plan Stanów Zjednoczonych mający służyć odbudowie gospodarek krajów Europy Zachodniej po II wojnie światowej, obejmujący pomoc w postaci surowców mineralnych, produktów żywnościowych, kredytów i dóbr inwestycyjnych. Por.: E. Sorel, P.C. Padoan, *The Marshall Plan. Lessons learned for the 21st century*, Paris 2008, s. 17.

partii; jest to tak zwana „teoria” Xi Jinpinga podczas XIX zjazdu Komunistycznej Partii Chin w październiku 2017 roku<sup>281</sup>. Xi umieścił Inicjatywę Pasa i Szlaku w centrum chińskiej polityki zagranicznej, którą określił jako „diplomację wielkiej potęgi o chińskiej specyfice” oraz potwierdził ogólnonarodowy charakter Inicjatywy, czyniąc go narodowym priorytetem.

W ramach Gospodarczego Pasa Jedwabnego Szlaku planowano utworzenie trzech transeuroazjatyckich korytarzy gospodarczych: północnego (Chiny–Azja Środkowa–Rosja–Europa), środkowego (Chiny–Azja Środkowa i Zachodnia–Zatoka Perska i Morze Śródziemne) i południowego (Chiny–Azja Południowo-Wschodnia–Azja Południowa–Ocean Indyjski). Projekt Nowego Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku przewiduje połączenie regionów przybrzeżnych Chin i Europy przez Morze Południowochińskie i Ocean Indyjski. Inicjatywa Pasa i Szlaku zawiera już funkcjonujące główne autostrady. Można w tym wypadku wymienić np. Chińsko-Pakistański Gospodarczy Pas, którego celem jest utworzenie najkrótszego lądowego korytarza, aby zabezpieczyć dostęp do węglowodorów z państw Zatoki Perskiej, a także Chińsko–Birmański Transportowy Pas, który zmniejsza ryzyko zablokowania Cieśniny Malakka przez flotę USA<sup>282</sup>.

Europejsko-chińska inicjatywa Gospodarczego Pasu Jedwabnego Szlaku obejmuje natomiast włączenie do jego realizacji gospodarek wszystkich państw euroazjatyckich. Jednak oficjalnie do inicjatywy dołączyły jedynie wszystkie państwa Afryki i Ameryki Łacińskiej. Liczba uczestników Inicjatywy Pasa i Szlaku waha się w oficjalnych szacunkach. Według Agencji Prasowej Xinhua Chiny podpisały umowę o współpracy z 131 państwami i regionami<sup>283</sup>. Według państwowego źródła informacji oficjalnego portalu Inicjatywy Pasa i Szlaku liczba państw, które podpisały Porozumienie o współpracy z Chinami, wynosi 145 (stan na 01.12.2021)<sup>284</sup>. W przypadku niektórych krajów informacja jest sprzeczna. Na przykład Austria, Benin, Komory, Demokratyczna Republika Konga, Dominika, Niger i Federacja Rosyjska nie opublikowały potwierdzenia podpisania porozumienia o współpracy.

---

<sup>281</sup> M. Przychodniak, *XIX zjazd Komunistycznej Partii Chin: implikacje dla polityki wewnętrznej i zagranicznej*, „Biuletyn PISM” 2017, nr 102, [https://pism.pl/publikacje/XIX\\_zjazd\\_Komunistycznej\\_Partii\\_Chin\\_\\_implikacje\\_dla\\_polityki\\_wewn\\_trznej\\_i\\_zagranicznej\\_](https://pism.pl/publikacje/XIX_zjazd_Komunistycznej_Partii_Chin__implikacje_dla_polityki_wewn_trznej_i_zagranicznej_), data dostępu: 08.03.2022.

<sup>282</sup> Н. Вавилов, *Китайская власть*, op. cit., s. 139–141.

<sup>283</sup> Stan na 22.05.2021 roku. Dane za: 2018 年我国与“一带一路”沿线国家和地区服务进出口额超1200亿美元, [http://www.gov.cn/xinwen/2019-05/22/content\\_5393842.htm](http://www.gov.cn/xinwen/2019-05/22/content_5393842.htm), data dostępu: 15.03.2023.

<sup>284</sup> Dane za: 数说“一带一路”2021, <https://www.yidaiyilu.gov.cn/xwzx/gnxw/211497.htm>, data dostępu: 21.05.2021.

## Mapa I. Mapa Inicjatywy Pasa i Szlaku z 2019 roku



Źródło: J.J. Lew, G. Roughhead, J. Hillman, D. Sacks, *China's Belt and Road Implications for the United States*, [https://www.cfr.org/report/chinas-belt-and-road-implications-for-the-united-states/download/pdf/pdf/202104/TFR%20%2379\\_China%27s%20Belt%20and%20Road\\_Implications%20for%20the%20United%20States\\_FIN\\_AL.pdf](https://www.cfr.org/report/chinas-belt-and-road-implications-for-the-united-states/download/pdf/pdf/202104/TFR%20%2379_China%27s%20Belt%20and%20Road_Implications%20for%20the%20United%20States_FIN_AL.pdf), data dostępu: 20.06.2021.

## Mapa II. Mapa Inicjatywy Pasa i Szlaku, która włącza Polarny Jedwabny Szlak



Źródło: C. Venard, Arktyczne ambicje Pekinu, <https://wszystkoconajwazniejsze.pl/christina-venard-polarny-jedwabny-szlak-arktyczne-ambicje-pekinu>, data dostępu: 29.06.2021.

Zgodnie z oficjalnym stanowiskiem jedną z zasad Inicjatywy Pasa i Szlaku jest promowanie regionalnego rozwoju gospodarczego poprzez rozwój współpracy w formule



„win–win”<sup>285</sup>, teoretycznie korzystnej dla obu uczestniczących stron. Oprócz tego w celu osiągnięcia wzajemnego porozumienia między partnerami proponowane są jeszcze trzy zasady: otwartość, harmonia i inkluzywność. W rzeczywistości Inicjatywa Pasa i Szlaku pozostaje jednak niezwykle nieprzejrzysta. Od początku realizacji projektu oprócz ogłoszonych zasad i ogólnych dążeń nie wyznaczono konkretnych ram czasowych lub ostatecznych celów. W ciągu kilku lat projekt rozwijał się w warunkach braku jakiegokolwiek zarejestrowanej instytucji. Poczynając od 2019 roku, projekt otrzymał nieprecyzyjny status – jako Inicjatywa. Mimo to nadal nie ma ani rejestracji, ani centrali. Wyjątkiem od tej reguły jest działalność Funduszu Jedwabnego Szlaku, który realizuje inwestycje w zagraniczne projekty energetyczne i infrastrukturalne. Jedynym miejscem, w którym dochodziło do regularnych spotkań i w którym Xi Jinping chętnie przemawia, jest Forum Pasa i Szlaku, które odbyło się w 2017 i 2019 roku. Według rosyjskiego sinologa Nikołaja Vavilova cała ta organizacja przypomina przyszłą światową chińską „Ligę Narodów” lub odpowiednik Organizacji Narodów Zjednoczonych z jej podstawowym organem Zgromadzeniem Ogólnym<sup>286</sup>.

Inicjatywa Pasa i Szlaku realizowana głównie przez chińskie banki i firmy, które przeznaczyły miliardy dolarów na finansowanie i budowę dróg, elektrowni, linii kolejowych, portów i infrastruktury telekomunikacyjnej w dziesiątkach krajów. Dla rozwoju tej inicjatywy Chiny uruchomiły wielostronne instytucje finansowe: Fundusz Nowego Jedwabnego Szlaku, który składa się z rezerw walutowych, rządowych inwestycji oraz pożyczek, Azjatycki Bank Inwestycji Infrastrukturalnych i Nowy Bank Rozwoju. Plany Chińskiej Republiki Ludowej przewidują wsparcie międzynarodowych instytucji finansowych zbiorowym kapitałem w wysokości 250 mld USD, pochodzących głównie z budżetu Chin oraz funduszy pochodzących od kilkudziesięciu innych państw – z wyjątkiem USA i Japonii<sup>287</sup>. Magazyn „The Economist” informuje, że na promocję Inicjatywy Pasa i Szlaku wydano już ponad 1 bilion USD z „chińskich rządowych pieniędzy”<sup>288</sup>. A co niezwykle istotne, „od startu

---

<sup>285</sup> Wielu komentatorów wskazuje na formułę „win–win cooperation”, czyli współpracy, na której korzystają wszystkie zaangażowane strony. Formuła ta jest zarówno zasadą, gdy postuluje lub reguluje określone rozwiązania, jak też wartością, gdy je waloryzuje. Zgodnie z dokumentami i przemówieniami chińskich przywódców ma się ona stać jednym z fundamentów budowanego Nowego Jedwabnego Szlaku oraz nowego „jedwabnego” porządku świata czy w skrócie: nowego Jedwabnego Świata. Por.: A. Nobis, *Nowy Jedwabny Szlak, „win–win cooperation” i socjalizm z chińskim charakterem*, „Kultura i Wartości” nr 19, 2016.

<sup>286</sup> Н. Вавилов, *Китайская власть*, op. cit., s. 138.

<sup>287</sup> A. Cheng, *New Silk Road. Realizing China's Dream*, „Euromoney” z dnia 27.09.2018, <https://www.euromoney.com/article/b1b3gssw2d1dlq/new-silk-road-realizing-china39s-dream>, data dostępu: 29.04.2021.

<sup>288</sup> *The New Silk Road*, „The Economist” z dnia 10.09. 2015, <https://www.economist.com/special-report/2015/>

inicjatywy Pasa i Szlaku chińskie banki pożyczły [firmom realizującym Inicjatywę Pasa i Szlaku – T.I.] 440 mld USD na jego finansowanie” – powiedział prezes chińskiego banku centralnego Yi Gang<sup>289</sup>.

Chiny nie bez podstaw dążą do zajęcia pozycji światowego hegemonu geopolitycznego. Ważniejszą częścią realizacji planu przywództwa ma być przekształcenie chińskiej waluty juana w światowy system monetarny<sup>290</sup>. Ogromne zobowiązania dłużne państw-uczestników Inicjatywy Pasa i Szlaku stanowią instrument realizacji tego planu. W czasie ogólnoświatowego kryzysu gospodarczego na rynkach finansowych i bankowych chińskie inwestycje infrastrukturalne stały się przedmiotem szczególnego zainteresowania wielu niedemokratycznych i częściowo niedemokratycznych państw w Europie, Afryce, Ameryce Łacińskiej. Krytyczna masa nagromadzonych długów wywołuje poważne zaniepokojenie wśród demokratycznych przywódców Zachodu, licznych badaczy oraz światowych mediów. Według ustaleń amerykańskich naukowców – Johna Hurleya, Scotta Morrisa i Gailyna Portelance’a, którzy przeprowadzili badania nad chińską polityką i praktykami związanymi ze zrównoważonym finansowaniem i zarządzaniem problemami zadłużenia w państwach-uczestnikach Inicjatywy Pasa i Szlaku – niektóre państwa, z których większość to kraje małe i stosunkowo biedne, stoją w obliczu zwiększonego ryzyka niewypłacalności w obliczu przyspieszonej realizacji projektów Inicjatywy Pasa i Szlaku i finansowania ich z pożyczek lub gwarancji państwowych<sup>291</sup>. Autorzy tych badań wyrażają głębokie zaniepokojenie, że inwestycje infrastrukturalne i związane z nimi ryzyko zadłużenia w żaden sposób nie są regulowane poprzez globalny system wierzycieli, w tym MFW, Klub Paryski i innych, tym samym kreuje się element niestabilności państw-uczestników Inicjatywy Pasa i Szlaku. Chiny również nie opublikowały listy projektów Inicjatywy Pasa i Szlaku, których warunki często

---

09/10/the-new-silk-road, data dostępu: 29.04.2021.

<sup>289</sup> M. Kruczkowska, *Chiny chcą opleść świat nowym Jedwabnym Szlakiem. Na forum w Pekinie uspokajały krytyków*, „Wyborcza” z dnia 28.04.2019, <http://wyborcza.pl/7,75399,24708636,chiny-chca-oplesc-swiat-nowym-jedwabnym-szlakiem-na-forum-w.html>, data dostępu: 29.04.2021.

<sup>290</sup> Skala współpracy w zakresie rozliczeń w juanach wzrosła gwałtownie w 2021 roku. Wolumen transakcji w juanach za pośrednictwem chińskiego systemu płatności transgranicznych w 2021 roku prawie się podwoił, co oznacza wzrost o 75,8% w stosunku do 2020 roku. Kwotowo osiągnął 79,6 bilionów juanów (około 12,5 bilionów dolarów). Dane za: *从三个百分比, 看这些上海金融标准的“国际范”*, <https://www.pudong.gov.cn/019008003/20220302/667827.html>, data dostępu: 29.09.2021.

<sup>291</sup> J. Hurley, S. Morris, G. Portelance, *Examining the Debt Implications of the Belt and Road Initiative from a Policy Perspective*, <https://www.cgdev.org/publication/examining-debt-implications-belt-and-road-initiative-a-policy-perspective>, data dostępu: 15.04.2021.

negocjowane są za zamkniętymi drzwiami i trzymane w tajemnicy<sup>292</sup>. Realne dane o chińskich inwestycjach są nieznane; informacja o wielkości inwestycji udostępniona przez stronę chińską jest zagniatwana, a wartość tych inwestycji często znacznie zaniżona. O rzeczywistych rozmiarach współpracy można czasami dowiedzieć się z informacji publikowanych przez małe i średnie państwa Azji i Afryki. W przypadku niespłacenia zadłużeń często projekty stają się własnością chińskiego rządu, formalnie poprzez umowę dzierżawy. Wyraźnym przykładem tego może być historia budowy portu w Sri Lance<sup>293</sup>.

Częstym zjawiskiem jest również pozostawienie państw-uczestników Inicjatywy Pasa i Szlaku z zadłużeniem. Mają one w związku z tym obniżoną atrakcyjność inwestycyjną, ich wzrost gospodarczy ogólnie jest utrudniony. Istnieje również obawa, że problemy z zadłużeniem spowodują niekorzystny poziom uzależnienia państw-uczestników Inicjatywy Pasa i Szlaku od Chin jako wierzyciela. Rosnące zadłużenie i rola Chin w zarządzaniu dwustronnymi problemami zadłużenia zaostrza wewnętrzne polityczne problemy państw-uczestników. Zadłużenie u Chińczyków takich państw, jak Tadżykistan (ogólne zadłużenie Duszanbe przed Pekinem wynosi 1,123 mld USD, stan na 02.03.2021<sup>294</sup>), Kirgistan (ogólne zadłużenie Biszkeku przed Pekinem wynosi 2,058 mld USD, stan na 31.01.2021<sup>295</sup>) i Dżibuti sięgają więcej niż 50% ich PKB. Byłe republiki radzieckie, które znalazły się w strefie wpływów Chin bez żadnych działań wojennych czy masowego napływu chińskich imigrantów, stanowią istotny element ich geopolitycznej ekspansji. Ich terytorium ma być wykorzystane w celu utworzenia korytarza transportowego w ramach Inicjatywy Pasa i Szlaku. W Dżibuti została ustanowiona pierwsza zagraniczna baza wojskowa ChRL, położona u wejścia do kluczowej cieśniny Bab el-Mandab, którą zalicza się do najważniejszych szlaków transportowych na świecie<sup>296</sup>.

---

<sup>292</sup> J.J. Lew, G. Roughead, C.J. Hillman, D. Sacks, *China's Belt and Road Implications for the United States*, op. cit.

<sup>293</sup> Władze Sri Lanki nie były chętne, by obsługiwać pakiet chińskich pożyczek o wartości 1,1 mld USD, z oprocentowaniem od 2 do 6,3%. Obie strony zgodziły się na porozumienie, na mocy którego Chiny przekazały środki odpowiadające kwocie pożyczki (1,1 mld USD) na rzecz rządu Sri Lanki w zamian za 85% udziałów w spółce portowej Hambantota na podstawie dziewięćdziesiąt dziewięćletniej koncesji. Dane za: On IMF Country Report 19/135, Sri Lanka, <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2019/05/15/Sri-Lanka-Fifth-Review-Under-the-Extended-Arrangement-Under-the-Extended-Fund-Facility-46900>, data dostępu: 20.04.2021.

<sup>294</sup> Zob.: *К 2021 году задолженность Таджикистана перед Китаем превысила 1,1 миллиарда долларов*, <https://tj.sputniknews.ru/20210302/tajikistan-china-dolg-2021-1032922176.html>, data dostępu: 02.03.2021.

<sup>295</sup> Zob.: *Госдолг Кыргызстана перед Китаем подорожал на \$3 млрд за год*, <https://kursiv.kz/news/ekonomika/2021-05/gosdolg-kyrgyzstana-pered-kitaem-podorozhal-na-3-mlrd-za-god>, data dostępu: 02.05.2021.

<sup>296</sup> P. Paszak, *Chińska baza marynarki w Dżibuti i polityka ChRL w Rogu Afryki*, <https://warsawinstitute.org/pl/chinska-baza-marynarki-w-dzibuti-polityka-chrl-w-rogu-afryki>, data dostępu: 30.06.2021.

Druga grupa dłużników z zobowiązaniami dłużnymi wobec Chin na poziomie 25–50% PKB składa się z Pakistanu, Laosu, Malediwów, Mongolii oraz Czarnogóry. Do trzeciej grupy dłużników, na poziomie mniej niż 25% PKB, należy 17 państw, w tym Białoruś (ogólne zadłużenie Mińska wynosi 4,78 mld USD, stan na 2020 rok<sup>297</sup>), Ukraina, Armenia i inne. Według rekomendacji wyżej wymienionych naukowców, aby obniżyć ryzyko niewypłacalności, dłużnicy powinni zatrzymać na niskim poziomie całkowity dług publiczny.

Wskaźniki wzrostu obrotów handlowych między Chinami a państwami Inicjatywy Pasa i Szlaku są kluczowe dla spłaty długów tych drugich. Odzwierciedlają one również sukces skutecznej antyamerykańskiej polityki Chin na świecie. Świadczą o tym wskaźniki wypierania USA z tych rynków. Jednym z takich wskaźników jest indeks wzrostu chińskiego wpływu (*Chinese Influence Growth Index*), który w ostatnich latach wyrażony jest dwucyfrową liczbą: w 2017 roku handel Chin z państwami Inicjatywy Pasa i Szlaku w stosunku do całkowitych obrotów handlowych Chin wyniósł 13,4 %, w 2018 roku wzrósł o 15,4% i wyniósł według różnych szacunków około 27% całkowitego chińskiego handlu, czyli 1,3–1,4 biliona USD (około trzech razy więcej niż handel z samymi Stanami Zjednoczonymi)<sup>298</sup>. Tak znaczne podwojenie indeksu wzrostu chińskiego wpływu może być traktowane jako poważny argument zwolenników aktywnej polityki ekspansjonistycznej Xi Jinpinga, której celem głównym jest pogłębienie globalizacji gospodarki chińskiej oraz kontynuowaniu bezprecedensowego wzrostu gospodarczego.

Inicjatywa Pasa i Szlaku obejmuje także szereg dodatkowych projektów z różnych dziedzin. Warto wyróżnić je osobno. Są to kolejno:

- Jedwabny Szlak Zdrowia (*Health Silk Road*)<sup>299</sup>, mający na celu wzmocnić globalną współpracę w dziedzinie ochrony zdrowia i który został uaktywniony na początku pandemii COVID-19.
- Cyfrowy Jedwabny Szlak (*Digital Silk Road*) ma na celu zbudowanie infrastruktury cyfrowej w państwach-uczestnikach Inicjatywy Pasa i Szlaku.

---

<sup>297</sup> Всемирный банк показал, кому была должна Беларусь, <https://reform.by/291745-vsemirnyj-bank-pokazal-komu-byla-dolzhna-belarus>, data dostępu: 18.01.2022.

<sup>298</sup> Н. Вавилов, *Китайская власть*, op. cit., s. 137.

<sup>299</sup> Idea Jedwabnego Szlaku Zdrowia, zainicjowana chińskim pomysłem tzw. urzędnika ds. zdrowia, powstała w 2015 roku, aby wzmocnić międzynarodową współpracę w dziedzinie zdrowia w ramach komponentu Inicjatywy Pasa i Szlaku – „wymiany między ludźmi”. W styczniu 2017 roku Xi Jinping odwiedził Światową Organizację Zdrowia (WHO) w Genewie, gdzie podpisano oficjalne porozumienie o współpracy w ramach Inicjatywy Pasa i Szlaku, wspierające Jedwabny Szlak Zdrowia. Celem inicjatywy było ustanowienie systemu powstrzymywania epidemii chorób, a także osiągnięcie wspólnego zdrowia dla ludzkości i poprawienie wyników w zakresie zdrowia publicznego w państwach Inicjatywy Pasa i Szlaku. Por.: N. Chow-Bing, *COVID-19, Belt and Road Initiative, and the Health Silk Road*, Jakarta 2002, s. 9–12.

Chińskie Ministerstwo Przemysłu i Technologii Informacyjnych wskazało sześć kluczowych obszarów do rozwoju w ramach tej inicjatywy: technologia 5G, inteligentne miasta, wykorzystanie systemu satelitarnego Beidou, infrastruktura komunikacyjna, łączność sieciowa i usługi telekomunikacyjne<sup>300</sup>. W ostatnich latach Chiny odniosły sukces w lobbowaniu kluczowych organizacji, takich jak Międzynarodowy Związek Telekomunikacyjny i Międzynarodowa Komisja Elektrotechniczna, w celu ustanowienia standardów technologicznych na skalę światową<sup>301</sup>. Dążenia Chin do ustanowienia nowych globalnych standardów w obszarze informacyjnych technologii jest niepokojące dla Unii Europejskiej oraz USA z powodów bezpieczeństwa informacyjnego. W związku z tym UE i USA zaczęły opracowywać nową strategię przeciwdziałania rosnącemu wpływowi Chin. Oznacza to, że Bruksela i Waszyngton zamierzają wspólnie pracować nad systemem monitorowania nowych standardów w celu promocji zaawansowanych i przyjaznych dla środowiska technologii<sup>302</sup>.

- Polarny Jedwabny Szlak (*Arctic Silk Road*) jest najkrótszym i najbezpieczniejszym szlakiem (25 dni zamiast 40 dni przez Ocean Indyjski), uzupełnieniem dla korytarza euroazjatyckiego oraz morskiego szlaku indyjsko-pacyficznego. W ramach tego planu we współpracy z Federacją Rosyjską planuje się rozbudowanie sieci szlaków transportowych wzdłuż tej trasy. Chiny, jako stały członek Rady Bezpieczeństwa ONZ i obserwator w Radzie Arktycznej (od 2013), nie przestają podkreślać swojej odpowiedzialności za zachowanie pokoju i bezpieczeństwa w regionie Arktyki<sup>303</sup>.
- Zielony Szlak i Pas (*Green Belt and Road*) współinicjowany przez ONZ i Ministerstwo Ekologii i Środowiska Chin celem stworzenia międzynarodowej koalicji na rzecz wdrożenia Agendy Zrównoważonego Rozwoju 2030.

---

<sup>300</sup> Ministry of Industry and Information Technology of the People's Republic of China, 工业和信息化部关于工业通信业标准化工作服务于'一带一路'建设的实施意见, [http://gov.cn/zhengce/zhengceku/2018-12/31/content\\_5442657.htm](http://gov.cn/zhengce/zhengceku/2018-12/31/content_5442657.htm), data dostępu: 20.12.2020.

<sup>301</sup> Китай предложил ООН международные правила распознавания лиц – СМИ, <https://d-russia.ru/kitaj-predlozhl-oon-mezhdunarodnye-pravila-raspoznavaniya-lits-smi.html>, data dostępu: 20.12.2020.

<sup>302</sup> В Евросоюзе придумали, как противостоять Китаю, <https://www.gazeta.ru/politics/news/2022/02/02/17228089.shtml>, data dostępu: 2.02.2022.

<sup>303</sup> C. Venard, *Polarny Jedwabny Szlak. Arktyczne ambicje Pekinu*, op. cit.

Podsumowując, należy zaznaczyć, że realizacja Inicjatywy Pasa i Szlaku na całym świecie nie odbywa się bezproblemowo. Warto te problematyczne kwestie, obawy i ryzyka, wyróżnić osobno i szerzej omówić.

Pierwszym problemem jest brak centralnego mechanizmu koordynacji i brak wiarygodnego mechanizmu rozwiązywania problemów. Obecnie nie jest jasne, w jaki sposób państwa-uczestnicy Inicjatywy Pasa i Szlaku albo Chiny mogą zareagować na niekorzystne sytuacje realizowanych projektów w ramach IPS. W razie wystąpienia problemów chińska strona naciska na zachowanie w tajemnicy przebiegu projektu oraz wyników negocjacji. Oprócz tego warunki kredytowe są rzadko ujawniane publicznie, ponieważ Chiny odmówiły przystąpienia do Klubu Paryskiego, przez co chińskie banki nie są zobowiązane do ograniczenia oprocentowania kredytowego lub udostępnienia jakichkolwiek informacji<sup>304</sup>.

Drugi problem to brak stabilności finansowej międzynarodowych projektów i niewystarczające finansowanie potrzeb infrastrukturalnych regionu. Według Azjatyckiego Banku Rozwoju Chinom udało się zmobilizować około 1,5 bln USD dla projektów infrastrukturalnych, a potrzeby szacowane na 8 bln USD tylko na dekadę od 2010 do 2020 roku<sup>305</sup>

Trzecim problemem jest to, że Inicjatywa Pasa i Szlaku jest postrzegana jako sposób na wzmocnienie wpływów politycznych i bezpieczeństwa Chin w strategicznie ważnych peryferiach<sup>306</sup>.

Czwartym problemem jest to, że duży rozmach realizacji Inicjatywy Pasa i Szlaku powoduje bezprecedensowy poziom finansowania przez Chiny państw rozwijających się, a to wymaga przejścia na nowy wysoki poziom dyscypliny fiskalnej zarówno w Chinach, jak i w państwach-uczestnikach projektu. Te dwa najważniejsze elementy nie zawsze idą w parze, wywołując problemy w postaci korupcji oraz pogrążania w długach państw rozwijających się.

Problem piąty to fakt, że chińskie projekty są zwykle budowane przez chińskich robotników i zarządzane przez chińskie przedsiębiorstwa państwowe, przez co tworzą niewiele miejsc pracy dla lokalnych pracowników lub firm. Badania wykonawców biorących

---

<sup>304</sup> J. J. Lew, G. Roughead, C. J. Hillman, D. Sacks, *China's Belt and Road Implications for the United States*, op. cit., s. 28.

<sup>305</sup> SAR „Well Poised” to Be Belt and Road Fundraiser, [https://www.chinadailyasia.com/hknews/2016-09/12/content\\_15494441.html](https://www.chinadailyasia.com/hknews/2016-09/12/content_15494441.html), data dostępu: 12.01.2021.

<sup>306</sup> D. Cave, *Are Australia's Politics too Easy to Corrupt?*, „New York Times” z dnia 07.06.2017, <https://www.nytimes.com/2017/06/07/world/australia/china-foreign-donations-tim-winton-melbourne.html>, data dostępu 12.01.2021; B. Edwards, *Political Roundup: China's „magic Weapons” in NZ*, <https://www.nzherald.co.nz/nz/political-roundup-chinas-magic-weapons-in-nz/QFE3YPEL7IMECXAUUVYBJNR4V6A>, data dostępu: 12.01.2021.

udział w projektach finansowanych w ramach Inicjatywy Pasa i Szlaku pokazują, że 89% wykonawców zleceń to firmy chińskie, jedynie 7,6% to firmy lokalne (spółki z siedzibą w tym samym kraju, w którym realizowany był projekt), a 3,4% – firmy zagraniczne<sup>307</sup>.

## 2.2. Inicjatywa Pasa i Szlaku w Europie Środkowo-Wschodniej

Chińska obecność w regionie Europy Środkowo-Wschodniej (dalej: EŚW) jest częścią polityki zagranicznej tego państwa, mająca utrwalić szerszą obecność w Eurazji oraz usankcjonować powstanie Gospodarczego Pasa Jedwabnego Szlaku, który ma kluczowe znaczenie, ponieważ jest ważną alternatywą dla morskiej trasy Inicjatywy Pasa i Szlaku, kontrolowanej przez USA oraz ich sojuszników. Dla Chin „format 16/17/14+”<sup>308</sup> stanowi swoiste „obejście” polityki zagranicznej UE. Według Michała Lubiny format ten ułatwi Chinom budowanie współpracy w regionie EŚW. Warto dodać, co podkreśla Lubina, że „chińskim elitom wydawało się również, że dzięki państwom Europy Środkowo-Wschodniej Chiny zdołają poprawić swój wizerunek w Unii Europejskiej (kupowanie politycznej dobrej woli jest jednym ze stałych, acz ukrytych celów Pekinu)”<sup>309</sup>. Narastająca debata polityczna oraz gospodarcza dotycząca obecności Chin w regionie toczy się na dwóch głównych kierunkach. Dotyczy po pierwsze kwestii, czy zwiększająca się obecność chińskiego kapitału w regionie może mieć wpływ na jego bezpieczeństwo; po drugie zaś kwestii, czy chińskie inwestycje należy interpretować jako perspektywę wzmocnienia pozycji politycznej i ekonomicznej państw regionu w procesie tworzenia nowego układu globalnego.

Region Europy Środkowo-Wschodniej, obejmujący dość duże terytorium, znajduje się na skrzyżowaniu interesów kilku głównych graczy międzynarodowych jednocześnie. Konflikty międzynarodowe w regionie związane są najczęściej z niestabilnością wewnętrzną państw Europy Środkowo-Wschodniej, zmianami strukturalnymi w procesie modernizacji<sup>310</sup>, problemami w gospodarkach wszystkich państw regionu, a także z agresywną polityką Rosji wobec Ukrainy. W przestrzeni państw EŚW krzyżują się interesy Rosji, Unii Europejskiej, USA i Chin. Powoduje to pokusę ingerencji Rosji, USA i UE w wewnętrzne sprawy państw

---

<sup>307</sup> J.J. Lew, G. Roughead, C.J. Hillman, D. Sacks, *China's Belt and Road Implications for the United States*, op. cit., s. 22.

<sup>308</sup> Format „16+1” zainaugurowano w Warszawie w 2012 r. jako platformę współpracy między Chinami a szesnastoma państwami EŚW. Przystąpienie Grecji do platformy w 2019 r. spowodowało zmianę nazwy formatu na „17+1”. Ze współpracy z Chinami zrezygnowała najpierw Litwa w 2021 r., a w 2022 r. wycofały się Łotwa i Estonia, pozostawiając format „14+1”.

<sup>309</sup> M. Lubina, *Pokraczne wejście smoka. Chiny i format 1+16/17*, <https://usa-ue.pl/teksty-i-komentarze/teksty/pokraczne-wejscie-smoka-chiny-i-format-116-17>, data dostępu: 18.01.2022.

<sup>310</sup> Chodzi o zmiany strukturalne zachodzące w strukturze wymiany lub produkcji krajowej.

postsowieckich (Białorusi, Ukrainy i innych), co jest często skutkuje zaostreniem wewnętrznych konfliktów politycznych, a także przekształceniem ich w konflikty międzynarodowe. Wojna Rosji przeciwko Ukrainie to jaskrawy tego przykład. Skomentował to dość obrazowo węgierski poseł do Parlamentu Europejskiego UE, György Shepflin: „Dziś w naszej europejskiej rodzinie obserwuje się poważne nieporozumienia, których Zachód nie chce rozpoznać. Państwa Europy Środkowej nigdy nie staną się tak naprawdę Europą Zachodnią. A Zachód nigdy nie zrozumie, że mamy inną przeszłość”<sup>311</sup>. Władza Chińskiej Republiki Ludowej przygląda się tym procesom z wielką uwagą, uwzględnia ich specyfikę podczas realizacji Inicjatywy Pasa i Szlaku. Dlatego współpraca Chin z państwami Europy Środkowo-Wschodniej przebiega stosunkowo elastycznie. Uwzględnia bowiem różne cele oraz narzędzia do ich realizacji – w zależności od wewnętrznej specyfiki. Widać to zróżnicowanie, gdy wyodrębnimy płaszczyzny współpracy, obejmujące np. kulturę (Instytuty Konfucjusza itp.), ekonomię i finanse (silna aktywność szeregu firm chińskich itp.), dyplomację, działalność wywiadowczą oraz naukę (np. wprowadzanie firm oferujących dostęp do najnowszych rozwiązań teleinformatycznych oraz komunikacyjnych)<sup>312</sup>.

W 2012 roku ówczesny chiński premier, Wen Jiabao, ogłosił formułę „16+1” jako format współpracy państw Europy Środkowo-Wschodniej i państw bałkańskich z Chinami. Na początku przywiązywano dużo uwagi do instytucjonalizacji współpracy. Powstał sekretariat oraz regularnie organizowano szczyty o charakterze polityczno-organizacyjnym. Po ogólnoświatowym kryzysie gospodarczym na rynkach finansowych i bankowych w latach 2007–2009 roku współpraca z Chinami spowodowała znaczącą dywersyfikację rynków zbytu państw Europy Środkowo-Wschodniej w kierunku azjatyckim. Z biegiem czasu współpraca handlowa z państwami EŚW, ale i z krajami UE, przerosła wszelkie oczekiwania. W 2015 roku, podczas czwartego szczytu Chin i państw Europy Środkowo-Wschodniej (CEEC) w formule „16+1”<sup>313</sup>, chiński premier Li Keqiang ogłosił plany dalszej współpracy do roku 2020, w tym podwojenie chińskich inwestycji w 16 państwach europejskich. W ciągu ostatnich ośmiu lat Chinom udało się zbudować system wzajemnych relacji w Europie

---

<sup>311</sup> Венгрия. Дьердь Шепфлин: „Двойные стандарты существуют”, <https://ru.euronews.com/my-europe/2017/11/24/discussing-hungary-s-democratic-deficit>, data dostępu: 20.01.2021.

<sup>312</sup> J. Raubo, *Chińska obecność w Europie Środkowo-Wschodniej i wnioski dla Polski*, „Defence24” z dnia 29.12.2019, <https://defence24.pl/geopolityka/chinska-obecnosc-w-europie-srodkowo-wschodniej-i-wnioski-dla-polski-analiza>, data dostępu: 15.03.2023.

<sup>313</sup> Więcej na ten temat zob.: J. Jakubowski, *Chiny – Europa Środkowo-Wschodnia: „16+1” widziane z Pekinu*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2015-04-14/chiny-europa-srodkowo-wschodnia-161-widziane-z-pekinu>, data dostępu: 20.01.2021.



Środkowo-Wschodniej, gdzie wcześniej ich prawie nie było<sup>314</sup>. Inicjatywa Pasa i Szlaku stała się kolejną strategią współpracy z regionem. Państwa EŚW podpisały dziesiątki projektów inwestycyjnych w celu rozwoju infrastruktury w dziedzinie transportu, handlu, energetyki odnawialnej, rolnictwa, turystyki, kultury, nauki i technologii. W 2019 roku z inicjatywy Chin formuła „16+1” przekształciła się w formułę „17+1”, do grupy włączono bowiem Grecję, której terytorium jest punktem docelowym Morskiego Jedwabnego Szlaku. Bogdan Góralczyk komentuje te posunięcia ChRL w sposób następujący: „Po wybuchu kryzysu na Ukrainie (Euromajdan, Krym, Donbas) w 2014 roku pojawiła się w «szesnastce» grupa państw, która kierowała się bardziej racjami bezpieczeństwa niż gospodarczymi, a w tej pierwszej sferze Chiny nie miały przecież nic do zaoferowania”<sup>315</sup>. Polska wraz z Litwą, Łotwą i Estonią wchodziła w tę grupę za czasów rządów Donalda Trumpa. Kwestia poparcia Tajwanu doprowadziła rząd Litwy do decyzji wycofania się z formatu „17+1” w 2021 roku, inspirując do tego samego także swoich sąsiadów – Estonię i Łotwę. Aby odpowiedzieć na pytanie, dlaczego chińska polityka zagraniczna wzbudza tak wielkie emocje w państwach Europy-Środkowo-Wschodniej, warto przeanalizować podstawowe elementy tej polityki.

Po pierwsze, przebiegająca przez terytorium EŚW Inicjatywa Pasa i Szlaku łączy Chiny z Europą Zachodnią. Przez region EŚW przechodzą trzy potencjalne korytarze do Europy Zachodniej: z portów greckich przez kraje Europy Południowej i Bałkanów Zachodnich, przez Polskę oraz przez państwa bałtyckie<sup>316</sup>, tworząc główny szlak handlowy i wielkie możliwości sprzedaży chińskich towarów na całym świecie. Rysując cele utworzenia „drogi ekspresowej lądowo-morskiej” między Europą a Azją, Chiny realizują wiele projektów infrastrukturalnych w krajach pośredniczących celem rozbudowy systemu transportowego na terenie EŚW, w tym infrastruktury drogowej, kolejowej, lotniczej, portowej, telekomunikacji i rurociągów. Celem tych projektów jest zwiększenie wymiany handlowej z Unią Europejską do 1 bln USD w roku 2022. Dla porównania warto przywołać dane z roku 2021, w którym wymiana handlowa wynosiła 828 mld USD<sup>317</sup>.

---

<sup>314</sup> *Empty shell no more: China's growing footprint in Central and Eastern Europe*, red. I. Karásková, A. Bachulská, Á. Szunomár i in., Praha 2020.

<sup>315</sup> B. Góralczyk, *Nowy długi marsz*, op. cit., s. 162.

<sup>316</sup> J. Jakubowski, J. Hyndle-Hussein, M. Kaczmarek, *Szczyt Chiny–Europa Środkowo-Wschodnia: nowa wizja współpracy, stare instrumenty*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2015-12-02/szczyt-chiny-europa-srodkowo-wschodnia-nowa-wizja-wspolpracy-stare>, data dostępu: 03.02.2021.

<sup>317</sup> M. Kalwasiński, *Chiny zalały świat*, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Chiny-eksport-i-import-w-2021-r-Z-kim-handluja-Co-importuja-8259290.html>, data dostępu: 14.01.2022.

Na przestrzeni pięciu ostatnich lat pomiędzy Europą a ChRL rozwinął się dynamiczny ruch pociągowy. Koleje chińskie opublikowały w styczniu 2022 roku dane, z których wynika, że pomiędzy Europą a Chinami obsłużono ok. 15 tys. pociągów, a Polska obsługuje blisko 90% tych połączeń<sup>318</sup>. Wymiana handlowa za pomocą ruchu kolejowego stanowi ok. 3% całego ruchu towarowego na trasie Gospodarczego Jedwabnego Szlaku. Pierwszym projektem kolejowym Chin i EŚW było utworzenie w 2013 roku trasy kolejowej łączącej polskie miasto Łódź z chińską prowincją Syczuan. Konflikt uchodźczy na granicy z Białorusią wydłużył czas transportu od 14 dni do nawet 60. Dlatego Chińczycy rozpatrują już alternatywną możliwość eksportu towarów do Europy Zachodniej, a mianowicie przez obwód Kaliningradzki (trasa może wynosić około 16 dni). Chiny inwestują również w projekt budowy szybkiej kolei na trasie Belgrad–Budapeszt–Skopje–Ateny oraz modernizację dużego niezamierzającego portu morskiego w Kłajpedzie na Litwie, na wschodnim wybrzeżu Morza Bałtyckiego. Chińskie firmy uczestniczą w przetargach na projekty infrastrukturalne, na budowę dróg, mostów i elektrowni w Polsce, na Węgrzech, w Rumunii i Chorwacji. Chińska firma atomowa podpisała porozumienie o budowie dwóch reaktorów dla jedynej elektrowni jądrowej w Rumunii, trwają negocjacje w sprawie powiększenia portu morskiego w Słowenii.

Po drugie, sama Europa Środkowo-Wschodnia stanowi znaczący nowy rynek dla chińskich towarów. Chiny zamierzają otworzyć fabryki do produkcji sprzętu i materiałów, które będą wykorzystane podczas realizacji projektów infrastrukturalnych, w tym budowy kolei i autostrad. Dzięki tym inwestycjom wiele chińskich towarów trafi na rynki EŚW. Dla Pekinu te wszystkie relacje handlowe są korzystne, ponieważ poniekąd pozwoli Chinom obejść niektóre unijne przepisy antydumpingowe, a część produktów na trafi bezpośrednio na rynek europejski.

Po trzecie, współpraca z Chinami może spowodować reorientację rolnictwa Europy Środkowo-Wschodniej. Realizacja Inicjatywy Pasa i Szlaku ma również na celu wykorzystanie bogatego przemysłu rolnego państw bałkańskich i Europy Wschodniej, aby zaspokoić potrzeby rosnącego rynku chińskiego. Problem bezpieczeństwa żywnościowego jest jednym z kluczowych w Chinach z powodów małej ilości powierzchni gruntów rolniczych, zanieczyszczenia gleb, ogromnej liczby ludności, gwałtownej migracji do miast,

---

<sup>318</sup> *Transport z Chin 2022 – aktualna sytuacja i prognozy*, <https://intermodalnews.pl/2022/01/21/transport-z-chin-2022-aktualna-sytuacja-i-prognozy>, data dostępu: 22.02.2022.

wzrostu dobrostanu itd.<sup>319</sup> W 2018 roku rolnicy państw wschodnioeuropejskich i bałkańskich podpisali szereg kontraktów z Chinami na dostawy produktów mlecznych, mięsa, owoców i warzyw, czyli podstawowych artykułów rolno-spożywczych. W 2021 roku około 60 rodzajów produktów mlecznych zostało wysłanych z Polski nową trasą transportową do Szanghajskiej Strefy Ekonomicznej. Wciąż rośnie udział polskiego eksportu mleczarskiego do Chin – od 2020 do 2021 roku z 5% do 6%<sup>320</sup>. W 2022 roku Chiny podpisały umowę na import mięsa – mimo że są największym światowym producentem, wytwarzającym około połowy światowej jego ilości<sup>321</sup>. Wcześniej zaspakajały swoje potrzeby w większości w Stanach Zjednoczonych, a według porozumienia handlowego między USA i ChRL z dnia 14 lutego 2020 roku są zobowiązane do zwiększenia zakupów określonych dóbr w USA, w tym produktów rolno-spożywczych – do 32 mld USD do roku 2021<sup>322</sup>. Według danych Departamentu Handlu USA w 2021 roku Chiny zakupiły w USA produkty rolno-spożywcze o rekordowej wartości 33 mld USD, o 25% więcej niż rok wcześniej. Oprócz tego w tym samym roku Chiny osiągnęły najwyższy wskaźnik dotyczący eksportu produktów rolnych w historii, który wyniósł 19%<sup>323</sup>. Europa zajmuje piąte miejsce pod względem eksportu produktów rolno-spożywczych do Chin. Ale rozwój infrastruktury w regionie, w tym systemu transportowego, cały czas zachęcają europejskich rolników do handlu produktami rolno-spożywczymi z Chinami.

Jednak zmiana geopolityczna w regionie EŚW, związana z wojną Rosji przeciwko Ukrainie, przyspieszyła pogarszanie się relacji między Unią Europejską a Chinami. Oprócz tego zauważono wzrost różnych napięć i rywalizacji między państwami regionu a Chinami. Jednocześnie wzrosła liczba badań nad poświęconych rosnącemu zasięgowi Pekinu, rozciągającemu się już ma wiele państw Europy, zwłaszcza na Węgry, Serbię i Czarnogórę<sup>324</sup>. Coraz więcej prac badawczych skupia ponadto uwagę na wzajemnej dialektyce między krajowymi i lokalnymi formami zaangażowania w globalnym podejściu Chin do dyplomacji.

---

<sup>319</sup> Zob. więcej: Rozdział III. 1.2. Geneza i czynniki strukturalno-jakościowe chińskiego globalizmu niniejszej rozprawy.

<sup>320</sup> Więcej na ten temat zob.: *Polskie mleko zdobywa Chiny*, <https://www.farmer.pl/produkcja-zwierzeca/bydlo-i-mleko/polskie-mleko-zdobywa-chiny,112975.html>, data dostępu: 15.11.2021.

<sup>321</sup> *Chiny największym producentem wieprzowiny, a Unia Europejska z największym eksportem*, <https://www.cenyrolnicze.pl/wiadomosci/rynki-rolne/mieso/27218-chiny-najwiekszym-producentem-wieprzowiny-a-unia-europejska-z-najwiekszym-eksportem>, data dostępu: 15.06.2022.

<sup>322</sup> Więcej na ten temat zob.: D. Wnukowski, M. Wąsiński, *Konsekwencje umowy handlowej „pierwszej fazy” USA–Chiny*, „Biuletyn PISM” nr 31, 2020, [https://pism.pl/publikacje/konsekwencje\\_umowy\\_handlowej\\_pierwszej\\_fazy\\_USAChiny](https://pism.pl/publikacje/konsekwencje_umowy_handlowej_pierwszej_fazy_USAChiny), data dostępu: 15.11.2021.

<sup>323</sup> M. Dorning, *U.S. Agricultural Exports Topple Record on China, Mexico Demand*, „Bloomberg” z dnia 08.02.2020, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-02-08/u-s-agricultural-exports-topple-record-on-china-mexico-demand>, data dostępu: 08.02.2022.

<sup>324</sup> Więcej na ten temat zob.: S. Czubkowska, *Chińczycy trzymają nas mocno*, op. cit., s. 117–250.

Badacze zwracają coraz częściej zauważają zjawisko „korozyjnego kapitału” i występowanie asymetrii gospodarczych. Ta dynamika prowadzi do coraz większej kontroli działań Pekinu w regionie, zwłaszcza ze strony Parlamentu Europejskiego i różnych państw członkowskich UE.

Chińska Republika Ludowa przed pełnoskalową agresją na Ukrainę była jej ważnym partnerem handlowym i inwestycyjnym. Relacje inwestycyjne między obydwooma państwami rozpoczęły się jeszcze przed wydarzeniami z 2014 roku. W 2013 roku Ukraina wydzierżawiła Chinom 5% (około 3 milionów ha) swoich terytoriów na okres 50 lat. Terytoria na wschód od miasta Dnipro zostały przekazane państwowej firmie Xinjiang Production and Construction Corp za 1,7 mld USD na potrzeby rolnictwa. Zmiana ustroju politycznego na Ukrainie w 2014 roku nie przeszkodziła Chinom w realizacji polityki inwestowania oraz handlu produktami rolno-spożywczymi. Według informacji ukraińskich władz w 2015 roku Chiny udzieliły państwu ukraińskiemu pożyczki w wysokości 15 mld USD, a także podpisały umowę na realizację inwestycji na Ukrainie o wartości 1 mld USD. W 2015 roku oba kraje nadal rozwijały stosunki handlowe, a Ukraina stała się największym eksporterem kukurydzy do Chin, zabezpieczając ponad 90% chińskiego zapotrzebowania na ten produkt<sup>325</sup>. Chińska Republika Ludowa po 2014 roku się stała jednym z głównych partnerów handlowych i inwestycyjnych Ukrainy, zastępując częściowo utracony rynek rosyjski. W ramach Inicjatywy Pasa i Szlaku Chiny realizowały szereg projektów infrastrukturalnych na Ukrainie, np. budowę wielkiej obwodnicy Kijowa i Mostu Kremenczug. W 2021 roku Chiny udzieliły kredytu wiążanego Ukrainie w wysokości 1 mld USD<sup>326</sup>. W okresie od stycznia do października 2021 roku wielkość dwustronnej wymiany handlowej między Chinami a Ukrainą osiągnęła rekordową wartość 15,76 mld USD. Oznacza to ponad 30% wzrost w porównaniu z tym samym okresem w 2020 roku<sup>327</sup>.

Za jeden z głównych europejskich kierunków chińskiej ekspansji w ramach Inicjatywy Pasa i Szlaku uznawana jest Republika Czeska. Dużą zasługę osobistą w promocji współpracy między obydwooma państwami w ostatnich latach przypisuje się prezydentowi Milošowi Zemanowi, który w sumie siedmiokrotnie spotykał się z Xi Jinpingiem, ale nie był

---

<sup>325</sup> *Похищение Европы: зачем и сколько китайские компании инвестируют в страны Восточной Европы*, <http://south-insight.com/ee>, data dostępu: 15.11.2021.

<sup>326</sup> *Китай даёт 1 млрд долларов кредита на Большую кольцевую дорогу вокруг Киева и другие проекты*, <https://kievlast.com.ua/news/kitaj-daet-1-mlrd-dollarov-kredita-na-bolshuyu-koltsevuyu-dorogu-vokrug-kieva-i-drugie-proekty>, data dostępu: 16.11.2021.

<sup>327</sup> *Товарооборот между Украиной и Китаем в прошлом году достиг нового рекорда – посол*, <https://www.ukrinform.ru/rubric-economy/3379636-tovarooborot-mezdu-ukrainoj-i-kitaem-v-proslom-godu-dostig-novogo-rekorda-posol.html>, data dostępu: 04.01.2022.

osobiście zaangażowany we współpracę 16+1, gdyż kierował nią m.in. rząd. Prezydent Zeman demonstruje osobiste zaangażowanie w kształtowanie wyjątkowo przyjaznych stosunków czesko-chińskich. Uczestniczył on między innymi w paradzie wojskowej w Pekinie, upamiętniającej 70. rocznicę zakończenia II wojny światowej, którą zbojkotowały europejscy i światowi przywódcy<sup>328</sup>. We wrześniu 2021 roku uruchomiono bezpośrednie loty między Pragą a Pekinem, a Bank Chin ogłosił plany otwarcia swoich oddziałów w Czechach. Sztandarem rozwoju współpracy czesko-chińskiej jest korporacja CEFC, prezesem której został doradca prezydenta Czech w sprawach gospodarczych. Koncern jest właścicielem dwóch zabytkowych budynków w centrum Pragi, czeskiej drużyny piłkarskiej Slavia Praha, firmy piwnej Lobkowitz oraz nabył udziały w firmie Travel Service, która posiada udziały w Czech Airlines, a także udziały w innych wielkich firmach Empresa Media i Medea Group<sup>329</sup>. Rośnie również liczba chińskich turystów przybywających do Czech – do rządu ponad 300 tysięcy osób rocznie (stan na 2019 rok). W ostatnich latach, wraz ze zmianą prochińskiego rządu Zemana na rząd Andreja Babiša, czeska władza wycofuje się z zacieśnionych relacji z Chinami. Wynika to z rozczarowania współpracą gospodarczą, poczucia zagrożenia cybernetycznego oraz intensyfikacji relacji z USA<sup>330</sup>. Czechy stopniowo tracą pozycję kraju aktywnie uczestniczącego we współpracy z Chinami.

Polska przejawiała zainteresowanie rozwojem relacji polsko-chińskich przed powstaniem formatu „16+1”. Już w 2011 roku odbyła się ważna wizyta do Chin ówczesnego prezydenta Bronisława Komorowskiego, podczas której w Pekinie zawarto umowę o strategicznym partnerstwie. Ranga tego dokumentu została podniesiona do wszechstronnego partnerstwa strategicznego w 2016 roku podczas wizyty Xi Jinpinga w Polsce. Ważnym wydarzeniem w relacjach chińsko-polskich był inauguracyjny szczyt formatu „16+1”, który odbył się w 2012 roku w Warszawie. W polskiej stolicy premier Wen Jiabao ogłosił wizję chińskiej współpracy z regionem. Po 2017 roku dalsza współpraca polsko-chińska nieco się załamała. Potwierdzeniem tego może być brak udziału pierwszych osób III RP w sponsorowanych przez Chiny wydarzeniach międzynarodowych. Jeszcze na szczycie Inicjatywy Pasa i Szlaku

---

<sup>328</sup> *Przywódcy Chin, Rosji, Wenezueli, Korei Północnej i Czech na jednej paradzie*, „TVN24” z dnia 25.07.2015, <https://tvn24.pl/swiat/parada-wojskowa-w-pekynie-w-chinach-zaproszeni-goscie-ra571414-3310754>, data dostępu: 15.11.2021.

<sup>329</sup> *Похищение Европы: зачем и сколько китайские компании инвестируют в страны Восточной Европы*, <http://south-insight.com/ee>, data dostępu: 20.11.2021.

<sup>330</sup> Więcej na ten temat zob.: Ł. Ogrodnik, *Czechy wobec wyzwań we współpracy z Chinami*, „Biuletyn PISM” nr 106, 2019, [https://www.pism.pl/publikacje/Czechy\\_wobec\\_wyzwan\\_we\\_wspolpracy\\_z\\_Chinami](https://www.pism.pl/publikacje/Czechy_wobec_wyzwan_we_wspolpracy_z_Chinami), data wejścia: 25.11.2021.

w 2017 roku obecna była premier Beata Szydło, ale już na szczycie formatu „16+1” w Sofii w 2018 roku polski premier nie pojawił się. Na szczycie Inicjatywy Pasa i Szlaku w 2019 roku Warszawa wysłała jedynie delegację, na czele której stanął wiceminister finansów Marian Banaś. Przyczyną ambiwalentnego stanowiska Polski wobec Chin można częściowo uznać niespełnione oczekiwania gospodarcze, a także represyjna polityka wewnętrzna Chin, przeciwko której protestowała większość demokratycznych państw Zachodu. Symbolicznym przełamaniem takiej sytuacji był udział prezydenta Andrzeja Dudy w otwarciu Igrzysk Olimpijskich w 2022 roku – jako jedyne go obecnego przywódcy państw europejskich. W rozmowie z agencją Reutera szef prezydenckiego Biura Polityki Międzynarodowej Prezydenta RP Jakub Kumoch tak uzasadnił obecność w Pekinie głowy państwa polskiego: „Polska jest suwerennym narodem i sama decyduje o swojej polityce wobec Chin [...]. Polska jest sojusznikiem USA, ale Polska ma też przyjazne stosunki z Chinami”<sup>331</sup>. Niewątpliwie wizyta prezydenta Dudy została odebrana jako przełom w polityce dyplomatycznego bojkotu olimpiady przez takie państwa, jak USA, Australia, Wielka Brytania, Kanada, Litwa i inne. Została też chętnie wykorzystana przez władze Chin w polityce wewnętrznej. Bez wątpienia wizyta prezydenta Dudy w Chinach może mieć w przyszłości pozytywny wpływ na relacje polityczno-gospodarcze z państwem środka.

Europa Środkowo-Wschodnia to dla Chin ważny rynek energetyczny. Inwestując w państwach EŚW bogatych w surowce, Chiny planują zwiększyć także swoje bezpieczeństwo energetyczne przez częściowe kontrolowanie rynków energetycznych Europy. Chińczycy inwestują w energetykę wodną w Albanii, Czarnogórze oraz Bośni i Hercegowinie, a także w energetykę wiatrową w Macedonii, Serbii i Chorwacji. W 2014 roku Chiny podpisały umowę na budowę dużej elektrowni węglowej w Rumunii z inwestycją na kwotę około 1 mld USD, a także utworzenie obiektów rumuńskiej elektrowni jądrowej. W pewnym stopniu Chiny są nadal zależne od europejskich technologii, dlatego jednym ze strategicznych celów chińskich inwestycji jest ściślejsza współpraca z grupami badawczymi państw europejskich.

Atrakcyjność Chin na arenie międzynarodowej, jako gracza geopolitycznego, jest przede wszystkim związana z potęgą gospodarczą. Przekłada się to na przodującą rolę ChRL w relacjach gospodarczych i częściowo politycznych z państwami Europy Środkowo-Wschodniej. Istnieją w tym wypadku zarówno pewne możliwości, jak i zagrożenia. Można je wymienić w postaci wyróżnionych osobno wątków:

---

<sup>331</sup> B. Kowalski, *Relacje Chiny–EŚW*, „FocusOSA” z dnia 28.01.2022, nr 219, <https://www.osa.uni.lodz.pl/focus-osa/szczegoly/focusosa-219-relacje-chiny-esw>, data dostępu: 28.01.2022.

- Państwa EŚW są dość mocno zintegrowane z polityką globalnego handlu Chin, dlatego nie ma możliwości oraz woli politycznej w tych krajach, aby spowolnić albo zrezygnować z prężnie rozwijających się relacji Chiny–region i Chiny–poszczególne państwa regionu. Relacje te są negatywnie oceniane przez USA, ale nie wpływa to bezpośrednio na ich rewizję.
- Państwa regionu, jak również firmy prywatne, dostrzegają we współpracy z Chinami realną możliwość podniesienia poziomu zasobności własnych społeczeństw. Dotyczy to przede wszystkim projektów infrastrukturalnych i energetycznych.
- Chiny, realizując Inicjatywę Pasa i Szlaku mają długofalowe plany osiągnięcia dominacji geopolitycznej. Dlatego wypracowanie długofalowej strategii współpracy z Chinami na poziomie poszczególnych państw europejskich, jak również w polityce regionu jako całości, powinno uwzględniać konieczność realizacji własnych interesów oraz dostrzegać zagrożenia zawarte w Inicjatywie Pasa i Szlaku.
- Współpraca z Chinami może być wykorzystywana jako element wielkiej gry politycznej na arenie międzynarodowej, polityki bilansowania pomiędzy kluczowymi światowymi graczami (Unia Europejska, USA czy Rosja).

Dążeniu Chin do globalnej mocarstwowości towarzyszy błędne postrzeganie kodów kulturowych i strategii politycznych tej starożytnej cywilizacji, której Europejczycy nie mogą zrozumieć. Nieznajomość wewnętrznych politycznych realiów Chin XXI wieku, ich tradycji kulturalnych i historycznych, tradycyjnej chińskiej mentalności utrudnia państwom regionu realizowanie równoprawnej współpracy, opartej na przestrzeganiu wzajemnych interesów. Na tym tle wyraźna staje się doskonałe rozeznanie Chińczyków w sprawach poszczególnych państw Europy. Dlatego utworzenie centrów analitycznych, a także zwiększenie wydatków na badania chińskiej polityki jest warunkiem koniecznym dla osiągnięcia celów równoprawnej i wzajemnie korzystnej współpracy.

Chińskim projektom inwestycyjnym towarzyszy zwyczajnie lobbing chińskich interesów w państwach EŚW. Współpraca z chińskimi firmami doprowadza niekiedy do bezpośrednich szkód gospodarczych w krajach docelowych inwestycji chińskich, gdzie dochodzi do zniszczenia całych segmentów rynku. Uzależnienie gospodarcze, wielkie inwestycje i związane z nimi zadłużenia mogą prowadzić do zależności politycznych. Główne wyzwania w stosunkach handlowych, takie jak pokaźny deficyt handlowy, uzależnienie od

dostawców z Chin itp., można przewycięzać, działając wspólnie, jako wspólnota państw regionu. Utworzenie pewnego modelu reagowania na chińską obecność w regionie na poziomie regionalnym i ogólnoeuropejskim pozwoli wypracować własną narrację z uwzględnieniem poszczególnych własnych celów. Ten cel staje się obecnie coraz bardziej aktualny w obliczu rosnącej zależności USA od handlu z Chinami, polityki Rosji Putina, opartej o polityczno-gospodarcze i militarne zbliżenie z Chinami. Europejska polityka zagraniczna wobec Chin jest nie zbyt aktywna. Zachodzi w tej sytuacji potrzeba wypracowania mechanizmów, pozwalających na lobbowanie europejskich interesów i na wypełnienie luk polityk zagranicznych państw europejskich wobec ChRL.

### **2.3. Realizacja Inicjatywy Pasa i Szlaku w Federacji Rosyjskiej**

Rosja się stała aktywnym uczestnikiem Inicjatywy Pasa i Szlaku od samego początku jej ogłoszenia. Podczas sesji plenarnej XVI spotkania Międzynarodowego Klubu Dyskusyjnego Wałdaj w 2019 roku prezydent Władimir Putin zwrócił uwagę na możliwość połączenia projektu Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej oraz chińskiej Inicjatywy Pasa i Szlaku jako „jednego z filarów nośnych” Wielkiej Eurazji<sup>332</sup>. Należy zauważyć, że Rosja nie jest formalnym uczestnikiem IPS, tzn. nie podpisano ani jednego dokumentu formalizującego udział tego kraju w projekcie<sup>333</sup>. Prawdopodobnie istnieją jednak poufne porozumienia rosyjsko-chińskie na ten temat. Brak Rosji wśród 130 państw oraz 30 międzynarodowych organizacji uczestniczących w Inicjatywie Pasa i Szlaku jest zjawiskiem drugorzędym. Dotychczasowe spotkania przywódców Rosji i Chin na najwyższym szczeblu (ponad 20 spotkań w ostatnich kilku latach) przebiegały pod hasłem kompleksowego partnerstwa i współpracy strategicznej<sup>334</sup>.

Aktywna współpraca polityczna sprzed 2022 roku nie przekładała się na wyniosłe wyniki gospodarczo-inwestycyjne. Ani udział Rosji w transportowym komponencie Inicjatywy Pasa i Szlaku, ani oczekiwanie napływu chińskich inwestycji nie przyniosły spodziewanych rezultatów. Według opinii rosyjskiego badacza Michaiła Nosowa taka sytuacja

---

<sup>332</sup> *Заседание дискуссионного клуба «Валдай»*, <http://kremlin.ru/events/president/news/61719>, data dostępu: 3.11.2021.

<sup>333</sup> Stan na 17.02.2022.

<sup>334</sup> *Россия и Китай: стратегическое партнёрство, ориентированное в будущее*, [http://ru.china-embassy.gov.cn/rus/zewlxdt/202202/t20220203\\_10638562.htm](http://ru.china-embassy.gov.cn/rus/zewlxdt/202202/t20220203_10638562.htm), data dostępu: 17.01.2023.



jest pochodną rozbieżności między możliwościami i interesami obu państw<sup>335</sup>. Realnym efektem rosyjskiego udziału w Inicjatywie Pasa i Szlaku jest zacieśnienie relacji politycznych między Moskwą a Pekinem w kontekście sytuacji, jaka rozwinęła się po 2014 roku, kiedy w wyniku wydarzeń na Ukrainie stosunki między Rosją a Zachodem uległy gwałtownemu pogorszeniu. Prezydent Putin wielokrotnie wiązał wielkie nadzieje z Inicjatywą Pasa i Szlaku i spodziewał się, że po deklaracjach ze strony chińskiej pójdą realne inwestycje w rozbudowanie systemu transportowego, ale tak się nie stało. Po trzech miesiącach od ogłoszenia Gospodarczego Szlaku Inicjatywy Pasa i Szlaku prezydent Putin w Przesłaniu Prezydenta do Zgromadzenia Federalnego poinformował o rozwoju Syberii i Dalekiego Wschodu i powiedział, że to jest „priorytet narodowy na cały XXI wiek”<sup>336</sup>. W październiku 2019 roku Putin ogłosił koncepcję wielkiego partnerstwa eurazjatyckiego, w ramach której planowano wspólnie zbudować arterię transportową z Chin do Europy. Kolejnym rozczarowaniem oczekiwań rosyjskiej strony stała koncepcja *Budowy nowoczesnego Eurazjatyckiego systemu transportowego na lata 2009–2020*. Rosyjski badacz, akademik, Aleksander Nekipielow, zauważa, że „przez dziesięć lat były same rozmowy «o korzyściach». Musimy jakoś spróbować przebić się przez tę watę, która dziś blokuje nawet nie początek projektu, ale na ogół – początek pracy z władzami publicznymi”<sup>337</sup>.

Jedynym transportowym projektem, czyli sukcesem współpracy Rosji i Chin w ramach Inicjatywy Pasa i Szlaku, jest budowa gazociągu Siła Syberii, która rozpoczęła się w 2014 roku – jako symboliczna odpowiedź na zachodnie sankcje nałożone po aneksji Krymu przez Rosję. Dla Moskwy powstanie gazociągu Siła Syberii okazało się ważnym narzędziem poszukiwania alternatywnych odbiorców rosyjskich surowców poza Europą. Stając się głównym importerem rosyjskiego gazu w Azji, Chiny wyciągnęły do Rosji pomocną dłoń w jej konflikcie z Zachodem, ale jednocześnie otrzymali możliwość dyktowania Gazpromowi własnych warunków cenowych. Te argumenty pozwalają wysunąć tezę, że chińska strona w okresie sprzed 2022 roku realizowała własną strategię współpracy z Rosją, polegającą na rozbudowaniu normatywno-instytucjonalnej bazy poprzez podpisanie licznych dokumentów oficjalnych, udziale w spotkaniach na wysokim szczeblu itp. Celem zasadniczym było jednak

---

<sup>335</sup> М. Носов, *Россия в контексте китайского проекта «Один пояс–один путь»*, „Современная Европа” № 5, 2020, s. 37.

<sup>336</sup> *Przesłanie Prezydenta do Zgromadzenia Federalnego*, 12 grudnia 2013 roku, <https://Krem-lin.ru/events/president/news/19825>, data dostępu: 17.02.2022.

<sup>337</sup> *На заседании президиума РАН обсудили «Единую Евразию»*, <https://indicator.ru/humanitarian-science/edinaya-evraziya.htm>, data dostępu: 20.11.2021.

trzymanie Rosji we własnej strefie wpływów, „zaznaczając miejsce” dla przyszłych działań. Oprócz tego można wyróżnić następujące czynniki, które przeszkadzały Rosji w sprawnym uczestnictwie w Inicjatywie Pasa i Szlaku w analizowanym okresie:

- Stan rosyjskiej gospodarki, a mianowicie rzeczywisty stan kolei w Rosji i wysoki koszt projektu nie pozwoliły na integrację rosyjskiego systemu transportowego z Inicjatywą Pasa i Szlaku w najbliższej przyszłości<sup>338</sup>.
- Szlaki lądowe odgrywają drugorzędą rolę w dostawie produkcji na trasie Chiny–Europa–Chiny, ponad 90% towarów dostarczanych jest drogą morską. Transport morski jest dłuższy, ale znacznie tańszy i wygodniejszy pod względem logistycznym. Transport lądowy przez kolej transsyberyjską zajmuje mniej czasu, ale jest znacznie droższy i mniej bezpieczny.
- Rozbieżność celów projektów Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej i Inicjatywy Pasa i Szlaku. Główna różnica tkwi w innym postrzeganiu przez Rosję i Chiny roli i miejsca Wielkiej Eurazji w systemie stosunków międzynarodowych. W obliczu narastającej konfrontacji Federacji Rosyjskiej z państwami Zachodu dąży ona do uzyskania alternatywnego ładu międzynarodowego, w którym Wielka Eurazja będzie odgrywała rolę fundamentu. Pekin dąży zaś do zachowania w takiej czy innej formie istniejącego systemu międzynarodowego, pomimo narastających napięć politycznych ze Stanami Zjednoczonymi. Takie strategiczne nieporozumienia rzutowały na przebieg rosyjsko-chińskich projektów ekonomicznych. W pewnym sensie odpowiadało to Chinom, którzy jednocześnie rozwijały współpracę bilateralną z członkami Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej. Jeszcze przed 2021 rokiem Chiny podpisały porozumienia o współpracy w ramach Inicjatywy Pasa i Szlaku z niemal wszystkimi państwami EUG. Trzy państwa, tj. Kazachstan, Kirgistan oraz Białoruś, prowadziły najbardziej prochińską politykę zagraniczną pośród państw-członków EUG, realizując wspólne projekty infrastrukturalne oraz inwestycyjne.

Geopolityczne zmiany 2022 roku, rozgrywane się z udziałem głównych graczy międzynarodowych, takich jak Chiny i USA (wojna Rosji przeciwko Ukrainie, konflikt z Tajwanem), sprzyjały pogłębieniu współpracy Chin i Rosji. W dniu 4 lutego 2022 roku

---

<sup>338</sup> А. Садовничий, Г.В. Осипов, *Социальный мегапроект ххi века («Единая Евразия: транс-евразийский пояс развития – интегральная евразийская транспортная система»)*, Москва-Санкт-Петербург 2019, s. 367, <http://испи.рф/wp-content/uploads/2020/01/Социальный-мегапроект.pdf>, data dostępu: 17.02.2022.

prezydent Putin był pierwszym przywódcą zagranicznego państwa, z którym spotkał się Xi Jinping po dwuletniej przerwie, spowodowanej pandemią COVID-19. Chińskie tradycje kulturalne dużą uwagę poświęcają symbolom. Może to być wskaźnik narodzin nowego ścisłego sojuszu politycznego i militarnego w Eurazji. Najważniejszym rezultatem wizyty oficjalnej delegacji Rosji w Chinach na tle bojkotu dyplomatycznego Igrzysk Olimpijskich ze strony wielu państw zachodnich stała się wspólna deklaracja dotycząca relacji między oboma krajami. Podpisany dokument stwierdza, że „przyjaźń między dwoma państwami nie ma granic, nie ma zakazanych stref współpracy, wzmocnienie dwustronnej współpracy strategicznej nie jest skierowane przeciwko państwom trzecim, nie ma na nie wpływu zmieniające się otoczenie międzynarodowe i zmiany sytuacyjne w państwach trzecich”<sup>339</sup>. Pogłębienie współpracy strategicznej Federacji Rosyjskiej i Chińskiej Republiki Ludowej planowano poszerzać we wszystkich kierunkach. Oto najważniejsze z nich:

- przeciwstawienie się ingerencji sił zewnętrznych pod jakimkolwiek pretekstem w sprawy wewnętrzne suwerennych państw;
- praca nad wzmocnieniem roli ASEAN jako kluczowego elementu architektury regionalnej;
- przeciwdziałania siłom zewnętrznym podważającym bezpieczeństwo, a także walka przeciwko „kolorowym rewolucjom”;
- zintensyfikowanie prac w ramach Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej oraz Inicjatywy Pasa i Szlaku na rzecz pogłębienia współpracy;
- wezwanie USA do rezygnacji z planów rozmieszczenia naziemnych pocisków raketowych średniego i krótkiego zasięgu w regionie Azji i Pacyfiku oraz w Europie;
- poparcie Chin dla propozycji Federacji Rosyjskiej dotyczące tworzenia gwarancji bezpieczeństwa w Europie;
- potępienie aktywności militarno-biologicznej USA stanowiącej zagrożenie dla Rosji i Chin;
- niedopuszczenie jakiegokolwiek próby ograniczenia ich suwerennego prawa do regulowania państwowych segmentów Internetu;

---

<sup>339</sup> Совместное заявление Российской Федерации и Китайской Народной Республики о международных отношениях, вступающих в новую эпоху, и глобальном устойчивом развитии, <http://www.kremlin.ru/supplement/5770>, data dostępu: 4.02.2022.

- konsekwentne pogłębienie praktycznej współpracy w zakresie zrównoważonego rozwoju Arktyki;
- przyjaźń nie ma granic, nie ma zakazanych stref współpracy, nie ma na nią wpływu środowisko międzynarodowe;
- rosyjsko-chińskie stosunki międzypaństwowe nowego typu przewyższają sojusze wojskowo-polityczne z czasów zimnej wojny;
- wsparcie Rosji dla zasady „jednych Chin”, sprzeciwienie się niepodległości Tajwanu w jakiegokolwiek formie;
- dostrzeżenie przez Chiny pozytywnej roli starań Rosji o stworzenie sprawiedliwego wielobiegunowego systemu stosunków międzynarodowych<sup>340</sup>.

Analizując główne wnioski tego oświadczenia, można stwierdzić, że pogłębienie strategicznego partnerstwa obu krajów może zmienić równowagę sił na arenie międzynarodowej. Oświadczenie oprócz benefitów politycznych ma przynieść praktyczne korzyści przede wszystkim w sferze gospodarczej. Obaj przywódcy zadeklarowali, że:

- strony zamierzają zwiększyć wolumen dwustronnej wymiany handlowej do 250 mld USD (zwiększenie o 178% w porównaniu do 2021 roku);
- osiągnięto ważne porozumienia w sprawie gazu i ropy: rozszerzenie współpracy Gazpromu z China National Petroleum Corporation, które podpisały 25-letni kontrakt na dostawę rosyjskiego gazu rurociągowego na rynek chiński z dodatkowymi 10 mld m<sup>3</sup> gazu rocznie nową trasą z Dalekiego Wschodu, oraz decyzja o dodatkowych dostawach Rosnieftu do chińskich rafinerii jako wartość dodana do 50 mln ton ropy, które zostały wyeksportowane w 2021 roku;
- kolejnym obszarem współpracy gospodarczej są szczepionki: pierwsze partie Sputnika V zostały już wyprodukowane w Chinach, zakontraktowano łącznie 150 mln dodatkowych dawek;
- omówiono budowę kompleksu gazowo-chemicznego Amur, wspólną produkcję samochodów przez firmy Sollers i Cherry na bazie Uljanowskich Zakładów Samochodowych<sup>341</sup>.

<sup>340</sup> Dane za: *Совместное заявление Российской Федерации и Китайской Народной Республики*, op. cit.

<sup>341</sup> Dane za: *Песков заявил, что встреча лидеров России и КНР была субстантивной, теплой и союзнической*, <https://tass.ru/politika/13618693>, data dostępu: 4.02.2022.

Zmiany geopolityczne na arenie międzynarodowej, spowodowane wojną Federacji Rosyjskiej przeciwko Ukrainie w 2022 roku, przyspieszyły realizację strategii trzymania Rosji w strefie wpływów ChRL. Można stwierdzić, że zwiększenie współpracy politycznej Rosji i Chin spowoduje jeszcze większy wzrost współpracy gospodarczej, militarnej, naukowo-technicznej, ale nie będzie to miało przełożenia na zaangażowanie w projekcie Inicjatywy Pasa i Szlaku w związku z międzynarodową izolacją Rosji. Chińska Republika Ludowa uznaje ważność USA i Unii Europejskiej za partnerów strategicznych, dlatego stoi na pozycji pozornej bezstronności w sprawie wojny na Ukrainie. Chiński minister spraw zagranicznych Wang Yi jasno to komunikuje: „Nawet jeśli Chiny znalazły wspólny język z Rosją, a obie strony znajdują się pod presją Zachodu, ich przyszłość gospodarcza pozostaje związana z amerykańskimi i europejskimi rynkami i technologią”<sup>342</sup>.

### **3. Zarys historyczny stosunków bilateralnych między Republiką Białoruś a Chińską Republiką Ludową**

Dyplomatyczne relacje między Republiką Białoruś a Chińską Republiką Ludową zostały nawiązane w dniu 20 stycznia 1992 roku, pół roku po ogłoszeniu przez Białoruś niepodległości w dniu 25 sierpnia 1991 roku. Trudna sytuacja gospodarcza na początku lat 90. nie pozwalała na wykorzystanie białoruskiego *soft power*, w tym użycia czynnika kulturowego dla rozwoju bilateralnej współpracy. Relacje dwustronne przebiegały w większości za pośrednictwem dyplomacji publicznej<sup>343</sup>, ważnym elementem której była współpraca regionalna, nawiązywanie partnerskich więzi między poszczególnymi miastami i regionami. Ówczesni liderzy białoruscy, Stanisław Szuszkiewicz i Wiaczasław Kebicz, złożyli pierwszą wspólną oficjalną wizytę do ChRL w 1993 roku. Charakter tej wizyty był bardziej zapoznawczy. Natomiast już na początku rządów prezydenta Alaksandra Łukaszenki relacje białorusko-chińskie nabrały pewnej dynamiki, a ich znaczenie stało się przełomowe i strategiczne w polityce zagranicznej Białorusi.

Pierwszą oficjalną wizytę Łukaszenka złożył w Pekinie w 1995 roku, a pół roku później premier Rady Państwa Chińskiej Republiki Ludowej Li Peng złożył oficjalną wizytę na Białorusi. Obie wizyty symbolizowały podniesienie stosunków wzajemnych na nowy wysoki

---

<sup>342</sup> *China's foreign minister signals deeper ties with Russia*, <https://apnews.com/article/russia-ukraine-china-wang-yi-411f0b710ed2393420d7a63199a76a5d>, data dostępu: 10.01.2023.

<sup>343</sup> Zob. *Dyplomacja publiczna*, <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/dyplomacja-publiczna>, data dostępu: 4.02.2022.

poziom. Zarówno władze białoruskie, jak i chińskie bez wahania przystąpiły do wykorzystania na szeroką skalę państwowych instrumentów poszerzenia stosunków handlowych i gospodarczych. Zaczęły także aktywnie działać dwustronne państwowe komisje ds. handlu i współpracy gospodarczej, naukowo-technicznej.

Należy zaznaczyć, że Łukaszenka dość umiejętnie stosował dyplomację publiczną w celu zachęcenia Chińczyków do współpracy. Ambasadorowie Chińskiej Republiki Ludowej zostali wielokrotnie odznaczeni najwyższymi odznaczeniami państwa białoruskiego. Na przykład: w 2005 roku ambasador Yu Zhenqi na mocy dekretu Prezydenta Republiki Białoruś został odznaczony Orderem Przyjaźni Ludowej za zasługi w rozwoju współpracy białorusko-chińskich; w 2011 roku wręczono Order Franciszka Skaryny ambasadorowi Lu Guichengowi<sup>344</sup>. W uzasadnieniu przyznania nagrody napisano, że dyplomata został odznaczony za znaczący osobisty wkład w rozwój i umacnianie więzi politycznych, handlowych, gospodarczych, kredytowych, inwestycyjnych, naukowych, technicznych i humanitarnych między Białorusią a Chinami. Nie zapomniano również o przedstawicielach najwyższych władz chińskich. Przewodniczący Chińskiej Republiki Ludowej, Xi Jinping, jako pierwszy został odznaczony Orderem Umacniania Pokoju i Przyjaźni „za osobisty wkład w rozwój więzi handlowych, gospodarczych, naukowych, technicznych i humanitarnych Białorusi z Chinami, za wyjątkowe zasługi w umacnianiu przyjaznych stosunków i współpracy między państwami”<sup>345</sup>. Czy podobna hojna polityka odznaczeń miała wpływ na rozwój stosunków z Chinami? Odpowiadając na to pytanie, trzeba powtórzyć za Edwardem Hallem, że Chińczycy należą do zwolenników kultury ceremonialności, przez co chętnie dochodzi z ich strony do rytualizacji stosunków międzyludzkich<sup>346</sup>. A hojna polityka tego rodzaju świadczyła też wyraźnie o wysokim zainteresowaniu rządu białoruskiego i osobiście prezydenta Łukaszenki, by umocnić dobre relacje z Chinami.

Współpraca polityczno-gospodarcza między krajami od samego początku wynikała z pokrewieństwa ideologicznego, a także ze zbliżonego podejścia obu państw do problemów polityki wewnętrznej oraz do spraw międzynarodowych. Relacje chińsko-białoruskie kształtowały się w okresie powstania i umocnienia białoruskiego modelu państwa

---

<sup>344</sup> *Президент Беларуси вручил орден Франциска Скорины послу КНР*, <http://russian.people.com.cn/31519/7666632.html>, data dostępu: 10.02.2022.

<sup>345</sup> *Государственный визит в Китайскую Народную Республику*, <https://president.gov.by/ru/events/vstrecha-s-predsedatelem-vsekitajskogo-komiteta-narodnogo-politicheskogo-konsultativnogo-soveta-kitaja-juj-14530>, data dostępu: 10.02.2022.

<sup>346</sup> Więcej na ten temat zob.: J. Mikułowski-Pomorski, *Komunikacja międzykulturowa. Wprowadzenie*, Kraków 1999, s. 100–118.

autokratycznego oraz na tle presji międzynarodowej na reżim Łukaszenki. Na proces kształtowania tych relacji miała niewątpliwie reakcja świata demokratycznego na wydarzenia na placu Tiananmen w 1989 roku, podczas których brutalnie spacyfikowane protesty studentów.

Na Białorusi, zaczynając od 1995 roku, proces umocnienia autorytarnego systemu władzy z roku na rok przybierał na sile. Liczne naruszenia praw i wolności obywateli, niedemokratyczny charakter wyborów parlamentarnych i prezydenckich doprowadził do częściowej izolacji Białorusi ze strony demokratycznych państw Zachodu<sup>347</sup>. Przeciwwagą dla tej polityki według Łukaszenki miała być intensyfikacja współpracy białorusko-chińskiej. Miała ona zniwelować negatywne skutki kryzysu w relacjach z Rosją oraz Unią Europejską. Białoruś pod rządami Łukaszenki, który teoretycznie tworzy z Rosją wspólne państwo ZBiR, szuka i otrzymuje, wbrew Rosji, wsparcie Chin jako alternatywnego centrum partnerstwa, które dywersyfikuje białoruskie priorytety polityczno-gospodarcze<sup>348</sup>.

Na początku lat 2000. niespodziewanie polityka zagraniczna Białorusi zmienia się, przechodząc od hasła priorytetowej integracji z Rosją do polityki wielowektorowości. Rozwój współpracy z Chinami staje się jednym ze strategicznych kierunków polityki zagranicznej autokratycznego państwa białoruskiego. Rząd Chińskiej Republiki Ludowej przyjmuje i akceptuje działania władz białoruskich. Chińczycy w odróżnieniu od państw Zachodu uznają wyniki wyborów parlamentarnych oraz prezydenckich na Białorusi, poszerzając współpracę gospodarczą i kulturalną, nie obawiając się negatywnej reakcji Rosji. Brak tej reakcji jest zresztą łatwo wytłumaczalny. Federacji Rosyjskiej również zależało na dobrych relacjach z ChRL. Kształtuje się strategiczny wielkomocarstwowy sojusz rosyjsko-chiński. Białoruskie „nieposłuszeństwo” na tym tle wygląda jako drobna usterka w rosyjskiej polityce zagranicznej. W związku z tym oficjalną wizytę Przewodniczącego Chin Jiang Zemina w Mińsku w 2001 roku można ocenić jako polityczny gest poparcia dla rządów Łukaszenki, a także jako przejaw dominującej roli Chin w relacjach rosyjsko-chińskich. Szczególne znaczenia ta wizyta nabiera przy uwzględnieniu okoliczności towarzyszących. Odbyła się ona podczas trwającej prezydenckiej kampanii wyborczej.

Kolejny popis poparcia wewnętrznej polityki Łukaszenki przez Pekin odbył się w 2004 roku, w czasie trwania referendum w sprawie zmiany konstytucji Białorusi i zniesienia limitu

---

<sup>347</sup> Więcej na ten temat zob.: H. Giebień, „Kolorowe rewolucje” na Białorusi – czy powiodą się?, „Wschodnioznawstwo” 2015, nr 1, s. 181–197.

<sup>348</sup> T. Iwanow, *Białoruś i nowe chińskie inicjatywy strategiczne*, „Wschodnioznawstwo” 2019, nr 13, s. 119–136.

kadencji prezydenta. Pertraktacje na poziomie rządowym prowadziła wtedy w Mińsku oficjalna delegacja z Pekinu. Nawet bezprecedensowa brutalność specjalnych oddziałów prewencji milicji białoruskiej i wojska przeciwko społeczeństwu białoruskiemu po wyborach prezydenckich 2020 roku i nieuznanie oficjalnych wyników wyborów przez większość państw świata nie zmieniły stosunku Pekinu do reżimu białoruskiego. Xi Jinping jako pierwszy gratulował „zwycięstwa” Łukaszenko<sup>349</sup>.

Chińska Republika Ludowa i Republika Białoruś okazują wzajemne wsparcie na arenie międzynarodowej w wielu przedsięwzięciach. Zdecydowanie z pomocą Chin status Republiki Białoruś w Szanghajskiej Organizacji Współpracy (SCO) został zmieniony z partnera dialogu na obserwatora<sup>350</sup>. Chiny w podobny sposób wspierały Białoruś w uzyskaniu statusu obserwatora inicjatywy o nazwie „Konferencja o współdziałaniu w budowie środków zaufania w regionie Azji i Pacyfiku” (CICA)<sup>351</sup>, celem której jest budowanie systemu bezpieczeństwa w regionie Azji i Pacyfiku bez państw zachodnich<sup>352</sup>. Walne wsparcie delegacji ChRL pomogło Białorusi umocnić swoją pozycję w formacie „16+1”.

Przykłady wsparcia, do których doszło w latach 2015–2020, świadczą o powolnym, ale konsekwentnym rozwoju współpracy. Paradoksalnie, jak twierdzą niektórzy obserwatorzy, poparcie ze strony Rosji mogło jedynie Białorusi zaszkodzić w umocnieniu swej pozycji na arenie międzynarodowej.

Jeszcze jeden sukces Białorusi osiągnięty dzięki poparciu Chin związany jest z przystąpieniem Białorusi w dniu 17 stycznia 2019 roku do projektu polityczno-gospodarczego „Made in China” – Azjatyckiego Banku Inwestycji Infrastrukturalnych (dalej: AIIB)<sup>353</sup>. Obecność Białorusi w AIIB mogło przyczynić się do pojawienia się nowych możliwości finansowania rozwoju Inicjatywy Pasa i Szlaku na terenie Białorusi, a mianowicie do modernizacji istniejących korytarzy transportowych, infrastruktury energetycznej i miejskiej, produkcji i logistyki oraz współfinansowania projektów we współpracy z innymi

<sup>349</sup> Си Цзиньпин поздравил Лукашенко с победой на выборах, <https://www.belta.by/politics/view/si-tszinpin-pozdravil-lukashenko-s-pobedoj-na-vyborah-402262-2020>, data dostępu: 12.02.2022.

<sup>350</sup> Республика Беларусь получила статус государства-наблюдателя при ШОС в 2015 г. Соответствующее решение главы государств – членов организации приняли 10 июля 2015 г. на саммите в Уфе. *Страны ШОС: Статистика, Инициативы, Взаимодействие*, <https://tass.ru/mezhdunarodna3ya-panorama/353502>, data dostępu: 12.02.2022.

<sup>351</sup> W kwietniu 2015 roku kraje uczestniczące w spotkaniu podjęły pozytywną decyzję w związku z oświadczeniem strony białoruskiej [tłumaczenia własne – T.I.]. Dane za: <http://www.s-cica.org/page.php?lang=2> data dostępu: 12.02.2022.

<sup>352</sup> B. Góralczyk, *Inwentaryzacja turbulencji*, „Obserwator Finansowy” z dnia 21.02.2015, <https://www.obserwatorka.pl/tematyka/makroekonomia/inwentaryzacja-turbulencji>, data dostępu: 12.02.2022.

<sup>353</sup> W dniu 8 listopada 2018 roku Łukaszenka podpisał akt prawny *O ratyfikacji umowy spółki AIIB*. W grudniu 2018 roku pierwsze zobowiązanie płatnicze wobec tego banku zostało uregulowane.



międzynarodowymi organizacjami finansowymi. Jeszcze inny aspekt międzynarodowej współpracy wiąże się zaś z działalnością stałego przedstawiciela Chin przy Organizacji Narodów Zjednoczonych. Regularnie sprzeciwia się on wszelkim próbom wywierania presji na Białoruś, potępia wszystkie sankcje antybiałoruskie, odrzuca projekty rezolucji państw UE w sprawie przestrzegania praw człowieka na Białorusi itd.<sup>354</sup>

Łukaszenka od samego początku swoich rządów odgrywa rolę stałego wiernego sojusznika Chin, wspiera liczne inicjatywy w wewnętrznej i zagranicznej polityce Chińskiej Republiki Ludowej. I czyni to do dzisiaj. Białoruś nie uznaje suwerenności Tajwanu i deklaruje istnienie jednych Chin. Stały przedstawiciel Białorusi na posiedzeniu Komisji Praw Człowieka ONZ regularnie popiera stanowisko Chin w sprawie nieingerowania w sprawy Hongkongu przez państwa zachodnie<sup>355</sup>. Potwierdzeniem takiego wsparcia mogą być również słowa Łukaszenki podczas spotkania z zastępcą przewodniczącego ChRL Hu Jintao w dniu 26 czerwca 2000 roku: „między naszymi państwami nie ma absolutnie żadnych sporów co do polityki zagranicznej, wielobiegunowości, przeciwdziałaniu wyścigowi zbrojeń, jednych Chin, jak i perspektyw współpracy”<sup>356</sup>. Zbieżności w podejściu Białorusi i ChRL do problemów międzynarodowych i globalnych zostały odzwierciedlone w deklaracji, podpisanej jako podsumowanie wizyty Łukaszenki w Pekinie w dniach 22–24 kwietnia 2001 roku<sup>357</sup>. W deklaracji zostało odnotowane, że „powstanie wielobiegunowego świata odpowiada wymogom nowoczesności i interesom zdecydowanej większości państw i narodów świata, przyczynia się do zachowania pokoju i stabilności na całym świecie. Strony wskazują na wspólnotę lub podobieństwo poglądów i podejść do kluczowych międzynarodowych i regionalnych problemów, opowiadają się za budowaniem ścisłej współpracy między dwoma państwami w celu podjęcia wspólnych wysiłków na rzecz utworzenia nowego sprawiedliwego i racjonalnego międzynarodowego ładu politycznego i gospodarczego. Oba państwa łączy «krytyczny stosunek do procesu rozszerzania NATO, a

---

<sup>354</sup> Oto komentarz stałego przedstawiciela Chin przy ONZ: „Jednostronne sankcje, które niektóre państwa stosują względem innych państw «pod pretekstem praw człowieka», w tym Białorusi, poważnie naruszają podstawowe postanowienia i zasady Karty Narodów Zjednoczonych i prawa międzynarodowego oraz szkodzą dobru narodu białoruskiego i prawom człowieka”. Zob.: *中国代表团在人权理事会第46届会议对“白俄罗斯人权状况”决议草案修正案(A/HRC/46/L.45)的介绍性发言*, <https://www.mfa.gov.cn/ce/cegv/chn/zgylhg/t1868429.htm>, data dostępu: 24.03.2021.

<sup>355</sup> Zob. <https://www.mfa.gov.cn>, data dostępu: 15.03.2023.

<sup>356</sup> В. Дубовик, *Беларусь-Китай: на пути всестороннего сотрудничества*, „Звязда” 2015, s. 28.

<sup>357</sup> *Президент Беларуси Александр Лукашенко 28-30 сентября совершит государственный визит в Китайскую Народную Республику*, [https://www.belarus.by/ru/press-center/news/prezident-belarusi-aleksandr-lukashenko-28-30-sentjabrja-sovershit-gosudarstvennyj-vizit-v-kitajskuju-narodnuju-respubliku\\_i\\_0000046269.html](https://www.belarus.by/ru/press-center/news/prezident-belarusi-aleksandr-lukashenko-28-30-sentjabrja-sovershit-gosudarstvennyj-vizit-v-kitajskuju-narodnuju-respubliku_i_0000046269.html), data dostępu: 24.03.2021.

zwłaszcza wobec wojny prowadzonej przeciwko Jugosławii»<sup>358</sup>. Na podstawie tej deklaracji można stwierdzić, że w obecnej wojnie na Ukrainie Republika Białoruś oraz ChRL znajdują się również po jednej stronie.

Wojna toczy się między Federacją Rosyjską a Ukrainą, ale w kontekście geopolitycznym jest częścią globalnej rywalizacji między dwoma mocarstwami – Chinami i USA. System stosunków międzynarodowych, ukształtowany po upadku Związku Sowieckiego i oparty o jedno supermocarstwo – USA, przekształca się w system dwubiegunowy, z udziałem Chińskiej Republiki Ludowej. Powoli, ale nieuchronnie Chiny wypierają USA z wielu dziedzin ich tradycyjnej dominacji. Temu procesowi towarzyszy m.in. podważanie priorytetów prawa międzynarodowego, spadek funkcjonalności organizacji międzynarodowych oraz zastąpienie partnerskiego modelu relacji modelem transakcyjnym. Wojna Rosji przeciwko Ukrainie przywróciła do życia strategię konfrontacji międzyblokowej, wywodzącej się z okresu II wojny światowej i zimnej wojny. Po jednej stronie konfrontacji występuje blok składający się z Federacji Rosyjskiej, Chińskiej Republiki Ludowej, państw Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym, w tym Republiki Białoruś i innych, a po drugiej stronie – państwa bloku Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego na czele ze Stanami Zjednoczonymi wraz z Ukrainą i szeregiem innych państw zachodnich. W tej sytuacji interakcja między blokami militarno-politycznymi sprowadza się głównie do relacji konfrontacyjnych między Chińską Republiką Ludową a Stanami Zjednoczonymi. Rosnąca potęga gospodarcza i militarna Chin stanowi zaplecze tego procesu.

---

<sup>358</sup> E. Mironowicz, *Polityka zagraniczna Białorusi 1990–2010*, op. cit., s. 125.

## **Rozdział IV. Charakterystyka strukturalno-jakościowa białorusko-chińskich relacji wzajemnych**

### **1. Współpraca polityczna**

#### **1.1. Podstawy prawne relacji białorusko-chińskich**

Polityka zagraniczna Republiki Białoruś wobec Chińskiej Republiki Ludowej za czasów prezydentury Łukaszenki jest bardzo aktywna. Wśród mechanizmów prawno-instytucjonalnych tej polityki można wyróżnić także elementy towarzyszące:

- rozbudowana baza prawna dokumentów między państwowych i międzynarodowych;
- regularne wymiany wizyt dwustronnych najwyższego szczebla;
- dialog międzyparlamentarny;
- współpraca między Administracją Prezydenta Republiki Białoruś a Departamentem Międzynarodowym Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Chin;
- Białorusko-Chiński Międzyrządowy Komitet ds. współpracy;
- międzyresortowa i międzyregionalna współpraca białorusko-chińska.

Prawno-normatywny fundament tych relacji zaczął kształtować się od samego początku ustanowienia stosunków dyplomatycznych między Białorusią a ChRL (w 1992 roku). Aktualnie rozbudowana baza prawna liczy około 85 dwustronnych dokumentów (pełny spis dokumentów umieszczono w aneksie 1), które można podzielić na kategorie według kryterium głównych kierunków współpracy między krajami: współpraca polityczna, handlowo-gospodarcza, naukowo-techniczna, współpraca humanitarna, administracyjno-prawna, wojskowa i współpraca w zakresie bezpieczeństwa. Lista najważniejszych dokumentów określających te stosunki polityczne przedstawiono w tabeli 8.

**Tabela 8: Lista najważniejszych dokumentów współpracy politycznej RB z ChRL**

L.p.	Nazwa dokumentu	Data podpisania	Okoliczności podpisania
1	Umowa między Republiką Białorusi a Chińską Republiką Ludową w sprawie nawiązania stosunków dyplomatycznych	20.01.1992	podczas wizyty Wiaczasłaua Kiebicza do Chin
2	Wspólna deklaracja o dalszym rozwoju i pogłębieniu współpracy między Republiką Białorusi a Chińską Republiką Ludową	17.01.1995	podczas wizyty Alaksandra Łukaszenki do Chin
3	Wspólne białorusko-chińskie oświadczenie o umocnieniu wszechstronnej współpracy w XXI wieku	27.07.2000	podczas wizyty zastępcy przewodniczącego Chińskiej Republiki Ludowej Hu Jintao na Białoruś
4	Wspólna deklaracja Republiki Białoruś i Chińskiej Republiki Ludowej	23.04.2001	podczas wizyty przewodniczącego Chińskiej Republiki Ludowej Jiang Zemin na Białoruś
5	Wspólna deklaracja Republiki Białoruś i Chińskiej Republiki Ludowej	05.12.2005	podczas wizyty Alaksandra Łukaszenki do Chin
6	Wspólna deklaracja Republiki Białoruś i Chińskiej Republiki Ludowej o ustanowieniu wszechstronnego partnerstwa strategicznego	16.07.2013	podczas wizyty Alaksandra Łukaszenki do Chin
7	Traktat o przyjaźni i współpracy między Republiką Białorusi a Chińską Republiką Ludową	10.05.2015	podczas wizyty przewodniczącego Chin Xi Jinpinga na Białoruś
8	Wspólna Deklaracja Republiki Białoruś i Chińskiej Republiki Ludowej w sprawie dalszego rozwoju i pogłębienia wszechstronnego partnerstwa strategicznego	10.05.2015	podczas wizyty przewodniczącego Chin Xi Jinpinga na Białoruś
9	Wspólna Deklaracja Republiki Białoruś i Chińskiej Republiki Ludowej w sprawie ustanowienia pełnego zaufania partnerstwa strategicznego i wzajemnie korzystnej współpracy	29.09.2016	podczas wizyty Alaksandra Łukaszenki do Chin
10	Wspólna Deklaracja Republiki Białoruś i Chińskiej Republiki Ludowej w sprawie ustanowienia wszechstronnego partnerstwa strategicznego na każdą pogodę	16.09.2022	podczas spotkania Łukaszenki z Xi Jinpingiem na szczycie Szanghajskiej Organizacji Współpracy

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie danych z monografii *Белорусско-китайские отношения в межгосударственных, межправительственных и межведомственных документах (1992–2019)*, ред. В. Макея, Минск 2019.

Relacje polityczne między Białorusią a ChRL można podzielić na kilka etapów.

**Etap I: od 1992 do 2005 roku.** W tym okresie podpisano szereg międzyrządowych dokumentów, które miały charakter bardziej deklaracyjny i dotyczyły przeważnie takich zagadnień, jak warunki ruchu bezwizowego dla urzędników i obywateli obu państw, wzajemne uznawanie dokumentów dotyczących wykształcenia i stopni naukowych, współpraca kulturalna, naukowa i techniczna. Podpisano i realizowano w tym okresie również porozumienie o współpracy handlowej i gospodarczej<sup>359</sup>, które uznaje się za dokument przełomowy w historii stosunków wzajemnych.

**Etap II: od 2005 do 2014 roku.** Okres charakteryzuje się zawarciem szeregu bardziej praktycznych porozumień międzyresortowych, m.in. w kwestiach gospodarczych, wymiany informacji biznesowej, w sferze statystyki, pokojowego wykorzystania energii atomowej, transportu oraz infrastruktury transportowej. W okresie tym strony podpisały deklaracje, określające podniesienie stosunków wzajemnych na nowy poziom – wszechstronnego partnerstwa strategicznego<sup>360</sup>. Dowodem większego zainteresowania Państwa Środka Białorusią była wizyta przewodniczącego Xi Jinpinga w Mińsku w 2015 roku.

**Etap III: od 2014 do 2020 roku.** W białoruskich kręgach rządzących uważa się ten okres za wielkie osiągnięcie dyplomacji białoruskiej, której udało się podnieść relacje wzajemne z Chinami na jeszcze wyższy poziom, doprowadzając do sytuacji „pełnego zaufania partnerstwa strategicznego i wzajemnie korzystnej współpracy”<sup>361</sup>. Główną przyczyną zwiększenia zainteresowania Białorusią jest początek rosyjskiej agresji na Ukrainie w 2014 roku i związane z tym dostrzeżenie roli białoruskiej strony jako pośrednika w promowaniu interesów Chin w Europie. Łukaszenka na spotkaniu z przewodniczącym Stałego Komitetu Narodowego Kongresu Ludowego, Zhang Dejiangiem, powiedział: „Możecie na nas liczyć. Zrobimy wszystko, aby wasze interesy były reprezentowane na kontynencie europejskim”<sup>362</sup>. Kolejnym sukcesem politycznej współpracy jest przekształcenie

---

<sup>359</sup> Пагадненне паміж міністэрствам эканомікі Рэспублікі Беларусь і дзяржаўным камітэтам планавання і Развіцця Кітайскай Народнай Рэспублікі аб супрацоўніцтве, porozumienie weszło w życie 25 listopada 1999 roku, <http://pravo.kulichki.com/zak/megd/meg01687.htm>, data dostępu: 25.05.2021.

<sup>360</sup> Совместная декларация Китайской Народной Республики и Республики Беларусь об установлении всестороннего стратегического партнерства, <https://www.fmprc.gov.cn/ce/ceka/rus/gyzg/t1059350.htm>, data dostępu: 16.07.2021.

<sup>361</sup> Пресс-релиз Посольства к 25-летию установления дипломатических отношений между Республикой Беларусь и Китайской Народной Республикой, <https://china.mfa.gov.by/ru/embassy/news/a4d34f6225385e1f.html>, data dostępu: 24.01.2021.

<sup>362</sup> Лукашенко: Китай может рассчитывать на Беларусь в продвижении своих интересов в Европе, <https://www.belta.by/president/view/lukashenko-kitaj-mozhet-rasschityvat-na-belarus-v-prodvizhenii-svoih-interesov-v-evrope-212356-2016>, data dostępu: 29.09.2021.

Republiki Białoruś w regionalnego uczestnika Inicjatywy Pasa i Szlaku i realizacji jej kluczowego projektu na jej terytorium, czyli chińsko-białoruskiego Parku Technologicznego Wielki Kamień. W maju 2017 roku Łukaszenka wziął udział w I Międzynarodowym Forum „Jeden Pas, Jeden Szlak” w Pekinie, w wyniku czego podpisano szereg nowych dokumentów międzypaństwowych w kierunku udziału Białorusi w Inicjatywie Pasa i Szlaku.

**Etap IV: od 2020 do 2022 roku.** Czas ten charakteryzuje się spadkiem aktywności politycznej w relacjach między państwami. Do jej głównych przyczyn należy zaliczyć izolację Państwa Środka podczas pandemii SARS COVID-19, masowe protesty na Białorusi 2020 roku oraz destabilizację w regionie z powodu wojny Rosji przeciwko Ukrainie. Pandemia COVID-19 przyczyniła się do zmniejszenia liczby kontaktów bilateralnych, choć jednocześnie spowodowała polityczne zbliżenie obu państw. Mimo zasadniczej różnicy w strategiach przeciwdziałaniu rozpowszechnieniu koronawirusa na Białorusi i w Chinach białoruska strona próbuje przejąć inicjatywę, dokonując nietypowych dla małego państwa gestów. Na przykład, wysyłając jako pierwsza pomoc humanitarną stronie chińskiej – dwa samoloty z zaopatrzeniem medycznym w celu walki z pandemią<sup>363</sup>. Rząd Łukaszenki podjął również decyzję polityczną o uniemożliwieniu społeczeństwu białoruskiemu dostępu do szczepionek wyprodukowanych w państwach Zachodu, oferując tylko szczepionki wyprodukowane w Chinach, Federacji Rosyjskiej albo na Kubie. Ze swojej strony Chińczycy przekazały Białorusi około 5 mln dawek szczepionki w ramach pomocy humanitarnej w latach 2021–2022. Dodatkowo strona białoruska zakupiła ponad 4,6 mln dawek we własnym zakresie. W latach 2020–2022 Chiny udzieliły ponadto bezpłatnej pomocy Białorusi, dostarczając środki ochrony osobistej, sprzęt medyczny i diagnostyczny o wartości 25 mln USD<sup>364</sup>. Minister zdrowia Białorusi, Dmitrij Pinewicz, zauważył, że „współpracę między Białorusią a Chinami w walce z koronawirusem można słusznie nazwać wzorową”<sup>365</sup>. Pekin zajął też prorządowe stanowisko w sprawie wyborów prezydenckich na Białorusi w 2020 roku, potępiając sankcje Zachodnie jako niedopuszczalną politykę zagraniczną ingerencji w wewnętrzne sprawy Białorusi. Wojna rosyjsko-ukraińska jeszcze bardziej osłabiła stosunki

---

<sup>363</sup> *Совместная декларация: Китай высоко оценивает достигнутые успехи развития Беларуси*, [https://www.belta.by/politics/view/sovместnaja-deklaratsija-kitaj-vysoko-otsenivaet-dostignutyje-uspehi-razvitija-belarusi-524048-2022/?utm\\_source=belta&utm\\_medium=news&utm\\_campaign=accent](https://www.belta.by/politics/view/sovместnaja-deklaratsija-kitaj-vysoko-otsenivaet-dostignutyje-uspehi-razvitija-belarusi-524048-2022/?utm_source=belta&utm_medium=news&utm_campaign=accent), data dostępu: 19.09.2022.

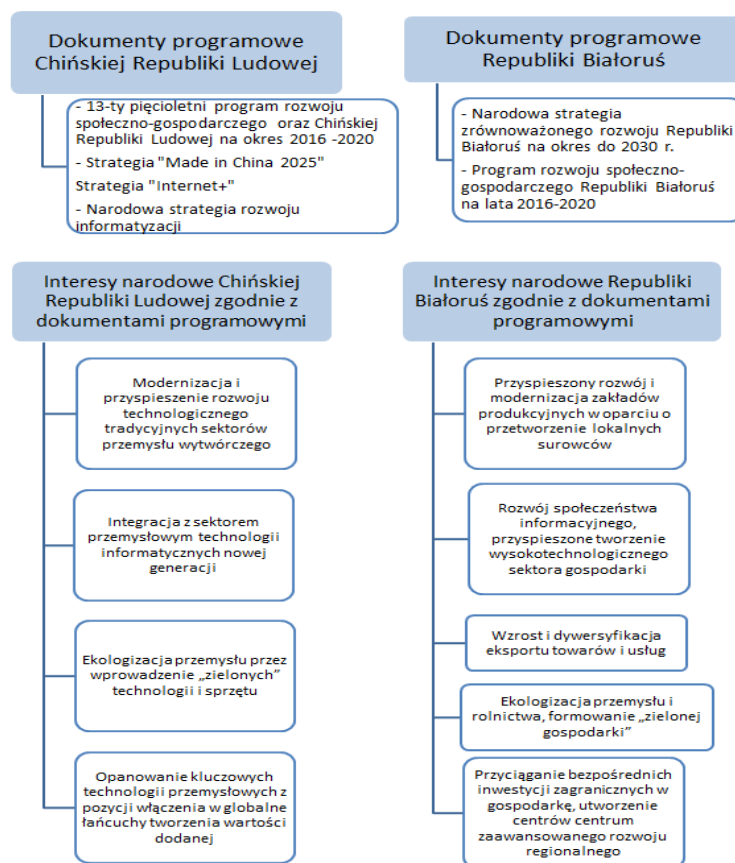
<sup>364</sup> *Пиневич: сотрудничество Беларуси и Китая в борьбе с коронавирусом можно назвать образцовым*, <https://minzdrav.gov.by/ru/sobytiya/pinevich-sotrudnichestvo-belarusi-i-kitaya-v-borbe-s-koronavirusom-mozhno-nazvat-obraztsovym>, data dostępu: 15.01.2023.

<sup>365</sup> Tamże.

gospodarczo-inwestycyjne Mińska zarówno z państwami Zachodu, jak i z Państwem Środka. Wbrew oczekiwaniom niektórych ekspertów w płaszczyźnie politycznej Chiny okazały wsparcie działaniom Federacji Rosyjskiej. Według białoruskiej narracji rządowej Chiny nie zmieniły jednak swojego stosunku do samej Białorusi. Potwierdzeniem tej opowieści może być podpisanie przez Białoruś i Chiny we wrześniu 2022 roku wspólnej deklaracji w sprawie ustanowienia „wszechstronnego partnerstwa strategicznego na każdą pogodę”, które uważa się za historyczny przełom w relacjach bilateralnych. Sytuacja jest jednakowoż rozwojowa i wymaga stałej analizy.

Przez cały ten czas strona białoruska próbuje wyciągnąć maksymalne korzyści ze „sprzyjającej” sytuacji geopolitycznej i eksploatować relacje ze światowym mocarstwem w celu przezwyciężenia izolacji na arenie międzynarodowej. Podstawowymi instrumentami tej polityki jest zarówno pogłębienie współpracy dyplomatycznej, jak i implementacja programów rozwojowych wzorowanych na doświadczeniach strony chińskiej. Przeanalizujmy ten wątek na przykładzie programu *Wspólnego planu rozwoju Republiki Białorusi i Chińskiej Republiki Ludowej* (dalej: Wspólny plan), który został zainicjowany przez białoruski rząd i podpisany w trakcie państwowej wizyty Łukaszenki w Chiny w 2016 roku. Wspólny plan określa kierunki współpracy na podstawie własnych programów przyjętych w Chinach i Białorusi w latach 2016–2020 i w perspektywie długoterminowej (zob. rysunek III).

### Rysunek III. Wspólny plan rozwoju Republiki Białoruś i Chińskiej Republiki Ludowej



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: *Сотрудничество с Китайской Народной Республикой*, <http://sov.minsk.gov.by/sotrudnichestvo-s-kitajskoj-narodnoj-respublikoj>, data dostępu: 25.05.2020.

Analiza Wspólnego planu pozwala na wyciągnięcie następujących wniosków:

- Po pierwsze, białoruski rząd autorytarnie i bezkrytycznie wydaje polecenia ministerstwom i przedsiębiorstwom państwowym w celu opracowania własnych programów rozwoju odwzorowanych na chińskich dokumentach strategicznych. Co więcej, na podstawie chińskich dokumentów zostały stworzone własne programy rozwoju państwa<sup>366</sup>.
- Po drugie, „dysproporcja w wielkości i potędze państw nie stanowi przeszkody dla władz białoruskich w sprawie kopiowania ambitnych chińskich planów”<sup>367</sup>.

<sup>366</sup> Na przykład: Ministerstwo Gospodarki wraz z Badawczym Instytutem Ekonomicznym opracowały chińskie strategie „Internet+”, „Made in China-2025” w celu ujęcia niektórych kierunków strategii w treści Narodowej Strategii Zrównoważonego Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Republiki Białoruś do roku 2030, a także celem bardziej szczegółowego opracowania tej kwestii w projekcie nowego NSZR na okres do 2035 roku. Więcej: Л. Боровик, *Сопряжение стратегий и планов социально-экономического развития Беларуси и Китая*, Идеи, Идеи социализма с китайской спецификой новой эпохи и стратегия их реализации, материалы международной научной конференции, Минск 2018, s. 81.

<sup>367</sup> T. Iwanow, *Białoruś i nowe chińskie inicjatywy strategiczne*, op. cit., s. 119–136.



- Po trzecie, znaczna część planowanych kierunków Wspólnego planu jest mało realna (m.in. opanowanie produkcji satelitów do teledetekcji Ziemi, łączności i nawigacji), wymaga bowiem ogromnych nakładów inwestycyjnych, jak również znaczących postępów w zakresie badań naukowych.
- Po czwarte, Białoruś występuje we Wspólnym planie jako strona wyraźnie podporządkowana i zależna od dobrej woli strony chińskiej. Jego realizacja nie dojdzie do skutku bez intensywnego zaangażowania strony chińskiej.
- Po piąte, realizacja Wspólnego planu nie uwzględnia sytuacji międzynarodowej, czyli interesów i wpływów innych graczy, przede wszystkim Rosji.

Mimo tych wszystkich kontrowersji, należy odnotować, że niektóre kierunki Wspólnego planu sprzyjały przyspieszonemu rozwojowi białoruskiej gospodarki, między innymi sektora IT.

Ważnym aspektem ambicji władz białoruskich w możliwość naśladowania Chin w rozwoju gospodarczym są przekonania Łukaszenki, który wierzy w uniwersalność chińskich doświadczeń. Jest on zafascynowany wizją wszechstronnej pomocy Chin w sprawie zwalczania kryzysu gospodarczego na Białorusi. Dlatego wyznacza swym dyplomatom kolejne cele, zawarte w *Dyrektywie Prezydenta Republiki Białoruś „o dwustronnych relacjach białorusko-chińskich”* z dnia 3 grudnia 2021 roku. W dokumencie tym Łukaszenka powierza Ministerstwu Spraw Zagranicznych Republiki Białoruś zadanie: „W ciągu 2022 roku [należy] zapewnić poprawę statusu relacji białorusko-chińskich [i podnieść je] do poziomu «żelaznego braterstwa, wzorowanego na partnerstwie na każdą pogodę» poprzez podpisanie odpowiedniego porozumienia”<sup>368</sup>.

## 1.2. Wymiany wizyt dwustronnych najwyższego szczebla

Podstawą do określenia bliskich relacji między przywódcami obu państw może służyć intensywność interpersonalnych spotkań Łukaszenki z Xi Jinpingiem. W sumie odbyło się aż 14 takich spotkań. Łukaszenka odwiedził Chiny 12 razy: w 1995, 1997, 2001, 2005, 2008, 2010, 2013, 2015, 2016, 2017, 2018 i 2019 roku. Przywódca Chin po raz pierwszy odwiedził Białoruś w 2010 roku, kiedy pełnił jeszcze funkcję zastępcy przewodniczącego Chińskiej

<sup>368</sup> *О развитии двусторонних отношений Республики Беларусь с Китайской Народной Республикой, Директива № 9 от 3 декабря 2021 г.*, <https://president.gov.by/ru/documents/direktiva-no-9-ot-3-dekabrya-2021-g>, data dostępu: 21.12.2021.

Republiki Ludowej. Drugi raz pojawił się w 2015 roku – już jako przewodniczący ChRL. W latach 2015–2019 spotkania Łukaszenki i Xi nosiły charakter doroczny, ale pandemia przerwała tę systematyczność. Należy zauważyć, że Łukaszenka nie pojawił się na Igrzyskach Olimpijskich w Pekinie w 2022 roku. Prawdopodobnie dalszy rozwój relacji bilateralnych zależał od ustaleń między Putinem a Xi Jinpingiem, które były rezultatem ich spotkania na Igrzyskach Olimpijskich przed rozpoczęciem rosyjskiej wojny na Ukrainie.

Rządowe środki masowego przekazu na Białorusi, działając w porozumieniu z władzami, tworzą legendę, że relacje między liderami Republiki Białoruś i ChRL noszą rzekomo charakter najbliższej możliwej współpracy, mając charakter partnerstwa wręcz strategicznego. Potwierdzeniem tej tezy są liczne publikacje w mediach, np. słowa Viktora Rybaka, dyrektora głównego departamentu ds. Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej MSZ Republiki Białoruś<sup>369</sup>: „miło mi uświadomić, że między prezydentem Republiki Białoruś a przewodniczącym Chińskiej Republiki Ludowej rozwijają się takie przyjazne stosunki. [...] Intensywność spotkań Łukaszenki i Xi Jinpinga potwierdza, że stosunki białorusko-chińskie osiągnęły najwyższy możliwy poziom w sferze interakcji politycznych”. Świadczą o tym również wypowiedzi samego Łukaszenki podczas spotkania z Xi Jinpingiem: „Dziś, w kontekście zaostrzenia się konfliktów handlowych i niechęci niektórych państw do postrzegania Chin jako silnych, szczególnie wyraźnie widać, kto jest prawdziwym przyjacielem, jak mówią w Chinach przyjaciel na każdą pogodę. Nigdy nie było i nigdy nie będzie wątpliwości w racji wybranych wami inicjatyw. Chiny zawsze mogą liczyć na nasze wsparcie w każdej sferze, również jak my jesteśmy pewni we wsparciu z waszej strony”<sup>370</sup>.

Białoruski prorządowy politolog, były ambasador Republiki Białoruś w Chińskiej Republice Ludowej w latach 2016–2020, Kirył Rudy, w swojej publikacji *Niepodobni. Spojrzenie na Chiny i relacje białorusko-chińskie*<sup>371</sup>, w ramach kampanii propagandowej na rzecz tworzenia legendy o wyjątkowym charakterze stosunków białorusko-chińskich, stawia dość kontrowersyjną tezę, że narody Białorusi i Chin są do siebie podobne. Jako główny argument podaje kształtowanie się niezwykle przyjaznych stosunków wzajemnych na najwyższym poziomie. Według Rudego Łukaszenka jest gwarantem dobrych relacji

---

<sup>369</sup> *Новая эпоха китайской дипломатии: внешнеполитическая стратегия лидера Китая Си Цзиньпина и возможности ее реализации. Новая эпоха развития Китая. Особенности внешнеполитической стратегии Си Цзиньпина и возможности ее реализации*, материалы дискуссионного клуба, Минск 2019.

<sup>370</sup> *Переговоры с Председателем КНР Си Цзиньпином*, <https://president.gov.by/ru/events/peregovory-s-predsedatelem-ksnr-si-tszinpinom-20949>, data dostępu: 25.04.2020.

<sup>371</sup> К. Рудый, *Непохожие. Взгляд на Китай и белорусско-китайские отношения*, op. cit., s. 197.

białorusko-chińskich, a „zbliżeniu” liderów obu krajów sprzyjały określone czynniki: niemal identyczny wiek obu przywódców (Łukaszenka, ur. w 1954 roku, Xi Jinping, ur. w 1953 roku) oraz podobieństwo w wyznawanych ideach i poglądach. Rudy odnotowuje również, że „obaj przywódcy są zwolennikami usztywnienia kontroli państwowej, deklarują priorytety stabilności społecznej i sprawiedliwości społecznej w polityce, prowadzą stałe i zakrojone na szeroką skalę kampanie antykorupcyjne, są miłośnikami historii jako nauki zdolnej dać odpowiedź na liczne wyzwania teraźniejszości i zbudować strategię na przyszłość, mają sentyment do Związku Radzieckiego. A. Łukaszenka i Xi Jinping zgodnie uważają, że przedsiębiorstwa państwowe i inne przedsiębiorstwa przynależą do narodu, co uzasadnia potrzebę ich funkcjonowania, zwiększania efektywności oraz zaopatrywania i wspierania ze strony państwa, przywiązują dużą wagę do rozwoju regionów, odrębnych przedsiębiorstw, konkretnych ludzi, dlatego podejmują częste wyjazdy służbowe wewnątrz swych państw, mają podobne cechy charakteru, takie jak aktywność, pragmatyczność, i popularność”<sup>372</sup>. Powyższa opinia propagandy jest jednym z licznych głosów komunikacji politycznej, mającej na celu dodanie Łukaszence zalet przez tworzenie mitu o silnym liderze i umiejscowienie go w jednym szeregu z czołowym liderem światowej polityki. Podobne emocjonalne przekazy perswazyjne mają służyć wzmocnieniu i promowaniu wizerunku prezydenta. Proces zakorzenienia się w świadomości obywateli informacji o osobistej przyjaźni dwóch liderów oraz korzystnej współpracy białorusko-chińskiej charakteryzują się zwięzłością, permanentnym powtarzaniem nie zawsze prawdziwych informacji, różnymi źródłami pochodzenia informacji (telewizja, portale informacyjne, informacyjne zasoby w sieciach społecznościowych, takich jak Facebook, Instagram itp., komunikator internetowy – Telegram). Opinie tego rodzaju, nieustannie ujawniane w mediach, a także wspierane przez posłusznych naukowców oraz elity polityczne kraju, mogą służyć wyłącznie chęci okłamywania społeczeństwa. Na podstawie tych praktyk powstają mity niemające nic wspólnego z rzeczywistością<sup>373</sup>.

Polski badacz Maciej Hartliński zauważa, że aby efektywnie wykorzystywać metody powtarzania, potrzeba jeszcze jednej istotnej cechy – prestiżu przywódcy, który wynika z cech indywidualnych oraz jest posiadany jedynie przez nieliczne osoby, które są zdolne do

---

<sup>372</sup> Tamże, s. 198–200.

<sup>373</sup> Więcej na ten temat: T. Schwartz jako pierwszy twórca telewizyjnej reklamy politycznej wykorzystał przekaz emocjonalny dla oddziaływania na wyborców. W. Cwalina, *Telewizyjna reklama polityczna*, Lublin 2000, s. 66.

wywierania ponadprzeciętnego wpływu na otoczenie<sup>374</sup>. Posiadanie i wzmacnianie rzekomego prestiżu osobistego stanowi fundament władzy autorytarnej Łukaszenki, co pozwala budzić strach w elitach rządzących oraz w społeczeństwie.

Wysoka częstotliwość spotkań na najwyższym szczeblu powoduje również niezwykle aktywność w rozwoju stosunków z Chinami zespołu administracji prezydenckiej, ministrów, szefów departamentów i regionów. W latach 2016–2020 spotkania premierów obu państw miały charakter doroczny, mnożyły się wzajemne wizyty na poziomie ministerstw i regionów Republiki Białoruś i Chińskiej Republiki Ludowej. W tych latach liczba wizyt na poziomie wiceministra i wicegubernatora z Białorusi do Chin wzrosła do 38. Chińczycy również aktywnie odwiedzali Białoruś. Liczba odwiedzin biznesowych, dyplomatycznych i innych wzrosła z 9 do 28<sup>375</sup>. Dodatkowy impuls tej współpracy dodało założenie w 2014 roku Białorusko-Chińskiego Międzyrządowego Komitetu ds. współpracy. Podzielono go na pięć mniejszych pododdziałów: grupa ds. handlu i współpracy gospodarczej, grupa ds. współpracy wstępnej i technicznej, ds. edukacji, ds. kultury oraz ds. bezpieczeństwa. Posiedzenia Międzyrządowego Komitetu odbywają się raz na dwa lata. Stronę białoruską reprezentują wtedy wicepremier i zastępca szefa Administracji Prezydenta, stronę chińską – sekretarz Komisji Polityczno-Prawnej KC KPCh. Ponadto odbywają się kontakty na poziomie parlamentów obu krajów. Zarówno w parlamencie białoruskim, jak i chińskim stworzone tzw. Grupy przyjaźni, m.in. zajmujące się poszerzeniem kontaktów na poziomie kobiet-parlamentarzystek oraz młodzieży.

### **1.3. Miejsce Republiki Białoruś w polityce strategicznego partnerstwa ChRL**

Według przytoczonej na początku niniejszej pracy teorii „hierarchii partnerstwa strategicznego” każde państwo zajmuje swoje odpowiednie miejsce w stosunku wobec Chin. Miejsce w hierarchii partnerstwa strategicznego zależy głównie od własnych priorytetów ChRL oraz potencjału i gotowości państw-partnerów do realizacji tych priorytetów.

Białoruś i Chiny ustanowiły stosunki dyplomatyczne w 1992 roku, jednak dopiero w 2013 roku państwa te podpisały wspólną deklarację w sprawie ustanowienia wszechstronnego partnerstwa strategicznego. Wcześniej od Białorusi strategiczne partnerstwo z Chinami ustanowiły następujące państwa regionu EŚW: Rosja (2001), Unia Europejska (2003),

---

<sup>374</sup> M. Hartliński, *Przywództwo polityczne. Wprowadzenie*, Olsztyn 2012, s. 28–30.

<sup>375</sup> *О политических отношениях Беларуси и Китая*, <https://china.mfa.gov.by/ru/bilateral>, data dostępu: 01.04.2022.

Ukraina (2011), Polska (2011), a to tylko początek listy. Jak słusznie zauważa białoruski naukowiec Andrej Yeliseev: „Paradoks polega na tym, że A. Łukaszenka i inni białoruscy urzędnicy jeszcze wcześniej [według autora przed rokiem 2013 – T.I.], w ciągu ostatnich lat, deklarowali rzekomo istniejące strategiczne partnerstwo białorusko-chińskie”<sup>376</sup>. Okazuje się, że strona białoruska umyślnie zastępowała sformułowanie „współpraca strategiczna” (戰略合作) i wykorzystywała w oficjalnej retoryce formułę „partnerstwo strategiczne” (戰略夥伴關係) w celu zwiększenia dyplomatycznej rangi partnerstwa.

Okres aktywacji relacji wzajemnych białorusko-chińskich jest zbieżny z początkiem wojny rosyjsko-ukraińskiej w 2014 roku. Piszą o tym białoruscy eksperci, Jurij Carik, Arsenij Savicki i Nikołaj Savkov: „Konflikt ten wystąpił jako jeden z głównych powodów zwiększenia strategicznej uwagi Chin w kierunku Białorusi, zmuszając Pekin do rewizji jednej trzeciej własnych pierwotnych planów promowania Inicjatywy Pasa i Szlaku w Europie Wschodniej, gdzie szczególna rola była przypisana Ukrainie”<sup>377</sup>.

Przyspieszenie w rozwoju relacji dwustronnych po 2014 roku nastąpiło prawie we wszystkich obszarach stosunków wzajemnych. Zawarto szereg porozumień w sferze gospodarczej, politycznej i wojskowej, odbyły się liczne wzajemne wizyty na najwyższym szczeblu, rozpoczęła się realizacja jednego z kluczowych projektów Inicjatywy Pasa i Szlaku na Białorusi – Parku Przemysłowego Wielki Kamień. W 2015 roku Dyrektywa Prezydenta Republiki Białoruś nr 5 *O rozwoju Stosunków dwustronnych Republiki Białoruś z Chińską Republiką Ludową*<sup>378</sup> wyznaczyła rozwój relacji z Chinami jako jeden z głównych priorytetów polityki zagranicznej Białorusi. Nowy poziom partnerstwa strategicznego został osiągnięty podczas wizyty państwowej Łukaszenki w Chinach we wrześniu 2016 roku. Wyrażono je w formule „pełnego zaufania partnerstwa strategicznego i obopólnie korzystnej współpracy”<sup>379</sup>. Kolejny postęp w partnerstwie strategicznym zadeklarowały oba państwa we wrześniu 2022 roku, ustalając stosunki „wszechstronnego partnerstwa strategicznego na

---

<sup>376</sup> А. Елисеєв, *Беларусь-Китай: теперь настоящее стратегическое партнерство*, <https://belinstitute.com/be/blog/andrey-eliseev-belarus-kitay-teper-nastoyashee-strategicheskoe-partnerstvo>, data dostępu: 16.06.2022.

<sup>377</sup> Ю. Царик, А. Сивицкий, Н. Савков, *Беларусь – Китай: достижения, проблемы и перспективы стратегического партнерства*, <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/16605.pdf>, data dostępu: 16.09.2020.

<sup>378</sup> Директива Президента Республики Беларусь от 31.08.2015 № 5 «О развитии двусторонних отношений Республики Беларусь с Китайской Народной Республикой», <https://president.gov.by/bucket/assets/uploads/documents/5dir.pdf>, data dostępu: 16.06.2022.

<sup>379</sup> *Государственный визит в Китайскую Народную Республику*, <https://president.gov.by/ru/events/vstrecha-s-predsedatelem-vsekitajskogo-komiteta-narodnogo-politicheskogo-konsultativnogo-soveta-kitaja-juj-14530>, data dostępu: 16.06.2022.

każdą pogodę”. Doszło do tego podczas spotkania Alaksandra Łukaszenki i Xi Jinpinga podczas Rady głów państw-członków Szanghajskiej Organizacji Współpracy (dalej: SOW) w Samarkandzie (Uzbekistan)<sup>380</sup>.

Jednocześnie wbrew licznym informacjom w mediach o sukcesach białoruskiej dyplomacji i osiągnięciu najwyższego poziomu w chińskiej hierarchii partnerstwa strategicznego<sup>381</sup> Białoruś zajmuje w priorytetach chińskiej polityki zagranicznej skromne miejsce. Wyższą rangę stosunków Chiny mają z szeregiem innych państw, np. swoimi sąsiadami, czyli z Wietnamem, Laosem, Kambodżą, Mjanmą, Tajlandią i innymi, z wieloma państwami kontynentu afrykańskiego, a więc z Mozambikiem, Kongo, Sierra Leone, Senegalem, Namibią, Zimbabwe, czy także z państwami europejskimi, a zatem z Niemcami, Francją, Hiszpanią i innymi. Osobno można także wyróżnić relacje z organizacjami międzynarodowymi, takimi jak Unia Europejska, Unia Afrykańska czy Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej. Najwyższy poziom współpracy politycznej Chiny występuje w relacjach z Pakistanem i Federacją Rosyjską.

Xi Jinping podczas pekińskiego szczytu współpracy międzynarodowej pt. „Jeden pas i jeden szlak” powiedział: „Chiny i Białoruś nawiązały relacje «pełne zaufania partnerstwo strategiczne i obopólnie korzystnej współpracy» jako nowy etap w rozwoju współpracy chińsko-białoruskiej. Obie strony zdecydowanie wspierają się nawzajem w kwestiach związanych z głównymi problemami międzynarodowymi”<sup>382</sup>. Dalej podkreślił, że „Chiny traktują Białoruś jako ważnego partnera w budowie Inicjatywy Pasa i Szlaku i są gotowe do wykorzystania potencjału współpracy bilateralnej w celu obopólnie korzystnego rozwoju”. Mając na uwadze, że polityka partnerstwa strategicznego Chin jest odzwierciedleniem mentalności narodu chińskiego, który z cierpliwością dąży do osiągnięcia zamierzonych celów, można założyć tezę, że sformalizowanie partnerstwa z Białorusią jest zasobem politycznym raczej z pozycji długoterminowej.

Jak już wspomniano na początku, obraz relacji białorusko-chińskich znacząco się zmienił pod wpływem agresji rosyjskiej przeciwko Ukrainie w 2014 (aneksja Krymu i konflikt w Donbasie) oraz w 2022 roku (napaść zbrojna Federacji Rosyjskiej na Ukrainę).

---

<sup>380</sup> *Беларусь и Китай установили отношения всепогодного и всестороннего стратегического партнерства*, <https://www.belta.by/politics/view/belarus-i-kitaj-ustanovili-otnosheniya-vsepegodnogo-i-vsestoronnego-strategicheskogo-partnerstva-524039-2022>, data dostępu: 16.06.2022.

<sup>381</sup> Zob. Tabela 7. Lista niektórych najważniejszych strategicznych partnerów ChRL.

<sup>382</sup> *Си Цзиньпин встретился с Президентом Беларуси, 2017*, [http://russian.news.cn/2017-05/16/c\\_136289246.htm](http://russian.news.cn/2017-05/16/c_136289246.htm), data dostępu: 30.03.2022.

Uwaga Chin została przeniesiona z Ukrainy na Białoruś jako na państwo ulegające prawie wszystkim wpływom chińskim, a jednocześnie realizujące politykę wewnętrzną i zagraniczną zgodną z polityką Federacji Rosyjskiej. W obliczu nieprzewidywalności konfliktu rosyjsko-ukraińskiego interesy Chin na Białorusi również zależą od sytuacji geopolitycznej i są zmienne. Przed kryzysem społeczno-politycznym na Białorusi 2020 roku w kraj ten był traktowany przez Chińczyków jak geoeconomiczna platforma zdolna pod pewnymi warunkami (przystąpienie Białorusi do WTO, wypracowanie ram prawnych współpracy z Unią Europejską) zapewnić chińskim firmom dostęp zarówno do rynku europejskiego, jak i rynku Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej. Sankcje nałożone na białoruski biznes po 2020 i po 2022 roku oraz sankcje związane z udziałem w wojnie 2022 roku znacznie ograniczyły dostęp białoruskiego eksportu do rynków europejskich. Nadal duże znaczenie dla strony chińskiej ma potencjał transportowy i logistyczny Białorusi (pod warunkiem zachowania swobodnego przepływu towarów przez terytorium EUG), potencjał technologiczny w wielu obszarach (kołowe ciągniki wojskowe, wywrotki górnicze itp.)<sup>383</sup>.

Dalszy niekorzystny rozwój sytuacji dla Federacji Rosyjskiej i Białorusi na Ukrainie może spowodować również zmianę w polityce Chin we wschodniej Europie. Chiny z pozycji supermocarstwa w każdej chwili mogą zamienić partnera, aby lepiej realizować własne priorytety polityki zagranicznej. Dlatego dość wysoki poziom Białorusi w hierarchii partnerstwa strategicznego nie odzwierciedla dość ostrożnej polityki Chińskiej Republiki Ludowej w relacjach białorusko-chińskich. Kierownictwo ChRL jest dobrze zorientowane co do słabości pozycji międzynarodowej białoruskich władz, na czele z Łukaszenką. Wiedzą o poważnych problemach wewnętrznych i są raczej zainteresowani we współpracy „tu i teraz”. Ten stan nastrojów po stronie chińskiej nie jest również tajemnicą dla władz w Mińsku. Świadczy o tym punkt pierwszy Dyrektywy nr 9 Prezydenta Republiki Białoruś *O dwustronnych relacjach białorusko-chińskich* z dnia 3 grudnia 2021 roku<sup>384</sup> o tym, że Ministerstwo Spraw Zagranicznych w ciągu 2022 roku ma „zapewnić poprawy statusu relacji białorusko-chińskich do poziomu «żelaznego braterstwa, wzorcowego partnerstwa na każdą pogodę” poprzez podpisanie odpowiedniej deklaracji”<sup>385</sup>. O wielkich oczekiwaniach strony białoruskiej świadczy ponadto fakt, że w 2016 roku przywódca państwa białoruskiego

---

<sup>383</sup> Ю. Царик, А. Сивицкий, Н. Савков, *Беларусь – Китай*, op. cit.

<sup>384</sup> *О развитии двусторонних отношений Республики Беларусь с Китайской Народной Республикой*, Директива № 9 от 3 декабря 2021 г., <https://president.gov.by/ru/documents/direktiva-no-9-ot-3-dekabrya-2021-g>, data dostępu: 21.12.2021.

<sup>385</sup> Tamże.

wręczył Xi Jinpingowi najwyższe wyróżnienie państwowe – order numer jeden „Za umacnianie pokoju i przyjaźni”<sup>386</sup>.

#### **1.4. Współpraca regionów jako ważny element rozwoju stosunków dwustronnych**

Współpraca regionalna stanowi ważny czynnik rozwoju relacji dwustronnych we wszystkich sferach życia<sup>387</sup>. W ramach tzw. dyplomacji publicznej rozwija się współpraca regionów, nawiązują się kontakty między poszczególnymi miastami. Pierwszymi z białoruskich i chińskich miast, które zdecydowały się na nawiązanie współpracy partnerskiej były Mińsk i największe chińskie miasto Czangczun, centrum prowincji Jilin, które podpisały Porozumienie w sprawie ustanowienia relacji miast partnerskich już w 1992 roku. Obecnie (stan na 16.06.2022) każdy z sześciu białoruskich regionów, w tym stolica republiki, nawiązał już współpracę partnerską z kilkoma prowincjami Chińskiej Republiki Ludowej. Miasta obu państw podpisały ponad 20 umów o współpracy<sup>388</sup>. W Kantonie, Szanghaju, Chongqing, Hongkongu (Specjalnym Regionie Administracyjnym) działają konsulaty generalne Republiki Białoruś. W Chinach 11 ośrodków analitycznych zajmuje się badaniami perspektyw rozwoju współpracy z Białorusią<sup>389</sup>, co świadczy o nadal istniejącym zainteresowaniu możliwości wykorzystania „karty białoruskiej” jako jednej z metod poszerzania swych globalnych wpływów.

Pierwsze kroki w dziedzinie pracy systemowej dotyczącej regionalnej współpracy zostały postawione w 2002 roku, kiedy Białoruska Izba Przemysłowo-Handlowa (dalej: BIPH) i Chiński Komitet Rozwoju Międzynarodowego Handlu (dalej: CKRMH) opracowały wspólny Plan Działań na rzecz aktywizacji białorusko-chińskiej współpracy handlowo-gospodarczej na lata 2003–2004. W ramach planu przewidywano przypisanie określonych prowincji Chin do każdego z sześciu regionalnych oddziałów BIPH, tym samym ustanawiając bezpośredni kontakt między władzami regionalnymi obu państw, zajmującymi się rozwojem

---

<sup>386</sup> *Государственный визит в Китайскую Народную Республику*, <https://president.gov.by/ru/events/vstrecha-s-predsdatelem-vsekitajskogo-komiteta-narodnogo-politicheskogo-konsultativnogo-soveta-kitaja-juj-14530>, data dostępu: 30.09.2016.

<sup>387</sup> Przez region autorka rozumie jednostkę podziału administracyjnego Białorusi, który istnieje od roku 1960. Wprowadzono go jeszcze za czasów Białoruskiej SRR, kiedy wydzielono jedno miasto Mińsk oraz 6 obwodów (brzeski, grodzieński, homelski, miński, mohylewski, witebski).

<sup>388</sup> Pełny spis miast i regionów partnerskich Republiki Białoruś i Chińskiej Republiki Ludowej został przedstawiony w aneksie 5.

<sup>389</sup> *Белорусско-китайское межрегиональное сотрудничество и побратимские связи*, <https://china.mfa.gov.by/ru/bilateral/regional/info>, data dostępu: 16.06.2022.



przemysłu i wymianą handlową. Rok później zostały podpisane porozumienia o współpracy oddziałów regionalnych BIPH z podkomitetami CKRMH.

Kamieniem milowym we współpracy regionalnej można określić podpisanie w 2005 roku *Umowy międzyrządowej o zasadach współpracy między lokalnymi wykonawcami i administracyjnymi organami Republiki Białoruś i lokalnymi samorządami Chińskiej Republiki Ludowej*, w której strony deklarują chęć aktywnego propagowania rozwoju bilateralnej międzyregionalnej współpracy i „zawierania porozumień, które nie będą umowami międzynarodowymi”<sup>390</sup>. Pewny wpływ na rozwój tego rodzaju współpracy wywarły sukcesy rosyjsko-chińskiej i kazachsko-chińskiej współpracy międzyregionalnej, które w tamtym czasie stanowiły ważny czynnik istotnego wzrostu wzajemnych obrotów handlowych tych państw. Rząd białoruski zainspirowały do naśladowania poważne sukcesy Kazachów w tej dziedzinie, zwłaszcza ze względu na to, że w porównaniu z rosyjskimi i kazachskimi regionami współpraca regionalna z Białorusi z Chinami była na etapie początkowym.

Podczas VII posiedzenia Białorusko-Chińskiej Komisji ds. Współpracy Handlowej i Gospodarczej został opracowany wieloletni program udziału strony białoruskiej w rozwoju chińskich regionów zachodnich i rozbudowy bazy przemysłowej północno-wschodnich prowincji, co znalazło odzwierciedlenie w przyjętym Memorandum<sup>391</sup>. Dokument ten sprzyjał pierwszym praktycznym sukcesom współpracy regionalnej. Białoruskie firmy dostarczyły do Chin technikę rolniczą i drogową, na rzecz poszczególnych chińskich regionów zrealizowano usługi inżynierskie. Przeprowadzono również modernizację parku maszynowego, zbudowano od podstaw bazę serwisową dla białoruskiego sprzętu w Chinach. Działania obu rządów na rzecz białorusko-chińskiej współpracy regionalnej sprzyjały również znacznemu ożywieniu kontaktów politycznych stron na poziomie prowincji i obwodów, miast i regionów. Zaczynając od 2005 roku, oba rządy prowadzą systematyczną pracę na tym odcinku współpracy regionalnej. Odbyło się kilkadziesiąt wzajemnych wizyt, została opracowana dwustronna baza prawna na poziomie regionalnym – umowy o nawiązaniu przyjaznych stosunków, współpracy, protokoły intencyjne współpracy w dziedzinie gospodarki, handlu,

---

<sup>390</sup> *Соглашение между правительством Республики Беларусь и правительством Китайской Народной Республики о принципах сотрудничества между местными исполнительными и распорядительными органами Республики Беларусь и местными правительствами Китайской Народной Республики*, [http://www.belaruschina.by/ru/belarus\\_china/legal.html](http://www.belaruschina.by/ru/belarus_china/legal.html), data dostępu: 12.01.2022.

<sup>391</sup> *7 заседание Белорусско-Китайской комиссии*, [http://www.belaruschina.by/ru/committee/meeting/seventh\\_meeting.html](http://www.belaruschina.by/ru/committee/meeting/seventh_meeting.html), data dostępu: 12.01.2022.

nauki i technologii, kultury, sportu, opieki zdrowotnej. W celu intensyfikacji współpracy międzyregionalnej został zainicjowany Rok Regionów, którego uroczysta inauguracja odbyła się w Mińsku w sierpniu 2021 roku. W tym samym roku Plan na Rok Regionów obejmował 101 wydarzeń. W roku 2022 również zaplanowano szereg wydarzeń w dziedzinie współpracy regionalnej. Wojna na Ukrainie jedynie nieznacznie przeszkodziła w ich realizacji. Rok Regionów jest trzecim wydarzeniem tematycznym po Roku Turystyki, który odbył się w 2018 roku, oraz Roku Edukacji w 2019 roku<sup>392</sup>.

Na tle innych sektorów gospodarki można wyróżnić współpracę regionalną w sferze naukowo-technicznej, która jest przedmiotem specjalnego zainteresowania chińskiej strony na całym świecie. Współpraca między uniwersytetami, wolnymi strefami ekonomicznymi, ośrodkami naukowymi rozwijała się w pierwszej kolejności. Państwowy komitet w sprawie nauki i techniki Republiki Białoruś nawiązał współpracę z komitetami w sprawie nauki i technologii w miastach i regionach Chin, np. Pekin, Harbin, Hainan, Changchun i nie tylko. Poza tym porozumienia o współpracy podpisały najważniejsze białoruskie uniwersytety, zarówno w Mińsku, jak i w każdym obwodowym mieście Białorusi.

Współpraca regionalna ma również przełożenie na wspólne projekty gospodarcze (zob. aneks 2). W październiku 2010 roku w Pekinie otwarto zakład montażowy i centrum serwisowe spółki Avik–BelAZ LLC „Maszyny górnicze”, założonej przez Białoruską Fabrykę Samochodów (dalej: BelAZ) i CATIK Supply Corporation, która jest częścią China Aviation Industry Corporation. Trzeba zauważyć, że BelAZ jest strategicznym przedsiębiorstwem białoruskiego przemysłu, produkującym sprzęt górniczy i drogowy, eksportowany do ponad 80 państw świata. BelAZ produkuje największą na świecie wywrotkę górniczą o ładowności 360 ton<sup>393</sup>. W 2021 roku firma zapoczątkowała produkcję 60-tonowego BelAZ-75520 według chińskiego projektu, przypominającego amerykańską wywrotkę.

Wśród planów finansowania przez stronę chińską projektów w białoruskich regionach można odnotować także inne, np. budowę fabryki akumulatorów w pobliżu Brześcia, elektryfikację odcinków kolejowych w obwodzie Homelskim i Mohylewskim, budowę fabryk do produkcji bielonej masy siarczanowej na bazie Zakładu Celulozowo-Papierniczego Swietłogorsk, wytwórni sody kalcynowanej, budownictwo mieszkań przemysłowych, budowę

---

<sup>392</sup> Zob.: *Беларусь и Китай открыли совместный Год регионов*, <https://rg.ru/2021/08/26/belarus-i-kitaj-otkryli-sovmestnyj-god-regionov.html>, data dostępu: 26.08.2021.

<sup>393</sup> Więcej na ten temat: *БЕЛАЗ: стратегия непрерывного совершенствования*, [https://advis.ru/php/print\\_news.php?id=55EA9374-0D5F-D244-AD43-9E298DD83597](https://advis.ru/php/print_news.php?id=55EA9374-0D5F-D244-AD43-9E298DD83597), data dostępu: 26.05.2022.

nowych elektrowni na bazie elektrowni Berezowskiej i Łukomlskiej, budowę kompleksu hotelowego „Pekin” w Mińsku i wiele innych. Nie wszystkie te plany rozwoju współpracy udało się zrealizować. Nie wszystkie są również akceptowane przez społeczeństwo białoruskie. Niektóre z nich wzbudzają ogromne kontrowersje w wielu aspektach. Dotyczy to w szczególności projektu inwestycyjnego wytwórni bielonej masy siarczanowej na bazie Zakładu Celulozowo-Papierniczego Swietłogorsk (dalej: ZCP Swietłogorsk). Swój sprzeciw budowie zgłaszają ekolodzy. Dlatego planowane terminy (2015 rok) były wielokrotnie przesuwane, a generalny wykonawca z Chin, CAMCE Corporation, nie wywiązywał się ze swoich zobowiązań. Ta firma za każdym razem znajdowała się w epicentrum skandali. W końcu umowa z generalnym wykonawcą została rozwiązana, a ZCP Swietłogorsk zrealizował projekt samodzielnie w 2019 roku, przy zaangażowaniu białoruskich wykonawców<sup>394</sup> oraz białoruskich władz przy osobistym poparciu Łukaszenki. Straty netto Zakładu Swietłogorska w 2018 roku wyniosły ponad 206,7 mln rubli białoruskich, ponad czterokrotnie więcej niż w 2017 roku, a pod koniec 2020 roku odnotowano stratę netto w wysokości 72 mln rubli białoruskich. Sprawozdanie z wyników za 2021 rok nie zostało jeszcze opublikowane, jednak już wiadomo, że coroczne walne zgromadzenie akcjonariuszy Zakładu Swietłogorska, które odbyło się 30 marca 2022 roku, postanowiło nie naliczać dywidendy „z powodu niewystarczającej części zysków do naliczenia minimalnej obowiązkowej części dywidendy”<sup>395</sup>. Sytuacja z ZCP Swietłogorsk to niejedyny przykład związany z problemami realizacji chińskich inwestycji na Białorusi. Świadczy to wyraźnie, że nie zawsze inwestycje z Chin wiążą się z uczciwą realizacją zakładanych planów.

Dotychczasowe doświadczenia współpracy międzyregionalnej Republiki Białoruś i Chińskiej Republiki Ludowej pozwalają sformułować następujące wnioski:

Po pierwsze, władze lokalne Białorusi są słabo zorientowane w sprawie korzyści płynących z inwestycji chińskich. Dlatego tak słabe jest zaangażowanie regionów administracyjnych, małych i średnich miast na rzecz zagranicznej działalności gospodarczej oraz niewysoki jest poziom rozwoju kontaktów międzyregionalnych w kwestii handlu zagranicznego<sup>396</sup>. Władze białoruskie, wymagając od regionów zaangażowania we

---

<sup>394</sup> Президент приехал на проблемный Светлогорский ЦКК. Что известно о предприятии, на которое жаловались местные, <https://news.tut.by/economics/672581.html>, data dostępu: 14.02.2020.

<sup>395</sup> Узнали, что еще планирует производить Светлогорский ЦКК и когда, <https://www.ranak.me/2022/04/27/uznali-cto-ese-planiruet-proizvodit-svetlogorskij-ckk-i-kogda>, data dostępu: 27.04.2022.

<sup>396</sup> *Философия и идеология жизнедеятельности Беларуси: теоретические основы антикризисной модели и механизмы ее реализации*, П.Г. Никитенко [и др.], Минск 2009, s. 571.

współpracę z Chinami, jednocześnie nie dążą do zapewnienia Chińczykom pozycji uprzywilejowanej, na co liczą niebezpiecznie władze chińskie. Słabo rozwinięte relacje między poszczególnymi rejonami administracyjnymi i miastami Białorusi okazują negatywny wpływ na współpracę międzyregionalną na poziomie międzynarodowym.

Po drugie, nieporównywalny jest obszar i liczba ludności prowincji Chin oraz regionów Białorusi, gdyż każda chińska prowincja jest tak duża, jak kraj środkowoeuropejski. W związku z tym nadzieje rządu na przyspieszony rozwój regionów Republiki Białoruś dzięki współpracy z Chinami się nie spełniają. Pośrednio świadczy o tym Dyrektywa Prezydenta Republiki Białoruś *W sprawie rozwoju stosunków dwustronnych Republiki Białoruś i Chińskiej Republiki Ludowej*<sup>397</sup>, według której w ramach współpracy międzyregionalnej planuje się co najmniej 100 milionów USD bezpośrednich chińskich inwestycji zainwestować w gospodarkę każdego z regionów Białorusi<sup>398</sup>. Jak stwierdza Eugeniusz Mironowicz: „Hasła podobne z pewnością wyolbrzymiały rzeczywistość w relacjach białorusko-chińskich, zaś propozycja osi Pekin–Moskwa–Mińsk świadczyła także o tym, że prezydent A. Łukaszenka najwyraźniej przeceniał znaczenie swojego kraju w polityce międzynarodowej”<sup>399</sup>.

Po trzecie, ideologiczne pokrewieństwo Republiki Białoruś i Chińskiej Republiki Ludowej stanowi ważny, a może najważniejszy czynnik sprzyjający rozwojowi wszechstronnej współpracy regionalnej. Przez 26 lat chińskie władze komunistyczne odbierały rządy Łukaszenki jako gwarancję dla możliwości penetracji rynków państw Unii Europejskiej, jako swoistą gwarancję stabilności i spokoju w regionie. Kryzys społeczno-polityczny 2020 roku, białoruska rewolucja godności i masowe protesty na Białorusi spowodowały swoiste otrzeźwienie władz chińskich, a także wyraźne ochłodzenie w relacjach białorusko-chińskich. W tym okresie Chiny nie bez powodu skupiły swoją uwagę na relacjach rosyjsko-chińskich, słusznie dostrzegając całkowitą zależność Łukaszenki od Putina. Domniemywać można, że Chiny z pozycji obserwatora oczekiwały na uregulowanie konfliktu społecznego na Białorusi za pośrednictwem Federacji Rosyjskiej. Dopiero po zdławieniu protestów społecznych, przy wyraźnym poparciu Putina, Chińczycy wrócili do współpracy

---

<sup>397</sup> Директива Президента Республики Беларусь от 31.08.2015 № 5 «О развитии двусторонних отношений Республики Беларусь с Китайской Народной Республикой», <https://president.gov.by/bucket/assets/uploads/documents/5dir.pdf>, data dostępu: 16.06.2022.

<sup>398</sup> Сотрудничество с Китайской Народной Республикой, <http://sov.minsk.gov.by/sotrudnichestvo-s-kitajskoj-narodnoj-respublikoj>, data dostępu: 17.06.2022.

<sup>399</sup> E. Mironowicz, *Polityka zagraniczna Białorusi 1990–2010*, op. cit., s. 126.

pod hasłem *business as usual*. Łukaszenka w tej postawie Chin dopatrywał się nowych możliwości utrwalenia swego reżimu w postaci sojuszu Chiny–Rosja–Białoruś.

### **1.5. Współczesne relacje białorusko–chińskie w opinii ekspertów prorządowych**

Specyfika rządów Łukaszenki wymaga nieustannego usprawiedliwienia jego autokratycznych metod rządzenia ze strony lojalnych mu naukowców, wpisujących się logicznie w system powszechnej indoktrynacji społecznej. Metody stosowane przez prorządowe ośrodki naukowe są dalekie od obiektywnych badań naukowych, przypominają one praktyki szeroko rozpowszechnione w Związku Sowieckim. W swoich publikacjach badacze ci wykazują podobieństwa polityki wewnętrznej oraz zewnętrznej obu państw<sup>400</sup>. Dowodzą, że polityczna i ekonomiczna współpraca Republiki Białoruś i Chińskiej Republiki Ludowej oparta jest na kilku fundamentalnych podstawach.

Po pierwsze, istotna jest aktywna rola państwa w gospodarce, przewidująca interwencję urzędów państwowych w procesy gospodarcze, w tym stosowanie metod bezpośredniej regulacji państwa w tych obszarach, w których samoregulacja rynku jest nieskuteczna.

Silna władza państwowa jest rozumiana zarówno jako warunek zapewnienia stabilności politycznej, jak i gwarant sprawiedliwości społecznej, efektywności ekonomicznej, a także jako gwarant bezpieczeństwa, integralności terytorialnej i suwerenności państwa. W związku z tym przesłanie Xi Jinpinga skierowane do delegatów XIX Zjazdu KPCh brzmiało następująco: „Konieczne jest stanowcze przestrzeganie zasady «interes państwa ponad wszystko»”<sup>401</sup>. Łukaszenka z kolei wielokrotnie podkreślał, że silna władza państwowa jest gwarantem zapobiegania oligarchicznej permissywności, wyprzedazy bogactwa narodowego, destrukcji gospodarki narodowej i zapobieżenia przestępczości. Podobne deklaracje obu przywódców są jedynie pobożnymi życzeniami. W rzeczywistości, jak świadczą wyniki badań niezależnych ośrodków badawczych, państwa o gospodarce centralnie sterowanej są dotknięte korupcją w większym stopniu niż te o gospodarce wolnorynkowej. Potwierdzeniem

---

<sup>400</sup> Więcej na ten temat zob.: *Опыт китайской политики реформ и открытости и его актуальность для белорусской модели устойчивого социально-экономического развития*, Минск 2018; В.И. Бельский, С.Г. Голубев, *Развитие белорусско-китайских отношений через призму социально-экономических моделей развития двух стран*; К. Рудый, *Финансовая диета: реформы государственных финансов Беларуси*, Минск 2016; *Совершенствование механизма коммерциализации инноваций в Беларуси с учётом опыта Китая*, ред. В.И. Бельский, Д.В. Муха, Минск 2019.

<sup>401</sup> *Полный текст доклада, с которым выступил Си Цзиньпин на 19-м съезде КПК*, [http://ru.china-embassy.gov.cn/rus/ztbd/19sjd/201711/t20171104\\_3112907.htm](http://ru.china-embassy.gov.cn/rus/ztbd/19sjd/201711/t20171104_3112907.htm), data dostępu: 20.06.2022.

tej tezy jest wysoki poziom Indeksu Postrzegania Korupcji (*Corruption Perceptions Index*, dalej: CPI) – tak w Chinach, jak i na Białorusi – który pokazuje, jak skorumpowany jest sektor publiczny każdego z tych państw z pozycji ekspertów i przedsiębiorców. Według CPI poziom korupcji w 2021 roku w Chinach wyniósł 45/100, a ChRL zajmowała pozycję 66/180 w raporcie (tzn. 66 pozycję na 180 państw świata). Poziom korupcji na Białorusi wyniósł z kolei 41/100, a kraj zajął pozycję 81/180<sup>402</sup>. Pomimo szczegółowej kontroli państwa wysiłki antykorupcyjne zarówno w Chinach, jak i na Białorusi ulegają stagnacji, a prawa człowieka i demokracja są atakowane. A trzeba pamiętać, że ochrona praw człowieka ma kluczowe znaczenie w walce z korupcją: państwa z dobrze chronionymi wolnościami obywatelskimi na ogół uzyskują wyższe wyniki w Indeksie Postrzegania Korupcji, podczas gdy państwa, które naruszają wolności obywatelskie, uzyskują niższe wyniki. W kontekście Białorusi, gdzie głównym decydem polityki wewnętrznej i polityki zagranicznej jest Łukaszenka, organizacje społeczne mogłyby być ostatnim niezależnym mechanizmem kontroli władzy. Główne przyczyny wysokiego poziomu korupcji na Białorusi to m.in. zanik własności prywatnej na rzecz kolektywnej, scentralizowany sposób dystrybucji dóbr ekonomicznych, tworzenie się sieci zależności pomiędzy przedsiębiorstwami, osobami prywatnymi i decydentami.

Po drugie, według opinii białoruskiego prorządowego dyskursu naukowego zarówno białoruski, jak i chiński model ekonomiczny nie opiera się na konfrontacji prywatnych i państwowych form własności, ale na ich równoległym i komplementarnym istnieniu i rozwoju.

Jest to teza dość kontrowersyjna, ponieważ rząd Łukaszenki od lat prowadzi politykę maksymalnego wzmocnienia państwowych form własności sektora gospodarki kosztem prywatnych form sektora gospodarki narodowej. Białoruski model gospodarczy charakteryzuje się niezdolnością do rozdzielenia władzy i własności, co oznacza niezdolność do utworzenia konkurencyjnej gospodarki rynkowej przy niewielkiej ingerencji państwa w gospodarkę. Po dojściu do władzy Łukaszenka ograniczył rozpoczęte reformy rynkowe i wzmocnił administracyjną regulację gospodarki, prowadził politykę stopniowego

---

<sup>402</sup> Poziom korupcji państwa w sektorze publicznym mierzy się w skali od 0 do 100, gdzie 0 oznacza stan wysoce skorumpowany, a 100 oznacza brak korupcji. Pozycja kraju to z kolei jego ranga w stosunku do innych 180 państw w raporcie. Ranga nie jest więc tak istotna, jak wynik, jeśli chodzi o wskazanie poziomu korupcji w tym kraju. Zob.: *2021 Corruption Perceptions Index*, <https://www.transparency.org/en/cpi/2021/index/chn>, data dostępu: 25.01.2022. Wynik każdego kraju jest kombinacją co najmniej 3 źródeł danych pochodzących z 13 różnych badań i ocen dotyczących korupcji. Źródła są gromadzone przez różne renomowane instytucje, w tym Bank Światowy i Światowe Forum Ekonomiczne.

wyniszczenia prywatnego sektora gospodarki<sup>403</sup>. Przy tym liczba prywatnych podmiotów gospodarczych w różnych okresach waha się w zależności od polityki państwa wobec prywatnych form własności. W 2022 roku zostały wprowadzone nowe regulacje w Kodeksie podatkowym Białorusi<sup>404</sup>, według którego stawka podatkowa dla małych przedsiębiorców wzrosła trzykrotnie, co doprowadziło do wycofania się i relokacji części biznesu do państw ościennych. Według oficjalnej statystyki na dzień 1 czerwca 2021 roku na Białorusi pracowało 274 323 indywidualnych przedsiębiorców, a więc o 40 000 mniej niż w roku poprzednim<sup>405</sup>.

W odróżnieniu od Białorusi Chiny prowadzą zdecydowany kurs w kierunku systemu rynkowego o chińskiej specyfice. Można mówić o tzw. kapitalizmie państwowym, gdzie przedsiębiorstwa działają w warunkach rynkowych. Rynek ustala ceny na prawie wszystkie towary i usługi. Na chińskim rynku panuje ostra konkurencja i równowaga cen dotyczy prawie wszystkich towarów i usług. Chiński rząd wprowadza nowy model gospodarczy, określane czasem „modelem epoki Xi Jinpinga albo Xinomiką”. Jest to potężna mieszanka autokracji, technologii i dynamizmu<sup>406</sup>. Jej głównym celem jest uniezależnienie się od rynków zewnętrznych i dostawców oraz reorientacja na priorytety wewnętrznego rynku. W realizacji nowej polityki gospodarczej chiński rząd przejmuje niektóre najbardziej konkurencyjne i wpływowe przedsiębiorstwa i wzmocnia nadzór nad wielkimi firmami (np. TikTok, Alibaba, Ant i innymi), co czyni państwo nieprzewidywalnym i w konsekwencji psuje wizerunek Chin przed oczami światowych inwestorów<sup>407</sup>. W większości zauważono, że podobna polityka nie dotyczy wielkich firm zagranicznych. Są one w Chińskiej Republice Ludowej nietykalne.

Symptodem trendu przywracania znaczenia partii wydaje się choćby wzmocnienie kontroli nad prywatnymi przedsiębiorstwami – dobrym przykładem może być przyznana w kwietniu 2021 roku kara dla AliExpress – jednego z największych rodzimych przedsiębiorstw wynosząca w przeliczeniu prawie 2,8 mld USD<sup>408</sup>. Odnotujmy również, że w wielkich

---

<sup>403</sup> Ужесточение курса властей Беларуси: на очереди малый бизнес?, <https://www.dw.com/ru/kosnetsja-li-uzhestochenie-kursa-vlastej-belarusi-i-malogo-biznesa/a-58704335>, data dostępu: 08.02.2021.

<sup>404</sup> С 1 января 2022 г. вступили в силу основные положения Закона от 31.12.2021 № 141-3 Об изменении законов по вопросам налогообложения, ИП и физлицам, 11.01.2022, «ЭГ» №2.

<sup>405</sup> Ужесточение курса властей Беларуси: на очереди малый бизнес?, op. cit.

<sup>406</sup> *Xinomics - a new economic era is dawning in China*, „The Economist” z dnia 20.10.2020, <https://www.economist.com/podcasts/2020/10/20/xinomics-a-new-economic-era-is-dawning-in-china>, data dostępu: 15.03.2023

<sup>407</sup> Więcej na ten temat zob.: G. Soros, *Investors in Xi's China face a rude awakening*, „Financial Times” z dnia 30.08.2021, <https://www.ft.com/content/ecf7de34-e595-4814-9cbd-4a5119187330>, data dostępu: 15.03.2023.

<sup>408</sup> B. Góralczyk, *Nowy Długi Marsz*, op. cit., s. 152.

zmianach, których dokonało chińskie społeczeństwo w ciągu czterech dekad, wielka zasługa spoczywa na barkach małych i średnich przedsiębiorstw. Dlatego w kwestii rozwoju prywatnych i państwowych form własności istnieje odpowiednia asymetria pomiędzy Białorusią a Chinami.

Po trzecie, podstawą modelu rozwoju obu państw jest gospodarka oparta na wiedzy i innowacji.

W rzeczywistości polityka władz białoruskich i polityka władz chińskich w dziedzinie nauki i innowacji wykazuje mało cech wspólnych. Na Białorusi na przestrzeni lat finansowanie białoruskiej nauki było znacząco ograniczone, a nakłady na działalność naukowo-badawczą w latach 2005–2021 spadła do krytycznie niskiego poziomu<sup>409</sup>. Zdecydowana większość wyników działalności intelektualnej w sferze naukowej należy do państwa, które nie jest w stanie skutecznie zapewnić komercyjnego wykorzystania osiągnięć naukowych i technicznych. Potencjał intelektualny w postaci naukowców, pracowników inżynieryjno-technicznych i innych twórczych jednostek, pozbawionych praw do obiektów własności intelektualnej ze względu na ich oderwanie od wyników ich pracy twórczej, pozbawiony jest zarówno materialnych, jak i moralnych bodźców dla aktywizacji aktywności intelektualnej. Te wszystkie czynniki przyczyniają się do stagnacji potencjału intelektualnego Białorusi. Oprócz tego istniejące parki technologiczne, centra transferu technologii, fundusze innowacyjne i inne podmioty nie zapewniają efektywnego współdziałania nauki z sektorem produkcyjnym. W związku z tym rozwój naukowo-techniczny w Republice Białoruś znajduje się na stosunkowo niskim poziomie. Rządowy *Program rozwoju społeczno-gospodarczego Republiki Białoruś na lata 2021–2025* (dalej: program) jest kompletnie oderwany od sytuacji rzeczywistej, wśród głównych priorytetów wyróżniają się natomiast: „szczęśliwa rodzina, silne regiony, państwo intelektualne, państwo partnerskie, mające na celu wzmocnienie wzajemnego zaufania między państwem a społeczeństwem, państwem a jednostką, państwem a biznesem”<sup>410</sup>. Według tego programu w nowym pięcioleciu podjęto kurs na wprowadzanie informacyjno-komunikacyjnych i zaawansowanych technologii produkcyjnych we wszystkich sferach życia. Celem jest udział sektora IT w PKB kraju – co najmniej 7,5% w 2025 roku.

---

<sup>409</sup> W 2016 roku nakłady na działalność badawczo-rozwojową wynosiły 0,5% PKB, tymczasem progowy poziom nakładów, zapewniający bezpieczeństwo technologiczne i gospodarcze, winien wynosić przynajmniej 1% PKB. Dane za: *Основные показатели инновационной деятельности организаций промышленности*, Национальный статистический комитет Республики Беларусь, <https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/realny-sector-ekonomiki/nauka-i-innovatsii>, data dostępu: 23.03.2022.

<sup>410</sup> *Программа социально-экономического развития Беларуси на 2021-2025 годы*, <https://president.gov.by/bucket/assets/uploads/documents/2021/292uk.pdf>, data dostępu: 29.06.2021.



Niektóre zapisy brzmią absurdalnie w związku z kryzysem społeczno-gospodarczym po wydarzeniach 2020 roku, które spowodowały zauważalną falę emigracji studentów, naukowców, pracowników z sektora IT i innych przedstawicieli intelektualnej elity Białorusi. Co więcej, proponowane rozwiązania, np. utworzenie rozwiniętej infrastruktury teleinformatycznej (fizycznej, hybrydowej i cyfrowej) poprzez rozbudowę stacjonarnej szerokopasmowej sieci z wykorzystaniem światłowodowych linii komunikacyjnych i budowy sieci komórkowej czwartej generacji (4G) oraz piątej generacji (5G), są bardzo kosztowne. Realizacja siedmiu projektów infrastrukturalnych o łącznej wartości ponad 2 mld rubli białoruskich na razie wyhamowała<sup>411</sup>.

Chiny w 2015 roku ogłosiły program *Made in China 2025*, w ramach którego kładzie się akcent na rozwój państwa na podstawie innowacyjności. W ciągu 10 lat w trybie przyspieszonym planuje się przeprowadzenie restrukturyzacji gospodarki Chin i przekształcenie jej z fabryki światowej, borykającej się z szeregiem wyzwań (np. rosnącymi kosztami pracy, niską wartością dodaną i niskimi marżami), do potęgi produkcyjnej z samowystarczalnością technologiczną oraz nową infrastrukturą cyfrową. Duży akcent kładzie się na zieloną produkcję, taką jak energooszczędne i nowe pojazdy elektryczne oraz produkcję wysokiej klasy sprzętu, w tym informacyjne technologie nowej generacji i robotyka, lotnictwo, kolej i maszyny rolne. Plan wyznacza również trzy ramy czasowe – 2025, 2035, 2049 – w celu przekształcenia Chin w potężne i zasobne państwo przodujące w wielu dziedzinach nowoczesnych technologii. Ma się ono stać światowym liderem ekonomicznym, wyprzedzając USA. Skuteczna realizacja programu *Made in China 2025* zależy od właściwego wykorzystania i wprowadzenia innowacyjnych narzędzi finansowych. W tym celu Komitet Centralny KPCh i Rada Państwa podejmują szereg reform rozwoju sektora finansowego, aby zapobiec ryzyku finansowemu, zwiększenia możliwości obsługi finansowej transformacji i rozwoju przemysłowego, zabezpieczenia trudnego i kosztownego finansowania tego programu<sup>412</sup>. Więcej niż 4% PKB rocznie Chiny wydają na reformy innowacyjne, za pomocą których państwo chce wyjść na pozycje lidera w świecie<sup>413</sup>.

Białoruś ma archaiczną strukturę gospodarczą i co istotne nadal nie podąża w stronę reform. Przeciwnie, wyraźnie wzmacnia politykę wewnętrzną i zagraniczną opartą na

---

<sup>411</sup> Tamże.

<sup>412</sup> Więcej na ten temat zob.: 人民银行等八部委印发《关于金融支持工业稳增长调结构增效益的若干意见》, [http://www.gov.cn/xinwen/2016-02/16/content\\_5041671.htm](http://www.gov.cn/xinwen/2016-02/16/content_5041671.htm), data dostępu: 16.02.2016.

<sup>413</sup> „*Made in China 2025*” plan unveiled to boost manufacturing, <https://findchina.info/made-china-2025-plan-unveiled-boost-manufacturing>, data dostępu: 20.05.2015.

zasadach kapitalizmu państwowego, z jeszcze silniejszą rolą państwa, brnąc w strukturę ekonomiczną mocno przypominającą, jak twierdzi jeden z czołowych ekonomistów białoruskich Leonid Zlotnikov, model gospodarczy III Rzeszy<sup>414</sup>. W tej sytuacji wyniki badań prorządowych naukowców Białorusi, które są zbieżne z generalną linią propagandy rządowej, skierowane są jedynie na usprawiedliwienie autorytarnych rządów prezydenta Łukaszenki. Zawarte w nich postulaty o podobieństwach politycznych i gospodarczych Białorusi i Chin, skierowane są zarówno na potrzeby polityki wewnętrznej (w celu przekonania białoruskiego społeczeństwa o prawidłowym kursie rządowym), jak i polityki zewnętrznej (w celu pokazania zarówno Rosji, jak i państwom Zachodu, możliwości dywersyfikacji partnerów).

Białoruś i Chiny inaczej postrzegają to partnerstwo strategiczne. Dla Białorusi do 2020 roku to była próba uniknięcia „geopolitycznego wyboru” między Rosją a Zachodem, a po 2020 roku jedna z niewielu możliwości wyrwania się z izolacji politycznej i współpracy ze światowym liderem w nauce, gospodarce i innych aspektach. Dla Chin to partnerstwo nie ma charakteru geopolitycznego, tylko funkcjonalne. Białoruś jest postrzegana jako punkt na mapie Inicjatywy Pasa i Szlaku.

Kluczowym problemem współpracy jest zniekształcona percepcja władz białoruskich, która rodzi zawyżone oczekiwania dotyczące współpracy przede wszystkim od strony białoruskiej. Z tego powodu prognozy białoruskich i chińskich ekspertów dotyczące rozwoju relacji wzajemnych są różne: od negatywnych (zwłaszcza w sferze handlowej i gospodarczej) do pozytywnych (głównie ze strony Białorusinów), z możliwością dostosowania współpracy do różnych scenariuszy przyszłości.

---

<sup>414</sup> Л. Злотников, *Системный кризис в Беларуси. Что дальше?*, s. 18.

## 2. Polityka handlowa: zasięg, struktura i kierunki wymiany handlowej

Chińska Republika Ludowa jest jednym z ważnych partnerów handlowych Republiki Białoruś. W 2021 roku eksport towarów z Białorusi do Chin wyniósł 868,8 mln USD (9 miejsce wśród partnerów handlowych Białorusi), w tym samym czasie import z Chin jest prawie pięciokrotnie wyższy i wyniósł 4 071,4 mln USD (od 2015 roku Chiny stabilnie zajmują 2. miejsce wśród partnerów handlowych Białorusi według importu towarów. Pierwsze miejsce bezkonkurencyjnie zajmuje Federacja Rosyjska)<sup>415</sup>. W 2021 roku Chiny odpowiadały za 2,18% białoruskiego eksportu i 9,74% importu towarów na Białoruś z innych krajów. Dla kontekstu i zrozumienia perspektywy warto jednak dodać, że w 2021 roku Chiny wyeksportowały towary na cały świat o wartości około 3,36 biliona USD, import ze wszystkich krajów świata w tym okresie wyniósł 2,69 biliona USD<sup>416</sup>. Nie trzeba być ekspertem handlowym, aby zauważyć, że import z Białorusi stanowi ledwo zauważalny odsetek w chińskiej wymianie handlowej: 0,03% od całego importu Chin i zaledwie 0,12% całego chińskiego eksportu. Jednak w niektórych dziedzinach wymiany handlowej sytuacja jest nieco inna.

Analiza ilościowa importu towarów z Chin na Białoruś okresu badawczego od 2006 do 2021 roku pokazuje, że rósł on stale, z wyjątkiem okresów spadków globalnego popytu w 2009 i 2016 roku. Wolumin chińskiego importu na Białoruś w tym okresie zwiększył się z 553,6 mln USD do 4 071,4 mln USD, co stanowi orientacyjnie trzykrotny wzrost (zob. wykres 2)<sup>417</sup>. Udział Białorusi w eksporcie Chin jest niewielki w porównaniu do eksportu do Europy, który w 2021 roku wyniósł 518 mld USD<sup>418</sup>. W strukturze importu towarów z Chin w 2021 roku największe grupy towarowe to maszyny i sprzęt elektryczny oraz sprzęt do rejestracji i odtwarzania dźwięku, ich części i akcesoria, wolumin których wynosił 896,43 mln USD i stanowił 22% całego importu z Chin; reaktory jądrowe, piece, sprzęt i urządzenia mechaniczne i ich części, wolumin których wynosił 624,27 mln USD i stanowił 15% całego

---

<sup>415</sup> Dane za: Narodowy Komitet Statystyczny Republiki Białoruś, <https://www.belstat.gov.by>, data dostępu: 15.03.2023.

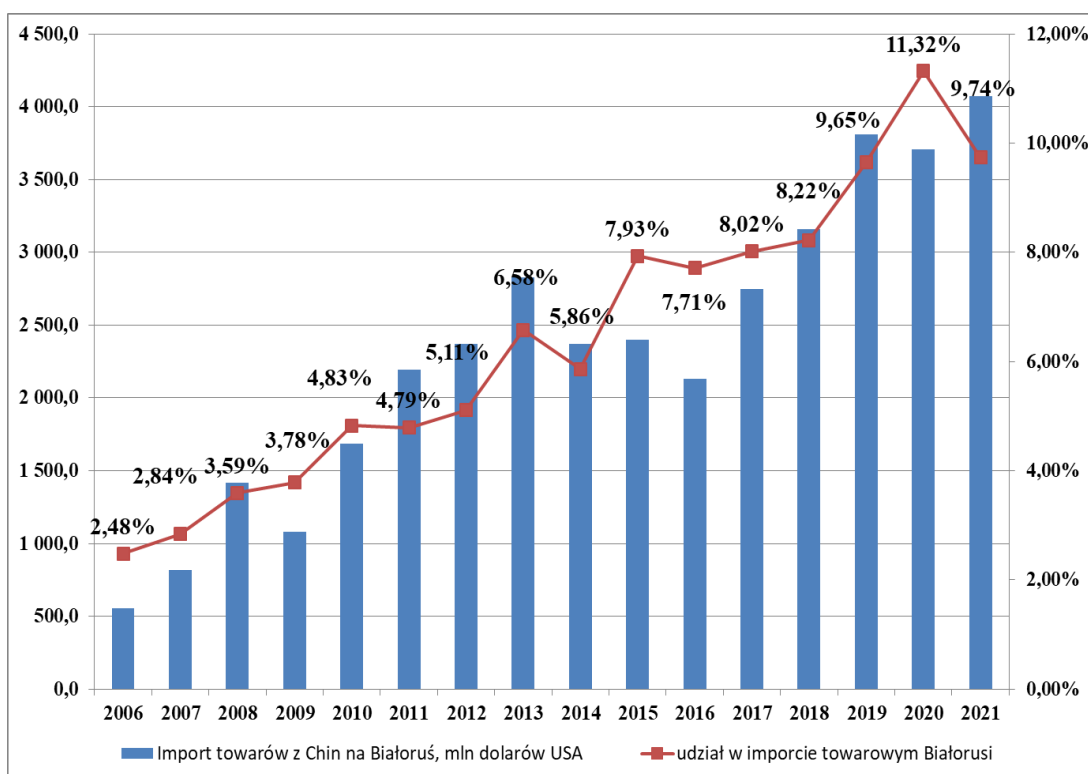
<sup>416</sup> Ogólny wzrost eksportu z Chin w okresie od 2006 do 2021 roku zwiększył się z 0,968 biliona USD do 3,36 biliona USD. Dane za: *Value of export of goods from China from 2011 to 2021*, <https://www.statista.com/statistics/263661/export-of-goods-from-china>, data dostępu: 04.07.2022.

<sup>417</sup> *China Exports to World in US\$ Thousand 2006-2019*, WITS, <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/StartYear/2006/EndYear/2019/TradeFlow/Export/Partner/WLD/Indicator/XPRT-TRD-VL#>, data dostępu: 04.07.2022.

<sup>418</sup> M. Kalwasiński, *Chiny zalały świat*, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Chiny-eksport-i-import-w-2021-r-Z-kim-handluja-Co-importuja-8259290.html>, data dostępu: 04.07.2022.

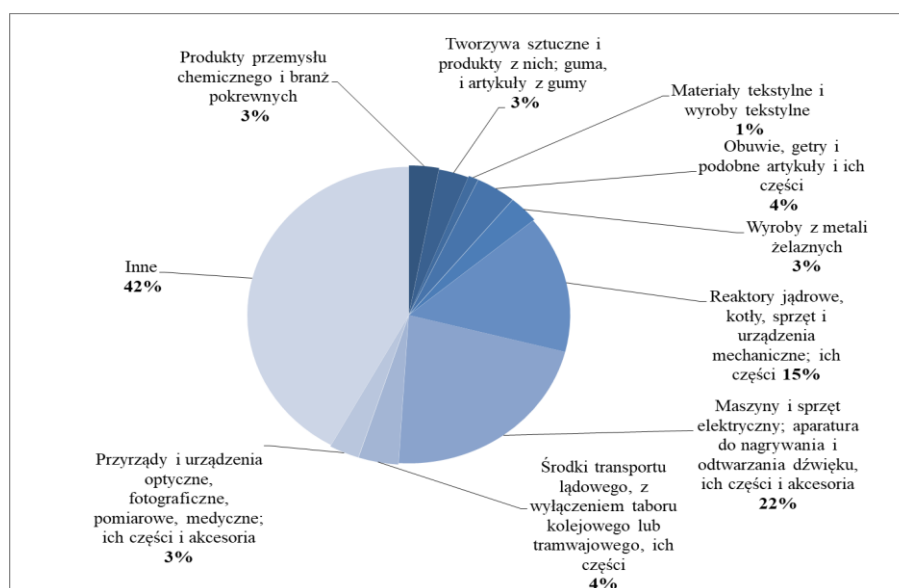
importu; środków transportu lądowego (poza taborem kolejowym i tramwajowym), ich części i akcesoriów, wolumin których wynosił 158,28 mln USD i stanowił 4% importu, a także produkty przemysłu chemicznego; tworzyw sztucznych i produkty z nich; guma i artykuły z niej; wyroby z metali żelaznych oraz produkty przemysłu lekkiego (obuwie, zabawki, sprzęt sportowy), stanowiący 14% całego importu (zob. wykres 2). Chiny sprzedawały do Mińska głównie wysoko przetworzone produkty przemysłowe i technologie. Różnorodność białoruskiego importu z Chin obejmuje wiele towarów przemysłowych i technologii. Importuje się dużą ilość produktów budowy maszyn, choć w samej Białorusi sektor ten był uważany za wysoko rozwinięty.

**Wykres 2. Import towarów z Chin na Białoruś z 2006 do 2021 roku**



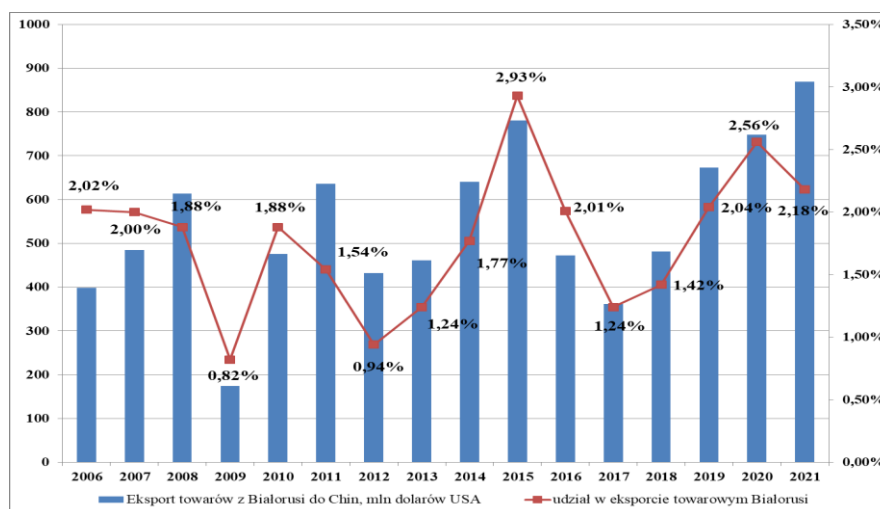
Źródło: oprac. własne na podstawie danych: Narodowy Komitet Statystyczny Republiki Białoruś, <https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/realny-sector-ekonomiki/vneshnyaya-torgovlya/vneshnyaya-torgovlya-tovarami/godovye-dannye>, data dostępu: 04.07.2022.

**Wykres 3. Struktura importu towarów z Chin w 2021 roku**



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: Tamże.

**Wykres 4. Eksport towarów z Białorusi do Chin z 2006 do 2021 roku**



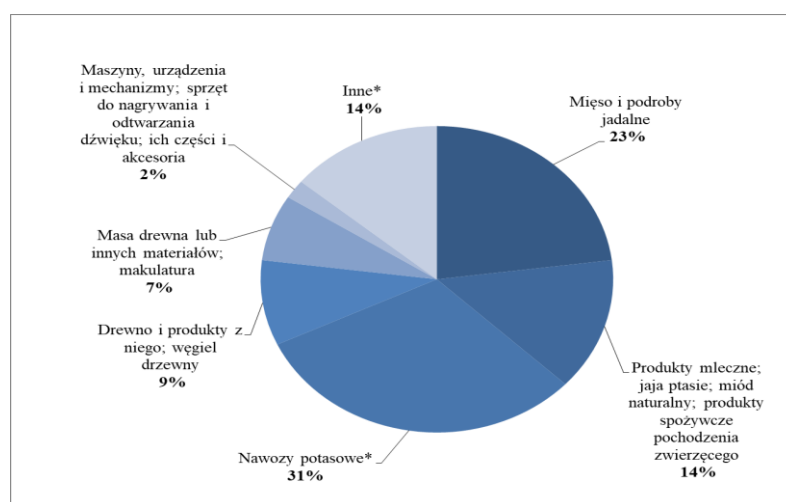
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: Tamże.

Zauważono jednocześnie, że białoruski eksport charakteryzował się niestabilną dynamiką (zob. wykres 4), na który wpływ miały czynniki polityczne oraz ogólnoświatowe tendencje. Zmiana geopolitycznych priorytetów Chin z powodu rosyjskiej agresji w 2014 roku spowodowała wycofanie chińskich inwestycji z Ukrainy i przeniesienie ich na Białoruś. Wizyta Xi Jinpinga na Białorusi w 2015 roku przypieczętowała tę zmianę priorytetów i pozwoliła osiągnąć rekordowe woluminy w eksporcie 640,3 mln USD i 781,0 mln USD

odpowiednio w 2014 i 2015 roku (zob. wykres 4). Najmniejszy udział eksportu białoruskich towarów do Chin w eksporcie towarowym Białorusi, wynoszący 0,82% w 2009 roku, był prawdopodobnie spowodowany kryzysem światowym, a największy – 2,93%, odnotowany w 2015 roku, można wytłumaczyć wynikami wspomnianej wizyty przewodniczącego Chin na Białoruś.

Białoruski eksport do Chin jest zdominowany przez jedną specyficzną pozycję. Są to nawozy potasowe, których udział w ogólnym eksporcie do Chin wynosił: w 2015 roku – 83% (podczas wizyty przewodniczącego Chin na Białorusi w 2015 roku podpisano memorandum w sprawie dostaw rekordowej ilości 4 mln ton nawozów potasowych do Chin<sup>419</sup>), w 2019 roku – 53%, w 2020 roku – 43% (zob. tabelę 8).

**Wykres 5. Struktura eksportu towarów do Chin w 2021 roku**



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: Tamże.

Przedsiębiorstwo Belaruskalij jest drugim co do wielkości na świecie producentem potażu, składnika regeneracyjnego gleby, który służy do ulepszania plonów. To przedsiębiorstwo kontrolowało około 20% światowego rynku potażu, dopóki sankcje nie zagroziły tej gałęzi eksportu. Większość swoich produktów firma wysyłała do Chin, Indii i Brazylii. Dostawy do Unii Europejskiej przyniosły Białorusi 8% jej całkowitych dochodów z

<sup>419</sup> Zob. więcej: „Znaczący wzrost eksportu był spowodowany zapotrzebowaniem Chin na nawozy potasowe oraz znacznie atrakcyjniejszymi od konkurencji cenami. W 2015 r. Białoruś zaproponowała Pekinowi cenę 315 dolarów za tonę, żeby po zakończeniu przez Belaruskalij współpracy z Uralkalij i samodzielnym wejściu w konkurencję na arenie międzynarodowej utrzymać pozycję na rynku. W 2016 r. Belaruskalij sprzedało Chinom potaż zaledwie po 219 dolarów za tonę. Spadek cen był spowodowany twardą postawą chińskich negocjatorów, którzy dysponując znacznymi rezerwami zgromadzonymi w poprzednich latach oraz perspektywą obniżenia importu dzięki własnym zasobom, wykorzystali potrzeby dewizowe i uzależnienie białoruskiego eksportu do Chin od nawozów potasowych”. Ł. Sarek, *Białoruś*, op. cit., s. 127.

eksportu potażu w wysokości 2,4 mld USD w 2020 roku<sup>420</sup>. Otwarta spółka akcyjna Belaruskalij zapewniała znaczne dochody reżimowi Łukaszenki. Po zdławieniu protestów społeczeństwa obywatelskiego w 2020 roku eksport nawozów potasowych został objęty sankcjami, nałożonymi na Białoruś przez USA oraz przez Unię Europejską. Sankcje te zostały jeszcze bardziej uszczelnione po uznaniu przez międzynarodową społeczność, że Białoruś wspiera rosyjską wojnę na Ukrainie. Sankcje objęły działalność dwóch najważniejszych przedsiębiorstw Białorusi: Belaruskalij oraz Slavkalij. Jednak skuteczność tych sankcji jest trudna do oszacowania. Dlatego że, po pierwsze, Białoruś przekierowała ten eksport do innych regionów świata<sup>421</sup>, po drugie, dane eksportowe dotyczące nawozów sztucznych utajniono, a po trzecie, Narodowy Komitet Statystyczny Republiki Białoruś w 2021 roku nie uwzględniał nawozów potasowych w eksporcie do Chin w celu utrudnienia dotarcia do danych. Istnieją jednak sposoby określenia udziału tych nawozów w eksporcie do Chin, jeżeli założymy, że udział kategorii „Inne” w eksporcie do tego kraju pozostanie na poziomie z 2020 roku, tzn. 14%. Wtedy można założyć, że udział nawozów w eksporcie w 2021 roku zmniejszył się, ale nadal stanowił jego największą grupę spośród wszystkich towarów i wynosił 31% (zob. tabelę 9).

---

<sup>420</sup> Dane za: Narodowy Komitet Statystyczny Republiki Białoruś, op. cit.

<sup>421</sup> Chronologia wprowadzenia sankcji wobec otwartej spółki akcyjnej „Bielaruśkalij” i jej spółki handlowej Białoruskiej Kompanii Potasowej jest następująca: 9 sierpnia 2021 roku sankcje wobec „Bielaruśkalij” zostały wprowadzone przez USA. Tego samego dnia rząd Wielkiej Brytanii ogłosił wprowadzenie sankcji sektorowych między innymi wobec producenta białoruskiego potażu. Na początku 2022 roku Litwa przestała zezwalać na tranzyt nawozów potażowych przez swoje terytorium. 2 marca 2022 roku Unia Europejska rozszerzyła ograniczenia handlowe na prawie wszystkie produkty zawierające chlorek potasu z Białorusi. Szósty pakiet sankcji nałożony przez Radę Unii Europejskiej w dniu 2 czerwca 2022 roku i związane z udziałem Republiki Białoruś w wojnie z Ukrainą dotyczył między innymi przedsiębiorstwa „Bielaruśkalij” i Białoruskiej Spółki Potażowej. Celem było zatrzymanie eksportu nawozów potasowych do państw Unii Europejskiej.

**Tabela 9. Eksport nawozów potasowych do Chin w okresie 2010–2020**

Rok/wskaźnik	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Eksport nawozów potasowych do Chin, tyś USD USA	19697 4	31158 2	19700 3	24380 8	49385 0	64671 2	28977 1	24484 3	27950 3	35331 6	31979 6
Udział w całkowitym eksporcie towarów do Chin, %	41%	49%	46%	53%	77%	83%	61%	68%	58%	53%	43%

Źródło: oprac. własne na podstawie danych: *Статистический ежегодник 2018*, op.cit.

Warto zauważyć, że mimo zachodnich sankcji priorytetem dla Pekinu są zarówno regularne dostawy białoruskiego potażu, jak i korzystne warunki zapewnionych dostaw. W 2015 roku Bank Rozwoju Chin utworzył linię kredytową w kwocie 1,4 mld USD w celu rozpracowania kolejnych złóż potażu<sup>422</sup>. Umowa zakładała 25-letnią dostawę nawozów potasowych do Chin. Z powodu sankcji Bank Rozwoju Chin zastopował kredytowanie tak ważnej inwestycji. W celu obejścia sankcji państw Zachodu w listopadzie 2022 roku została zarejestrowana nowa spółka akcyjna „Nedra Nezin”, w tym samym miejscu, co Slavkalij, w zarząd której weszli przedstawiciele rządu Białorusi<sup>423</sup>.

Różnorodność białoruskiego eksportu w badanym okresie była ograniczona i w większości składała się z surowców i towarów nisko przetworzonych. Nawozy potasowe oraz drewno stanowiły odpowiednio 58% i 47% białoruskiego eksportu do Chin w 2020 i 2021 roku (zob. tabelę 10).

<sup>422</sup> Więcej na ten temat zob.: B. Kowalski, M. Słowikowski, *Western Sanctions on Belarus's Potash Industry Test Beijing-Minsk*, „China Brief” z dnia 05.11.2021, nr 21, <https://jamestown.org/program/western-sanctions-on-belaruss-potash-industry-test-beijing-minsk-partnership>, data dostępu: 10.01.2023.

<sup>423</sup> *В Беларуси зарегистрировали компанию, которая может стать преемником «Славкалия»*, <https://officelife.media/news/38998-v-belarusi-zaregistrovali-kompaniyu-kotoraya-mozhet-stat-preemnikom-slavkaliya>, data dostępu: 10.01.2023.



**Tabela 10. Struktura eksportu towarów Republiki Białoruś do Chin w 2020 i 2021 roku**

Grupa towarów	Udział w eksporcie towarów do Chin w 2020 roku	Udział w eksporcie towarów do Chin w 2021 roku
Mięso i podroby jadalne	15%	23%
Produkty mleczne; jaja ptasie; miód naturalny; produkty spożywcze pochodzenia zwierzęcego	12%	14%
Nawozy potasowe	43%	31%*
Maszyny, urządzenia i mechanizmy; sprzęt do nagrywania i odtwarzania dźwięku; ich części i akcesoria	niewielka ilość	2%
Tworzywa sztuczne i produkty z nich	1%	niewielka ilość
Drewno i produkty z niego; węgiel drzewny	7%	9%
Masa drewna lub innych materiałów; makulatura	8%	7%
Inne	14%	14% <sup>424</sup>

Źródło: oprac. własne na podstawie danych: *Статистический ежегодник 2018*, op.cit.

Jeszcze w 2016 roku Kirył Rudy scharakteryzował białoruski eksport następująco: „Dywersyfikacja towarowa białoruskiego eksportu zdarza się incydentalnie ze względu na duże indywidualne kontrakty, np. produkcji montażowej białoruskiego sprzętu w Chinach, wsparcie finansowe ich konsumentów”<sup>425</sup>. Głównymi barierami w eksporcie do Chin produktów innych niż surowce była ogromna konkurencja w segmencie cenowym, a także rosnące opóźnienie technologiczne oraz pogarszająca się sytuacja finansowa białoruskich eksporterów.

Po wizycie Xi Jinpinga w 2015 roku Białoruś aktywnie rozpoczęła certyfikacje przedsiębiorstw przemysłu spożywczego dla dostaw do Chin. Dopiero w 2018 roku białoruski eksport został poszerzony o wyroby mleczne (w 2021 roku wynosił 122,08 mln USD i gwałtownie wzrósł do 14% eksportu), a w 2019 – o wyroby mięsne (w 2021 roku wynosił

<sup>424</sup> Wyliczony udział nawozów potasowych w eksporcie do Chin. Dane za: Narodowy Komitet Statystyczny Republiki Białoruś, op. cit.

<sup>425</sup> К. Рудый, *Беларусь – Китай: каналы инвестиционного сотрудничества*, „Белорусский экономический журнал” nr 2, 2016, s. 15, [http://www.bseu.by:8080/bitstream/edoc/65798/1/Rudyu.\\_K.\\_V..pdf](http://www.bseu.by:8080/bitstream/edoc/65798/1/Rudyu._K._V..pdf), data dostępu: 11.07.2022.

203,5 mln USD, 23% eksportu) oraz inne produkty przemysłu spożywczego (zob. tabelę 10 oraz wykres 5). Przedsiębiorstwa przemysłu spożywczego, jako jedne z pierwszych z państw EUG, otrzymały akredytacje w Państwie Środka. W Chinach akredytowano 123 białoruskich producentów, specjalizujących się następująco: 63 – produkty mleczne, 18 – mrożona wołowina, 11 – mrożone mięso z kurczaka, 9 – mrożone jagody, 7 – przetworzone produkty rybne, 6 – mleczne produkty paszowe, 4 – wysłodki buraczane, 4 – skórki z nerek, 1 – torf<sup>426</sup>. Białoruś znajduje się w pierwszej dziesiątce dostawców nawozów potasowych (3 miejsce), serwatki (5 miejsce), produktów mięsnych: kurczak i wołowina (odpowiednio 9 i 10 miejsce) oraz oleju rzepakowego (10 miejsce)<sup>427</sup>. Eksport białoruskiej żywności do Chin ma obiecujące perspektywy wzrostu. Są one największym na świecie importerem produktów spożywczych, a eksperci przewidują dalszy wzrost chińskiego importu mięsa i produktów mlecznych. Aby promować białoruskie towary, w kwietniu 2018 roku w Szanghaju została otwarta pierwsza białorusko-chińska spółka handlowa Białoruś Food and Agriculture (Shanghai) Co. Ltd. Intensywny podbój chińskiego rynku przez produkty mleczne i mięsne w przyszłości może odegrać rolę narzędzia zniwelowania skutków sankcji Zachodu i preorientacji eksportu z państw Unii Europejskiej oraz Ukrainy na Chiny. Wolumin eksportu tych towarów wynosi ponad 300 mln USD<sup>428</sup>. Natomiast w dobie sankcji maszyny i urządzenia, tworzywa sztuczne i wyroby z nich praktycznie zniknęły z listy eksportowanych towarów.

W 2021 roku zarejestrowano wolumen operacji eksportowo-importowych Białorusi z 206 państwami świata. Towar dostarczany był na rynki 172 krajów, a produkty sprowadzono ze 191 krajów. Chiny zajmują drugie miejsce po Federacji Rosyjskiej jako partner handlowy Białorusi według importu towarów w 2020 i 2021 roku (zob. tabelę 11).

---

<sup>426</sup> Stan na dzień 01.01.2022 roku. Dane za: Ministerstwa Spraw Zagranicznych Białorusi, op. cit.

<sup>427</sup> Ministerstwo Spraw Zagranicznych Białorusi, *Торгово-экономическое сотрудничество*, <https://china.mfa.gov.by/ru/bilateral/trade>, data dostępu: 11.07.2022.

<sup>428</sup> *Белоруссия перенаправила экспорт молочной и мясной продукции с Украины в РФ*, [https://tass.ru/ekonomika/13933755?utm\\_source=belrus.ru&utm\\_medium=referral&utm\\_campaign=belrus.ru&utm\\_referrer=belrus.ru](https://tass.ru/ekonomika/13933755?utm_source=belrus.ru&utm_medium=referral&utm_campaign=belrus.ru&utm_referrer=belrus.ru), data dostępu: 11.07.2022.

**Tabela 11. Top 5 partnerów handlowych według importu towarów w 2020 i 2021 roku**

L.p.	Partner handlowy	Wartość importu towarów na Białoruś w 2020 roku, mln USD	Wartość importu towarów na Białoruś w 2021 roku, mln USD	Wzrost importu (w porównaniu do poprzedniego roku)
1	Federacja Rosyjska	16510,53	23660,66	43%
2	Chiny	3708,92	4071,41	10%
3	Niemcy	1683,94	1753,32	4%
4	Ukraina	1397,9	1498,7	7%
5	Polska	1240,14	1180,62	-5%

Źródło: oprac. własne na podstawie danych: *Статистический ежегодник 2018*, op.cit.

Chiny, jak widzimy, nie wchodzą w top 5 najważniejszych partnerów handlowych Białorusi według eksportu w 2020 i 2021 roku (zob. tabele 12), zajmują odpowiednio 8 i 9 miejsce.

**Tabela 12. Top 5 partnerów handlowych Białorusi według eksportu towarów w 2020 i 2021 roku**

L.p.	Partner handlowy	Wartość eksportu towarów z Białorusi w 2020 roku, mln USD	Wartość eksportu towarów z Białorusi w 2021 roku, mln USD	Wzrost eksportu (w porównaniu do poprzedniego roku)
1	Federacja Rosyjska	13156,78	16392,29	25%
2	Ukraina	3149,74	5413,78	72%
3	Holandia	686,78	2214,43	222%
4	Polska	1250,79	2074,91	66%
5	Niemcy	939,65	1665,03	77%

Źródło: oprac. własne na podstawie danych: *Статистический ежегодник 2018*, op.cit.

Podobnie jak w przypadku pozostałych państw, które stały się uczestnikami chińskiej Inicjatywy Pasa i Szlaku, białoruski rynek otworzył się przede wszystkim na ogromny napływ towarów z Chin. Taka sytuacja pogłębiła ujemne saldo handlowe pomiędzy obydwoma państwami i przyczyniła się do dalszej destabilizacji sytuacji gospodarczej, politycznej i walutowej Białorusi (zob. tabelę 13). Deficyt handlowy zwiększył się w okresie 2006–2021 ponad czterokrotnie i w 2021 roku sięgnął 3202,6 mln USD.

**Tabela 13. Dynamika handlu zagranicznego towarem między Republiką Białoruś a Chinami w latach 2006–2021**

Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Eksport towarów z Białorusi do Chin, w mln USD	398,70	484,50	613,40	173,90	475,70	636,60	432,60	460,70	640,30	781,00	472,70	361,50	481,90	673,34	748,20	868,80
Import towarów z Chin na Białoruś, w mln USD	553,60	815,70	1414,80	1080,10	1684,00	2193,90	2373,50	2829,40	2373,20	2401,20	2129,50	2745,30	3158,20	3807,59	3708,90	4071,40
Saldo handlowe towarów, w mln USD	-154,90	-331,20	-801,40	-906,20	-1208,30	-1557,30	-1940,90	-2368,70	-1732,90	-1620,20	-1656,80	-2383,80	-2676,30	-3134,26	-2960,70	-3202,60

Źródło: oprac. własne na podstawie danych: *Статистический ежегодник 2018*, op.cit.

Według opinii Białoruskiego Instytutu Badań Strategicznych, zarejestrowanego na Litwie, Chiny są najmniej korzystnym partnerem handlowym dla Białorusi z punktu widzenia stosunku eksport/import<sup>429</sup>. Zmiana w strukturze wzajemnego handlu odzwierciedla ważne długoterminowe zmiany w rozwoju białoruskiej gospodarki. W szczególności spadek konkurencyjności białoruskiego przemysłu maszynowego i lekkiego na rynkach międzynarodowych oraz wzrost roli przemysłu spożywczego w gospodarce państwa. Większość białoruskich produktów nie jest w stanie konkurować z produktami z Europy, Azji Południowo-Wschodniej i samych Chin. W rzeczywistości jedynym obszarem, na którym białoruskie produkty skutecznie konkurują, jest rynek państw członków Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej. Wbrew faktom propaganda białoruskiego reżimu przez oficjalne środki masowego przekazu nadal szeroko wykorzystuje dane dotyczące wzrostu obrotów handlowych z Chinami oraz dynamikę eksportu białoruskiej produkcji do Chin, omijając fakt wrastającego ujemnego salda obrotów handlowych i innych negatywnych tendencji współpracy gospodarczej z ChRL.

W rzeczywistości w dynamice handlu usługami między Republiką Białoruś a Chinami można zaobserwować jedną niestabilną tendencję. W okresie badawczym Białoruś określana eksporterem netto usług do Chin, ponieważ w latach 2010, 2011, 2018 i 2021 państwo białoruskie odnotowało w tej dziedzinie nadwyżkę eksportu nad importem, w pozostałych latach saldo było ujemne (zob. tabelę 14). W 2018 roku odnotowano nadwyżkę w wysokości 127,7 mln USD przy całkowitym obrocie w wysokości 576 mln USD. Jednak w 2019 roku, przy wzroście handlu usługami do 621,2 mln USD, Białoruś odnotowała deficyt w wysokości 80,5 mln USD. Przyczyną tego było zmniejszenie eksportu usług budowlanych z Białorusi do Chin oraz gwałtownego wzrostu importu usług z Chin z zakresu budownictwa, transportu kolejowego, ubezpieczenia i emerytury. W 2020 i 2021 roku odnotowano ponowny wzrost eksportu – odpowiednio do 361 i 345,5 mln USD, oraz zmniejszenia importu z Chin – do 318,2 mln USD w 2021 roku.

---

<sup>429</sup> T. Iwanow, *Białoruś i nowe chińskie inicjatywy strategiczne*, op. cit., s. 122.

**Tabela 14. Dynamika handlu zagranicznego usługami między Republiką Białoruś a Chinami w latach 2010–2021**

Rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Obroty handlowe, mln USD	209,9	232,9	224,7	595,1	953,8	847,2	1003,1	620,3	576,0	621,2	730,3	663,7
Eksport, mln USD	126,7	130,2	95,5	274,1	365,8	417,3	332,3	306,8	351,8	270,3	361,0	345,5
Import, mln USD	83,2	102,7	129,2	321,0	588,0	429,9	670,8	313,5	224,1	350,9	369,3	318,2
Saldo, mln USD	43,5	27,5	-33,7	-46,9	-222,3	-12,5	-338,4	-6,7	127,7	-80,5	-8,3	27,2

Źródło: oprac. własne na podstawie danych: Narodowy Komitet Statystyczny Republiki Białoruś, <https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/realny-sector-ekonomiki/vneshnyaya-torgovlya/vneshnyaya-torgovlya-uslugami>, data dostępu: 04.07.2022.

Saldo obrotów w 2021 roku jest dodatnie, wynosząc +27,2 mln USD. Ten względny sukces gospodarki białoruskiej wynika ze znacznego wzrostu eksportu usług transportowych (dynamika 18,6% w ogólnym eksporcie usług), który zajmuje pierwsze miejsce w jego strukturze (udział 43%, zob. tabelę 15). Znaczące tempo wzrostu wykazał eksport usług informacyjnych – 19,1% w ogólnym eksporcie usług, koszt świadczonych usług wyniósł 3 194,6 mln USD. Handel usługami z Chinami zajmuje jednak niewielki udział w handlu zagranicznym usługami Białorusi (9% w 2015 roku i 4% w 2021 roku). W całkowitym wolumenie handlu zagranicznego on nie ma istotnego wpływu na kształtowanie się bilansu handlu zagranicznego kraju. W 2021 roku Chiny zajmują czwarte miejsce pod względem ogólnych obrotów handlu zagranicznego RB, natomiast trzecie – w imporcie usług, a piąte – w eksporcie usług.

**Tabela 15. Struktura eksportu i importu usług między Republiką Białoruś a Chińską Republiką Ludową w 2021 roku**

<b>Grupa usług eksportu Republiki Białoruś</b>	<b>udział w eksporcie ogólnym</b>	<b>Grupa usług importu Republiki Białoruś</b>	<b>udział w imporcie ogólnym</b>
usługi transportu	43%	usługi transportu	24%
usługi budowlane	32%	usługi budowlane	63%
inne usługi	25%	inne usługi	13%
razem	100%	razem	100%

Źródło: oprac. własne na podstawie danych: Narodowy Komitet Statystyczny Republiki Białoruś, <https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/realny-sector-ekonomiki/vneshnyaya-torgovlya/vneshnyaya-torgovlya-uslugami>, data dostępu: 04.07.2022.

Współpraca handlowa z Chinami odgrywa istotną rolę w życiu gospodarczym Białorusi. Pozostaje ona jednak wysoce niezrównoważona i generuje poważny ujemny bilans handlowy. Jej najważniejszy mankament to prawie całkowite podporządkowanie interesom politycznym elit rządzących w obu państwach. Świadczy o tym wyraźnie tzw. próba wprowadzenia wielowiektorowości w polityce zagranicznej Białorusi, która była spowodowana nie aktualnymi potrzebami rozwoju gospodarczego, lecz zmianami polityki zagranicznej Republiki Białoruś w kierunku znalezienia alternatywy dla współpracy z Rosją. Procesy

zachodzące wewnątrz państwa białoruskiego po masowych protestach 2020 roku i zmiana sytuacji geopolitycznej w 2022 roku odbiła się również na rozwoju stosunków handlowych i gospodarczych między obydwoma państwami. Analiza porównawcza stosunków handlowych białorusko-chińskich w okresie badawczym pozwala sformułować kilka wniosków.

Po pierwsze, znaczenie rynku białoruskiego dla potężnej chińskiej gospodarki jest minimalne. Przed masowymi protestami 2020 roku oraz wojną na Ukrainie 2022 roku Białoruś pozycjonowała siebie jako swoistą chińską trampolinę, pozwalającą jeszcze szerzej otworzyć drzwi do ogromnego rynku europejskiego. Jednak pomimo oczywistych zalet swego położenia geograficznego Białoruś nie ma instytucjonalnego dostępu do rynków europejskich: brak umowy handlowej z Unią Europejską, niestabilne relacje z sąsiadami z UE, brak rozbudowanej infrastruktury transportowej. Białoruś nie jest też członkiem Światowej Organizacji Handlu. W tej sytuacji rynki państw Unii Europejskiej nie są łatwo osiągalne dla produkcji chińskiego przemysłu. Również przepisy Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej stanowią poważną przeszkodę w realizacji produkcji parku Wielki Kamień w Federacji Rosyjskiej.

Po drugie, w porównaniu z chińskim importem struktura eksportu Białorusi do Chin nie jest zróżnicowana. Towary są mało konkurencyjne i mają odpowiedniki w innych państwach regionu Europy Środkowo-Wschodniej, co implikuje możliwość manewru w zakresie cen handlu zagranicznego. Podaż białoruskich nawozów potasowych, które są główną pozycją eksportową do Chin, wskazuje, że Białorusini mają pewną niszę na chińskim rynku. Jak również obnaża niezwykle duże uzależnienie białoruskiego eksportu do Chin od aktualnej sytuacji na światowym rynku jednego produktu – nawozów potasowych.

Po trzecie, zmiany w strukturze wzajemnego handlu towarami odzwierciedlają ważne, długofalowe zmiany w rozwoju białoruskiej gospodarki, która wyraźnie ustępuje chińskiej w dziedzinie elastyczności. Spadek konkurencyjności białoruskiego przemysłu maszynowego, przemysłu lekkiego, usług budowlanych i innych na rynkach międzynarodowych odbija się negatywnie na perspektywach rozwoju współpracy gospodarczej z Chinami. Coraz większą rolę w związku z tym w handlu zagranicznym zaczyna odgrywać przemysł spożywczy.

Po czwarte, analiza handlu zagranicznego w sektorze usług Republiki Białoruś i Chin wykazała, że w porównaniu z chińskim importem usług struktura białoruskiego eksportu usług do Chin nie jest zróżnicowana, gdyż większość eksportu w 2021 roku przypadała na trzy pozycje w tym sektorze, jak np. usługi transportowe, budowlane i inne. Jednocześnie wszystkie te usługi nie są unikatowe i mają swoje odpowiedniki w innych państwach.



Po piąte, kluczową rolę w handlu obu państw odgrywają czynniki polityczne oraz geopolityczne. Wzajemne wizyty na najwyższym szczeblu oraz sytuacja w regionie – agresja rosyjska na Ukrainie 2014 i 2022 roku – przyczyniały się do wzrostu obrotów handlowych między obydwoma państwami, jak i do jego spadku. W obliczu sankcji nałożonych przez międzynarodową społeczność białoruski rząd pokłada wielkie nadzieje, że Chiny uratują sytuację, zastępując poniekąd białoruski eksport do Ukrainy czy państw Unii Europejskiej. Chiny w tej sytuacji prawdopodobnie będą ustalać ceny niższe niż u konkurentów. A ewentualny wzrost eksportu nie będzie jeszcze oznaczać, że saldo handlowe z Chinami będzie dodatnie. Z analizy historycznej rezultatów handlowych okresu badawczego wynika, że Białoruś nie może sobie pozwolić na zmniejszenie chińskiego importu. W związku z tym handel między Białorusią a Chinami najprawdopodobniej znów okaże się bardziej zyskowy dla strony chińskiej, a saldo wymiany handlowej w 2022 roku znów będzie ujemne dla Białorusi. Podobna sytuacja jest w dłuższej perspektywie niekorzystna dla kraju rządzonego przez Łukaszenkę. Po raz kolejny potwierdza się teza, że Chiny są dla Białorusi najmniej korzystnym partnerem handlowym.

Nawet jeśli przyjmujemy, że wojna na Ukrainie zakończy się szybko z jakimś skutkiem, to wprowadzone sankcje, ogromne straty wizerunkowe, mechanizmy restrykcji oraz przerwy w logistyce będą oddziaływać na politykę handlową Białorusi przez długie lata.

### 3. Polityka inwestycyjna

#### 3.1. Etapy oraz najważniejsze wskaźniki polityki inwestycyjnej

Inwestycje zagraniczne to międzynarodowy przepływ kapitału, odnotowany w bilansie płatniczym poszczególnych państw. Dzieli się je zwykle na bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ)<sup>430</sup> oraz pośrednie inwestycje zagraniczne (ZIP)<sup>431</sup>, nazywane inaczej inwestycjami portfelowymi lub inwestycjami portfolio<sup>432</sup>. Inwestycje zagraniczne, a już w szczególności bezpośrednie inwestycje zagraniczne, są integralną częścią systemu gospodarczego oraz głównym katalizatorem rozwoju gospodarki każdego państwa. BIZ są najważniejszą formą eksportu prywatnego kapitału przedsiębiorczego i w przeciwieństwie do kredytów nie zwiększają zadłużenia zewnętrznego państwa. Białorusko-chińskie relacje nie stanowią w tym wypadku wyjątku. Oprócz polityki handlowej ważną częścią współpracy gospodarczej pomiędzy Republiką Białoruś a Chińską Republiką Ludową jest współpraca inwestycyjna.

ChRL była i pozostaje jednym z największych eksporterów kapitału na świecie. Według raportu Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (dalej: UNCTAD) w 2021 roku Chiny inwestowały 145 190 mln USD, co stanowi 8,5% światowego woluminu bezpośrednich inwestycji zagranicznych<sup>433</sup>. Ostatnie światowe trendy wskazują, że coraz więcej chińskich inwestorów preferuje państwa rozwinięte o sprzyjającym klimacie inwestycyjnym. Na przykład, chińskie inwestycje w sektorze finansowym koncentrują się w Londynie, a inwestycje technologiczne w Niemczech i Kanadzie. Według raportu UNCTAD państwa, które obniżyły koszty finansowe i koszty pracy oraz zapewniły większe możliwości inwestorom w transakcjach międzynarodowych, odniosły największe sukcesy w przyciąganiu

---

<sup>430</sup> Bezpośrednimi inwestycjami zagranicznymi nazywa się inwestycje w przedsiębiorstwo, w których jeden inwestor zagraniczny uzyskuje lub posiada „trwały wpływ” (*lasting interest*), wyrażony posiadaniem minimum 10% akcji zwykłych tego przedsiębiorstwa lub 10% głosów na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy. Według OECD sytuacja taka daje efektywny wpływ na zarządzanie przedsiębiorstwem. Por.: *Benchmark Definition of Foreign Direct Investment*, OECD, Paris 1996, s. 8.

<sup>431</sup> Inwestycjami portfelowymi nazywa się zakup akcji przedsiębiorstw zagranicznych bez przejmowania nad nimi kontroli. Por.: *Słownik ekonomiczny dla przedsiębiorcy*, red. Z. Dowigałło, Szczecin 1996, s. 93.

<sup>432</sup> G. Górniewicz, P. Siemiątkowski, *Wprowadzenie do międzynarodowych przepływów kapitału*, Toruń 2006, s. 13.

<sup>433</sup> Dane za: *World Investment Report 2022: Investing in sustainable recovery/United Nations Conference on Trade and Development*, [http://unctad.org/system/files/official-document/wir2022\\_en.pdf](http://unctad.org/system/files/official-document/wir2022_en.pdf), data dostępu: 15.03.2023.

BIZ<sup>434</sup>. Ogólnie w 2021 roku większość krajów rozwiniętych – 34 z 48 – odnotowała wzrost BIZ<sup>435</sup>. W przypadku Białorusi czynniki wewnętrzne, tzn. kryzys społeczno-polityczny 2020 roku, oraz geopolityczne, czyli udział w wojnie przeciwko Ukrainie w 2022 roku, miały bezpośrednie przełożenie na gwałtowne obniżenie klimatu inwestycyjnego. Jeszcze w 2020 roku Światowy Bank umieścił Republikę Białoruś w rankingu „Doing Business” na 49 miejscu wśród 119 państw świata pod kątem łatwości prowadzenia biznesu<sup>436</sup>. A w dniu 9 marca 2022 roku na skutek udziału Białorusi w wojnie z Ukrainą i wyraźnym spadku konkurencyjności białoruskiej gospodarki agencje ratingowe Fitch i S&P obniżyły rating kredytowy Białorusi do poziomu „CCC”, wskazującą na „realną możliwość niewypłacalności państwa”<sup>437</sup>.

Chińska strona nie mogła nie dostrzec tych problemów, co znalazło swoje odzwierciedlenie w dynamice przepływu kapitału z Chin. W oparciu o poszczególne etapy współpracy białorusko-chińskiej można wyróżnić także poszczególne etapy dynamiki przepływu inwestycji<sup>438</sup>. Są to kolejno:

**Etap I: w latach 90. i do 2005 roku.** Inwestycje z Chin były znikome, a państwo Środka nie należało do grona głównych państw inwestujących w gospodarkę Białorusi. Do zmian doszło dopiero w 2002 roku; to wtedy Chiny zaczynają być prezentowane w raportach Narodowego Komitetu Statystycznego Republiki Białoruś. Pod koniec tego okresu, w 2004 roku, bezpośrednie chińskie inwestycje zagraniczne skumulowane w sferze realnej gospodarki wyniosły tylko 1 289,2 tys. USD<sup>439</sup>.

**Etap II: od 2005 do 2014 roku.** Charakteryzował się rozbudowaniem normatywnej bazy bilateralnych stosunków oraz pierwszymi dużymi inwestycjami w gospodarkę Białorusi. W tym okresie, czyli do 2010 roku, Chiny uczestniczyły w realizacji projektów inwestycyjnych w prawie wszystkich sektorach białoruskiej gospodarki. Aktywizacje

---

<sup>434</sup> *World Investment Report 2021: Investing in sustainable recovery/ United Nations Conference on Trade and Development*, s. 200, [http://unctad.org/system/files/official-document/wir2021\\_en.pdf](http://unctad.org/system/files/official-document/wir2021_en.pdf), data dostępu: 15.03.2023.

<sup>435</sup> Tamże, s. 29.

<sup>436</sup> We wrześniu 2021 roku kierownictwo grupy Banku Światowego zdecydowało o wycofaniu raportu *Doing Business*. Dane za: <https://www.worldbank.org/en/programs/business-enabling-environment>, data dostępu: 14.07.2022.

<sup>437</sup> *Дефолт как следствие войны и санкций: чего ждать белорусам?*, <https://www.dw.com/ru/default-kak-sledstviye-vojny-i-sankzij-chego-zhdat-belorusam/a-61088879>, data dostępu: 14.07.2022.

<sup>438</sup> Zob. więcej: Rozdział IV. 1.1. Podstawy prawne relacji białorusko-chińskich niniejszej rozprawy.

<sup>439</sup> Dane za: Narodowy Komitet Statystyczny Republiki Białoruś, Interaktywny system informacyjno-analityczny rozpowszechniania oficjalnych informacji statystycznych, <http://dataportal.belstat.gov.by>, data dostępu: 15.07.2022.

współpracy inwestycyjnej zapoczątkowała wizyta Łukaszenki w Chinach w 2011 roku. Według danych Ministerstwa Spraw Zagranicznych Białorusi na początku października 2011 roku w kraju otwarto 17 przedstawicielstw firm i organizacji z Chin<sup>440</sup>. Główny wzrost napływu chińskich inwestycji nastąpił po 2013 roku, kiedy Xi Jinping objął funkcję przewodniczącego Chińskiej Republiki Ludowej. Większa część inwestycji tego okresu składa się z inwestycji związanych z utworzeniem Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień. Umowa w sprawie utworzenia parku została podpisana pomiędzy Ministerstwem Gospodarki Republiki Białoruś a otwartą spółką akcyjną Chinese Engineering Corporation SAMC w 2010 roku; dalej umowa międzyrządowa została podpisana w 2011 roku i ratyfikowana na początku 2012 roku, a już 5 czerwca 2012 roku Prezydent podpisał Dekret nr 253 *W sprawie Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego*, w wyniku którego powstało chińsko-białoruska zamknięta spółka akcyjna „Firma w sprawie rozwoju Parku Przemysłowego”, kapitał zakładowy której wynosił 10 mln USD<sup>441</sup>. Pod koniec tego okresu, w 2013 roku, bezpośrednie inwestycje zagraniczne skumulowane w sferze realnej gospodarki wyniosły 150,3 mln USD, wśród których wolumin bezpośrednich inwestycji zagranicznych wynosił tylko 50%, reszta składała się z zagranicznych inwestycji pośrednich<sup>442</sup>.

**Etap III: od 2014 do 2020 roku.** Jest najbardziej owocnym okresem w sprawach chińskich inwestycji na Białorusi. Związane to było ze zmianą bilateralnej polityki inwestycyjnej. W styczniu 2014 roku głowy państw podpisały *Program rozwoju wszechstronnego partnerstwa strategicznego między Republiką Białorusi a Chińską Republiką Ludową na lata 2014–2018*<sup>443</sup>. Dokument ten stanowił swoistą mapę drogową rozwoju bilateralnych stosunków handlowych, gospodarczych, naukowych i technicznych opartych na aktywnej współpracy w sferze kredytowej i inwestycyjnej. W tym okresie opracowano i uzgodniono mechanizmy udzielania pożyczek międzybankowych oraz warunki dla realizacji wspólnych projektów inwestycyjnych. W wyniku dwustronnych negocjacji zaplanowano realizować ponad 90 wspólnych projektów inwestycyjnych, wśród których były:

---

<sup>440</sup> Где «застряли» китайские миллиарды, <https://www.belrynok.by/2016/02/15/gde-zastryali-kitajskie-milliardy>, data dostępu: 25.07.2022.

<sup>441</sup> Д.В. Береснев, Ю.П. Якубук и др., *Торгово-экономическое сотрудничество Беларуси и Китая в условиях усиления протекционизма в мировой экономике*, ред. В.И Бельский, Минск 2020, s. 95.

<sup>442</sup> Oprac. własne na podstawie danych Narodowego Komitetu Statystycznego Republiki Białoruś.

<sup>443</sup> Беларусь и Китай приняли дорожную карту сотрудничества на 2014-2018 годы, <https://www.belta.by/economics/view/belarus-i-kitaj-prinjali-dorozhnuju-kartu-sotrudnichestva-na-2014-2018-gody-35101-2014>, data dostępu: 25.07.2022.

modernizacja przemysłu cementowego, budowę i przebudowę elektrowni i hydroelektrowni, dróg i kolei. Podpisano szereg porozumień między regionami Białorusi i Chin<sup>444</sup>. Wśród najważniejszych inwestycji można wyróżnić utworzenie Parku Przemysłowego „Wielki „Kamień i budowa zakładu do produkcji samochodów „BelGee”. W celu sfinansowania wspólnych projektów w 2014 roku zostały otworzone linie kredytowe w wysokości 14 mld USD przez Export-Import Bank of China oraz Państwowy Bank Rozwoju Chin (dalej: GBRC). W tym samym okresie Ministerstwo Finansów Republiki Białoruś podpisało umowę z Państwowym Bankiem Rozwoju Chin w sprawie otwarcia przez stronę chińską dwóch linii kredytowych w wysokości 1 mld USD<sup>445</sup>. Już pod koniec 2014 roku Ministerstwo Gospodarki Republiki Białoruś podpisało protokół o współpracy z Ministerstwem Handlu ChRL, który obejmuje już nie tylko aspekty stosunków handlowych i gospodarczych, ale także współpracę inwestycyjną.

W 2015 roku Państwowy Bank Rozwoju Chin, Bank Rozwoju Republiki Białoruś oraz ASB Belarusbank podpisały generalne umowy kredytowe na otwarcie linii kredytowych na okres do 15 lat w ramach gwarancji rządu białoruskiego w celu finansowania białorusko-chińskich projektów inwestycyjnych. Według umowy kredytowej Państwowy Bank Rozwoju Chin przekazał Banku Rozwoju Republiki Białoruś środki w wysokości 700 mln USD na zasadzie tzw. efektywnej stopy procentowej. Według innej umowy Państwowy Bank Rozwoju Chin przekazał do Belarusbanku kredyt w wysokości 300 mln USD<sup>446</sup>. Intensyfikację działalności inwestycyjnej z ChRL w badanym okresie ułatwiło również podpisanie przez Prezydenta Republiki Białoruś Dekretu nr 5 z dnia 31 sierpnia 2015 roku *W sprawie rozwoju stosunków dwustronnych pomiędzy RB i ChRL*. W tym roku można było obserwować rekordowy wolumin inwestycji z Chin – 341,7 mln USD, udział BIZ brutto w woluminie inwestycji ogólnych został obniżony do 23% (zob. tabelę 16). Na początku 2015 roku na Białorusi zarejestrowano 57 firm z chińskimi inwestycjami, wśród których było 22 firm typu *joint venture* i 35 z kapitałem chińskim o łącznym kapitale zakładowym 112,9 mln USD<sup>447</sup>. Te najlepsze wyniki inwestycyjne występują skutkiem dyrektywnego narzucania

---

<sup>444</sup> Zob. rozdział IV.1.4. Współpraca regionów jako ważny element rozwoju stosunków dwustronnych.

<sup>445</sup> С.П. Глинкина, М.О. Тураева, А.А. Яковлева, *Китайская стратегия освоения постсоветского пространства и судьба Евразийского союза*, Москва 2016, s. 42.

<sup>446</sup> *Банки развития Беларуси и Китая подписали кредитное соглашение на 700 млн. долларов США*, [https://brrb.by/about/press/news/banki-razvitiya-belarusi-i-kitaya-podpisali-kreditnoe-soglashenie-na-700-mln.-dollarov-ssha/?sphrase\\_id=107717](https://brrb.by/about/press/news/banki-razvitiya-belarusi-i-kitaya-podpisali-kreditnoe-soglashenie-na-700-mln.-dollarov-ssha/?sphrase_id=107717), data dostępu: 25.07.2022; *Новости Беларусбанка*, [https://belarusbank.by/ru/33139/press/bank\\_news](https://belarusbank.by/ru/33139/press/bank_news), data dostępu: 25.07.2022.

<sup>447</sup> *Где «застряли» китайские миллиарды*, <https://www.belrynok.by/2016/02/15/gde-zastryali-kitajskie->

projektów inwestycyjnych w związku z koniecznością szybkiego przystosowania wcześniej otwartych chińskich linii kredytowych z powodu ich wygasania.

**Tabela 16. Wolumin bezpośrednich inwestycji zagranicznych z Chin w gospodarce Republiki Białoruś w latach 2010, 2015–2021**

Wskaźnik / Rok	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Inwestycje z Chin ogółem, mln USD	71,4	341,7	251,2	271,9	339,9	162,2	101,7	104,6
Bezpośrednie inwestycje zagraniczne z Chin, mln USD	28,3	77,3	99,5	112,8	186,9	135,4	53,7	73,2
Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w ujęciu netto (z wyłączeniem zadłużenia wobec inwestora bezpośredniego za towary, roboty, usługi), mln USD	brak danych	36,7	36,1	38,8	109,1	101,6	23,7	17,8
Udział bezpośrednich inwestycji zagranicznych z Chin w ogólnym woluminie inwestycji z Chin	40%	23%	40%	42%	55%	83%	53%	70%
Udział bezpośrednich inwestycji zagranicznych z Chin w ogólnym woluminie bezpośrednich inwestycji zagranicznych na Białoruś	0,5%	1,1%	1,4%	1,5%	2,2%	1,9%	0,9%	1,1%

Źródło: oprac. własne na podstawie danych: Narodowy Komitet Statystyczny Republiki Białoruś, Interaktywny system informacyjno-analityczny rozpowszechniania oficjalnych informacji statystycznych, <http://dataportal.belstat.gov.by>, data dostępu: 15.07.2022.

milliardy, data dostępu: 25.07.2022.

Kontynuacją podpisanych umów kredytowych jest otwarcie nowych linii kredytowych przez Chiny w 2016 roku. Największym chińskim inwestorem był Eximbank, z którym podpisano 27 umowy kredytowe o łącznym wartości 4 mld USD<sup>448</sup>. Oprócz kredytów preferencyjnych w tym samym roku rozpoczęto kredytowanie komercyjne projektów inwestycyjnych. W 2016 roku Belarusbank i Państwowy Bank Rozwoju Chin zawarły umowę kredytową na realizację budowy potasowego przedsiębiorstwa w kwocie 1,4 mld USD, stopa procentowa kredytu wyniosła 4,3% terminem na 14 lat<sup>449</sup>.

W ramach spotkania liderów obu państw w 2016 roku podpisano szereg dokumentów, celem których było promowanie inwestycji bezpośrednich przez chińskie firmy w Republice Białoruś. Dodatkowo dekret Prezydenta Republiki Białoruś nr 349 „W sprawie realizacji projektów inwestycyjnych” z dnia 27 września 2016 roku umożliwił 6 chińskim firmom korzystanie z niespotykanych przywilejów w formie szybkiego zatrudniania obcokrajowców i bezpaństwowców, którzy nie posiadają stałego zamieszkania na Białorusi na umowę o pracę na okres budowy obiektów według listy realizowanych projektów inwestycyjnych. Nawet tak wielkie ustępstwa ze strony białoruskiej przyniosły niewielkie sukcesy. Rekordowy poziom inwestycji z Chin ustanowiony w 2015 roku zostanie powtórzony tylko w 2018 roku (zob. tabelę 16).

W 2017 roku po raz pierwszy podpisano porozumienie dotyczące niezwiązanego kredytu pomiędzy Belarusbankiem i Państwowym Bankiem Rozwoju Chin. Szczególną uwagę w 2017 roku zwrócono na działalność Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień, który powinien być się stać miejscem koncentracji zaawansowanych technologicznie inwestycji zagranicznych.

W 2018 roku w związku z niedostateczną skutecznością dotychczasowych osiągnięć bilateralnej współpracy inwestycyjnej władze Białorusi podejmują szereg działań, aby zmienić standardowe formy kredytowania na nowe mechanizmy realizacji wspólnych projektów inwestycyjnych. Nowa ustawa przewiduje nowe liczne ułatwienia w dziedzinie inwestycji zagranicznych w celu przekształcenia Republiki Białoruś w państwo przyjazne zagranicznym inwestorom. Została również powołana spółka akcyjna *Chińsko-Białoruski Fundusz Inwestycyjny* w celu finansowania i uczestniczenia w realizacji projektów

---

<sup>448</sup> *Новости Беларусбанка*, op. cit.

<sup>449</sup> *Новости Беларусбанка*, op. cit.

inwestycyjnych na terenie Białorusi<sup>450</sup>. Zostały także przeprowadzone prace przygotowujące do zintensyfikowania współpracy inwestycyjno-kredytowej, w tym plasowania papierów wartościowych Republiki Białoruś na rynku finansowym Chin. Z tego powodu chińska agencja ratingowa China Chengxin International Credit Rating Company Limited przyznała Republice Białoruś rating kredytowy państwa według chińskiej państwowej skali ratingowej na poziomie „AA+”, co oznacza przewidywalną perspektywę stabilną. Jednocześnie agencja przyznała Republice Białoruś ocenę suwerenności w skali międzynarodowej na poziomie „BBg”<sup>451</sup>. Otwarto ponadto przedstawicielstwo Państwowego Banku Rozwoju Chin w Mińsku.

W 2019 roku Ministerstwo Finansów Republiki Białoruś podpisało porozumienie z Szanghajskim oddziałem Głównego Banku Rozwoju Chin w sprawie udzielenie pilnej pożyczki w wysokości 3,5 mld chińskich juanów (492,4 mln USD)<sup>452</sup>. Po raz pierwszy pożyczka nie była związana z realizacją żadnego projektu i została wykorzystana w celach ogólnych, między innymi jako spłata i obsługa długu publicznego, podtrzymanie rezerw walutowych, a także rozwoju handlu pomiędzy Białorusią i Chinami. Politolog Walerij Korbalewicz nazwał tę pożyczkę „ewidentnym kredytem politycznym”<sup>453</sup>, ponieważ został przekazany rządowi białoruskiemu w warunkach presji rosyjskich władz w kierunku przyspieszenia procesu integracyjnego i jako skutek wstrzymania rosyjskiego kredytu. Również w 2019 roku Białoruś została siedemdziesiątym członkiem Azjatyckiego Banku Inwestycji Infrastrukturalnych (AIIB), głównego źródła finansowania Inicjatywy Pasa i Szlaku<sup>454</sup>.

**Etap IV: od 2020 do 2022.** Ostatni etap miał rozpocząć nowy okres wzmocnienia stosunków dwustronnych. W dniu 30 kwietnia 2020 roku podpisano Memorandum pomiędzy Ministerstwem Gospodarki Republiki Białoruś a Ministerstwem Handlu ChRL w sprawie wspólnego badania celowości zawarcia *Umowy inwestycyjnej oraz handlu usługami między*

---

<sup>450</sup> Spółka powołana dekretem Prezydenta Republiki Białoruś nr 163 z dnia 08.05.2018, kapitał zakładowy wynosił 1 mln USD, założycielami byli Belarusbank i firma CITIC Construction Co., Ltd (odpowiednio 40% i 60% akcji zwykłych). Dane za: Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь, <http://pravo.by>, data dostępu: 25.07.2022.

<sup>451</sup> *Кредитно-финансовое и инвестиционное сотрудничество Беларуси и Китая*, <https://china.mfa.gov.by/ru/bilateral/credinvest>, data dostępu: 25.07.2022.

<sup>452</sup> *О подписании Соглашения между Республикой Беларусь (в лице Министерства финансов) и Шанхайским филиалом Банка развития Китая*, [https://www.minfin.gov.by/ru/public\\_debt/pressreleases/eb066e2a3bee4fb0.html](https://www.minfin.gov.by/ru/public_debt/pressreleases/eb066e2a3bee4fb0.html), data dostępu: 25.07.2022.

<sup>453</sup> *Китайский подарок*, <https://www.sn-plus.com/2019/12/17/kitajskij-podarok>, data dostępu: 25.07.2022.

<sup>454</sup> *Кредитно-финансовое*, op. cit.



*Białorusią a Chinami*<sup>455</sup>. Spodziewano się, że dokument będzie nowym instrumentem elastycznej integracji gospodarczej w ramach Inicjatywa Pasa i Szlaku, obejmujący bezpośrednie inwestycje zagraniczne i koniugację potencjałów produkcyjnych, zrównoważony handel bilateralny. Kryzys społeczno-polityczny na Białorusi 2020 roku zniweczył te plany, co miało bezpośrednie implikacje w postaci obniżenia woluminów przepływu inwestycji najważniejszych partnerów (z wyjątkiem nielicznych państw, zob. tabelę 17), sankcji, niedoborów w dostawach energii i podstawowych surowców oraz szerszych skutków makroekonomicznych. Z powodów podwójnych sankcji nałożonych na Białoruś państwo nie miało możliwości pożyczania środków na europejskim i amerykańskim rynku kapitałowym. Również jeden z głównych inwestorów Białorusi – Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju – odmówił inwestowania w białoruską gospodarkę. Białoruski rząd szukał pieniędzy na refinansowanie długów wobec samych Chin. Zadłużenie Białorusi w 2021 roku wynosiło bowiem około 3 mld USD. Główne przyczyny zadłużenia to wypłaty chińskich kredytów, zaciągniętych na modernizację przedsiębiorstw i rozbudowę infrastruktury, a także na uruchomienie nowych projektów przemysłowych z udziałem Chin oraz spłata kredytów wiązanych, udzielanych w ramach gwarancji rządu białoruskiego. W tym celu został wydany kolejny dokument – Dyrektywę nr 9 Prezydenta Republiki Białoruś *O dwustronnych relacjach białorusko-chińskich*<sup>456</sup> – którego celem była próba zwiększenia eksportu do Chin i znalezienie tam dodatkowych źródeł finansowania.

Następnym czynnikiem obniżającym dynamikę bezpośrednich inwestycji zagranicznych w tym okresie stała się pandemia COVID-19, która spowodowała nasilenie kruchości strukturalnej zasadniczo słabej gospodarki Białorusi, dziś prawie całkowicie zależnej od Rosji Putina.

---

<sup>455</sup> *Министерство экономики подписало меморандум о взаимопонимании с Минкоммерции Китая*, <https://economy.gov.by/ru/news-ru/view/ministerstvo-ekonomiki-podpisalo-memorandum-o-vzaimoponimanii-s-minkommertsii-kitaja-45245-2020>, data dostępu: 01.08.2022.

<sup>456</sup> *О развитии двусторонних отношений Республики Беларусь с Китайской Народной Республикой*, Директива № 9 от 3 декабря 2021 г., <https://president.gov.by/ru/documents/direktiva-no-9-ot-3-dekabrya-2021-g>, data dostępu: 21.12.2021.

**Tabela 17. Przepływ procentowy inwestycji zagranicznych w sektorze realnym gospodarki Białorusi według państw głównych inwestorów (jako procent od ogólnego woluminu inwestycji zagranicznych w Republice Białoruś)**

Państwo/Rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Razem, w %	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
włącznie z, w %:												
Federacja Rosyjska	72,1	50,0	46,7	48,6	41,6	43,2	51,5	38,0	38,3	45,1	41,4	42,6
Ukraina	0,1	2,9	25,2	0,9	0,8	0,8	2,6	2,6	3,7	3,7	5,2	15,2
Cypr	3,5	6,6	6,4	7,1	6,2	7,1	7,3	7,2	7,8	7,6	9,4	7,2
Austria	10,0	5,1	4,0	3,4	3,5	3,1	3,4	3,0	2,7	4,4	7,4	4,1
Wielka Brytania i Irlandia Północna	3,1	23,3	25,2	21,4	18,6	20,6	17,1	26,6	25,7	18,0	6,8	3,2
Litwa	0,5	0,6	1,2	1,2	1,5	1,5	3,0	2,0	1,8	2,1	2,7	3,2
Polska	0,3	0,5	0,9	1,2	1,0	1,7	2,5	3,3	4,1	4,4	1,6	2,1
Niderlandy	3,5	1,2	2,8	4,9	13,0	10,8	1,3	2,5	1,0	1,3	1,9	1,4
Niemcy	0,8	0,9	1,3	1,1	2,5	0,9	1,2	1,5	3,4	1,4	1,6	1,4
Chiny	0,8	0,7	0,9	1,0	2,0	3,0	2,9	2,8	3,1	1,6	1,2	1,2
Kazachstan	—	—	—	0,0	0,7	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1	1,2	0,7
Irlandia	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,6	0,3	0,2	3,5	0,3

Źródło: oprac. własne na podstawie danych: *Статистический ежегодник 2018* op.cit..

Według oficjalnych danych w okresie badawczym z 2010 do 2022 roku gospodarka państwa białoruskiego skumulowała ogółem około 140,2 mld USD inwestycji zagranicznych brutto, wśród których ogólne bezpośrednie inwestycje zagraniczne wyniosły 71%<sup>457</sup>. W tym samym okresie inwestycje z Chin wyniosły jedynie 2 343,9 mln USD, a bezpośrednie inwestycje zagraniczne stanowiły tylko 48%<sup>458</sup>. Warto się przejrzeć dynamice najważniejszych wskaźników charakteryzujących inwestycje zagraniczne z Chin na Białorusi.

Po pierwsze, po analizie danych Narodowego Komitetu Statystycznego Republiki Białoruś w latach 2010–2021 można stwierdzić, że wskaźnik udziału inwestycji zagranicznych z Chin w ogólnym woluminie inwestycji zagranicznych był nieznaczący w porównaniu do udziału w nim takich partnerów, jak Federacja Rosyjska, poszczególne państwa Unii Europejskiej, Wielka Brytania czy Ukraina (zob. tabelę 17). W 2021 roku ten wskaźnik obniżył się prawie do poziomu z 2013 roku i wyniósł tylko 1,2% ogólnego woluminu inwestycji zagranicznych.

Po drugie, analizując wskaźnik bezpośrednich inwestycji zagranicznych, można zauważyć następującą tendencję: w latach 2010–2013 udział chińskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych w ogólnym woluminie bezpośrednich inwestycji zagranicznych napływających do gospodarki Republiki Białoruś w ujęciu brutto nie przekraczał 1,0%; w latach 2014–2017 zwiększał się i w 2017 roku osiągnął 1,5%; a w 2018 roku – uzyskał rekordowe 2,2% (Chiny stały trzecim państwem według woluminu BIZ na Białorusi); ale w następnych latach zmniejszał się i spadł do poziomu 1,1% w 2021 roku (zob. tabelę 16 oraz wykres 6). Można zauważyć, że zmniejszenie woluminu bezpośrednich inwestycji zagranicznych w ujęciu netto na koniec 2021 roku w porównaniu do 2019 roku był znaczący i wyniósł aż 83%. Świadczy to wyraźnie o niewielkim zainteresowaniu chińskich struktur biznesowych inwestowaniem w białoruską gospodarkę. Jedyną pozytywną tendencją w formowaniu struktury chińskich inwestycji jest wzrost tzw. udziału bezpośredniego inwestycji – z 40% według wyników w 2010 roku do 70% – w 2021 roku (zob. wykres 6 oraz tabelę 16). Podstawą kredytowo-inwestycyjnej współpracy białorusko-chińskiej w latach 2010–2019 było przyciąganie wiązanych kredytów dla realizacji projektów inwestycyjnych. Negatywne

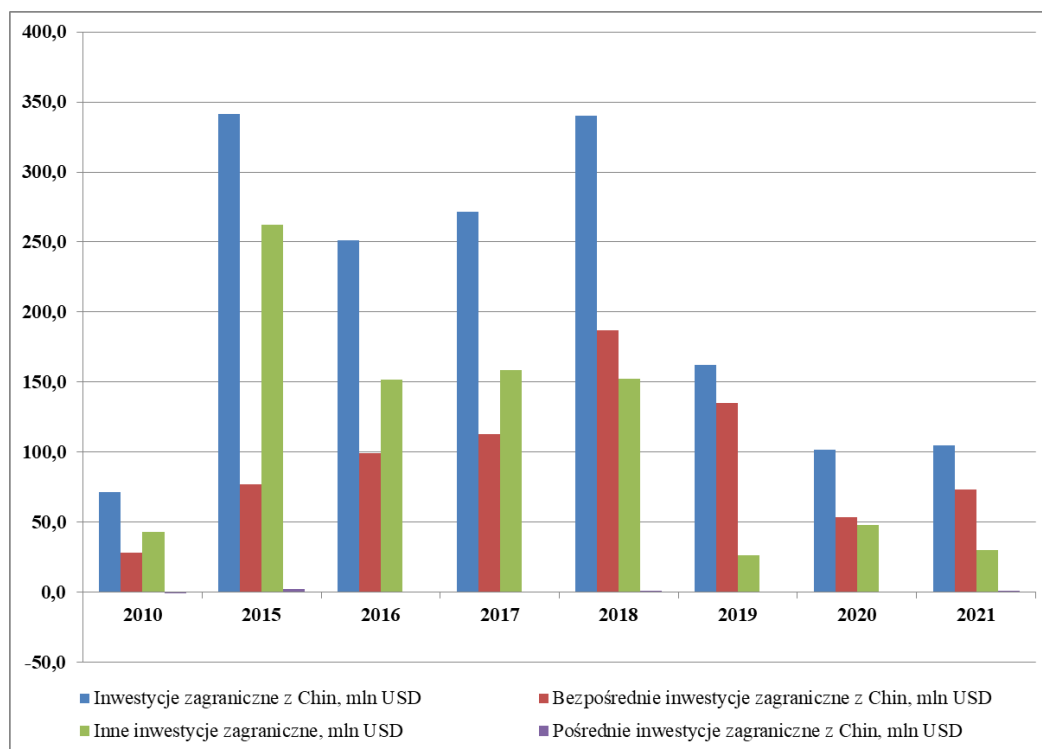
---

<sup>457</sup> *Статистический ежегодник 2018*, op. cit.

<sup>458</sup> Tamże.

efekty takich kredytów zmusiły białoruski rząd do podjęcia szeregu kroków do odejścia od kredytów wiązanych w kierunku bezpośrednich inwestycji zagranicznych<sup>459</sup>.

**Wykres 6. Dynamika woluminu oraz struktury inwestycji zagranicznych z Chin w okresie 2010–2021 roku**



Źródło: oprac. własne na podstawie danych: *Статистический ежегодник 2018*, op. cit.

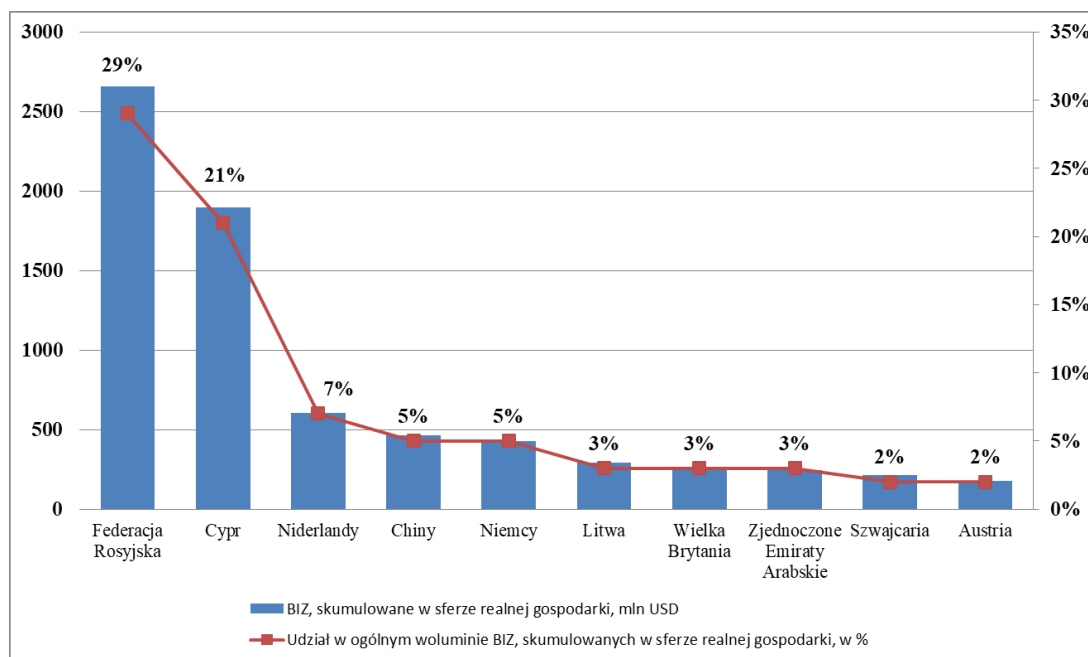
Po trzecie, wskaźnik bezpośrednich inwestycji zagranicznych z Chin skumulowanych w sferze realnej gospodarki wyniósł 462,2 mln USD (stan na 01.01.2022), co plasuje Chiny na czwartym miejscu wśród najważniejszych inwestorów w białoruskiej gospodarce (zob. wykres 7). Pierwsze miejsce Federacji Rosyjskiej (prawie 2,7 mld USD skumulowanych bezpośrednich inwestycji netto) w tym rankingu nie odzwierciedla całości obrazu struktury zagranicznych inwestycji na Białorusi. Inwestycje pochodzące z Cypru z woluminem 1,9 mld USD są w większości również pochodzenia rosyjskiego<sup>460</sup>. To samo można powiedzieć o

<sup>459</sup> Zob. więcej: Rozdział IV. Charakterystyka strukturalno-jakościowa białorusko-chińskich relacji wzajemnych 3.2. Chińskie kredyty dla Białorusi i „pułapka zadłużenia” niniejszej rozprawy.

<sup>460</sup> Za pomocą cypryjskiej jurysdykcji i omińnięcia podwójnego opodatkowania Cypr od lat stanowił najpopularniejszy kierunek wyprowadzania znacznych zasobów finansowych przez rosyjski biznes. W związku z rozpoczęciem wojny na Ukrainie Cypr rozpoczął proceder pozbawienia obywatelstwa biznesmenów z Federacji Rosyjskiej. Stracił je między innymi Michaił Guceriew, właściciel paliwowego koncernu Russneft,

pochodzeniu bezpośrednich inwestycji zagranicznych z Niderlandów (607,7 mln USD, trzecie miejsce).

**Wykres 7. Ranking państw-inwestorów BIZ skumulowanych w sferze realnej gospodarki na koniec 2021 roku**



Źródło: oprac. własne na podstawie danych: Статистический ежегодник 2018, op. cit.

Po czwarte, liczba przedsiębiorstw z chińskimi inwestycjami wzrosła ponad sześciokrotnie, z 27 w 2010 roku do 166 pod koniec 2021 roku (zob. tabelę 19). Można zauważyć tendencję z ostatnich lat – chińscy inwestorzy preferują zakładanie przedsiębiorstw typu zagranicznego<sup>461</sup>, a nie wspólnego<sup>462</sup>. Wśród wszystkich przedsiębiorstw z chińskimi inwestycjami pod koniec 2021 roku jedynie 25% miało charakter przedsiębiorstw wspólnych, natomiast aż 75% – to przedsiębiorstwa w całości należące do kapitału zagranicznego. Może

---

wspierający reżim białoruski. *Cypr odbierze obywatelstwo rosyjskim bogaczom*, <https://www.rp.pl/biznes/art36071141-cypr-odbierze-obywatelstwo-rosyjskim-bogaczom>, data dostępu: 14.06.2022.

<sup>461</sup> Wspólne przedsiębiorstwo to jest jednostka prawna Republiki Białoruś, której fundusz statutowy składa się z udziału inwestora zagranicznego oraz udziału osób fizycznych i (lub) osób prawnych Republiki Białoruś. Źródło: Narodowy Komitet Statystyczny Republiki Białoruś, op. cit.

<sup>462</sup> Przedsiębiorstwo zagraniczne jest to jednostka prawna Republiki Białoruś z zagraniczną formą własności. Źródło: Narodowy Komitet Statystyczny Republiki Białoruś, op. cit.

to świadczyć o braku zaufania strony chińskiej do prowadzenia wspólnego biznesu z Białorusinami, o preferowaniu prowadzenia biznesu samodzielnie na terytorium Białorusi.

**Tabela 18. Główne wskaźniki pracy przedsiębiorstw z chińskimi inwestycjami  
w latach 2010–2021**

Wskaźnik / za rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Liczba przedsiębiorstw z chińskimi inwestycjami, jednostek	27	27	49	51	57	67	72	90	126	151	157	166
w tym: wspólne przedsiębiorstwa	10	10	16	18	22	26	25	28	37	45	45	41
przedsiębiorstwa zagraniczne	17	14	30	32	35	41	47	62	89	106	112	125
Wpłaty na funduszy statutowe przedsiębiorstw z chińskimi inwestycjami, ogólnie, mln USD	18,8	22,2	62,2	70,0	112,9	143,0	166,4	191,8	277,4	359,5	332,1	348,7
w tym: wspólne przedsiębiorstwa	17,9	17,5	29	30,4	74,6	94,5	115,7	124,2	173,6	187,8	181,4	186
przedsiębiorstwa zagraniczne	0,8	4,6	33,1	39,6	38,2	48,5	50,6	67,6	103,8	171,7	150,7	162,7
Napływ chińskich inwestycji do funduszy statutowych za rok, mln USD	–	4,0	40,2	9,7	45,5	35,3	24,3	22,9	91,44	87,2	6,2	19,7
w tym: wspólne przedsiębiorstwa	–	0,0	11,8	3,0	44,5	20,4	21,3	8,7	53,7	13,9	4,1	9,2
przedsiębiorstwa zagraniczne	–	3,9	28,3	6,7	0,9	14,9	3,0	14,2	37,7	73,2	2,0	10,4
Skumulowane chińskie inwestycje w realnym sektorze gospodarki, ogólnie, mln USD	–	38,3	103,8	203,7	283,2	378	503,3	579,6	634,9	633,3	589,6	582,1
w tym: wspólne przedsiębiorstwa	–	22,5	37,6	62,8	128,0	215,3	276,5	301,9	331,5	313,8	290,2	284,1
przedsiębiorstwa zagraniczne	–	15,8	66,1	141,0	155,1	162,7	226,8	277,8	303,4	319,5	299,4	297,9
Eksport towarów, mln USD	27,0	320,5	205,2	236,7	18,6	6,8	11,6	20,9	39,8	83,4	149,7	226,6

w tym: wspólne przedsiębiorstwa	22,7	317,4	202,2	235,4	15,0	4,3	5,1	8,9	31,6	78,6	138,9	205,5
przedsiębiorstwa zagraniczne	4,3	2,7	1,9	1,3	3,6	2,6	6,5	12,0	5,7	4,9	10,7	21,1
Import towarów, USD	553,8	694,3	640,5	781,6	879,0	1243,4	784,8	925,0	1087,4	1416,3	1065,9	1244,2
w tym: wspólne przedsiębiorstwa	343,0	480,9	437,4	499,5	615,6	1016,9	501,2	568,5	614,2	837,9	740,5	860,97
przedsiębiorstwa zagraniczne	210,9	184,2	189,2	280,6	261,1	226,5	283,1	355,4	472,5	578,4	325,5	383,2

Źródło: oprac. własne na podstawie danych: *Отдельные статистические показатели деятельности организаций Республики Беларусь, созданных с участием иностранных юридических или физических лиц за 2018 год*, *Отдельные статистические показатели деятельности организаций Республики Беларусь, созданных с участием иностранных юридических или физических лиц за 2019 год*, *Отдельные статистические показатели деятельности организаций Республики Беларусь, созданных с участием иностранных юридических или физических лиц за 2020 год*, *Отдельные статистические показатели деятельности организаций Республики Беларусь, созданных с участием иностранных юридических или физических лиц за 2021 год*, Национальный статистический комитет Республики Беларусь, Минск, 2019, 2020, 2021, 2022, [https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/publications/izdania/public\\_bulletin/index\\_51237](https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/publications/izdania/public_bulletin/index_51237), data dostępu: 21.09.2022.

Mimo wzrostu liczby wspólnych przedsiębiorstw z udziałem chińskich inwestycji w ostatnich latach ich liczba w gospodarce białoruskiej jest znacznie niższa w porównaniu z takimi państwami, jak Federacja Rosyjska, Litwa, Cypr czy Polska (zob. tabelę 19). Wpłata do funduszu statutowego przedsiębiorstw z chińskimi inwestycjami na początku 2022 roku wyniosła 348,7 mln USD (stan na 01.01.2022), co stanowiło trzecią wartość po poziomie wpłat rosyjskich i cypryjskich inwestycji do funduszu statutowego przedsiębiorstw Białorusi. Jednocześnie napływ inwestycji zagranicznych do funduszy statutowych przedsiębiorstw z kapitałem chińskim w latach 2020–2021 spadł do rekordowo niskiego poziomu. W realnym sektorze białoruskiej gospodarki skumulowano 582,1 mln USD chińskich inwestycji, czyli 23 razy więcej niż w 2010 roku, na początku okresu badawczego, ale znacząco mniej niż poziom inwestycji z Federacji Rosyjskiej (3 299,9 mln USD), Cypru (2 167,7 mln USD), Niderlandów (1 051,1 mln USD) i porównywalnie do poziomu inwestycji z Turcji (672,9 mln USD) i Niemiec (597,3 mln USD).

**Tabela 19. Top 10 państw zakładających przedsiębiorstwa zagraniczne na terenie Republiki Białoruś pod koniec 2021 roku**

L.p.	Nazwa państwa	Liczba zagranicznych przedsiębiorstw
1	Federacja Rosyjska	2240
2	Litwa	491
3	Cypr	442
4	Polska	303
5	Ukraina	299
6	Niemcy	298
7	Łotwa	288
8	USA Ameryki	187
9	Wielka Brytania	172
10	Chiny	166

Źródło: oprac. własne na podstawie danych: *Отдельные статистические показатели деятельности организаций Республики Беларусь, созданных с участием иностранных юридических или физических лиц за 2021 год*, op.cit.

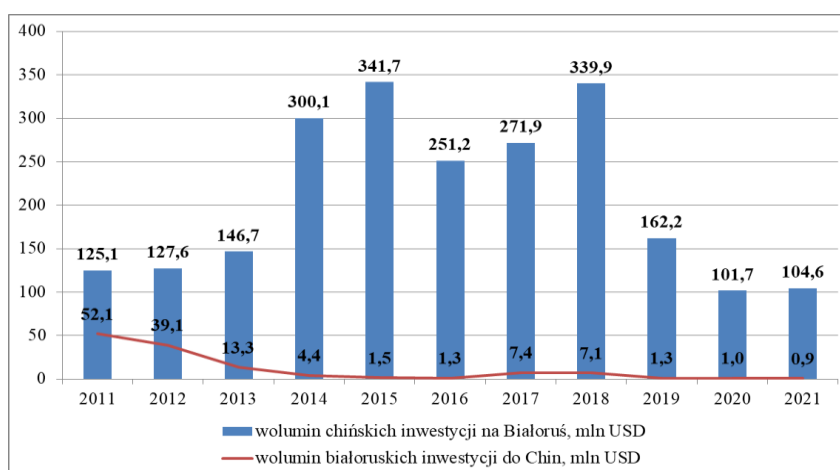
Po piąte, wskaźnik eksportu towarów przedsiębiorstw z chińskim kapitałem, który pod koniec 2021 roku prawie osiągnął poziomu roku 2013 (zob. tabelę 18). Największe woluminy tego wskaźnika odnotowane w latach 2011–2013. W odniesieniu do eksportu wskaźnik importu towarów przedsiębiorstw z chińskim kapitałem jest pięciokrotnie większy (1 244,2 mln USD) i stabilnie wzrastał na przestrzeni okresu badawczego. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, że wspólne przedsiębiorstwa z udziałem chińskiego kapitału orientowane zarówno na import, jak i na eksport własnej produkcji, gdyż przedsiębiorstwa zagraniczne orientowane wyłącznie na import produkcji do Białorusi.

Po szóste, poziom obecności kapitału białoruskiego w chińskiej gospodarce w okresie badawczym, w latach 2010–2022, był ledwo zauważalny (zob. wykres 8) i odgrywał zupełnie marginalną rolę w chińskiej strategii gospodarczej. Natomiast Chiny zajmują siódme miejsce w rankingu państw-odbiorców inwestycji białoruskich. Znamienny jest drastyczne obniżenie



poziomu inwestycji firm białoruskich w Chinach z 52,1 mln USD w 2011 roku do 0,9 mln USD w roku 2021 (zmniejszyło się prawie o 58-krotnie), co dobitnie świadczy o głębokim kryzysie gospodarki białoruskiej. Udział inwestycji bezpośrednich Republiki Białoruś w całkowitym wolumenie napływu BIZ do ChRL na koniec 2021 roku nie przekracza 0,0005% <sup>463</sup>. Główny wolumen białoruskich inwestycji kapitałowych w Chinach prezentowany jest w formie inwestycji bezpośrednich i wyniósł ogółem 88,8% w latach 2010–2021, pozostałe inwestycje wyniosły 11,2%, nie dokonano inwestycji portfelowych. Zdecydowana większość białoruskich inwestycji bezpośrednich w Chinach jest reprezentowana przez instrumenty dłużne – 95,8% ogółem w latach 2010–2021, udział instrumentów kapitałowych, akcji wyniósł 1,6%, reinwestycji – 2,6% <sup>464</sup>.

**Wykres 8. Dynamika wzajemnych inwestycji RB i ChRL w okresie 2011–2021, mln USD**



Źródło: oprac. własne na podstawie danych: *Отдельные статистические показатели деятельности организаций Республики Беларусь, созданных с участием ... за 2021 год*, op.cit.

Na podstawie danych wynikających z przeprowadzonych analiz można stwierdzić, że współpraca inwestycyjna z Chinami często okazuje się dla Białorusi nieopłacalna. Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy jest niedostatecznie wnikliwa ocena perspektyw finansowanych przedsięwzięć. Za przykład może posłużyć Rozporządzenie Rady Ministrów,

<sup>463</sup> Dane za: opracowanie własne na podstawie danych Narodowego Komitetu Statystycznego Republiki Białoruś oraz *World Investment Report 2022: Investing in sustainable recovery. United Nations Conference on Trade and Development*, op. cit.

<sup>464</sup> Dane za: *Статистический ежегодник 2018, Статистический ежегодник 2019, Статистический ежегодник 2020, Статистический ежегодник 2021, Статистический ежегодник 2022*, Национальный статистический комитет Республики Беларусь, Минск 2022, [https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/publications/izdania/public\\_compilation](https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/publications/izdania/public_compilation), data dostępu: 21.09.2022].

zgodnie z którym Belarusbank otrzymuje rekompensatę z budżetu państwowego za straty, które poniósł z powodu braku spłaty kredytów przez przedsiębiorstwa przemysłu lekkiego. Mowa tu o kredycie Eksportowo-Importowego Banku Chin udzielonemu fabryce Inu w Orszy w celu budowy mieszkań dla swoich pracowników<sup>465</sup>. Oficjalna retoryka władzy Łukaszenki deklaruje decyzję odejścia od kredytów wiązanych, ale faktycznie i tak państwo białoruskie zabezpiecza niewypłacalność tych kredytów.

Jeszcze jednym wątpliwym powodem do dumy w relacjach białorusko-chińskich staje się pomoc techniczna. Głównym kierunkiem tej pomocy jest budowa mieszkań socjalnych na Białorusi. Projekt jest realizowany od 2015 roku i w ciągu dwóch etapów wybudowano: w 2017 roku – 1432 mieszkania socjalne w 16 domach; w 2019 roku – 22 budynki mieszkalne na 1854 mieszkania<sup>466</sup>. Natomiast plany trzeciego etapu – 20 domów – nie zostały zrealizowane do dziś (stan na 20.01.2023) mimo zapewnień dyrekcji<sup>467</sup>. Według opinii ekspertów za każdą pomocą techniczną Chin, zarówno *dypłomacją pandową* czy *dypłomacją stadionową*, kryją się inne korzyści gospodarcze, a także ustępstwa polityczne ze strony władz białoruskich<sup>468</sup>.

Mówiąc o chińskiej nieodpłatnej pomocy, obserwatorzy zauważają, że często jest ona nieodpłatna z pewnym stopniem warunkowości. W rzeczywistości może być „opłacana” w bardzo różny sposób.

### **3.2. Chińskie kredyty dla Białorusi i „pułapka zadłużenia”**

Linie kredytowe dla białoruskich partnerów otwarte przez stronę chińską wyglądają następująco: w 2010 roku – do 8,7 mld USD, w 2014 roku – do 14 mld USD, w 2015 roku – do 3,5 mld USD, w 2016 roku – do 4 mld USD. W 2017 roku po raz pierwszy podpisano porozumienie dotyczące kredytu, który nie jest wiązany, w 2018 roku – do 3 mld USD, w 2019 roku – 500 mln USD. Łącznie podpisano 35 umów kredytowych z Państwowym Bankiem Rozwoju i z China Eximbank. Gospodarka Białorusi odczuwa, jak wiadomo, poważny głód inwestycyjny, potrzebuje środków finansowych, jednak znaczna ich część nie

---

<sup>465</sup> *Правительство возместит банкам из бюджета проценты по кредитам предприятиям легпрома*, <https://www.belta.by/economics/view/pravitelstvo-vozmestit-bankam-iz-bjudzheta-protsenty-po-kreditam-predprijatijam-legproma-429036-2021>, data dostępu: 21.12.2022.

<sup>466</sup> *Беларусь и Китай заключили соглашение о строительстве 20 социальных домов*, <https://www.belta.by/economics/view/belarus-i-kitaj-zakljuchili-soglashenie-o-stroitelstve-20-sotsialnyh-domov-427065-2021>, data dostępu: 21.12.2022.

<sup>467</sup> *Строительная отрасль. Без права на локдаун*, <https://www.belta.by/comments/view/stroitel'naja-otrasl-bez-prava-na-lokdaun-7737>, data dostępu: 21.12.2022.

<sup>468</sup> Więcej na temat zob.: S. Czubkowska, *Chińczycy trzymają nas mocno*, op. cit., s. 250–298.

została wykorzystana przez stronę białoruską. Główna przyczyna tak niskiego poziomu zagospodarowania chińskich zasobów jest skomplikowane warunki udzielania kredytów, m.in. powiązaniem charakterem kredytów, stosunkowo wysokim ich oprocentowaniem i innymi czynnikami. Koszty obsługi wszystkich zagranicznych kredytów udzielonych Białorusi w okresie badawczym sięgnęły 5 mld USD. Tylko w 2018 roku Mińsk musiał przetransferować na konta wierzycieli zagranicznych 3,7 mld USD (z czego 560 mln do Chin). A w 2022 roku zadłużenie Białorusi wobec Chin będzie wynosiło już ok. 651 mln USD<sup>469</sup>. Głównym narzędziem planowanej spłaty zobowiązań długu publicznego będzie mechanizm refinansowania, tj. spłata kredytów i wykup papierów wartościowych w większości przypadków planowana jest kosztem nowych kredytów.

W celu minimalizacji ryzyka chińskie bezpośrednie inwestycje często mają złożony model finansowania, który polega na jednoczesnym wykorzystaniu kapitału własnego i strony przyjmującej. Większość chińskich inwestycji, przekazywanych rządowi Republiki Białoruś w formie pożyczek preferencyjnych lub komercyjnych albo w celu finansowania konkretnych projektów, otrzymała gwarancje rządowe w postaci tzw. kredytowania wiążanego. Często dochodziło do sytuacji, w których obsługa i spłata kredytów odbywała się kosztem środków budżetowych, tzn. przedsiębiorstwa płaciły tylko naliczone odsetki od kredytów, a główna kwota zadłużenia była restrukturyzowana poprzez budżet<sup>470</sup>. Spośród 30 projektów inwestycyjnych realizowanych na Białorusi w latach 2005–2019 kosztem chińskich kredytów wiązanych rząd sam sfinansował zobowiązania zewnętrzne dla co najmniej 5 projektów<sup>471</sup>. Tylko nieliczne projekty inwestycyjne osiągnęły zaplanowane wskaźniki przychodów, dochodu netto czy eksportu. Fatalne zarządzanie projektami gospodarczymi i kłopoty z deficytem handlowym powodowały nieustanny wzrost zadłużenia zagranicznego państwa.

Jednym z głównych problemów braku wzrostu BIZ w okresie badawczym był wysoki poziom zewnętrznego długu publicznego. Limit pokrycia ryzyka kredytowego na Białorusi był określony możliwościami długu publicznego. W związku z ograniczonymi środkami publicznymi, których większa część została wydana na spłatę długów kredytów zewnętrznych, ważne było, po pierwsze, przejście od kredytów wiązanych do kredytów niewiązanych, a po drugie – do inwestycji bezpośrednich, gdzie strona chińska mogła pełnić

---

<sup>469</sup> *Бюджет Республики Беларусь для граждан на 2022 год*, Министерство Финансов Республики Беларусь Минск 2022, s. 63, <https://minfin.gov.by/upload/bp/budjet/budjet2022.pdf>, data dostępu: 15.03.2023.

<sup>470</sup> Д.В. Береснев, и др., *Торгово-экономическое сотрудничество Беларуси и Китая в условиях усиления протекционизма в мировой экономике*, ред. В.И. Бельский, s. 105.

<sup>471</sup> К.В. Рудый, *Непохожие. Взгляд на Китай и белорусско-китайские отношения*, op. cit., s. 219.

rolę zarówno partnera strategicznego, jak i inwestora portfelowego. W pierwszym aspekcie odejście od kredytów wiązanych nie oznaczało wycofania się z zaciągania kredytów z Chin, a tylko zmniejszenie ich liczby. W 2015 roku liczba nowych projektów inwestycyjnych finansowanych przez chińską stronę, a gwarantowanych przez rząd, zmniejszyła się 9-krotnie – do jednego rocznie. W 2016 roku wolumin rocznych kredytów pod gwarancję rządu zmniejszył się dwukrotnie<sup>472</sup>. W 2018 roku białoruski rząd przestał pozyskiwać nowe wiązane kredyty z Chin<sup>473</sup>. Świadczy to o tym, że problemy związane z pozyskiwaniem podobnych pożyczek zostały dostrzeżone przez stronę białoruską, która podjęła odpowiednie działania w kierunku odejścia od starego schematu, czyli udziału państwa jako pożyczkobiorcy lub poręczyciela, i przejścia bezpośrednio do interakcji między bankami chińskimi i białoruskimi<sup>474</sup>. W tym celu w 2016 roku podjęto kroki w celu utworzenia wspólnego chińsko-białoruskiego funduszu inwestycyjnego JSC ASB Belarusbank i Citic Construction Co., Ltd.<sup>475</sup> Podpisano też stosowne memorandum zatwierdzające tzw. mapę drogową do jego utworzenia. Jednak brak rozwiniętego rynku giełdowego oraz narzędzi finansowych na Białorusi nie pozwalają na przyciąganie środków inwestycyjnych na dużą skalę, przykładem tego mogą być próby współpracy z funduszem „Jedwabny Szlak”, giełdą Chiny-Eurazja Eksimbank ChRL<sup>476</sup>.

W latach 2018–2022 zwiększyło się ryzyko niewypłacalności białoruskiej gospodarki, co było spowodowane przyczynami politycznymi, a także ekonomicznymi problemami wewnętrznymi. Kredytodawcy (międzynarodowe organizacje, banki itd.) są w związku z tym mniej skłonni do pożyczania, a przynajmniej do czasu skorygowania polityki fiskalnej lub usunięcia przyczyn, ze względu na które państwo znalazło się w tej trudnej sytuacji. W 2022

---

<sup>472</sup> Podczas oficjalnej wizyty w Pekinie w 2016 roku Łukaszenka zaproponował Xi Jinpingowi przejście od współpracy kredytowej do inwestycyjnej. Trzy lata później na oficjalnym spotkaniu głów państw Xi Jinping poinformował, że chińska strona podtrzymuje przejście do współpracy inwestycyjnej.

<sup>473</sup> К.В. Рудый, *Непохожие. Взгляд на Китай и белорусско-китайские отношения*, op. cit. s. 220.

<sup>474</sup> *Минфин Беларуси предлагает заморозить привлечение связанных кредитов на осуществление коммерческих проектов – Ермолович*, [https://primepress.by/news/finans/minfin\\_belarusi\\_predlagaet\\_zamrozit\\_privlechenie\\_svyazannykh\\_kreditov\\_na\\_osushchestvlenie\\_kommerche-11504/?PageSpeed=noscript](https://primepress.by/news/finans/minfin_belarusi_predlagaet_zamrozit_privlechenie_svyazannykh_kreditov_na_osushchestvlenie_kommerche-11504/?PageSpeed=noscript), data dostępu: 06.09.2022.

<sup>475</sup> Fundusze inwestycyjne inwestują w przedsiębiorstwo, ustalają procesy biznesowe i wprowadzają je do oferty publicznej. Oznacza to, że bez konkretnych mechanizmów i narzędzi rozwoju giełdy w Republice Białoruś realizacja wspólnych projektów poprzez inwestycje bezpośrednie będzie nieskuteczna.

<sup>476</sup> Więcej na ten temat: E. Грузинская, *Риски размещения прямых китайских инвестиций и несвязанных кредитов в Республике Беларусь*, 2020, [https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/283873/1/Lapko\\_dip.pdf&cd=2&hl=pl&ct=clnk&gl=pl](https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/283873/1/Lapko_dip.pdf&cd=2&hl=pl&ct=clnk&gl=pl), data dostępu: 15.03.2023. Dla Białorusi wadą praktyki przyciągania BIZ z Chin jest brak ich przepływu na rachunkach w bankach państwowych. Fundusze te pozostają w Chinach na kontaktach lokalnych wykonawców realizujących białoruskie projekty. W procesie przyciągania niepowiązanych chińskich zasobów nie można z góry przewidzieć wyników finansowych. To odróżnia atrakcyjność tych zasobów od zasobów związanych, charakteryzujących się z góry ustaloną dodatnią marżą.

roku (stan na 01.01.2022) publiczny dług wynosił już 23 mld USD, co stanowiło 37% PKB, w porównaniu do początku okresu badawczego. W 2010 roku publiczny dług zmniejszył się i stanowił 52,2% PKB<sup>477</sup>. W 2022 roku zaplanowano spłaty w wysokości około 4,2 mld USD, z czego 97% to spłaty obowiązujące w walucie zagranicznej. Spłaty rat i odsetek od udzielonych kredytów stanowią główne obciążenie dla białoruskiego budżetu. Oprócz tego, według szacunków ekspertów, białoruski eksport w 2022 roku może spaść o 40%<sup>478</sup>. Oznacza to, że państwo nie otrzyma wystarczającego woluminu waluty zagranicznej dla potrzeb wewnętrznych. To może skutkować nie tylko problemami wsparcia rubla białoruskiego, jak i trudnościami finansowymi przedsiębiorstw państwowych w kwestii zakupu materiałów niezbędnych dla produkcji towarów. Pojawia się perspektywa jeszcze głębszej regulacji państwowej procesów produkcji, państwo prawdopodobnie będzie musiało włączyć się w procesy utrzymania kursu walutowego i wsparcia rubla białoruskiego, wsparcia przedsiębiorców oraz spłaty długów zagranicznych i wewnętrznych kosztem złoto-walutowych rezerw<sup>479</sup>. Niewywiązywanie się w terminie z zobowiązań finansowych, niespłacanie długów, niewypłacalność finansowa może doprowadzić do bankructwa Białorusi. Pierwsze sygnały o podobnych zagrożeniach popłynęły od międzynarodowej agencji ratingowej Moody's, która stwierdziła, że Białoruś nie wywiązuje się z zobowiązań z tytułu zadłużenia zagranicznego. Według informacji agencji Ministerstwo Finansów Białorusi dokonało płatności według dziesięcioletnich euroobligacji Białoruś-27 w walucie państwowej, co spowodowało, że posiadacze zadłużenia zagranicznego białoruskich emitentów nie otrzymały płatności, a to znaczy, że strona białoruska nie wywiązała się ze zobowiązań<sup>480</sup>. Z kolei białoruski ekonomista i politolog Lew Lwowski, odnosząc się do perspektyw bankructwa, stwierdza, że w białoruskich realiach jest to raczej kwestia

---

<sup>477</sup> *Состояние государственного долга Республики Беларусь*, Министерство Финансов РБ, [https://www.minfin.gov.by/ru/public\\_debt/condition/archive](https://www.minfin.gov.by/ru/public_debt/condition/archive), data dostępu: 15.07.2022; А.С. Попкова, *Анализ валового внешнего долга Беларуси на основе данных платежного баланса страны*, <https://core.ac.uk/download/pdf/49210445.pdf>, data dostępu: 15.07.2022.

<sup>478</sup> *Дефолт как следствие войны и санкций: чего ждать белорусам?*, <https://www.dw.com/ru/default-kak-sledstviye-vojny-i-sankzij-chego-zhdad-belorusam/a-61088879>, data dostępu: 15.07.2022].

<sup>479</sup> Złoto-walutowe rezerwy Białorusi wynoszą 8,3 mld USD.

<sup>480</sup> *Government of Belarus: Rouble payment of foreign-currency debt constitutes a default*, MOODY'S investors service, [https://www.moodys.com/credit-ratings/Belarus-Government-of-credit-rating-806356891/reports?category=Ratings\\_and\\_Assessments\\_Reports\\_rc%7CIssuer\\_Reports\\_rc&type=Rating\\_Action\\_rc%7CAnnouncement\\_rc%7CAnnouncement\\_of\\_Periodic\\_Review\\_rc.Credit\\_Opinion\\_ir\\_rc%7CIssuer\\_Comment\\_rc%7CIssuer\\_in\\_Depth\\_rc](https://www.moodys.com/credit-ratings/Belarus-Government-of-credit-rating-806356891/reports?category=Ratings_and_Assessments_Reports_rc%7CIssuer_Reports_rc&type=Rating_Action_rc%7CAnnouncement_rc%7CAnnouncement_of_Periodic_Review_rc.Credit_Opinion_ir_rc%7CIssuer_Comment_rc%7CIssuer_in_Depth_rc), data dostępu: 15.07.2022; *О рейтинговых действиях международного агентства Moody's*, [https://www.minfin.gov.by/ru/public\\_debt/pressreleases/6ac112dafa924815.html](https://www.minfin.gov.by/ru/public_debt/pressreleases/6ac112dafa924815.html), data dostępu: 15.07.2022.

polityczna<sup>481</sup>. Od 2020 roku kredyty dla Białorusi udzielane są nie na warunkach rynkowych, gdzie ważny byłby status kredytobiorcy, ale na warunkach politycznych. Głównym źródłem kredytów jest jednak nie Chińska Republika Ludowa<sup>482</sup>, ale Federacja Rosyjska lub struktury z nią związane, jak np. Euroazjatycki Fundusz Stabilizacji i Rozwoju. Większość długu publicznego Białorusi to dług wobec Federacji Rosyjskiej i w razie bankructwa trzeba je ogłosić przed Rosją, co może wywołać jedynie kolejne ustępstwa Białorusi wobec tego państwa, aż do utraty niepodległości.

Po kryzysie politycznym 2020 roku Łukaszenka stara się wykorzystać wszystkie możliwości uratowania swej dyktatury. Dotyczy to również współpracy z Chinami, dlatego została podpisana Dyrektywa nr 9 Prezydenta Republiki Białoruś *O dwustronnych relacjach białorusko-chińskich*, z której wynika m.in., że rząd planuje w latach 2022–2024 pozyskać środki kredytowe z Chin w wysokości co najmniej 0,9 mld USD na refinansowanie zewnętrznego długu publicznego. Ponadto Łukaszenka polecił swojemu otoczeniu pozyskać dla białoruskiej gospodarki co najmniej 500 mln USD rocznie z azjatyckich funduszy inwestycyjnych znajdujących się pod sporym wpływem Chin i na poziomie współpracy międzybankowej w latach 2022–2025. Ten dokument wymienia jako inwestorów Fundusz Jedwabnego Szlaku, Chińsko-Euroazjatycki Fundusz Współpracy Gospodarczej oraz Azjatycki Bank Inwestycji Infrastrukturalnych. Możliwość pozyskania tych funduszy okazała się jednak o wiele bardziej problematyczna. Pod wpływem zachodnich sankcji azjatyckie instytucje finansowe nie wykazują zbyt wielkiej chęci do inwestowania na Białorusi. Na przykład w marcu 2022 roku Azjatycki Bank Inwestycji Infrastrukturalnych<sup>483</sup>, którego głównymi założycielami są Chiny i Indie, zawiesił na czas nieokreślony projekty związane z Federacją Rosyjską i Białorusią z powodu działań wojennych na Ukrainie. W tej sytuacji rząd białoruski może liczyć jedynie na bezpośrednie inwestycje w białoruską gospodarkę ze strony prywatnych firm azjatyckich.

Według danych UNCTAD w 2021 roku Chiny zmniejszyły wolumin bezpośrednich inwestycji zagranicznych w porównaniu z 2020 rokiem prawie o 6%. Powodem tych działań może być „nowa filozofia rozwoju” Chin, zadeklarowana podczas plenarnego posiedzenia

---

<sup>481</sup> *Дефолт как следствие войны и санкций: чего ждать белорусам?*, <https://www.dw.com/ru/default-kak-sledstviye-vojny-i-sankzij-chego-zhdat-belorusam/a-61088879>, data dostępu: 15.07.2022.

<sup>482</sup> Ostatni kredyt dla Białorusi zagwarantowany przez rząd chiński został udostępniony w 2019 roku.

<sup>483</sup> *Азиатский инфраструктурный банк приостановил проекты, связанные с Россией и Белоруссией*, [https://tass.ru/ekonomika/13950655?utm\\_source=google.com&utm\\_medium=organic&utm\\_campaign=google.com&utm\\_referrer=google.com](https://tass.ru/ekonomika/13950655?utm_source=google.com&utm_medium=organic&utm_campaign=google.com&utm_referrer=google.com), data dostępu: 23.06.2022.

Komitetu Centralnego KPCh w październiku 2020 roku i wyrażona w założeniach XIV pięcioletki (2021–2025). Główną założeniem tej filozofii jest chęć osiągnięcia „samowystarczalności w nauce i technice”<sup>484</sup>, a w rezultacie – zwiększenie dofinansowania własnych prywatnych projektów<sup>485</sup>. W 2021 roku chińskie grupy kapitałowe skorygowały swoje inwestycyjne kierunki, zwiększając inwestycyjne zainteresowanie w państwach najbardziej rozwiniętych, gdzie inwestycje BIZ się podwoiły; w państwach średnio rozwiniętych – zwiększyły się o 30%; najsłabszych gospodarkach zmalały o 9%; natomiast napływ BIZ do 33 afrykańskich państw z najsłabiej rozwiniętą gospodarką – wzrósł o 17%<sup>486</sup>. Białoruś nie stanowi wyjątku w tej ogólnoświatowej tendencji. Chiński biznes uznaje ją za państwo słabo rozwinięte. Chińskie inwestycje zagraniczne w tym kraju w latach 2019–2022 wyraźnie wyhamowały. Aktywne zaangażowanie Republiki Białoruś w rozwój współpracy politycznej z Chińską Republiką Ludową nie odbiło się pozytywnie na rozwoju współpracy inwestycyjnej. Chińczycy działają w tej dziedzinie wyłącznie pragmatycznie. Natomiast władze białoruskie są absolutnie bezradne wobec tego pragmatyzmu. Obecność zwiększonego ryzyka projektowego i kredytowego utrudnia realizację wspólnych białorusko-chińskich projektów oraz przepływ chińskich inwestycji zagranicznych. Wysokie ryzyko realizacji projektów wiąże się z uwarunkowaniami wewnętrznymi oraz zewnętrznymi: politycznym kryzysem na Białorusi (m.in. sfałszowaniem wyborów prezydenckich 2020 roku i związane z tym protesty społeczne), sankcjami państw Zachodu, wprowadzonymi za udział w wojnie rosyjsko-ukraińskiej oraz potępienie protestów (obawy rozpowszechnienia sankcji na kompanie chińskie), przewlekłymi problemami białoruskiej gospodarki (m.in. próbami ręcznego nią sterowania ze strony reżimu Łukaszenkowskiego, skomplikowane warunki wejścia kapitału chińskiego do białoruskich przedsiębiorstw itd.), niską jakością chińskich inwestycji (m.in. wysokim udziałem kredytów, wysokim oprocentowaniem, wiązaniem charakterem kredytów itd.), jak również z rozbieżnościami kulturowymi w dziedzinie biznesu pomiędzy Białorusinami a Chińczykami.

---

<sup>484</sup> B. Gill, *China's Quest for Greater Technological Self-Reliance*, Asia Socie Australia, <https://asiasociety.org/australia/chinas-quest-greater-technological-self-reliance>, data dostępu: 15.07.2022.

<sup>485</sup> „Pojawiają się bowiem w ramach nowej strategii rzadko dotychczas spotykane pojęcia, jak przebudowa łańcuchów dostaw, większa odporność na wstrząsy zewnętrzne, a nawet «samowystarczalność technologiczna» czy «nowa infrastruktura cyfrowa», no a przede wszystkim wspomniany już wcześniej «wzrost wysokiej jakości»”. Więcej na ten temat: B. Góralczyk, *Nowy długi marsz*, op. cit., s. 154.

<sup>486</sup> Dane za: *World Investment Report 2022: Investing in sustainable recovery. United Nations Conference on Trade and Development*, op. cit.

## 4. Współpraca w innych dziedzinach

### 4.1. Współpraca wojskowa

Intensyfikacja białorusko-chińskiej współpracy politycznej miała przełożenie na wzrost współpracy między resortami obrony i siłami specjalnymi obu państw. Dotyczy to między innymi koordynacji działań resortów przemysłu obronnego. Jak twierdzi jeden z wysoko postawionych urzędników białoruskich, przewodniczący Państwowego Komitetu Przemysłu Zbrojeniowego, Roman Golovchenko: „Specjalny, strategiczny charakter stosunków między obydwojma państwami budowany jest konsekwentnie i dynamicznie w całej strukturze współdziałania, w tym w sferze wojskowo-technicznej”<sup>487</sup>. Jednak, według opinii ekspertów, takie wypowiedzi nie odzwierciedlają rzeczywistego stanu rzeczy w tej dziedzinie współpracy białorusko-chińskiej. W przeciwieństwie do współpracy wojskowo-technicznej z Rosją, która stała się kontynuacją sowieckiej struktury kompleksu wojskowo-przemysłowego, relacje białorusko-chińskie w tym przemyśle rozwijały się punktowo i dość wolno. Dopiero w 1995 roku strony podpisały międzyrządowe porozumienie o współpracy wojskowo-technicznej, na mocy którego utworzono Komitet Koordynacyjny ds. Współpracy w Dziedzinie Uzbrojenia i Sprzętu Wojskowego<sup>488</sup>. Według ekspertów aktywność Chin w nawiązaniu współpracy z Białorusią w tej dziedzinie jest związana w dużej mierze z embargiem Zachodu na dostawy nowoczesnych technologii wojskowych i podwójnego zastosowania<sup>489</sup>. Znaczenie ma w tym kontekście także chęć pozyskania wyników prac białoruskich naukowców, a także nowych osiągnięć instytucji i przedsiębiorstw państwowego kompleksu wojskowo-przemysłowego.

Mówiąc o priorytetach współpracy wojskowo-technicznej, należy wymienić te najważniejsze: systemy walki elektronicznej, motoryzacyjny sprzęt wojskowy oraz system rakietowego wielokrotnego startu. Jeśli chodzi o białoruskie osiągnięcia w dziedzinie systemów walki elektronicznej, które mogą zainteresować Chiny, należy wspomnieć o następujących technologiach:

- opracowanych w czasach sowieckich systemach elektronicznego wywiadu 85V6-A i 85V6-B do wykrywania i śledzenia do 100 naziemnych, morskich i

---

<sup>487</sup> *Беларусь и Китай вышли на оптимальную схему взаимодействия в военно-технической сфере – ГВПК*, <https://www.belta.by/economics/view/belarus-i-kitaj-vyshli-na-optimalnuju-shemu-vzaimodejstviya-v-voenno-tehnicheskoy-sfere-gvpk-361883-2019>, data dostępu: 15.07.2022.

<sup>488</sup> *Military and technical cooperation between Belarus and China*, <https://bsblog.info/military-and-technical-cooperation-between-belarus-and-china>, data dostępu: 15.07.2022.

<sup>489</sup> Embargo NATO działa ponad 30 lat i zostało wprowadzone po brutalnej rozprawie z protestującymi na placu Tiananmen w 1989 roku.



powietrznych obiektów, wykorzystujące promieniowanie z ich sprzętu elektronicznego. Na przykład cele powietrzne na wysokości 10 km można wykryć z odległości 400 km;

- potężne stacje tłumiące SNP-2 i SNP-4, przeznaczone do niszczenia elektroniki pokładowej samolotów bojowych;
- radiostacja R-934UM „uderzenie” i R-378UM „ukłucie”;
- kompleks do zagłuszania laserowych systemów naprowadzania „Sapphire” i kompleks do zagłuszania Globalnego Systemu Nawigacji Satelitarnej (GNSS, w tym GPS) „Nawes-U” zostały już wyprodukowane i przetestowane w terenie w armii białoruskiej;
- jednym z najnowszych osiągnięć w dziedzinie urządzeń dla obsługi lotnictwa wojskowego jest białoruski kompleks „Sputnik”<sup>490</sup>.

Wyżej wymieniona produkcja białoruskiego przemysłu obronnego logicznie wpisuje się w dominującą światową tendencję rozwoju przemysłu obronnego. Polega ona na rosnącym zainteresowaniu systemami walki elektronicznej. Według prognozy firmy Forecast International w ciągu najbliższych siedmiu lat światowy rynek systemów walki elektronicznej osiągnie 27,9 mld USD<sup>491</sup>.

W ramach współpracy przemysłów obronnych prowadzona jest również kooperacja w zakresie technologii podwójnego zastosowania, m.in. dotyczącej produkcji podwozi wielokołowych i ciągników do specjalnych instalacji, w tym sprzętu wojskowego i uzbrojenia o różnym przeznaczeniu. W 1998 roku został w tym celu otwarty wspólny zakład montażowy „Sanjiang Volat Co” w Chinach, specjalizujący się na produkcji ciągników wielokołowych i podwozi do różnych celów o ładowności od 20 do 75 ton. Założycielami *joint venture* z kapitałem zakładowym 52,2 mln juanów byli Mińska Fabryka Ciągników Kołowych (MZKT) z 30% udziałem w kapitale zakładowym oraz Sanjiang Aerospace Corporation z 70% udziałem w kapitale zakładowym. Przy tym białoruskie przedsiębiorstwo wniosło własne

---

<sup>490</sup> Kompleks „Sputnik” to jest sprzęt pokładowy do indywidualnego elektronicznego przeciwdziałania precyzyjnej broni samolotowej sterowanej radiowo z aktywnymi pociskami „ziemia-powietrze” i „powietrze-powietrze” naprowadzanymi radarowo. *Military and technical cooperation between Belarus and China*, op. cit.; Военно-техническое сотрудничество Беларуси и Китая: высокоточное оружие и РЭБ. <https://bsblog.info/voenno-texnicheskoe-sotrudnichestvo-belarusi-i-kitaya-vysokotochnoe-oruzhie-i-reb>, data dostępu: 01.08.2022.

<sup>491</sup> *Unmanned Electronic Warfare Market Research Report by Platform, Capability, Product, Operation, Region – Global Forecast to 2027 – Cumulative Impact of COVID-19*, [https://www.reportlinker.com/p06287129/Unmanned-Electronic-Warfare-Market-Research-Report-by-Platform-Capability-Product-Operation-Region-Global-Forecast-to-Cumulative-Impact-of-COVID-19.html?utm\\_source=GNW](https://www.reportlinker.com/p06287129/Unmanned-Electronic-Warfare-Market-Research-Report-by-Platform-Capability-Product-Operation-Region-Global-Forecast-to-Cumulative-Impact-of-COVID-19.html?utm_source=GNW), data dostępu: 01.08.2022.

technologie i akcesoria. Zgodnie ze statutom w ciągu pierwszych 5 lat działalności MVTP miało dostarczać 70% wszystkich komponentów do zakładu. Po tym okresie białoruska strona dostarcza tylko piasty kół, co świadczy o tym, że chińska strona wykorzystwała białoruskie technologie dla własnych celów. Współpraca wymienionych partnerów miała kontynuację również na terytorium Białorusi. W 2009 roku została utworzona wspólna produkcja przekładni hydromechanicznych do pojazdów ciężkich i ciągników kołowych w ramach utworzenia spółki z ograniczoną odpowiedzialnością „Sanjiang – Volat”.

We wrześniu 2016 roku podczas wizyty prezydenta Alaksandra Łukaszenki w Chinach podpisane zostało Porozumienie o współpracy między Państwowym komitetem wojskowo-przemysłowym Białorusi a China Aerospace Science and Technology Corporation (CASC) w sprawie wzmocnienia współpracy bilateralnej<sup>492</sup>. Najbardziej znanym wynikiem współpracy wspomnianych instytucji jest produkcja systemu raketowego wielokrotnego startu Palanez (MLRS) w 2015 roku<sup>493</sup> oraz satelity telekomunikacyjnego Belintersat-1, który wystartował w styczniu 2016 roku z chińskiego kosmodromu Xichang.

Obok współpracy wojskowo-technicznej, od 2011 roku zaczęto regularnie organizować wspólne ćwiczenia wojskowe i antyterrorystyczne na terytorium obu państw<sup>494</sup>. Białoruskie jednostki sił specjalnych uczestniczyły w szkoleniach w Chinach pod egidą Szanghajskiej Organizacji Współpracy (SCO) w roku 2012<sup>495</sup>. W 2015 roku na terenie 38 samodzielnej mobilnej brygady w obwodzie Brzeskim odbyły się ćwiczenia „Śmigający Orzeł 2015”<sup>496</sup>. W 2017 roku zostały przeprowadzone wspólne ćwiczenia antyterrorystyczne pod nazwą „Zjednoczona Tarcza 2017”<sup>497</sup>. Ćwiczenia były stosunkowo szeroko komentowane przez białoruskie media państwowe. W roku 2018 na terenie Chin odbyły się ostatnie wspólne ćwiczenia wojskowe – „Atakujący sokół 2018”<sup>498</sup>.

---

<sup>492</sup> *Беларусь и Китай заключили пакет соглашений и меморандумов о сотрудничестве в разных сферах*, <https://www.belta.by/president/view/belarus-i-kitaj-zakljuchili-paket-soglashenij-i-memorandumov-o-sotrudnichestve-v-raznyh-sferah-212427-2016>, data dostępu: 15.09.2022.

<sup>493</sup> Więcej na ten temat zob.: *«Полонез» с китайским акцентом*, <https://bsblog.info/polonez-s-kitajskim-akcentom>, data dostępu: 15.09.2022.

<sup>494</sup> *Индустриальный парк «Великий камень» начал вносить вклад в экономику Беларуси – китайский эксперт*, <https://eurasia.expert/industrialnyy-park-velikiy-kamen--vklad-ekonomiku-belarusi-kitayskiy-ekspert>, data dostępu: 15.09.2022.

<sup>495</sup> П.А. Дыса, *Беларусь и Китай: обмен опытом по противодействию терроризму*, [w:] *Школа молодого китаевода. Приоритетные направления исследований современного Китая и актуальные задачи формирования белорусской школы китаеведения*, ред. А.А. Тозик, Минск 2021, s. 183.

<sup>496</sup> *Belarus–China counterterrorism exercise Dashing Eagle 2015*, <https://eng.belta.by/fotoreportage/view/belarus-china-counterterrorism-exercise-dashing-eagle-2015-85620-2015>, data dostępu: 15.03.2023.

<sup>497</sup> *Belarusian, Chinese special forces in joint counterterrorism exercise*, <https://eng.belta.by/society/view/belarusian-chinese-special-forces-in-joint-counterterrorism-exercise-103426-2017>, data dostępu: 15.09.2022.

<sup>498</sup> П.А. Дыса, *Беларусь и Китай*, op. cit., s. 182–185.

Jednym z głównych celów współpracy wojskowej z Chinami było zademonstrowanie Rosji nowej wielowektorowej polityki zagranicznej Białorusi. Dokonano tego na tle licznych konfliktów z Rosją w sferach gospodarczych, energetycznych czy dostawy sprzętu wojskowego. W marcu 2018 roku Łukaszenka powiedział: „W imieniu narodu białoruskiego kłaniam się w pas mojemu przyjacielowi prezydentowi Chin i wszystkim tym wojskowym, którzy pomogli nam stworzyć produkcję o wysokiej precyzji broni na terytorium Białorusi w ciągu półtora roku”<sup>499</sup>. Później białoruski przywódca stwierdził nawet, że „Chiny odegrały decydującą rolę we wzmacnieniu zdolności obronnych Białorusi”<sup>500</sup>, w szczególności poprzez utworzenie nowoczesnych jednostek kosmicznych i wysłanie satelity na orbitę.

Od 2016 roku sytuacja jednak zaczęła się w pewien sposób zmieniać. Pomimo kontynuowania współpracy w ramach kompleksu wojskowo-przemysłowego oraz wymiany wizyt bilateralnych sama jej intensywność zaczęła stopniowo spadać. Można to wytłumaczyć również tym, że prawdopodobnie Mińsk przekazał już Pekinowi znaczną ilość interesujących go technologii wojskowych i technologii podwójnego zastosowania. Dlatego po 2016 władze białoruskie zaprzestały generować imponujące nowe plany dalszego rozwoju współpracy wojskowo-technicznej z Chinami, ograniczając się jedynie do wspólnych szkoleń i edukacji wojskowej.

## 4.2. Współpraca w dziedzinie edukacji

Jednym z kluczowych obszarów współpracy w ramach Inicjatywy Pasa i Szlaku jest wymiana kulturalna lub inaczej: więzi międzyludzkie (*people-to-people exchange*)<sup>501</sup>. Dokument *Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road*<sup>502</sup> wielokrotnie odwołuje się do tej dziedziny życia duchowego: edukacji, wymiany akademickiej, stypendiów Inicjatywy Pasa i Szlaku, współpracy na poziomie szkół, współpracy naukowej, szkoleń w zakresie przedsiębiorczości i rozwoju umiejętności. Współpracując w tej dziedzinie, oba państwa działają przeważnie według własnych priorytetów. Chińczycy w dziedzinie współpracy akademickiej akcentują m.in. wymianę studencką, zakładanie Instytutów Konfucjusza, utworzenie na terytorium Białorusi wspólnych

---

<sup>499</sup> Лукашенко кланяется китайцам за военные технологии, <https://ghall.com.ua/2018/03/04/lukashenko-klanayaetsya-kitajcam-za-voennye-texnologii>, data dostępu: 01.09.2022.

<sup>500</sup> Tamże.

<sup>501</sup> *Belt and Road Basics*, <https://beltandroad.hktdc.com/en/belt-and-road-basics>, data dostępu: 18.09.2022.

<sup>502</sup> *Full Text: Vision and actions on jointly building Belt and Road*, <http://2017.beltandroadforum.org/english/n100/2017/0410/c22-45.html>, data dostępu: 18.09.2022.

ośrodków badawczych, współpracy szkół podstawowych i liceów, w tym rozpowszechnienie nauki języka chińskiego i kultury Chin.

Współpraca bilateralna w sferze edukacyjnej ma charakter systematyczny i jej rozwój jest bezpośrednio związany z rozwojem relacji politycznych. Jest to jeden z nielicznych aspektów współpracy, który jest dobrze opracowany i posiada dziś stosunkowo bogatą historiografię. Możemy wyróżnić tu następujące prace chińskich badaczy, m.in. Zhao Huirong, Li Baogui, Li Hu-ei, Wang Qiheng, Yang Xingjuan, którzy zgodnie traktują białorusko-chińską współpracę w dziedzinie edukacji jako obustronnie korzystną, mającą duży potencjał rozwojowy<sup>503</sup>. Chiński badacz Sun Yingjie<sup>504</sup> usystematyzował z kolei zgromadzone informacje dotyczące współpracy w sferze edukacji w latach 1992–2018. Białoruski badacz Dmitrij Smolyakov w pracy *Belorussko-Kitayskoe vzaimodeystvie v sfere obrazovaniya i universitetskoy nauki* dokonał kompleksowej oceny współpracy białorusko-chińskiej w dziedzinie edukacji i nauk akademickich od lat 50. XX wieku do 2020 roku, analizując przyczyny i tendencje wzrostu liczby chińskich studentów na Białorusi<sup>505</sup>.

Niestety, przeważająca część białoruskich badaczy przedstawia opinie z góry ustalone przez reżim autorytarny, umotywowane politycznie, logicznie wpisując się w reżimową maszynę propagandową<sup>506</sup>.

Podstawowym dokumentem relacji w dziedzinie oświaty stanowi międzyrządowe porozumienie o współpracy kulturalnej podpisane w Pekinie 25 listopada 1992 roku, które zakładało „promowanie rozwoju i zwiększanie efektywności bezpośredniego współdziałania między uczelniami obu państw, wzajemne udzielanie stypendiów oraz wymianę naukowców”<sup>507</sup>. Z biegiem czasu liczba dokumentów regulujących podstawy instytucjonalno-prawne tej współpracy znacznie się zwiększyła. Według stanu wiedzy na dzień 22.09.2022 między Republiką Białoruś a Chińską Republiką Ludową w sferze edukacyjnej obowiązuje

---

<sup>503</sup> Ч. Хуйжун, *Состояние и перспективы в области образования между Китаем и Беларусью*, „Русский журнал” № 5, 2017, s. 54–60; Ван Цихэн, *Развитие сотрудничества Беларуси и Китая в сфере образования*, Сборник материалов Белорусско-китайского молодежного инновационного форума т. 2, Минск 2017, s. 40–41; Ян Синцзюань, *Супрацоўніцтва ВНУ Беларусі і Кітая (1992–2017 гг.)* № 5, Мінск 2017, s. 60–63.

<sup>504</sup> S. Yingjie, *Китайско-белорусское сотрудничество в области образования (1992–2018 гг.)*, Минск 2019.

<sup>505</sup> Д.А. Смоляков, *Белорусско-Китайское взаимодействие в сфере образования и университетской науки*, Минск 2017, s. 148.

<sup>506</sup> Dotyczy to przede wszystkim V. Dubovika, V. Zenchenko, V. Matsela, A. Tozika, badaczy, którzy wspierają propagandę Łukaszenki. W swoich pracach przekazują głównie pozytywne strony rozwoju relacji edukacyjnych obu państw.

<sup>507</sup> *Белорусско-китайские отношения в межгосударственных, межправительственных и межведомственных документах (1992-2019)*, op. cit., s. 210.

16 porozumień najwyższej rangi (zob. tabelę 20), ponad 400 porozumień o współpracy pomiędzy głównymi uczelniami obu państw w dziedzinie edukacji i nauki, na podstawie których odbywa się wymiana studentów i nauczycieli<sup>508</sup>. Tylko jedna uczelnia – Białoruski Państwowy Uniwersytet – podpisał 81 umów o współpracy z 54 chińskimi instytucjami, 72% ogólnej liczby studentów zagranicznych tej uczelni to obywatele chińscy<sup>509</sup>.

**Tabela 20. Najważniejsze dokumenty współpracy edukacyjnej Republiki Białoruś i Chińskiej Republiki Ludowej**

L.p.	Nazwa dokumentu	Data podpisania	Strefa działań
1	Porozumienie o współpracy kulturalnej między Rządem Republiki Białoruś a Rządem Chińskiej Republiki Ludowej	25.11.1992	kultura
2	Porozumienie o współpracy między Ministerstwem Edukacji i Nauki Republiki Białoruś a Państwowym Komitetem Chińskiej Republiki Ludowej ds. edukacja w latach 1997–2000	10.12.1996	edukacja
3	Porozumienie między Rządem Republiki Białoruś a Rządem Chińskiej Republiki Ludowej o wzajemnym uznawaniu dokumentów dotyczących edukacji	28.10.1998	edukacja
4	Porozumienie między Rządem Republiki Białoruś a Rządem Chińskiej Republiki Ludowej o wzajemnym uznaniu dokumentów o szkolnictwie średnim i wyższym oraz dyplomów kandydata i doktora nauk	26.07.2000	edukacja
5	Porozumienie o współpracy między Ministerstwem Edukacji i Nauki Republiki Białoruś a Ministerstwem Edukacji Chińskiej Republiki Ludowej ds. edukacja w latach 2001–2005	21.05.2000	edukacja
6	Porozumienie między Ministerstwem Sportu i Turystyki Republiki Białoruś Głównej Administracji Państwowej Kultury Fizycznej i Sportu Chińskiej Republiki Ludowej o współpracy w dziedzinie kultury fizycznej i sportu	22.08.2003	sport i turystyka
7	Porozumienie między Rządem Republiki Białoruś a Rządem Chińskiej Republiki Ludowej o współpracy w turystyce	05.12.2005	turystyka

<sup>508</sup> *Сотрудничество в сфере культуры*, <https://china.mfa.gov.by/ru/bilateral/humanitarian/education>, data dostępu: 19.09.2022.

<sup>509</sup> *Белорусско-китайские отношения обсудили на международной конференции в БГУ*, <https://bsu.by/news/belorusско-kitayskie-otnosheniya-obsudili-na-mezhdunarodnoy-konferentsii-v-bgu-d>, data dostępu: 13.08.2022.

8	Porozumienie o współpracy w dziedzinie informacji i prasy pomiędzy Ministerstwem Informacji Republiki Białoruś a Biurem Prasowym Rady Państwa Chińskiej Republiki Ludowej	05.12.2005	informacja i prasa
9	Porozumienie między Ministerstwem Edukacji Republiki Białoruś a Kancelarią Państwową Chińskiej Republiki Ludowej w sprawie międzynarodowego upowszechniania języka chińskiego o współpracy w zakresie nauczania języka chińskiego	16.11.2006	upowszechniani a języka chińskiego
10	Porozumienie między Ministerstwem Edukacji Republiki Białoruś a Administracją Państwową ds. zagranicznych specjalistów Chińskiej Republiki Ludowej o współpracy w dziedzinie szkolenia i kursów zawodowych, staży i przekwalifikowania personelu, wymiany specjalistów	08.09.2009	edukacja
11	Protokół między Ministerstwem Edukacji Republiki Białoruś a Ministerstwem Edukacji Chińskiej Republiki Ludowej w sprawie przedłużenia i zmiany Umowy między Ministerstwem Edukacji Republiki Białoruś a Ministerstwem Edukacji Chińskiej Republiki Ludowej o współpracy w dziedzinie edukacji na lata 2006-2010 z dnia 5 grudnia 2005	17.07.2013	edukacja
12	Porozumienie między Rządem Republiki Białoruś a Rządem Chińskiej Republiki Ludowej w sprawie wzajemnego zakładania centrów kultury	10.05.2015	kultura
13	Porozumienie między Rządem Republiki Białoruś a rządem Chińskiej Republiki Ludowej o współpracy w dziedzinie edukacji	10.05.2015	edukacja
14	Memorandum w sprawie współpracy między Ministerstwem Edukacji Republiki Białoruś a Ministerstwem Edukacji Chińskiej Republiki Ludowej w zakresie wspólnego szkolenia personelu	29.09.2016	edukacja
15	Porozumienie między Ministerstwem Kultury Republiki Białoruś oraz Wydawnictwem Głównej Administracji Państwowej ds. prasy, kinematografii i telewizji Chińskiej Republiki Ludowej o współpracy w dziedzinie kinematografii	31.05.2017	kultura
16	Porozumienie między Rządem Republiki Białoruś oraz rządem Chińskiej Republiki Ludowej w sprawie wzajemnego uznawania dokumentów o wykształceniu i dokumentów o stopniach akademickich	23.05.2019	edukacja

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: *Белорусско-китайские отношения*, op. cit., s. 210.

Niezwykle aktywna działalność chińskich instytucji kulturalnych i edukacyjnych wraz z aktywnym zaangażowaniem władz białoruskich przyniosła niewiarygodne wyniki. Do największych osiągnięć tej współpracy należy zaliczyć:

- utworzenie Republikańskiego Centrum Sinologii „Hieroglyph” na bazie Katedry Języków Orientalnych Wydziału Stosunków Międzynarodowych Białoruskiego Uniwersytetu Państwowego przy wsparciu Ambasady Chińskiej Republiki Ludowej w 2003 roku<sup>510</sup>;
- podpisanie *Porozumienia między Ministerstwem Edukacji Republiki Białoruś a Kancelarią Państwową Chińskiej Republiki Ludowej dot. międzynarodowego upowszechniania języka chińskiego*<sup>511</sup> w 2006 roku, które spowodowało rozwój badań i nauczania języka i literatury chińskiej w białoruskich instytucjach edukacyjnych, w tym w szkołach średnich i podstawowych. W rezultacie już w 2006 roku doszło do otwarcia pierwszego Instytutu Konfucjusza przy Białoruskim Państwowym Uniwersytecie we współpracy z Pekińskim Uniwersytetem Lingwistyki i Kultury. Białoruski Państwowy Uniwersytet podpisał również szereg umów z innymi uczelniami wyższymi w celu utworzenia ośrodków nauki języka i kultury chińskiej w regionach Białorusi<sup>512</sup>. Oficjalnie, według Xie Xiaoyong, Ambasadora Nadzwyczajnego i Pełnomocnego Chin na Białorusi, zarejestrowano 6 Instytutów Konfucjusza i 2 Klasy Konfucjusza<sup>513</sup>. Natomiast ogólna liczba ośrodków nauki języka i kultury Chin jest znacznie większa<sup>514</sup>;

<sup>510</sup> *Хронология факультета: 2003*, БГУ, <http://fir.bsu.by/index.php/ru/history/chronology-in-menu/01-10-in-menu/2003-in-menu.html>, data dostępu: 19.09.2022.

<sup>511</sup> *Протокол о намерениях по сотрудничеству между Канцелярией КНР по распространению китайского языка за рубежом и Белорусским государственным университетом будет подписан 21 июня, в БГУ*, <https://bsu.by/news/17303-d>, data dostępu: 19.09.2022.

<sup>512</sup> Ośrodki nauki języka i kultury chińskiej zostały utworzone w Homelskim Uniwersytecie Państwowym im. F. Skaryny (2006), Białoruskim Państwowym Uniwersytecie Ekonomicznym (2013) i Grodzieńskim Państwowym Uniwersytecie (2013).

<sup>513</sup> *Се Сяюун: Сотрудничество Китая и Беларуси – образец международных отношений нового типа*, <https://zviazda.by/ru/news/20220119/1642580204-se-syaoyun-sotrudnichestvo-kitaya-i-belarusi-obrazec-mezhdunarodnyh>, data dostępu: 15.03.2023.

<sup>514</sup> W samym Mińsku działa kilka takich ośrodków na bazie uczelni wyższych. W 2007 roku utworzono centrum kulturalno-oświatowe „Szanghaj – 2007” przy Białoruskim Narodowym Uniwersytecie Technicznym, w 2007 roku został utworzony Republikański Instytut Sinologii na Białoruskim Uniwersytecie Państwowym, a w 2011 roku otwarto Instytut Konfucjusza przy Państwowym Uniwersytecie Językowym, na bazie Mohylewskiego Uniwersytetu Państwowego im. A.A. Kuleszowa – w 2014 roku. W tym samym roku na bazie Białoruskiego Narodowego Uniwersytetu Technicznego utworzono Instytut Konfucjusza Nauki i Technologii – pierwszy taki Instytut Konfucjusza na świecie; w 2016 roku na bazie Brzeskiego Państwowego Uniwersytetu Technicznego rozpoczęło działalność Centrum Języka i Kultury Chińskiej; w 2017 roku na bazie Narodowej Akademii Nauk Białorusi utworzono wspólne centrum badawcze filozofii i kultury; w tym samym roku na bazie Połockiego Uniwersytetu Państwowego powstało Centrum Języka i Kultury Chińskiej, a na bazie Homelskiego Państwowego Uniwersytetu im. F. Skaryny otwarto Instytut Konfucjusza i in.. Dane za: S. Yingjie, *Китайско-белорусское сотрудничество в области образования (1992–2018 гг.)*, op. cit.

- pierwsi chińscy doktoranci obronili swoje prace doktorskie na Białorusi w 2010 roku; od 2015 roku zaś w Białoruskim Państwowym Uniwersytecie działa wspólna szkoła doktorska z Daliańskim Uniwersytetem Technicznym;
- nauczanie języka chińskiego w szkołach średnich i liceum Białorusi stało się powszechnym zjawiskiem: od 2007 roku pierwszoklasiści trzech gimnazjów w Mińsku (nr 10, 12 i 23) uczą się chińskiego jako pierwszego języka obcego; od 2013 roku rozpoczęły nauczanie języka chińskiego w następnych czterech gimnazjach (nr 23, 12, 33 i 35) oraz dwóch szkołach średnich (10 i 20) Mińska i jednej szkole w regionie (nr 44 w Witebsku); ku 2018 roku już w 12 szkół średnich i liceów odbywała się nauka języka chińskiego<sup>515</sup>;
- po raz pierwszy organizowano test na poziom znajomości języka chińskiego (HSK) w ramach Republikańskiego Instytutu Sinologii Białoruskiego Uniwersytetu Państwowego w 2011 roku, w którym wzięło udział ponad 250 Białorusinów<sup>516</sup>;
- został zorganizowany dwutygodniowy letni obóz językowy dla białoruskich studentów na Politechnice Dalian w 2012 roku<sup>517</sup>. Oprócz tego na Białorusi język chiński znajduje się na liście pięciu języków obcych wybranych przez kandydatów do scentralizowanych testów;
- odbyła się pierwsza wystawa „Edukacja w Chinach – 2013”, zorganizowana przez Ogólnochiński Komitet Zarządzania Grantami Rządowymi we współpracy z Ministerstwem Edukacji Republiki Białoruś w Mińsku w 2013 roku, celem której było zaznajomienie Białorusinów z systemem szkolnictwa wyższego w Chinach oraz chińskim rynkiem usług edukacyjnych;
- utworzono komisję ds. współpracy w zakresie oświaty w ramach Chińsko-Białoruskiego Międzyrządowego Komitetu Współpracy w 2015 roku<sup>518</sup>;
- po raz pierwszy odbyła się Olimpiada Republikańska z języka chińskiego w roku akademickim 2014/2015;

---

<sup>515</sup> Тамże.

<sup>516</sup> Экзамен по китайскому языку HSK, [http://rci.bsu.by/Exam\\_HSK.aspx](http://rci.bsu.by/Exam_HSK.aspx), data dostępu: 19.09.2022.

<sup>517</sup> В июле 2012 года в Дзяньском политехническом университете проходил двухнедельный летний лингвистический лагерь, <http://rci.bsu.by/?id=115:news-ru-1>, data dostępu: 19.09.2022.

<sup>518</sup> Соглашение между Правительством Республики Беларусь и Правительством Китайской Народной Республики о создании Белорусско-китайского межправительственного комитета по сотрудничеству, <http://naviny.org/2014/09/04/by1460.htm>, data dostępu: 19.09.2022.



- utworzono Białorusko–Chiński Międzynarodowy Fundusz Edukacyjny w 2016 roku<sup>519</sup>;
- powołano do życia Wydział Języka i Kultury Chińskiej w Państwowym Uniwersytecie Językowym w Mińsku w 2018 roku;
- w 2019 roku zorganizowano Rok Edukacji Białorusi w Chinach, podczas którego organizowano różne wspólne imprezy tematyczne, festiwale, konferencje, a także obozy letnie dla studentów i uczniów<sup>520</sup>;
- od 2015 roku w Chinach przeprowadzono coroczną konferencję w sprawie relacji białorusko-chińskich<sup>521</sup>;
- w 2021 roku Białoruski Uniwersytet Państwowy wydał pierwszy podręcznik o nauce języka białoruskiego dla chińskich studentów. Przy wsparciu Uniwersytetu Pekiniego języków obcych organizowano pierwszy konkurs na znajomość języka białoruskiego pt. „Gaworim pa-Belarusku” wśród chińskich studentów.

Lata 2020–2022 charakteryzują się wyraźnym spadkiem aktywności we wszystkich dziedzinach relacji białorusko-chińskich. Dotyczyło to również współpracy w dziedzinie kultury i edukacji. Jednak liczba studentów i magistrantów z Chin nie zmniejszyła się, a wręcz odwrotnie. Studenci z Chin zajmują pierwsze miejsce według swej liczebności wśród wszystkich studentów zagranicznych Białorusi. Wbrew wspomnianym negatywnym tendencjom w roku akademickim 2021/22 liczba studentów z Chin wzrosła o 220% w porównaniu z okresem poprzednim (zob. tabelę 21). Najbardziej popularne kierunki studiów, zarówno na poziomie licencjackim, magisterskim, jak i doktoranckim wśród studentów z Chin, to przede wszystkim sektor IT, energetyka, w tym jądrowa i odnawialna, transport (lotniczy, drogowy, kolejowy), medycyna i opieka zdrowotna, budownictwo i produkcja materiałów budowlanych, nauka o kosmosie oraz branża turystyczna.

---

<sup>519</sup> *О Фонде*, [http://www.ief.bsu.by/about\\_us/index.php?lang=ru](http://www.ief.bsu.by/about_us/index.php?lang=ru), data dostępu: 19.09.2022.

<sup>520</sup> *Сотрудничество в сфере культуры*, <https://china.mfa.gov.by/ru/bilateral/humanitarian/education>, data dostępu: 19.09.2022.

<sup>521</sup> Tamże.

**Tabela 21. Top 5 państw według liczby studentów i magistrantów zagranicznych**

L.p.	Państwo	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
	Liczba studentów i magistrantów zagranicznych ogółem	16654	19745	20936	24338
	w tym obywateli z państw:				
1	Chiny	1705	2112	3634	8011
2	Turkmenistan	7965	10056	8738	6451
3	Uzbekistan	115	418	1045	2327
4	Sri Lanka	581	819	1013	1439
5	Federacja Rosyjska	1444	1489	1517	1397

Źródło: oprac. własne na podstawie danych: *Беларусь в цифрах*, Национальный Статистический Комитет Республики Беларусь, Минск 2022, s. 18.

W celu popularyzacji języka i kultury białoruskiej w Chinach utworzono 11 ośrodków badawczych Białorusi<sup>522</sup>. W sześciu ośrodkach badawczych, między innymi na Uniwersytecie Języków Obcych w Pekinie, Tianjin i Xi'an, Szanghaju, Sanya oraz w Drugim Pekińskim Instytucie Języków Obcych odbywa się nauczanie języka białoruskiego<sup>523</sup>. Na Politechnice Dalian w 2017 roku powstał wspólny instytut Politechniki Dalian i Białoruskiego Uniwersytetu Państwowego<sup>524</sup>.

W omawianym okresie badawczym białorusko-chińska współpraca w dziedzinie edukacji rozwijała się dynamicznie i konsekwentnie. Jej przebieg można scharakteryzować następująco: zaczęło się od poszukiwania kontaktów i wstępnego wypełnienia ram prawnych współpracy w latach 1992–2005. Następnie nastąpił okres stopniowej instytucjonalizacji wspólnych relacji i początek intensywnej promocji języka chińskiego na Białorusi w latach 2005–2014. W latach 2014–2020 przyszła natomiast kolej na intensyfikację współpracy na

<sup>522</sup> *Сотрудничество в сфере культуры*, op. cit.

<sup>523</sup> S. Yingjie, *Китайско-белорусское сотрудничество в области образования (1992–2018 гг.)*, op. cit.

<sup>524</sup> Tamże.

wszystkich poziomach i mimo zmniejszenia intensywności kontaktów obustronnych w latach 2020–2022 współpraca w strefie edukacji nie spowalnia się dziś.

Intensyfikacja tej współpracy jest w większości przypadków wynikiem woli politycznej obu stron. Wśród najważniejszych czynników, które wywierają wpływ na wzrost liczby studentów z Chin, możemy wyróżnić: dobry poziom i jakość edukacji odziedziczona po Związku Radzieckim, łatwość dostania się chińskich studentów na studia, niewysoki koszt edukacji, który jest znacznie niższy niż w Europie Zachodniej i Stanach Zjednoczonych i niewiele różni się od kosztów studiowania w Chinach, przyjazne środowisko ekologiczne i atrakcyjność przyrody. Nie bez znaczenia jest również przyjazne nastawienie Białorusinów do przybyszów z Chin, wysoki poziom bezpieczeństwa na Białorusi, gwarancje socjalne dla studentów zagranicznych, zapewnione ubezpieczenie zdrowotne, przewidujące bezpłatne leczenie, identyczne jak dla obywateli Białorusi na okres jego ważności, godne warunki leczenia i istnienie wyspecjalizowanych placówek medycznych dla studentów. Chińskie ustawodawstwo wewnętrzne bez ograniczeń uznaje dokumenty o edukacji otrzymane na wyższych uczelniach Białorusi<sup>525</sup>.

Przedstawiona analiza współpracy edukacyjnej pozwala na wyciągnięcie przynajmniej kilku najważniejszych wniosków:

- Na obecnym etapie utrudnione jest precyzyjne ustalenie stopnia wpływu bilateralnej współpracy w dziedzinie edukacji, a mianowicie współpracy międzyuniwersyteckiej, aktywnie działających Instytutów Konfucjusza oraz ośrodków nauczania języka i kultury Chin na współpracę polityczną czy na całościowy obraz relacji międzypaństwowych;
- Działalność Komisji ds. Współpracy w Dziedzinie Edukacji Międzyrządowej jest mało skuteczna. Jej sporadyczne posiedzenia ograniczają się głównie do przygotowywania i przeprowadzania corocznych spotkań bilateralnych, sporządzania planów rocznych oraz podpisywania protokołów posiedzeń.
- Odgórnie inicjowane powstawanie wspólnych struktur edukacyjnych dość często powoduje niski poziom nauczania. Zróżnicowany poziom instytucji edukacyjnych współpracujących w ramach wspólnych programów nauczania odbija się negatywnie na jakości kształcenia studentów i magistrantów.

---

<sup>525</sup> Szereg uczelni białoruskich i chińskich kształci wspólnie na poziomie licencjackim według schematu „2+2”, pozwalającego studentowi otrzymać dyplom ukończenia zarówno białoruskiej, jak i chińskiej uczelni.

- Zainteresowanie białoruskimi studiami wyższymi w Chinach zdecydowanie przewyższa zainteresowanie Białorusinów pobieraniem nauki w państwie Środka. W roku akademickim 2021/2022 z Chin na Białoruś przyjechało ponad 8 000 osób, a z Białorusi do Chin – nie więcej niż 600 osób<sup>526</sup>.

### 4.3. Współpraca w sferze turystyki

W XXI wieku turystyka stanowi jeden z przodujących sektorów gospodarki większości państw świata. Wymiana turystyczna staje się strategicznie ważnym obszarem relacji między cywilizacjami. Turystyka „zatrudnia co dziesiątą osobę na Ziemi i zapewnia środki do życia setkom milionów ludzi”<sup>527</sup>. Polityka reform i otwartości na świat zewnętrzny przyczyniła się do postępującego wzrostu poziomu dochodów Chińczyków oraz wzrostu popytu na usługi turystyczne w społeczeństwie chińskim. Sektor turystyczny na Białorusi przeżywał również bum rozwojowy przed kryzysem politycznym 2020 roku.

Chińska Republika Ludowa w stosunkowo krótkim czasie z państwa, w którym do 1978 roku prawie nie było wjazdu turystów, stała się jednym ze światowych liderów w turystyce. Chiny są liderem we wszystkich formach turystyki – przyjazdowej, wyjazdowej i krajowej. Kryzys związany z rozprzestrzenianiem się pandemii COVID-19 oraz przyjęcie ścisłej kwarantanny w Chinach oraz innych państwach świata proces ten wyraźnie zahamował, ale nie przerwał. Według raportu Światowej Organizacji Turystyki Organizacji Narodów Zjednoczonych Chińczycy zajmowały pierwsze miejsce w świecie według wydatków na turystykę w latach 2018, 2019 i 2020, co stanowiło odpowiednio 234,8, 227,4 i 222,9 mld USD<sup>528</sup>. Chińska turystyka na Białorusi również rozwijała się stopniowo, ale konsekwentnie. Wpisuje się ona logicznie w ramy białorusko-chińskiej wymiany kulturalnej i miała odpowiedni wpływ na rozwój gospodarki Białorusi.

Współpraca białorusko-chińska w dziedzinie turystyki rozwija się na podstawie *Porozumienia między Rządem Republiki Białoruś a Rządem Chińskiej Republiki Ludowej o*

<sup>526</sup> Сотрудничество в сфере образования, <https://china.mfa.gov.by/ru/bilateral/humanitarian/education>, data dostępu: 19.09.2022.

<sup>527</sup> A. Guterre, *Policy brief on Tourism and COVID-19*, <https://www.unwto.org/tourism-covid-19>, data dostępu: 19.09.2022.

<sup>528</sup> *UNWTO World Tourism Barometer*, Annex 10, [https://www.wto.org/english/tratop\\_e/envir\\_e/unwto\\_barom21.pdf](https://www.wto.org/english/tratop_e/envir_e/unwto_barom21.pdf), data dostępu: 23.09.2022.

współpracy w dziedzinie turystyki z dnia 5 grudnia 2005 roku<sup>529</sup> oraz innych dokumentów normatywnych (zob. tabelę 22).

**Tabela 22. Najważniejsze dokumenty współpracy w sferze turystyki**

L.p.	Nazwa dokumentu	Data podpisania
1	Porozumienie o wzajemnych bezwizowych wycieczkach grupowych	11.01.1993
2	Protokół do umowy między rządami Republiki Białoruś i Chińskiej Republiki Ludowej o wzajemnych bezwizowych wycieczkach grupowych	11.01.1993
3	Porozumienie między Rządem Republiki Białoruś a Rządem Chińskiej Republiki Ludowej o współpracy w dziedzinie turystyki	05.12.2005
4	Plan współpracy między Ministerstwem Kultury Republiki Białoruś a Ministerstwem Kultury i Turystyki Chińskiej Republiki Ludowej na lata 2019–2022	02.11.2018
5	Porozumienie o ruchu bezwizowym między Republiką Białoruś a Chińską Republiką Ludową	10.08.2018

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z monografii *Белорусско-китайские отношения в межгосударственных, межправительственных и межведомственных документах (1992–2019)*, op. cit.

Wszystkie regiony Białorusi podpisały porozumienia o współpracy z partnerskimi prowincjami Chin (zob. aneks 3). Podpisane zostały również porozumienia o współpracy pomiędzy największymi biurami podróży Białorusi i Chin. Zgodnie z *Porozumieniem o ruchu bezwizowym między Białorusią a Chinami* od 10 sierpnia 2018 roku między Białorusią a Chinami obowiązuje ruch bezwizowy<sup>530</sup>.

Białoruski rząd wraz z chińskimi partnerami podjął szereg działań, których celem była intensyfikacja współpracy w sferze turystyki, jak np.:

<sup>529</sup> Dane za: *Белорусско-китайские отношения в межгосударственных, межправительственных и межведомственных документах (1992–2019)*, op. cit., s. 210.

<sup>530</sup> Obywatele Białorusi i Chin mogą wjechać, przebywać na terytorium drugiego państwa bez wizy przez okres nie dłuższy niż 30 dni, ale nie więcej niż 90 dni w roku kalendarzowym. Wiza będzie wymagana, jeśli wizyta trwa dłużej niż 30 dni lub goście planują mieszkać, studiować, pracować lub wykonywać inne działania wymagające uprzedniej zgody. Dane za: *Белорусы смогут ездить в Китай без виз: принят закон о ратификации белорусско-китайского соглашения*, Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь, <https://pravo.by/novosti/novosti-pravo-by/2018/29496>, data dostępu: 23.09.2022.

- W 2018 roku w ramach Roku Turystyki na Białorusi i w Chinach odbyło się ponad 50 wydarzeń organizacyjno-marketingowych, a także wydarzenia mające na celu rozwój infrastruktury turystycznej Białorusi, w tym program *China Friendly*<sup>531</sup> oraz szkolenia personelu<sup>532</sup>;
- W maju 2019 roku, na zlecenie największej chińskiej korporacji turystycznej CTS, białoruskie przedsiębiorstwo „TSENTRKURORT” zorganizowało konferencję biznesową dla chińskiej firmy zajmującą się zdrową żywnością „WANMEI” z udziałem 2300 osób;
- W latach 2019–2021 Białoruś brała udział w czterech międzynarodowych targach turystycznych w Chinach.

Wdrożenie porozumień o współpracy w dziedzinie turystyki miało pozytywne przełożenie na zwiększenie ruchu turystycznego w latach 2010–2020. Wprowadzenie ruchu bezwizowego w roku 2018 znacznie zwiększyło liczbę turystów z Chin w porównaniu z poprzednim okresem – o 156,3%, oraz liczbę turystów z Białorusi do Chin – o 245,2% (zob. tabelę 23 i 24). W ciągu dziesięciu lat, od 2010 roku, napływ turystów z Chin wzrósł 8-krotnie i w 2019 roku wynosił 2,8% ogólnej liczby turystów odwiedzających Białoruś (zob. tabelę 23) oraz 5-krotnie wzrósł napływ turystów białoruskich do Chin i wynosił 0,5% ogólnej liczby turystów wyjeżdżających z Białorusi w 2019 roku (zob. tabelę 24).

Chiny w związku ze swym położeniem geograficznym nie są zbyt popularnym kierunkiem wśród białoruskich turystów, co potwierdza znikomy wskaźnik udziału białoruskich obywateli wyjeżdżających do Chin, który nigdy nie wynosił więcej niż 0,5% ogólnej liczby białoruskich turystów zagranicznych. Sytuacja zmieniła się dramatycznie w 2020 roku. Liczba turystów – tak z Chin na Białoruś, jak z Białorusi do Chin – zmniejszyła się prawie o 100%. Pewną rolę w tym zjawisku odegrała oczywiście pandemia, ale biorąc pod uwagę dane raportu Światowej Organizacji Turystyki Narodów Zjednoczonych mówiące, że

---

<sup>531</sup> *China Friendly* to projekt dla firm świadczących usługi turystyczne i wycieczkowe. Głównym jego celem jest zwiększenie ruchu turystycznego wśród ludzi chińskojęzycznych poprzez rozwój usług i ich jakości. Ze względu na różnice kulturowe i barierę językową Chińczycy mają szereg specjalnych wymagań dotyczących obiektów hotelowych oraz usług turystycznych. Na przykład hotel „Mińsk” stał się pierwszym obiektem na Białorusi, który otrzymał certyfikat tego projektu. W jego ramach na język chiński przetłumaczono materiały informacyjne o hotelu i świadczonych usługach. Każdy pokój jest powiązany z chińskim kanałem telewizyjnym CCTV-4, a także ma możliwość płacenia kartą krajową *China UnionPay* itp. Dane za: Чжао Цзыи, *Анализ китайско-белорусского сотрудничества в сфере туризма и разработка предложений по повышению его эффективности*, [https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/238721/1/Чжао Цзыи.pdf](https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/238721/1/Чжао%20Цзыи.pdf), data dostępu: 23.09.2022.

<sup>532</sup> *Сотрудничество в сфере туризма*, <https://china.mfa.gov.by/ru/bilateral/humanitarian/tourism>, data dostępu: 15.03.2023.

w 2020 roku Chińczycy minimalnie skorygowali ogólne wydatki na turystykę<sup>533</sup>, można dojść do wniosku, że to raczej kryzys społeczno-polityczny na Białorusi w 2020 roku stanowił najważniejszy czynnik zmniejszenia się ogólnej liczby turystów przybywających z Chin.

---

<sup>533</sup> *UNWTO World Tourism Barometer*, Annex 10, op. cit.

**Tabela 23. Dynamika przepływów turystycznych – turystów, przyjeżdżających do Republiki Białoruś w latach 2010–2021**

L.p.	Wskaźnik/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	Liczba turystów ogółem (bez państw WNP), osób	36341	29943	22703	22638	21800	23964	38231	83920	152103	182317	27290	17433
2	Liczba turystów z Chin na Białoruś, osób	603	364	314	682	266	992	1579	3151	3277	5121	189	166
3	Udział turystów z Chin w ogólnej liczbie turystów, w %	1,70%	1,20%	1,40%	3,0%	1,2%	4,1%	4,1%	3,8%	2,2%	2,8%	0,7%	0,9%

Źródło: oprac. własne na podstawie danych: *Статистический ежегодник 2018*, op.cit.



**Tabela 24. Dynamika przepływów turystycznych – obywateli Republiki Białoruś wyjeżdżających za granicę w latach 2010–2019**

L.p.	Wskaźnik/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1	Liczba turystów ogółem (bez państw WNP), osób	256558	218046	338823	495 112	660 652	585 148	377 937	589 089	680 691	773 036	240 021
2	Liczba turystów białoruskich do Chin, osób	724	550	890	1 127	1 538	2 066	962	1 410	1 649	4 044	301
3	Udział turystów z Białorusi do Chin w ogólnej liczbie turystów, w %	0,3%	0,3%	0,3%	0,2%	0,2%	0,4%	0,3%	0,2%	0,2%	0,5%	0,1%

Źródło: własne na podstawie danych: *Статистический ежегодник 2018*, op.cit.

Podobnie jak w innych obszarach relacji białorusko-chińskich, w sferze turystyki istnieją dość rozbudowane ramy prawne mające na celu jej intensyfikację. Impulsem do rozwoju współpracy w tej sferze, jak i w wielu innych gałęziach relacji bilateralnych, jest zależność polityczna. Wprowadzenie ruchu bezwizowego sprawiło, że liczba turystów z obu stron znacznie się zwiększyła. Światowe tendencje rozwoju ruchu turystycznego świadczą, że największy jego odsetek odnotowuje się w państwach demokratycznych, gwarantujących wolność podróżowania i aktywności turystycznej. Zarówno Chińską Republikę Ludową, jak i Białoruś do takich państw zaliczyć nie można. Białoruski autorytaryzm i chiński autokratyzm są przeszkodą na drodze wolnego podróżowania ich obywateli. Pandemia, kryzys społeczno-polityczny na Białorusi, agresja rosyjska przeciwko Ukrainie są jedynie czynnikami towarzyszącymi hamowaniu rozwoju turystyki. Dlatego wymiana turystyczna między Republiką Białoruś i Chinami nadal znajduje się w początkowej fazie. Jej rozwój hamowany jest wyraźnie także przez fakt praktycznego wymazania Białorusi ze światowych szlaków turystycznych w związku z zachodnimi sankcjami. Geograficzna odległość między tymi państwami również odgrywa rolę negatywną.

## **Rozdział V. Wymiar międzynarodowy chińsko-białoruskich stosunków wzajemnych**

### **1. Polityka zagraniczna Republiki Białoruś wobec Chińskiej Republiki Ludowej i Federacji Rosyjskiej w latach 2020–2022**

Wojna Rosji przeciwko Ukrainie jest integralną częścią globalnej konfrontacji na arenie międzynarodowej w związku ze zwiększającą się rolą oraz siłą gospodarczą Chińskiej Republiki Ludowej. W tle wojny między Rosją a Ukrainą istnieje powstanie zagrożenia globalnego konfliktu między Chinami a Stanami Zjednoczonymi o zmianę porządku światowego<sup>534</sup>. Ta początkowa wojna lokalna ma niebezpieczną tendencję przekształcenia się w konflikt światowy między szeroko pojętym światem zachodnim, opartym o zasady życia demokratycznego, a światem nowego-starego autorytaryzmu (Rosja i Chiny). Tym wyjątkowo niebezpiecznym procesom towarzyszy m.in. podważanie priorytetów prawa międzynarodowego, spadek funkcjonalności organizacji międzynarodowych, zastąpienie partnerskiego modelu relacji transakcyjnym, naruszenie praw człowieka i podważanie wartości demokracji tradycyjnej. J.J. Mearsheimer tłumaczy odejście znacznej części społeczeństwa rosyjskiego od wartości demokratycznych następująco: „W świetle tego, co wydarzyło się w Rosji w latach dziewięćdziesiątych XX wieku, kiedy próba przejścia na demokrację w stylu zachodnim katastrofalnie zawiodła, skutkując ogromną korupcją i destabilizacją, trudno się dziwić, że Rosjanie wyżej stawiają porządek niż prawa człowieka i demokrację”<sup>535</sup>.

#### **1.1. Białoruś w warunkach zmieniającej się sytuacji geopolitycznej**

Jednobiegunowy system stosunków międzynarodowych, ukształtowany w wyniku rozpadu Związku Sowieckiego, wykazuje obecnie tendencję do przekształcenia się w system dwubiegunowy albo wielobiegunowy. Putinowska Rosja walczy o odzyskanie swych

---

<sup>534</sup> W strategii *National security Strategy of the United States of America* z 2017 roku po raz pierwszy Chiny zostały określone jako zagrożenie dla dobrobytu oraz bezpieczeństwu USA. (Dane za: *National security Strategy of the United States of America*, Washington, December 2017, s. 2, 17, <https://whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>, data dostępu: 12.06.2022). Bohdan Góralczyk pisze: „Tym samym zakończył się, zapoczątkowany w ChR’ Henry’ego Kissingera i prezydenta Richarda Nixona w początkach lat 70. minionego stulecia, okres amerykańskiego strategicznego zaangażowania (strategic engagement) z Chinami i (kapitałowo) na terenie Chin, a rozpoczęta zupełnie nowa era – „strategicznej konkurencji” (strategic competition)”. Por. B. Góralczyk, *Nowy długi marsz*, op. cit., s. 221.

<sup>535</sup> J.J. Mearsheimer, *Wielkie złudzenie*, op. cit., s. 177.

imperialnych wpływów. Rosnąca potęga ekonomiczna Chińskiej Republiki Ludowej wspiera rosyjskie aspiracje imperialne na arenie międzynarodowej. Reformy społeczno-gospodarcze, ekspansja ekonomiczna w różnych regionach świata, procesy globalizacji i internacjonalizacji pozwoliły Chinom znacząco zwiększyć udział w światowej gospodarce i zacząć proces wyparcia USA z wielu dziedzin tradycyjnej dominacji. Główna idea chińskiego globalizmu polega na zaprzeczeniu amerykańskiej hegemonii na świecie. Amerykański badacz Michael Pillsbury przeprowadził analizę tych zmian jako jeden z pierwszych w 2015 roku<sup>536</sup>. Dostrzegł poważne zagrożenie dla dominującej pozycji USA w świecie i podjął próbę określenia nowych tendencji rozwoju sytuacji geostrategicznej na arenie międzynarodowej. Wspomniany wyżej badacz zaznacza „Chiny dążą do ukształtowania nowego porządku światowego, który będzie pozbawiony amerykańskiej globalnej supremacji i zrewiduje zdominowany przez USA gospodarczy i geopolityczny układ światowy, założony w Bretton Woods pod koniec II wojny światowej”<sup>537</sup>. W USA podobne tendencje odbierają z powagą. To nieprzypadkowo, że w 2022 roku władze USA podjęły odpowiednie kroki w celu przeciwdziałania gospodarczej ekspansji Chińskiej Republiki Ludowej. Projekt budżetu federalnego USA na 2023 rok przewiduje przydział 400 mln USD na „przeciwdziałanie złośliwym wpływom” Chińskiej Republiki Ludowej<sup>538</sup>.

John J. Mearsheimer, amerykański badacz, zaproponował szereg środków przeciwdziałania chińskiej ekspansji: „wykorzystanie organizacji pozarządowych do wspierania pewnych instytucji i polityków w danym państwie, powiązanie pomocy międzynarodowej ze stanem demokracji w poszczególnych krajach, członkostwa w instytucjach międzynarodowych i handlu z przestrzeganiem praw człowieka oraz dyskredytowanie danego państwa przez publiczne informowanie o łamaniu praw człowieka przez jego władze”<sup>539</sup>. Chińska Republika Ludowa, jak również Federacja Rosyjska, odbiera podobne działania USA jako bezprawną ingerencję w swoje sprawy wewnętrzne, naruszanie suwerenności. Oba te państwa w odpowiedzi stosują taktykę przeciwdziałania i dyskredytacji USA celem ograniczenia ich wpływu na politykę światową. Chiny wycofały się z „amerykańskiego obiegu sankcyjnego” w stosunku do Rosji. Z chwilą pełnoskalowej agresji

---

<sup>536</sup> M. Pillsbury, *The Hundred-Year Marathon*, op. cit.

<sup>537</sup> Tamże, s. 319.

<sup>538</sup> *Biden proponuje dodatkowe środki na realizację amerykańskiej strategii na Indo-Pacyfiku*, <https://warsawinstitute.org/pl/biden-proponuje-dodatkowe-srodki-na-realizacje-amerykanskej-strategii-na-indo-pacyfiku>, data dostępu: 18.04.2022.

<sup>539</sup> J.J. Mearsheimer, *Wielkie złudzenie. Liberalne marzenia a rzeczywistość międzynarodowa*, przeł. T. Bieroń, Kraków–Warszawa 2018, s. 251.

rosyjskiej na Ukrainę współpraca na linii Federacja Rosyjska–Chińska Republika Ludowa wykazuje stały i szybki wzrost. Chiny stanowią największe państwo na arenie międzynarodowej, które nie przyłączyło się do sankcji wobec Federacji Rosyjskiej, a nawet zwiększyło współpracę polityczną oraz gospodarczo-handlową. Mimo ostrzeżeń ze strony USA Państwo Środka zachowuje się jako partner-sojusznik Rosji<sup>540</sup>, organizując dla niej swoiste zaplecze towarowo-handlowe.

Angielscy badacze, Hugo Jones, Leon Hartwell i Lukas Fiala, wyodrębniają następujące przejawy i czynniki politycznego poparcia Chińskiej Republiki Ludowej dla Federacji Rosyjskiej:

- oficjalne komunikaty chińskiego rządu dotyczące wojny dostosowane do oficjalnej narracji Federacji Rosyjskiej (antywojenne informacje są cenzurowane);
- Chiny oskarżają NATO zarówno o prowokowanie, jak i przedłużanie konfliktu na Ukrainie;
- regularny osobisty kontakt między liderami obu państw, podczas których Putin i Xi Jinping potwierdzają wzajemne poparcie dla swoich własnych interesów (spotkania: w Olimpijskim Bejingu, podczas szczytu SCO w Samarkandzie, wielokrotne rozmowy przez telefon czy wideo rozmowy);
- chińscy urzędnicy bez wyjątku odmawiają potępienia rosyjskich przestępstw – w tym zbrodni wojennych w Buczy i kryzysu w Zaporozżu<sup>541</sup>.

W ramach polityki przeciwdziałania USA Chiny jeszcze na początku 2022 roku podjęły zdecydowane kroki ku zmianie polityki zagranicznej wobec niektórych państw, zwłaszcza tych nastawionych antyamerykańsko. Wśród najbardziej znaczących prób podporządkowania poszczególnych krajów swym wpływom można wyróżnić politykę skierowaną na nawiązanie ściślejszego sojuszu z Arabią Saudyjską<sup>542</sup>, znaczne poszerzenie współpracy w wielu

---

<sup>540</sup> Jednocześnie Chiny nie chcą zawierać oficjalnego sojuszu z Rosją, ponieważ same występują przeciwko NATO i namawiają do podobnego sprzeciwu inne państwa. W tej sytuacji Rosja i Chiny nie mogą zawrzeć oficjalnego sojuszu. Wśród mocarstw Chiny są jedynym państwem, które twierdzi, że utrzymuje politykę braku sojuszy. To poniekąd lekcja wyciągnięta z nieudanego sojuszu ze Związkiem Radzieckim. Dlatego to właśnie polityka „partnerstwa strategicznego” stanowi ważny instrument polityki zagranicznej Chin.

<sup>541</sup> H. Jones, L. Hartwell, L. Fiala, *A bad bromance? Implications of the war in Ukraine for China-Russia relations*, „Nowa Europa Wschodnia”, 19.12.2022, <https://neweasterneurope.eu/post-author/hugo-jones>, data dostępu: 14.01.2023.

<sup>542</sup> Więcej na ten temat: *Dolar w odstawkę, a ropa za juany? Media: Xi apeluje do państw Zatoki Perskiej*, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Dolar-w-odstawce-a-ropa-za-juany-Media-Xi-apeluje-do-panstw-Zatoki-Perskiej-8454496.html>, data dostępu: 05.01.2023.

dziedzinach z Iranem, Wenezuelą i z innymi dostawcami węglowodorów. W tym samym celu podjęto próbę przejścia na opłatę dostaw ropy w juanach, a także nastąpił gwałtowny wzrost zakupów ropy w Iranie, zniesienie blokady towarowej z Koreą Północną, aktywny handel i wsparcie rządu wojskowego Myanmaru itd. Według opinii Zoltana Pozhara, analityka szwajcarskiego banku Credit Suisse, grudniowe spotkanie prezydenta Chin Xi Jinpinga z przywódcami krajów *Rady Współpracy Państw Arabskich Zatoki Perskiej* (GCC) można uznać za „narodziny petrojuana” oraz próbę przepisania zasad światowego rynku energii w ramach strategii ograniczania handlu dolarami amerykańskimi<sup>543</sup>.

Znamienne jest, że prawdopodobnie te wszystkie działania Chin są skoordynowane z polityką Federacji Rosyjskiej, która ze swojej strony wymaga, aby państwa wprowadzające sankcje wobec Rosji płaciły w rublach za wybrane artykuły, m.in. węglowodory, zboża, drewno, nawozy, metale i inne. Wojna Rosji przeciwko Ukrainie, jak widzimy, powoduje jeszcze większe zacieśnienie stosunków sojuszniczych między Chinami a Rosją.

Paradoksalnie, ale jednocześnie chińska narracja oficjalna uwzględnia retorykę zaprzestania konfliktu, prowadzenia rozmów pokojowych i deeskalacji konfliktu, przy tym deklaruje chęć wystąpienia w postaci pośrednika procesu mediacyjnego. Początkowy ostrożny oficjalny przekaz o neutralności Chin w konflikcie, którego celem było zmniejszenie strat gospodarczo-handlowych w Europie, stopniowo przekształcił się w otwarte wypowiedanie się po stronie rosyjskiej. Zgodnie z analizą EUvsDisinfo, jednostki Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych, Chiny rozpowszechniają narrację rosyjską o wojnie na Ukrainie, wzmacniając dezinformację<sup>544</sup>. Chiny szeroko wykorzystują wojnę na Ukrainie do promowania krytyki NATO oraz USA. Świadczy o tym tekst wideo rozmowy między Putinem a Xi Jinpingiem, która odbyła się w dniu 30 grudnia 2022 roku<sup>545</sup>. Putin otwarcie wtedy przyznał, że relacje rosyjsko-chińskie znajdują się na najwyższym poziomie w historii relacji bilateralnych i reprezentują wzór współpracy mocarstw w XXI wieku. Ze swej strony Xi Jinping zaznaczył, że „w obliczu trudnej i dalekiej od jednoznaczności sytuacji międzynarodowej jesteśmy gotowi budować strategiczną współpracę z Rosją, stwarzać sobie nawzajem możliwości rozwoju i być globalnymi partnerami dla dobra narodów naszych

---

<sup>543</sup> FT: *переход КНР к покупке нефти за юани ведет к формированию нового энергопорядка в мире*, <https://tass.ru/ekonomika/16737809>, data dostępu: 05.01.2023.

<sup>544</sup> *China's balancing act on the Ukraine war*, „EUvsDiSiNFO” z dnia 04.04.2022, <https://euvsdisinfo.eu/chinas-balancing-act-on-the-ukraine-war>, data dostępu: 05.01.2023.

<sup>545</sup> *Российско-китайские переговоры*, <http://kremlin.ru/events/president/news/70303>, data dostępu: 14.01.2023.

krajów i w interesie stabilności na całym świecie”<sup>546</sup>. Podobne cytaty nie wymagają komentarzy, mówią same za siebie.

Siłą napędową rodzącego się sojuszu Rosji i Chin jest zbieżność interesów geostrategicznych. Rosja próbuje odbudować imperium, prowadząc wojnę na Ukrainie, Chiny swe interesy imperialne wiążą z przyłączeniem Tajwanu. Niektórzy eksperci postrzegają tę wspólnotę interesów jako wspólne przeciwstawianie się hegemonii USA na arenie międzynarodowej i walkę o nowy porządek światowy<sup>547</sup>. Polski badacz Jakub Jakubowski stwierdza: „Aprobata Pekinu dla rosyjskich żądań względem Europy i wyrażenie sprzeciwu wobec postawy NATO, zawarte w deklaracji z 4 lutego, warunkowane były wyrażeniem analogicznego poparcia przez Rosję dla chińskiej polityki wobec Tajwanu, a także krytyki odnośnie do sojuszy tworzonych przez USA na Pacyfiku, jak np. AUKUS”<sup>548</sup>. Warto zaznaczyć, że same chińskie władze przeciwstawiają się porównaniu scenariuszu przyłączenia Tajwanu do sytuacji na Ukrainie, argumentując, że Tajwan w odróżnieniu od Ukrainy stanowi integralne terytorium ChRL.

Sojusz strategiczny Rosji i Chin kształtuje się jednak z poważnymi trudnościami. Niepowodzenie planu szybkiego pokonania Ukrainy na przestrzeni lutego i marca 2022 roku, zjednoczona i solidarna postawa demokratycznego Zachodu wobec rosyjskiej napaści także zaskoczyła zarówno samego agresora, jak i jego sojusznika. Władze ChRL również znalazły się w ogniu ostrej krytyki ze strony czołowych polityków Zachodu w związku z cichym poparciem rosyjskiej wojny. Sekretarz generalny NATO Jens Stoltenberg wyraził wspólne stanowisko państw demokratycznych podczas spotkania w Brukseli 5 stycznia 2023 roku, stwierdzając, że „Chiny i Rosja to są różne reżimy, jednak łączy je to, że promują alternatywny porządek świata. Głoszą wartości, które naruszają naszą wiarę w wolność i demokrację. W bardziej niebezpiecznym świecie jest tym bardziej ważne, abyśmy, wierzący w wolność i demokrację, trzymali się razem”<sup>549</sup>. Czy spójna polityczna i gospodarcza odpowiedź państw Zachodu na agresję Rosji w wojnie na Ukrainie w 2022 roku może się stać

---

<sup>546</sup> Tamże.

<sup>547</sup> Xi: Chiny i Rosja powinny zapewnić światu więcej stabilności, <https://www.rp.pl/dyplomacja/art37700351-xi-chiny-i-rosja-powinny-zapewnic-swiatu-wiecej-stabilnosci>, data dostępu: 14.01.2023.

<sup>548</sup> J. Jakubowski, *Chiński dylemat. Rosyjska inwazja na Ukrainę a sytuacja strategiczna Chin*, „Komentarze OSW” nr 435, 25.03.2022, [https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/Komentarz\\_OSW\\_435.pdf](https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/Komentarz_OSW_435.pdf), data dostępu: 14.01.2023.

<sup>549</sup> *Były sekretarz generalny NATO: Pokażmy Chinom konsekwencje ich ataku na Tajwan*, <https://www.rp.pl/dyplomacja/ob.377299ob.yly-sekretarz-generalny-nato-pokazmy-chinom-konsekwencje-ich-ataku-na-tajwan>, data dostępu: 14.01.2023.

ostrzeżeniem dla Chin przed inwazją na Tajwan? Na to pytanie na razie trudno jednoznacznie odpowiedzieć.

Zacieśnieniu powstającego sojuszu chińsko-rosyjskiego sprzyja również jeszcze jedna dość istotna okoliczność. W związku z masowym wycofywaniem się z rynku rosyjskiego firm zachodnich chiński mały i średni biznes oswaja nowe możliwości biznesowe, dążąc do wypełnienia powstałej luki. Jednocześnie duże chińskie przedsiębiorstwa państwowe nie ryzykują otwartej deklaracji współpracy z Rosją z powodu sankcji, co prowadzi do pozyskiwania ukrytych rozwiązań prowadzenia biznesu. Potwierdzeniem tego mogą służyć słowa szefa dyplomacji chińskiej Wang Yi: „Chiny nie są stroną konfliktu na Ukrainie, opowiadają się przeciwko sankcjom nakładanym na Rosję, a tym bardziej nie życzą sobie, by te sankcje wpływały na Chiny”<sup>550</sup>. Pomimo polityki sankcji państw zachodnich dane głównej administracji celnej Chin za 11 miesięcy 2022 roku wskazują o rekordowym wzroście wymiany handlowej między Federacją Rosyjską a Chinami o 32%, co wyniosło 172,4 mld USD<sup>551</sup>. Natomiast plany zwiększenia handlu zagranicznego przed 2024 roku sięgają ponad 200 mld USD<sup>552</sup>. Federacja Rosyjska w 2022 roku stała się jednym z liderów eksportu ropy do Chin, trwają wspólne prace nad zwiększeniem wydobycia i przerobu węglowodorów. Oprócz tego Federacja Rosyjska w 2022 roku zajęła drugie miejsce pod względem dostaw gazu rurociągowego do Chin i czwarte miejsce pod względem dostaw do Chin importowanego skroplonego gazu ziemnego<sup>553</sup>. Odnotowany został znaczny wzrost handlu produktami rolnymi (w okresie styczeń–listopad handel wzrósł o 36% i wyniósł 6 mld USD). Zostały zrealizowane wielkie projekty infrastrukturalne: zbudowano dwa mosty na przygranicznej rzece Amur (most samochodowy Błagowieszczeńsk-Heihe i most kolejowy Nizhneleninskoye-Tongjiang)<sup>554</sup>.

Jednocześnie w II kwartale 2022 roku w Rosji odnotowano rekordową w swojej historii nadwyżkę bilansu płatniczego — 76,7 mld USD<sup>555</sup>, na którą złożyło się głównie dodatnie saldo w handlu zagranicznym towarami i usługami. Dopływ pieniędzy netto z handlu międzynarodowego na tle sankcji z jednej strony można wytłumaczyć wzrostem wartości

---

<sup>550</sup> 王毅稱俄烏衝突中國持中立立場 不應受制裁影響, <https://www.rfi.fr/tw/中國/20220315-王毅稱俄烏衝突中國持中立立場-不應受制裁影響>, data dostępu: 14.12.2022.

<sup>551</sup> 駐俄羅斯大使張漢暉就中俄關係等問題接受“今日俄羅斯”國際新聞通訊社年終書面專訪, [https://www.fmprc.gov.cn/zwbw\\_673032/wjzs/202212/t20221222\\_10993985.shtml](https://www.fmprc.gov.cn/zwbw_673032/wjzs/202212/t20221222_10993985.shtml), data dostępu: 14.04.2022.

<sup>552</sup> *Российско-китайские*, op. cit.

<sup>553</sup> Tamże.

<sup>554</sup> Tamże.

<sup>555</sup> *Тектонический сдвиг: как изменилась внешняя торговля России в 2022 году*, <https://www.rbc.ru/economics/05/01/2023/63a449789a79477778972b81>, data dostępu: 09.01.2023.



rosyjskiego eksportu energii i innych surowców, a z drugiej strony drastycznym spadkiem importu towarów i usług z Unii Europejskiej i USA w wyniku sankcji. Towarzyszy temu proces wzmocnienia rubla rosyjskiego głównie z powodu nadmiaru napływu twardej waluty i niemożności jej wydania na Zachodzie. Rząd Federacji Rosyjskiej podejmuje aktywne próby odbudowania importu za pomocą tworzenia nowych szlaków logistycznych i rozwoju importu równoległego. Są to działania zdolne jedynie powstrzymać na jakiś czas załamanie gospodarcze. Liczni eksperci przewidują, że w 2023 roku pozytywne saldo handlu zagranicznego zmniejszy się co najmniej o połowę w porównaniu z poprzednim okresem. Zauważono, że długoterminowe perspektywy rosyjskiego eksportu będą w dużej mierze zależą od trzech przesłanek: po pierwsze, popytu ze strony Chin i Indii; po drugie, skuteczności państw Zachodu w zakresie egzekwowania polityki sankcyjnej; po trzecie, prawdopodobnego zmniejszenia popytu na surowce energetyczne potęg światowych z powodu recesji ich gospodarek, a także w związku z tzw. zieloną rewolucją w energetyce.

W tej sytuacji w budżecie Federacji Rosyjskiej zostają pieniądze z eksportu, których nie można wydać. Powoduje to zubożenie rynku wewnętrznego, ale jednocześnie daje władzom możliwość zagospodarowania dużych kwot pieniężnych na potrzeby wojny. W kontekście ograniczenia dostaw zachodniego sprzętu i technologii Chiny stały się głównym dostawcą towarów i usług dla Federacji Rosyjskiej. Taka zależność jeszcze bardziej uzależnia Rosję od Chin. Tylko w 2022 roku ChRL zwiększyła eksport do Rosji o 13% w okresie styczeń–listopad – do 67 mld USD<sup>556</sup>. Według opinii szefa Instytutu państw z gospodarką przejściową w Banku Finlandii, Iikki Korhonen, jeżeli przed operacją wojskową na Ukrainie Chiny dostarczały około jednej czwartej rosyjskiego importu towarów, teraz ten udział powinien być znacznie wyższy niż jedna trzecia, być może 40%<sup>557</sup>. Według opinii tego eksperta Rosja pod względem importu obecnie jest drugim po Korei Północnej zależnym krajem od Chin. W razie przedłużenia wojny ta zależność rosyjskiej gospodarki od Chin będzie jedynie wzrastać.

Czy import z Chin jest w stanie w obecnej sytuacji geopolitycznej na świecie zabezpieczyć braki importu z państw Zachodu? Odpowiedź na to pytanie nie jest jednoznaczna: prawdopodobnie z biegiem czasu uda się zbudować łańcuchy dostaw produktów, które są niedostępne obecnie w Rosji, ale trudności są spodziewane w sektorze wysokotechnologicznej produkcji i technologii. Chiny zależą od dostaw

---

<sup>556</sup> Tamże.

<sup>557</sup> *Западные эксперты оценили зависимость экономики России от Китая*, <https://www.rbc.ru/economics/15/11/2022/63736ad59a7947d80ecae4a9>, data dostępu: 09.01.2023.

wysokotechnologicznych towarów od USA, Unii Europejskiej, Japonii i niektórych innych państw. Dostawy wysokotechnologicznej produkcji z Chin do Federacji Rosyjskiej mogą być utrudnione albo niemożliwe z kilku powodów: po pierwsze, Chiny nie dysponują wszystkimi technologiami<sup>558</sup>; po drugie, istnieje zagrożenie sankcyjne dla chińskich producentów; po trzecie, tworzy to sytuację zagrożenia dla bezpieczeństwa narodowego Chin<sup>559</sup>. Według informacji z „Financial Times” oprócz Chińskiej Republiki Ludowej rosyjscy importerzy wykorzystują w celu ominięcia sankcji takie państwa, jak Turcja, Armenia, Kazachstan, które „przemycają” sankcyjną produkcję z Europy oraz USA na potrzeby wewnętrzne Rosji<sup>560</sup>. Jednak podobne schematy sprawdzają się jedynie na krótką metę i dotyczą przeważnie produktów konsumpcyjnych powszechnego użytku.

Jeszcze jednym kontrowersyjnym aspektem stosunków rosyjsko-chińskich jest los chińskich stosunkowo licznych inwestycji na Ukrainie. Państwo ukraińskie przed rozpoczęciem wojny było jednym z punktów strategicznych Inicjatywy Pasa i Szlaku, konkurując pod tym względem z Białorusią. Z powodu wojny chińska strona na dłuższy czas – a może na zawsze – straciła możliwość inwestycji na terytorium Ukrainy. Oficjalnie Pekin nie przedstawił roszczeń wobec Federacji Rosyjskiej z tego powodu, prawdopodobnie, nie uczyni tego w przyszłości. Przyczyną takiego obrotu spraw jest prawdopodobnie pryzmat interesów geostrategicznych Państwa Środka nad interesami regionalnymi, a także ważna rola, którą odgrywa Federacja Rosyjska w grze pod nazwą „zmiana światowego ładu”. Chiny nie bez podstaw planują zostać głównym beneficjentem podobnej polityki. Oprócz tego Ukraina uważa Chiny za sojusznika Rosji, który – chociaż nie dostarcza broni bezpośrednio do Rosji – to na wiele sposobów wspiera działania wojenne Moskwy. Oleksandr Mereżko, przewodniczący komisji spraw zagranicznych ukraińskiego parlamentu i członek partii rządzącej Sługa Narodu wyraża opinię, że w takiej sytuacji propozycja Pekinu, by odgrywać rolę mediatora pokojowego, jest nie do przyjęcia<sup>561</sup>. Sytuacja komplikuje się w związku z bezapelacyjnym od samego początku wojny wsparciem Ukrainy przez Tajwan i daje pretekst

---

<sup>558</sup> Zob. więcej: Rozdział III. 1.3. Technologiczny sukces Chin niniejszej rozprawy.

<sup>559</sup> Chiński rząd zakazał dostarczania do Federacji Rosyjskiej procesorów Loongson opartych na własnej architekturze LoongArch. Ta technologia uznana za strategicznie ważną i jest wykorzystywana w kompleksie wojskowo-przemysłowym Chin. Wielu rosyjskich producentów uważają, że te procesory mogłyby zastąpić Intela. Więcej na ten temat zob.: *Военно-китайские чипы. Пекин запретил экспорт в Россию процессоров Loongson*, <https://www.kommersant.ru/doc/5719932>, data dostępu: 09.01.2023.

<sup>560</sup> *Russia's wartime economy: learning to live without imports*, <https://www.ft.com/content/6c01e84b-5333-4024-aaf1-521cf1207eb4>, data dostępu: 14.01.2023.

<sup>561</sup> J. Rogin, *The China-Russia alliance is pushing Ukraine toward Taiwan*, „The Washington Post” z dnia 14.09.2022, <https://www.washingtonpost.com/opinions/2022/09/14/ukraine-taiwan-closer-democratic-alliance/> data dostępu: 12.06.2022.

do podniesienia stosunków dwustronnych ukraińsko-tajwańskich na nowy bardziej wysoki poziom dyplomatyczny. W swoim wywiadzie dla „Washington Post” Oleksandr Mereżko zaznacza, że Ukraina może stanąć w obronie demokracji na Tajwanie i uczestniczyć w szczycie Międzyparlamentarnej Sojuszu w sprawie Chin – grupy międzynarodowych prawodawców, którzy chcą koordynować reakcję demokratycznego świata na wzrost potęgi Chin.

Próba zmiany modelu porządku światowego z jednobiegunowego na wielobiegunowy skutkuje drastyczną reorientacją gospodarczą na wielką skalę. W perspektywie takiego rozwoju wydarzeń gospodarka Rosji może stracić samodzielność i przekształcić się w drobny aneks do gospodarki chińskiej. Możliwości Chin znacznie wzrosły, ponieważ stanowią centrum przeciągania licznych państw.

Po rozpoczęciu wojny na Ukrainie uzależnienie polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej od Chińskiej Republiki Ludowej znacząco wzrosło. Uzależnienie to w Moskwie prawdopodobnie traktują jako zło konieczne i swoistą zapłatę za udzielenie pomocy ekonomicznej Rosji, zwłaszcza za zastąpienie na rynku wewnętrznym rosyjskim państw zachodnich. Chiny jednak nie zawsze są w stanie zastąpić wszystkich producentów zachodnich i w szczególności dostawców technologii zaawansowanych. Z tego powodu można przypuścić, że w okresie średnio- i długoterminowym ujawni się problem zabezpieczenia Rosji w zaawansowane technologicznie produkty oraz nowe technologie. Również istnieje prawdopodobieństwo, że Chiny zechcą wykorzystać tę sytuację w celu negocjacji i podniesienia cen na swoją produkcję i technologie albo obniżenia cen na rosyjskie surowce energetyczne. Wojna również może spowodować poszerzenie współpracy militarnej obu państw. Długotrwały atak na terytorium ukraińskie może spowodować znaczny wzrost zapotrzebowania Rosjan na dostawy broni i amunicji oraz technologie podwójnego zastosowania, a te może zapewnić tylko strona chińska. Niewykluczona jest ponadto możliwość przepływu chińskiego kapitału do sektorowego i finansowego wsparcia Rosji. Dotyczy to również sektora zbrojeniowego, a w rezultacie – ewentualny dostęp Chin do rosyjskiej najnowocześniejszej broni.

Głębokie technologiczno-handlowe powiązania Chin z państwami Unii Europejskiej i Stanami Zjednoczonymi mogą wywołać pewną wstrzemięźliwość z ich strony, szczególnie w pogłębianiu ich współpracy z Rosją. Uniknięcie skrajnych scenariuszy w postaci zmiany reżimu w Rosji czy otwarty konflikt Rosji z NATO nie jest w interesie Chin. ChRL jest zainteresowana w zachowaniu *status quo*, tzn. utrzymaniu wojny na Ukrainie na poziomie regionalnym.

Jakub Jakubowski wyróżnia następujący czynnik w kwestii rozwoju polityki sankcyjnej państw Zachodu, na którym zależy Chinom: chodzi o powstrzymanie przyłączenia się Unii Europejskiej do rozszerzenia tzw. sankcji pośrednich, które skutecznie stosują USA w celu zwiększenia gospodarczej izolacji Federacji Rosyjskiej. Ostrożna polityka stosowana przez Unię Europejską wobec Chin pozwala na zachowanie dwustronnej komunikacji w zakresie bezpieczeństwa. Jednocześnie klarownie zasygnalizowana „czerwona linia” przez państwa Zachodu, w pierwszej kolejności przez Niemcy, Francję, Wielką Brytanię i USA, prawdopodobnie pozwoli powstrzymać Chiny przed zaangażowaniem militarnym w wojnę, jak również przed użyciem broni nuklearnej<sup>562</sup>.

## **1.2. Polityka zagraniczna Republiki Białoruś w latach 2020–2022**

Wojna Rosji przeciwko Ukrainie w pewnym stopniu przywróciła do życia strategię konfrontacji międzyblokowej, która była właściwa dla okresu II wojny światowej i zimnej wojny. Rozpad Związku Socjalistycznych Republik Sowieckich i rozpad Układu Warszawskiego dał początek funkcjonowaniu na mapie Europy Środkowo-Wschodniej prawdziwie niepodległych suwerennych państw. Kolejne wydarzenie – rozszerzenie NATO w latach 1999 i 2004 – zmieniło rozkład sił zarówno między Federacją Rosyjską a państwami-członkami NATO<sup>563</sup>, jak i sytuację geopolityczną małych i średnich państw znajdujących się w tzw. strefie buforowej – m.in. Ukrainy i Białorusi, Mołdawii.

Wzrosło znaczenie geopolityczne Republiki Białoruś w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej. Białoruś przekształciła się w kluczowy element pomostu bałtycko-czarnomorskiego, leżący pomiędzy Ukrainą, Rosją, Litwą, Łotwą i Polską, który stawał się z wolna jedynym pewnym sojusznikiem Rosji na jej zachodnich granicach. Znaczenie tego sojusznika jest szczególnie ważne w związku z tendencjami neoimperialnymi w rosyjskiej polityce, zwłaszcza w kontekście trwającej od 2014 roku agresji i otwartej wojny w 2022 roku na Ukrainie.

Niektórzy badacze już wcześniej zwracali uwagę na pewne zagrożenie stabilności w tym regionie z powodu satelitarnej względem Rosji pozycji Republiki Białoruś. Bartłomiej Radziejewski jeszcze w 2020 roku odnotował istnienie poważnego zagrożenia w przypadku

---

<sup>562</sup> Sankcje pośrednie skierowane nie tylko na podmioty rosyjskie, jak również podmioty innych państw, współpracujących z Rosją, w danej sytuacji z Chinami. Por.: J. Jakubowski, *Chiński dylemat*, op. cit.

<sup>563</sup> Żadne z nowych państw-członków NATO nie graniczyły bezpośrednio z Federacją Rosyjską z wyjątkiem Litwy, Łotwy i Estonii.

jakiegokolwiek konfliktu militarnego w tym regionie: „Kraje bałtyckie stałyby się ekstremalnie trudne, jeśli w ogóle niemożliwe do obrony, co w oczywisty sposób pogorszyłoby możliwość realizacji polskich zobowiązań sojuszniczych w razie wojny w tej części regionu, stwarzając też kolejny ciężki problem dla NATO w ogóle”<sup>564</sup>. Białoruś, kontrolowana przez Rosję, stwarza zagrożenie dla bezpieczeństwa demokratycznych państw ościennych. Dlatego kluczowym etapem w przygotowaniu wojny na Ukrainie dla władz rosyjskich było zapewnienie pełnej kontroli nad władzami Białorusi.

W związku z powyższymi okolicznościami nasuwa się kilka ważnych pytań: po pierwsze, czy rząd Łukaszenki jest w stanie prowadzić własną politykę zagraniczną poza granicami państwa, a po drugie, czy opozycja prowadzi równoległą politykę zagraniczną.

Masowe protesty 2020 roku na Białorusi, mimo że zostały brutalnie spacyfikowane, zostawiły głęboki ślad w społeczeństwie białoruskim. Poparcie, udzielone Łukaszence w czasie kryzysu w 2020 roku przez pokrewny reżim autorytarny Putina, doprowadziło do wyraźnego spadku nastrojów prorosyjskich w społeczeństwie, ale jednocześnie spowodowało ukształtowanie się przekonania, że „jedynie Rosja może zagwarantować dalsze trwanie rządów Łukaszenki” u zwolenników białoruskiego autorytaryzmu („łukaszenkowizmu”). Ten podział w społeczeństwie białoruskim pogłębia się z każdym dniem i ma swoje wyraźne odbicie na wewnętrznej i zewnętrznej polityce Białorusi. Andrej Sannikau, białoruski opozycjonista, były więzień polityczny i były kandydat na prezydenta, uważa, że utrzymanie siłą władzy na Białorusi przez reżim Łukaszenki stworzyło Putinowi niezbędne warunki polityczne i wojskowe do ataku na Ukrainę<sup>565</sup>. Mocno osłabiony walką z opozycją dyktator jest dziś całkowicie zależny od Moskwy. Podobna zależność tworzy optymalne warunki dla wciągnięcia Łukaszenki w każdy agresywny konflikt wywołany przez Rosję Putina. Wojna przeciwko Ukrainie wyraźnie tego dowodzi. Wielowektorowy model polityki zagranicznej Białorusi, tak mocno propagowany przez byłego ministra spraw zagranicznych, Władimira Makeja<sup>566</sup>, został zastąpiony modelem konfrontacji z Zachodem i całkowitym ujednoczeniem polityki zagranicznej państwa białoruskiego z agresywną polityką zagraniczną Federacji Rosyjskiej.

---

<sup>564</sup> B. Radziejewski, *Dlaczego gramy w cudze gry na Białorusi*, <https://nowakonfederacja.pl/dlaczego-gramy-w-cudze-gry-na-bialorusi>, data dostępu: 12.09.2022.

<sup>565</sup> A. Sannikau, *Zapad 2013, Zapad 2017, Zapad 2021 – każde manewry były zapowiedzią, co planuje Putin*, „Wyborcza”, 22.10.2022, <https://wyborcza.pl/magazyn/7,124059,29051477,wojna-zawsze-zaczyna-sie-wczoraj-rosja-bialorus-ukraina.html>, data dostępu: 01.11.2022.

<sup>566</sup> Władimir Makej (1958–26 listopada 2022 r.) zmarł po upływie 9 miesięcy trwania wojny na Ukrainie. Pojawiają się liczne komentarze, że klęska jego polityki „wielowektorowości” doprowadziła do jego śmierci.

Masowe protesty 2020 roku na Białorusi i wojna Rosji przeciwko Ukrainie spowodowały przyspieszenie jak nigdy wcześniej procesów integracyjnych Federacji Rosyjskiej i Republiki Białoruś, które obecnie przypominają proces powolnego wchłaniania Białorusi przez Rosję. Władze w Moskwie są świadome spadku społecznego poparcia dla Łukaszenki. Słabość reżimu białoruskiego wewnątrz własnego kraju sprzyja jego ubezwłasnowolnieniu przez Rosję. Mimo braku protestów na Białorusi (stan na 01.02.2023) Kreml zdaje sobie sprawę ze słabości Łukaszenki i na różne sposoby próbuje ją wykorzystywać. Według najnowszych badań przeprowadzonych przez centrum analityczne Chatham House z 24 stycznia po 3 lutego 2023 roku Białorusini na pytanie dotyczące polityki zagranicznej własnego kraju odpowiedzieli następująco: Białoruś nie przetrwa bez pomocy Rosji – 38%, dobre relacje zarówno z UE, jak i FR – 66%, rozwijać neutralność, nawet jeżeli Rosji to się nie podoba – 58%<sup>567</sup>. Zarówno opinia białoruskiego narodu, jak i opozycji białoruskiej nie mają jednak wpływu na decyzje rządu bezprawnie obranego prezydenta<sup>568</sup>.

W dniu 4 listopada 2021 roku, podczas posiedzenia Rady Najwyższej Państwa Związkowego, Putin i Łukaszenka podpisali porozumienie *W sprawie głównych kierunków realizacji postanowień Traktatu o utworzeniu Państwa Związkowego na lata 2021–2023*<sup>569</sup>. Na mocy dekretu zatwierdzono 28 programów związkowych (tzw. map drogowych), które regulują integrację systemów walutowych obu krajów, utworzenie wspólnej przestrzeni płatniczej i nowych zasad opodatkowania. Przyjęto także *Koncepcje polityki migracyjnej Państwa Związkowego* i *Doktryna Wojskowa Państwa Związkowego*<sup>570</sup>. Wyżej wymienione dokumenty zalegalizowały mechanizmy prawne ingerencji Federacji Rosyjskiej w politykę wewnętrzną i zagraniczną Białorusi. Członkostwo Republiki Białoruś w Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym również pozwala Rosji na kontrolowanie sytuacji wewnętrznej

---

<sup>567</sup> Zob.: *Что думают беларусы про войну России против Украины. Результаты социологического опроса*. Результаты опроса общественного мнения, проведенного с 8 по 18 апреля 2022 года, Chatham House, <https://belaruspolls.org/datasets>, data dostępu: 10.03.2022.

<sup>568</sup> Więcej na ten temat zob.: T. Iwanow, *Polityka zagraniczna Republiki Białoruś w okresie wojny rosyjsko-ukraińskiej*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej” [w druku].

<sup>569</sup> Moskwa i Mińsk zatwierdziły 28 programów związkowych. Por.: С. Ромашенко, *Москва и Минск утвердили 28 союзных программ*, <https://www.dw.com/ru/glavy-rossii-i-belarusi-utverdili-28-sojuznyh-programm/a-59726060>, data dostępu: 4.11.2021.

<sup>570</sup> *Совместное заявление Председателя Правительства Российской Федерации и Премьер-министра Республики Беларусь о текущем развитии и дальнейших шагах по углублению интеграционных процессов в рамках Союзного государства*, <http://government.ru/news/43234>, data dostępu: 10.09.2021.

w kraju. Świadczą o tym niedawne wydarzenia w Kazachstanie, kiedy Federacja Rosyjska rzekomo w celu zapewnienia bezpieczeństwa wprowadziła wojska do tego kraju<sup>571</sup>.

Kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej w 2021 roku, kiedy tysiące nielegalnych imigrantów przy pomocy białoruskich służb granicznych szturmowały przejścia graniczne w celu nielegalnego przedostania się do UE, był kolejnym krokiem na drodze alienacji Białorusi wobec cywilizowanego świata zachodniego, a także krokiem ku zbliżeniu z autokratycznym reżimem rosyjskim. Jest to również ewidentna odpowiedź władz białoruskich na nałożenie sankcji unijnych, nieuznanie wyborów prezydenckich oraz uniemożliwienie działalności białoruskiej opozycji na swym terytorium. Niewykluczone, że prowokacja Łukaszenki na granicy polsko-białoruskiej była częścią przemyślanej strategii wspólnych działań białorusko-rosyjskich odpowiadających strategicznym interesom Rosji<sup>572</sup>. Możliwe także, że był to element taktyki i próba odwrócenia uwagi od przygotowań wojskowych ku rozpoczęciu wojny na Ukrainie. Spychając uchodźców na polską granicę, Łukaszenka dążył do wzniesienia napięcia między Polską a Unią Europejską, próbował wykorzystać sprzeczności między wrogością władz Polski wobec przyjmowania imigrantów, a deklarowanym zaangażowaniem Unii Europejskiej w przestrzeganie praw człowieka<sup>573</sup>. Kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej jeszcze bardziej zbliżył dwa autokratyczne reżimy w Moskwie i Mińsku. Według opinii badacza amerykańskiego, Michaela Kofmana, wsparcie Unii Europejskiej i USA dla opozycji białoruskiej na czele ze Swiatłaną Cichanouską jeszcze bardziej pchnęło reżim łukaszenkowski w objęcia Moskwy<sup>574</sup>.

Agresja Rosji przeciwko Ukrainie została ostro potępiona przez wszystkich przedstawicieli opozycji białoruskiej. Zdecydowanie potępiono również działania władz białoruskich, które podważają fundamenty pokojowego współistnienia narodów,

---

<sup>571</sup> W Kazachstanie 2 stycznia 2022 rozpoczęły się protesty przeciwko władzy Kasyma-Żomarta Tokajewa. Główną przyczyną protestów był nagły wzrost cen gazu LPG. Na ulicach kilku kazachskich miast dochodziło do starć z policją oraz zamieszek. Tokajew, bojąc się utraty władzy, wezwał na pomoc Organizację Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym. W kraju interweniowała rosyjska armia, która pomogła zapanować nad sytuacją.

<sup>572</sup> T.G. Carpenter, *Tensions at the Borders. Belarus and NATO*, [https://www.cato.org/commentary/tensions-borders-belarus-nato?utm\\_source=researcher\\_app&utm\\_medium=referral&utm\\_campaign=RESR\\_MRKT\\_Researcher\\_inbound](https://www.cato.org/commentary/tensions-borders-belarus-nato?utm_source=researcher_app&utm_medium=referral&utm_campaign=RESR_MRKT_Researcher_inbound), data dostępu: 7.09.2021.

<sup>573</sup> Fala uchodźców tadżyckich i czeczeńskich próbujących opuścić Rosję i Azję Centralną przez polsko-białoruskie przejścia graniczne skłoniła Warszawę w 2016 roku do systematycznego odmawiania wstępu ubiegającym się azyl uchodźcom muzułmańskim. Por. *Winter of Europe's Discontent. Belarus Threatens EU With Migrants and Gas Shortages*, [https://nationalinterest.org/feature/winter-europe%E2%80%99s-discontent-belarus-threatens-eu-migrants-and-gas-shortages-196392?utm\\_source=researcher\\_app&utm\\_medium=referral&utm\\_campaign=RESR\\_MRKT\\_Researcher\\_inbound](https://nationalinterest.org/feature/winter-europe%E2%80%99s-discontent-belarus-threatens-eu-migrants-and-gas-shortages-196392?utm_source=researcher_app&utm_medium=referral&utm_campaign=RESR_MRKT_Researcher_inbound), data dostępu: 16.10. 2021.

<sup>574</sup> M. Kofman, *Zapad-2021. What to expect from Russia's strategic military exercise*, <https://warontherocks.com/2021/09/zapad-2021-what-to-expect-from-russias-strategic-military-exercise>, data dostępu: 8.09.2021.

postanowienia traktatów międzynarodowych, i co najważniejsze – naruszają Konstytucję i prawo samej Białorusi. Swiatłana Cichanouska otwarcie obwinia władze białoruskie o działalność przestępczą, twierdzi nie bez podstaw, że zdecydowana większość narodu białoruskiego jest solidarna z Ukrainą, ma ogromne opory wobec perspektywy wciągnięcia narodu białoruskiego w agresywny konflikt Putina. Mówi otwarcie: „Poparcie dla masowych protestów na Białorusi zjednoczyło państwa europejskie i przygotowały do zdecydowanych działań wobec Rosji po rozpoczęciu wojny na Ukrainie”<sup>575</sup>.

Stanowisko białoruskiej opozycji jest jasne i wyraźne: działania rządu Łukaszenki nie należy utożsamiać z całym narodem białoruskim, ponieważ terytorium Białorusi znajduje się pod okupacją wojskową przez struktury siłowe państwa łukaszenkowskiego i oddziały armii rosyjskiej. Solidarność Białorusinów z Ukrainą ma zarówno wymiar moralny, jak i praktyczny. Od 2015 roku w szeregach armii ukraińskiej przeciwko najeźdźcy walczy Pułk białoruskich ochotników imienia Kastusia Kalinouskiego (Konstantego Kalinowskiego, dalej: Pułk). Pułk został pierwotnie utworzony w celu obrony Ukrainy przed rosyjską inwazją w Donbasie. Dziś walczy na terenie Ukrainy od samego początku wojny<sup>576</sup>. W styczniu–lutym 2023 roku żołnierze Pułku bohatersko walczyli w obronie Bachmutu, ponosząc przy tym poważne straty. Liczebność Pułku wynosi około 1500 żołnierzy.

Bohaterska postawa białoruskich żołnierzy sprzyjała powstaniu w ukraińskim parlamencie międzyfrakcyjnego stowarzyszenia deputowanych Rady Najwyższej Ukrainy „Demokratyczna Białoruś”, które na forum parlamentu wystąpiło z wnioskiem uznania przez Radę Najwyższą Ukrainy terytorium Białorusi za czasowo okupowane przez Rosję i zaapelowania o podobną decyzję do społeczności międzynarodowej<sup>577</sup>. Propozycja polegała również na tym, aby uznać reżim Łukaszenki za uzurpatora władzy państwowej, naród białoruski za cierpiący z powodu „podwójnej okupacji” – przez reżim Łukaszenki i reżim Putina. Proponuje się również pozbawienie autorytarnego rządu Łukaszenki międzynarodowej osobowości prawnej, pozbawienie Białorusi prawa udziału w organizacjach międzynarodowych (ONZ, MFW itp.). Ten stan miałby trwać „do końca okupacji i demokratycznego utworzenia nowego rządu”. Ten wniosek zawiera także konieczność

---

<sup>575</sup> Por.: Swiatłana Cichanouska: *gdyby w 2020 r. Europa wystarczająco pomogła Białorusi, obecnie nie byłoby wojny na Ukrainie*, <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1245305%2Cswiatlana-cichanouska-gdyby-w-2020-r-europa-wystarczajaco-pomogla>, data dostępu: 10.06.2022.

<sup>576</sup> Dane za: oficjalna strona internetowa Полк Кастуся Каліноўскага, <https://www.kalinouski.org>.

<sup>577</sup> Por.: *Депутаты предлагают признать Беларусь временно оккупированной Россией*, <https://hromadske.ua/ru/posts/deputaty-predlagayut-priznat-belarus-vremenno-okkupirovannoj-rossiej>, data dostępu: 25.10.2022.



synchronizacji sankcji wobec Białorusi i Rosji oraz wymaga utworzenia warunków, uniemożliwiających obchodzenia przez Rosję sankcji przez Białoruś.

Aktualnie obowiązująca Konstytucja Republiki Białoruś wymaga od prezydenta kraju uzyskanie zgody parlamentu na podjęcie decyzji o pozostawieniu wojsk rosyjskich na terytorium kraju. Łukaszenka tej zgody nie uzyskał i nawet nie próbował uzyskać<sup>578</sup>. Prawo międzynarodowe określa zagadnienie okupacji poszczególnych państw przez obce wojska jasno i wyraźnie. Reżim i normy prawne okupacji wojskowej zostały określone w specjalnej umowie międzynarodowej przyjętej na IV Konferencji Haskiej w 1907 roku, a także w Konwencji Genewskiej z 1949 roku. Wszystkie sprzeczne kwestie są omówione w ich dodatkowych protokołach z 1977 roku. W prawie międzynarodowym zagadnienie okupacji wojskowej oznacza: „obejmujący swym zakresem znaczeniowym wszystkie przypadki czasowej obecności obcych sił zbrojnych na terytorium państwa, związanej z trwającym lub zakończonym konfliktem zbrojnym”<sup>579</sup>. Wprowadzenie wojsk rosyjskich na teren Białorusi zgodnie z prawem międzynarodowym stanowi bezsprzeczny fakt okupacji wojskowej. Świadczą o tym następujące fakty: po pierwsze, siły zbrojne Federacji Rosyjskiej zajęły suwerenne terytorium Republiki Białoruś nienależące do Rosji za zgodą nieprawowitych władz tego kraju. Po drugie, wprowadzenie wojsk rosyjskich na terytorium Białorusi odbyło się przy poparciu nieuznawanego prezydenta, który uzurpował władzę. Po trzecie, historia stosunków międzynarodowych w tej części Europy wyraźnie świadczy, że nawet w przypadku braku dobrowolnej zgody na wprowadzenie wojsk, gdy negocjacje prowadzono z pozycji siły, wprowadzenie armii rosyjskiej można uznać za stan faktycznej okupacji. Historycznym precedensem podobnej okupacji może posłużyć wprowadzenie wojsk sowieckich na terytorium Litwy, Łotwy i Estonii w 1940 roku. Rada Europy w swoich rezolucjach z 1960 i 2005 roku określiła przymusowe wejście państw bałtyckich w skład ZSRR w 1940 roku jako okupację, siłową inkorporację i aneksję<sup>580</sup>.

Badaczka białoruska Roza Turarbekova przedstawia nieco odmienny punkt widzenia, twierdząc, że dopóki Ministerstwo Obrony Republiki Białoruś wykonuje rozkazy Łukaszenki,

---

<sup>578</sup> „Wszelkie działania zmierzające do zmiany ustroju konstytucyjnego i uzyskania władzy państwowej za pomocą środków przemocowych, a także innego łamania prawa Republiki Białoruś są karane zgodnie z prawem”. Por.: Конституция Республики Беларусь 1994 года (с изменениями и дополнениями, принятыми на республиканских референдумах 24 ноября 1996 г., 17 октября 2004 г. и 27 февраля 2022 г.) раздел I, с. 3, <https://etal.by/document/?regnum=v19402875>, data dostępu: 27.02.2022.

<sup>579</sup> A. Roberts, *What is a military occupation?*, „British Yearbook of International Law” vol. 55, 1984, s. 249.

<sup>580</sup> Więcej na ten temat zob.: *Okupacja i inkorporacja państw bałtyckich do ZSRR w ujęciu politycznym i prawnym*, „Przegląd Bałtycki”, 16.09.2020, <https://przegladbaltycki.pl/16476,okupacja-i-inkorporacja-panstw-baltyckich-do-zsrr-w-ujeciu-politycznym-i-prawnym-czesc-2.html>, data dostępu: 26.09.2020.

to można powiedzieć, że suwerenność jest zachowana. Rozpoczęcie wykonywania poleceń Ministerstwa Obrony lub Sztabu Generalnego Rosji przez siły bezpieczeństwa białoruskie można uznać za moment utracenia suwerenności przez państwo<sup>581</sup>. Jednocześnie zauważa, że następuje stopniowa utrata kontroli nad zarządzaniem gospodarką Białorusi. Zdaniem Turarbekovej może to być „papierkiem lakmusowym” autentycznej utraty suwerenności. Kolejny krok na drodze do utraty niepodległości ekspertka dopatruje się w realizacji tzw. map drogowych Państwa Związkowego dotyczących ujednoczenia podatków pośrednich. Mapy te przewidują przesyłane do jednego wspólnego systemu podatkowego (na początku tylko podatków pośrednich, a później bezpośrednich) danych płatników podatków. Przewiduje się wprowadzenie wspólnego oprogramowania tego systemu rozpracowanego przez rosyjskich specjalistów. Reżim Łukaszenki przedstawia te zmiany jako opłacalną wymianę gospodarczą, mając nadzieję, że zostanie anulowany tzw. „manewr podatkowy” w sektorze naftowym, zgodnie z którym część swoich dochodów od przerabiania ropy rosyjskiej Białoruś wpłaca do rosyjskiego budżetu.

Powolna utrata białoruskiej suwerenności spotyka się ze stanowczym sprzeciwem opozycji białoruskiej. Jej przedstawiciele wszystkich szczebli inicjują liczne spotkania z przedstawicielami państw demokratycznego Zachodu w sprawie obrony interesów narodu białoruskiego. Swiatłana Cichanouska przy każdej nadarzającej się okazji podkreśla, że „Rosja i Białoruś to dwa zupełnie odmienne państwa, dwie zupełnie różne sytuacje”<sup>582</sup>. O ile w Rosji znaczna część narodu popiera agresję Putina<sup>583</sup>, o tyle zdecydowana większość narodu białoruskiego jest przeciwko wojnie. Jedną z przyczyn podobnego stanu rzeczy jest dość skuteczne oddziaływanie na stan świadomości społecznej propagandy rosyjskiej. W Rosji propaganda ma dużo większy wpływ na społeczeństwo. Zgodnie z wynikami badań, przeprowadzonymi przez ośrodek analityczny Chatham House, wśród białoruskich użytkowników Internetu większość Białorusinów sprzeciwia się wsparciu Kremla w wojnie z Ukrainą. W kwietniu 2022 roku 40% mieszkańców Białorusi nie wspierała prowadzenia wojny przez Rosję na terytorium Ukrainy, choć jednocześnie 32% w różnym stopniu

---

<sup>581</sup> Д. Бернштейн, *Под угрозой. Что осталось от суверенитета Беларуси?*, <https://www.dw.com/ru/pod-ugrozoy-cto-ostalos-ot-suvereniteta-belarusi/a-64238050>, data dostępu: 04.01.2023.

<sup>582</sup> Swiatłana Cichanouska o wojnie w Ukrainie: wierzę, że jeśli zostanie wydany zbrodniczy rozkaz, Białorusini go nie wykonają <https://tvn24.pl/swiat/ukraina-swiatlana-cichanouska-o-wojnie-wierze-ze-bialorusini-nie-wykonaja-zbrodniczego-rozkazu-jezeli-zostanie-wydany-5648479>, data dostępu: 05.01.2023.

<sup>583</sup> Zgodnie z badaniami Centrum im. Jurija Lewady, przeprowadzonymi 25–31 sierpnia 2022 roku, 76% Rosjan popiera działania rosyjskich sił zbrojnych na Ukrainie. Por. *Chaos w Rosji. Ale większość nadal wierzy propagandzie*, <https://www.levada.ru/2022/09/01/konflikt-s-ukrainoj-avgust-2022-goda>, data dostępu: 7.09.2022.

wspierała wojnę (32% łączy odpowiedzi: raczej wsparcie, zdecydowanie wsparcie)<sup>584</sup>. Dane kwietniowych badań różnią się od badań w lutym 2022 roku, kiedy 79% respondentów kategorycznie sprzeciwiało się udziałowi armii białoruskiej w wojnie przeciwko Ukrainie. Zmiana nastrojów białoruskiego społeczeństwa związana jest ze zwiększeniem represji politycznych w kraju, powszechnym strachem przed brutalnością władz, a także zwiększeniem nasilenia kampanii propagandowej w białoruskich środkach masowego przekazu i zastąpienia ich w większości propagandą rosyjską. Wyniki badań białoruskiego naukowca Andreja Kalicha dowodzą, że przed rozpoczęciem wojny Rosji przeciwko Ukrainie propaganda na Białorusi działała głównie wokół walki z opozycją wewnętrzną i Zachodem, zwłaszcza z najbliższymi sąsiadami – Polską i krajami bałtyckimi<sup>585</sup>. Wraz z rozpoczęciem przygotowań do inwazji na Ukrainę lokalna propaganda zaczęła ustępować miejsca kremlowskiej propagandzie wojennej w agendzie informacyjnej. Po rozpoczęciu inwazji w lutym 2022 roku ostatecznie zsynchronizowano propagandę na Białorusi z rosyjską.

Zdaniem Swiatłany Cichanouskiej działania Łukaszenki w sprawie poparcia rosyjskiej wojny są sprzeczne z interesami narodu białoruskiego. Jego jedyny cel to utrzymanie się przy władzy: „Łukaszenka pozwolił na niekontrolowane działania wojska rosyjskiego na naszym terytorium, koncentrując się wyłącznie na opresjach wobec narodu białoruskiego”<sup>586</sup>. Zgodnie z Konstytucją Republiki Białoruś art. 3: „Jedynym źródłem władzy państwowej i nosicielem suwerenności w Republice Białoruś jest naród”<sup>587</sup>. Niepodległości kraju zagraża wprost nieprzestrzeganie tego artykułu Konstytucji. Dzisiejsze władze białoruskie nie są wybrane przez naród i nie ponoszą żadnej odpowiedzialności przed narodem i dlatego nie są one w stanie obronić suwerenności państwa.

Łukaszenka i jego najbliższe otoczenie po wydarzeniach 2020 roku, kiedy mieszkańcy 120 miast białoruskich protestowało przeciwko ich rządowi, mogli naocznie przekonać się, jak nikłe jest poparcie ich polityki wewnętrznej i zagranicznej. Dlatego zastosowano niezwykle

---

<sup>584</sup> *Что думают беларусы про войну России против Украины*. Результаты социологического опроса. Результаты опроса общественного мнения, проведенного с 8 по 18 апреля 2022 года, Chatham House, <https://belaruspolls.org/datasets>, data dostępu: 10.03.2023; *Белорусы не видят себя частью войны в Украине*, <https://www.dw.com/ru/belorusy-ne-vidjat-sebja-chastju-vojny-v-ukraine/a-61250157>, data dostępu: 24.03.2022.

<sup>585</sup> А. Калих, *От риторики «крепости» к риторике войны. Трансформация основных нарративов прокремлевской пропаганды в Беларуси до и после начала российской агрессии против Украины*, ISANS, listopad 2022.

<sup>586</sup> Zob.: Swiatłana Cichanouska o wojnie w Ukrainie: wierzę, że jeśli zostanie wydany zbrodniczy rozkaz, Białorusini go nie wykonają, „TVN24”, 23.03.2022, <https://tvn24.pl/swiat/ukraina-swiatlana-cichanouska-o-wojnie-wierze-ze-bialorusini-nie-wykonaja-zbrodniczego-rozkazu-jezeli-zostanie-wydany-5648479>, data wejścia: 24.03.2022.

<sup>587</sup> Zob.: *Krajowy prawniczy portal internetowy Republiki Białoruś*, <https://pravo.by/pravovaya-informatsiya/normativnye-dokumenty/konstitutsiya-respubliki-belarus>, data dostępu: 24.03.2022.

ostre represje wobec społeczeństwa – w celu uniknięcia nowych masowych protestów. Zgodnie z raportem *Sytuacja praw człowieka na Białorusi za rok 2022*, sporządzonego przez Centrum Praw Człowieka Wiasna (dalej: Wiasna), na Białorusi: „głównymi narzędziami utrzymywania władzy i represjonowania przeciwników, krytyków reżimu i dysydentów są nadal ściganie karne i administracyjne, arbitralne aresztowania, zwolnienia z pracy i *de facto* deportacje; na dzień 31 grudnia 2022 roku na Białorusi przebywało 1446 więźniów politycznych [...]; w ciągu roku ich liczba wzrosła o 477 osób, zwolniono ponad 580 osób uznanych za więźniów politycznych w ciągu ostatnich trzech lat; w ciągu roku 889 osób uznano za więźniów politycznych; Wiasna wie o co najmniej 1242 skazanych w sprawach karnych o podłożu politycznym w 2022 roku, o co najmniej 2627 skazanych za wydarzenia z lat 2020–2022 oraz o prawie 3800, którym w tym okresie toczyło się postępowanie karne; Wiasna wie o co najmniej 6381 zatrzymanych i co najmniej 3272 karach administracyjnych nałożonych za korzystanie z własnych praw i swobód, z czego 2274 to areszt administracyjny, a 938 to administracyjne kary pieniężne; władze nadal aktywnie stosują represje wobec dziennikarzy w związku z ich działalnością zawodową: według danych BAJ obecnie w więzieniach przebywa 33 dziennikarzy i pracowników mediów, w ciągu roku zatrzymano 43 dziennikarzy; według Lawtrend od 2021 roku zlikwidowano i jest w trakcie likwidacji ok. 1180 organizacji pozarządowych, co wskazuje na utrzymujący się trend niszczenia instytucji społeczeństwa obywatelskiego”<sup>588</sup>.

Wojna Rosji przeciwko Ukrainie nie doprowadziła jednak do aktywizacji protestów przeciwko reżimowi autorytarnemu, nie spowodowała ponownego masowego wyjścia Białorusinów na ulice. Przyczyna tego stanu rzeczy leży w niezwyklej brutalności reżimu, co wyjątkowo utrudnia tę formę protestu. Każda najmniejsza próba organizacji manifestacji kończy się natychmiastowym zatrzymaniem uczestników, ich osądzeniem przez podporządkowane władzom sądy i zapadnięciu okrutnych wyroków, czasem kilkunastoletnich. W sytuacji toczącej się wojny Białorusini nie są w stanie otwarcie wyrazić swojego sprzeciwu wobec agresji rosyjskiej i reżimowi autorytarnemu. Jednakże dane zebrane przez niezależne ośrodki badania opinii społecznej świadczą niezbicie, że nastroje

---

<sup>588</sup> Zob.: *Ситуация с правами человека в Беларуси в 2022 году*, <https://spring96.org/ru/news/110468>, data dostępu: 15.02.2023.

protestacyjne dominują w społeczeństwie oraz wśród diaspory białoruskiej poza granicami państwa<sup>589</sup>.

Wówczas musimy odnotować, że nastroje antyrosyjskie nie od razu zdominowały postawy polityczne legalnie wybranej Cichanouskiej. W początkowej fazie kryzysu niektórzy działacze z kręgu Cichanouskiej deklarowali swój sprzeciw wobec perspektywy angażowania się w jakąkolwiek działalność antyrosyjską. Twierdzono, że Białorusini chcą żyć w przyjaźni ze wszystkimi swoimi sąsiadami, w tym również z narodem rosyjskim. Na stronie internetowej Cichanouskiej pojawił się nawet oficjalny komunikat na ten temat, w którym zaznaczono: „Chcemy, aby ci, którzy absolutnie szaleńczo podżegają białoruską opozycję przeciwko Federacji Rosyjskiej, zdali sobie sprawę z własnej odpowiedzialności”<sup>590</sup>. Komunikat ten jednak szybko uznano za błędny i usunięto go z Internetu po kilku godzinach, tym samym uznano go za poważny błąd polityczny. Liderzy opozycji z kręgu Cichanouskiej stanowczo odżegnali się od podobnych poglądów. Wkrótce wśród celów i zamierzeń opozycji pojawiło się wyjście ze ZBiR-u, Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej i wszystkich struktur integracyjnych, w których uczestniczy Federacja Rosyjska, obrano zdecydowanie ruch w kierunku UE i NATO, konsekwentne wypieranie języka rosyjskiego ze wszystkich sfer życia codziennego Białorusinów, postawiono na białorusizację wszystkich dziedzin życia społeczno-politycznego.

Kryzys polityczno-społeczny z 2020 roku i brutalne spacyfikowanie protestów społecznych stały się katalizatorem zacieśnienia współpracy między dwoma reżimami autorytarnymi: Rosji i Białorusi. Władze białoruskie zmuszone były w swojej walce ze społeczeństwem białoruskim polegać wyłącznie na Rosji, oddając część suwerenności własnego kraju. Dlatego Białoruś straciła możliwość podejmowania suwerennych decyzji w kwestii bezpieczeństwa narodowego. Wśród najważniejszych skutków kryzysu polityczno-społecznego w 2020 roku można wyróżnić:

- Rosyjskie wojska zostały rozmieszczone i prowadzą działania wojskowe przeciwko Ukrainie z terytorium Białorusi. Polityka bezpieczeństwa i polityka militarna państwa znalazły pod dominacją Federacji Rosyjskiej.

---

<sup>589</sup> Więcej na ten temat zob.: T. Iwanow, *Kształtowanie polityki integracyjnej wobec imigrantów z Białorusi oraz potencjał ich zaangażowania społeczno-politycznego na przykładzie Wrocławia*, op. cit., s. 39–63.

<sup>590</sup> *Интервью Министра иностранных дел Российской Федерации С.В.Лаврова телеканалу «RTVI», Москва, 17 сентября 2020 года*, <https://russische-botschaft.ru/ru/2020/09/21/intervyu-ministra-inostrannykh-del-ro-27>; <https://www.youtube.com/watch?v=bGR2GUbG3tU>, data dostępu: 25.09.2022.

- Na Białorusi nastąpiła blokada społeczeństwa obywatelskiego, nie działają podstawowe zasady demokracji: brak realnych mechanizmów prawnych konstytucyjnej zmiany władzy, ochrony i promowania praw do pokojowych zgromadzeń, zrzeszania się, wolności wypowiedzi, wolności od tortur i innych rodzajów okrutnego, nieludzkiego, poniżającego traktowania.
- Białoruskie środki masowego przekazu zostały prawie w całości podporządkowane wymogom propagandy rosyjskiej.
- Reżim Łukaszenki wprowadził politykę osłabienia społeczeństwa obywatelskiego, oskarżając swoich przeciwników politycznych o zdradę, dążąc do wywołania długotrwałego konfliktu wewnętrznego w narodzie.

Podobna antyspołeczna polityka wewnętrzna zmniejsza zdolność skutecznego oporu ze strony białoruskiego społeczeństwa w celu ochrony suwerenności i niepodległości. Działania rządu Łukaszenki w latach 2020–2023 doprowadziły do utraty suwerenności narodowej, do izolacji Białorusi w świecie i do prawie całkowitego podporządkowania polityki zagranicznej państwa interesom Rosji Putina.

### **1.3. Relacje białorusko-chińskie w latach 2020–2022**

Białoruś i Chiny w ciągu ostatnich 9 lat osiągnęły wysoki poziom partnerstwa strategicznego. Używając języka podpisanych przez władze chińskie i białoruskie dokumentów dyplomatycznych, partnerstwo to przeszło drogę od „wszechstronnego partnerstwa strategicznego” (2013 rok) przez „pełnego zaufania partnerstwo strategiczne i obopólnie korzystnej współpracy” (2016 rok), osiągając poziom „stosunków na każdą pogodę i wszechstronnego partnerstwa strategicznego” (2022 rok). Rozwój współpracy z Chinami stał się jednym ze strategicznych kierunków polityki zagranicznej autokratycznego państwa białoruskiego. Stało się tak nie bez wpływu polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej, która pod wieloma względami dążyła do odegrania roli swoistego regulatora tych stosunków.

Wśród wielu przyczyn tego kierunku polityki zagranicznej państwa Alaksandra Łukaszenki warto odnotować dwie najważniejsze: sankcje i międzynarodowa izolacja Białorusi ze strony demokratycznych państw Zachodu, a także podobieństwo systemów politycznych obu państw. Na początku 2000 roku Łukaszenka pod wpływem tych dwóch okoliczności przystąpił do aktywizacji partnerstwa z Chinami, dla których stan białoruskiej demokracji miał znaczenie marginalne. Współpraca z Chińską Republiką Ludową stała się jednym z priorytetowych kierunków polityki zagranicznej Białorusi, istotną częścią polityki

tw. wielowektorowości oraz jednym z głównych sposobów zrównoważenia rosnących rosyjskich wpływów na Białorusi<sup>591</sup>. Masowe protesty w 2020 roku i realna groźba utraty władzy przez Łukaszenkę spowodowały częściowe zamrożenie agendy dalszego rozwoju współpracy białorusko-chińskiej i gwałtowny wzrost uzależnienia Białorusi od Rosji. Domniemywać można, że Chiny z pozycji obserwatora dramatycznych wydarzeń na Białorusi oczekiwały na uregulowanie konfliktu białoruskiego głównie z udziałem Federacji Rosyjskiej. Białoruś zawsze była postrzegana w Pekinie jako państwo bezsprzecznie należące do strefy rosyjskich wpływów w Europie. Dlatego w okresie 2020–2022 większość oficjalnych komunikatów chińskich mediów skupiała swoją uwagę na relacjach rosyjsko-chińskich. Nie bez podstaw odpowiedź na zagrożenia kryzysu białoruskiego szukano nie w Mińsku, lecz w Moskwie. W marcu 2021 roku jednak Łukaszenka przerwał milczenie na temat relacji bilateralnych. Na spotkaniu z Dmitrijem Mezentsevym, ambasadorem Federacji Rosyjskiej, zaznaczył, że kwestia rozwoju współpracy z Chinami dla jego rządu jest nadal aktualna. Tym razem jednak Łukaszenka zmienił swoją koncepcję dalszego rozwoju relacji z Państwem Środka, proponując nowy rozwój współpracy trójstronnej: Rosja–Chiny–Białoruś. Bez wątpienia uczynił to nie bez wpływu ze strony Rosji. W ramach tej nowej koncepcji już w kwietniu 2021 roku odbyła się pierwsza runda negocjacji w sprawie *Porozumienia o handlu usługami i realizacji inwestycji między Republiką Białoruś a Chińską Republiką Ludową*<sup>592</sup>. Nowe realia geopolityczne, spowodowane wojną Rosji przeciwko Ukrainie, zmusiły Łukaszenkę do rezygnacji z kreowania własnej samodzielnej polityki zagranicznej na linii Białoruś–Chiny na rzecz prowadzenia polityki integralnie skorelowanej z polityką zagraniczną Rosji wobec Chin.

Ten nowy kurs polityki państwa łukaszenkowskiego bazuje na całokształcie współpracy bilateralnej z Chinami z okresu lat 1992–2020. Nowe realia geopolityczne spowodowały, że relacje białorusko-chińskie w latach 2020–2022 można scharakteryzować następująco:

1. Poziom współpracy politycznej na poziomie międzypaństwowym można określić jako średniozaawansowany;
2. Republika Białoruś jeszcze w większym stopniu niż w porównaniu z okresem 2000–2021 odgrywa w relacjach z Chinami rolę partnera podporządkowanego;

---

<sup>591</sup> Więcej na ten temat zob.: T. Iwanow, *Rozwój polityczno-gospodarczej współpracy chińsko-białoruskiej a Polska*, op. cit.

<sup>592</sup> *Белорусско-китайские отношения: стартовали переговоры по Соглашению о торговле услугами и осуществлении инвестиций*, <https://economy.gov.by/ru/news-ru/view/belorusko-kitajskie-otnoshenija-startovali-peregovory-po-soglasheniju-o-torgovle-uslugami-i-45590-2021>, data dostępu: 07.04.2021.

3. Rozwój relacji białorusko-chińskich jest obecnie możliwy tylko w połączeniu z wykładnią polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej;
4. Relacje bilateralne obarczone są ponadto problemami białoruskiej gospodarki, na którą oddziałują zachodnie sankcje; wymaga też ona fundamentalnych reform strukturalnych;
5. Zmiany strukturalne we współpracy gospodarczej hamują dalsze poszerzenie wymiany handlowej;
6. zauważalne jest zahamowanie współpracy inwestycyjnej na linii Białoruś-Chiny.

Zmiany w polityce zagranicznej Republiki Białoruś można ująć bardziej szczegółowo:

1. Obecny stan politycznych relacji bilateralnych jest wynikiem wieloletnich wysiłków białoruskiej dyplomacji w kierunku nadania współpracy z Chinami charakteru priorytetowego. Średniozaawansowany poziom współpracy stanowi wystarczający fundament dla rozwoju dwustronnej współpracy gospodarczej i handlowej, jednak nie przekłada się na długo oczekiwany wzrost wskaźników tej relacji. Wbrew niezadowolającym wynikom gospodarczo-inwestycyjnym białoruski rząd nadal pogłębia współpracę bilateralną w celu uzyskania jak największych korzyści politycznych. Można wyróżnić je kolejno:

Po pierwsze, jest to wzajemne wsparcie na arenie międzynarodowej. Chiny potępiły wprowadzenie sankcji przez państwa Zachodu przeciwko Białorusi – zarówno z powodu sfałszowanych wyborów i naruszenia praw człowieka w 2020 roku, jak i poparcia wojny Rosji przeciwko Ukrainie. Chiny okazały wsparcie polityczne Białorusi m.in. podczas rozpatrywania raportu w sprawie incydentu z lotem Ryanaira w Organizacji Międzynarodowego Lotnictwa Cywilnego (ICAO) oraz na posiedzeniu Rady Bezpieczeństwa ONZ na temat tego raportu ICAO. W 2022 roku przedstawiciel Chin zakwestionował celowość omawiania tego incydentu w Radzie Bezpieczeństwa ONZ i skrytykował nałożenie zachodnich sankcji na białoruski przemysł lotniczy<sup>593</sup>. Chiny nie zgłosiły uwag krytycznych wobec decyzji rządu Łukaszenki dotyczących rozmieszczenia wojsk rosyjskich na terytorium państwa oraz udostępnienia własnego terytorium do bombardowania i przeprowadzenia ataku lądowego na Ukrainę. Ze swojej strony rząd Łukaszenki gwarantuje w zamian stuprocentowe poparcie polityki wewnętrznej oraz zagranicznej realizowanej przez Chińską Republikę

---

<sup>593</sup> *Belarus Improperly Diverted Passenger Flight, Endangered Lives, International Civil Aviation Organization Senior Official Tells Security Council*, CS/15088, <https://press.un.org/en/2022/sc15088.doc.htm>, data dostępu: 7.01.2023.



Ludową, w tym polityki „jednych Chin”. Odpowiednia deklaracja w sprawie przestrzegania zasady „jednych Chin” została podpisana w Samarkandzie w 2022 roku: „Strona białoruska uznaje rząd Chińskiej Republiki Ludowej za jedyny prawowity rząd reprezentujący całe Chiny, a Tajwan za integralną część terytorium Chin, sprzeciwia się «niepodległości Tajwanu», wspiera wszystkie kroki rządu Chin skierowane na ponowne zjednoczenie kraju”<sup>594</sup>.

Po drugie, polityczna współpraca z ChRL sprzyja legitymizacji i usprawiedliwieniu represyjnego kursu oraz władzy Łukaszenki. Chiny jako pierwsze uznały „oficjalne” wyniki wyborów 2020 roku na Białorusi. Pekin jednoznacznie wspiera polityczny kurs Łukaszenki na rzecz jeszcze większej centralizacji władzy, militaryzacji reżimu oraz usztywnienia kontroli społecznej. Wzrost liczby zatrzymań i aresztowań przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego na Białorusi, śledzenie działaczy opozycyjnych za pomocą kamer do rozpoznawania twarzy czy kontroli sieci społecznościowych<sup>595</sup> – te wszystkie pogwałcenia praw człowieka są również realizowane za pomocą chińskich technologii nadzoru i sztucznej inteligencji. Niektóre z firm producentów tej technologii są zarejestrowane w Chińsko-Białoruskim Parku Przemysłowym Wielki Kamień. Istnieją informacje mówiące, że Łukaszenka wydał rozporządzenie, by utworzyć specjalny organ państwowy (Ministerstwo Rozwoju Cyfryzacji i Komunikacji) w celu ujednoczenia regulacji odnośnie do sfery cyfrowej, „maksymalnie wykorzystując doświadczenia Chin w budowaniu kontrolowanego społeczeństwa cyfrowego”<sup>596</sup>.

Chiny dziś mają największą na świecie sieć własnej elektronicznej kontroli nad społeczeństwem. Píše o tym Sylwia Czubkowska: „Międzynarodowe Konsorcjum Dziennikarzy Śledczych (ICIJ) z siedzibą w Waszyngtonie w listopadzie 2019 roku ujawniło tajne sprawozdanie z posiedzenia Biura Politycznego Kompartii Chin, w którym odnotowano, że w ciągu miesiąca dzięki systemowi elektronicznej inwigilacji udało się zidentyfikować 24

---

<sup>594</sup> Совместная декларация: Беларусь подтверждает приверженность принципу „одного Китая”, <https://www.belta.by/politics/view/sovместnaja-deklaracija-belarus-podtverzhdaet-priverzhennost-printsipu-odnogo-kitaja-524060-2022>, data dostępu: 7.01.2023.

<sup>595</sup> Репрессии за комментарии и репосты в социальных сетях, <https://nash-dom.info/111804>, data dostępu: 7.01.2023; На границе проходят массовые задержания белорусов, приезжающих из Польши, <https://www.the-warsaw.com/56892/na-granice-prohodjat-massovye-zaderzhaniya-belarusov-priezzhajob.hhih-iz-polshi>, data wejścia: 7.01.2023.

<sup>596</sup> В Беларуси планируют сформировать госорган по регулированию цифровой сферы, <https://www.belta.by/society/view/v-belarusi-planirujut-sformirovat-gosorgan-po-regulirovaniju-tsifrovoj-sfery-432836-2021>, data dostępu: 07.01.2023; Создается новое министерство – цифрового развития и связи, <https://neg.by/novosti/otkrytj/sozdaetsya-novoe-ministerstvo-tsifrovogo-razvitiya-i-svyazi>, data dostępu: 7.01.2023.

tys. «podejrzanych osobników», z których 15,5 tys. zostało następnie internowanych w obozach»<sup>597</sup>.

W państwowych mediach białoruskich szeroko jest prowadzona kampania propagandowa na rzecz usprawiedliwienia kursu współpracy z Chinami. Oskarża się w niej państwa Zachodnie o przeprowadzanie aktów dywersyjnych przeciwko Rosji i Chinom. Podczas VI Ogólnobiałoruskiego Zgromadzenia Ludowego w 2021 roku Łukaszenka odniósł się do protestów 2020 roku oraz o utraconej geostrategicznej roli Białorusi w Europie następująco: „Nasza strategiczna współpraca z Chinami była jednym z powodów ataku Zachodu na Białoruś pod koniec ubiegłego roku, ale to nie powinno nas powstrzymywać. Powiedziano mi prosto w twarz: «Odsuńcie się od Chin, Chiny nie powinny być w centrum Europy». Na co odpowiedziałem: «Kiedy Unia Europejska i USA zaatakowały nas i gospodarkę Białorusi 5–6 lat temu sankcjami na dużą skalę, Chiny bezwarunkowo nas poparły, w tym czasie otworzyły dla nas swoje drzwi i weszliśmy do nich, a teraz musimy zamknąć jedyną drogę do Europy, to okno przez Białoruś dla Chin?»»<sup>598</sup>. W podobnym tonie wypowiadają się niektórzy wysoko postawieni białoruscy urzędnicy, przedstawiając politykę zagraniczną Białorusi wobec Chin, jako narzędzie łagodzenia negatywnych skutków sankcji państw Zachodu oraz jako alternatywę współpracy handlowo-gospodarczej z Europą Zachodnią oraz Ukrainą. Nie stronią się oni w tej kampanii propagandowej od różnego rodzaju falsyfikacji i kłamstwa pospolitego. Białoruscy naukowcy Andrey Eliseev i Olga Aleshko-Lessels w swoich badaniach wskazali na sprzeczności w deklaracjach Łukaszenki, który w 2021 roku wcześniejszy etap współpracy inwestycyjnej z Chinami przedstawił jako obecny. Dyktator stwierdził: „Kto wyciągnął do nas rękę oprócz Rosji? Chiny. Zaoferowano natychmiastowo 7 miliardów inwestycji na projekty, wiele z których zrealizowaliśmy. Czy to nie jest wielowektorowość?»<sup>599</sup>.

Po trzecie, poziom współpracy chińsko-białoruskiej w realizacji promocji międzynarodowego projektu Inicjatywa Pasa i Szlaku wyraźnie się obniżył. Najważniejszym wzorcem realizacji tego projektu na Białorusi miał być Chińsko-Białoruski Park Przemysłowy Wielki Kamień. Sukcesy Parku miały zademonstrować atrakcyjność IPS w

---

<sup>597</sup> S. Czubkowska, *Chińczycy trzymają nas mocno*, op. cit., s. 312.

<sup>598</sup> Лукашенко: важно расширить инвестиционное присутствие ведущих китайских компаний и банков в Беларуси, Белга, <https://www.belta.by/president/view/lukashenko-vazhno-rasshirit-investitsionnoe-prisutstvie-veduschih-kitajskih-kompanij-i-bankov-v-428195-2021> data dostępu: 7.01.2023.

<sup>599</sup> А. Елисеев, О. Алешко-Лесселс, *Отношения Беларуси и Китая в 2020–2022 годах: что скрывается за «всепогодным партнерством»*, Fundacja Friedricha Eberta.

regionie Europy Środkowo-Wschodniej. Idea jego założenia i sprawnego funkcjonowania była aktywnie propagowana na wysokim szczeblu państwowym, a także przez samego Łukaszenkę i Xi Jinpinga osobiście. Według Hu Zhenga, dyrektora generalnego Spółki Akcyjnej w sprawie rozwoju Parku Przemysłowego, jest on „symbolem i wzorem” praktycznej realizacji Inicjatywy Pasa i Szlaku<sup>600</sup>. Jednak różnorodne trudności natury obiektywnej i subiektywnej mocno naruszyły samą ideę Parku i doprowadziły do jego ograniczonej funkcjonalności. Kryzys społeczno-gospodarczy na Białorusi w 2020 roku oraz wojna Rosji przeciwko Ukrainie ostatecznie przyczyniły się do hibernacji rozwoju tego projektu. Sankcje nałożone ze strony państw Zachodu unieważniły najważniejszą funkcję Parku, czyli odgrywanie roli logistycznego hubu dla chińskich towarów przeznaczonych na rynek europejski. Oprócz tego z powodu sankcji wiele rezydentów z kapitałem pochodzenia z Unii Europejskiej opuściły albo rozpoczęły procedurę wycofania się z Parku. Dlatego w tej sytuacji rozpoczęto reorientację projektu w kierunku rosyjskim<sup>601</sup>. Rynki państw Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej były bowiem nadal pożądaną strefą zbytu towarów Parku, choć i tu występują różnorodne komplikacje.

Rządy Federacji Rosyjskiej i Chińskiej Republiki Ludowej od 2015 roku prowadzą pracę nad możliwością połączenia projektu Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej oraz chińskiej Inicjatywy Pasa i Szlaku jako „jednego z filarów nośnych” Wielkiej Eurazji. Cele danych inicjatyw tylko pozornie są zbieżne. Dlatego proces koniugacji Ekonomicznego pasa Jedwabnego Szlaku z Euroazjatycką Unią Gospodarczą, a mianowicie praktyczna realizacja politycznych obustronnych deklaracji, rozciąga się w czasie<sup>602</sup>. W wyniku braku ustaleń produkty chińsko-białoruskiej współpracy, m.in. twory powstałe w ramach PPWK, nie mają możliwości na bezcłowe wejście na terytorium Unii Celnej EUG. Na razie produkcja Parku jest głównie zorientowana na popyt wewnętrzny Białorusi. Mimo przyspieszenia, pod naciskiem rządu rosyjskiego, procesów integracyjnych Białorusi i Rosji w Państwo Związkowe, członkostwo Białorusi w Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej oraz udział w

---

<sup>600</sup> „Великий камень” становится стратегической платформой для белорусско-китайского сотрудничества, <https://www.belta.by/economics/view/velikij-kamen-standovitsja-strategicheskoy-platformoj-dlja-belorusko-kitajskogo-sotrudnichestva-375546-2020>, data dostępu: 7.01.2023.

<sup>601</sup> Китайские маркетплейсы и российский рынок. Коротев об основных тенденциях развития „Великого камня”, <https://www.belta.by/economics/view/kitajskie-marketplejisy-i-rossijskij-rynok-koroteev-ob-osnovnyh-tendentsijah-razvitija-velikogo-kamnja-513424-2022>, data dostępu: 11.01.2023.

<sup>602</sup> В.С. Пакулин, Процессы сопряжения китайского проекта «Один пояс – один путь» и ЕАЭС в рамках концепции «большого евразийского партнерства», <https://cyberleninka.ru/article/n/protsessy-sopryazheniya-kitajskogo-proekta-odin-poyas-odin-put-i-eaes-v-ramkah-kontseptsii-bolshogo-evraziyskogo-partnerstva/viewer>, data dostępu: 21.12.2022.

partnerstwie strategicznym Chin i Federacji Rosyjskiej, istnieje ryzyko, że towary wyprodukowane w strefie PPWK nadal będą postrzegane jako rzeczy wyprodukowane w państwach trzecich, nienależących do Unii Celnej EUG. Istnieje także ryzyko, że w sytuacji wystąpienia jakichkolwiek napięć w relacjach między Białorusią i Rosją może pojawiać się problem ze sprzedażą produkcji wyprodukowanej w Parku: „Sama presja polityczna Moskwy na Mińsk, przynosząca ryzyko destabilizacji politycznej, także odczytywana jest przez część chińskich firm jako czynnik niesprzyjający działalności inwestycyjnej”<sup>603</sup>. W tej sytuacji jest mało prawdopodobne, aby chińska strona interweniowała po stronie białoruskiej. Chiny ze względów strategicznych uznają Białoruś za kraj należący do wyłącznej strefy wpływów Rosji<sup>604</sup>. Współczesna chińska polityka zagraniczna charakteryzuje się tendencją rzekomej nieingerencji w sprawy wewnętrzne innego państwa<sup>605</sup>. Chińska Republika Ludowa preferuje pośrednie niejawne metody wpływu na poszczególne państwa. Pisze o tym znany chiński ekspert do spraw międzynarodowych: „powinno się unikać konfrontacji z jakąkolwiek stroną w sprawach białoruskich”<sup>606</sup>. Obecna sytuacja w Europie Wschodniej, spowodowana rosyjską agresją przeciwko Ukrainie, ujawniła zupełnie nowy czynnik wpływu na relacje chińsko-białoruskie, tzn. gwałtowny wzrost zainteresowania Parkiem przez rosyjski kapitał, który dopatruje się w nim możliwości przełamania sankcji gospodarczych przeciwko ich krajowi.

2. W wyniku wojny na Ukrainie i aktywnego poparcia władz białoruskich dla agresji rosyjskiej pozycja Republiki Białoruś w relacjach z Chińską Republiką Ludową wyraźnie osłabła. Białoruś jeszcze w większym stopniu niż w porównaniu z okresem 2000–2021 odgrywa w relacjach z Chinami rolę partnera podporządkowanego.

Jako małe państwo usytuowane w Europie Środkowo-Wschodniej w swej polityce zagranicznej ma następujące ograniczenia wewnętrzne: potęgę państwa, kulturę strategiczną, procesy percepcji, relacje społeczno-polityczne. Te uwarunkowania wewnętrzne sprawiają, że państwo białoruskie gospodarczo jest porównywalne do średnio statystycznego miasta w Chińskiej Republice Ludowej. Dlatego też relacje białorusko-chińskie nie są i nie mogą być równorzędne. Natomiast strona chińska dostrzega ważne geostrategiczne położenie Białorusi,

---

<sup>603</sup> J. Jakubowski, K. Kłysiński, *Partnerstwo niestrategiczne*, op. cit.

<sup>604</sup> 韩璐, 白俄罗斯经济发展现状及前景, *欧亚经济* 2018, № 3, [https://www.ciis.org.cn/yjcg/xslw/202007/t20200710\\_1117.html](https://www.ciis.org.cn/yjcg/xslw/202007/t20200710_1117.html), data dostępu: 16.12.2022.

<sup>605</sup> Więcej na ten temat zob.: M. Adamczyk, M. Debita, *Zasada nieingerencji w sprawy wewnętrzne innego kraju oraz jej miejsce w polityce zagranicznej Chińskiej Republiki Ludowej*, „*Studia Orientalne*” nr 2, 2018.

<sup>606</sup> 张博易, 腾讯 (Цжан Бой, Тэн Сюнь). 白俄罗斯动荡加剧美俄欧博弈, “一带一路”建设或遇新挑战, *The Paper*, [https://www.thepaper.cn/newsDetail\\_forward\\_9097495\\_1](https://www.thepaper.cn/newsDetail_forward_9097495_1), data dostępu: 16.12.2022.

jej znaczenie polityczne w świecie i regionie. Ten czynnik sprzyja wzmocnieniu pozycji strony białoruskiej w tych relacjach.

Ważną częścią składową współpracy białorusko-chińskiej stanowi percepcja Chin przez władze białoruskie. Zniekształcone postrzeganie rodzi zawyżone oczekiwania strony białoruskiej. Programy współpracy bilateralnej rozpracowywane przez Białorusinów w większości mają charakter mało wykonalny. Dla ich realizacji zakłada się intensywne zaangażowanie strategiczne, inwestycyjne oraz technologiczne przede wszystkim strony chińskiej. Rozbieżności w percepcji, różnice kulturowe oraz niedostrzeganie różnic pomiędzy Białorusinami a Chińczykami rodzą liczne problemy:

Po pierwsze, dochodzi do różnic w sposobie prowadzenia negocjacji. Dla strony chińskiej negocjacje nie są procesem dyskusji i wspólnego poszukiwania rozwiązań, a jedynie wypracowaną z góry wykładnią własnego stanowiska. Chiński negocjator nie odchodzi od wcześniej przygotowanych tez i podczas negocjacji stosuje jedynie różne strategie, aby osiągnąć zaplanowany cel. Dla Białorusinów negocjacje to oczekiwanie, że usłyszą decyzję drugiej strony, która będzie zaakceptowana przez nich. Oprócz tego Białorusini dość często pokładają nadzieje na wcześniejszych politycznych ustaleniach na najwyższym szczeblu, które w teorii gwarantują stronie białoruskiej pozycję partnera równoprawnego. Podobny mit o szeroko propagowanych relacjach „przyjacielskich” między Białorusią a Chinami na najwyższym szczeblu nie pomaga w negocjacjach, wręcz przeciwnie – przeszkadza, nie bowiem przynosi oczekiwanych wyników rozmów.

Po drugie, zauważalna odmienna dynamika w podejmowaniu decyzji oraz realizacji działań. W Chinach decyzje podejmowane są wolniej niż na Białorusi (są wypracowywane dłużej), ale są szybciej wdrażane. Mimo politycznej woli współpracy z Chinami na Białorusi istnieje wiele przeszkód, które wiążą się z opieszałością urzędników państwowych. Liczne kontrole, uciążliwe porozumienia według norm ustawodawstwa państwowego mogą zablokować każde ustalenie ze stroną chińską. W efekcie z uwagi na liczne biurokratyczne praktyki strony białoruskiej strona chińska doświadcza rozczarowania i często wycofuje się z deklaracji inwestycyjnych. W obliczu problemów (w tym z winy strony chińskiej) biznesmeni z Chin również wykorzystują ten problem i coraz częściej wysuwają roszczenia do Białorusinów o złożoność białoruskich norm, zasad i procedur. Mówią o obawach związanych z funkcjonariuszami służb bezpieczeństwa państwowego i kontrolerami; zarzucają im brak samodzielności w podejmowaniu decyzji i ryzyka. Jednocześnie szybkość i różnorodność kontaktów biznesowych w Chinach wyraźnie przewyższa swym poziomem praktyki białoruskie. Na przykład kontakt roboczy z partnerem w Chinach odbywa się

niezależnie od pory dnia czy określonego dnia tygodnia. Dla porównania otrzymanie odpowiedzi ze strony białoruskiej na wiadomość tego samego dnia w godzinach pracy jest wielkim sukcesem i dowodem na istnienie relacji osobistych. Rozmowy i kontakty w weekendy czy wakacje z Białorusinami odbywają się raczej na zasadzie wyjątku niż powszechnie<sup>607</sup>.

Po trzecie, istnieją poważne różnice w długości planowania oraz motywacji działań, które doprowadzają do rozbieżności w wizji priorytetów końcowych. Białoruś jako stosunkowo młode państwo nie miała bogatych tradycji dyplomatycznych. Zatem zasady działania mechanizmów gospodarczych oparte są przeważnie o sowiecką spuściznę. Białoruscy urzędnicy są skoncentrowani przeważnie na wykonaniu norm i kontroli procesu, wykazują pseudoaktywność z chęcią uzyskania szybkiego i widocznego rezultatu, który doprowadzi do realizacji aktualnego zadania. Długoterminowe planowanie Chińczyków przede wszystkim ujmuje kwestie zarobkowe, obniżenie kosztów, a nie wprowadzenie kosztownych innowacji. Chińczycy wolą zastosować sprawdzone technologie, aby uzyskać dany efekt. Zauważalne są również różnice w motywacji: Białorusini mają system zakazów i unikania kary ze względu na brak szybkiego rezultatu; Chińczycy natomiast mają system nagród i cel do osiągnięcia, w tym cel długoterminowy. W związku z tą motywacją Białorusini identyfikują się z państwem i dostosowują się do ciągle zmieniającej się sytuacji, aby przetrwać. Z kolei Chińczyków wyróżnia zainteresowanie wspólnym sukcesem realizowanego zadania, dzięki czemu zostaną indywidualnie nagrodzeni.

Po czwarte, istnieją różnice w instytucjonalnym podejściu do rozwiązywania problemów. Ścisłe scentralizowany system władzy oraz zarządzania przedsiębiorstwami na Białorusi prowadzi do dążenia w rozwiązywaniu problemów przy pomocy państwa. Chińczycy natomiast wolą korzystać z zasad panujących na rynku. Za pracę białoruskich przedsiębiorstw odpowiadają szefowie ministerstw, departamentów i regionów. Chińscy biznesmeni w celu rozwiązania problemu negocjują na szczeblu prezesa lub wiceprezesa spółki z białoruskimi ministrami, a nawet z wicepremierem, co w Chinach jest nie do pomyślenia, a raczej – jest przejawem możliwości zaistnienia korupcji. Ze swej strony białoruscy negocjatorzy podejmują liczne próby zaangażowania ministrów chińskich w rozwiązywanie problemów konkretnych przedsiębiorstw. Białorusini w ten sposób rozumieją,

---

<sup>607</sup> Zob.: К.В. Рудый, *Непохожие. Взгляд на Китай и белорусско-китайские отношения*, op. cit.

jak można poradzić sobie z jakimś problemem: za pomocą siły i czynnika politycznego. Chińczycy przeciwnie, preferują drogę komercyjnych i sądowych rozwiązań.

3. Rozwój relacji białorusko-chińskich jest obecnie możliwy jedynie w wykładni polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej. Kryzys polityczny, społeczny i gospodarczy, który został pogłębiony sankcjami nałożonymi przez większość państw demokratycznego Zachodu z powodu protestów 2020 roku oraz udziału Białorusi w wojnie Federacji Rosyjskiej przeciwko Ukrainie w 2022 roku, doprowadził do jeszcze większego uzależnienia białoruskiej polityki zagranicznej od państwa rosyjskiego, które graniczy już z całkowitym podporządkowaniem się. O ile przed 2020 rokiem relacje białorusko-chińskie stanowiły pewną alternatywę zależności Białorusi od Rosji, o tyle po wprowadzeniu sankcji straciły one znacząco na znaczeniu. W obliczu presji sankcyjnej białoruski rząd był zmuszony do poszukiwania nowych partnerów handlowych i gospodarczych oraz pogłębiania istniejącej współpracy – przede wszystkim w Federacji Rosyjskiej, ale także w Chinach, Indii, Indonezji, Wietnamie i innych krajach w Azji, na Bliskim Wschodzie i Ameryce Południowej. Sankcje z roku 2020, a także kolejne wprowadzane w latach 2021–2022, obejmujące coraz większy krąg życia społeczno-politycznego i gospodarczego, przyczyniły się do wielkich strat dla białoruskiej gospodarki. W maju 2022 roku Roman Golovchenko, premier-minister Białorusi, poinformował, że wielkość strat, jakie ponosi gospodarka kraju z powodu zachodnich sankcji, to około 16–18 mld USD rocznie<sup>608</sup>. Zniwelować negatywny wpływ tych sankcji można było jedynie z pomocą Rosji, ale cena za pomoc ze strony „wielkiego brata” okazała się najwyższa z możliwych – była to utrata części suwerenności własnego państwa.

4. Relacje bilateralne obciążone są ponadto problemami białoruskiej gospodarki, na którą oddziałują zachodnie sankcje; wymaga też ona fundamentalnych reform strukturalnych. Od czasu upadku ZSRR i proklamowania niezależnego państwa białoruska gospodarka nigdy nie była w całości zreformowana. Niektóre reformy rynkowe pojawiły się, lecz były tylko połowiczne i niekonsekwentne. Objęcie władzy przez Łukaszenkę spowodowało zahamowanie tych reform, początkowo jedynie częściowo, a później w całości. Brak zmian i inne strukturalne problemy gospodarki Białorusi wzmacniają nieefektywność białoruskiego przemysłu i rolnictwa. Nie służą również utworzeniu pozytywnego inwestycyjnego klimatu

---

<sup>608</sup> Головченко: санкции стали инструментом гибридной агрессии, <https://www.belta.by/politics/view/golovchenko-sanktsii-stali-instrumentom-gibridnoj-agressii-501976-2022>, data dostępu: 15.03.2023.

biznesowego. Chińscy eksperci dostrzegają te wewnętrzne problemy. Zhao Heirong, badacz z Instytutu Rosji, Europy Wschodniej i Azji Środkowej Chińskiej Akademii Nauk Społecznych, zwraca uwagę na problemy w zakresie finansowania, rynku zbytu, siły roboczej, dopasowania białoruskich przepisów i standardów do norm światowych i chińskich oraz atrakcyjność inwestycyjną Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego<sup>609</sup>. Wyróżniając preferencje podatkowe Parku, chiński naukowiec mówi jednocześnie o istnieniu ograniczeń na drodze inicjacji i chęci uczestnictwa w projekcie, które odstraszały firmy międzynarodowe. Heirong rekomenduje, by skupić uwagę na efektach długoterminowych rozwoju Parku, w tym rozwoju klastrów przemysłowych, a także wypełnianiu istniejącej luki rezydentów firmami już działającymi na terytorium Białorusi. Powyższe i inne problemy białoruskiej gospodarki sprzyjają traktowaniu jej przez potencjalnych inwestorów jako państwo słabo rozwinięte ekonomicznie: "Pekin – twierdzą niektórzy eksperci – jest wyraźnie niechętny zarówno subsydiowaniu przestarzałej gospodarki białoruskiej, jak i szerszemu udziałowi w jej reformowaniu"<sup>610</sup>.

Łukaszenka i jego otoczenie już nie raz składali wniosłe obietnice przeprowadzenia reform rynkowych, jednak pozostały one jedynie obietnicami. Autorytarny system władzy oparty na dyrektywnym wykonaniu decyzji prezydenta jest najmniej skutecznym sposobem zarządzania państwem, a tym bardziej jego ekonomią. Zauważalna niska efektywność pracy, wszechobecna biurokracja, wzajemne przerzucanie się odpowiedzialnością i prokrastynacja stanowią wyraźne przeszkody dla inwestycji zagranicznych. Pokłosiem tego stanu rzeczy stały się nowe ograniczenia finansowe. W latach 2021–2022 roku chińskie banki znacznie ograniczyły udzielanie kredytów na nowe projekty w państwach o niskich dochodach<sup>611</sup>. Dla pełnego obrazu kryzysu białoruskiej gospodarki dopełniają problemy związane ze spowolnieniem gospodarki światowej, wysoką inflacją, rosnącymi stopami procentowymi, które nie sprzyjają małym i średnim państwom z mniej rozwiniętą gospodarką w spłaceniu kredytów zaciągniętych w Chinach.

Współpraca gospodarcza Chin z reżimem białoruskim trwa jednak nadal i to mimo występującego ryzyka niespłacenia długów. Chińczycy kierują się w tym wypadku interesem

---

<sup>609</sup> 中白工业园 | 深度合作破解工业园发展难题, [Zhao Heirong, *Rozwój, problemy i perspektywy chińsko-białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień*], 2019, <https://oip.ccpit.org/ent/parkNew/74.jsessionid=A88F644782E2A15AA54F8C8C3A59FED0>, data dostępu: 21.12.2022.

<sup>610</sup> J. Jakubowski, K. Kłysiński, *Partnerstwo niestrategiczne*, op. cit., s. 16.

<sup>611</sup> *China Reins In Its Belt and Road Program, \$1 Trillion Later*, [https://www.wsj.com/articles/china-belt-road-debt-11663961638?mod=hp\\_trending\\_now\\_article\\_pos4](https://www.wsj.com/articles/china-belt-road-debt-11663961638?mod=hp_trending_now_article_pos4), data dostępu: 13.01.2023.



przede wszystkim politycznym. We współpracy z rządem Łukaszenki dostrzegają różne korzyści, m.in. lojalność polityczną zadłużonej Białorusi, ustępstwa gospodarcze i inne. Polityka wobec Białorusi nie jest czymś szczególnym. W ciągu ostatniej dekady wiele państw-beneficjentów Inicjatywy Pasa i Szlaku głosowało w ONZ w taki sam sposób, jak Chiny. Według opinii niektórych badaczy to „Chiny decydują, co się stanie, jeśli pożyczki nie zostaną spłacone albo jeśli pojawią się problemy z realizacją w ten sposób sfinansowanej inwestycji, jeśli przedłużą się terminy, albo potrzebne będą dodatkowe nakłady”<sup>612</sup>.

5. Zmiany strukturalne we współpracy gospodarczej hamują dalsze poszerzenie wymiany handlowej. Dla Łukaszenki, jak dla każdego satrapy, najwyższą wartością jest władza. Dla jej utrzymania jest on gotów poświęcić prawie wszystko. Jednym z nadrzędnych celów polityki jego rządu w analizowanym okresie było udoskonalenie sprawowania władzy autorytarnej przez uzyskanie pomocy ze strony Chin w celu rozwoju białoruskiej gospodarki. Z tego powodu w 2021 roku dyktator podpisał dyrektywę Nr 9 *O rozwoju stosunków dwustronnych Rzeczypospolitej Białoruś z Chińską Republiką Ludową*, czyli swoista mapa drogowa, obejmująca cele strategiczne współpracy w okresie długoterminowym, aktualizująca *Traktat o przyjaźni i współpracy między Republiką Białoruś a Chińską Republiką Ludową* z dnia 10 maja 2015 roku<sup>613</sup>. Jednym z zadań do wykonania w latach 2021–2025 było zwiększenie wolumenu i dywersyfikacji produktowej eksportu, a także wdrożenie działań zmierzających do osiągnięcia do 2025 roku poziomu dostaw eksportowych do Chin w wysokości co najmniej 2 mld USD. Trzeba jednak powiedzieć, że eksport białoruskich towarów do Chin w 2021 roku wyniósł jedynie 869 mln USD. Z tego też powodu tak wysoce ambitne cele w warunkach oddziaływania sankcji gospodarczych i innych ograniczeń można uznać za mało realne.

W latach 2020–2022 import towarów z Chin na Białoruś co najmniej trzykrotnie przewyższał eksport towarowy w drugą stronę. Głównym towarem eksportowanym przez Białoruś pozostały nawozy potasowe. Należy jednak podkreślić, że w ostatnich latach wystąpił trudności w transporcie tego towaru, co spowodowało utajnienie danych w tej sprawie. Paradoksalnie głównym konkurentem dla białoruskich nawozów potasowych na

---

<sup>612</sup> S. Czubkowska, *Chińczycy trzymają nas mocno*, op. cit., s. 268.

<sup>613</sup> Директива Президента Республики Беларусь 3 декабря 2021 г. № 9, *О развитии двусторонних отношений Республики Беларусь с Китайской Народной Республикой*, Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь, <https://pravo.by/document/?guid=12551&p0=P02100009&p1=1>, data dostępu: 13.01.2023.

rynkach światowych jest Rosja, na którą UE i USA nałożyły surowe sankcje. Doprowadziło to do sytuacji, w której Białoruś musi dziś konkurować o chiński rynek z Rosjanami, prowadzącymi wojnę. Spowalnia to wyraźnie spodziewany wzrost eksportu białoruskich nawozów do Chin. Według opinii Bartosza Kowalskiego i Michała Słowikowskiego w Chinach w ostatnich latach obserwuje się niedobór nawozów potasowych. Wynika to z ograniczonych mocy produkcyjnych rodzimego przemysłu, rosnących cen surowców na światowych rynkach oraz związanych z pandemią zakłóceń w łańcuchach dostaw. Sytuacja z białoruskimi dostawami potasu komplikuje się w związku z sankcjami.

W latach 2020–2022 zauważono pewną tendencję, tj. zwiększenie eksportu białoruskich produktów mlecznych, mięsnych oraz wyrobów z drewna w kierunku Chin<sup>614</sup>. Znajduje to potwierdzenie w danych: sam tylko gwałtowny wzrost eksportu produktów mlecznych wyniósł 87%<sup>615</sup>. Dalszy ogólny wzrost eksportu białoruskich towarów został jednak zahamowany przez swoją słabo zróżnicowaną strukturę, a na dodatek oferta eksportowa chińskich producentów jest znacznie bardziej zróżnicowana i stale się rozwija. Znajdująca się pod naciskiem sankcji Białoruś jest mocno zainteresowana możliwością importowania z Chin wysokotechnologicznych towarów oraz technologii, które wcześniej były kupowane na Zachodzie. Ważną z kolei gałęzią białoruskiego eksportu do Chin mogłyby teoretycznie być usługi transportowo-tranzytowe. Sankcje jednak taką możliwość eliminują prawie w całości. Jedyną alternatywą jest tranzyt do państw EUG, ale i tu Białoruś musi konkurować z Rosją, mającą o wiele szersze możliwości w kwestii oferowania usług transportowych. Na dodatek kwestia dostępności białoruskich towarów na rynkach EUG zależy od lojalności Łukaszenki względem Putina. Na dodatek nadzieje białoruskie dyktatora na podpisanie podstawowej umowy o partnerstwie i współpracy z UE zostały przynajmniej tymczasowo zawieszono. Negocjacje akcesyjne do WTO, trwające do końca 2020 roku, także zakończyły się fiaskiem.

6. Zauważalne jest wyraźne zahamowanie współpracy inwestycyjnej na linii Białoruś–Chiny nastąpiło w czasach pandemii COVID-19. Rozpoczęła ona okres spowolnienia bilateralnej współpracy oraz ograniczyła liczbę kontaktów między oboma krajami. W 2020 roku, określanym przez politologów „rok powstania Białorusinów z kolan”, doszło do

---

<sup>614</sup> Przed 2018 rokiem białoruskie produkty mleczne nie były przedstawione w wykazie eksportu do Chin w ogóle, a przed 2019 rokiem – to samo dotyczyło wyrobów mięsnych i drzewnych.

<sup>615</sup> *Białoruś: eksport żywności w 2022 roku może osiągnąć nawet 6,5 mld USD*, <https://www.topagrar.pl/articles/aktualnosci/bialorus-eksport-zywnosci-w-2022-roku-moze-osiagnac-nawet-65-mld-usd>, data dostępu: 13.01.2023.

gwałtownego spadku wskaźników inwestycyjnych. Dotyczy to przede wszystkim – wyników współpracy białorusko-chińskiej w dziedzinie bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Chiński kapitał jest wysoce wrażliwy na zmiany wewnętrzne i geopolityczne w regionie. W latach 2020–2021 bezpośrednie inwestycje zagraniczne pochodzące z Chin zmniejszyły się do poziomu odpowiednio 24 i 18 mln USD, co stanowi wyraźny spadek w porównaniu z 102 mln USD w 2019 roku<sup>616</sup>. Zupełnie nierealne są plany Łukaszenki na lata 2022–2025, w których założono, że kraj będzie wzmacniany coroczną kwotą co najmniej 500 mln USD z Azjatyckiego Banku Inwestycji Infrastrukturalnych, Funduszu Jedwabnego Szlaku, Chińsko-Eurazjatyckiego Funduszu Współpracy Gospodarczej i innych banków<sup>617</sup>. Tak samo mało realne jest pozyskiwanie chińskich pożyczek na refinansowanie długu publicznego z lat 2022–2024 – w wysokości co najmniej 300 mln USD<sup>618</sup>.

Nieco bardziej realne są plany wejścia chińskich inwestorów do systemu bankowego Białorusi. Proponuje się im kupowanie białoruskich banków lub uczestniczenie w ich kapitałach zakładowych. W ten sposób planiści reżimu białoruskiego mają nadzieję uzyskać co najmniej 500 mln juań (ok. 70 mln USD) bezpłatnej pomocy technicznej i gospodarczej z Chin rocznie. Trzeba jednak wziąć pod uwagę, że Chińczycy prawdopodobnie będą chcieli kupować banki po cenie niższej niż rynkowa, czyli za bezcen. To normalny mechanizm w sytuacji, kiedy gospodarka znajduje się w stanie kryzysowym. Łukaszenka i jego ekonomiści z powodów politycznych nie biorą tego jednak pod uwagę, twierdząc, że żadnego kryzysu nie ma. Oficjalna propaganda przekonuje, że „światowe oceny inwestycyjnego klimatu Białorusi powodują zaniżenie poziomu jej inwestycyjnej atrakcyjności i prawdopodobnie nie wpływa to na działania głównych partnerów Białorusi”<sup>619</sup>.

Rzeczywiście, światowe agencje ratingowe obniżyły wskaźniki, dając w ten sposób sygnał międzynarodowym podmiotom finansowym, że inwestowanie w białoruską gospodarkę jest obarczone wysokim stopniem ryzyka. Białoruscy planiści bagatelizują te dane. Wasilij Gurski, dyrektor Instytutu Ekonomii Narodowej Akademii Nauk, twierdzi, że te ratingi nie mają dużego wpływu na kluczowych partnerów państwa – Rosję i Chiny<sup>620</sup>.

---

<sup>616</sup> Dane za: Narodowy Komitet Statystyczny Republiki Białoruś, <https://www.belstat.gov.by>, data dostępu: 15.03.2023.

<sup>617</sup> Директива Президента Республики Беларусь 3 декабря 2021 г. № 9, op. cit.

<sup>618</sup> Tamże.

<sup>619</sup> *Мировые рейтинги влияют на инвестпривлекательность Беларуси, но не на основных партнеров*, <https://www.sb.by/articles/mirovye-rejtingi-vlijajut-na-investprivlekatelnost-belarusi-no-ne-na-osnovnyh-partnerov-gurskij-432593-2021-sb.html>, data dostępu: 13.01.2023.

<sup>620</sup> Tamże.

Twierdzenie to może być prawdziwe jedynie w odniesieniu do rosyjskich inwestorów, znajdujących się pod kontrolą Putina, których działania mogą być motywowane politycznie i ignorować realia ekonomiczne. Chińczycy działają zupełnie inaczej. Wbrew oczekiwaniom białoruskich władz nawet oficjalne dane ujawniają, w jak kiepskiej sytuacji znajduje się kraj. Prawdopodobnie z tego powodu od 1 kwietnia 2022 roku Ministerstwo Finansów Republiki Białoruś nie ujawnia już danych ekonomicznych, zwłaszcza woluminów i struktury międzynarodowych pożyczek, w tym tych udzielanych przez Chiny<sup>621</sup>. Ostatnie ogólnie dostępne dane pochodziły z 1 marca 2022 roku i zawierały tylko ogólne liczby: za styczeń–luty wolumin uzyskanych międzynarodowych pożyczek stanowił 130,1 mln USD, a wolumin spłaty długu zewnętrznego wynosił 388,1 mln USD<sup>622</sup>. Zrozumienie skali zapotrzebowania na inwestycje możliwe jest łatwe, jeśli porównać powyższe dane z tym samym okresem z roku 2021: za styczeń–październik 2021 roku Białoruś pozyskała 1 065,5 mln USD, w tym 14,9 mln USD z Eksportowo-Importowego Banku Chin, a spłaciła dług w wysokości 1 451,1 mln USD, w tym 406,9 mln USD bankom z Chin<sup>623</sup>. Oprócz tego docierają do publicznej wiadomości coraz częstsze sygnały o wycofywaniu przez chińczyków niektórych projektów inwestycyjnych z powodu działających sankcji. Na początku 2021 roku białoruskie niezależne media poinformowały, że z powodu sankcji nałożonych na Belarusbank Chiny nie wypłaciły kolejnej transzy kredytu (103 mln USD) na budowę zakładu wydobywania i przetwórstwa potażu Slavkalij na Białorusi (ogólny koszt budowy to 2 mld USD)<sup>624</sup>. Analitycy postrzegają, że zamrożenie w tak ważnej dla chińczyków branży chemicznej może świadczyć o rosnącym niepokoju Chin związanym z potencjalnymi zmianami geopolitycznymi oraz wewnętrznymi problemami na Białorusi.

---

<sup>621</sup> Dane za: Министерство финансов Республики Беларусь, [https://www.minfin.gov.by/ru/public\\_debt/pressreleases/7b12a90c188e4d48.html](https://www.minfin.gov.by/ru/public_debt/pressreleases/7b12a90c188e4d48.html), data dostępu: 13.01.2023.

<sup>622</sup> Dane za: Министерство финансов Республики Беларусь, [https://www.minfin.gov.by/ru/public\\_debt/pressreleases/add5efa283634051.html](https://www.minfin.gov.by/ru/public_debt/pressreleases/add5efa283634051.html), data dostępu: 13.01.2023.

<sup>623</sup> Dane za: Министерство финансов Республики Беларусь, [https://www.minfin.gov.by/ru/public\\_debt/pressreleases/d7c69d40507b45c0.html](https://www.minfin.gov.by/ru/public_debt/pressreleases/d7c69d40507b45c0.html), data dostępu: 13.01.2023.

<sup>624</sup> Источники: У Гучериева крупные проблемы – китайцы заморозили \$580 млн на строительство Нежинского комбината, <https://nashaniva.com/?c=ar&i=277327&lang=ru>; <https://nashaniva.com/?c=ar&i=277327&lang=ru>, data dostępu: 13.01.2023.

## 2. Chińsko-Białoruski Park Przemysłowy Wielki Kamień. Studium przypadku

Zarówno Białoruś, jak i Chiny nastawione są na czerpanie odpowiednich korzyści płynących z rozwijającej się współpracy bilateralnej w ramach Inicjatywy Pasa i Szlaku. Placówką dla realizacji ambitnych planów ma być Chińsko-Białoruski Park Przemysłowy Wielki Kamień (dalej: PPWK, Park). Projekt ten to przykład rządowej inicjatywy gospodarczej promującej inwestycje i eksport, opartej na dotychczasowych doświadczeniach Białorusi i Chin. Zgodnie z Dekretem Prezydenta Republiki Białoruś *O udoskonaleniu specjalnego systemu prawnego Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień*<sup>625</sup> placówce został nadany status specjalnej strefy ekonomicznej z nadzwyczajnym reżimem prawnym.

W literaturze przedmiotu można znaleźć wiele definicji pojęcia „specjalnej strefy ekonomicznej”<sup>626</sup>. Na potrzeby niniejszej rozprawy przyjęta zostanie ta bodaj najbardziej rozpowszechniona, według której przez specjalną strefę ekonomiczną należy rozumieć określony fragment terytorium państwa o korzystnym położeniu geograficznym, w ramach którego funkcjonuje preferencyjny reżim eksportowo-importowy dla rezydentów oraz zapewniona jest specjalna handlowa i walutowa polityka odrębna od innych regionów państwa<sup>627</sup>. Park, mający w nazwie dodatkową przydawkę „przemysłowy”, to jeden z modeli organizacyjno-prawnych funkcjonowania specjalnej strefy ekonomicznej, zapewniający utworzenie systemu obiektów infrastruktury naukowo-przemysłowej przeznaczonych do produkcji przemysłowej lub modernizacji produkcji przemysłowej. Obiekt tego rodzaju jest zazwyczaj zarządzany przez spółkę – organizację handlową lub zespół non-profit, utworzony zgodnie z obowiązującym w danym państwie prawem<sup>628</sup>.

---

<sup>625</sup> Указ Президента Республики Беларусь от 12 мая 2017 г. № 166 О совершенствовании специального правового режима Китайско-Белорусского индустриального парка «Великий камень», <https://pravo.by/document/?guid=12551&p0=P31700166&p1=1>, data dostępu: 22.09.2022.

<sup>626</sup> „Specjalna strefa ekonomiczna to wydzielona i niezamieszkała część terytorium kraju, w której działalność gospodarcza może być prowadzona na preferencyjnych warunkach zdefiniowanych w ustawie o specjalnych strefach ekonomicznych z dnia 20 października 1994 r.”. Por.: Ustawa z dnia 20 października 1994 r. o specjalnych strefach ekonomicznych (Dz. U. z 2007 r. Nr 42, poz. 274 i z 2008 r. Nr 118, poz. 746), <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/specjalne-strefy-ekonomiczne-16796304>, data dostępu: 01.11.2022; zob. także: G. Akinci, J. Crittle, *Special economic zones. Performance, lessons learned, and implication for zone development*, Washington 2008, s. 9.

<sup>627</sup> G. Akinci, J. Crittle, *Special economic zones*. Op. cit.

<sup>628</sup> Закон О государственной промышленной политике, принятый постановлением Межпарламентской Ассамблеи государств-участников Содружества Независимых Государств № 46-10 от 27 марта 2017 г., s. 3; *Информационный бюллетень Межпарламентской Ассамблеи СНГ* № 67, 2017, <http://multilang.pravo.by/ru/Term/Index/27214?langName=ru&size=25&page=1&type=3> data dostępu: 11.09.2022.

Parki przemysłowe nie są chińskim wynalazkiem, zaczęto je tworzyć na przełomie lat 50. i 60. ubiegłego wieku w państwach rozwiniętych<sup>629</sup>. Oferują one udogodnienia dla zakładów produkcyjnych, których działalność skierowana jest przeważnie na eksport<sup>630</sup>. Chiny tymczasem nauczyły się wdrażać ten model na tyle skutecznie, że niektóre państwa rozwijające się zwracają się do nich o wsparcie i konsultacje w sprawie wdrażania podobnych rozwiązań u siebie.

Polityka rozwoju stref przemysłowych i handlowych poza granicami Chin została formalnie zdefiniowana w jedenastym planie pięcioletnim rządu Chińskiej Republiki Ludowej (2006–2011) i opierała się na wcześniejszych projektach realizowanych za granicą. W 1999 roku rząd chiński podpisał z Egiptem umowę o pomocy w utworzeniu strefy przemysłowej w obszarze ekonomicznym Kanału Sueskiego. W tym samym 1999 roku chińska firma Haier zbudowała swój pierwszy kompleks przemysłowy poza Chinami: 46-hektarowy park przemysłowy w Karolinie Południowej w Stanach Zjednoczonych. Inna firma, Fujian Huaqiao, zbudowała strefę przemysłowo-handlową na Kubie w 2000 roku. Niedługo później, w 2001 roku, Haier i pakistańska firma Panapak Electronics stworzyły wspólny park przemysłowy w pobliżu pakistańskiego miasta Lahore. Przykłady można mnożyć. Jak widzimy, decyzja o utworzeniu stref za granicą w ramach polityki *going global*<sup>631</sup> została podjęta po tym, jak chińskie firmy utworzyły już strefy przemysłowe i handlowe w innych krajach.

Nowa polityka w ramach Inicjatywy Pasa i Szlaku stworzyła podwaliny pod rozwój stref przemysłowych i handlowych na całym świecie. Dotyczy to zarówno państw rozwijających się, jak i tzw. państw postkomunistycznych. Najbardziej wyraźne przejawy tej polityki to Chińsko-Rosyjski Park Przemysłowy Zaawansowanych Technologii Jedwabnego Szlaku (w 2020 zarejestrowano 40 rezydentów<sup>632</sup>), Chińsko-Uzbecki Park Przemysłowy

---

<sup>629</sup> Więcej na ten temat zob.: N. Ojczyk, *Strefy ekonomiczne w Chinach na przykładzie specjalnej strefy ekonomicznej Shenzhen oraz Szanghajskiej Pilotażowej Strefy Wolnego Handlu*, Kraków 2017, <http://pchr.pl/wp-content/uploads/2020/03/2-edycja-3.pdf>, data dostępu: 01.11.2022.

<sup>630</sup> T. Farole, *Special Economic Zones in Africa. Comparing Performance and Learning from Global Experience. Directions in Development*, Washington 2011, s. 27.

<sup>631</sup> Polityka *going-out (going global)*, czyli jeszcze większe otwarcie się na rynki zagraniczne Chin i pobudzenie eksportu chińskiego, mające zachęcić chińskich eksporterów do szukania nowych rynków zbytu, inwestowania oraz alokacji kapitału zagranicą. Działania tego typu wsparto rządowymi kredytami. Strategia została oficjalnie wdrożona do 11. planu pięcioletniego (lata 2006–2011). Dane za: *Budowa modelu potęgi Chin i surowcowy neokolonializm Afryki*, <https://historycznyambasador.com/budowa-modelu-potegi-chin-i-surowcowy-neokolonializm-afryki>, data dostępu: 01.11.2022.

<sup>632</sup> Китайский иннопарк нашел успешную модель международного взаимодействия, <https://rg.ru/2020/06/25/kitajskij-innopark-nasel-uspeshnuuu-model-mezhdunarodnogo-vzaimodejstviia.html>, data dostępu: 15.03.2023.

„Pengsheng” koło Taszkontu (nadal w trakcie realizacji), Chińsko-Serbski Park Przemysłowy w rejonie mostu Pupina w Belgradzie (etap projektowania), parki przemysłowe w strefach ekonomicznych Kanału Sueskiego w Egipcie (w trakcie realizacji), Specjalna Strefa Ekonomiczna w Republice Kirgiskiej<sup>633</sup>, a także Specjalna Strefa Ekonomiczna Khorgos w Kazachstanie (w trakcie realizacji).

W ramach Inicjatywy Pasa i Szlaku przed 2020 roku Chiny zrealizowały ponad 100 takich projektów<sup>634</sup>. Dla Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień wybrano jako wzorzec pierwszy i najbardziej znany Chińsko-Singapurski Przemysłowy Park Suzhou (*Suzhou Industrial Park*, dalej: SIP)<sup>635</sup>, którego rezydentem jest m.in. firma HUAWEI. W ramach współpracy kierownictwo SIP przekazało stronie białoruskiej ważną dokumentację, która w założeniu powinna była zagwarantować sukces białoruskiemu Parkowi. Główne wytyczne sukcesu SIP są następujące:

- lokalizacja (Park ma się znajdować w małej odległości od stolicy państwa, różnych szlaków komunikacyjnych. Udana lokalizacja ma zapewnić nie tylko terminową dostawę towarów, sprzętu i usług, ale także wygodę dla lokalnej ludności docierającej do pracy w Parku i z powrotem);
- planowanie – utworzenie i realizacja działalności Parku powinny opierać się na filozofii „najpierw planowanie”, a uzgodnione plany nie powinny się zasadniczo zmieniać przez cały okres realizacji projektu tworzenia Parku;
- struktura zarządzania, polegająca na utworzeniu prywatnej firmy z bezpośrednim dostępem do wsparcia ze strony rządu;
- wysokie standardy pracy zespołu muszą być stosowane zarówno wobec firm-rezydentów, jak i wobec firm zarządzających infrastrukturą i komunikacją;

---

<sup>633</sup> Według zdania ekspertów eksperyment utworzenia specjalnych stref ekonomicznych w Kirgistanie nie powiódł się. Za główne przyczyny niepowodzenia SSE w Kirgistanie uważa się konflikt prawny po wejściu Kirgistanu do Unii Celnej EUG, a także niewystarczające dofinansowanie infrastruktury SSE oraz częsta zmiana zasad i ustawodawstwa w samym SSE. Dane za: *Эксперимент свободных экономических зон в Кыргызстане провалился*, <https://cabar.asia/ru/eksperiment-svobodnyh-ekonomicheskikh-zon-v-kyrgyzstane-provalilsya>, data dostępu: 01.11.2022.

<sup>634</sup> *Low Carbon and Environmental Assessment for China Built Industry Parks BRI Countries*, <https://www.efchina.org/Attachments/Report/report-cip-20200731/> 一带一路中国建设的典型工业园区绿色化研究.pdf#page141, data dostępu: 01.11.2022.

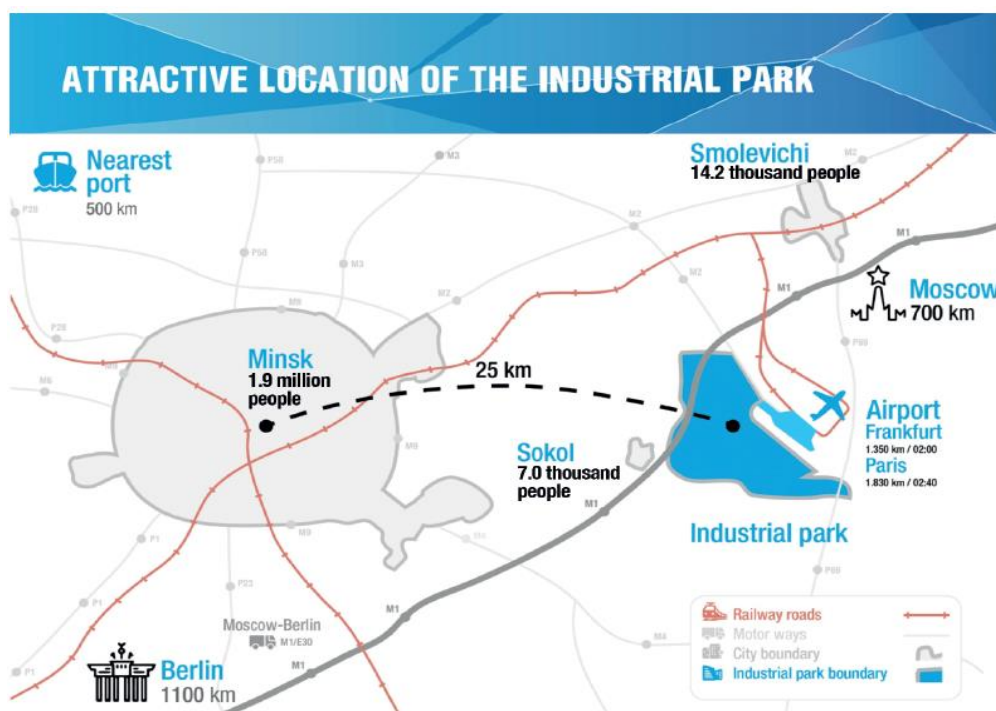
<sup>635</sup> Oficjalna strona chińsko-singapurskiego Przemysłowego Parku Suzhou, <http://www.sipac.gov.cn/english>, data dostępu: 10.11.2022.

- świadczenie usług na zasadzie „jednego okienka” – wprowadzenie kompleksowego systemu obsługi administracyjnej dla rezydentów i inwestorów Parku, co pozwala przyciągać inwestycje oraz szybko rozwiązywać problemy;
- specjalny program do transferu kwalifikacji w zarządzaniu musi być częścią współpracy międzypaństwowej i gwarantować możliwość zarządzania nim przez państwo, na którego terytorium znajduje się Park.

## 2.1. Usytuowanie geograficzne

Chińsko-Białoruski Park Przemysłowy Wielki Kamień znajduje się w rejonie Smolewickim w obwodzie mińskim, 25 km na wschód od Mińska, stolicy kraju. Korzystne położenie geograficzne wynika z bliskości PPWK do międzynarodowego lotniska Mińsk, linii kolejowej, międzynarodowej autostrady M1 Berlin–Moskwa (w tym miejscu zarezerwowany jest korytarz do budowy kolei dużych prędkości Berlin–Moskwa), a także do portu w Kłajpedzie na wybrzeżu Morza Bałtyckiego w odległości 500 km (zob. mapę III).

**Mapa III. Usytuowanie geograficzne Parku Przemysłowego Wielki Kamień**



Źródło: *Преимущества парка*, <https://industrialpark.by/investoram/preimushchestva-parka>, data dostępu: 24.05.2020<sup>636</sup>.

<sup>636</sup> Mapa odzwierciedla granicy Parku stan na 01.01.2018, nie obejmuje terytorium lotniska Mińsk. Atutem mapy stanowi pokazanie atrakcyjnego usytuowania Parku odnośnie portów, przejścia granicznego.



Terytorium Parku charakteryzuje się zarówno wygodnym strategicznym usytuowaniem z doskonałym dostępem do infrastruktury transportowej, jak również dostępem do obiektów socjalnych oraz przyrodniczych (zob. aneks 4). Opracowano również *Generalny Plan Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego* (dalej: Generalny Plan)<sup>637</sup>, który ma na celu harmonizację projektu budowy Parku z czynnikami ekologicznymi: wzięto pod uwagę możliwe oddziaływanie na środowisko oraz zmiany środowiskowe w wyniku realizacji projektu.

Zgodnie z raportem ekologicznym Generalnego Planu z 2022 roku<sup>638</sup> w granicach Parku znajdują się następujące obiekty: 15 miejscowości wiejskiego typu, strefa rekreacyjna dla mieszkańców miasta Mińsk (infrastruktura dla dzieci, obiekty rekreacji i turystyki, spółdzielnie ogrodnicze), dwa rezerwaty („Wołmiański” – rezerwat przyrody o znaczeniu krajowym oraz „Majak” – rezerwat przyrody o znaczeniu lokalnym), Petrovichskij zbiornik wodny (wzdłuż którego usytuowane są ujścia wód podziemnych bytowych i pitnych „Wodopoj Siewierny” [miasta Mińsk] i „Sokół” [wsi Sokół], dla których ustanowiono strefy ochrony sanitarnej), oraz zielona strefa miasta Mińsk, czyli lasy pierwszej kategorii ze specjalną ochroną gospodarki leśnej. Oprócz tego terytorium Parku przecinają główne gazociągi o znaczeniu międzypaństwowym: „Torżok–Iwacewicze” i „Jamał–Zachód” oraz linie energetyczne. Park to formacja terytorialna o powierzchni około 11 247 ha<sup>639</sup>. Dekret Prezydenta Republiki Białoruś nr 253 z 2012 roku *O utworzeniu Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień*, który wyodrębnia odpowiednie terytorium dla PPWK, był zmieniany sześciokrotnie. Zmiany wprowadzono w 2013, 2014, 2017 2018 i 2021 roku<sup>640</sup>.

---

<sup>637</sup> *Generalny Plan Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego* opracowany przez unitarne przedsiębiorstwo „Belniipgrado-Stroyelstva” w 2013 roku na zlecenie Spółki „Kompania w sprz. rozwoju Parku Przemysłowego” na podstawie Dekretu Prezydenta Republiki Białoruś z dnia 5.06.2012 nr 253 *O utworzeniu Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego*. Generalny Plan został zatwierdzony na mocy Rozporządzenia Rady Ministrów Republiki Białoruś z dnia 4 czerwca 2013 r. Nr 447 *O zatwierdzeniu planu generalnego Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego*. Dane za: *Аннотация к градостроительному проекту «Генеральный план Китайско-Белорусского индустриального парка «Великий камень»*, [https://industrialpark.by/upload/Аннотация\\_к\\_Генплану.docx](https://industrialpark.by/upload/Аннотация_к_Генплану.docx), data dostępu: 10.11.2022.

<sup>638</sup> *Генеральный план Китайско-Белорусского Индустриального парка «Великий Камень» пояснительная записка. Экологический доклад по стратегической экологической оценке*, Министерство архитектуры и строительства Республики Беларусь, Приложение 1 и 2, s. 85–87, [https://smolevichi.gov.by/images/docs\\_2022/7.20\\_\\_\\_\\_-.pdf](https://smolevichi.gov.by/images/docs_2022/7.20____-.pdf), data dostępu: 10.11.2022.

<sup>639</sup> To stan na 1 grudnia 2022 roku. W 2017 terytorium Parku zostało poszerzone o Państwowy Port Lotniczy „Mińsk”.

<sup>640</sup> Analiza dokumentów normatywnych została przeprowadzona za pomocą płatnej wersji Национальный центр правовой информации Республики Беларусь 2006-2022: *Указ Президента Республики Беларусь от 31 января 2013 г. № 47, Указ Президента Республики Беларусь от 13 июня 2013 г. № 268, Указ Президента Республики Беларусь от 30 июня 2014 г. № 326, Указ Президента Республики Беларусь от 12 мая 2017 г. № 166, Указ Президента Республики Беларусь от 22 декабря 2018 г. № 490, Указ*

Początkowo do Parku przydzielono terytorium około 8048 ha. Zgodnie z dekretem z 2014 roku terytorium zwiększono do 9150,1 ha. W kolejnym zaś dokumencie, z 2017 roku, nie ma już informacji o wymiarach terytorium PPWK. Dekret ten nie informuje również o rezerwatach przyrody, znajdujących się na terytorium Parku. Ogólnodostępna wersja dokumentu zawiera jedynie ogólną mapę PPWK<sup>641</sup>. Przyczyną utrzymywania tego w tajemnicy jest prawdopodobnie chęć wyeliminowania przez władzę dyskusji na temat zagrożeń ekologicznych związanych z realizacją projektu PPWK, która pojawiła się w przestrzeni publicznej. Zdaniem ekspertów ze stowarzyszenia Green Network<sup>642</sup> analiza Generalnego Planu ujawniła szereg zagrożeń w związku z usytuowaniem Parku na przydzielonych mu terytoriach:

- Zgodnie z dekretem prezydenckim<sup>643</sup> część lasów na terenie Parku została przeniesiona do kategorii lasów gospodarczych, co oznacza, że ich wycinanie stało się legalne. Jednak w konkluzji wspomnianego Generalnego Planu stwierdza się, że tereny leśne – dawne lasy pierwszej kategorii – posiadają walory estetyczne, środowiskowe i ekologiczne, które wymagają ich specjalnej ochrony. Udział podobnych terenów w Parku wynosi 78%<sup>644</sup>;
- Utworzenie wielkiej bazy przemysłowej na terenie o statusie chronionym może spowodować nieodwracalne szkody w stanie środowiska naturalnego, a także zagrozić zrównoważonej eksploatacji dużego podziemnego ujęcia wody, które zaopatruje w wodę pitną 150–170 tys. osób.;

---

*Президента Республики Беларусь от 11 июня 2021 г. № 215 Об изменении указов Президента Республики Беларусь*, [https://etalonline.by/document/?regnum=p31200253&q\\_id=6035826](https://etalonline.by/document/?regnum=p31200253&q_id=6035826), data dostępu: 20.07.2021.

<sup>641</sup> Ostatnia wersja dekretu: *Указ Президента Республики Беларусь от 5 июня 2012 г. № 253 О создании Китайско-Белорусского индустриального парка «Великий камень»*, Национальный центр правовой информации Республики Беларусь, 2003–2022, <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=p31200253>, data dostępu: 22.09.2022.

<sup>642</sup> *Китайский шёлковый путь протянулся до Беларуси: что нас ждёт, кроме экологических бед?*, <https://greenbelarus.info/articles/16-01-2017/kitayskiy-shyolkovyy-put-protyanulsya-do-belarusi-chto-nas-zhdyot-krome>, data dostępu: 02.05.2020; *Генеральный план Китайско-Белорусского индустриального парка «Корректировка»*, 2016 год, утвержден Постановлением Совета Министров Республики Беларусь №559 27.07.2017 *О внесении изменений и дополнений в Постановление Совета Министров Республики Беларусь №447 от 04.06.2013.*

<sup>643</sup> Указ Президента Республики Беларусь №326 от 30.06.2014 (ред. От 03.05.2016) *О деятельности Китайско-Белорусского индустриального парка Индустриальный парк «Великий камень»*, национальный интернет портал Республики Беларусь, <https://etalonline.by/document/?regnum=P31400326>, data dostępu: 24.10.2022.

<sup>644</sup> *Генеральный план Китайско-Белорусского*, op. cit., s. 67–87.

- Dwa rezerваты przyrody znajdujące się na terytorium Parku nie zostały należycie zabezpieczone w środki ochrony, które gwarantuje ich status prawny.

Władzom Białorusi niewątpliwie zależy na podniesieniu Parku do statusu „zielonej gospodarki”. Dlatego sporządzono odpowiednią dokumentację, na podstawie której w 2017 roku PPWK stał się pierwszym podmiotem na Białorusi, który otrzymał certyfikat Europejskiego Systemu Ekozarządzania i Audytu (dalej: EMAS). Prawdopodobnie ten sukces władze zawdzięczają głównie dość nieprecyzyjnym wymaganiom EMAS, wśród których czołową rolę odgrywa czynnik samooceny oraz własna deklaracja dotycząca zgodności ekologii obiektu z wymaganiami EMAS<sup>645</sup>. W przypadku przeprowadzonej przez ciała międzynarodowe analizy realizacji budowy Parku certyfikacja ma charakter marginalny.

Geopolityczne usytuowanie Białorusi w Europie Środkowo-Wschodniej sprzyjało ujawnieniu się ambicji bycia skutecznym łącznikiem różnych przestrzeni ekonomicznych: Unii Europejskiej i Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej<sup>646</sup>, Unii Europejskiej i Chin, a także Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej i Chin w ramach Inicjatywy Pasa i Szlaku. Ambicje te w okresie przed masowymi protestami 2020 roku i wojną Rosji przeciwko Ukrainie 2022 roku nie były bezpodstawne. Niektórzy badacze stawiali tezę, że Białoruś realizując tę ambicję, może i powinna występować jako „łącznik Chin”. Argumentowali to na różne sposoby:

- Po pierwsze, z geograficznego punktu widzenia Białoruś na równi z albo wraz z Ukrainą mogą być rozpatrywane jako niezbędne części składowe transportowo-logistycznej infrastruktury Inicjatywy Pasa i Szlaku. Przewaga konkurencyjna Białorusi polega na posiadaniu lepszej infrastruktury transportowej, która stanowi część najkrótszej trasy od Morza Czarnego do Morza Bałtyckiego.
- Po drugie, rola Białorusi w Inicjatywie Pasa i Szlaku jest ściśle związana z jej wewnętrzną sytuacją polityczną. Nie bez znaczenia pozostaje również stan bezpieczeństwa regionalnego.

---

<sup>645</sup> Certyfikacja ISO 14001/EMAS, [https://www.tuv-nord.com/pl/pl/uslugi/zrownowazono-rozwoj/iso-14001-/-emas/?gclid=Cj0KCQiA-JacBhC0ARIsAIxybyOmyOtRzpdZo2dpOCS5SuOW69fjqStrLjkMRpGRy1sGiq14fX0kBXUaAn-ZEALw\\_wcB](https://www.tuv-nord.com/pl/pl/uslugi/zrownowazono-rozwoj/iso-14001-/-emas/?gclid=Cj0KCQiA-JacBhC0ARIsAIxybyOmyOtRzpdZo2dpOCS5SuOW69fjqStrLjkMRpGRy1sGiq14fX0kBXUaAn-ZEALw_wcB), data dostępu: 24.10.2022.

<sup>646</sup> Euroazjatycka Unia Gospodarcza (Armenia, Białoruś, Kazachstan, Kirgistan i Federacja Rosyjska) liczy ogółem ponad 183 milionów osób.

- Po trzecie, relacje Chin z Europą Środkowo-Wschodnią odzwierciedla inicjatywa „14+1”<sup>647</sup>. Towary chińskie trafiają do Europy Zachodniej przez państwa uczestniczące w tej inicjatywie, omijając terytorium Białorusi;
- Po czwarte, retoryka na temat Białorusi jako „przyczółka Chin w Europie” nie jest jedyną oryginalną formą przyciągania uwagi Pekinu. Inne państwa czynią podobnie. Na przykład prezydent Polski Andrzej Duda po spotkaniu z przewodniczącym ChRL, Xi Jinpingiem, wyraził nadzieję, „że Polska stanie się bramą do Europy dla Chin, zarówno pod względem symbolicznym, jak i przede wszystkim faktycznie pod względem gospodarczym, że będą realizowane wspólne inwestycje, będzie rozwijała się współpraca, która umożliwi wykorzystanie naszego potencjału portowego”<sup>648</sup>. Ze swojej strony Xi Jinping docenił geopolityczne zalety Polski, podkreślając, że „Polska jest liderem w regionie Europy Środkowo-Wschodniej, a także ważnym członkiem Unii Europejskiej. Jest punktem, przez który przechodzi Bursztynowy Szlak i Jedwabny Szlak, co jest dużym atutem w budowaniu powiązania między Azją i Europą”<sup>649</sup>. Oprócz Polski urzędnicy Ukrainy (przed agresją Rosji w 2014 i 2022 roku), Litwy, Węgier, Serbii regularnie stosowały podobne porównania, aby zachęcić Chińczyków do wejścia na rynki europejskie lub światowe, wykorzystując ich państwo. Chińczycy ze swej strony pozytywnie reagują na podobne propozycje rozwoju Inicjatywy Pasa i Szlaku, ale jednocześnie zachowują w tej sprawie odpowiednią rezerwę.

Przytoczone fakty pozwalają na wyciągnięcie wniosku, że władze ChRL dostrzegały ważne znaczenie Białorusi w regionie, jednak gwałtowne pogorszenie stosunków sąsiedzkich z państwami europejskimi oraz z całą Unią Europejską znacznie zmniejszyły atrakcyjność Republiki Białoruś, jako stabilnego partnera w regionie oraz ważnego uczestnika Inicjatywy Pasa i Szlaku. Obecnie Białoruś, będąc aktywnym uczestnikiem rosyjskiej wojny przeciwko Ukrainie, jest właściwie pozbawiona możliwości wykonywania funkcji łącznika między

---

<sup>647</sup> Przed masowymi protestami 2020 roku Mińsk uczestniczył w Inicjatywie „16/17/14 + 1” tylko jako obserwator. W ramach tej inicjatywy Chiny aktywnie współpracują z następującymi państwami: Albania, Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Chorwacja, Czechy, Grecja, Węgry, Czarnogóra, Macedonia Północna, Polska, Rumunia, Serbia, Słowacja i Słowenia.

<sup>648</sup> *Prezydent: mam nadzieję, że Polska stanie się bramą Chin do Europy*, <https://wgospodarce.pl/informacje/26796-prezydent-mam-nadzieje-ze-polska-stanie-sie-brama-chin-do-europy>, data dostępu: 11.10.2022.

<sup>649</sup> Tamże.

Chinami a Zachodem. Przemieszczenie chińskich towarów do Europy odbywa się za pomocą państw-uczestników inicjatywy „14+1”, zainteresowanych współpracą z Chinami w większym lub mniejszym stopniu.

## 2.2. Instytucjonalno-prawne warunki funkcjonowania Parku

Xi Jinping nazwał PPWK „perłą ekonomicznego pasa nowego Jedwabnego Szlaku”<sup>650</sup>. Czy miał do tego podstawy? Idea założenia Parku powstała długo przed ogłoszeniem Inicjatywy Pasa i Szlaku, dokładnie w marcu 2010 roku podczas wizyty Xi Jinpinga w Mińsku, wtedy jeszcze w funkcji zastępcy przewodniczącego Chińskiej Republiki Ludowej. Od tego czasu do 2022 roku zawarto szereg dokumentów normatywnych, które dziś stanowią podstawę prawną funkcjonowania Parku (zob. tabelę 25)<sup>651</sup>. Pierwszym podstawowym dokumentem prawnym było *Porozumienie o współpracy w sprawie utworzenia Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego na terytorium Republiki Białoruś między Ministerstwem Ekonomii Republiki Białoruś a „Chińską korporacją przemysłową CAMCE”*, który został podpisany w 2010 roku. Rok później podpisano inny ważny dokument – *Porozumienie między rządem Republiki Białoruś a rządem Chińskiej Republiki Ludowej w sprawie wspólnego rozwoju Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego* (ratyfikowane w 2012 roku), a natomiast 5 czerwca 2012 roku Prezydent Republiki Białoruś podpisał dekret nr 253 *O Chińsko-Białoruskim Parku Przemysłowym*, na podstawie którego została utworzona spółka akcyjna „Firma w sprawie rozwoju Parku Przemysłowego” z kapitałem zakładowym 10 mln USD<sup>652</sup>.

---

<sup>650</sup> Odbyło się to podczas wizyty na budowie Wielkiego Kamienia w maju 2015 roku. Dane za: *Что привлекает компании вступать в индустриальный парк*, <https://www.belta.by/comments/view/velikij-kamen-otkryvaet-shirokie-vozmozhnosti-dlja-ukrepleniya-sotrudnichestva-belarusi-i-kitaja-8150>, data dostępu: 11.09.2022.

<sup>651</sup> *BelarusChina – Договорно-Правовая База Двусторонних Отношений*, [http://www.belaruschina.by/ru/belarus\\_china/legal.html](http://www.belaruschina.by/ru/belarus_china/legal.html), data dostępu: 11.02.2019.

<sup>652</sup> Tamże.

**Tabela 25. Dokumenty normatywne w sprawie utworzenia i funkcjonowania  
Parku Przemysłowego Wielki Kamień**

L.p.	Nazwa dokumentu normatywnego	Data podpisania	dokument normatywny w sprawie
Na poziomie międzynarodowym			
1	Porozumienie o współpracy w sprawie utworzenia Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego na terytorium Republiki Białoruś między Ministerstwem Ekonomii Republiki Białoruś a „Chińską korporacją inżynierską CAMCE”	11.10.2010	utworzenia Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień
2	Porozumienie między rządem Republiki Białoruś a rządem Chińskiej Republiki Ludowej w sprawie wspólnego rozwoju Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego	18.09.2011	deklaracji współtworzenia, wsparcia i rozwoju PPWK przez obie strony
3	Porozumienie o współpracy między Eksimbankiem Chin, Sp. z o.o. „Chińska korporacja przemysłowa CAMC” i Sp. z o.o. „Spółka zarządzająca holdingiem «Horyzont»” w sprawie projektu inwestycyjnego Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego na terytorium Republiki Białoruś	18.09.2011	rozwoju Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień
Na poziomie państwowym			
4	Dekret Prezydenta Republiki Białoruś nr 253 <i>O Chińsko-Białoruskim Parku Przemysłowym Wielki Kamień</i>	05.06.2012	utworzenia specjalnej strefy ekonomicznej Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień oraz go najwyższych organów zarządzania
5	Uchwała Rady Ministrów Republiki Białoruś nr 756 <i>W sprawie niektórych zagadnień Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego</i>	16.08.2012	utworzenia Administracji Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego oraz zatwierdzenia jego Statutu i Regulaminu PPWK
6	Dekret Prezydenta Republiki Białoruś nr 326 <i>O działalności Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień</i>	30.06.2014	dokonania uzupełnień i zmian w istniejących dekretach Prezydenta Republiki Białoruś
7	Dekret Prezydenta Republiki Białoruś nr 166 <i>O postępowości specjalnego systemu prawnego Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień</i>	12.05.2017	zatwierdzenie <i>Regulaminu o specjalnym reżimie prawnym Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień</i>

8	Dekret Prezydenta Republiki Białoruś nr 215 <i>O zmianie dekretów Prezydenta Republiki Białoruś</i>	11.06.2021	utworzenia dodatkowych warunków przyciągania inwestycji do PPWK
9	Ustawa Republiki Białoruś nr 156-Z <i>O zmianie ustaw o działalności Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień</i>	15.02.2022	użytkowania i ochrony podłoża PPWK

Źródło: oprac. własne na podstawie danych: Национальный центр правовой информации Республики Беларусь, 2003–2022, <https://pravo.by>, data dostępu: 22.09.2022.

Według *Regulaminu prawnego statusu specjalnego Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień*<sup>653</sup> głównym celem powstania Parku jest przyciągnięcie inwestycji i utworzenie jednostek gospodarczych zdolnych skutecznie konkurować na rynkach światowych. Do głównych zadań Parku należy tworzenie nowych miejsc pracy, rozwój społeczno-gospodarczy regionu oraz zwiększenie potencjału eksportowego kraju. Zgodnie z *Dekretem Prezydenta Republiki Białoruś nr 166*<sup>654</sup> priorytetowym kierunkiem PPWK jest utworzenie i rozwój produkcji w następujących dziedzinach: elektronika i telekomunikacja, farmaceutyka, chemikalia, biotechnologia, inżynieria mechaniczna, nowoczesne materiały budowlane, logistyka zintegrowana, handel elektroniczny (*e-commerce*), działania związane z przechowywaniem i przetwarzaniem dużych ilości danych komputerowych. Kryteria wyznaczania obszarów działania Parku nie są do końca jasne, ponieważ nie ma publicznie dostępnych dokumentów analitycznych uzasadniających tę decyzję. Prawdopodobne są one po prostu przepisane z *Programu rozwoju kompleksu przemysłowego Republiki Białoruś na okres do 2020 roku*<sup>655</sup> (dalej: Program) oraz z *Narodowej strategii zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego Republiki Białoruś na okres do 2030 roku*<sup>656</sup> (dalej: Strategia). Oba te dokumenty zakładały przejście białoruskiej

<sup>653</sup> Dane za: *Положение о Китайско-Белорусском индустриальном парке*, утверждено Постановлением Совета Министров Республики Беларусь № 756 от 16.08.2012, [https://china.mfa.gov.by/be/industrial\\_park/polozenie\\_o\\_parke](https://china.mfa.gov.by/be/industrial_park/polozenie_o_parke), data dostępu: 15.03.2023.

<sup>654</sup> Указ Президента Республики Беларусь № 166 от 12 мая 2017 г. *О совершенствовании специального правового режима Китайско-Белорусского индустриального парка «Великий камень»*, <https://pravo.by/document/?guid=12551&p0=P31700166&p1=1>, data dostępu: 21.10.2022.

<sup>655</sup> Постановление Совета Министров Республики Беларусь 5 июля 2012 г. п 622 *Об утверждении программы развития промышленного комплекса Республики Беларусь на период до 2020 года*, <http://research.bsu.by/wp-content/uploads/2014/10/postanovlenie-sm-622-5.07.2012-red-30.06.2014.pdf>, data dostępu: 22.10.2022.

<sup>656</sup> *Национальная стратегия устойчивого социальноэкономического развития Республики Беларусь на период до 2030 года*, <https://economy.gov.by/uploads/files/NSUR2030/Natsionalnaja-strategija-ustojchivogo-sotsialno-ekonomicheskogo-razvitija-Respubliki-Belarus-na-period-do-2030-goda.pdf>, data dostępu: 22.10.2022.

gospodarki do modelu zrównoważonego wzrostu, jej przekształcenie strukturalne, z uwzględnieniem zasad zielonej gospodarki oraz priorytetowego utworzenia i rozwoju nowych zaawansowanych technologicznie gałęzi przemysłu.

Wiele elementów Programu ma wyraźny wydźwięk propagandowy, przypominający sowiecką retorykę opartą zwyczajowo na pustych obietnicach. Dotyczy to przede wszystkim kwestii osiągnięcia wysokiego poziomu życia społecznego, przyspieszenia rozwoju gospodarczego i usług oraz dalszy rozwój zielonej gospodarki. Dotyczy to również długoterminowej Strategii określającej cele, etapy i kierunki przejścia Republiki Białoruś do społeczeństwa postindustrialnego i innowacyjnego rozwoju gospodarki. W Strategii kluczową rolę ma odgrywać państwo, które tworzy warunki do rozwoju sektorów. Mechanizmy zawarte w tych dokumentach stanowią próbę stymulowania strukturalnego przejścia od tradycyjnych czynników wzrostu gospodarki do nowych, opartych na zaawansowanych technologiach. Białoruski rząd dążył w ten sposób do skupienia się na utworzeniu warunków i możliwości dla rozwoju nowych innowacyjnych gałęzi przemysłu. Współpraca z Chinami miała zapewnić państwu białoruskiemu utworzenie warunków dla realnego wzrostu zasobności kraju.

Warto zaznaczyć, że ambicje władz białoruskich i chińskich nie są identyczne. Funkcje Parku, z powodu wpływu czynników wewnętrznych i zewnętrznych, podlegały właściwie ciągłej transformacji. Początkowo utworzenie PPWK było planowane jako wspólny projekt, którego celem była realizacja planu budowy wysoce innowacyjnego przemysłu. Uroczysta ceremonia założenia pierwszego kamienia Parku odbyła się 19 czerwca 2014 roku, w której wzięło udział ponad 50 najwyższej rangi menedżerów międzynarodowych firm z Chin (w tym Sinomach, CAMC, Lenovo Group Limited, GreatWall, Huawei, ZTE i innych). Tak uroczyste otwarcie nie wpłynęło jednak w sposób zasadniczy na przyciągnięcie światowych inwestycji. Początkowo PPWK głównie pełnił funkcję centrum logistycznego, a chińskie inwestycje płynęły dość oszczędnie i tylko do niektórych obszarów działalności gospodarczej. Świadczy o tym wyraźnie materiał analityczny raportu Fundacji im. Friedricha Eberta<sup>657</sup>. Autorzy raportu zbadali opinie białoruskich oraz chińskich ekspertów w sprawie białorusko-chińskich relacji polityczno-gospodarczych. Większość ekspertów z Chin<sup>658</sup>, analizując

---

<sup>657</sup> P. Турарбекова, М. Данилович, *Белорусско-китайские отношения. Экспертные оценки*, Friedrich Ebert Stiftung 2020, s. 17, <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/belarus/19850.pdf>, data dostępu: 15.03.2023.

<sup>658</sup> W badaniach uczestniczyli: chińscy eksperci z afiliacją w państwowych instytutach badawczych (Instytut Badań nad Rosją, Europą Wschodnią i Azją Środkową, Chińska Akademia Nauk Społecznych, Instytut Studiów Eurazjatyckich w Chińskim Instytucie Spraw Międzynarodowych), naukowcy z wyspecjalizowanych ośrodków w instytucjach badawczych i akademickich (Centrum Badań nad Białorusią przy Wschodniochińskim Uniwersytecie Pedagogicznym, ośrodek badań nad Białorusią przy Pekinjskim Instytucie Języków Obcych,



współpracę w ramach Parku, jako największego wspólnego projektu, zwracała uwagę na problem dwoistości postrzegania przez oba państwa strategii rozwoju Parku, a także jego roli funkcjonalnej. Strona chińska postrzega PPWK jako projekt elastyczny, który powinien funkcjonować na podstawie zasad rynkowych i ewoluować zgodnie z zapotrzebowaniem rynku na produkowane towary i usługi. Jest więc zainteresowana bezpośrednią produkcją towarów spełniających chińskie standardy techniczne oraz ich sprzedażą na rynki państw Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej i Wspólnoty Niepodległych Państw. Jednocześnie Chińczycy dostrzegają, że sprzedaż towarów wyprodukowanych w PPWK w państwach Unii Europejskiej jest problematyczny ze względu na ich niewystarczającą konkurencyjność, różnicę w standardach, a także z powodu licznych komplikacji w relacjach na linii Białoruś–UE, które zwiększyły się wielokrotnie po zdławieniu masowych protestów 2020 roku, a szczególnie po agresji rosyjskiej na Ukrainie. W autorów raportu białoruska strona postrzegała Park jako platformę do przyciągania czołowych światowych producentów zaawansowanych technologii oraz dużych inwestycji z Chin i innych państw<sup>659</sup>. Białoruski rząd oczekiwał, że utworzenie Parku przyciągnie zarówno zagranicznych inwestorów, jak i włączy samą Białoruś w międzynarodowe łańcuchy handlowe w ramach Inicjatywy Pasa i Szlaku, co dałoby impuls do modernizacji modelu gospodarczego kraju. W obecnej sytuacji, z powodu sankcji oraz ograniczonego dostępu do międzynarodowego kapitału, inwestycji oraz technologii, białoruska strona jak nigdy wcześniej zainteresowała się chińskimi inwestycjami typu *green field*<sup>660</sup>. Zarysowana wyżej różnica w postrzeganiu celów i funkcji Parku prowadzi do licznych nieporozumień dla każdej ze stron współpracy.

---

Drugi Pekijski Instytut Języków Obcych, ośrodek badawczy „Pasa i Szlaku” Chińskiej Akademii Nauk Społecznych, Chińsko-Białorusko Centrum Badawczy „Pasa i Szlaku” przy Pekijskim Uniwersytecie. Por.: *Белорусско-китайские отношения*, op. cit.

<sup>659</sup> Środowisko eksperckie z Białorusi było reprezentowane przez niezależnych ekspertów i naukowców z państwowych instytutów badawczych (Centrum Studiów Strategicznych i Polityki Zagranicznej, Rada o stosunkach międzynarodowych „Miński Dialog”, Białoruski Instytut Studiów Strategicznych), państwowe instytuty badawcze (Wydział Stosunków Międzynarodowych Białoruskiego Uniwersytetu Państwowego oraz Białoruski Instytut Studiów Strategicznych). Dane za: *Белорусско-китайские отношения*, op. cit., s. 18.

<sup>660</sup> Inwestycje typu greenfield – są zwykle definiowane jako inwestycje podejmowane przez firmy (inwestorów zagranicznych), które finansują powstanie w kraju lokaty nowego podmiotu gospodarczego, budowanego od podstaw. Zwykle utworzenie nowej jednostki gospodarczej rozpoczyna się od budowy wymaganych obiektów, instalacji odpowiednich urządzeń związanych z procesem produkcyjnym itp. Por.: D. Starzyńska, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a konkurencyjność przedsiębiorstw przemysłowych w Polsce*, Łódź 2012, s. 19.

### 2.3. Struktura zarządzania

Zgodnie ze wspomnianym *Dekretem Prezydenta Republiki Białoruś nr 166*<sup>661</sup> struktura zarządzania Parkiem została utworzona na wzór Chińsko-Singapurskiego Przemysłowego Parku Suzhou i składa z następujących ciał zarządzających (zob. rysunek IV):

- Spółka akcyjna „Firma w sprawie rozwoju Parku Przemysłowego” (dalej: Firma);
- Administracja Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego (dalej: Administracja);
- Międzyrządowa Rada Koordynacyjna ds. Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego (dalej: Rada).

Podstawowym zadaniem Firmy jest budowa infrastruktury i zagospodarowanie terenu (drogi, energia elektryczna, gaz, wodociągi, kanalizacja, Internet itp.), eksploatacja i zarządzanie obiektami Parku. Umożliwia to oddanie inwestorowi terenu przygotowanego pod realizację projektu inwestycyjnego, zmniejszając jego nakłady finansowe i czasowe na samodzielne przygotowanie terenu i dostarczenie całej niezbędnej infrastruktury. Według Regulaminu Firmy jako właściciel terenu ma prawo wydzierżawienia działek w Parku lub przekazania ich w postaci własności prywatnej rezydentom i inwestorom PPWK.

Firma angażuje się ponadto w działania marketingowe i proceder pozyskiwania inwestorów. Zarząd Firmy składa się z 7 dyrektorów, spośród których pięć osób to obywatele Chin. „Firma w sprawie rozwoju Parku Przemysłowego” jest spółką akcyjną utworzoną jako firma *joint venture* z udziałem strony chińskiej – 68%, białoruskiej – 32%. W 2018 roku udziałowcem Firmy została niemiecka firma Duisburger Hafen, która wykupiła dwa pakiety akcji – 0,67% – należące do strony białoruskiej: jeden od miejskiego komitetu wykonawczego w Mińsku i jeden od spółki zarządzającej holdingiem Horizont. Sprzedaż mniejszościowego pakietu akcji firmie Duisburger Hafen<sup>662</sup> została uzasadniona tym, że firma ta aktywnie inwestowała w inne projekty Inicjatywy Pasa i Szlaku, rozsiane głównie w regionie euroazjatyckim. Dla strony białoruskiej współpraca ta miała być swoistym sprawdzianem skuteczności innych planów długofalowych. Dziś jednak zostały one wstrzymane w związku z wojną Rosji przeciwko Ukrainie. Firma Duisburger Hafen sprzedała

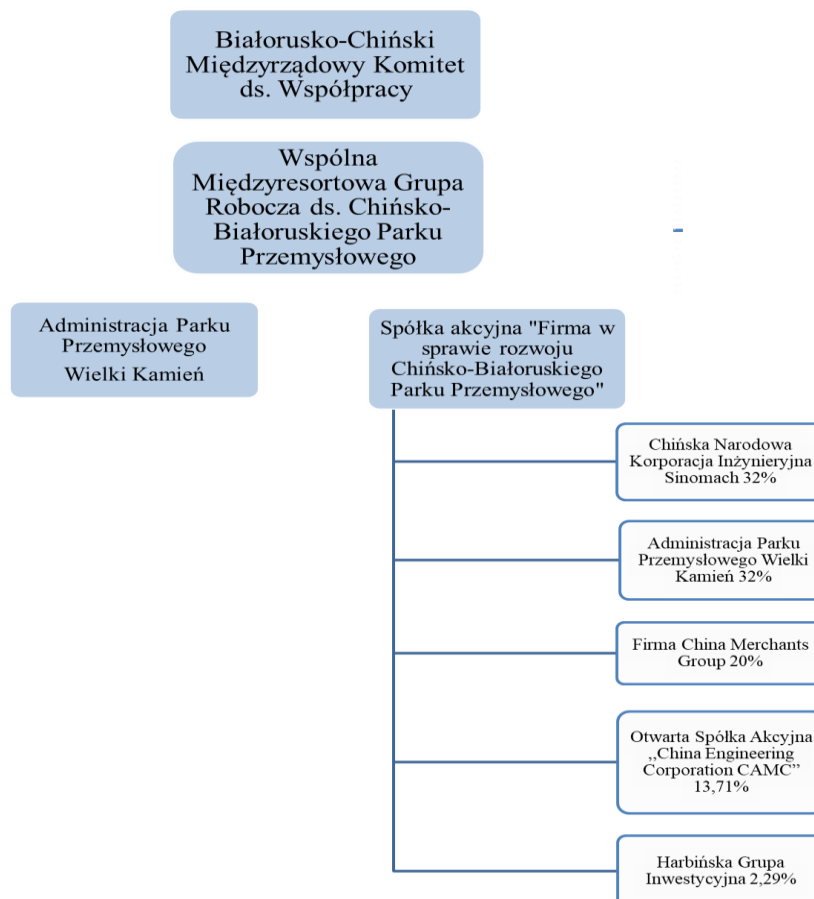
---

<sup>661</sup> Указ Президента Республики Беларусь от 12 мая 2017, op. cit.

<sup>662</sup> Port w Duisburgu jest największym portem śródlądowym na świecie i punktem końcowym trasy Inicjatywy Pasa i Szlaku.

udziały w Firmie oraz spółce „Euroazjatyckie bramy kolejowe” (więcej na ten temat w rozdziale 1.4. Etapy rozwoju Parku).

#### Rysunek IV. Struktura współpracy w ramach PPWK



Źródło: oprac. własne na podstawie danych: Указ Президента Республики Беларусь от 12 мая 2017, op. cit.

Administracja Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień jest instytucją państwową podlegającą Radzie Ministrów Republiki Białoruś<sup>663</sup>. W jej skład wchodzi przeważnie urzędnicy państwowi i specjaliści zatrudniani przez rząd oraz grupa doradców chińskich. Szef Administracji jest powoływany i może być odwoływany przez Prezydenta Republiki Białoruś. Administracja odpowiada przed Radą Ministrów Republiki

<sup>663</sup> Administracja PPWK została utworzona w mocy Uchwały Rady Ministrów Republiki Białoruś nr 756 W sprawie niektórych zagadnień Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego i działa na podstawie Statutu zatwierdzonego zgodnie z prawem. Por.: *Национальный центр*, op. cit.

Białoruś, co świadczy o wysokim poziomie zaangażowania oraz kontroli rządu w realizacji projektu Parku. Administracja teoretycznie powinna zajmować się przyciąganiem inwestycji do projektu, odpowiadać za bieżące zarządzanie jego rozwojem, wdrażanie transferu wiedzy i technologii w zarządzaniu, okazywać usługi administracyjne w formie „jedno okienko” rezydentom i inwestorom PPWK. Administracja Parku nie odpowiada za budowę, rozwój i eksploatację obiektów na jego terenie. Zarówno Firma, jak i Administracja dublują pewne funkcje, np. związane z marketingiem i przyciąganiem inwestorów. W celu zwiększenia efektywności działania Parku corocznie tworzy się *Plan działań po przyciągnięciu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Parku* (dalej: Plan). Jest on opracowywany przez Ministerstwo Gospodarki RB i zatwierdzany przez Międzyrządową Radę Koordynacyjną ds. Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego. Żadna ze specjalnych stref ekonomicznych na Białorusi nie może pochwalić się tym, że Ministerstwo Gospodarki opracowuje dla ich potrzeb plan albo program działań. Według Ustawy Republiki Białoruś *O specjalnych strefach ekonomicznych*<sup>664</sup> (dalej: SSE) Ministerstwo Gospodarki pełni funkcję kontrolującą, informacyjną albo funkcję instytucji pośredniczącej między administracją SSE oraz innymi organami państwowymi. Zajmuje się ponadto organizacją pracy nad rozwojem SSE, w tym przygotowaniem planu jej rozwoju według postanowienia Rady Ministrów nr 657<sup>665</sup>, należy bezpośrednio do obowiązków administracji SSE, która działa w porozumieniu z miejscowym samorządem (obwodowym komitetem wykonawczym). W przypadku PPWK Administracja faktycznie spełnia bardziej funkcje wykonawcze niż kierownicze w porównaniu z innymi jednostkami SSE.

Najwyższy organ zarządzający Parkiem to Międzyrządowa Rada Koordynacyjna ds. Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego. W skład Rady wchodzi: przewodniczący ze strony białoruskiej i przewodniczący ze strony chińskiej, członkowie białorusko-chińskiej międzyrządowej komisji ds. współpracy handlowej i gospodarczej oraz członkowie-reprezentanci odpowiednich ministerstw. Posiedzenia Rady odbywają się nieregularnie, w miarę potrzeb. Rada zajmuje się strategicznymi kwestiami rozwoju Parku oraz innymi

---

<sup>664</sup> Закон Республики Беларусь *О свободных экономических зонах* № 213-З от 7 декабря 1998 г., <https://nalog.gov.by/upload/iblock/fl1e/1t02c37ukwsktpef318nugnzvazklyh1.docx>, data dostępu: 22.09.2022.

<sup>665</sup> Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 21 мая 2009 г. № 657 *Об утверждении положений о свободных экономических зонах и внесении изменений и дополнений в постановления Совета Министров Республики Беларусь (признании отдельных из них либо их положений утратившими силу) по вопросам деятельности свободных экономических зон*, <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=C20900657>, data dostępu: 22.09.2022.

sprawami związanymi ze współpracą między Republiką Białoruś a Chińską Republiką Ludową.

Pewną rolę w zarządzaniu Parkiem odgrywa również Białorusko-Chiński Międzyrządowy Komitet ds. Współpracy (dalej: Międzynarodowy Komitet), utworzony w celu dodatkowej kontroli nad działalnością wyżej wymienionych jednostek zarządzających. Według Dyrektywy Prezydenta Republiki Białoruś nr 9 z 2021 roku<sup>666</sup> jednym z zadań Międzynarodowego Komitetu powinno być zapewnienie wdrażania projektu PPWK i rentowności dla jego inwestorów w ramach realizacji Inicjatywy Pasa i Szlaku. Na czele Międzynarodowego Komitetu<sup>667</sup> mają stać przedstawiciele najwyższego kierownictwa resortów (zob. aneks 5). Podobnie do innych wspólnych struktur międzypaństwowych białorusko-chińskich Międzynarodowy Komitet jedynie formalnie zrzesza przedstawicieli najwyższego kierownictwa resortów, a faktycznie – dotyczy to tylko strony białoruskiej. Potwierdzeniem powyższej tezy jest nieco mniejszy udział przedstawicieli strony chińskiej oraz nieskoordynowany poziom zaangażowania instytucji chińskich jako strony biorącej udział w posiedzeniach Międzynarodowego Komitetu. Podczas drugiego posiedzenia Międzynarodowego Komitetu w 2016 roku<sup>668</sup> współprzewodniczącym ze strony białoruskiej był zastępca szefa Administracji Prezydenta Nikolaj Snopkov, a ze strony chińskiej członek Biura Politycznego KC Komunistycznej Partii Chin, sekretarz Komisji Polityczno-Prawnej Komitetu Centralnego KPCh, Meng Jianzhu. Podczas szóstego posiedzenia Międzynarodowego Komitetu w 2022 roku<sup>669</sup>, jako przedstawiciel najwyższego kierownictwa resortów, był obecny tylko pierwszy zastępca ministra Republiki Białoruś Alaksander Ogorodnikov, ze strony chińskiej natomiast takiego przedstawiciela nie było w ogóle. Na tym posiedzeniu zostało podpisane Memorandum o współpracy pomiędzy Ministerstwem Przemysłu Republiki Białoruś oraz Chińską Izbą Handlową ds. Importu i Eksportu Maszyn i Produktów Elektronicznych. Świadczy to o tym, że faktycznym celem utworzenia kolejnego poziomu zarządzania Parkiem, czyli Międzynarodowego Komitetu, jest chęć zainteresowania

---

<sup>666</sup> Директива Президента Республики Беларусь от 3 декабря 2021 г. № 9 *О развитии двусторонних отношений Республики Беларусь с Китайской Народной Республикой*, <https://president.gov.by/bucket/assets/uploads/documents/2021/9dir.pdf>, data dostępu: 22.09.2022.

<sup>667</sup> *Соглашение между Правительством Республики Беларусь и Правительством Китайской Народной Республики о создании Белорусско-Китайского межправительственного комитета по сотрудничеству* от 4 сентября 2014 г., <https://pravo.by/document/?guid=12551&p0=I01400032&p1=1>, data dostępu: 22.09.2022.

<sup>668</sup> *О заседании Белорусско-Китайского Межправительственного комитета по сотрудничеству*, [https://mfa.gov.by/press/news\\_mfa/b33d8e61377a5ce0.html](https://mfa.gov.by/press/news_mfa/b33d8e61377a5ce0.html), data dostępu: 22.09.2022.

<sup>669</sup> *Подписан Меморандум о сотрудничестве с Китаем*, <https://minprom.gov.by/podpisan-memorandum-o-sotrudnichestve-s-kitaem>, data dostępu: 22.09.2022.

strony chińskiej działalnością Parku oraz demonstracja znaczącego wsparcia rządowego ze strony białoruskiej. W skład Międzynarodowego Komitetu wchodzi pięć komisji: dwie komisje ds. współpracy handlowej i gospodarczej oraz współpracy naukowo-technicznej, które istniały przed utworzeniem Komitetu, a także trzy utworzone w 2018 roku – komisje ds. współpracy w dziedzinie edukacji, kultury i bezpieczeństwa, oraz jedna Wspólna Międzyresortowa Grupa Robocza ds. Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego (dalej: Grupa), która w rzeczywistości działa w ramach komisji ds. współpracy handlowej i gospodarczej. Posiedzenia obu struktur odbywają się zawsze jednocześnie, a główna agenda tej komisji i Grupy jest związana z projektem PPWK. Komitet pełni ponadto funkcję koordynowania kontaktów dwustronnych wysokiego szczebla oraz promowania polityki publicznej na arenie międzynarodowej.

Źródłem finansowania Administracji Parku jest budżet państwa białoruskiego. Co roku te wydatki są reglamentowane ustawą budżetową Republiki Białoruś. W latach 2010–2022 wahania w kwocie tych wydatków są znaczące: od 541 tys. BYN w 2017 roku do prawie 22 mln BYN w roku 2022 (zob. tabelę 26), co świadczy o braku stabilności w działalności tej placówki, a także o jej zależności politycznej od władz i od ogólnego stanu relacji chińsko-białoruskich. W latach 2014–2021 finansowanie Administracji stopniowo się zmniejszało, natomiast w 2022 roku finansowanie wzrosło sześciokrotnie. Można przypuścić, że jest to związane ze zmianą polityki zagranicznej Republiki Białoruś w związku z kryzysem polityczno-gospodarczym oraz wojną Rosji przeciwko Ukrainie, a także poszukiwaniu wsparcia w kierunku chińskim.

**Tabela 26. Finansowanie z budżetu Republiki Białoruś funkcjonowania Administracji Parku Przemysłowego**

<b>L.p.</b>	<b>Dokument normatywny regulujący finansowanie</b>	<b>Rok</b>	<b>Kwota finansowania Administracji Parku, w BYN</b>
<b>1</b>	Ustawa Republiki Białoruś nr 142-3 z dnia 31 grudnia 2021 r. <i>O budżecie republiki na rok 2022</i>	2022	21 851 689
<b>2</b>	Ustawa Republiki Białoruś z dnia 30 grudnia 2020 r. N 73-Z <i>O budżecie republiki na rok 2021</i>	2021	3 493 783

<b>3</b>	Ustawa Republiki Białoruś z dnia 30 grudnia 2019 r. N 269-3 <i>O budżecie republiki na rok 2020</i>	2020	2 112 758
<b>4</b>	Ustawa Republiki Białoruś nr 160-3 z dnia 30 grudnia 2018 r. <i>O budżecie republiki na rok 2019</i>	2019	1 827 145
<b>5</b>	Ustawa Republiki Białoruś z dnia 31 grudnia 2017 r. N 86-3 <i>O budżecie republiki na rok 2018</i>	2018	1 488 989
<b>6</b>	Ustawa Republiki Białoruś nr 431-3 z dnia 18 października 2016 r. (zm. z dnia 27 grudnia 2017 r.) <i>O budżecie republiki na rok 2017</i>	2017	541 546
<b>7</b>	Ustawa Republiki Białoruś z dnia 30 grudnia 2015 r. N 341-3 (zm. z dnia 13 listopada 2017 r.) <i>O budżecie republiki na rok 2016</i>	2016	5 380 767
<b>8</b>	Ustawa Republiki Białoruś z dnia 30 grudnia 2014 r. N 225-3 (zm. z dnia 13 listopada 2017 r.) <i>O budżecie republiki na rok 2015</i>	2015	5 093 728
<b>9</b>	Ustawa Republiki Białoruś nr 95-3 z dnia 31 grudnia 2013 r. (zmieniona 25 grudnia 2014 r.) <i>O budżecie republiki na rok 2014</i>	2014	4 474 149

Źródło: oprac. własne na podstawie danych: Закон Республики Беларусь от 16 декабря 2019 г. № 269-3 *О республиканском бюджете на 2020 год*, Министерство Финансов Республики Беларусь, [https://www.minfin.gov.by/upload/bp/act/zakon\\_161219\\_269z.pdf](https://www.minfin.gov.by/upload/bp/act/zakon_161219_269z.pdf), data dostępu: 01.11.2022.

## 2.4. Preferencje dla rezydentów oraz inwestorów Parku

Według Regulaminu Parku jego investorem może stać dowolna firma, niezależnie od „narodowości” kapitału<sup>670</sup>. Najważniejszymi warunkami uzyskania rezydencji są kolejno: realizacja projektu inwestycyjnego na terenie Parku (utworzenie go lub reorganizacja, w tym z udziałem inwestora zagranicznego), realizacja działalności gospodarczej oraz działalność zgodnie z priorytetowymi kierunkami, inwestycja w wysokości minimalnie 500 000 USD

<sup>670</sup> Положение о специальном правовом режиме китайско-белорусского индустриального парка „Великий Камень”, утверждён в рамках указа Президента РБ №166 от 12 мая 2017 г. *О совершенствовании специального правового режима Китайско-Белорусского индустриального парка «Великий камень»*, <https://pravo.by/document/?guid=12551&p0=P31700166&p1=1>, data dostępu: 15.03.2023.

(pod warunkiem realizacji projektu w ciągu 3 lat; dla projektów innowacyjnych – niezależnie od terminu) lub nie mniej niż 5 000 000 USD w innych przypadkach. W wyjątkowych sytuacjach status rezydenta może być nadany subiektem niespełniającym tych wymagań.

W celu utworzenia korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorstw w Parku funkcjonują specjalne warunki preferencyjne, zagwarantowane przez prawo<sup>671</sup>. Od momentu jego utworzenia warunki te stale się zmieniały. Wśród atutów funkcjonowania Parku warto wskazać najważniejsze:

- Centrum funkcjonujące na zasadzie „jednego okienka”, pozwalającego na rozwiązywanie wielu administracyjnych spraw w jednym miejscu za pomocą oddelegowanych pracowników państwowych służb Republiki Białoruś;
- W 2020 roku na terytorium Parku zostało wybudowane Chińsko-Białoruskie Centrum Współpracy w Dziedzinie Osiągnięć Naukowo-Technicznych (dalej: Centrum);
- W Parku po raz pierwszy zastosowano szereg eksperymentalnych praktyk gospodarczych *ad hoc* w stosunku do inwestorów zagranicznych (m.in. cudzoziemcy mają prawo do posiadania ziemi na terytorium Parku czy dodatkowy bezwizowy wjazd na Białoruś dla pracowników PPWK i ich rodzin itp.);
- Zastosowanie większych zakresów preferencji celnych i zwolnień podatkowych w Parku w porównaniu ze „zwykłymi” specjalnymi strefami ekonomicznymi (zob. tabelę 27).

---

<sup>671</sup> Świadczą o tym zmiany wprowadzone w dokumentach normatywnych, m.in.: Указ Президента Республики Беларусь от 12 мая 2017 г. № 166 *О совершенствовании специального правового режима Китайско-Белорусского промышленного парка «Великий камень»*, <https://pravo.by/document/?guid=12551&p0=P31700166&p1=1>, data dostępu: 15.03.2023; Указ Президента Республики Беларусь № 215 от 11 июня 2021 г. *Об изменении указов Президента Республики Беларусь*, <https://president.gov.by/ru/documents/ukaz-no-215-ot-11-iyunya-2021-g>, data dostępu: 22.09.2022.



**Tabela 27. Ulgi podatkowe w Parku Przemysłowym Wielki Kamień w porównaniu z ogólnym poziomem podatków w Republice Białoruś oraz preferencjami innych specjalnych stref ekonomicznych**

L.p.	Rodzaj podatku/preferencji	Park Przemysłowy Wielki kamień	Podatki w RB	Inne specjalne strefy ekonomiczne RB
<b>Podatki</b>				
1	polityka „10+”	<ul style="list-style-type: none"> <li>• podatek dochodowy 0% przez pierwsze 10 lat</li> <li>• 50% ulgi do 2062 roku</li> </ul>	podatek dochodowy 18%	<ul style="list-style-type: none"> <li>• podatek dochodowy 0% przez pierwsze 10 lat</li> <li>• 50% ulgi do 2049 roku</li> </ul>
2	podatek od nieruchomości	0% ulgi do 2062 roku	1%	1% albo zwolnienie, jeżeli produkty/usługi są eksportowane
3	podatek od ziemi	0% ulgi do 2062 roku	w zależności od wartości katastralnej gruntu	zwolnienie na okres budowy i do 5 lat od dnia zarejestrowania
4	podatek od sprzedaży walut	0% do 1 stycznia 2027 roku	30%	0%
5	podatek VAT	<ul style="list-style-type: none"> <li>• 0% pod warunkiem eksportu towarów, w tym do państw EUG</li> <li>• zwrot dotyczący towarów i usług nabytych podczas budowy na terenie Parku</li> </ul>	20% / 0% pod warunkiem eksportu towarów, w tym do państw EUG	20% / 0% pod warunkiem eksportu towarów, w tym do państw EUG
6	podatek VAT w przypadku świadczenia usług / wykonania robót, praw majątkowych	0%	20%	20%
7	podatek VAT od nabycia/sprzedaży/leasingu nieruchomości, w tym ziemi	0%	20%	20%

8	podatek od dywidendy	0% przez 5 lat od momentu naliczenia dywidendy; 0% przez 10 lat dla inwestycji od 50 mln USD	15%	15%
9	opłaty celne i podatek VAT	0% opłat celnych w przypadku importu towarów, materiałów oraz urządzeń w celu realizacji projektów Parku; 0% podatku VAT w przypadku towarów wyprodukowanych z zagranicznych towarów objętych procedurą celną SSE	od 5% do 20%	nie dotyczy
<b>Preferencje dla pracowników</b>				
10	podatek dochodowy od osób fizycznych		13%	13%
11	składki na ubezpieczenia społeczne	<ul style="list-style-type: none"> <li>• 0% dla obcokrajowców</li> <li>• 35% wynagrodzenia pracowników</li> </ul>	35% wynagrodzenia pracowników	35% wynagrodzenia pracowników
12	opłata państwowa za wydanie specjalnego zezwolenia do pracy w RB	zwolniony z opłat	około 70 / 750 USD za każdego obcokrajowca	zwolniony z opłat / 750 USD za każdego obcokrajowca
<b>Inne podatki</b>				
13	obowiązkowa sprzedaż zysków z wymiany walut	nie dotyczy	30%	nie dotyczy

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: Указ Президента Республики Беларусь от 11 июня 2021 г. № 215, op. cit.; *Преимущества парка*, <https://industrialpark.by/investoram/preimushchestva-parka>, data dostępu: 24.05.2022.

Na szczególną uwagę zasługuje Centrum funkcjonujące na zasadzie „jednego okienka”, usytuowane w Administracji Parku, zrzeszające przedstawicieli tego urzędu, agencji państwowych i samorządowych, a także organizacji rządowych. W celu ułatwienia współpracy z organami władzy państwowej i zmniejszenia opłat dla rezydentów/inwestorów Administracja Parku zastrzega sobie prawo do żądania przybycia do Parku przedstawiciela dowolnego organu państwowego. Centrum pozwala na wykonanie ponad 60 administracyjnych procedur na zasadzie „jednego okienka”, m.in. opiniowania i zatwierdzania projektów, rejestracji rezydentów, zatrudnienia, wydawania świadectw

pochodzenia, kontroli i badań sanitarnych produktów eksportowych i importowych, procedur odpraw celnych, doradztwa inwestycyjnego i wielu innych usług<sup>672</sup>.

Chińsko-Białoruskie Centrum Współpracy w Dziedzinie Osiągnięć Naukowo-Technicznych jest kolejną inicjatywą w relacjach białorusko-chińskich, które ma przyciągać do Parku inwestorów projektów naukowo-technologicznych oraz trzymać pieczę nad startupami przemysłowymi. Siedziba tego Centrum Współpracy mieści się w pięciokondygnacyjnym budynku o łącznej powierzchni około 19 tys. m<sup>2</sup>, wybudowanym za środki Funduszu Pomocy Techniczno-Ekonomicznej Chin. W działalność Centrum jest zaangażowana Narodowa Akademia Nauk Białorusi i Akademia Nauk Prowincji Guangdong Chińskiej Republiki Ludowej. Mieszczą się tam laboratoria badawcze, strefy inkubacji i akceleracji startupów, centrum testowania i produkcji na małą skalę oraz sala prezentacji osiągnięć naukowych i technologicznych.

Park jest jedynym miejscem na Białorusi, gdzie inwestor zagraniczny ma prawo do zakupu gruntów jako własności prywatnej. Rezydentom proponowany jest ponadto wynajem albo zakup gotowych obiektów produkcyjnych w standardowych budynkach produkcyjnych, wyposażonych we wszelką niezbędną infrastrukturę, aby w jak najkrótszym czasie rozpocząć produkcję. Polityki celną na terenie Parku dostosowano do postanowień międzynarodowej umowy w sprawie specjalnych stref ekonomicznych na obszarze Unii Celnej Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej<sup>673</sup>. Zasady i regulacje dotyczące tej polityki zawarte są w specjalnym *Dekrecie prezydenta Republiki Białoruś nr 166*<sup>674</sup>. Powyższe świadczy o tym, jak desperacko władze RB próbują uniknąć izolacji na arenie międzynarodowej, skoro czynią tak znaczne ustępstwa w swojej polityce gospodarczej. Znamienne jest, że Kodeks Celny Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej klasyfikuje PPWK jako terytorialną specjalną strefę ekonomiczną. Według ustawodawstwa EUG Białorusi przysługuje prawo do jedynie dwóch takich stref<sup>675</sup>. W roku 2019 kierownictwo EUG ograniczyło ogólną liczbę stref dla państw członkowskich do następujących kwot: trzy – dla Rosji, dwie – dla Białorusi i po jednej – dla Kazachstanu, Armenii i Republiki Kirgiskiej. Warunkiem utworzenia specjalnej strefy ekonomicznej typu terytorialnego jest ich obowiązkowa lokalizacja w strefie portu lub lotniska (lub przylegania

---

<sup>672</sup> Указ Президента Республики Беларусь от 11 июня 2021 г. № 215, op. cit.

<sup>673</sup> *Таможенный кодекс Евразийского экономического союза* (ред. от 29.05.2019), [http://www.consultant.ru/document/cons\\_doc\\_LAW\\_215315](http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_215315), data dostępu: 22.09.2022.

<sup>674</sup> Указ Президента Республики Беларусь от 12 мая 2017 г. № 166, op. cit.

<sup>675</sup> *Таможенный кодекс... арт. 455*, op. cit.

strefy do portu albo lotniska). Dlatego białoruski rząd podjął decyzję o włączeniu do PPWK terytorium międzynarodowego portu lotniczego „Mińsk-2”.

Zgodnie ze statusem terytorialnej specjalnej strefy ekonomicznej rezydenci Parku podlegają specjalnemu reżimowi celnemu, mają m.in. możliwość importowania zagranicznych towarów (sprzętu, surowców i materiałów) i umieszczania ich w wolnej strefie celnej bez uiszczania ceł w celu dalszego przetwarzania i wyprodukowania nowych towarów. Inne ułatwienie celne PPWK polega na dopuszczeniu bezpośredniej pracy rezydentów. *Dekret prezydenta Republiki Białoruś nr 166* gwarantuje rezydentom Parku możliwość utworzenia własnej strefy celnej, w której funkcjonuje reżim strefy kontroli celnej. To podejście nigdy wcześniej nie było stosowane w specjalnych strefach ekonomicznych Białorusi i odpowiada zasadzie klastrowej<sup>676</sup>; jest dość szeroko wykorzystywane w Chinach. Doświadczenia innych państw praktykujących skuteczne funkcjonowanie klastrów w specjalnych strefach ekonomicznych pozwalają wyróżnić główne zalety tej zasady: bliskość kooperantów z branży i możliwość tworzenia trwałych sieci powiązań<sup>677</sup>. Jeszcze innym preferencyjnym warunkiem dla rezydentów terytorialnej specjalnej strefy ekonomicznej jest możliwość dostarczania importowanych przez nich zagranicznych towarów na obszar celny Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej w Republice Białorusi – w ramach procedury tranzytu celnego od granicy bezpośrednio do strefy przemysłowej parku, z pominięciem punktu odprawy celnej<sup>678</sup>. Ta procedura może znacznie zredukować czas i koszty rezydentów Parku z tytułu przeprowadzenia operacji celnych.

Wspomniane dokumenty normatywne należy traktować tylko jako początek procesu dostosowania reżimu prawnego regulacji celnej w Parku do Kodeksu Celnego EUG, ponieważ art. 455 Kodeksu obejmuje listę uproszczeń celnych niedostępnych w Parku, m.in. możliwość usunięcia spod kontroli celnej towarów zagranicznych zużywanych w Parku w ramach czynności niezwiązanych z przetwarzaniem, możliwość zgłoszenia celnego towarów przez osoby nieposiadające statusu rezydenta PPWK, możliwość zwolnienia z obowiązku

---

<sup>676</sup> Klaster to sieć powiązań przedsiębiorstw, pochodzących z tego samego lub pokrewnych sektorów, szczególnie małych i średnich przedsiębiorstw, jednostek naukowych oraz jednostek samorządu terytorialnego, konkurujących i współpracujących ze sobą. I.R. Gordon, P. McCann, *Industrial Clusters. Complexes, Agglomeration and/or Social Networks?*, „Urban Studies” 2000, nr 3, s. 513–532.

<sup>677</sup> W przypadku przedsięwzięć o wysokim stopniu innowacji sieć powiązań obejmuje dodatkowo jednostki naukowe prowadzące działalność badawczo-rozwojową. Więcej na ten temat zob.: *Specjalne Strefy Ekonomiczne po 2020 roku. Analiza dotychczasowej działalności oraz perspektywy funkcjonowania*, s. 61–62, [https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:XFwNeOdPyOEJ:https://www.paih.gov.pl/files/%3Fid\\_plik%3D16335&cd=15&hl=pl&ct=clnk&gl=pl](https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:XFwNeOdPyOEJ:https://www.paih.gov.pl/files/%3Fid_plik%3D16335&cd=15&hl=pl&ct=clnk&gl=pl), data dostępu: 22.09.2022.

<sup>678</sup> Указ Президента Республики Беларусь от 12 мая 2017 г. № 166, op. cit.

przedstawienia wstępnej informacji w formie elektronicznej przy imporcie towarów, opóźnienie w złożeniu zgłoszenia celnego do czterech miesięcy od daty wwozu towarów na terytorium Parku i wiele innych. Wprowadzenie tych uproszczeń możliwe jest na poziomie ustawodawstwa państwowego<sup>679</sup>. Kodeks Celny EUG przewiduje, że towary wytwarzane w przedsiębiorstwach Parku, wchodzące na rynek Unijny, są zwolnione z podatków, jednak w praktyce nie jest wykluczone, że napotkają one na bariery pozataryfowe. Przyczyna tej niespójności leży w sprzeczności fundamentalnych idei Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej i teoretycznych zasad funkcjonowania Inicjatywy Pasa i Szlaku. Chiński projekt koncentruje się na wprowadzeniu szerokich stref wolnego handlu, podczas gdy EUG przewiduje ochronę rynków krajowych przed zewnętrznymi graczami i strefę bezcłową tylko dla swoich członków<sup>680</sup>. O ile Chińczycy dążą do własnej ekspansji eksportowej, o tyle EUG dba przede wszystkim o własny rynek wewnętrzny.

Preferencje zapewniane są zarówno rezydentom, jak i inwestorom Parku. Status inwestora przewiduje liczne ulgi dla osób planujących prowadzenie biznesu na terytorium Parku, które nie mieszczą się w zakresie głównej dziedziny jego działalności (np. budowa obiektów mieszkalnych na terenie Parku, wyposażenie obiektów itp.). Inwestorzy Parku mają prawo do następujących preferencji:

- Import towarów do wyłącznego użytku w celu realizacji projektów inwestycyjnych bez opłat cła importowego oraz VAT;
- Pozyskanie gruntu pod wynajem lub nabycie go na własność prywatną bez licytacji;
- Prawo do rozpoczęcia zagospodarowania działki przeznaczonej pod budowę obiektu Parku w terminie do dwóch lat od dnia wydania przez Zarząd Parku decyzji o zezwoleniu na prace projektowe i geodezyjne;
- Opłata kosztów różnych inspekcji według obniżonej stawki (kontrola budowy itp.);
- Zwolnienie z innych obowiązkowych opłat ustanowionych przez ustawodawstwo Republiki Białoruś w dziedzinie działalności architektonicznej, urbanistycznej i budowlanej;

---

<sup>679</sup> Więcej na ten temat zob.: К.Н. Роговец, *Таможенное регулирование в Китайско-белорусском промышленном парке «Великий камень» и пути по его совершенствованию*, Минск 2019.

<sup>680</sup> Więcej na ten temat zob.: В. Нежданов. *Сопряжение ЕАЭС и Шелкового пути: Китай меняет стратегию*, <https://zen.yandex.ru/media/eurazia/sopriajenie-eaes-i-shelkovogo-puti-kitai-meniaet-strategiiu-5c0780bd73372000a9a3b7d7>, data dostępu: 15.03.2023.

- Zwolnienie z kosztów, ponoszonych w związku z rekompensatą strat rolników lub/i leśnych przedsiębiorstw, spowodowanych wycofaniem się z gruntów rolnych/leśnych zlokalizowanych w granicach Parku, a także zwolnienie z powinności nasadzenia wyrównawczego lasów i płatności kompensacyjnych za szkodliwy wpływ na faunę;
- Brak obowiązku przedstawienia odpowiednim organom kontrolnym dokumentacji przedprojektowej (przedinwestycyjnej);
- Budowanie obiektów Parku równoległe z opracowaniem niezbędnej dokumentacji projektowej.

## 2.5. Finansowanie projektów oraz etapy rozwoju

W podrozdziale 3.1. rozdziału IV niniejszej rozprawy, zatytułowanym *Etapy oraz najważniejsze wskaźniki polityki inwestycyjnej*, odnotowane, że 2018 rok był przełomowy w aspekcie zmiany sposobu finansowania projektów białorusko-chińskich. Standardowe formy kredytowania w znacznej części zostały zastąpione nowymi mechanizmami realizacji wspólnych projektów inwestycyjnych. Postawiono na zwiększenie przepływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Jedną z istotnych barier prowadzenia działalności gospodarczej w Parku polega na braku lub niewystarczalności dofinansowania projektów oraz startupów, dlatego w latach 2018–2022 na poziomie rządowym zostały podjęte następujące próby rozwiązania tego problemu.

Po pierwsze, podpisano szereg porozumień z międzynarodowymi organizacjami. W 2018 roku Chińsko-Białoruski Park Przemysłowy zawarł porozumienia z Europejskim Bankiem Odbudowy i Rozwoju (dalej: EBOR) oraz Międzynarodową Korporacją Finansową (dalej: IFC). Porozumienia z EBOR i IFC przewidywały rozwój innowacyjnych technologii i przyciąganie znaczących międzynarodowych inwestycji do Parku. Jednak po sfałszowanych wyborach w 2020 roku i zdławieniu masowych protestów Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju zawiesił swoje inwestycje w publicznym sektorze gospodarki i zrezygnował ze wznowienia jakiegokolwiek współpracy inwestycyjnej z autorytarnym państwem białoruskim<sup>681</sup>. Na dodatek Międzynarodowa Korporacja Finansowa, jako jedna z organizacji

---

<sup>681</sup> *ЕБРР не планирует возобновлять сотрудничество с Беларусью*, [https://primepress.by/news/finans/ebr\\_ne\\_planiruet\\_vozobnovlyat\\_sotrudnichestvo\\_s\\_bielarusyu-38759](https://primepress.by/news/finans/ebr_ne_planiruet_vozobnovlyat_sotrudnichestvo_s_bielarusyu-38759), data dostępu: 20.12.2022.

Banku Światowego, w marcu 2022 roku w odpowiedzi na inwazję Rosji na Ukrainę z terytorium Białorusi wstrzymała wszystkie swoje programy w tym kraju<sup>682</sup>.

Po drugie, zaczęto tworzyć specjalne fundusze inwestycyjne w celu wspierania projektów wchodzących do Parku. W 2017 roku w utworzono tam fundusz inwestycyjny o wartości 20 mln USD w celu sfinansowania startupów. China Merchant Group utworzyła fundusz inwestycyjny o wartości 0,6 mld USD na Kajmanach, aby wspierać rozwój biznesu<sup>683</sup>. W 2019 roku powołano do życia Fundusz Inwestycyjny do wspierania małych i średnich przedsiębiorstw oraz projektów *venture*, realizowanych zarówno w Parku, jak i na terytorium Białorusi. Tu również dominowały inwestycje pochodzące z Chin.

Po trzecie, również białoruskie banki zaczęły dofinansowywać projekty przedsiębiorstw wchodzących do Parku. W 2020 roku Chińsko-Białoruski Park Przemysłowy podpisał umowę o współpracy ze spółką akcyjną Bank Rozwoju Republiki Białoruś<sup>684</sup>. Dokument uwzględnił możliwość współpracy w zakresie pozyskiwania inwestorów strategicznych dla Parku, finansowanie indywidualnych projektów inwestycyjnych oraz finansowanie eksportu i wsparcie informacyjne. Jednym z obszarów współpracy jest finansowanie przez bank projektów infrastrukturalnych w Parku, a także udzielanie kredytów eksportowych. W 2022 roku zawarte były kolejne porozumienie o współpracy ze spółką akcyjną Bank Rozwoju Republiki Białoruś – MTBankiem<sup>685</sup>. Władze Białorusi stosują metody dyrektywne w celu zmuszenia innych banków białoruskich do dofinansowania udziałowców Parku.

Po czwarte, utworzono specjalne platformy finansowe w celu przyciągnięcia nowych inwestorów międzynarodowych do Parku Przemysłowego. Z tego właśnie powodu powstało Innowacyjne Centrum Komercjalizacji Osiągnięć Naukowo-Technicznych (dalej: Centrum Innowacyjne), którego zadaniem jest wspieranie produkcji i finansowanie badań naukowo-technicznych<sup>686</sup>. Jako cel nadrzędny centrum zadeklarowano również wspieranie rozwoju

---

<sup>682</sup> *Санкции в отношении Беларуси*, <https://belarus.ahk.de/ru/infoteka/sankcii-v-otnoshenii-belarusi>, data dostępu: 20.12.2022.

<sup>683</sup> *Беларусь: Сравнительное исследование промышленных парков и особых экономических зон*, European Bank for Reconstruction and Development, 2018, s. 50.

<sup>684</sup> *«Великий камень» подписал соглашение о сотрудничестве с Банком развития Республики Беларусь*, <https://industrialpark.by/novosti/2020/velikij-kamen-podpisal-soglashenie-o-sotrudnichestve-s-bankom-razvitiya-respubliki-belarus>, data dostępu: 20.12.2022.

<sup>685</sup> *Банк развития и Китайско-Белорусский индустриальный парк «Великий камень» подписали Соглашение о сотрудничестве*, <https://brb.by/about/press/news/bank-razvitiya-i-kitaysko-beloruskiy-industrialnyy-park-velikiy-kamen-podpisali-soglashenie-o-sotru>, data dostępu: 20.12.2022; *MTБанк и «Великий камень» объявили о партнерстве с целью поддержки малого и среднего предпринимательства*, <https://www.mtbank.by/about/news/mtbank-i-velikiy-kamen-obyavili-o-partnerstve-s-tselyu-podderzhki-malogo-i-srednego-predprinimatelst-300694-p>, data dostępu: 20.12.2022.

<sup>686</sup> *Центр исследований и разработок*, <https://industrialpark.by/innovatsionnyy-tsentr>, data dostępu:

białoruskich mikroprzedsiębiorstw technologicznych, a także indywidualnych autorów badań czy młodych przedsiębiorców. W 2020 roku w Centrum Innowacyjnym zainicjowano Program Iskra celem rozwoju małych innowacyjnych przedsiębiorstw naukowo-technicznych w Parku. Do programu przystąpiło dziesięć instytucji finansowych, m.in. Chińsko-Eurazjatycki fundusz współpracy ekonomicznej (Wielki kamień), Chińsko-Eurazjatycki fundusz współpracy ekonomicznej (Eurazjatycki fundusz), Firma Da Vinci Kapitał, Białoruski innowacyjny fundusz, Chińsko-białoruski przemysłowy fundusz, bank BelWEB, Belarusbank, Belagroprombank oraz KOLOS Ventures<sup>687</sup>.

Po piąte, chińscy przedsiębiorcy wchodzący do Parku są osobno finansowani. W 2019 roku podpisano memorandum o współpracy między Chińsko-Białoruskim Parkiem Przemysłowym a Eurazjatyckim Bankiem Rozwoju (dalej: EDB). Dokument przewiduje współpracę w zakresie pozyskiwania inwestorów strategicznych dla Parku, jak również finansowanie poszczególnych projektów inwestycyjnych. Eksportowo-Importowy Bank Chin i Chiński Bank Rozwoju zapewniają ze swojej strony chińskim przedsiębiorcom możliwość ubiegania się o kredyt preferencyjny o stopach procentowych niższych od rynkowych.

Wyniki tych i innych działań białoruskich władz są trudne do oszacowania. Brakuje wiarygodnych informacji i godnych zaufania statystyk. Nie do końca wiadomo, ile firm skorzystało z tej formy pomocy finansowej. Brakuje również danych na temat wielkości i warunków udzielanych kredytów i innej pomocy finansowej. Jasne jest natomiast, że idea białorusko-chińskiej współpracy, mająca pełnić docelowo funkcję skutecznego narzędzia do przyciągnięcia nowych inwestycji na Białoruś, przeżywa poważny kryzys.

Według Generalnego Planu okres budowy Parku został przewidziany na okolice 2030 roku. Składa się z sześciu etapów, z których każdy jest zaprojektowany na określoną liczbę lat (zob. tabelę 28). Administracja Parku ma możliwość wprowadzenia zmian do Generalnego Planu po zatwierdzeniu w Radzie Ministrów Republiki Białoruś. Ta złożona procedura ma za zadanie uchronić pierwotny Generalny Plan przed częstymi zmianami.

---

20.12.2022.

<sup>687</sup> *Центр исследований и разработок, op. cit.; «Беларусбанк» и Компания по развитию индустриального парка подписали меморандум о сотрудничестве в рамках программы «Искра», [https://belarusbank.by/ru/33139/press/bank\\_news/36410](https://belarusbank.by/ru/33139/press/bank_news/36410), data dostępu: 20.12.2022.*



**Tabela 28. Zaplanowane etapy rozwoju Parku Przemysłowego Wielki Kamień**

<b>Etap</b>	<b>Zagospodarowanie terenu, km<sup>2</sup></b>	<b>Terminy</b>
<b>1</b>	8,51	2016–2020
<b>2</b>	2,6	2018–2020
<b>3</b>	14,4	2019–2025
<b>4</b>	4,95	2020–2025
<b>5</b>	2,29	2025–2030
<b>6</b>	1,27	2025–2030

Źródło: oprac. własne na podstawie danych spółki „Firma w sprawie rozwoju Parku Przemysłowego”, uzyskanych w ramach badań terenowych.

Przeważająca część inwestycji w infrastrukturę Parku odbywa się za pomocą kapitału własnego (akcjonariuszy spółki „Firma w sprawie rozwoju Parku Przemysłowego Wielki Kamień”) oraz tzw. pomocy techniczno-ekonomicznej Chin. Według danych pierwszego zastępcy dyrektora generalnego Firmy rozwoju PPWK, Kirilla Koroteeva, do 2020 roku ogólny poziom inwestycji w strukturę Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień przekroczył 520 mln USD<sup>688</sup>. Generalnym wykonawcą prac inżynierskich i transportowych jest otwarta spółka akcyjna China Engineering Corporation CAMC (akcjonariusz Firmy). Dla pełności obrazu trzeba zaznaczyć, że realizacja tych prac musiała odbywać się z udziałem chińskiego sprzętu, robót i usług na poziomie co najmniej 50% od całkowitych kosztów każdego uzgodnionego pojedynczego projektu<sup>689</sup>. Strona chińska zastrzegła sobie ponadto prawo do nadzoru nad montażem poszczególnych obiektów. Wbrew intencji strony białoruskiej Chińczycy świadomie ograniczali i nadal znacząco ograniczają wykorzystanie lokalnych resursów produkcyjnych. Nie doprowadza to jednak do konfliktów

<sup>688</sup> *Инвестиции в „Великий камень” за время реализации проекта превысили \$520 млн*, <https://www.belta.by/economics/view/investitsii-v-velikij-kamen-za-vremja-realizatsii-proekta-prevysili-520-mln-374778-2020>, data dostępu: 22.11.2022.

<sup>689</sup> Е.В. Зайцева, *Двустороннее инвестиционное сотрудничество Республики Беларусь и КНР*, s. 115, <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/219657/1/113-116.pdf>, data dostępu: 20.11.2022.

międzypaństwowych, co świadczy niewątpliwie o słabej pozycji strony białoruskiej w tym wspólnym przedsięwzięciu.

Pierwszy etap budowy obiektów infrastrukturalnych Parku został ukończony w 2020 roku. Powstała wtedy niezbędna infrastruktura: autostrady (nowoczesne 4–6 pasmowe drogi, w tym sygnalizacja świetlna, ścieżki rowerowe i chodniki), rurociągi, wodociągi, ujęcia wody, przepompownie, oczyszczalnie, gazownie, stacje i sieci elektryczne oraz remiza strażacka. W rozwój infrastruktury zainwestowano już ponad 240 mln USD. Jednocześnie rząd Republiki Białoruś zaangażował się w rozwój infrastruktury dookoła Parku, głównie budowę autostrady publicznej, sieci komunikacji i dostaw gazu do granic Parku. Kirill Koroteev informuje, że udział wydatków budżetowych Białorusi wyniósł 4,5% inwestycji infrastrukturalnych, czyli 24,5 mln USD<sup>690</sup>. Nie wszystko jednak odbywa się według planu. Na przykład w 2017 roku zostały wprowadzone zmiany do Planu Generalnego, zatwierdzone *Rozporządzeniem Rady Ministrów Republiki Białoruś z dnia 27 lipca 2017 roku № 559*<sup>691</sup>. Zmniejszono w tym dokumencie liczbę oddanych do użytku mieszkań miejskich o 75%. Prawdopodobnie wynikało to z przyczyny mniejszego od zaplanowanego zainteresowania inwestorów Parkiem. Obecnie infrastruktura inżynieryjno-mieszkaniowa Parku odpowiada w przybliżeniu strukturze miasta o liczebności 50 tys. mieszkańców<sup>692</sup>. Jak do tej pory został jednak wybudowany i sfinansowany kosztem chińskiej pomocy ekonomicznej tylko pierwszy budynek ze 157 mieszkaniami. Budowa innych budynków mieszkaniowych jest jak na razie jedynie planowana. Istnieją również inne liczne spowolnienia w realizacji następnych etapów.

Drugi etap rozbudowy Parku zaczął się z wielkim opóźnieniem. Pierwotnie miał się rozpocząć w roku 2019, ale ostatecznie wystartował w 2022 roku. Według Dyrektywy Prezydenta Republiki Białoruś nr 9 z 2021 roku<sup>693</sup> w ramach drugiego etapu planowano rozbudowę Parku o powierzchni 417 ha, w tym zagospodarowanie terenu i już gotowych obszarów produkcyjnych. Na razie to również pozostaje jedynie w planach.

Mimo różnych trudności z rozbudową Parku, spowodowanych głównie represyjną polityką autorytarnego państwa wobec własnego narodu i brakiem samodzielnej polityki zagranicznej, rząd Łukaszenki desperacko próbuje zrobić cokolwiek, aby przyciągnąć nowe

---

<sup>690</sup> *Инвестиции в „Великий камень”*, op. cit.

<sup>691</sup> *Градостроительный проект «Генеральный»*, op. cit.

<sup>692</sup> *Ход строительства*, <https://industrialpark.by/o-parke/hod-stroitelstva>, data dostępu: 20.11.2022.

<sup>693</sup> Директива Президента Республики Беларусь от 3 декабря 2021 г. № 9 *О развитии двусторонних отношений Республики Беларусь с Китайской Народной Республикой*, <https://president.gov.by/bucket/assets/uploads/documents/2021/9dir.pdf>, data dostępu: 22.09.2022.

inwestycje zagraniczne i nadal podtrzymuje pozory rozwoju Parku. Władze ogłosiły realizację kosztownego projektu inwestycyjnego budowy szybkiej kolei pasażerskiej na trasie Mińsk–Gorodiszcze–Chińsko-Białoruski Park Przemysłowy Wielki Kamień–lotnisko międzynarodowe „Mińsk”. W realizację tego projektu zaangażował się sam Łukaszenka, który wydał 29 kwietnia 2021 r. dekret nr 165, przewidujący preferencyjne finansowanie tej kolei<sup>694</sup>. Realizacja tego projektu nie została jednakowoż rozpoczęta ani w 2021, ani w 2022 roku. Jedną z przyczyn takiego obrotu spraw jest wycofanie się niemieckiej firmy Duisburger Hafen z udziałów zarówno w spółce „Firma w sprawie rozwoju Parku Przemysłowego”, jak i w spółce „Euroazjatyckie bramy kolejowe”. Udziały niemieckiej firmy stanowiły odpowiednio 0,67% i 38,9%. Spółka „Euroazjatyckie bramy kolejowe” została zarejestrowana jako rezydent Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego w 2020 roku w celu realizacji projektu inwestycyjnego polegającego na budowie nowoczesnego multimodalnego kolejowego terminala logistycznego. Planowano, że projektowa przepustowość terminalu osiągnie 180 tys. TEU<sup>695</sup>, a wielkość inwestycji firmy Duisburger Hafen w Park szacowano na nie mniej niż 30 mln euro<sup>696</sup>.

Wycofanie niemieckiego inwestora nie zmieniło jednak planu rządu białoruskiego w sprawie modernizacji swej kolei. W grudniu 2021 roku rząd Łukaszenki wydaje dyrektywę dotyczącą „Utworzenia międzynarodowego hubu logistycznego na trasie Chiny–Europa i przyłączenia do 2025 roku Parku Przemysłowego Wielki Kamień do europejskiego toru kolejowego o długości 1435 mm od granicy białorusko-polskiej z udziałem koncernu »Chińskie Koleje« i innych zainteresowanych stron”<sup>697</sup>. Odpowiedzialnością za wykonanie tej Dyrektywy obarczono m.in. spółkę „Euroazjatyckie bramy kolejowe”, której jednym z głównych inwestorów była firma Duisburger Hafen. Może to świadczyć o tym, że podtrzymywanie żywotności niewykonalnych planów oraz wizerunku prężnie rozwijającego się Parku stanowi ważny element propagandy reżimu Łukaszenki.

---

<sup>694</sup> Указ Президента Республики Беларусь № 165 от 29 апреля 2021 г. *О проектировании скоростного пассажирского железнодорожного сообщения*, <https://pravo.by/document/?guid=12551&p0=P32100165&p1=1&p5=0>, data dostępu: 22.09.2022; *Градостроительный проект «Генеральный план*, op. cit.

<sup>695</sup> TEU (*Twenty feet Equivalent Unit*) to podstawowa jednostka stosowana w transporcie kontenerowym, odpowiadająca wymiarom kontenera o wymiarach 20×8×8,5 stopy (6,10×2,44×2,59 metra lub ok. 39 m<sup>3</sup>) – czyli parametrom tzw. kontenera dwudziestostopowego, najczęstszego w użyciu. Dane za: *Rodzaje kontenerów w transporcie intermodalnym*, <https://www.tirsped.com.pl/blog/teu>, data dostępu: 20.11.2022.

<sup>696</sup> *Duisburger Hafen прекращает свою деятельность в Беларуси. Строительство интермодального терминала так и не началось*, <https://infotrans.by/2022/03/15/ao-dujsburger-hafen-prekrashhaet-svoyu-deyatelnost-v-belarusi-stroitelstvo-intermodalnogo-terminala-tak-i-ne-nachalos>, data dostępu: 20.11.2022.

<sup>697</sup> Директива Президента Республики Беларусь от 3 декабря 2021 г. № 9, op. cit.

## 2.6. Charakterystyka rezydentów

Park Przemysłowy Wielki Kamień od momentu powstania w 2010 roku przez długi czas praktycznie się nie rozwijał. Dopiero w 2014 roku Park uzyskał swojego pierwszego rezydenta – firmę Huawei. Mimo ponad trzynastoletniej historii tempo zwiększenia liczby rezydentów Parku jest poniżej oczekiwań zarówno przez międzynarodowych, białoruskich, jak i chińskich partnerów<sup>698</sup>.

W latach 2016–2018 liczba rezydentów wzrastała średnio o 80% rocznie, natomiast już w 2019 roku następuje widoczny spadek – do 34% (zob. tabelę 29). Początku tej tendencji spadkowej można dopatrzeć się w okresie zwalczania pandemii COVID-19, która w szczególny sposób dotknęła Chiny i spowodowała wprowadzenie długoterminowego lockdownu.

Oficjalna liczba zarejestrowanych rezydentów Parku Przemysłowego Wielki Kamień wynosi 99 i składa się z firm i przedsiębiorstw (zob. aneks 6)<sup>699</sup>. Plany białoruskich władz sięgają jednak liczby co najmniej 170 rezydentów do 2025 roku, a najbardziej ambitną częścią tego planu jest chęć pozyskania pięciu przedsiębiorstw z poziomem inwestycji wartej więcej niż 50 mln USD<sup>700</sup>. Oprócz tego nie wszyscy zarejestrowani rezydenci Parku przystąpili do rozpoczęcia pełnowartościowej realizacji zatwierdzonych projektów inwestycyjnych i innej działalności finansowo-gospodarczej (produkcja wyrobów, świadczenie usług, działalność badawczo-rozwojowa). Udział aktywnych rezydentów w ogólnej liczbie rezydentów uległ znaczącemu spadkowi, jeżeli w 2018 roku 93% rezydentów było aktywnych, to w 2022 roku jedynie 60% prowadziło działalność finansowo-gospodarczą (zob. tabelę 29). Rezydenci PPWK pochodzą z 15 państw świata, są wśród nich firmy z USA, UE, Izraela, Szwajcarii, Kanady czy Rosji. W zdecydowanej w większości są to jednak chińskie lub białorusko-chińskie przedsiębiorstwa. Najwięcej z nich prowadzi swoją działalność w takich oto dziedzinach (zob. wykres 9):

- elektronika, telekomunikacja i *e-commerce* (21 rezydentów);
- biotechnologia, farmaceutyka i wyroby medyczne (9 rezydentów);
- inżynieria mechaniczna (19 rezydentów);
- nowe materiały (11 rezydentów);

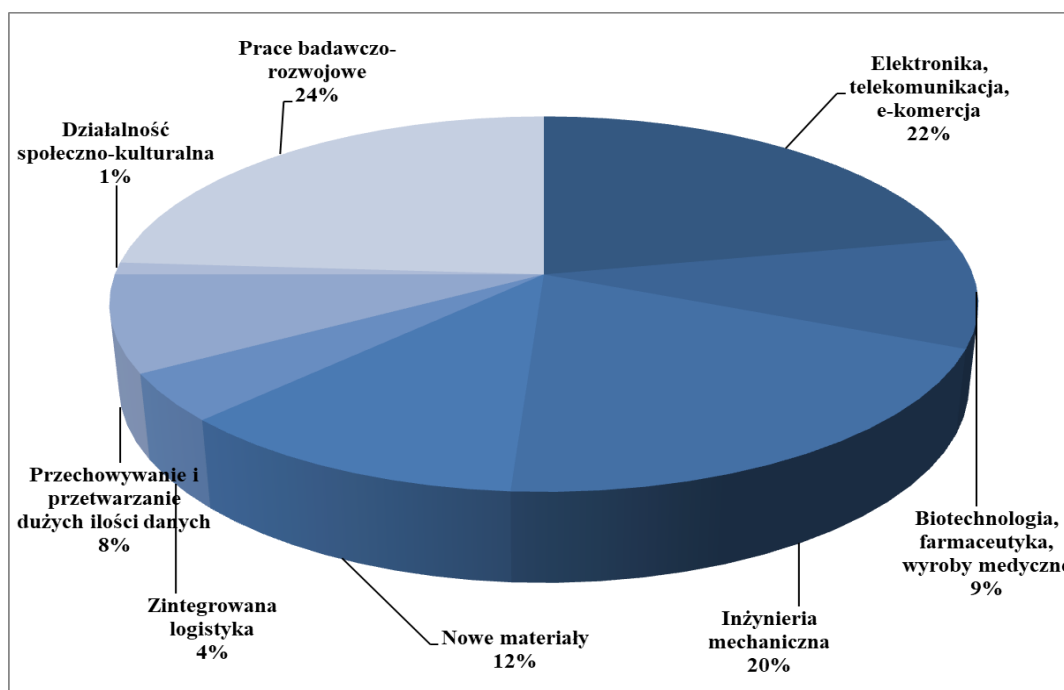
<sup>698</sup> Od momentu podpisana pierwszego dokumentu rządowego.

<sup>699</sup> Stan na 1 grudnia 2022 roku. Por.: В «Великом камне» зарегистрировали сразу шесть новых резидентов, <https://www.sb.by/articles/v-velikom-kamne-zaregistrovali-srazu-shest-novykh-rezidentov.html>, data dostępu: 20.11.2022.

<sup>700</sup> Директива Президента Республики Беларусь от 3 декабря 2021 г. № 9, op. cit.

- zintegrowana logistyka (4 rezydentów);
- przechowywanie i przetwarzanie dużych ilości danych (8 rezydentów);
- działalność społeczno-kulturalna (1 rezydent);
- prace badawczo-rozwojowe (23 rezydentów).

**Wykres 9. Procentowy udział poszczególnych kierunków działalności rezydentów Parku według liczby rezydentów**



Źródło: oprac. własne na podstawie danych: *Приоритетные направления, интернет-страница Китайско-Белорусского индустриального парка «Великий камень»*, <http://www.industrialpark.by/ru/development-areas>, data dostępu: 22.10.2022.

Białoruskie przedsiębiorstwa, które stanowią rdzeń tego przemysłu, to giganci budowy maszyn – Mińska Fabryka Samochodów (MAZ) oraz Mińska Fabryka Traktorów (MTZ). W Parku sektor inżynierii mechanicznej reprezentowany jest przez 19 przedsiębiorstw. Inne obszary, które są najbardziej rozwinięte w Parku, stanowią sektor innowacyjny, nietypowy dla Białorusi i w większości zasilane chińskim kapitałem.

Zwraca uwagę szybki rozwój obszaru *e-commerce*. Po 2019 roku do Parku weszło aż pięć takich firm o chińskiej proweniencji kapitałowej. Warto zauważyć, że sektor *e-commerce* został opanowany przez chińskie firmy (m.in. AliExpres) na wszystkich rynkach Europy Środkowej. Amerykańska Izba Handlowa sygnalizuje, że rozwój tego sektora w Rumunii

nasila się w szybkim tempie i prowadzi do zanikania lokalnego handlu z powodu reorientacji konsumentów na rynek w Chinach<sup>701</sup>. Według danych raportu *E-Commerce w Polsce*, przygotowanego we współpracy z Gemius, Polskimi Badaniami Internetu oraz IAB Polska, okazało się, że chiński AliExpres zajmuje 5. pozycje wśród 22 największych sklepów internetowych Polski, a wśród zagranicznych serwisów *e-commerce* zajmuje przodujące pozycje<sup>702</sup>.

Rozwój firm *e-commerce* powiązanych z Chinami często wywołuje kontrowersje i niejasności. Nie zawsze bowiem wiadomo, skąd konkretnie pochodzi produkt, kto go sprzedaje i do kogo trafia. Jak zauważa Katarzyna Szczudlik, adwokat i partner w kancelarii SSW Pragmatic Solutions, „dla zapewnienia prawidłowości międzynarodowego obrotu w *e-commerce* jedną z kluczowych kwestii jest identyfikacja wszystkich stron biorących udział w transakcji”<sup>703</sup>. Unia Europejska od lat zмага się z problemem nieopłaconego podatku VAT i cła od przesyłek z Państwa Środka. Mimo działających od wielu lat na terytorium Polski największych chińskich firm *e-commerce*, takich jak AliExpress, Shopee, JD.com i Shopify, żadna z nich nie została zarejestrowana w tym kraju<sup>704</sup>.

Białoruś, która posiada znacznie mniej doświadczenia w *e-commerce* w porównaniu z UE czy Polską, odgrywa w tej dziedzinie działalności komercyjnej rolę młodszego partnera prawie całkowicie pozbawionego samodzielności. Dlatego lokalizacja przedsiębiorstw z dziedziny *e-commerce* na terytorium specjalnej strefy ekonomicznej jest dużym ryzykiem dla lokalnego biznesu. Podobne strefy nastawione są na otrzymanie szybkiego zysku i nie są w stanie pełnić funkcji skutecznego narzędzia zapewnienia istotnych zmian w rozwoju nowoczesnej gospodarki.

W 2021 roku, po wprowadzeniu zachodnich sankcji, władze białoruskie zdecydowały się poszerzyć kierunki działalności firm-rezydentów Parku o kilka dodatkowych dziedzin. Były to biofarmaceutyka, medycyna, 5G, AI (*artificial intelligence* – sztuczna inteligencja), pojazdy bezzałogowe (w tym oprogramowanie do takich maszyn)<sup>705</sup>. Spowodowało to

---

<sup>701</sup> *Describes what a company needs to know to take advantage of e-commerce in the local market and covers prominent B2B websites*, <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/romania-ecommerce>, data dostępu: 22.10.2022.

<sup>702</sup> *Raport e-commerce 2022*, <https://www.gemius.pl/wszystkie-artykuly-aktualnosci/raport-e-commerce-2022-juz-dostepny.html>, data dostępu: 22.10.2022.

<sup>703</sup> P. Rochowicz, *Budżet już zarabia na przesyłkach z Chin, ale w systemie są luki*, <https://www.prawo.pl/podatki/vat-od-e-handlu-wplywa-do-budżetu,516215.html>, data dostępu: 16.12.2022.

<sup>704</sup> Tamże.

<sup>705</sup> Указ Президента Республики Беларусь от 11 июня 2021 г. № 215 *Об изменении указов Президента Республики Беларусь*, [https://etalonline.by/document/?regnum=p31200253&q\\_id=6035826](https://etalonline.by/document/?regnum=p31200253&q_id=6035826), data dostępu: 20.07.2022.

dołączenie do Parku ośmiu dodatkowych rezydentów, których specjalnością okazał się rozwój sztucznej inteligencji, w tym przechowywanie i przetwarzanie dużych ilości informacji *big data*, zarządzanie technologiami monitorowania oraz innymi dziedzinami. Wśród nowo zarejestrowanych firm znalazła się firma Huawei, znajdująca się na czarnej liście USA<sup>706</sup> (zob. aneks 4).

W warunkach brutalnych represji wobec społeczeństwa obywatelskiego w Republice Białoruś poważnym zagrożeniem dla dalszej walki opozycji przeciwko dyktaturze może stanowić współpraca białorusko-chińska w dziedzinie elektronicznych środków śledzenia i inwigilacji. Chiny nie bez podstaw są postrzegane na świecie jako globalne supermocarstwo w dziedzinie inwigilacji oraz kontroli społecznej. Według Kaia Strittmatters, autora książki *Chiny 5.0. Jak powstaje cyfrowa dyktatura*, posiadanie zaawansowanych technologii przez państwo chińskie jest wyjątkowo skutecznym środkiem dławienia każdego rodzaju wolnej myśli, środkiem przeciwdziałania opozycji i ujarzmienia obywateli. Autor zaznacza: „Tak długo, jak ludzie w to wierzą, nie jest ważne, czy to prawda, czy nie. To, co partia komunistyczna robi teraz z zaawansowaną technologią nadzoru, to próba unikalnego rozpowszechnienia kontroli: kiedy już uwierzysz, że to prawda, reżim nie będzie potrzebował nawet policjantów na rogu, bo sam staniesz się swoim własnym policjantem. Oczywiście to nie jest mechanizm właściwy jedynie Chinom, więc natychmiast pojawią się kolejne rządy, które chętnie by taki pomysł u siebie zaimplementują”<sup>707</sup>.

Według pierwotnego Generalnego planu Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień łączna liczba utworzonych miejsc pracy w Parku miała wynieść 61,3 tysięcy<sup>708</sup>. Z biegiem czasu plany skurczyły się do pięciu tysięcy pracujących. Taki poziom zatrudnienia planuje się osiągnąć w 2025 roku<sup>709</sup>. Według oficjalnych statystyk w 2022 roku liczba pracujących w tym miejscu sięgnęła pułap 2 055 osób (zob. tabelę 30). Osiągnięty poziom zagranicznych inwestycji jest również znacznie mniejszy od pierwotnie zaplanowanego – wynosi 16,8 mln USD. Polityka przyciągania bezpośrednich inwestycji zagranicznych do PPWK jest mało skuteczna i stanowczo wyhamowała po 2020 roku (zob. tabelę 30). Zgodnie z danymi statystycznymi w latach 2018–2021 wskaźnik zysku netto

---

<sup>706</sup> USA dodają 36 chińskich firm do czarnej listy Departamentu Handlu, <https://itbiznes.pl/biznes/usa-czarna-lista-eksportowa-chiny-36>, data dostępu: 20.11.2022; Huawei Corporate в Беларусі, <https://www.huawei.com/by>, data dostępu: 20.11.2022.

<sup>707</sup> K. Strittmatter, *Chiny 5.0. Jak powstaje cyfrowa dyktatura*, op. cit., s. 373.

<sup>708</sup> Градостроительный проект «Генеральный план», op. cit.

<sup>709</sup> Число резидентов парка „Великий камень”, op. cit.

rezydentów Parku był stale ujemny. Dopiero w 2022 roku pierwszy raz w historii Parku udało się uzyskać pozytywny wynik, który wyniósł 5,5 mln USD.

**Tabela 29. Dynamika rozwoju Parku w okresie 2014–2022**

Rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022*
Liczba rezydentów	1	7	13	23	41	55	68	85	99
Przyrost rezydentów ku poprzedniemu roku, w %	nie dotyczy	600%	86%	77%	78%	34%	24%	25%	16%
Liczba aktywnych rezydentów (przystąpiły do pełnoprawnej działalności finansowo-gospodarczej)	brak danych	brak danych	brak danych	brak danych	38	46	52	57	59
Zysk netto, strata (–), w mln. USD	brak danych	brak danych	brak danych	brak danych	–13,8	–8,9	–17,1	–15,3	5,5
Średnia liczba pracowników, osób	brak danych	brak danych	brak danych	brak danych	301	623	1103	1762	2055
Wielkość bezpośrednich inwestycji zagranicznych, mln USD	brak danych	brak danych	brak danych	brak danych	70,5	115,6	44,3	32,4	16,8
Eksport towarów, mln USD	brak danych	brak danych	brak danych	brak danych	27,8	28,4	75,8	87,9	85,5
Import towarów, mln USD	brak danych	brak danych	brak danych	brak danych	52,4	58,2	96,5	128,3	115,1
saldo handlowe towarów, mln USD	brak danych	brak danych	brak danych	brak danych	–24,6	–29,8	–20,7	–40,4	–29,6

Źródło: oprac. własne na podstawie danych: Dane za: *Основные показатели деятельности резидентов Китайско-Белорусского индустриального парка «Великий камень»*, <https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/makroekonomika-i-okruzhayushchaya-sreda/statistika-malykh-territoriy/osobyie-ekonomicheskies-zony/godovye-dannye/osnovnye-pokazateli-deyatelnosti-rezidentov-kitaysko-belorusskogo-industrialnogo-parka-velikiy-kamen>, data dostępu: 21.11.2022; *Евразийский железнодорожный гейтвэй» стал резидентом индустриального парка*, <https://industrialpark.by/novosti/2020/evrazijskij-zheleznodorozhnyj-gejtvej-stal-rezidentom-industrialnogo-parka>, data dostępu: 21.11.2022.



Oceniając wyniki działalności Parku, należy odnotować dość niski poziom eksportu oraz importu, a także salda handlowego rezydentów Parku. Były ambasador Republiki Białoruś w Chinach, Kirył Rudy, będący jednym z entuzjastów stworzenia Parku, prognozował, że potencjalny eksport rezydentów PPWK do Chin może ostatecznie osiągnąć 34 mld USD<sup>710</sup>. Jednak w ciągu pierwszych dziewięciu miesięcy 2022 roku eksport towarów rezydentów do wszystkich państw wyniósł jedynie 85,5 mln USD, a import w tym samym okresie – 115,1 mln USD. Dysproporcja między importem oraz eksportem wynosiła z kolei prawie 30 mln USD. Można przypuszczać, że wskaźniki za cały 2022 rok obrotowy będą podobne do wyników z roku 2021. Świadczy to wyraźnie, że nadzieje władz białoruskich na uzyskanie nadzwyczajnych wyników współpracy z Chinami w dziedzinie stworzenia Parku spełzły na niczym. Analiza wyników pracy Parku w okresie badawczym od 2014 do 2022 roku dowodzi, że rosnąca liczba rezydentów nie przekłada się na zwiększenie zysków netto Parku.

## **2.7. Wizerunek Parku w mediach państwowych**

Park Przemysłowy Wielki Kamień jest niezaprzecalnie najważniejszym projektem realizowanym przez Białoruś i Chiny. Stanowi też ważną część Inicjatywy Pasa i Szlaku. Jest on równocześnie wielkim przedsięwzięciem propagandowym białoruskiego reżimu autorytarnego, skierowanym na oszukiwanie własnego społeczeństwa i na złagodnienie własnego wizerunku w jego oczach. Fikcyjnie wykreowany wizerunek prosperującego Parku jest wykorzystywany przez rząd Łukaszenki jako skuteczny argument w polityce wewnętrznej. Stopniowa realizacja projektu PPWK miała zademonstrować, że mimo izolacji ze strony Zachodu, białoruską politykę zagraniczną stać na odniesienie sukcesu. Dlatego też ciągle przedstawianie w mediach rzekomo pozytywnej dynamiki rozwoju projektu, w tym stale wzrastającej liczby jego rezydentów, jest jednym z priorytetów propagandowej i wizerunkowej polityki wewnętrznej. Ale dotyczy to również podstaw polityki zagranicznej rządu Łukaszenki.

Analiza treści głównego państwowego portalu internetowego – [www.belta.by](http://www.belta.by) (zob. tabelę 30) – dowodzi, że decyzja władz w sprawie stworzenia i dalszego funkcjonowania Parku ma charakter głęboko polityczny. Na wskazanym portalu dokonano selekcji wiadomości z lat 2014–2022. Doboru dokonano za pomocą funkcji wyszukiwania według

---

<sup>710</sup> „Белорусский экономический журнал” №2, 2019, s. 38–51.

określonego klucza: słów „резидент”, „Великий камень”, „индустриальный парк” (w tłumaczeniu „rezydent”, „Wielki kamień”, „park przemysłowy”). Zastosowanie podobnej metody pozwoliło otrzymać następujące wyniki.

**Tabela 30. Analiza treści wiadomości portalu internetowego www.belta.by, dotyczących Parku Przemysłowego Wielki Kamień**

Lp.	Rok	Liczba wiadomości na www.belta.by dot Parku Przemysłowego "Wielki kamień"	Raport wyników wyszukiwania
1	2014	14	<a href="https://www.belta.by/search/getExtendedResults/?query=резидент%2C+\" великий+камень\"%2c+индустриальный+парк&amp;phrase='&amp;any_of_words=&amp;none_of_words=&amp;group=0&amp;period=period&amp;from_day=01.01.2014&amp;to_day=31.12.2014&amp;sort_by=desc"'>https://www.belta.by/search/getExtendedResults/?query=резидент%2C+\"Великий+камень\"%2C+индустриальный+парк&amp;phrase=&amp;any_of_words=&amp;none_of_words=&amp;group=0&amp;period=period&amp;from_day=01.01.2014&amp;to_day=31.12.2014&amp;sort_by=desc</a>
2	2015	60	<a href="https://www.belta.by/search/getExtendedResults/?query=резидент%2C+\" великий+камень\"%2c+индустриальный+парк&amp;phrase='&amp;any_of_words=&amp;none_of_words=&amp;group=0&amp;period=period&amp;from_day=01.01.2015&amp;to_day=31.12.2015&amp;sort_by=desc"'>https://www.belta.by/search/getExtendedResults/?query=резидент%2C+\"Великий+камень\"%2C+индустриальный+парк&amp;phrase=&amp;any_of_words=&amp;none_of_words=&amp;group=0&amp;period=period&amp;from_day=01.01.2015&amp;to_day=31.12.2015&amp;sort_by=desc</a>
3	2016	84	<a href="https://www.belta.by/search/getExtendedResults/?query=резидент%2C+\" великий+камень\"%2c+индустриальный+парк&amp;phrase='&amp;any_of_words=&amp;none_of_words=&amp;group=0&amp;period=period&amp;from_day=01.01.2016&amp;to_day=31.12.2016&amp;sort_by=desc"'>https://www.belta.by/search/getExtendedResults/?query=резидент%2C+\"Великий+камень\"%2C+индустриальный+парк&amp;phrase=&amp;any_of_words=&amp;none_of_words=&amp;group=0&amp;period=period&amp;from_day=01.01.2016&amp;to_day=31.12.2016&amp;sort_by=desc</a>
4	2017	202	<a href="https://www.belta.by/search/getExtendedResults/?query=резидент%2C+\" великий+камень\"%2c+индустриальный+парк&amp;phrase='&amp;any_of_words=&amp;none_of_words=&amp;group=0&amp;period=period&amp;from_day=01.01.2017&amp;to_day=31.12.2017&amp;sort_by=desc"'>https://www.belta.by/search/getExtendedResults/?query=резидент%2C+\"Великий+камень\"%2C+индустриальный+парк&amp;phrase=&amp;any_of_words=&amp;none_of_words=&amp;group=0&amp;period=period&amp;from_day=01.01.2017&amp;to_day=31.12.2017&amp;sort_by=desc</a>
5	2018	165	<a href="https://www.belta.by/search/getExtendedResults/?query=резидент%2C+\" великий+камень\"%2c+индустриальный+парк&amp;phrase='&amp;any_of_words=&amp;none_of_words=&amp;group=0&amp;period=period&amp;from_day=01.01.2018&amp;to_day=31.12.2018&amp;sort_by=desc"'>https://www.belta.by/search/getExtendedResults/?query=резидент%2C+\"Великий+камень\"%2C+индустриальный+парк&amp;phrase=&amp;any_of_words=&amp;none_of_words=&amp;group=0&amp;period=period&amp;from_day=01.01.2018&amp;to_day=31.12.2018&amp;sort_by=desc</a>
6	2019	210	<a href="https://www.belta.by/search/getExtendedResults/?query=резидент%2C+\" великий+камень\"%2c+индустриальный+парк&amp;phrase='&amp;any_of_words=&amp;none_of_words=&amp;group=0&amp;period=period&amp;from_day=01.01.2019&amp;to_day=31.12.2019&amp;sort_by=desc"'>https://www.belta.by/search/getExtendedResults/?query=резидент%2C+\"Великий+камень\"%2C+индустриальный+парк&amp;phrase=&amp;any_of_words=&amp;none_of_words=&amp;group=0&amp;period=period&amp;from_day=01.01.2019&amp;to_day=31.12.2019&amp;sort_by=desc</a>
7	2020	117	<a href="https://www.belta.by/search/getExtendedResults/?query=резидент%2C+\" великий+камень\"%2c+индустриальный+парк&amp;phrase='&amp;any_of_words=&amp;none_of_words=&amp;group=0&amp;period=period&amp;from_day=01.01.2020&amp;to_day=31.12.2020&amp;sort_by=desc"'>https://www.belta.by/search/getExtendedResults/?query=резидент%2C+\"Великий+камень\"%2C+индустриальный+парк&amp;phrase=&amp;any_of_words=&amp;none_of_words=&amp;group=0&amp;period=period&amp;from_day=01.01.2020&amp;to_day=31.12.2020&amp;sort_by=desc</a>
8	2021	135	<a href="https://www.belta.by/search/getExtendedResults/?query=резидент%2C+\" великий+камень\"%2c+индустриальный+парк&amp;phrase='&amp;any_of_words=&amp;none_of_words=&amp;group=0&amp;period=period&amp;from_day=01.01.2021&amp;to_day=31.12.2021&amp;sort_by=desc"'>https://www.belta.by/search/getExtendedResults/?query=резидент%2C+\"Великий+камень\"%2C+индустриальный+парк&amp;phrase=&amp;any_of_words=&amp;none_of_words=&amp;group=0&amp;period=period&amp;from_day=01.01.2021&amp;to_day=31.12.2021&amp;sort_by=desc</a>
9	2022	126	<a href="https://www.belta.by/search/getExtendedResults/?query=резидент%2C+\" великий+камень\"%2c+индустриальный+парк&amp;phrase='&amp;any_of_words=&amp;none_of_words=&amp;group=0&amp;period=period&amp;from_day=01.01.2022&amp;to_day=08.12.2022&amp;sort_by=desc"'>https://www.belta.by/search/getExtendedResults/?query=резидент%2C+\"Великий+камень\"%2C+индустриальный+парк&amp;phrase=&amp;any_of_words=&amp;none_of_words=&amp;group=0&amp;period=period&amp;from_day=01.01.2022&amp;to_day=08.12.2022&amp;sort_by=desc</a>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych portalu internetowego www.belta.by.

Powyższe dane mogą posłużyć za ilustrację realnego nasilenia prac inwestycyjnych i budowlanych w Parku i ich znaczenia propagandowego dla reżimu autorytarnego Republiki Białoruś. Największa liczba wiadomości przypadła na rok 2019 – w tym okresie realizowano szereg inwestycji, o czym świadczy największa wielkość BIZ w Parku (zob. tabelę 30). W 2020 roku pojawiło się najmniej wiadomości, co prawdopodobnie jest związane z kryzysem wewnętrznym na Białorusi oraz pandemią COVID-19. Wymiar propagandowy

stanowi podstawowy element większości zbadanych wiadomości. Oto przykładowe sposoby informowania o działalności Parku:

- Pozytywna dynamika wskaźników Parku, w tym zwiększenie ogólnej liczby rezydentów, wchodzenie do projektu nowego rezydenta i inne;
- Udział przedstawicieli Parku na wydarzeniach międzynarodowych;
- Podpisanie porozumień o współpracy między strukturami zarządzającymi Parkiem a białoruskimi jednostkami administracyjnymi, firmami marketingowymi, bankami itp.;
- Informowanie o spotkaniach dyplomatów białoruskich i chińskich na różnych poziomach, m.in. posiedzenia komisji Białorusko-Chińskiego Międzyrządowego Komitetu ds. Współpracy Międzyrządowej i inne;
- Rozwój współpracy białorusko-chińskiej w ramach Inicjatywy Pasa i Szlaku, a także strategicznego projektu PPWK i jego ambitne plany rozwoju na przyszłość.

Kolejna część składowa kampanii propagandowej na temat Parku polega na informowaniu opinii publicznej o atrakcyjności biznes-klimatu w Chińsko-Białoruskim Parku Przemysłowym. Mają to potwierdzać nominacje oraz nagrody dla Parku i jego sponsorów na różnych forach międzynarodowych<sup>711</sup>. Każde odznaczenie jest powodem wzmożenia i nadzwyczajnej aktywności mediów państwowych. Najwięcej takich wyróżnień przypadło na lata 2019–2020, wśród których odnotować warto następujące:

- Nagroda New Silk Road Finance Awards 2019 ustanowiona przez czasopismo „Asiamoney”. Park stał się zwycięzcą w nominacji Najlepszy projekt inicjatywy Pasa i Szlaku w Europie Centralnej i Wschodniej (Singapur 2019);
- Uznanie Parku za najszybciej rozwijającą się specjalną strefę ekonomiczną na świecie przez pozarządową Światową Federację Wolnych i Specjalnych Stref Ekonomicznych (FEMOZA) (Genewa 2019);
- Dwa wyróżnienia w rankingu fDi’s Global Free Zones of the Year 2019, ustanowionym przez „Financial Times” (London, 2019)<sup>712</sup>. Międzynarodowi eksperci w nominacji Trade Facilitation uznali Park za strefę ułatwiająca handel

---

<sup>711</sup> *Индустриальный парк „Великий камень”*, <https://www.belarus.by/ru/business/business-environment/industrial-park-great-stone>, data dostępu: 15.03.2023.

<sup>712</sup> *fDi’s Global Free Zones of the Year 2019 – the winners*, <https://www.fdiintelligence.com/content/analysis/fdis-global-free-zones-of-the-year-2019-the-winners-75879>, data dostępu: 01.11.2022.

dzięki skutecznie rozwiniętej infrastrukturze celnej. W nominacji Expansion zostały wyróżnione możliwości rozbudowy istniejących zakładów produkcyjnych w Parku.

Na uwagę zasługuje fakt, że głównymi sponsorami i organizatorami tych nagród były w większości chińskie instytucje. W przypadku fDi's Global Free Zones of the Year 2019 nagroda miała charakter czysto komercyjny, a sam Park otrzymał nominację w kategorii „wyróżnienie na zamówienie” (*Bespoke Awards*).

Istotne znaczenie dla zrozumienia charakteru współczesnych stosunków bilateralnych na linii Białoruś–Chiny ma analiza porównawcza pola informacyjnego, w obrębie którego tematem numer jeden jest Park Przemysłowy Wielki Kamień. Chodzi więc o porównanie sposobów przedstawiania sprawy przez białoruskie i chińskie media publiczne. Istnieją w tej kwestii następujące różnice: w białoruskich mediach Park Przemysłowy Wielki Kamień pojawia się jako główny temat wiadomości i materiałów analitycznych. Białoruskie środki masowego przekazu promują wyłącznie pozytywną narrację rozwoju Parku, jego znaczącej roli w kształtowaniu nowych i dość bliskich stosunków sojuszniczych z Chinami. W chińskich mediach z kolei PPWK występuje natomiast jako jeden z elementów przedstawiający ogólny stan rozwoju relacji chińsko-białoruskich; podkreśla się ponadto jego istotne znaczenie dla realizacji projektu Inicjatywy Pasa i Szlaku w Europie Środkowo-Wschodniej. Chińskie media nie stronią się od uwag krytycznych, które dotyczą kwestii zarówno samego rozwoju Parku, jak i problemów wewnętrznych Białorusi, jej roli na arenie międzynarodowej<sup>713</sup>. W przypadku mediów białoruskich o takich przyływach szczerości nie może być mowy. Tym, co jednak łączy oba kanały przekazu, jest ciągłe podkreślanie, że intensywny rozwój Parku stał się możliwy dzięki osobistemu zaangażowaniu Łukaszenki i Xi Jinpinga.

Projekt stworzenia Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień w zamyśle władz białoruskich miał być uwieńczeniem dwudziesto siedmioletniego doświadczenia Białorusi w tworzeniu specjalnych stref ekonomicznych. Połączenie tych

---

<sup>713</sup> 习近平会见白俄罗斯总统卢卡申科, [http://www.xinhuanet.com/politics/leaders/2019-04/25/c\\_1124416932.htm](http://www.xinhuanet.com/politics/leaders/2019-04/25/c_1124416932.htm), data dostępu: 21.11.2022; Zhao Huirong, 中白经贸关系的发展与前景, 2016, <http://www.oymj-oys.org/UploadFile/Issue/twkcsq14.pdf>, data dostępu: 21.11.2022; 萨摩耶云正式入驻中白“巨石”工业园, 掀开数字科技全球化赋能新篇章, 2022, [https://www-sohu-com.translate.googleusercontent.com/translate/a/530501217\\_115865?\\_x\\_tr\\_sl=zh-CN&\\_x\\_tr\\_tl=pl&\\_x\\_tr\\_hl=pl&\\_x\\_tr\\_pto=sc](https://www-sohu-com.translate.googleusercontent.com/translate/a/530501217_115865?_x_tr_sl=zh-CN&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc), data dostępu: 21.11.2022; “巨石”在你身边——中白工业园举办云开放日活动, 2021, <http://www.sasac.gov.cn/n2588025/n2588124/c16938771/content.html>, data dostępu: 21.11.2022.

planów z międzynarodowymi doświadczeniami Chin w transferze wiedzy i innowacji miało zapewnić całemu przedsięwzięciu gwarancję sukcesu. Nie bez podstaw zakładano, że doświadczenia Chińsko-Singapurskiego Przemysłowego Parku Suzhou stworzą fundament pod optymalne funkcjonowanie białorusko-chińskiego obiektu. Rząd Białorusi opracował skomplikowane wielopoziomowe instytucjonalno-prawne warunki pracy oraz zaaplikował rozbudowaną strukturę zarządzania Parkiem w celu jego efektywnego rozwoju. Wbrew jednak zapewnieniom rządu, że Park posiada najkorzystniejszy preferencyjny reżim prawny umożliwiający sprawne prowadzenie działalności gospodarczej w tym regionie Europy Wschodniej, bezpośrednie zagraniczne inwestycje nie napłynęły do PPWK. Dywergencję między rzeczywistością a oczekiwaniami białoruskich władz można wytłumaczyć przeszacowanymi oczekiwaniami, błędnymi kalkulacjami i nierealistycznym założeniem, że rozwój ekonomiczny kraju może iść w parze z usztywnieniem wewnętrznej polityki represyjnej wobec własnego społeczeństwa. Nie bez znaczenia była także bezpodstawna wiara, że strona chińska w swych planach ekspansjonizmu gospodarczego nie uwzględni negatywnych zmian w wizerunku Białorusi w świecie. Sankcje nałożone przez państwa Zachodu przyczyniły się do zamrożenia aktywności w Parku. Z tego powodu przed Białorusią piętrzą się wyzwania związane z tym projektem. Można je wyrazić w kilku punktach.

1. Zadeklarowane przez białoruskie kierownictwo „pośrednictwo” w sprawie realizacji Inicjatywy Pasa i Szlaku w Europie Środkowo-Wschodniej okazało się blefem. Pierwszopoczątkowe zakładane strategiczne kierunki realizacji projektu PPWK w postaci rynków Unii Europejskiej uległy zmianie. Ze względów geopolitycznych, historycznych oraz z powodu warunków realnej konkurencji rynkowej jedynymi możliwymi partnerami handlowymi Białorusi pozostają państwa postsowieckie.
2. Czynniki zewnętrzne w postaci sankcji nałożonych na Białoruś przez państwa Zachodu przyczyniły się do obniżenia inwestycyjnej atrakcyjności państwa, w tym Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień<sup>714</sup>. Sankcje

---

<sup>714</sup> Ciągająca się za powodzenie Łukaszenki sława dyktatora od lat rzucała cień na klimat inwestycji w Białorusi. W 2017 roku wspominał o tym w swojej książce ambasador Białorusi w Chinach, Kirył Rudy: „Tylko zasadnicze odseparowanie działalności Parku od białoruskiego klimatu inwestycyjnego, przy jednoczesnym zachowaniu jego terytorialnej przynależności i niezależności gospodarczej, pozwoli przyciągnąć elitarny międzynarodowe korporacje z nowymi technologiami, w ślad za którymi mogą masowo kroczyć globalny biznes”. Por.: K. Rudy, „Bo tak postanowiliśmy”, op. cyt., s. 219.

uniemożliwiły promocję projektu jako huba redystrybucyjnego chińskich towarów na rynki europejskie.

3. Zmiana sytuacji geostrategicznej Białorusi, częściowa utrata samodzielności politycznej na arenie międzynarodowej, zmusiła władze białoruskie do przemyślenia na nowo statusu Parku – ze specjalnej strefy ekonomicznej na regionalną specjalną strefę ekonomiczną według klasyfikacji EUG. Korzystne geograficzne usytuowanie Parku w pobliżu ważnych obiektów infrastrukturalnych na terytorium Białorusi sprzyjało tej zmianie. Zostały podjęte odpowiednie kroki w kierunku dopasowania białoruskiego ustawodawstwa do prawa Unii Celnej EUG. Bezcolnne rozpowszechnienie produkcji Parku na terytorium EUG stanowi kolejny, choć wymuszony, krok we współpracy chińsko-białoruskiej. Te wszystkie zmiany wywołane są głównie przez agresywną politykę Rosji wobec Ukrainy, a także usztywnienie polityki represyjnej autorytarnego państwa wewnątrz samej Białorusi.
4. Różnica w sposobie funkcjonowania gospodarek Białorusi i Chin to dodatkowa poważna przeszkoda w rozwoju współpracy bilateralnej. Pragmatyzm chiński ściera się w tym wypadku z idealizmem białoruskim. Wolnorynkowość z ręcznym sterowaniem gospodarką. W interesie Chin leżą strukturalne reformy białoruskiej gospodarki i doprowadzenie do jej konwergencji z modelem chińskim<sup>715</sup>. Autorytarny reżim Białorusi jest jednak niechętny tym planom i nie zamierza przeprowadzać reform. W rezultacie następuje konserwacja stanu obecnego, hamująca rozwój współpracy.
5. Wszystkie publicznie dostępne wyniki pracy Parku ujawniają prawdziwe oblicze tak ważnego dla reżimu Łukaszenki przedsięwzięcia. Od momentu powstania projektu nie przynosi on żadnych zysków państwu białoruskiemu (straty netto notowane są w całym okresie jego funkcjonowania, z wyjątkiem 2022 roku; do istotnych problemów zaliczyć należy m.in. negatywne saldo handlowe, zmniejszający się wolumin BIZ i wiele innych);
6. Leżące u podstaw decyzji o powstaniu Parku intencje polityczne władz białoruskich skutkowały licznymi poważnymi komplikacjami w realizacji tego

---

<sup>715</sup> Istnieją liczne prace analityczne oraz naukowe pisane przez chińskich ekspertów, zawierające rekomendacje działań anty kryzysowych, reform strukturalnych dla białoruskiej gospodarki w ramach Inicjatywy Pasa i Szlaku. „W Pekinie pojawiły się również pomysły stworzenia w Mińsku specjalnego instytutu mającego doradzać RB w procesie przemian”. Por.: J. Jakubowski, K. Kłysiński, *Partnerstwo niestrategiczne*, op. cit., s. 17.

ambitnego projektu. Pewną negatywną rolę odegrał tu także brak doświadczenia w realizacji podobnych projektów międzynarodowych po stronie białoruskiej<sup>716</sup>. Wiąże się to bezpośrednio z trudną umiejętnością przyswajania nowej wiedzy i informacji, a także zdolność do ich przetworzenia i zastosowania w Parku.

7. Niski poziom białoruskich ekspertów w dziedzinie zarządzania skutkowało brakiem gotowości strony chińskiej do przekazywania Białorusinom zaawansowanych technologii. Chiny, negatywnie oceniając możliwości ekonomiczne Białorusi i brak woli reform, nie chcą wesprzeć modernizacji jej przestarzałej gospodarki.
8. Duszony sankcjami system bankowy Białorusi oraz inne ograniczenia prawne systemu finansowego nie sprzyjają łatwemu dostępowi rezydentom Parku do kredytów i dodatkowego finansowania. Instytucjom białoruskim brakuje doświadczenia w finansowaniu długoterminowym, a wysokie stopy procentowe i rygorystyczne wymogi dotyczące zabezpieczeń finansowych stanowią poważną barierę dla nowych firm, które potencjalnie mogłyby chcieć zainwestować pieniądze w Parku. Analiza wskaźników statystycznych w okresie badawczym pokazuje, że Chiny nie angażują się na szeroką skalę w bezpośrednie inwestycje na Białorusi. Zastępują je kredytami, za które odpowiedzialność i tak ponosi głównie rząd Łukaszenki. Są to bowiem kredyty powiązane, tzn. można je wykorzystać wyłącznie do zakupu chińskich towarów i finansowania projektów tylko z udziałem Chin.

Mimo tych wszystkich zarysowanych wyżej kontrowersji kierownictwo ChRL nadaje utworzeniu Chińsko-Białoruskiemu Parku Przemysłowemu Wielki Kamień duże znaczenie. Jest on uwzględniany we wszystkich chińskich dokumentach dotyczących Inicjatywy Pasa i Szlaku. Wysoko ocenia się ten projekt także na poziomie oficjalnej retoryki kierownictwa

---

<sup>716</sup> Sygnały niezadowolenia z chińskiej strony są regularnie odbierane stroną białoruską. „A. Łukaszenka jednak reagował na krytykę w latach 2016-2017 w sprawie istnienia problemów w realizacji wspólnych projektów przemysłowych z Chinami tłumacząc się opieszałością rządu i białoruskich przedsiębiorstw”. Por. A.B. Тихомиров, *Китай как приоритет внешней политики Республики Беларусь (1992–2019 гг.)*, Актуальные проблемы международных отношений и глобального развития: сборник научных статей. Минск № 7, 2019, s. 71–89. [https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/237202/1/tihomirov\\_2019\\_Actual\\_prob IR\\_V7.pdf](https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/237202/1/tihomirov_2019_Actual_prob IR_V7.pdf), data dostępu: 21.12.2022.

ChRL<sup>717</sup>. Istotą tego rozdźwięku między deklaracją a czynem jest jednak chiński pragmatyzm. Napięta sytuacja wewnętrzna na Białorusi i jej geopolityczne kłopoty są przez Chińczyków dostrzegane, co ostatecznie może doprowadzić do stagnacji projektu PPWK, a nawet do całkowitego jego załamania.

---

<sup>717</sup> — 心想着中国！俄罗斯的兄弟国白俄罗斯，为何与中国亲近？，[https://new-qq-com.translate.google/omn/20210210/20210210A05KFO00.html?\\_x\\_tr\\_sl=zh-CN&\\_x\\_tr\\_tl=pl&\\_x\\_tr\\_hl=pl&\\_x\\_tr\\_pto=sc](https://new.qq.com.translate.google/omn/20210210/20210210A05KFO00.html?_x_tr_sl=zh-CN&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc), data dostępu: 21.12.2022.



## Zakończenie

Polityka zagraniczna współczesnej ChRL coraz rzadziej odwołuje się do ideologii komunistycznej, a coraz częściej odzywają się w niej imperialne tradycje Chin, nawiązujące nie tylko do imperialnej ideologii, ale także kultury. Znani amerykańscy naukowcy, Lucien Pye i Richard Solomon, sformułowali kilka podstawowych zasad, którymi posługują się współcześni Chińczycy. Dotyczą one wewnętrznej i zewnętrznej kultury politycznej:

- Po pierwsze, Chiny zawsze dążą do ustalenia reguł gry w stosunkach międzynarodowych. Analiza polityki zagranicznej Chin w Europie Środkowo-Wschodniej ujawnia zależności pomiędzy wzrostem chińskiej potęgi gospodarczej a wzrostem demonstracji swojej siły w celu przebiegu gry według własnych zasad.
- Po drugie, jedna z podstawowych reguł charakteryzujących chiński globalizm polega na tym, że gdy tylko potęga państwa wzrasta, musi nastąpić ekspansja ekonomiczno-polityczna na inne kraje, narody i terytoria. To dla nich naturalna kolej rzeczy.
- Po trzecie, dziś, pod wodzą Xi Jinpinga, globalna strategia chińskiej polityki zagranicznej realizuje się za pośrednictwem Inicjatywy Pasa i Szlaku, będącej logiczną kontynuacją tradycyjnej polityki Imperium Chińskiego. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne, lokowane w ramach Inicjatywy Pasa i Szlaku w państwach Ameryki Łacińskiej, Afryki, Południowo-Wschodniej Azji, Europy Środkowo-Wschodniej i innych regionów świata, to niejako klucz dostępu do zasobów materialnych państw, a także sposób na wpływanie na ich politykę wewnętrzną i zagraniczną. Chiny są zainteresowane zachowaniem obecnego ładu międzynarodowego, ponieważ zawdzięczają mu osiągnięcie gospodarczego oraz finansowego rozkwitu<sup>718</sup>.

Przeprowadzone badania zaprezentowane na kartach niniejszej rozprawy potwierdzają wiarygodność i aktualność sformułowanych na wstępie podstawowych hipotez. Zweryfikujmy każdą z nich kolejno.

H1: Dzisiejsza polityka geostrategiczna Chin, wdrożenie Inicjatywy Pasa i Szlaku na terenie Białorusi, uwzględni przede wszystkim chińskie interesy

---

<sup>718</sup> Więcej na ten temat zob.: E. Haliżak, *Stosunki USA-Chiny: falsyfikacja hipotezy „pułapki Tukidydesa”*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” nr 4, 2016.

globalistyczne, a białoruskie interesy narodowe odgrywają w tej polityce rolę marginalną.

Aktywne polityczne wsparcie Łukaszenki dla udziału Białorusi w Inicjatywie Pasa i Szlaku nie doprowadziło do ostatecznego sukcesu polityki wielowektorowości, polegającej na stosunkowo umiejętnym lawirowaniu między głównymi graczami w regionie, czyli Rosją, Unią Europejską oraz Chinami. Z powodu sankcji Białoruś nie jest w stanie występować jako brama do Europy, dlatego realizacja Inicjatywy Pasu i Szlaku na jej terenie została wstrzymana. Stan wzajemnych stosunków chińsko-białoruskich można scharakteryzować w kategoriach rozbudowanej współpracy politycznej, przy jednoczesnej stagnacji w kwestiach gospodarczo-inwestycyjnych. Zapowiedzi i nadzieje na miliardowe inwestycje chińskie wynikające z dokumentów oficjalnych podpisanych podczas wizyty Xi Jinpinga na Białoruś w 2015 roku nie znalazły potwierdzenia w rzeczywistości<sup>719</sup>. Efekty współpracy Chin z państwami EŚW w ramach realizacji formatu „16/17+” są minimalne, a deklaracje władz białoruskich „np. zwiększenia importu z EŚ – są mało wiarygodne i odbierane przede wszystkim jako dążenie do realizacji interesów Chin”<sup>720</sup>. Istnieje wielkie prawdopodobieństwo, że szeroko rozpropagowane wyniki oficjalnej wizyty A. Łukaszenki do Chińskiej Republiki Ludowej w lutym – marcu 2023 roku będą miały podobny charakter<sup>721</sup>. Zgoda władz chińskich na poszerzenie współpracy świadczy jedynie, że chińska strona docenia białoruskie wsparcie własnych geopolitycznych interesów na arenie międzynarodowej. Wówczas rola A. Łukaszenki i Białorusi jako lobbysty chińskich

---

<sup>719</sup> W dniach 10–11 maja 2015 roku w Mińsku przebywał Przewodniczący ChRL Xi Jinping. 11 maja 2015 minister gospodarki Republiki Białoruś Władimir Zinowski, podsumowując wyniki białorusko-chińskiego Forum Biznesowego, oświadczył, że Chiny udzielą Białorusi pożyczki na łączną kwotę 7 mld USD. W 2020 roku Łukaszenka przyznał, że jak do tej pory otrzymano mniej niż jedną trzecią tej kwoty. Warto dodać, że warunkiem udzielenia pożyczek było zobowiązanie do zakupu chińskiego sprzętu przemysłowego i opłacenie pracy chińskich specjalistów. Oprócz tego zauważono, że chińskie technologie często zanieczyszczały środowisko. Kryczew (obwód Mohylewski) i Swietłogorsk (obwód Homelski), gdzie fabryki cementu i celulozy zostały „zmodernizowane” za pomocą odpowiednio chińskiego sprzętu przemysłowego, oraz Brześć (obwód Brestki), gdzie zbudowano fabrykę akumulatorów – stały się strefami katastrofy ekologicznej. Por.: *Кумаў выдзеліт Беларусі болей \$7 млрд крэдытов*, <https://www.belta.by/economics/view/kitaj-vydelit-belarusi-bolee-7-mlrd-kreditov-2613-2015>, data dostępu: 15.03.2023.

<sup>720</sup> M. Przychodniak, *Inicjatywa 16+1 i wyzwania dla współpracy Chin z Europą Środkowo-Wschodnią*, „Biuletyn PISM” nr 121, 2017, s. 1-2.

<sup>721</sup> W trakcie oficjalnej wizyty Łukaszenki w Chinach w dniach 28 lutego – 2 marca 2023 roku zawarto 27 umów międzyrządowych, międzyresortowych i międzyregionalnych w zakresie inwestycji, dostaw żywności, budownictwa, opieki zdrowotnej, nauki i technologii, środków masowego przekazu itd. Zawarto również około 8 umów handlowych w sferach przemysłowej i rolno-spożywczej. Strona białoruska poinformowała o łącznej wartości podpisanych porozumień na ok. 3,5 mld USD. *Беларусь и Китай в ходе госвизита Лукашенко заключили почти четыре десятка соглашений и контрактов на \$3,5 млрд*, <https://www.belta.by/economics/view/belarus-i-kitaj-v-hode-gosvizita-lukashenko-zakljuchili-pochti-chetyre-desjatka-soglashenij-i-553244-2023>, data dostępu: 15.03.2023.

interesów w międzynarodowych organizacjach, takich jak Szanghajska Organizacja Współpracy<sup>722</sup>, Organizacja Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym czy Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej wzrasta.

H2: Struktura i poziom chińskich inwestycji zagranicznych w Republice Białoruś ma marginalny wpływ na stan białoruskiej gospodarki, która obecnie boryka się z kryzysem.

Sankcje nałożone na białoruski reżim przez UE i USA z powodu poparcia dla Rosji w wojnie z Ukrainą zmusiły Chiny do częściowego zamrożenia Inicjatywy Pasa i Szlaku na terenie Białorusi. Pozycja państwa w polityce powiązanej z tym projektem w ostatnich latach straciła na znaczeniu. Chińczycy w żaden sposób nie uwzględniają zapotrzebowania Białorusi w pozyskiwaniu technologii niezbędnych do modernizacji przestarzałego przemysłu. ChRL nie jest ponadto zainteresowana bezpośrednim wsparciem wojskowo-politycznym dla agresorów i adresatów napaści. Białoruś nie jest w stanie zaoferować Chinom stabilności i bezpieczeństwa szlaków tranzytowych w ramach Inicjatywy Pasa i Szlaku. Jak do tej pory Pekin w każdej praktycznej interakcji z Mińskiem uwzględnia reakcję UE i USA i prawdopodobnie nadal podtrzyma ten sposób prowadzenia polityki, zwłaszcza z Białorusią.

H3: Polityka zagraniczna Republiki Białoruś wobec Chińskiej Republiki Ludowej wykorzystywana jest przede wszystkim w celu poprawy wizerunku władzy i ma charakter propagandowy.

Izolacja międzynarodowa, nałożone na Białoruś sankcje oraz całkowite uzależnienie Łukaszenki od polityki Rosji spowodowały, że relacje białorusko-chińskie stały się ostatnią szansą na zademonstrowanie podmiotowości na arenie międzynarodowej. Ostentacyjne eksponowanie w mediach publicznych przebiegu realizacji projektu PPWK w kontekście szerszych relacji bilateralnych z Chinami ma służyć przekonaniu społeczeństwa o rzekomym sukcesie wizerunkowym Łukaszenki, który wymazałby ze społecznej pamięci trudne relacje z Zachodem i stałby się namiastką funkcjonowania w światowej polityce. Obecność Chin na Białorusi jest z tego powodu szeroko wykorzystywana przez rząd Łukaszenki – zarówno w polityce wewnętrznej, jak i zagranicznej. Wypowiedzi dyktatora o strategicznym partnerstwie z Chinami, wielkich sukcesach w rozwoju współpracy handlowej i gospodarczej z odległymi Indiami, Iranem i Wietnamem były jednak przede wszystkim propagandą. Głównymi

---

<sup>722</sup> W 2023 roku Białoruś powinna zostać pełnoprawnym członkiem Szanghajskiej Organizacji Współpracy.

partnerami handlowymi Białorusi pozostają państwa Zachodu i Rosja<sup>723</sup>, nawet po masowych protestach w 2020 roku.

H4: Kryzys polityczno-gospodarczy na Białorusi 2020 roku oraz rosyjska inwazja na Ukrainę mają kluczowe znaczenie dla obniżenia poziomu chińskich inwestycji na Białorusi i praktycznego zamrożenia rozwoju Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień.

Przed rokiem 2020 ChRL była dla Mińska przeciwwagą dla wpływów Rosji, zwłaszcza na tle napiętych negocjacji w sprawie pogłębienia integracji w ramach Państwa Związkowego. W podobny sposób Łukaszenka dopatrywał się w rozwoju stosunków wzajemnych z Chinami jako przeciwwagę dla poszerzenia współpracy z demokratycznym Zachodem, który nie bez podstaw dążył do demokratyzacji Białorusi – inicjując współpracę międzypaństwową na poziomie gospodarczym i politycznym. Mimo to państwa Zachodu nieuchronnie przegrywały z Chińską Republiką Ludową walkę o wpływy na Białorusi. To Chiny podpisywały duże i lukratywne umowy z białoruskim rządem, bo nie uzależniały swoich inwestycji od przestrzegania zasad demokracji, stworzenia niezależnego systemu prawnego czy poszanowania praw człowieka na Białorusi. Dla dyplomatów i biznesmenów chińskich czynniki te odgrywały drugorzędną rolę. A same układy z autorytarnym przywódcą i podporządkowanymi mu urzędnikami wydawały się nawet korzystne. W zamian białoruski rząd gwarantował szybkie i łatwe załatwianie chińskich interesów, bez „ingerencji” ze strony lokalnej opozycji, przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego czy działaczy na rzecz ochrony środowiska. Mimo to po roku 2020 Białoruś znalazła się w niesprzyjających rozwojowi inwestycji warunkach. Wprowadzenie sankcji, odpływ inwestorów, rozerwanie łańcuchów dostaw i technologii z państw zachodnich wyraźnie zniechęciło chińskie władze i środowisko biznesowe do inwestowania na Białorusi. Współpraca z Chinami załamała się, zeszła do poziomu czysto propagandowego. W białoruskich rządowych środkach masowego przekazu i oficjalnych dokumentach Chiny nadal przedstawiane jako kluczowego i strategicznego partnera, który sam jest w stanie zastąpić zamknięte rynki zachodnie. Jest to jednak tylko propaganda. Prawdopodobnie, że Pekin uważa Białoruś tylko za sytuacyjnego partnera w regionie.

---

<sup>723</sup> *Внешняя торговля Республики Беларусь 2022*, Статистический сборник, Министерство статистики и анализа Республики Беларусь, Минск 2022.

Chiny są dziś głównym sojusznikiem Rosji Putina, a nie Białorusi. Popierają Moskwę zarówno politycznie, jak i ekonomicznie. Łączy ich wspólnota interesów geostrategicznych. Białoruś jest w tej układance jedynie państwem podległym Rosji, całkowicie od niej zależnym, nieprowadząca samodzielnej politykę zagraniczną. Obecny rozwój wydarzeń na terenie Europy Wschodniej nie wskazuje na to, aby sytuacja, w której znalazła się Białoruś, uległa zmianie w najbliższym czasie.

Chiny zajęły w tej chwili pozycję obserwatora, usiłując odgrywać rolę pośrednika w potencjalnych rozmowach pokojowych pomiędzy Ukrainą a Rosją. Chińska delegacja w Organizacji Narodów Zjednoczonych nie popiera otwarcie Rosji, zazwyczaj wstrzymując się od głosu podczas głosowania w Radzie Bezpieczeństwa i w Zgromadzeniu Ogólnym ONZ. Pierwsza rocznica rozpoczęcia wojny była dla nich okazją, by zaproponować 12 punktowy plan uregulowania konfliktu. Zawiera on m.in. punkt dotyczący konieczności poszanowania niepodległości i integralności terytorialnej państw regionu<sup>724</sup>. Możliwe jest, że to jedynie gra pozorów.

Ciche poparcie ChRL dla Rosji i Białorusi pozwala tym krajom częściowo uniknąć najbardziej dotkliwych skutków sankcji ekonomicznych i kontynuować wojnę. Rząd Chin z zainteresowaniem i nieskrywaną sympatią przygląda się planom głębokiej integracji rosyjsko-białoruskiej w przyszłości. Kolejne etapy tej integracji, która w rzeczywistości stanowi proces wchłonięcia Białorusi przez Rosję, są rozpatrywane w Pekinie jako szansa na dalszą realizację Inicjatywy Pasa i Szlaku<sup>725</sup>, ale na zupełnie nowych warunkach. Aktualnie nie zaobserwowano żadnych poważnych przejawów konkurencji na terytorium Białorusi między Rosją a Chinami.

ChRL w stosunkowo małym stopniu obawia się konfliktu otwartego z demokratycznym Zachodem. Chiny nie bez podstaw są przekonane, że zerwanie współpracy gospodarczej z Chinami o wiele bardziej zaszkodzi USA oraz Unii Europejskiej, będących ich głównymi partnerami handlowymi oraz inwestycyjnymi. Dlatego ich dalsza współpraca z Białorusią i Rosją nie jest zagrożona. Wychodzą z założenia, że ostatecznie pragmatyzm zwycięży po obu stronach. Choć warto pamiętać, że przekonanie o pragmatyczności partnera może zostać łatwo zakwestionowane, czego dowodem jest sam udział Białorusi w wojnie na Ukrainie.

---

<sup>724</sup> Zob. 关于政治解决乌克兰危机的中国立场, [https://www.fmprc.gov.cn/web/zyxw/202302/t20230224\\_11030707.shtml](https://www.fmprc.gov.cn/web/zyxw/202302/t20230224_11030707.shtml), data dostępu: 25.02.2023.

<sup>725</sup> Р. Турарбекова, М. Данилович, *Белорусско-китайские отношения. Экспертные оценки*, Friedrich Ebert Stiftung 2020, s. 17, <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/belarus/19850.pdf>, data dostępu: 15.03.2023.

Cała ta sytuacja okazała się toksyczna również dla inwestycji i biznesu z Chińskiej Republiki Ludowej. Co prawda, oficjalnie Białoruś nie prowadzi wojny przeciwko Ukrainie, ale praktycznie nieograniczone poparcie dla armii rosyjskiej, a także użyczenie własnego terytorium do przeprowadzenia inwazji oraz późniejszych terrorystycznych ataków rakietowych, sprawiły, że rząd Łukaszenki jest równie odpowiedzialny za agresję, co Putin. Dość zresztą powiedzieć, że wojna doprowadziła do prawie całkowitej utraty suwerenności przez Białoruś, a także do przekazania najważniejszych funkcji państwowych dotyczących obronności kraju w ręce Moskwy.

Autorytarne rządy Łukaszenki trwają już blisko trzydziestu lat. Można założyć, że porażka Rosji na Ukrainie będzie oznaczać także kres rządów dyktatury na Białorusi i otwarcie drogi ku wolnym i uczciwym wyborom, które umożliwią przyłączenie państwa białoruskiego do demokratycznego świata<sup>726</sup>. Mimo wszystko niewiarygodna wytrzymałość tego reżimu, jego propaganda i powszechne zakłamanie wciąż stwarza pewne obawy co do dalszego losu narodu białoruskiego. Istnieją także inne opinie mówiące, że przegrana i rozpad Rosji będzie oznaczał wkroczenie do Białorusi innych podmiotów geopolitycznych, przede wszystkim Chin<sup>727</sup>. Istnieje prawdopodobieństwo realiów tego scenariusza.

Należy pamiętać, że historia zna przypadki autorytarnych reżimów, które wykazywały niezwykłą odporność i trwałość, a nawet skrajna izolacja takiego bytu państwowego nie doprowadzała do jego upadku (*vide*: Koreańska Republika Ludowo-Demokratyczna czy Republika Kuby). Izolacja ma swoje słabe strony: odbywa się bowiem przeważnie kosztem zniewolenia ludności, sprowadzenia obywateli państwa do roli milczących niewolników. Współczesna polityka wewnętrzna reżimu Łukaszenki jest bezpośrednio ukierunkowana na likwidację społeczeństwa obywatelskiego oraz tłumienie działalności wszelkich instytucji demokratycznych. W rezultacie zaś chodzi o zbudowanie nowego autorytarnego systemu wykluczającego wszelkie odstępstwa od polityki i ideologii państwa. Jedyne sposoby skutecznego przeciwdziałania dalszemu rozwojowi sytuacji to zrozumienie, zwłaszcza przez państwa Zachodu, że reżim Łukaszenki należy traktować na równi z prowadzącym wojnę na Ukrainie reżimem Putina.

Praca nad rozprawą została zakończona w styczniu 2023 roku. Autorka zdaje sobie sprawę z dynamiki zmian zachodzących w Europie Środkowo-Wschodniej. Sytuacja jest

---

<sup>726</sup> L. Fix, M. Kimmage, *Putin's Last Stand. The Promise and Peril of Russian Defeat*, „Foreign Affairs” z dnia 20.12.2022 (styczeń/luty 2023), <https://www.foreignaffairs.com/russian-federation/putin-last-stand-russia-defeat>, data dostępu 05.02.2023.

<sup>727</sup> Tamże.

dynamiczna, zmienia się z tygodnia na tydzień. Dlatego niektóre dane i informacje zawarte w niniejszej pracy mogły już ulec zmianie i stać się nieaktualne. Każda jednak zmiana otwiera nowe perspektywy, a także wpływa na jakość wielu czynników determinujących politykę zagraniczną Republiki Białoruś. W każdym razie utrwalono w tej rozprawie pewien moment historyczny, który – mam nadzieję – poszerzy możliwą perspektywę badawczą i zachęci innych naukowców do kontynuowania badań związanych z poruszoną tematyką i do dalszych ich aktualizacji.

## **Bibliografia**

### **1. Akty prawa międzynarodowego**

*Договор о Дружбе и Сотрудничестве Между Республикой Беларусь и Китайской Народной Республикой* от 28.10.2015, <http://www.pravo.by/document/?guid=12551&p0=I01500037&p1=1>.

*Договор о создании Союзного государства*, <https://soyuz.by/dogovor-o-sozdanii-soyuznogo-gosudarstva>.

*Пагадненне паміж Міністэрствам Эканомікі Рэспублікі Беларусь і Дзяржаўным камітэтам планавання і развіцця Кітайскай Народнай Рэспублікі аб супрацоўніцтве*, уступіла ў сілу 25 лістапада 1999 г., <https://pravo.kulichki.com/zak/megd/meg01687.htm>.

*Протокол о намерениях по сотрудничеству между Канцелярией КНР по распространению китайского языка за рубежом и Белорусским государственным университетом будет подписан 21 июня*, в БГУ, <https://bsu.by/news/17303-d>.

*Рамочное соглашение между правительством Республики Беларусь и правительством Китайской Народной Республики о предоставлении льготного кредита Китайской Народной Республикой Республике Беларусь*, [http://www.belaruschina.by/ru/belarus\\_china/legal.html](http://www.belaruschina.by/ru/belarus_china/legal.html).

*Соглашение между Республикой Беларусь и Китайской Народной Республикой об установлении дипломатических отношений* от 20.01.1992, <https://pravo.by>.

*Соглашение между Правительством Республики Беларусь и Правительством Китайской Народной Республики о создании Белорусско-Китайского межправительственного комитета по сотрудничеству*. Вступило в силу 4 сентября 2014 года, <https://pravo.by/document/?guid=12551&p0=I01400032&p1=1>.

*Сумесная дэкларацыя аб далейшым развіцці і паглыбленні супрацоўніцтва паміж Рэспублікай Беларусь і Кітайскай Народнай Рэспублікай* ад 17.01.1995.

*Совместное белорусско-китайское заявление об укреплении всестороннего сотрудничества в XXI-ом веке* от 27.07.2000.

*Совместная декларация Республики Беларусь и Китайской Народной Республики* от 23.04.2001.



*Совместная декларация Республики Беларусь и Китайской Народной Республики*  
05.12.2005, [http://www.belaruschina.by/ru/belarus\\_china/declaration.html](http://www.belaruschina.by/ru/belarus_china/declaration.html).

*Совместная декларация Республики Беларусь и Китайской Народной Республики об*  
*установлении всестороннего стратегического партнерства* от 16.07.2013.

*Совместная декларация Республики Беларусь и Китайской Народной Республики о*  
*дальнейшем развитии и углублении всестороннего стратегического*  
*партнерства* от 10.05.2015.

*Совместная декларация Республики Беларусь и Китайской Народной Республики об*  
*установлении отношений доверительного всестороннего стратегического*  
*партнерства и взаимовыгодного сотрудничества* от 29.09.2016.

*Соглашение между Правительством Республики Беларусь и Правительством*  
*Китайской Народной Республики о технико-экономическом сотрудничестве.*

*Соглашение о сотрудничестве по созданию Китайско-белорусского индустриального*  
*парка на территории Республики Беларусь между Министерством экономики*  
*Республики Беларусь и «Китайской корпорацией инжиниринга САМС*  
*(SAMCE)»* от 11 октября 2010 г.

*Соглашение между Правительством Республики Беларусь и Правительством*  
*Китайской Народной Республики о совместном развитии Китайско-*  
*белорусского индустриального парка* от 18.09.2011 г. (ратифицировано обеими  
странами и вступило в силу 30.01.2012, [https://industrialpark.by/upload/iblock/  
c8c/c8c947cb0f7faed6ca1c3a4a39afb21c.pdf](https://industrialpark.by/upload/iblock/c8c/c8c947cb0f7faed6ca1c3a4a39afb21c.pdf)).

## **2. Akty prawa krajowego**

### **W języku polskim:**

Ustawa z dnia 20 października 1994 r. O specjalnych strefach ekonomicznych (Dz. U. z 2007  
r. Nr 42, poz. 274 i z 2008 r. Nr 118, poz. 746), <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzuziennik-ustaw/specjalne-strefy-ekonomiczne-16796304>.

### **W języku rosyjskim:**

*Закон Республики Беларусь от 7 декабря 1998 г. № 213-3 О свободных экономических*  
*зонах*, Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь,  
<https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=h19800213>.

*Закон Республики Беларусь от 14 мая 2005 г. № 60-3 Об основных направлениях внутренней и внешней политики Республики Беларусь*, Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=h10500060>.

*Закон Республики Беларусь от 16 декабря 2019 г. № 269-3 О республиканском бюджете на 2020 год*, Министерство Финансов Республики Беларусь, [https://www.minfin.gov.by/upload/bp/act/zakon\\_161219\\_269z.pdf](https://www.minfin.gov.by/upload/bp/act/zakon_161219_269z.pdf).

*Закон Республики Беларусь от 29 декабря 2020 г. № 72-3 Об изменении Налогового кодекса Республики Беларусь*, Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь, <https://pravo.by/document/?guid=12551&p0=H12000072&pl=1&p5=0>.

### **3. Dekrety Prezydenta Białorusi**

*Директива Президента Республики Беларусь от 31 августа 2015 г. № 5 О развитии двусторонних отношений Республики Беларусь с Китайской Народной Республикой*, Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь, [http://president.gov.by/ru/official\\_documents\\_ru/view/direktiva-5-ot31-avgusta-2015-g-12059](http://president.gov.by/ru/official_documents_ru/view/direktiva-5-ot31-avgusta-2015-g-12059).

*Директива Президента Республики Беларусь от 3 декабря 2021 г. № 9 О развитии двусторонних отношений Республики Беларусь с Китайской Народной Республикой*, <https://president.gov.by/ru/documents/direktiva-no-9-ot-3-dekabrya-2021-g>.

*Указ Президента Республики Беларусь от 5 июня 2012 г. № 253 О создании Китайско-Белорусского индустриального парка «Великий камень»*, Национальный центр правовой информации Республики Беларусь, 2003–2022, <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=p31200253>.

*Указ Президента Республики Беларусь от 31 января 2013 г. № 47*, [https://etalonline.by/document/?regnum=p31200253&q\\_id=6035826](https://etalonline.by/document/?regnum=p31200253&q_id=6035826).

*Указ Президента Республики Беларусь от 13 июня 2013 г. № 268*, [https://etalonline.by/document/?regnum=p31200253&q\\_id=6035826](https://etalonline.by/document/?regnum=p31200253&q_id=6035826).

*Указ Президента Республики Беларусь от 30.06.2014 №326 (ред. От 03.05.2016) О деятельности Китайско-Белорусского индустриального парка*

*«Индустриальный парк «Великий камень»», Национальный интернет портал Республики Беларусь, <https://etalonline.by/document/?regnum=P31400326>.*

*Указ Президента Республики Беларусь от 12 мая 2017 г. № 166 О совершенствовании специального правового режима Китайско-Белорусского индустриального парка «Великий камень», <https://pravo.by/document/?guid=12551&p0=P31700166&p1=1>.*

*Указ Президента Республики Беларусь от 22 декабря 2018 г. № 490, [https://etalonline.by/document/?regnum=p31200253&q\\_id=6035826](https://etalonline.by/document/?regnum=p31200253&q_id=6035826).*

*Указ Президента Республики Беларусь от 29 апреля 2021 г. № 165 О проектировании скоростного пассажирского железнодорожного сообщения, <https://pravo.by/document/?guid=12551&p0=P32100165&p1=1&p5=0>.*

*Указ Президента Республики Беларусь от 11 июня 2021 г. № 215 Об изменении указов Президента Республики Беларусь, <https://president.gov.by/ru/documents/ukaz-no-215-ot-11-iyunya-2021-g>.*

#### **4. Akty prawne niższego rządu**

*Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 21 мая 2009 г. № 657 Об утверждении положений о свободных экономических зонах и внесении изменений и дополнений в постановления Совета Министров Республики Беларусь (признании отдельных из них либо их положений утратившими силу) по вопросам деятельности свободных экономических зон, <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=C20900657>.*

*Постановление Совета Министров Республики Беларусь 5 июля 2012 г. n 622 об утверждении программы развития промышленного комплекса Республики Беларусь на период до 2020 года, <http://research.bsu.by/wp-content/uploads/2014/10/postanovlenie-sm-622-5.07.2012-red-30.06.2014.pdf>.*

*Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 16 августа 2012 г. № 756 «О некоторых вопросах Китайско-Белорусского индустриального парка», утвердившее положение об индустриальном парке и устав его администрации.*

#### **5. Programy**

*Program działań do Traktatu „O Ustanowieniu Państwa Związkowego”, Znaczenie Państwa Związkowego w polityce zagranicznej Republiki Białoruś, A. Tichomirow,*

Міжнародowy okrągły stół „Stosunki białorusko-rosyjskie na obecnym etapie: stan i perspektywy rozwoju”, Mińsk, 25 X 2018.

**W języku rosyjskim:**

*Концепция национальной безопасности Республики Беларусь*, zatwierdzona Dekretem Prezydenta Republiki Białoruś z dnia 9 listopada 2010 r. №575, Министерство обороны Республики Беларусь, <https://mchs.gov.by/kontsepsiya-natsionalnoy-bezopasnosti-respubliki-belarus>.

*Национальная стратегия устойчивого социальноэкономического развития Республики Беларусь на период до 2030 года*, <https://economy.gov.by/uploads/files/NSUR2030/Natsionalnaja-strategija-ustojchivogo-sotsialno-ekonomicheskogo-razvitija-Respubliki-Belarus-na-period-do-2030-goda.pdf>.

*Программа социально-экономического развития Беларуси на 2021-2025 годы*, <https://president.gov.by/bucket/assets/uploads/documents/2021/292uk.pdf>.

*Послание Президента Республики Беларусь А.Г. Лукашенко белорусскому народу и Национальному собранию Республики Беларусь. Послание Президента Республики Беларусь от 28 января 2022 г.*, Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь, <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=P022p0001>.

*Послание Президента Республики Беларусь А.Г. Лукашенко белорусскому народу и Национальному собранию Республики Беларусь от 4 августа 2020 г.*, <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=P020p0001>.

*Послание Президента Республики Беларусь А.Г. Лукашенко белорусскому народу и Национальному собранию Республики Беларусь от 19 апреля 2019 г.*, <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=P019p0001>.

*Послание Президента Республики Беларусь А.Г. Лукашенко белорусскому народу и Национальному собранию Республики Беларусь от 24 апреля 2018 г.*, <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=P018p0001>.

*Послание Президента Республики Беларусь А.Г. Лукашенко белорусскому народу и Национальному собранию Республики Беларусь от 21 апреля 2017 г.*, <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=P017p0001>.

*Послание Президента Республики Беларусь А.Г. Лукашенко белорусскому народу и Национальному собранию Республики Беларусь „От уверенного старта – к успеху нового пятилетия” от 21 апреля 2016 г.*, <https://pravo.by/document/?guid=>

3871&p0=P016p0001.

*Послание Президента Республики Беларусь А.Г. Лукашенко белорусскому народу и Национальному собранию Республики Беларусь "Мир и развитие" от 29 апреля 2015 г., <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=P015p0001>.*

*Послание Президента Республики Беларусь А.Г. Лукашенко белорусскому народу и Национальному собранию Республики Беларусь "Сильная экономика и честная власть - фундамент независимости страны и процветания нации" от 22 апреля 2014 г., <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=P014p0001>.*

*Послание Президента Республики Беларусь А.Г. Лукашенко белорусскому народу и Национальному собранию Республики Беларусь "Обновление страны - путь к успеху и процветанию" от 19 апреля 2013 г., <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=P013p0001>.*

*Послание Президента Республики Беларусь А.Г. Лукашенко белорусскому народу и Национальному собранию Республики Беларусь "Белорусский путь: патриотизм, интеллект, прогресс" от 8 мая 2012 г., <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=P012p0001>.*

*Послание Президента Республики Беларусь А.Г. Лукашенко белорусскому народу и Национальному собранию Республики Беларусь „Предприимчивость, инициатива и ответственность каждого – достойное будущее страны” от 21 апреля 2011 г., <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=P011p0001>.*

*Послание Президента Республики Беларусь А.Г. Лукашенко белорусскому народу и Национальному собранию Республики Беларусь "Динамичный прорыв в развитии страны - путь к новому качеству жизни" от 20 апреля 2010 г., <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=P010p0001>.*

*Послание Президента Республики Беларусь А.Г. Лукашенко белорусскому народу и Национальному собранию Республики Беларусь "Благополучие родной земли - дело всех и каждого" от 23 апреля 2009 г., <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=P009p0001>.*

*Послание Президента Республики Беларусь А.Г. Лукашенко белорусскому народу и Национальному собранию Республики Беларусь "Здоровье государства - это благополучие человека, согласие в обществе, целеустремленность нации" от 29 апреля 2008 г., <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=P008p0001>.*

*Послание Президента Республики Беларусь А.Г. Лукашенко белорусскому народу и Национальному собранию Республики Беларусь „Независимая Беларусь – наш достойный и надежный дом” от 24 апреля 2007 г., <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=P007p0001>.*

*Послание Президента Республики Беларусь А.Г. Лукашенко белорусскому народу и Национальному собранию Республики Беларусь „Государство – для народа, человек – во благо своего Отечества” от 23 мая 2006 г., <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=P006p0001>.*

### **W języku angielskim:**

*Belt and Road Basics, <https://beltandroad.hktdc.com/en/belt-and-road-basics>.*

*Full Text: Vision and actions on jointly building Belt and Road, <https://2017.beltandroadforum.org/english/n100/2017/0410/c22-45.html>.*

*Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st Century Maritime Silk Road, Ministry of Foreign Affairs and the Ministry of Commerce of the People’s Republic of China, [http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201503/t20150330\\_669367.html](http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201503/t20150330_669367.html),*

*„Made in China 2025” plan unveiled to boost manufacturing, <https://findchina.info/made-china-2025-plan-unveiled-boost-manufacturing>.*

## **6. Dokumenty i materiały źródłowe**

### **W języku polskim:**

*Wydawnictwo Naukowe PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Wen-Jiabao;5392621.html>;  
<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Hu-Jintao;3912990.html>.*

### **W języku rosyjskim:**

*Аннотация к градостроительному проекту «Генеральный план Китайско-Белорусского индустриального парка «Великий камень» (внесение изменений) Генеральный план Китайско-Белорусского индустриального парка  
Корректировка, 2016 год, утвержден Постановлением Совета Министров Республики Беларусь 27.07.2017 №559 О внесении изменений и дополнений в Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 04.06.2013 №447, [https://industrialpark.by/upload/Аннотация\\_к\\_Генплану.docx](https://industrialpark.by/upload/Аннотация_к_Генплану.docx).*

- BelarusChina – Договорно-Правовая База Двусторонних Отношений*, [http://www.belaruschina.by/ru/belarus\\_china/legal.html](http://www.belaruschina.by/ru/belarus_china/legal.html).
- Беларусь в цифрах*, Национальный Статистический Комитет Республики Беларусь, Минск 2022.
- Бюджет Республики Беларусь для граждан на 2022 год*, Министерство Финансов Республики Беларусь, <https://minfin.gov.by/upload/bp/budget/budget2022.pdf>.
- Внешняя торговля Республики Беларусь 2018*, Статистический сборник, Министерство статистики и анализа Республики Беларусь, Минск 2018.
- Генеральный план Китайско-Белорусского Индустриального парка «Великий Камень» пояснительная записка. Экологический доклад по стратегической экологической оценке*, Министерство архитектуры и строительства Республики Беларусь, Приложение 1 и 2, 2021, [https://smolevichi.gov.by/images/docs\\_2022/7.20\\_\\_\\_\\_-.pdf](https://smolevichi.gov.by/images/docs_2022/7.20____-.pdf).
- Закон „О государственной промышленной политике“*, принятый постановлением Межпарламентской Ассамблеи государств-участников Содружества Независимых Государств от 27 марта 2017 г. № 46-10, Информационный бюллетень Межпарламентской Ассамблеи СНГ, 2017, № 67, <http://multilang.pravo.by/ru/Term/Index/27214?langName=ru&size=25&page=1&type=3>.
- Минфин Беларуси предлагает заморозить привлечение связанных кредитов на осуществление коммерческих проектов – Ермолович*, [https://primepress.by/news/finansi/minfin\\_belarusi\\_predlagaet\\_zamorozit\\_privlechenie\\_svyazannykh\\_kreditov\\_na\\_osushchestvlenie\\_kommerche-11504](https://primepress.by/news/finansi/minfin_belarusi_predlagaet_zamorozit_privlechenie_svyazannykh_kreditov_na_osushchestvlenie_kommerche-11504).
- Национальный статистический комитет Республики Беларусь*, <https://www.belstat.gov.by>, data dostępu: 15.03.2023.
- Национальный статистический комитет Республики Беларусь*, Интерактивная информационно-аналитическая система распространения официальной статистической информации, <http://dataportal.belstat.gov.by>.
- Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь*, <http://pravo.by>.
- Основные показатели инновационной деятельности организаций промышленности*, Национальный статистический комитет Республики Беларусь, <https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/realny-sector-ekonomiki/nauka-i-innovatsii>.
- Основные показатели деятельности резидентов Китайско-Белорусского индустриального парка «Великий камень»*, <https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/makroekonomika-i-okruzhayushchaya-sreda/statistika-malykh-territoriy/>

osobyе-ekonomicheskie-zony/godovye-dannye/osnovnye-pokazateli-deyatelnosti-rezidentov-kitaysko-belorusskogo-industrialnogo-parka-velikiy-kamen.

*Отдельные статистические показатели деятельности организаций Республики Беларусь, созданных с участием иностранных юридических или физических лиц за 2018 год*, Национальный статистический комитет Республики Беларусь, [https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/publications/izdania/public\\_bulletin/index\\_51237](https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/publications/izdania/public_bulletin/index_51237).

*Отдельные статистические показатели деятельности организаций Республики Беларусь, созданных с участием иностранных юридических или физических лиц за 2019 год*, Национальный статистический комитет Республики Беларусь, [https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/publications/izdania/public\\_bulletin/index\\_51237](https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/publications/izdania/public_bulletin/index_51237).

*Отдельные статистические показатели деятельности организаций Республики Беларусь, созданных с участием иностранных юридических или физических лиц за 2020 год*, Национальный статистический комитет Республики Беларусь, [https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/publications/izdania/public\\_bulletin/index\\_51237](https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/publications/izdania/public_bulletin/index_51237).

*Отдельные статистические показатели деятельности организаций Республики Беларусь, созданных с участием иностранных юридических или физических лиц за 2021 год*, Национальный статистический комитет Республики Беларусь, [https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/publications/izdania/public\\_bulletin/index\\_51237](https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/publications/izdania/public_bulletin/index_51237).

*Положение о Китайско-Белорусском индустриальном парке*, утверждено Постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 16.08.2012 № 756, [https://china.mfa.gov.by/be/industrial\\_park/polozenie\\_o\\_parke](https://china.mfa.gov.by/be/industrial_park/polozenie_o_parke).

*Положение о специальном правовом режиме китайско-белорусского индустриального парка "Великий Камень"*, утверждён в рамках указа Президента РБ от 12 мая 2017 г. №166 «О совершенствовании специального правового режима Китайско-Белорусского индустриального парка «Великий камень»», <https://pravo.by/document/?guid=12551&p0=P31700166&p1=1>.

*Состояние государственного долга Республики Беларусь*, Министерство Финансов РБ, [http://www.minfin.gov.by/ru/public\\_debt/condition/archive](http://www.minfin.gov.by/ru/public_debt/condition/archive).



*Статистический справочник 2006*, Институт социально-политических исследований при Администрации президента Республики Беларусь, Министерство статистики и анализа Республики Беларусь, Минск 2006.

*Статистический ежегодник Республики Беларусь 2007*, Министерство статистики и анализа Республики Беларусь, Минск 2007.

*Статистический ежегодник 2018*, Национальный статистический комитет Республики Беларусь, [https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/publications/izdania/public\\_compilation](https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/publications/izdania/public_compilation).

*Статистический ежегодник 2019*, Национальный статистический комитет Республики Беларусь, [https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/publications/izdania/public\\_compilation](https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/publications/izdania/public_compilation).

*Статистический ежегодник 2020*, Национальный статистический комитет Республики Беларусь, [https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/publications/izdania/public\\_compilation](https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/publications/izdania/public_compilation).

*Статистический ежегодник 2021*, Национальный статистический комитет Республики Беларусь, [https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/publications/izdania/public\\_compilation](https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/publications/izdania/public_compilation).

*Статистический ежегодник 2022*, Национальный статистический комитет Республики Беларусь, [https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/publications/izdania/public\\_compilation](https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/publications/izdania/public_compilation).

*Таможенный кодекс Евразийского экономического союза (ред. от 29.05.2019)*, [http://www.consultant.ru/document/cons\\_doc\\_LAW\\_215315](http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_215315).

### **W języku angielskim:**

Trade Statistics, Komisja Europejska, Top Trading Partners 2020, [https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc\\_122530.pdf](https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_122530.pdf).

*Value of export of goods from China from 2011 to 2021*, <https://www.statista.com/statistics/263661/export-of-goods-from-china>.

## **7. Inne źródła międzynarodowe i państwowe**

Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Białoruś w sprawie unikania podwójnego opodatkowania w zakresie podatków od dochodu i majątku, sporządzona w Mińsku dnia 18 listopada 1992 r. (Dz. U. z 13 grudnia 1993 r.).

## 8. Literatura przedmiotu

### W języku polskim:

- Czachor R., *Polityka zagraniczna Republiki Białoruś w latach 1991–2011. Studium politologiczne*. Polkowice 2011.
- Czaputowicz J., *Teoria Stosunków Międzynarodowych. Krytyka i Systematyzacja*, Warszawa 2008.
- Czaputowicz J., *Mapa współczesnego realizmu: realizm klasyczny, neorealizm, realizm neoklasyczny*, [w:] *Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych. Założenia i zastosowania badawcze*, red. E. Haliżak, J. Czaputowicz, Warszawa 2014.
- Chmaj M., *Przyczynek do wyjaśnienia pojęcia „polityka”*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia” 1995/1996, nr 23.
- Gałganek A., Haliżak E., Pietraś M., *Wielo- i interdyscyplinarność nauki o stosunkach międzynarodowych*, Warszawa, 2011.
- Geopolityczne miejsce Białorusi w Europie i świecie*, pod red. V. Bulhakaua, Warszawa 2006.
- Haliżak E., *Ontologia i epistemologia w badaniach polityki zagranicznej państwa*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” nr 4, 2015.
- Haliżak E., *Liberalna teoria polityki zagranicznej i jej analityczne zastosowanie*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” nr 2, 2016.
- Haliżak E., Pietraś M., *Poziomy analizy stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2012.
- Kostro K., *Hayek kontra socjalizm. Debata socjalistyczna a rozwój teorii społeczno-ekonomicznych Friedricha Augusta von Hayeka*, Warszawa 2001.
- Kostecki W., *Poziomy analizy polityki zagranicznej*, [w:] *Poziomy analizy stosunków międzynarodowych*, t. 1, red. E. Haliżak, M. Pietraś, Warszawa 2013.
- Kozub-Karkut M., *Realizm neoklasyczny – główne założenia i możliwości*, [w:] *Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych. Założenia i zastosowania badawcze*, red. E. Haliżak, J. Czaputowicz, Warszawa 2014.
- Król M., *Filozofia polityczna*, Kraków 2008.
- Kuźniar R., *Polityka i siła. Studia strategiczne – zarys problematyki*, wyd. 2, Warszawa 2006.
- Mearsheimer J.J., *Wielkie złudzenie. Liberalne marzenia a rzeczywistość międzynarodowa*, przeł. T. Bieroń, Kraków–Warszawa 2018.
- Łoś-Nowak T., *Stosunki międzynarodowe. Teorie, systemy, uczestnicy*, Wrocław 2000.

- Skarżyński R., *Carl Schmitt – ideolog i politolog*, [w:] *Carl Schmitt i współczesna myśl polityczna*, red. R. Skarżyński, Warszawa 1996.
- Schmitt C., *Pojęcie polityczności*, [w:] idem, *Teologia polityczna i inne pisma*, przeł. i opr. M. Cichocki, Kraków 2000.
- Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych. Założenia i zastosowania badawcze*, red. E. Halizak, J. Czaputowicz, Warszawa 2014.
- Wiśniewski R., *Kultura strategiczna, czyli o kulturowych uwarunkowaniach polityki zagranicznej i bezpieczeństwa*, Poznań 2012.
- Współczesne stosunki międzynarodowe. Podręcznik akademicki*, red. T. Łoś-Nowak, Wrocław 2010.
- Zięba R., *Wstęp do polityki zagranicznej państwa*, Toruń 2005.

#### **W języku angielskim:**

- Beach D., Pedersen R.B., *Analyzing Foreign Policy*, London 2020.
- Brands H., *The Chinese Century?*, „National Interest” z dnia 19.01.2018, <https://nationalinterest.org/feature/the-chinese-century-24557>.
- Dyson S.B., *The Blair Identity. Leadership and Foreign Policy*, Manchester 2009.
- Dueck C., *Ideas and alternatives in American grand strategy, 2000–2004*, „Review of International Studies”, nr 30, 2004.
- Dueck C., *Realism, Culture and Grand Strategy. Explaining America’s Peculiar Path to World Power*, „Security Studies”, nr 14, 2005.
- Grieco J., *Anarchy and the Limits of Cooperation. A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism*, „International Organization”, nr. 42, 1988.
- Gungwu W., *Nationalism and its Historians*, [w:] idem, *Bind Us in Time. Nation and Civilization in Asia*, Singapore 2003.
- Gaertner H., *Small States and Alliances*, pod red. E. Reitera, *Small States and Alliances*, Berlin 1999.
- Johnston A. I., *Thinking about Strategic Culture*, „International Security” 1995, nr 4.
- Kissinger H., *On China*, New York 2011.
- Lobbell S., Taliaferro J., Ripsman N., *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, New York 2016.
- Meibauer G., *Interests, ideas, and the study of state behaviour in neoclassical realism*, „Review of International Studies”, nr 46, 2020.
- Morgenthau H., *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*, New York 1978.

- Mearsheimer J.J., *The False Promise of International Institutions*, „International Security”, nr 3, 1995/1996.
- Mearsheimer J.J., *Why the Ukraine Crisis Is The West Fault*, „Foreign Affairs” 2014, nr 5.
- Neoclassical realism, The State, and Foreign Policy*, red. S. Lobbell, J. Taliaferro, N. Ripsman, New York 2009.
- Rose G., *Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy*, „World Politics” 1998, nr 1.
- Schweller R.L., Randall L., *Unanswered threats. Political constraints on the balance of power*, Princeton 2006.
- Taliaferro J., *State Building for Future Wars. Neoclassical Realism and the Resource-Extractive State*, „Security Studies”, nr 3, 2006.
- Waltz K.N., *Theory of International Politics*, London 1979.
- Williams M.C., *Why ideas matter in International Relations. Hans Morgenthau, Classical Realism, and the moral construction of power politics*, „International Organization”, nr 58, 2004.
- Wohlforth W., *Realism and foreign policy*, [w:] *Foreign Policy. Theories, Actors, Cases*, red. S. Smith, A. Hadfield, T. Dunne, Oxford 2016.
- Wohlforth W., *The End of the Cold War as a Hard Case for Ideas*, „Journal of Cold War Studies”, nr 2, 2005.
- Vasquez J., *The Realist Paradigm and Degenerative versus Progressive Research Programs*, „American Political Science Review”, nr 91, 1997.
- Zakaria F., *From Wealth to Power. The Unusual Origins of America's World Role*, Princeton 1998.

## 9. Monografie

### W języku polskim:

- Adamczyk M., *Smok nad Dnieprem. Chiny w relacjach z Białorusią i Ukrainą po 2010 roku*, Sobótka 2018.
- Cwalina W., *Telewizyjna reklama polityczna*, Lublin 2000.
- Czubkowska S., *Chińczycy trzymają nas mocno. Pierwsze śledztwo o tym, jak Chiny kolonizują Europę, w tym Polskę*, Kraków 2022.
- Góralczyk B., *Chiński feniks. Paradoksy rosnącego mocarstwa*, Warszawa 2009.
- Góralczyk B., *Wielki Renesans. Chińska transformacja i jej konsekwencje*, Warszawa 2018.

- Góralczyk B., *Nowy Długi Marsz. Chiny ery Xi Jinpinga*, Warszawa 2021.
- Górniewicz G., Siemiątkowski P., *Wprowadzenie do międzynarodowych przepływów kapitału*, Toruń 2006.
- Hartliński M., *Przywództwo polityczne*, Olsztyn 2012.
- Miłek M., Wilk-Jakubowski G., Brzoza R., *Wschód i Zachód w wymiarze globalnym. Doświadczenia z przeszłości a perspektywy na przyszłość*, Kielce 2012.
- Mironowicz E., *Polityka zagraniczna Białorusi 1990–2010*, Białystok 2011.
- Strittmatter K., *Chiny 5.0. Jak powstaje cyfrowa dyktatura*, przeł. A. Gadzała, Warszawa 2020.
- Starzyńska D., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a konkurencyjność przedsiębiorstw przemysłowych w Polsce*, Łódź 2012, s. 19.

#### **W języku rosyjskim:**

- Бельский В.И., Голубев С.Г., *Развитие белорусско-китайских отношений через призму социально-экономических моделей развития двух стран, Опыт китайской политики реформ и открытости и его актуальность для белорусской модели устойчивого социально-экономического развития: материалы Междунар. науч.-практ. конф.*, ред. А.А. Тозик, Минск 2019.
- Белорусско-китайские отношения в межгосударственных, межправительственных и межведомственных документах (1992-2019)*, ред. В. Макея, Минск 2019.
- Береснев В., Якубук Ю., *Торгово-экономическое сотрудничество Беларуси и Китая в условиях усиления протекционизма в мировой экономике*, ред. В.И. Бельский, Минск 2020.
- Дыса П.А., *Беларусь и Китай: обмен опытом по противодействию терроризму*, [w:] *Школа молодого китаевода. Приоритетные направления исследований современного Китая и актуальные задачи формирования белорусской школы китаеведения*, ред. А.А. Тозик, Минск 2021.
- Злотников Л., *Системный кризис в Беларуси. Что дальше?*, Минск.
- Глинкина С.П., Тураева М.О., Яковлева А.А., *Китайская стратегия освоения постсоветского пространства и судьба Евразийского союза*, Москва 2016.
- Гронский А., *Белорусско-китайские экономические отношения, Россия и новые государства Евразии*, Национальный исследовательский институт мировой

- экономики и международных отношений имени Е.М. Примакова Российской академии наук, Москва 2018.
- Дудик В.Ф., Кизима С.А., *Политика Республики Беларусь в Северо-Восточной Азии (начало XXI в.)*, БрГТУ 2008.
- Карбалевич В., *Александр Лукашенко. Политический портрет*, Партизан, Москва 2010.
- Медведев Р., *Подъем Китая. Что такое социализм по-китайски*, 2012 г., издательство «Астрель».
- Мацел В.М., *Политика Республики Беларусь на востоке и юге Азии: 1991-2002 гг.* Академия управления при Президенте Республики Беларусь, 2005.
- Рудый К., *Непохожие. Взгляд на Китай и белорусско-китайские отношения*, Минск 2021.
- Рудый К., *„Потому что так решили мы”: поведенческая экономика Беларуси и ее раскодирование*, Минск 2017.
- Рудый К., *Финансовая диета: реформы государственных финансов Беларуси*, Минск 2016.
- Совершенствование механизма коммерциализации инноваций в Беларуси с учётом опыта Кита*, ред. В.И. Бельский, Д.В. Муха, Минск 2019.
- Карбалевич В., *Александр Лукашенко. Политический портрет*, Партизан, Москва 2010.
- Федута А., *Лукашенко: Политическая биография*, ред. Е. Будинас, Москва 2005.
- Yingjie Sun, *Китайско-белорусское сотрудничество в области образования (1992–2018 гг.)*, Минск 2019.

### **W języku angielskim:**

- Pillsbury M., *The Hundred-Year Marathon. China's Secret Strategy to Replace America as the Global Superpower*, New York 2015.

## **10. Pracy zbiorowe**

### **W języku polskim:**

- Białoruś – terra incognita. Materiały z konferencji*, red. M. Smoleń, Kraków 2010.
- Chiński projekt „Nowego Jedwabnego Szlaku”. Retoryka a rzeczywistość. Raport Ośrodka Badań Azji, Centrum Badań nad Bezpieczeństwem Akademii Sztuki Wojennej*, red. K. Iwanek, O. Pietrewicz, Warszawa 2017.

Leszczenko L., Giebień H., Jagiełło-Szostak A., Jarząbek J., Szyszlak T., *Pogranicza cywilizacji. Wpływ dylematów tożsamościowych na politykę zagraniczną i bezpieczeństwa wybranych państw Europy Środkowo-Wschodniej*, Warszawa 2019.

#### **W języku rosyjskim:**

Алексеев Ю.Г. и др., *Китай глазами белорусов*, ред. А.А. Тозик, А.Т. Гришкевич (сост.), Минск 2012.

*Материалы Всебелорусского народного собрания*, 19—20 октября 1996 г., В. Л. Бразовская (под ред.), Минск 1996.

Л. Боровик, *Сопряжение стратегий и планов социально-экономического развития Беларуси и Китая, Идеи*, Идеи социализма с китайской спецификой новой эпохи и стратегия их реализации, материалы международной научной конференции, Минск 2018.

*Философия и идеология жизнедеятельности Беларуси: теоретические основы антикризисной модели и механизмы ее реализации*, П.Г. Никитенко [и др.], Минск 2009.

## **11. Rozdziały w pracach zbiorowych**

#### **W języku polskim:**

Alachnovič A., *Koszty zaniechania reform. Białoruś w latach 1991–2011*, [w:] *Białoruś, dalsza droga do demokracji*, red. M. Iwanow, Wrocław 2011.

Shevchenko O., *Białoruś w środowisku międzynarodowym*, [w:] *Raport I. Białoruś 2021: perspektywa zmiany*, red. J.M. Nowakowski, J. Olędzka, M. Rust, Warszawa 2021.

Usov P., *Współpraca i integracja militarno-strategiczna pomiędzy Białorusią i Rosją*, [w:] *Raport II. W dusznym uścisku brata. Relacje białorusko-rosyjskie 2020–2021*, red. J.M. Nowakowski, J. Olędzka, M. Rust, Warszawa 2021.

Wańczyk K., *Białorusko-rosyjskie stosunki gospodarcze*, [w:] *Raport II. W dusznym uścisku brata. Relacje białorusko-rosyjskie 2020–2021*, red. J.M. Nowakowski, J. Olędzka, M. Rust, Warszawa 2021.

Zlotnikov L., *Białoruski model ekonomiczny – forma, treść, efektywność*, [w:] *Białoruś, dalsza droga do demokracji*, red. M. Iwanow, Wrocław 2011.

### **W języku rosyjskim:**

Тозик А.А., *Пояс и путь: возможности для Беларуси. Материалы Междунар. науч.-практ. конф.*, Международная научно-практическая конференция «Пояс и путь: возможности для Беларуси», Минск 2017.

Алексеев Ю.Г., *Роль технопарка в межгосударственном научно-техническом сотрудничестве*, Ю.Г. Алексеев, М.В. Цивес, О.В. Козловская, Е.В. Гурина, Наука и инновации, 2009, № 10(80).

Кизима С. А., *Партнерство с Китаем как фактор развития Беларуси*, „Белорусская модель развития в контексте глобализации: сб. науч. тр.”, Минск 2012.

Ляхов, А. Г. *Китайский опыт информационного противоборства. Уроки для Республики Беларусь: о национальной безопасности*, Беларусь — Китай: сборник.

### **W języku angielskim:**

Konończuk W., *Regime-sanctioned oligarchs. Big business in Belarus*, „Sprawy Międzynarodowe” 2021, nr 2.

## **12. Artykuły naukowe w czasopismach**

### **W języku polskim:**

Adamczyk M., Debita M., *Zasada nieingerencji w sprawy wewnętrzne innego kraju oraz jej miejsce w polityce zagranicznej Chińskiej Republiki Ludowej*, „Studia Orientalne”, nr 2, 2018.

Giebień H., *Białoruś między Wschodem a Zachodem. Zarys problemu*, „Wschodnioznawstwo”, 2017, nr 11.

Iwanow T., *Białoruś i nowe chińskie inicjatywy strategiczne*, „Wschodnioznawstwo”, 2019, nr 13.

Iwanow T., *Rozwój polityczno-gospodarczej współpracy chińsko-białoruskiej a Polska*, [w:] *Republika Białoruś – polityka zagraniczna i bezpieczeństwa. Wybrane aspekty*, red. H. Giebień, L. Leszczenko, Warszawa 2020.



- Iwanow T., *Kształtowanie polityki integracyjnej wobec imigrantów z Białorusi oraz potencjał ich zaangażowania społeczno-politycznego na przykładzie Wrocławia*, „Sprawy Międzynarodowe”, nr 2, 2021.
- Jakubowski J., Kłysiński K., *Partnerstwo niestrategiczne. Stosunki białorusko-chińskie*, Warszawa 2021.
- Jakubowski J., *Chiński dylemat. Rosyjska inwazja na Ukrainę a sytuacja strategiczna Chin*, „Komentarze OSW” z dnia 25.03.2022, nr 435, [https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/Komentarz\\_OSW\\_435.pdf](https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/Komentarz_OSW_435.pdf).
- Liberska B., *Perspektywy rozwojowe chińskiej gospodarki do 2050 roku «Prospects for Development of Chinese Economy Till Year 2050»*, „Economic Studies”, nr 4, 2010.
- Przychodniak M., *Inicjatywa 16+1 i wyzwania dla współpracy Chin z Europą Środkowo-Wschodnią*, „Biuletyn PISM”, nr 121, 2017.
- Winnicki Z.J., *Ustrój polityczno-administracyjny Republiki Białoruś – zarys problematyki*, [w:] *Europa Wschodnia. Dekada Transformacji. Białoruś*, red. B.J. Albin, W. Baluk, Wrocław 2004.
- Winnicki Z.J., *Europa Środkowa czy Europa Środkowo-Wschodnia? Europejskie kręgi cywilizacyjne*, „Wschodnioznawstwo” nr 11, 2017.
- Usow P., *Białoruś – „neoautorytaryzm z ludzką twarzą”?*, „Wschód Europy” nr 2, 2016, <https://journals.umcs.pl/we/article/view/5567/3824>.

### **W języku rosyjskim:**

- Антонович Н., *Политическая наука в Республике Беларусь: проблемы становления и развития*, Минск 2004, «Палітычная сфера» №3, s. 12.
- Зайцева Е.В., *Двустороннее инвестиционное сотрудничество Республики Беларусь и КНР*, <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/219657/1/113-116.pdf>.
- Злотников Л., *Беларусь: альтернатива XXI*, «Белорусский рынок» №51, 1999; №1 2000.
- Ван Чао, Полоник С.С., *Современная экономика Китая*, БГУ, Серия «Мировая экономика», Минск 2016.
- Роговец К.Н., *Таможенное регулирование в Китайско-белорусском индустриальном парке «Великий камень» и пути по его совершенствованию*, Минск 2019.
- Рудый К., *Беларусь – Китай: каналы инвестиционного сотрудничества*, «Белорусский экономический журнал» №2, 2016, [http://www.bseu.by:8080/bitstream/edoc/65798/1/Rudyu.\\_K.\\_V.pdf](http://www.bseu.by:8080/bitstream/edoc/65798/1/Rudyu._K._V.pdf).

Синцзюань Ян, *Супрацоўніцтва ВНУ Беларусі і Кітая (1992–2017 гг.)*, № 5, Мінск 2017.

Смоляков Д.А., *Белорусско-Китайское взаимодействие в сфере образования и университет-ской науки*, Минск 2017.

Тихомиров А.В., *Китай как приоритет внешней политики Республики Беларусь (1992–2019 гг.)*, Актуальные проблемы международных отношений и глобального развития: сборник научных статей № 7, Минск 2019, [https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/237202/1/tihomirov\\_2019\\_Actual\\_probl\\_IR\\_V7.pdf](https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/237202/1/tihomirov_2019_Actual_probl_IR_V7.pdf).

Урнов М.Ю., *Роль культуры в демократическом транзите, Общественные науки и современность*, №6, 2011.

Хуйжун Чжао, *Состояние и перспективы в области образования между Китаем и Беларусью*, «Русский журнал» № 5, 2017.

Цихэн Ван, Развитие сотрудничества Беларуси и Китая в сфере образования, Сборник материалов Белорусско-китайского молодежного инновационного форума т. 2, Минск 2017.

Цзыи Чжао, *Анализ китайско-белорусского сотрудничества в сфере туризма и разработка предложений по повышению его эффективности*, [https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/238721/1/Чжао\\_Цзыи.pdf](https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/238721/1/Чжао_Цзыи.pdf).

Шадурский В., *Внешняя политика Республики Беларусь: поиск оптимальной модели*, „Международные отношения и внешняя политика”, Минск 2011.

В. Шадурский, *Формирование концептуальных основ внешней политики Республики Беларусь (1991–2011)*, s. 33–35.

Yingjie Sun, *Китайско-белорусское сотрудничество в области образования (1992–2018 гг.)*, Минск 2019.

#### **W języku angielskim:**

*fDi's Global Free Zones of the Year 2019 – the winners*, <https://www.fdiintelligence.com/content/analysis/fdis-global-free-zones-of-the-year-2019-the-winners-75879>.

#### **W języku chińskim:**

习近平会见白俄罗斯总统卢卡申科, [http://www.xinhuanet.com/politics/leaders/2019-04/25/c\\_1124416932.htm](http://www.xinhuanet.com/politics/leaders/2019-04/25/c_1124416932.htm).

Zhao Heirong, *中白经贸关系的发展与前景*, 2016, <http://www.oyjj-oys.org/UploadFile/>

Issue/twkcsq14.pdf.

中白工业园 | 深度合作破解工业园发展难题, [Zhao Heirong, *Rozwój, problemy i perspektywy chińsko-białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień*], 2019, <https://oip.ccpit.org/ent/parkNew/74;jsessionid=A88F644782E2A15AA54F8C8C3A59FED0>.

萨摩耶云正式入驻中白“巨石”工业园, 掀开数字科技全球化赋能新篇章, 2022, [https://www-sohu-com.translate.google.com/a/530501217\\_115865?\\_x\\_tr\\_sl=zh-CN&\\_x\\_tr\\_tl=pl&\\_x\\_tr\\_hl=pl&\\_x\\_tr\\_pto=sc](https://www-sohu-com.translate.google.com/a/530501217_115865?_x_tr_sl=zh-CN&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc).

“巨石”在你身边——中白工业园举办云开放日活动, 2021, <http://www.sasac.gov.cn/n2588025/n2588124/c16938771/content.html>.

一心想着中国！俄罗斯的兄弟国白俄罗斯，为何与中国亲近？, [https://new-qq-com.translate.google.com/omn/20210210/20210210A05KFO00.html?\\_x\\_tr\\_sl=zh-CN&\\_x\\_tr\\_tl=pl&\\_x\\_tr\\_hl=pl&\\_x\\_tr\\_pto=sc](https://new-qq-com.translate.google.com/omn/20210210/20210210A05KFO00.html?_x_tr_sl=zh-CN&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc).

王毅稱俄烏衝突中國持中立立場 不應受制裁影響, <https://www.rfi.fr/tw/中國/20220315-王毅稱俄烏衝突中國持中立立場-不應受制裁影響>.

驻俄罗斯大使张汉晖就中俄关系等问题接受“今日俄罗斯”国际新闻通讯社年终书面专访, [https://www.fmprc.gov.cn/zwbd\\_673032/wjzs/202212/t20221222\\_10993985.shtml](https://www.fmprc.gov.cn/zwbd_673032/wjzs/202212/t20221222_10993985.shtml).

韩璐, 白俄罗斯经济发展现状及前景, 欧亚经济 2018, № 3, [https://www.ciis.org.cn/yjcg/xslw/202007/t20200710\\_1117.html](https://www.ciis.org.cn/yjcg/xslw/202007/t20200710_1117.html).

张博易, 腾讯 (Чжан Бой, Тэн Сюнь). 白俄罗斯动荡加剧美俄欧博弈, “一带一路”建设或遇新挑战, The Paper, [https://www.thepaper.cn/newsDetail\\_forward\\_9097495\\_1](https://www.thepaper.cn/newsDetail_forward_9097495_1).

### 13. Opracowania analityczne i raporty eksperckie

#### W języku polskim:

I raport pt. *Białoruś 2021: perspektywa zmiany*, SEW, Warszawa, 2021, [https://studium.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2021/04/BWR\\_Raport\\_1.pdf](https://studium.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2021/04/BWR_Raport_1.pdf).

II raport pt. *W dusznym uścisku brata. Relacje białorusko-rosyjskie 2020–2021*, Warszawa 2021, <https://studium.uw.edu.pl/raporty-grupy-analitycznej-bialorus-w-regionie-dopobrania>.

III raport pt. *Gospodarka w cieniu polityki. Sytuacja ekonomiczna Białorusi*, SEW, Warszawa 2021, <https://studium.uw.edu.pl/raporty-grupy-analitycznej-bialorus-w-regionie-do-pobrania>.

IV raport pt. *Granica dyktatora. Polska i Białoruś wobec kryzysu granicznego*, SEW, Warszawa 2021, <https://studium.uw.edu.pl/raporty-grupy-analitycznej-bialorus-w-regionie-do-pobrania>.

V raport pt. *Białoruś 500 dni po: od społecznej mobilizacji do neototalitarnej konsolidacji?*, SEW, Warszawa 2022, <https://studium.uw.edu.pl/raporty-grupy-analitycznej-bialorus-w-regionie-do-pobrania>.

VI raport pt. *Białoruś i jej wybory: polityka, gospodarka i społeczeństwo w cieniu wojny*, SEW, Warszawa 2022, <https://studium.uw.edu.pl/raporty-grupy-analitycznej-bialorus-w-regionie-do-pobrania>.

VII raport pt. *Białoruś w fazie rosyjskiej okupacji hybrydowej*, SEW, Warszawa 2022, <https://studium.uw.edu.pl/raporty-grupy-analitycznej-bialorus-w-regionie-do-pobrania>.

*Raport powyborczy na stronie kampanii: „Golos”*, <https://belarus2020.org>.

*Raport powyborczy na stronie kampanii: „Zubr”*, <https://zubr.in>.

*Raport e-commerce 2022*, <https://www.gemius.pl/wszystkie-artykuly-aktualnosci/raport-e-commerce-2022-juz-dostepny.html>.

*Specjalne Strefy Ekonomiczne po 2020 roku. Analiza dotychczasowej działalności oraz perspektywy funkcjonowania*, [https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:XFwNeOdPyOEJ:https://www.paih.gov.pl/files/%3Fid\\_plik%3D16335&cd=15&hl=pl&ct=clnk&gl=pl](https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:XFwNeOdPyOEJ:https://www.paih.gov.pl/files/%3Fid_plik%3D16335&cd=15&hl=pl&ct=clnk&gl=pl).

### **W języku rosyjskim:**

*Беларусь: Сравнительное исследование промышленных парков и особых экономических зон*, European Bank for Reconstruction and Development, 2018.

Прейгерман Е., *Внешняя политика Беларуси: в поисках оптимального баланса*. Аналитическая записка, № 6, 17.04.2019.

*Санкции в отношении Беларуси*, АНК Belarus, <https://belarus.ahk.de/ru/infoteka/sankcii-v-otnoshenii-belarusi>.

Турарбекова Р., Данилович М., *Белорусско-китайские отношения. Экспертные оценки*, Friedrich Ebert Stiftung, 2020, <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/belarus/19850.pdf>.

Царик Ю., Сивицкий А., Савков Н., *Беларусь — Китай: достижения, проблемы и перспективы стратегического партнерства*, Friedrich Ebert Stiftung, <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/16605.pdf>.

**W języku angielskim:**

*2021 Corruption Perceptions Index*, Transparency International, Berlin, <https://www.transparency.org/en/cpi/2021/index/chn>

American Institute for Health Metrics and Evaluation (IHME), *Estimation of total mortality due to COVID-19*, IHME, <http://www.healthdata.org/special-analysis/estimation-excess-mortality-due-covid-19-and-scalars-reported-covid-19-deaths>.

*Doing Business*, Bank Światowy, <https://www.worldbank.org/en/programs/business-enabling-environment>.

*Outsourced to China. Confucius Institutes and Soft Power in American Higher Education*, National Association of Scholars, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED580866.pdf>.

*Specjalne Strefy Ekonomiczne po 2020 roku. Analiza dotychczasowej działalności oraz perspektywy funkcjonowania*, Ernst and Young, [https://www.paiz.gov.pl/files/?id\\_plik=16335](https://www.paiz.gov.pl/files/?id_plik=16335).

*World Investment Report 2021: Investing in sustainable recovery*, United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD, 2021, [https://unctad.org/system/files/official-document/wir2021\\_en.pdf](https://unctad.org/system/files/official-document/wir2021_en.pdf).

*World Investment Report 2022: Investing in sustainable recovery*, United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD, 2022, [https://unctad.org/system/files/official-document/wir2022\\_en.pdf](https://unctad.org/system/files/official-document/wir2022_en.pdf).

*Unmanned Electronic Warfare Market Research Report by Platform, Capability, Product, Operation, Region – Global Forecast to 2027 – Cumulative Impact of COVID-19*, [https://www.reportlinker.com/p06287129/Unmanned-Electronic-Warfare-Market-Research-Report-by-Platform-Capability-Product-Operation-Region-Global-Forecast-to-Cumulative-Impact-of-COVID-19.html?utm\\_source=GNW](https://www.reportlinker.com/p06287129/Unmanned-Electronic-Warfare-Market-Research-Report-by-Platform-Capability-Product-Operation-Region-Global-Forecast-to-Cumulative-Impact-of-COVID-19.html?utm_source=GNW).

*UNWTO World Tourism Barometer, Annex 10*, [https://www.wto.org/english/tratop\\_e/envir\\_e/unwto\\_barom21.pdf](https://www.wto.org/english/tratop_e/envir_e/unwto_barom21.pdf).

#### **14. Sondáže wyborcze, badania opinii publicznej**

Vardamatski A., *Radykalna zmiana opinii publicznej na Białorusi w 2020 roku*, [w:] *Raport I. Białoruś 2021: perspektywa zmiany*, red. J.M. Nowakowski, J. Olędzka, M. Rust, Warszawa 2021.

*Belarusians' views on the political crisis*, Results of a public opinion poll conducted in the end of September 2020, Chatham House, <https://belaruspolls.org/wave1-5>.

*Взгляды белорусов на политический кризис*, Результаты социологического опроса, проведенного с 20 по 30 апреля 2021 года, Chatham House, <https://belaruspolls.org/wave1-5>.

*Медиапотребление и отношение к реформам*. Результаты опроса общественного мнения, проведенного с 24 января по 3 февраля 2023 года, Chatham House, <https://belaruspolls.org/wave-14>.

*Что думают беларусы про войну России против Украины*. Результаты социологического опроса. Результаты опроса общественного мнения, проведенного с 8 по 18 апреля 2022 года, Chatham House, <https://belaruspolls.org/datasets>.

#### **15. Pozostale**

*Nam proponowano federalną strukturę związku Białorusi i Rosji*, 18 VI 2002. Przemowa A. Łukaszenki podczas spotkania po wynikach negocjacji z Prezydentem Rosyjskiej Federacji W. Putinem, Звязда.

*Speech by HE Xi Jinping, President of the People's Republic of China at Nazarbayev University*, Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, [https://www.fmprc.gov.cn/mfa\\_eng/wjdt\\_665385/zyjh\\_665391/t1078088.shtml](https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/t1078088.shtml).

Występy podczas Konferencji Polska Polityka Wschodnia, 25-26.11.2021, Wrocław.

#### **W języku rosyjskim:**

*7 заседание Белорусско-Китайской комиссии*, [http://www.belaruschina.by/ru/committee/meeting/seventh\\_meeting.html](http://www.belaruschina.by/ru/committee/meeting/seventh_meeting.html).

*Лукашенко. Золотое дно*, 8.03.2021, <https://www.youtube.com/watch?v=JEbKtZRAGGI>.

Полный текст доклада, с которым выступил Си Цзиньпин на 19-м съезде КПК, «Синьхуа», [http://russian.news.cn/2017-11/03/c\\_136726299.htm](http://russian.news.cn/2017-11/03/c_136726299.htm).

*Пресс-релиз Посольства к 25-летию установления дипломатических отношений между Республикой Беларусь и Китайской Народной Республикой,*  
<https://china.mfa.gov.by/ru/embassy/news/a4d34f6225385e1f.html>.

*Торгово-экономическое сотрудничество,* Ministerstwa Spraw Zagranicznych Białorusi,  
[https:// china .mfa.gov.by/ru/bilateral/trade](https://china.mfa.gov.by/ru/bilateral/trade).

## 16. Źródła internetowe

### W języku polskim:

Alachnovič A., *Długa droga Białorusi do WTO,*  
<https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/rynki-finansowe/bankowosc/bialorus-wto>.

*A bad bromance? Implications of the war in Ukraine for China-Russia relations,* „Nowa Europa Wschodnia”, <https://neweasterneurope.eu/post-author/hugo-jones>.

*Biden proponuje dodatkowe środki na realizację amerykańskiej strategii na Indo-Pacyfiku,* Warsawinstitute.org, <https://warsawinstitute.org/pl/biden-proponuje-dodatkowe-srodki-na-realizacje-amerykanskiej-strategii-na-indo-pacyfiku>.

*Budowa modelu potęgi Chin i surowcowy neokolonializm Afryki,* <https://historycznyambasador.com/budowa-modelu-potegi-chin-i-surowcowy-neokolonializm-afryki>.

*Były sekretarz generalny NATO: Pokażmy Chinom konsekwencje ich ataku na Tajwan,*  
<https://www.rp.pl/dyplomacja/art37729991-byly-sekretarz-generalny-nato-pokazmy-chinom-konsekwencje-ich-ataku-na-tajwan>.

*Certyfikacja ISO 14001/EMAS,* [https://www.tuv-nord.com/pl/pl/uslugi/zrownowazono-rozwoj/iso-14001/-emas/?gclid=Cj0KCQiA-JacBhC0ARIsAIxybyOmyOtrZpdZo2dpOCS5SuOW69fjqStrLjkMRpGRy1sGiq14fX0kBxUaAn-ZEALw\\_wcB](https://www.tuv-nord.com/pl/pl/uslugi/zrownowazono-rozwoj/iso-14001/-emas/?gclid=Cj0KCQiA-JacBhC0ARIsAIxybyOmyOtrZpdZo2dpOCS5SuOW69fjqStrLjkMRpGRy1sGiq14fX0kBxUaAn-ZEALw_wcB).

*Chiny zalały świat,* <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Chiny-eksport-i-import-w-2021-r-Z-kim-handluja-Co-importuja-8259290.html>.

*Dolar w odstawkę, a ropa za juany? Media: Xi apeluje do państw Zatoki Perskiej,*  
<https://www.bankier.pl/wiadomosc/Dolar-w-odstawke-a-ropa-za-juany-Media-Xi-apeluje-do-panstw-Zatoki-Perskiej-8454496.html>.

*Krajowy prawniczy portal internetowy Republiki Białoruś,* <https://pravo.by/pravovaya-informatsiya/normativnye-dokumenty/konstitutsiya-respubliki-belarus>.

Kowalski B., Słowikowski M., *Western Sanctions on Belarus's Potash Industry Test Beijing-Minsk Partnership, China Brief Volume: 21*, <https://jamestown.org/program/western-sanctions-on-belaruss-potash-industry-test-beijing-minsk-partnership>.

Ojczyk N., *Strefy ekonomiczne w Chinach na przykładzie Specjalnej Strefy Ekonomicznej Shenzhen oraz Szanghajskiej Pilotażowej Strefy Wolnego Handlu*, <http://pchr.pl/wp-content/uploads/2020/03/2-edycja-3.pdf>.

*Oddech chińskiego smoka. Jak Chiny stały się technologiczną potęgą?*, <https://gadzetomania.pl/oddech-chińskiego-smoka-jak-chiny-stały-sie-technologiczna-potega,6705396186789505a>.

*Oficjalna strona Chińsko-Singapurskiego Przemysłowego Parku Suzhou*, <http://www.sipac.gov.cn/English>.

*Prezydent: mam nadzieję, że Polska stanie się bramą Chin do Europy*, <https://wgospodarce.pl/informacje/26796-prezydent-mam-nadzieje-ze-polska-stanie-sie-brama-chin-do-europy>.

Radziejewski B., *Dlaczego gramy w cudze gry na Białorusi*, <https://nowakonfederacja.pl/dlaczego-gramy-w-cudze-gry-na-bialorusi>.

Rochowicz P., *Budżet już zarabia na przesyłkach z Chin, ale w systemie są luki*, <https://www.prawo.pl/podatki/vat-od-e-handlu-wplywa-do-budzetu,516215.html>.

*Światłana Cichanouska o wojnie w Ukrainie: wierzę, że jeśli zostanie wydany zbrodniczy rozkaz, Białorusini go nie wykonają*, „TVN24”, <https://tvn24.pl/swiat/ukraina-swiatlana-cichanouska-o-wojnie-wierze-ze-bialorusini-nie-wykonaja-zbrodniczego-rozkazu-jezeli-zostanie-wydany-5648479>.

Trusiewicz I., *Cypr odbierze obywatelstwo rosyjskim bogaczom*, <https://www.rp.pl/biznes/art36071141-cypr-odbierze-obywatelstwo-rosyjskim-bogaczom>.

*USA dodają 36 chińskich firm do czarnej listy Departamentu Handlu*, <https://itbiznes.pl/biznes/usa-czarna-lista-eksportowa-chiny-36>.

*Xi: Chiny i Rosja powinny zapewnić światu więcej stabilności*, <https://www.rp.pl/dyplomacja/art37700351-xi-chiny-i-rosja-powinny-zapewnic-swiatu-wiecej-stabilnosci>.

*Zapad 2013, Zapad 2017, Zapad 2021 – każde manewry były zapowiedzią, co planuje Putin*, <https://wyborcza.pl/magazyn/7,124059,29051477,wojna-zawsze-zaczyna-sie-wczoraj-rosja-bialorus-ukraina.html>.

*Zamknięte sondaże OCBOP na Białorusi dla rosyjskiego MSZ „wyciekły” do Internetu*, <https://euroradio.by/ru/v-internet-slili-zakrytye-oprosy-vciom-v-belarusi-dlya-rossijskiego-mid>.



## **W języku rosyjskim:**

Абламейка С., *Як змянілася стаўленне беларусаў да Расіі? Інтэрв'ю з былым кіраўніком Інстытута сацыялогіі*, <https://nashaniva.com/?c=ar&i=274641>.

*Азиатский инфраструктурный банк приостановил проекты, связанные с Россией и Белоруссией*,  
[https://tass.ru/ekonomika/13950655?utm\\_source=google.com&utm\\_medium=organic&utm\\_campaign=google.com&utm\\_referrer=google.com](https://tass.ru/ekonomika/13950655?utm_source=google.com&utm_medium=organic&utm_campaign=google.com&utm_referrer=google.com).

*Беларусь и Китай открыли совместный Год регионов*, <https://rg.ru/2021/08/26/belarus-i-kitaj-otkryli-sovmestnyj-god-regionov.html>.

*Беларусь и Китай приняли дорожную карту сотрудничества на 2014-2018 годы*,  
<https://www.belta.by/economics/view/belarus-i-kitaj-prinjali-dorozhnuju-kartu-sotrudnichestva-na-2014-2018-gody-35101-2014>.

*Беларусь и Китай заключили пакет соглашений и меморандумов о сотрудничестве в разных сферах*, <https://www.belta.by/president/view/belarus-i-kitaj-zakljuchili-paket-soglashenij-i-memorandumov-o-sotrudnichestve-v-raznyh-sferah-212427-2016>.

*Беларусь и Китай в ходе госвизита Лукашенко заключили почти четыре десятка соглашений и контрактов на \$3,5 млрд*,  
<https://www.belta.by/economics/view/belarus-i-kitaj-v-hode-gosvizita-lukashenko-zakljuchili-pochti-chetyre-desjatka-soglashenij-i-553244-2023>.

*Белорусы не видят себя частью войны в Украине*, <https://www.dw.com/ru/belorusy-ne-vidjat-sebja-chastju-vojny-v-ukraine/a-61250157>.

*Белорусско-китайские отношения обсудили на международной конференции в БГУ*,  
<https://bsu.by/news/belorussko-kitayskie-otnosheniya-obsudili-na-mezhdunarodnoy-konferentsii-v-bgu-d>.

*Белоруссия перенаправила экспорт молочной и мясной продукции с Украины в РФ*,  
[https://tass.ru/ekonomika/13933755?utm\\_source=belrus.ru&utm\\_medium=referral&utm\\_campaign=belrus.ru&utm\\_referrer=belrus.ru](https://tass.ru/ekonomika/13933755?utm_source=belrus.ru&utm_medium=referral&utm_campaign=belrus.ru&utm_referrer=belrus.ru).

*Банки развития Беларуси и Китая подписали кредитное соглашение на 700 млн. долларов США*, [https://brrb.by/about/press/news/banki-razvitiya-belarusi-i-kitaya-podpisali-kreditnoe-soglashenie-na-700-mln.-dollarov-ssha/?sphrase\\_id=107717](https://brrb.by/about/press/news/banki-razvitiya-belarusi-i-kitaya-podpisali-kreditnoe-soglashenie-na-700-mln.-dollarov-ssha/?sphrase_id=107717).

*БЕЛАЗ: стратегия непрерывного совершенствования*, [https://advis.ru/php/print\\_news.php?id=55EA9374-0D5F-D244-AD43-9E298DD83597](https://advis.ru/php/print_news.php?id=55EA9374-0D5F-D244-AD43-9E298DD83597).

*Белорусско-китайские отношения: стартовали переговоры по Соглашению о торговле услугами и осуществлении инвестиций*, <https://economy.gov.by/ru/news->

ru/view/belorusko-kitajskie-otnoshenija-startovali-peregovory-po-soglasheniju-o-torgovle-uslugami-i-45590-2021.

*Белорусско-китайское межрегиональное сотрудничество и побратимские связи,*  
<https://china.mfa.gov.by/ru/bilateral/regional/info>.

*Беларусь и Китай вышли на оптимальную схему взаимодействия в военно-технической сфере – ГВПК,* <https://www.belta.by/economics/view/belarus-i-kitaj-vyshli-na-optimalnuju-shemu-vzaimodejstvija-v-voenno-tehnicheskoj-sfere-gvpk-361883-2019>.

*Банк развития и Китайско-Белорусский индустриальный парк «Великий камень» подписали Соглашение о сотрудничестве,* <https://brrb.by/about/press/news/bank-razvitiya-i-kitaysko-beloruskiy-industrialnyy-park-velikiy-kamen-podpisali-soglashenie-o-sotru>.

*Белорусский экономический журнал, 2019, №2.*

*«Беларусбанк» и Компания по развитию индустриального парка подписали меморандум о сотрудничестве в рамках программы «Искра»,*  
[https://belarusbank.by/ru/33139/press/bank\\_news/36410](https://belarusbank.by/ru/33139/press/bank_news/36410).

*Белорусско-китайские отношения: стартовали переговоры по Соглашению о торговле услугами и осуществлении инвестиций,* Economy.gov.by, <https://economy.gov.by/ru/news-ru/view/belorusko-kitajskie-otnoshenija-startovali-peregovory-po-soglasheniju-o-torgovle-uslugami-i-45590-2021>.

*В «Великом камне» зарегистрировали сразу шесть новых резидентов,*  
<https://www.sb.by/articles/v-velikom-kamne-zaregistrovali-srazu-shest-novykh-rezidentov.html>.

*«Великий камень» подписал соглашение о сотрудничестве с Банком развития Республики Беларусь,* <https://industrialpark.by/novosti/2020/velikij-kamen-podpisal-soglashenie-o-sotrudnichestve-s-bankom-razvitiya-respubliki-belarus>.

*«Великий камень» становится стратегической платформой для белорусско-китайского сотрудничества,* <https://www.belta.by/economics/view/velikij-kamen-stanovitsja-strategicheskoj-platfornoj-dlja-belorusko-kitajskogo-sotrudnichestva-375546-2020>, data dostępu: 15.03.2023.

*В июле 2012 года в Даляньском политехническом университете проходил двухнедельный летний лингвистический лагерь,* <http://rci.bsu.by/?id=115:news-ru-1>.

*Военно-китайские чипы. Пекин запретил экспорт в Россию процессоров Loongson,*  
<https://www.kommersant.ru/doc/5719932>.

*В Беларуси планируют сформировать госорган по регулированию цифровой сферы,*  
<https://www.belta.by/society/view/v-belarusi-planirujut-sformirovat-gosorgan-po-regulirovaniju-tsifrovoj-sfery-432836-2021>.

*Где «застряли» китайские миллиарды,* <https://www.belrynok.by/2016/02/15/gde-zastryali-kitajskie-milliardy>.

*Головченко: санкции стали инструментом гибридной агрессии,*  
<https://www.belta.by/politics/view/golovchenko-sanktsii-stali-instrumentom-gibridnoj-agressii-501976-2022>.

*Государственный визит в Китайскую Народную Республику,*  
<https://president.gov.by/ru/events/vstrecha-s-predsedatelem-vsekitajskogo-komiteta-narodnogo-politicheskogo-konsultativnogo-soveta-kitaja-juj-14530>.

*Грузинская Е., Риски размещения прямых китайских инвестиций и несвязанных кредитов в Республике Беларусь,* [https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/283873/1/Lapko\\_dip.pdf&cd=2&hl=pl&ct=clnk&gl=pl](https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/283873/1/Lapko_dip.pdf&cd=2&hl=pl&ct=clnk&gl=pl).

*Дефолт как следствие войны и санкций: чего ждать белорусам?,*  
<https://www.dw.com/ru/defolt-kak-sledstvije-vojny-i-sankzij-chego-zhdat-belorusam/a-61088879>.

*Duisburger Hafen прекращает свою деятельность в Беларуси. Строительство интермодального терминала так и не началось,*  
<https://infotrans.by/2022/03/15/ao-dujsburger-hafen-prekrashhaet-svoyu-deyatelnost-v-belarusi-stroitelstvo-intermodalnogo-terminala-tak-i-ne-nachalos>.

*ЕБРР не планирует возобновлять сотрудничество с Беларусью,*  
[https://primepress.by/news/finansi/ebrr\\_ne\\_planiruet\\_vozobnovlyat\\_sotrudnichestvo\\_s\\_belarusyu-38759](https://primepress.by/news/finansi/ebrr_ne_planiruet_vozobnovlyat_sotrudnichestvo_s_belarusyu-38759), data dostępu: 15.03.2023.

*Евразийский железнодорожный гейтвэй» стал резидентом промышленного парка,*  
<https://industrialpark.by/novosti/2020/evrazijskij-zheleznodorozhnyj-gejtvej-stal-rezidentom-industrialnogo-parka>.

*Западные эксперты оценили зависимость экономики России от Китая,*  
<https://www.rbc.ru/economics/15/11/2022/63736ad59a7947d80eae4a9>.

*Промышленный парк «Великий камень» начал вносить вклад в экономику Беларуси – китайский эксперт,* <https://eurasia.expert/industrialnyy-park-velikiy-kamen--vklad-ekonomiku-belarusi-kitayskiy-ekspert>.

*Инвестиции в „Великий камень” за время реализации проекта превысили \$520 млн,* <https://www.belta.by/economics/view/investitsii-v-velikij-kamen-za-vremja-realizatsii-proekta-prevysili-520-mln-374778-2020>.

*Интервью Министра иностранных дел Российской Федерации С.В.Лаврова телеканалу «RTVI», Москва, 17 сентября 2020 года,* <https://russischebotschaft.ru/ru/2020/09/21/intervyu-ministra-inostrannykh-del-ro-27>.

*Китай выделит Беларуси более \$7 млрд кредитов,* <https://www.belta.by/economics/view/kitaj-vydelit-belarusi-bolee-7-mlrd-kreditov-2613-2015>.

*Китайский подарок,* <https://www.sn-plus.com/2019/12/17/kitajskij-podarok>.

*Китайский иннопарк нашел успешную модель международного взаимодействия,* <https://rg.ru/2020/06/25/kitajskij-innopark-nasel-uspeshnuiu-model-mezhdunarodnogo-vzaimodejstviia.html>.

*Китайский шёлковый путь протянулся до Беларуси: что нас ждёт, кроме экологических бед?,* <https://greenbelarus.info/articles/16-01-2017/kitayskiy-shyolkovyy-put-protyanulsya-do-belarusi-chto-nas-zhdyot-krome>.

*Китайские маркетплейсы и российский рынок. Коротеев об основных тенденциях развития „Великого камня”,* <https://www.belta.by/economics/view/kitajskie-marketplejisy-i-rossijskij-rynok-koroteev-ob-osnovnyh-tendentsijah-razvitija-velikogo-kamnja-513424-2022>.

*Кредитно-финансовое и инвестиционное сотрудничество Беларуси и Китая,* <https://china.mfa.gov.by/ru/bilateral/credinvest>.

*Калих А., От риторики «крепости» к риторике войны. Трансформация основных нарративов прокремлевской пропаганды в Беларуси до и после начала российской агрессии против Украины, ISANS.*

*Лукашенко: Китай может рассчитывать на Беларусь в продвижении своих интересов в Европе,* <https://www.belta.by/president/view/lukashenko-kitaj-mozhet-rasschityvat-na-belarus-v-prodvizhenii-svoih-interesov-v-evrope-212356-2016>.

*Лукашенко кланяется китайцам за военные технологии,* <https://ghall.com.ua/2018/03/04/lukashenko-klanayaetsya-kitajcam-za-voennye-texnologii>.

*Лукашенко: важно расширить инвестиционное присутствие ведущих китайских компаний и банков в Беларуси, Белта,* <https://www.belta.by/president/view/lukashenko-vazhno-rasshirit-investitsionnoe-prisutstvie-veduschih-kitajskih-kompanij-i-bankov-v-428195-2021>.

*Министерство экономики подписало меморандум о взаимопонимании с Минкоммерции Китая,* <https://economy.gov.by/ru/news-ru/view/ministerstvo-ekonomiki-podpisalo-memorandum-o-vzaimoponimanii-s-minkommertsii-kitaja-45245-2020>.

*Мировые рейтинги влияют на инвестпривлекательность Беларуси, но не на основных партнеров,* <https://www.sb.by/articles/mirovye-rejtingi-vlijajut-na-investprivlekatelnost-belarusi-no-ne-na-osnovnyh-partnerov-gurskij-432593-2021-sb.html>.

*МТБанк и «Великий камень» объявили о партнерстве с целью поддержки малого и среднего предпринимательства,* <https://www.mtbank.by/about/news/mtbank-i-velikiy-kamen-obyavili-o-partnerstve-s-tselyu-podderzhki-malogo-i-srednego-predprinimatelst-300694-p>.

*На границе проходят массовые задержания белорусов, приезжающих из Польши,* <https://www.the-warsaw.com/56892/na-granice-prohodjat-massovye-zaderzhaniya-belarusov-priezzhajushhih-iz-polshi>.

*Нежданов В., Сопряжение ЕАЭС и Шелкового пути: Китай меняет стратегию,* <https://zen.yandex.ru/media/eurazia/sopriajenie-eaes-i-shelkovogo-puti-kitai-meniaet-strategiiu-5c0780bd73372000a9a3b7d7>.

*Новая эпоха китайской дипломатии: внешнеполитическая стратегия лидера Китая Си Цзиньпина и возможности ее реализации, Новая эпоха развития Китая. Особенности внешнеполитической стратегии Си Цзиньпина и возможности ее реализации, материалы дискуссионного клуба, Минск 2019.*

*Новости Беларусбанка,* [https://belarusbank.by/ru/33139/press/bank\\_news](https://belarusbank.by/ru/33139/press/bank_news).

*О заседании Белорусско-Китайского Межправительственного комитета по сотрудничеству,* [https://mfa.gov.by/press/news\\_mfa/b33d8e61377a5ce0.html](https://mfa.gov.by/press/news_mfa/b33d8e61377a5ce0.html).

*О подписании Соглашения между Республикой Беларусь (в лице Министерства финансов) и Шанхайским филиалом Банка развития Китая,* [https://www.minfin.gov.by/ru/public\\_debt/pressreleases/eb066e2a3bee4fb0.html](https://www.minfin.gov.by/ru/public_debt/pressreleases/eb066e2a3bee4fb0.html).

*О политических отношениях Беларуси и Китая,* <https://china.mfa.gov.by/ru/bilateral>.

*Переговоры с Председателем КНР Си Цзиньпином,* <https://president.gov.by/ru/events/peregovory-s-predsedatelem-knr-si-tszinpinom-20949>.

*Полный текст доклада, с которым выступил Си Цзиньпин на 19-м съезде КПК,* [http://ru.china-embassy.gov.cn/rus/ztbd/19sjd/201711/t20171104\\_3112907.htm](http://ru.china-embassy.gov.cn/rus/ztbd/19sjd/201711/t20171104_3112907.htm), data dostępu: 20.06.2022.

*О рейтинговых действиях международного агентства Moody's,* [https://www.minfin.gov.by/ru/public\\_debt/pressreleases/6ac112dafa924815.html](https://www.minfin.gov.by/ru/public_debt/pressreleases/6ac112dafa924815.html).

*О Фонде*, [http://www.ief.bsu.by/about\\_us/index.php?lang=ru](http://www.ief.bsu.by/about_us/index.php?lang=ru).

Пакулин В. С., *Процессы сопряжения китайского проекта «Один пояс – один путь» и ЕАЭС в рамках концепции «большого евразийского партнерства»*, <https://cyberleninka.ru/article/n/protsessy-sopryazheniya-kitayskogo-proekta-odin-poyas-odin-put-i-eaes-v-ramkah-kontseptsii-bolshogo-evraziyskogo-partnerstva/viewer>.

*Подписан Меморандум о сотрудничестве с Китаем*, <https://minprom.gov.by/podpisan-memorandum-o-sotrudnichestve-s-kitaem>.

*Президент приехал на проблемный Светлогорский ЦКК. Что известно о предприятии, на которое жаловались местные*, <https://news.tut.by/economics/672581.html>.

*«Полонез» с китайским акцентом*, <https://bsblog.info/polonez-s-kitajskim-akcentom>.

*Преимущества парка*, <https://industrialpark.by/investoram/preimushchestva-parka>.

*Российско-китайские переговоры*, <http://kremlin.ru/events/president/news/70303>.

*Репрессии за комментарии и репосты в социальных сетях*, <https://nash-dom.info/111804>.

*Се Сяююн: Сотрудничество Китая и Беларуси — образец международных отношений нового типа*, <https://zviazda.by/ru/news/20220119/1642580204-se-syaoyun-sotrudnichestvo-kitaya-i-belarusi-obrazec-mezhdunarodnyh>.

*Ситуация с правами человека в Беларуси. Сентябрь 2022*, <https://spring96.org/ru/news/109294>.

*Си Цзиньпин встретился с Президентом Беларуси*, [http://russian.news.cn/2017-05/16/s\\_136289246.htm](http://russian.news.cn/2017-05/16/s_136289246.htm).

*Соглашение между Правительством Республики Беларусь и Правительством Китайской Народной Республики о создании Белорусско-китайского межправительственного комитета по сотрудничеству*, <http://naviny.org/2014/09/04/by1460.htm>.

*Сотрудничество в сфере культуры*, <https://china.mfa.gov.by/ru/bilateral/humanitarian/education>.

*Сотрудничество в сфере образования*, <https://china.mfa.gov.by/ru/bilateral/humanitarian/education>.

*Сотрудничество с Китайской Народной Республикой* <http://sov.minsk.gov.by/sotrudnichestvo-s-kitajskoj-narodnoj-respublikoj>.

*Сотрудничество в сфере культуры*, <https://china.mfa.gov.by/ru/bilateral/humanitarian/education>.

*Совместная декларация: Китай высоко оценивает достигнутые успехи развития Беларуси,* [https://www.belta.by/politics/view/sovместnaja-deklaratsija-kitaj-vysoko-otsenivaet-dostignutye-uspehi-razvitiya-belarusi-524048-2022/?utm\\_source=belta&utm\\_medium=news&utm\\_campaign=accent](https://www.belta.by/politics/view/sovместnaja-deklaratsija-kitaj-vysoko-otsenivaet-dostignutye-uspehi-razvitiya-belarusi-524048-2022/?utm_source=belta&utm_medium=news&utm_campaign=accent).

*Совместная декларация: Беларусь подтверждает приверженность принципу "одного Китая",* <https://www.belta.by/politics/view/sovместnaja-deklaratsija-belarus-podtverzhdaet-priverzhennost-printsipu-odnogo-kitaja-524060-2022>.

*Создается новое министерство – цифрового развития и связи,* <https://neg.by/novosti/otkrytj/sozdaetsya-novoe-ministerstvo-tsifrovogo-razvitiya-i-svyazi>.

*Тектонический сдвиг: как изменилась внешняя торговля России в 2022 году,* <https://www.rbc.ru/economics/05/01/2023/63a449789a79477778972b81>.

*Торговля СЭЗ, «Свободные экономические зоны», Новый Рынок № 4/2005.*

*Узнали, что еще планирует производить Светлогорский ЦКК и когда,* <https://www.ranak.me/2022/04/27/uznali-cto-ese-planiruet-proizvodit-svetlogorskij-ckk-i-kogda>.

*Ужесточение курса властей Беларуси: на очереди малый бизнес?,* <https://www.dw.com/ru/kosnetsja-li-uzhestochenie-kursa-vlastej-belarusi-i-malogo-biznesa/a-58704335>.

*Хронология факультета: 2003, БГУ,* <http://fir.bsu.by/index.php/ru/history/chronology-in-menu/01-10-in-menu/2003-in-menu.html>.

*Центр исследований и разработок,* <https://industrialpark.by/innovatsionnyy-tsentr>.

*Что привлекает компании вступать в индустриальный парк,* <https://www.belta.by/comments/view/velikij-kamen-otkryvaet-shirokie-vozmozhnosti-dlja-ukreplenija-sotrudnichestva-belarusi-i-kitaja-8150>.

*Экзамен по китайскому языку HSK,* [http://rci.bsu.by/Exam\\_HSK.aspx](http://rci.bsu.by/Exam_HSK.aspx).

*Эксперимент свободных экономических зон в Кыргызстане провалился,* <https://cabar.asia/ru/eksperiment-svobodnyh-ekonomicheskikh-zon-v-kyrgyzstane-provalilsya>.

*Huawei Corporate в Беларуси,* <https://www.huawei.com/by>.

*FT: переход КНР к покупке нефти за юани ведет к формированию нового энергопорядка в мире,* <https://tass.ru/ekonomika/16737809>, data dostepu: 15.03.2023.

### **W języku angielskim:**

*BelarusChina – Договорно-правовая база двусторонних отношений,* <http://www>.

belaruschina.by/ru/belarus\_china/legal.html.

*Belarus-China counterterrorism exercise Dashing Eagle 2015*, <https://eng.belta.by/fotoreportage/view/belarus-china-counterterrorism-exercise-dashing-eagle-2015-85620-2015>.

*Belarusian, Chinese special forces in joint counterterrorism exercise*, <https://eng.belta.by/society/view/belarusian-chinese-special-forces-in-joint-counterterrorism-exercise-103426-2017>.

*China Reins In Its Belt and Road Program, \$1 Trillion Later*, [https://www.wsj.com/articles/china-belt-road-debt-11663961638?mod=hp\\_trending\\_now\\_article\\_pos4](https://www.wsj.com/articles/china-belt-road-debt-11663961638?mod=hp_trending_now_article_pos4).

*China's balancing act on the Ukraine war, EUvsDiSiNFO, 04.04.2022*, <https://euvsdisinfo.eu/chinas-balancing-act-on-the-ukraine-war>.

*Belarus Improperly Diverted Passenger Flight, Endangered Lives, International Civil Aviation Organization Senior Official Tells Security Council, CS/15088*, <https://press.un.org/en/2022/sc15088.doc.htm>.

*China Exports to World in US\$ Thousand 2006-2019*, WITS, <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/StartYear/2006/EndYear/2019/TradeFlow/Export/Partner/WLD/Indicator/XPRT-TRD-VL#>.

*China-EU – international trade in goods statistics*, [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=China-EU\\_-\\_international\\_trade\\_in\\_goods\\_statistics](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=China-EU_-_international_trade_in_goods_statistics).

*Describes what a company needs to know to take advantage of e-commerce in the local market and covers prominent B2B websites*, ITA, <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/romania-ecommerce>.

Farole T., *Special Economic Zones in Africa: Comparing Performance and Learning from Global Experience. Directions in Development*, The World Bank, Waszyngton 2011.

Gill B., *China's Quest for Greater Technological Self-Reliance*, *Asia Socie Australia*, <https://asiasociety.org/australia/chinas-quest-greater-technological-self-reliance>.

*George Soros: Investors in Xi's China face a rude awakening*, „Financial Times”, <https://www.ft.com/content/ecf7de34-e595-4814-9cbd-4a5119187330>.

*Government of Belarus: Rouble payment of foreign-currency debt constitutes a default, MOODY'S investors service*, [https://www.moodys.com/credit-ratings/Belarus-Government-of-credit-rating-806356891/reports?category=Ratings\\_and\\_Assessments\\_Reports\\_rc%7CIssuer\\_Reports\\_rc&type=Rating\\_Action\\_rc%7CAnnouncement\\_rc%7CAnnouncement\\_of\\_Periodic\\_Review\\_rc,Credit\\_Opinion\\_ir\\_rc%7CIssuer\\_Comment\\_rc%7CIssuer\\_in\\_Depth\\_rc](https://www.moodys.com/credit-ratings/Belarus-Government-of-credit-rating-806356891/reports?category=Ratings_and_Assessments_Reports_rc%7CIssuer_Reports_rc&type=Rating_Action_rc%7CAnnouncement_rc%7CAnnouncement_of_Periodic_Review_rc,Credit_Opinion_ir_rc%7CIssuer_Comment_rc%7CIssuer_in_Depth_rc).



Guterre A., *Policy brief on Tourism and COVID-19*, <https://www.unwto.org/tourism-covid-19>.

*Global Civilization Initiative injects fresh energy into human development*, [http://english.scio.gov.cn/topnews/2023-03/19/content\\_85177312.htm](http://english.scio.gov.cn/topnews/2023-03/19/content_85177312.htm).

*HKTDC Belt and Road Conceptual Framework*, 2017, <https://web.archive.org/web/20170203222847/http://beltandroad.hktdc.com/en/about-the-belt-and-road-initiative/about-the-belt-and-road-initiative.aspx>.

*Low Carbon and Environmental Assessment for China Built Industry Parks BRI Countries*, <https://www.efchina.org/Attachments/Report/report-cip-20200731/> 一带一路中国建设的典型工业园区绿色化研究.pdf#page141.

*Military and technical cooperation between Belarus and China*, <https://bsblog.info/military-and-technical-cooperation-between-belarus-and-china>.

*National security Strategy of the United States of America*, Washington, December 2017, <https://whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>.

Page M., *Unpacking China's Global Development Initiative*, Lowy Institute, <https://www.loyyinstitute.org/the-interpreter/unpacking-china-s-global-development-initiative>.

Pak Yiu, *China's Global Security Initiative: Xi's Wedge in the U.S. – led order*, Nikkei Asia, <https://asia.nikkei.com/Spotlight/Asia-Insight/China-s-Global-Security-Initiative-Xi-s-wedge-in-the-U.S.-led-order>.

*The China–Russia alliance is pushing Ukraine toward Taiwan*, „The Washington Post”, <https://www.washingtonpost.com/opinions/2022/09/14/ukraine-taiwan-closer-democratic-alliance>.

*Russia's wartime economy: learning to live without imports*, <https://www.ft.com/content/6c01e84b-5333-4024-aaf1-521cf1207eb4>.

*Xinomics – a new economic era is dawning in China*, „The Economist”, <https://www.economist.com/podcasts/2020/10/20/xinomics-a-new-economic-era-is-dawning-in-china>.

### **W języku chińskim:**

人民银行等八部委印发《关于金融支持工业稳增长调结构增效益的若干意见》，  
[http://www.gov.cn/xinwen/2016-02/16/content\\_5041671.htm](http://www.gov.cn/xinwen/2016-02/16/content_5041671.htm).

**Aneks 1. Najważniejsze dokumenty państwowe regulujące poziom partnerstwa strategicznego pomiędzy Republiką Białoruś i Chińską Republiką Ludową<sup>728</sup>**

Nazwa dokumentu	Data podpisania	Okoliczności podpisania
UMOWA między Republiką Białorusi a Chińską Republiką Ludową w sprawie nawiązania stosunków dyplomatycznych	20.01.1992	podczas wizyty Wiaczasława Kiebicza w Chinach
Wspólna deklaracja o dalszym rozwoju i pogłębieniu współpracy między Republiką Białorusi a Chińską Republiką Ludową	17.01.1995	podczas wizyty Alaksandra Łukaszenki w Chinach
Wspólne białorusko-chińskie oświadczenie o umocnieniu wszechstronnej współpracy w XXI wieku	27.07.2000	podczas wizyty zastępcy przewodniczącego Chińskiej Republiki Ludowej Hu Jintao na Białorusi
Wspólna deklaracja Republiki Białoruś i Chińskiej Republiki Ludowej	23.04.2001	podczas wizyty przewodniczącego Chińskiej Republiki Ludowej Jiang Zemin na Białorusi
Wspólna deklaracja Republiki Białoruś i Chińskiej Republiki Ludowej	05.12.2005	podczas wizyty Alaksandra Łukaszenki w Chinach
Wspólna deklaracja Republiki Białoruś i Chińskiej Republiki Ludowej o ustanowieniu wszechstronnego partnerstwa strategicznego	16.07.2013	podczas wizyty Alaksandra Łukaszenki w Chinach
Traktat o przyjaźni i współpracy między Republiką Białorusi a Chińską Republiką Ludową	10.05.2015	podczas wizyty przewodniczącego Chin Xi Jinpinga na Białorusi
Wspólna Deklaracja Republiki Białoruś i Chińskiej Republiki Ludowej w sprawie dalszego rozwoju i pogłębienia wszechstronnego partnerstwa strategicznego	10.05.2015	podczas wizyty przewodniczącego Chin Xi Jinpinga na Białorusi
Wspólna Deklaracja Republiki Białoruś i Chińskiej Republiki Ludowej w sprawie ustanowienia pełnego zaufania partnerstwa strategicznego i wzajemnie korzystnej współpracy	29.09.2016	podczas wizyty Alaksandra Łukaszenki w Chinach

<sup>728</sup> Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Spraw Zagranicznych Białorusi.

## Aneks 2. Najważniejsze inwestycje zagraniczne z chińskim kapitałem na Białoruś (2007-2021)<sup>729</sup>

L.p.	Opis inwestycji	Wartość, w mln EUR	Branża	Typ inwestycji	Rok inwestycji	Sukces/porażka inwestycji
1	założenie firmy JLLC „Midea-Horizon”	BIZ – 5,9 mln USD; przekazano technologie warte około 30 mln USD; od 2007 do 2015 roku strona chińska corocznie inwestowała w obroty przedsiębiorstwa około 12 mln USD	sprzętu AGD (kuchenki mikrofalowe, podgrzewacze wody, klimatyzacja, produkcja lodówek)	kredyt wiązany i BIZ; z biegiem czasu udział chińskiej strony w przedsiębiorstwie wzrósł z 10% do 55%, na czele z chińskim kierownictwem	2007	Jeden z najbardziej udanych projektów
2	modernizacja białoruskiego przemysłu cementowego na bazie spółek akcyjnych „Krasnoselskstroymaterialy”, „Białoruska Cementownia” i „Krichevcementnoshifer”	łączna inwestycja w projekt – ok. 1,2 mld USD; kredyt wydany przez Eximbank of China – 530 mln USD	budowlana	kredyt wiązany i środki państwowe	2007	Jeden z najbardziej problematycznych chińskich projektów na Białorusi. Ich zakończenie zaplanowano na 2010 rok. Terminów dotrzymano, ale jakość importowanego chińskiego sprzętu, a także prac budowlanych i instalacyjnych była niska. Wzrost wydobywania cementu zbiegł się z niekorzystnymi zmianami warunków rynkowych. Zadłużenia przedsiębiorstw z tytułu chińskich kredytów modernizacyjnych w latach 2015–2019 zostały umorzone przez władze za koszt budżetu. Łączna kwota zadłużenia trzech przedsiębiorstw sięga 550 mln USD, a terminy zwrotu długów są przesunięte na koniec lat 30. i później.

<sup>729</sup> Źródło: opracowanie własne na podstawie danych raportu: Ю.Царик, А. Сивицкий, Н. Савков, *Беларусь — Китай: достижения, проблемы и перспективы стратегического партнерства*, <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/16605.pdf>, data dostępu: 10.09.2021.

3	założenie wspólnego przedsiębiorstwa „Volat-Sanjiang” (montaż wieloosiowych ciągników kołowych i podwozi o różnym przeznaczeniu)	łączna inwestycja w projekt – 22,2 mln USD; 50% tej kwoty wniosło białoruskie przedsiębiorstwo, 50% – Sanjiang Corporation	motoryzacyjna	kredyt wiązany i środki państwowe	2009	Projekt udany
4	rozpracowanie systemu raketowego wielokrotnego startu Polonez (MLRS) przez Białoruski Zakład Elektromechaniki Precyzyjnej we współpracy z China Academy of Launch Vehicle Technology	brak informacji	wojskowa	kredyt wiązany i środki państwowe	2010	Projekt udany
5	produkcja samochodów osobowych marki Geely w ramach wspólnego przedsiębiorstwa BelGee	łączna inwestycja w projekt – ok. 400 mln USD, w tym kredyt wiązany – 158,7 mln USD	motoryzacyjna	kredyt wiązany i środki państwowe; ponad 58% firmy należy do strony białoruskiej (OAO BelAZ); założyciele: BelAZ-Holding – 50% udziałów, Geely Holding – 32,5%, Soyuzavtotekhnologii – 17,5%	2011	Projekt udany
6	budowa nowego zakładu na bazie fabryki celulozowo-teksturowej w Swietłogorsku	łączna inwestycja w projekt – ponad 850 mln USD; kredyty z Eksport-Import Bank of China (Eximbank) i Industrial and Commercial Bank of China na łączną kwotę ponad 654 mln USD; kredyt Belarusbank – na kwotę 170 mln USD	papiernicza	kredyt wiązany i środki państwowe. Razem z innymi środkami kredytowymi całkowite zadłużenie z tytułu pożyczek w lutym 2020 r. wyniosło co najmniej 836 mln USD	2012	Jeden z najbardziej problematycznych chińskich projektów na Białorusi; miał rozpocząć działalność w 2015 roku. Próbné przebiegi zakładu w 2015 i 2017 roku zakończyły się niepowodzeniem. W efekcie strona białoruska oskarżyła chińskich partnerów o niewywiązywanie się z zobowiązań, a nawet zaniechanie, a w 2018 roku umowa inwestycyjna z nimi została rozwiązana. Projekt zagraża sytuacji ekologicznej w regionie.

7	budowa kompleksu dla produkcji tektury powlekaney i niepowlekaney na bazie Papierni w Dobrushu „Geroy Truda” OJSC Spółka Zarządzająca Holdingu „Białoruski Oboj”	kredyt wydany przez China Development Bank – 350 mln USD; inwestycje państwowe – 83 mln USD	papiernicza	kredyt wiązany i środki państwowe	2012	Jeden z najbardziej problematycznych chińskich projektów na Białorusi. Uruchomienie produkcji zaplanowano na 2015 rok, ale odbyło się dopiero w 2021 roku. W 2018 roku umowa inwestycyjna z inwestorami z Chin została rozwiązana. W 2020 r. podczas wizyty A. Łukaszenki w tym obiekcie poinformowano o potrzebie dodatkowych środków w wysokości 83 mln USD. Chińskie wykonawcy informują, że główną przeszkodą w realizacji projektu był brak doświadczenia w rozwiązywaniu problemów tej rangi Białorusinów, nieprzygotowanie do przestrzegania białoruskiego ustawodawstwa, biurokracja w procedurach administracyjnych.
8	system dystrybucji energii zapewniających moc i łączność z systemem energetycznym białoruskiej elektrowni jądrowej	ok. 340,86 mln USD	energetyczna	kredyt preferencyjny i środki własne Realizacja projektu na bazie przedsiębiorstwa Grodnoenergo i North China Electric Power Project Company w ramach chińskiej firmy Electric Power Engineering and Consulting Corporation LLC. 95% kosztów projektu – kredyt preferencyjny z Export-Import Bank of China, 5% – środki własne Grodnoenergo	2015	Projekt udany

9	budowa kompleksu wydobywczo-przetwórczego do produkcji nawozów potasowych w pobliżu wsi Lubań w obwodzie Mińskim	BIZ firmy „Grupy Safmar” – 600 mln USD; kredyt wiązany – 1,4 mld USD	chemiczna	kredyt wiązany i BIZ	2016	Projekt udany, mimo przesunięcia początkowych terminów oddania kompleksu do użytku, wydobycie rudy rozpoczęło się w 2020 roku.
10	utworzenie kompleksu rolno-przemysłowego „Organizacja wysokotechnologicznej produkcji rolno-przemysłowej pełnego cyklu w okresie 2016–2032” na bazie Białoruskiej Narodowej Korporacji Biotechnologicznej	łącznie inwestycja w projekt – 750 mln USD, w tym kredyt wiązany – ok. 273,4 mln USD	rolno-przemysłowa	kredyt wiązany i środki państwowe; udziałowcy projektu ze strony chińskiej są CITIC International Investments Ltd. (20% udziałów) i COFCO Corporation (10% udziałów)	2016	Projekt udany
11	budowa fabryki akumulatorów w obwodzie Brzeskim	łącznie inwestycja w projekt – 26 mln USD, w tym ok. 2 mln USD środków z Państwowego Programu Innowacyjnego Rozwoju Republiki Białoruś na lata 2016–2020	produkcja baterii i akumulatorów	kredyt wiązany i środki państwowe	2017	Jeden z najbardziej kontrowersyjnych projektów. W 2019 roku na polecenie przewodniczącego Regionalnego Komitetu Wykonawczego wstrzymano wprowadzenie do eksploatacji na skutek licznych protestów mieszkańców; w 2021 roku oddany do eksploatacji.

**Aneks 3. Republiki Białoruś i Chińskiej Republiki Ludowej, które ustanowiły relacje miast partnerskich**<sup>730</sup>

L.p.	Region/miast o Białorusi	Partner chiński	Rodzaj współpracy
	Miasto Brześć	miasto Xiaogan (prowincja Hubei) od 1993 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Porozumienie w sprawie zawarcia porozumienia o ustanowieniu relacji miast partnerskich</li> <li>• Porozumienie o wymianie gospodarczej i technicznej oraz o współpracy na rzecz rozwoju</li> <li>• Porozumienie o partnerstwie i przyjaźni</li> </ul>
	Obwód Brzeski	prowincja Hubei od 1994 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Umowa o przyjaźni</li> <li>• Umowa o współpracy z określonymi działaniami</li> </ul>
		prowincja Qinghai od 2015 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Memorandum intencyjne w sprawie ustanowienia relacji miast partnerskich</li> </ul>
		prowincja Anhui od 2016 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Protokół intencyjny w sprawie ustanowienia relacji miast partnerskich</li> <li>• Porozumienie w sprawie ustanowienia relacji miast partnerskich</li> </ul>
		prowincja Shanxi od 2019 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Memorandum intencyjny w sprawie ustanowienia relacji miast partnerskich</li> </ul>
		prowincja Liaoning (w przygotowaniu)	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Memorandum ustanowienia relacji miast partnerskich (w przygotowaniu)</li> </ul>
	Miasto Witebsk	miasto Jinan (prowincja Shandong) od 2006 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Porozumienie o współpracy</li> </ul>
		miasto Harbin (prowincja Heilongjiang) od 2009 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Porozumienie w sprawie ustanowienia relacji miast partnerskich</li> </ul>
	Obwód Witebski	prowincja Shandong od 2004 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Porozumienie o współpracy</li> </ul>
		prowincja Heilongjiang od 2005 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Porozumienie o współpracy</li> <li>• Porozumienie w sprawie ustanowienia relacji miast partnerskich</li> </ul>
		prowincja Guizhou od 2015 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Memorandum o współpracy</li> </ul>
		prowincja Jiangxi od 2018 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Protokół intencyjny w sprawie ustanowienia relacji miast partnerskich</li> </ul>

<sup>730</sup> Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Spraw Zagranicznych Białorusi.

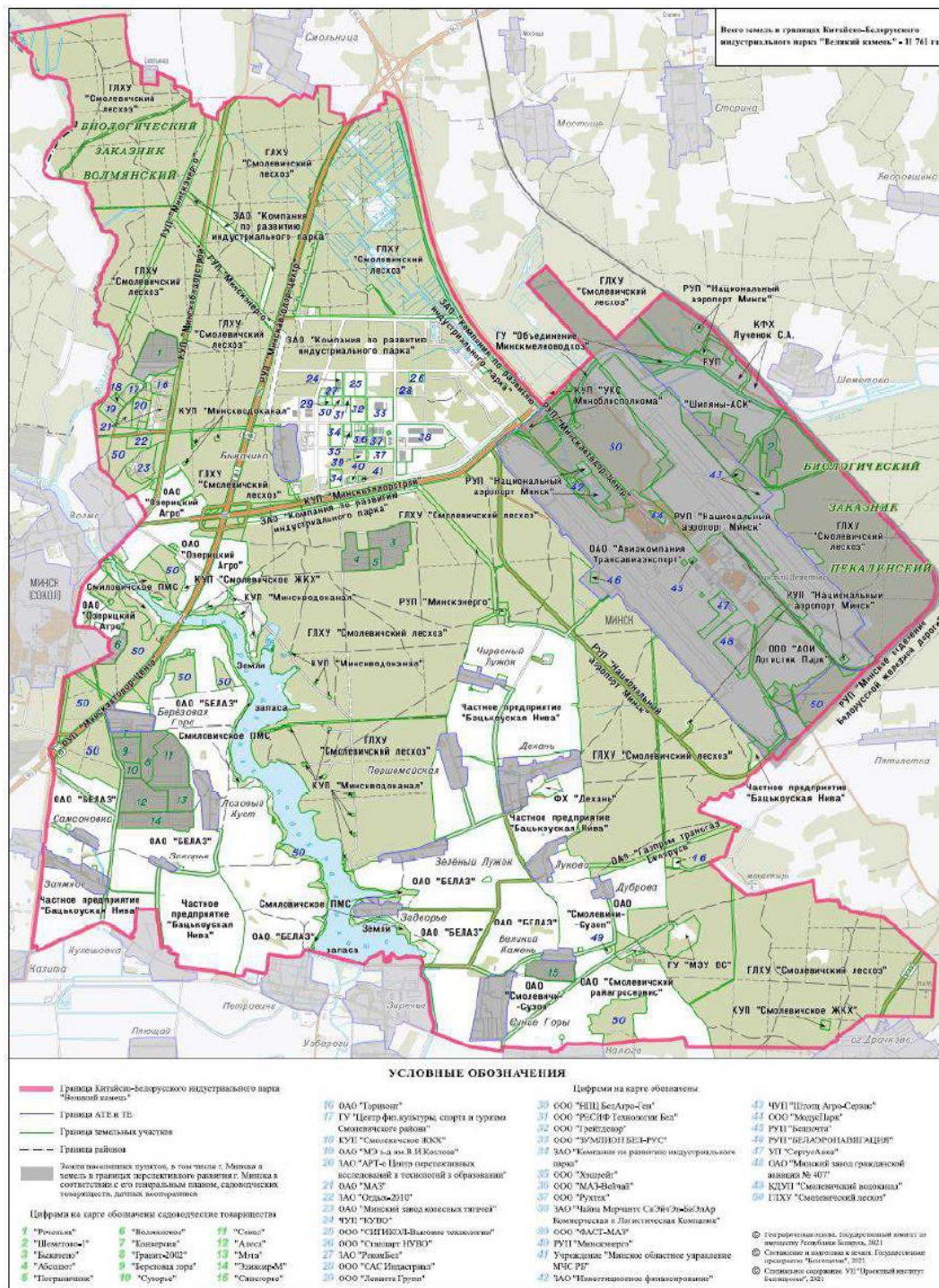
	Miasto Gomel	miasto Huai'an (prowincja Jiangsu) od 1997 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Umowa w sprawie ustanowienia relacji miast partnerskich</li> </ul>
		miasto Harbin od 2015 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Umowa o przyjaźni i współpracy między miastami Gomel i Harbin</li> <li>• Umowa intencyjna</li> </ul>
		miasto Chengdu od 2018 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Umowa w sprawie ustanowienia relacji miast partnerskich</li> </ul>
	Oblast Homel	Mongolia Wewnętrzna Region Autonomiczny od 2011 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Porozumienie o współpracy</li> </ul>
		prowincja Syczuan od 2015 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Porozumienie o współpracy</li> </ul>
		prowincji Jiangsu od 2016 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Porozumienie o wspólnym udziale w budowie Jedwabnego Szlaku</li> </ul>
		Xinjiang-Ujgur Region Autonomiczny od 2016 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Memorandum o współpracy</li> </ul>
	Miasto Grodno	miasto Longnan od 2017 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Porozumienie w sprawie ustanowienia współpracy partnerskiej pomiędzy miastami Grodnem i Longnan w prowincji Gansu</li> <li>• Porozumienie intencyjne o powołaniu grupy roboczej ds. inwestycji i współpracy handlowo-gospodarczej</li> <li>• Umowa w sprawie ustanowienia współpracy partnerskiej pomiędzy miastami Grodnem a miastem Longnan</li> </ul>
		miasto Haikou (prowincji Hajnan) od 2019 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Memorandum intencyjne w sprawie ustanowienia przyjaznych stosunków</li> </ul>
	Obwód grodzieński	prowincja Gansu od 2007 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Porozumienie w sprawie ustanowienia relacji miast partnerskich</li> <li>• Porozumienie o długoterminowej współpracy w przemyśle, rolnictwie, górnictwie i przetwórstwie minerałów, nauce i technologii, kulturze, edukacji, ochronie zdrowia, sporcie i turystyce</li> <li>• Porozumienie o pogłębieniu współpracy</li> </ul>
		prowincja Fujian od 2018 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Memorandum intencyjne w sprawie ustanowienia przyjaznych stosunków</li> </ul>
		prowincja Hainan od 2019 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Memorandum intencyjne w sprawie ustanowienia przyjaznych stosunków</li> </ul>
	Miasto Mińsk	miasto Changchun (prowincja Jilin) od 1992 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Porozumienie w sprawie ustanowienia relacji miast partnerskich</li> </ul>



		miasto Pekin od 1997 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Porozumienie w sprawie ustanowienia przyjaznych stosunków</li> <li>• Memorandum o Współpracy</li> <li>• Porozumienie w sprawie ustanowienia relacji miast partnerskich</li> </ul>
		miasto Shenzhen (prowincja Guangdong) od 2013 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Porozumienie w sprawie ustanowienia przyjaznych stosunków i współpracy</li> <li>• Porozumienie w sprawie ustanowienia relacji miast partnerskich</li> </ul>
		miasto Shenyang od 2016 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Umowa w sprawie ustanowienia współpracy</li> </ul>
		miasto Szanghaj od 2018 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Memorandum intencyjny w sprawie ustanowienia przyjaznych stosunków</li> </ul>
	Obwód Miński	miasto Chongqing od 2002 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Porozumienie o współpracy w dziedzinie handlu, gospodarki, nauki, techniki i kultury`</li> </ul>
		prowincja Guangdong od 2012 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Memorandum o wymianie i współpracy</li> <li>• Porozumienie w sprawie ustanowienia przyjaznych stosunków</li> </ul>
		prowincja Zhejiang od 2015 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Porozumienie w sprawie ustanowienia przyjaznych stosunków</li> <li>• Memorandum w sprawie rozwoju współpracy</li> </ul>
	Miasto Mohylew	miasto Luoyang (prowincja Henan) od 2007 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Porozumienie w sprawie ustanowienia relacji miast partnerskich</li> </ul>
		miasto Zhengzhou (prowincja Henan) od 2007 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Porozumienie w sprawie ustanowienia relacji miast partnerskich</li> </ul>
		miasto Nanjing (prowincja Jiangsu) od 2014 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Protokół intencyjny w sprawie ustanowienia przyjaznych stosunków</li> <li>• Program współpracy pomiędzy miastami Mohylewem i Nankinem na lata 2015-2016</li> </ul>
		miasto Xi 'an (prowincja Shaanxi) od 2019 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Protokół intencyjny w sprawie ustanowienia przyjaznych stosunków</li> </ul>
	Oblast Mohylew	prowincja Jiangsu od 1997 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Memorandum w sprawie ustanowienia przyjaznych stosunków</li> <li>• Memorandum w sprawie rozwoju przyjaznych stosunków</li> <li>• Umowa w sprawie ustanowienia relacji miast partnerskich</li> </ul>
		prowincją Henan od 2008 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Umowa o współpracy międzyregionalnej</li> </ul>
		prowincja Hunan od 2016 roku	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Umowa w sprawie ustanowienia przyjaznych stosunków</li> </ul>

		provincja Shaanxi od 2018 roku	<ul style="list-style-type: none"><li>• Protokół intencyjny w sprawie ustanowienia relacji miast partnerskich</li></ul>
		miasto Tianjin od 2019 roku	<ul style="list-style-type: none"><li>• Memorandum intencyjny w sprawie ustanowienia przyjaznych stosunków</li></ul>

# Анекс 4. Мапа Chińско-Białоруського Парку Промышленного Великий Камень<sup>731</sup>



<sup>731</sup> Генеральный план Китайско-Белорусского Индустриального парка «Великий Камень» пояснительная записка. Экологический доклад по стратегической экологической оценке, Министерство архитектуры и строительства Республики Беларусь, Приложение 1 и 2, с. 45.

## Aneks 5. Struktura współpracy między RB a ChRL<sup>732</sup>

Białorusko-Chiński  
Międzyrządowy Komitet  
ds. Współpracy

Komisja ds. Współpracy  
Handlowej i Gospodarczej

Międzynarodowa Rada  
Koordynacyjna ds.  
Chińsko-Białoruskiego  
Parku Przemysłowego

Wspólna Międzyresortowa  
Grupa Robocza ds.  
Chińsko-Białoruskiego  
Parku Przemysłowego

Wspólna Grupa Robocza ds.  
Współpracy  
Międzyregionalnej

Białorusko-Chińska  
Komisja ds. Współpracy  
Naukowo-technicznej

Komisja ds. Współpracy w  
Dziedzinie Bezpieczeństwa

Komisja ds. Współpracy w  
Dziedzinie Edukacji

Komisja ds. Współpracy w  
Dziedzinie Kultury

<sup>732</sup> Źródło: oprac. własne na podstawie dekretu Prezydenta Republiki Białoruś nr 166 *O postępowości specjalnego systemu prawnego Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego „Wielki Kamień”*, Национальный центр правовой информации Республики Беларусь, 2003-2022, <https://pravo.by>, data dostępu: 22.09.2021.

## Aneks 6. Lista rezydentów Parku Przemysłowego Wielki kamień<sup>733</sup>

L.p.	Nazwa rezydenta	Kierunek działalności
<b>Elektronika, telekomunikacja i e-komercja (21 rezydentów)</b>		
1	ООО «Завод телекоммуникационного оборудования»	elektronika
2	ООО «Флюенс Технолоджи Груп»	elektronika
3	ООО «Рухтех»	elektronika
4	ООО «СИГИКОП-Высокие технологии»	elektronika
5	ЗАО «РекомБел»	elektronika
6	ООО «ЮньчжиТехнолоджи (БЛР)»	elektronika
7	ООО «Вайсизи Интернэшнл (Бел)»	elektronika
8	ООО «БелЭВМ»	elektronika
9	ООО «Компания по производству осветительных приборов с жидким металлом «ФэнЧэн»	elektronika
10	ООО "Линк Принт"	produkcja i konserwacja systemów druku
11	ООО "ДЕЛЬФИДИА"	produkcja pasków wskaźnikowych i systemów zdalnego monitorowania stanu zdrowia
12	ООО "ДЕЛЬФИХЭЛС"	produkcja gleukometrów, nowej generacji pasków testowych Gluco Assist oraz szybkich testów na Covid-19
13	ООО "АйПиДи групп"	masowa produkcja materiałów naukowych, technologii, zaawansowanych technologicznie urządzeń i systemów
14	ООО "Копрорация Роботикс"	produkcja interaktywnych terminali bankowych i zrobotyzowanych aptek
15	ООО "Микромаунт"	produkcja do montażu wyrobów elektronicznych małych i średnich serii
16	ООО "ФОТОПРИНТ"	e-komercja
17	ООО "Технологическая компания Лянгджу Шеньчжень (МСК)"	e-komercja
18	ООО "Научно-техническая компания Бел Самоед клауд"	utworzenie centrum technologii finansowej, e-komercja
19	ООО "НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКАЯ КОМПАНИЯ ЮЦЗЮ"	e-komercja
20	ООО "Лидер Решения"	e-komercja

<sup>733</sup> Dane za: oficjalna strona Parku Przemysłowego Wielki kamień, <https://industrialpark.by/rezidenty>, data dostępu: 01.12.2022.

<b>Biotechnologia, farmaceutyka i wyroby medyczne (9 rezydentów)</b>		
21	ООО «Научно-производственный центр БелАгроГен»	farmaceutyki
22	ООО «Белалек»	farmaceutyki
23	ООО «Вейсмед»	biotechnologia, produkcja wyrobów medycznych
24	ООО «ЕуроФармИнтеграция»	biotechnologia, produkcja wyrobów medycznych
25	ООО "БАЙМЕН BIOTEХНОЛОГИИ"	produkcja komponentów dla produktów farmaceutyki, prace badawczo-naukowe w sferze biotechnologii
26	ООО "ИнПиТек ГС"	produkcja dodatków paszowych na bazie substancji humusowych i probiotyków
27	ООО "Научно-исследовательский институт наук о жизни Хунцзюбел"	projekt badawczo-rozwojowy peptydów
28	ООО "СМАРТБИОТЕХ"	produkcja odczynników do badań PCR
29	ООО "НОВОЭРА BIOTEХ"	produkcja leków medycznych do leczenia koronawirusa, utworzenie Eurazjatyckiego Centrum Tradycyjnej Medycyny Chińskiej
30	ООО "Эклипс Кемикалс"	wysokiej jakości innowacyjnych produktów chemicznych
<b>Inżynieria mechaniczna (19 rezydentów)</b>		
31	ООО «ЗУМЛИОН БЕЛ-РУС»	Inżynieria mechaniczna
32	ООО «Чэндун Синьджу Шелковый Путь Развитие»	Inżynieria mechaniczna
33	ООО «САС Индастриал»	Inżynieria mechaniczna
34	ООО «БЕЛ ЛОТОСЛЭНД»	Inżynieria energetyczna
35	ООО «МАЗ-Вейчай»	Inżynieria mechaniczna
36	ООО «НПП Орион-ВК»	Inżynieria mechaniczna
37	ООО «РЕСИФ Технологии Бел»	Inżynieria mechaniczna
38	Унитарное частное производственное предприятие «КУВО»	Inżynieria mechaniczna
39	ООО «СИТАМ ИнтэллїджэнсЭквїпмэн»	mechanika, elektronika
40	СЗАО «Авиационные технологии и комплексы»	mechanika, elektronika, prace badawczo-rozwojowe
41	ООО «ФАСТ-МАЗ»	Inżynieria mechaniczna
42	ООО «Хесс Грейт Стоун»	Inżynieria mechaniczna
43	ООО "Научно-техническая компания по деревянным конструкциям "КРАУНХОУМС"	produkcja sprzętu do obróbki drewna
44	ООО "ЕЕС-ГРУПП"	produkcja pojazdów elektrycznych i stacji ładowania
45	ООО "Бел Шэнкэжуй"	produkcja składanych hulajnóg

46	ООО "Аксиом-групп"	produkcja samochodów ciężarowych specjalnych i specjalnych maszyn do celów rolniczych i leśnych
47	ООО "Научно-техническая компания БПЛА Тяньюй Чаньин (МСК)"	organizacja produkcji uniwersalnych bezzałogowych statków powietrznych
48	ООО "ХоумЛенд Групп"	organizacja innowacyjnej produkcji wielofunkcyjnej dźwiękoszczelnej kabiny Aerocapsule
49	ООО "НПЦ металлообработки"	technologie produkcji pojemników aluminiowych, skomplikowanych urządzeń mechanicznych oraz komponentów do bezzałogowych systemów latających
<b>Nowe materiały (11 rezydentów)</b>		
50	ООО «Грейтдекор»	nowe materiały
51	НП ООО «Композитные конструкции»	nowe materiały
52	ООО «Стандарт НУВО»	nowe materiały
53	ООО «Электро-технологическая компания «Корхэлм-Бел»	nowe materiały
54	ЗАО «МИРАН»	nowe materiały
55	ООО «ФЛЕКС-Н-РОЛЛ ПРО»	nowe materiały, inżynieria mechaniczna
56	ООО "КИТГРУПП"	produkcja maseczek i respiratorów medycznych oraz włókien
57	ООО "БЕЗНОСКА МТ"	produkcja endoprotez i urządzeń ortopedycznych
58	ООО "Солидпайп Систем"	produkcja i aplikacja innowacyjnej powłoki ochronnej na rury stalowe do urządzeń wiertniczych
59	ООО "РУФАЙС"	nowe materiały z polimerów dla budowy
60	ООО "Суперпак инновэйшн"	organizacja produkcji innowacyjnych rodzajów opakowań papierowych
<b>Zintegrowana logistyka (4 rezydentów)</b>		
61	ЗАО «ЧайнаМерчантсСиЭйчЭн-БиЭлАр Коммерческая и Логистическая Компания»	zintegrowana logistyka
62	ООО «ЧайнаМерчантс-Синчэн Международный Выставочный центр»	zintegrowana logistyka
63	ЗАО "Евразийский железнодорожный гейтвэй"	budowa bimodalnego kontenerowego terminala kolejowego
64	РУП "Белтаможсервис"	budowa centrum transportowo-logistycznego „Beltamozhservice-Wielki kamień”
<b>Przechowywanie i przetwarzanie dużych ilości danych (8 rezydentów)</b>		
65	ООО «Хэшрейт»	przechowywanie i przetwarzanie dużych ilości danych
66	ООО «ЦифроградЦзяньи»	przechowywanie i przetwarzanie dużych ilości danych

67	ОАО «Ордена Трудового Красного Знамени «Институт Белгоспроект»	przechowywanie i przetwarzanie dużych ilości danych, projektowanie inżyniersko-techniczne oraz doradztwo techniczne w tym zakresie
68	ООО «Международная технологическая компания Синьянь»	przechowywanie i przetwarzanie dużych ilości danych
69	ООО "Дельта-Вижн"	produkcja analityczno intelektualnych kompleksów monitorujących produkcyjne i technologiczne procesy
70	ООО "Дата Клауд"	utworzenie zintegrowanego centrum boru, przetwarzania i magazynowania dużych ilości danych
71	ООО "Транспортный комплекс АФ"	centrum zarządzania i monitorowania transgranicznego ruchu i danych
72	ООО "Лаудинг"	utworzenie data centrum z rozbudowaną infrastrukturą obliczeniową
<b>Działalność społeczno-kulturalna (1 rezydent)</b>		
73	ЗАО «АРТ-е Центр перспективных исследований и технологий в образовании»	edukacja i ochrona zdrowia
<b>Prace badawczo-rozwojowe (23 rezydentów)</b>		
74	ООО «Бел ХуавэйТехнолоджис»	prace badawczo-rozwojowe
75	ООО «УайТиОу Технолоджи БиЭлЭр»	prace badawczo-rozwojowe
76	ООО «Международная технологическая компания «Интеллектуальное оборудование»	prace badawczo-rozwojowe
77	ООО «Сыкай Технолоджи (МСК)»	prace badawczo-rozwojowe, elektronika i telekomunikacja
78	ООО «Научно-техническая компания «Чжуй и Бел»	prace badawczo-rozwojowe
79	ООО «Инновации интеллекта»	prace badawczo-rozwojowe
80	ООО «ИнновизТехнолоджисБиУай»	prace badawczo-rozwojowe
81	ООО «ВэйРэй Восточная Европа»	prace badawczo-rozwojowe
82	НТООО «Спутниковая связь Евразии»	prace badawczo-rozwojowe, elektronika i telekomunikacja
83	ООО «Китайско-Белорусский Высокотехнологичный аэрокосмический центр исследований и разработок» (ООО «КБВАЦИР»)	nowe materiały, prace badawczo-rozwojowe, (produkcja sprzętu ochronnego z nowych materiałów)
84	ООО «СЕТС китайская электротехника»	przechowywanie i przetwarzanie dużych ilości danych
85	ООО «Лэс-Интернешнл (МСК) информационные технологии»	przechowywanie i przetwarzanie dużych ilości danych
86	ООО "СИНОМАЧБЕЛ"	prace badawczo-rozwojowe
87	ООО «Китайско-Белорусский Инновационный центр промышленных технологий» (ООО «КБИЦ»)	prace badawczo-rozwojowe



88	ООО "Технологии Великого камня"	prace badawczo-rozwojowe
89	ООО "Китайско-Белорусская Инновационная Академия морской технологии"	prace badawczo-rozwojowe
90	ООО "АМБ-Инжиниринг"	prace badawczo-rozwojowe
91	ООО "Китайско-Белорусский Центр инновационных биоинженерных технологий"	prace badawczo-rozwojowe
92	ООО "СинРубЭнерго"	prace badawczo-rozwojowe
93	ООО "Модульные строительные системы"	prace badawczo-rozwojowe
94	ООО "Научно-техническая компания Гэжуйвэй"	prace badawczo-rozwojowe
95	ООО "Бел-Чжунбо Аварийно-Спасательное Оборудование"	prace badawczo-rozwojowe
96	ООО "ЭйАй Форстех Бел"	prace badawczo-rozwojowe